T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA İNTİHAR
(1960-1980)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYKUT KURT

İSTANBUL 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA İNTİHAR
(1960-1980)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYKUT KURT

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

İSTANBUL 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ I

ÖZET VI

ABSTRACT VII

KISALTMALAR IX

1. GİRİŞ 1

2. TÜRK ROMANINDA İNTİHAR (1960-1980) 21

2. 1. İntihar Düşünceleri, Tehditleri ve Kararları 23

2. 2. Teşebbüs Aşmasında Kalan İntiharlar 46

2. 3. Tamamlanmış İntiharlar 54

3. 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDA İNTİHARLARIN SEBEPLERİ 98

3. 1. Psikolojik Etkenler 98

3. 2. Sosyolojik Etkenler 171

4. 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDAKİ İNTİHARLARIN İNTİHAR KURAMLARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 197

4. 1. Psikodinamik Kuram 197

4. 2. Sosyal Bütünleşme Kuramı 227

4. 2. 1. Bencil İntiharlar 227

4. 2. 2. Özgeci İntiharlar 239

4. 2. 3. Kuralsız İntihar 243

4. 2. 4. Yazgısal İntihar 269

5. VAROLUŞÇU DÜŞÜNCE EKSENİNDE 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDA İNTİHAR 275

SONUÇ 291

İLGİLİ ROMANLARDAKİ İNTİHAR DAVRANIŞLARINA DAİR TABLO ... 312

KAYNAKÇA 319

1. İNCELENEN ROMANLAR 319

2. REFERANS KAYNAKLAR 321

2. 1. Kitaplar, Tezler, Makaleler ve Sözlükler 321

2. 2. İnternet Kaynakları 335

ÖN SÖZ

İntihar hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan önemli bir problemdir. Bu bağlamda intiharın, insan ürünü olan ve çoğu zaman insanı merkeze alan edebiyat eserlerinde nasıl ele alındığının incelenmesi önem kazanmaktadır. Bununla beraber Türk edebiyatında intihar üzerine yapılan çalışmalar yeterli seviyede değildir. Adem Eyüp Yılmaz'ın *Edebiyat ve İntihar*, Cemile Sümeyra'nın *Kendi Kalemini Kıranlar* ve Faruk Güçlü'nün *Şair ve Yazar İntiharları: Türk ve Dünya Edebiyatında İntihar* eserlerinde müntehir edebiyatçıların hayatları hakkında bilgi verilir. Bu üç eser arasında Cemile Sümeyra'nın eseri yabancılara yer vermeden sadece Türk müntehirleri konu edinen tek eserdir. Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar* eserinin üçüncü bölümünde modern Türk şiirinde intihar olgusunu inceler. Ayrıca yine bu kitapta da müntehir şairler ile ilgili olan kısım çalışmada daha büyük yer tutmaktadır. Hayati Baki'nin *Şiirin Kesik Damarları 1* eseri ise müntehir şairlerin şiirlerini içeren bir antolojidir. Varlık Yayınları tarafından derlenen *İntihar Şairleri* kitabı ise *Yasakmeyve* dergisinin 2006 tarihli 22. ve 23. sayılarındaki intihar dosyaları ile 23. sayının yanında verilen *İntihar Şairleri Antolojisi*'nin birleştirilerek bazı düzenlemeler ve eklemeler sonucunda kitaba dönüştürülmüş hâlidir. Bu kitapta da müntehir Türk şairler üzerine yazılar ve bu şairlerin şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Müslüm Yücel'in *Edebiyatta Ölüm ve İntihar* eseri ise daha farklı bir eser olarak göze çarpar. Eserde intiharın tarihi, intihara dinlerin ve felsefecilerin bakışı, bazı müntehir edebiyatçılar hakkında bilgiler, dünya ve Türk edebiyatında intihar içeren farklı türlerden farklı eserler hakkında bilgiler gibi çok çeşitli kısımlar yer almaktadır.

Türk romanlarındaki intihar davranışları üzerine yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Mesut Tekşan'ın *Tanzimat Romanında İntihar Olaylarının Psikolojik ve Sosyal-Psikolojik Sebepleri* isimli yüksek lisans tezi Tanzimat romanındaki müntehir roman kişilerinin intihar sebeplerini inceler. Sebahattin Aslan'ın *Genel Hatlarıyla Türk Romanında İntihar* isimli yüksek lisans tezi ise çok geniş bir zaman diliminde intihar içeren romanlar üzerinedir. Tezde seçilmiş romanların genel bir özetiyle beraber müntehir roman kişisinin nasıl intihar ettiği gibi bilgilere yer verilir. Nurullah Ulutaş'ın doktora tezi *Türk Romanında İntihar (1872-1960)*, Türk romanında intihar üzerine yapılmış en geniş ve detaylı çalışmadır. Sonradan kitaplaştırılarak

İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960) adıyla Akçağ Yayınları tarafından basılan çalışmada, intihar sebepleri başlıklara ayrılmış, 126 romandaki intihar olayları bu bağlamda incelenmiştir. Türk romanında intiharlar hakkında yazılmış en yeni tez ise Şeyma Karaca Küçük'ün *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (İkinci Dünya Savaşı Sonrası)* isimli doktora tezidir. Küçük, bu tezinde İngiliz edebiyatından 12 ve Türk edebiyatından 12 olmak üzere toplamda 24 romanda intihar olgusunu ve sebeplerini incelemiş, ayrıca konuyu iki ülkenin edebiyatları açısından karşılaştırmalı bir biçimde ele almıştır. Türk Romanında intiharlar üzerine bir de kitap bulunmaktadır. Harun Ceylan editörlüğünde Sonçağ Yayınları tarafından basılan *Onlar Ölümü Seçti* kitabında farklı kişiler tarafından yazılmış yazılar toplanmıştır. Bu yazılardan ilki intihar kavramı üzerine genel bilgiler verirken diğer dokuz yazıda dokuz farklı romandaki intihar davranışları konu edilmiştir. Ayrıca bazı romanlardaki intihar davranışlarını inceleyen muhtelif makaleler, bazı yazarlar üzerine yazılmış kitaplarda onların intihar temasına yer verişiyle ilgili bölümler ve edebiyatta intihar konulu bazı dergi sayıları bulunmaktadır. Lakin konuyla ilgili literatür incelendiğinde 1960-1980 arasındaki romanların, hatta bir başka çalışmada da 1980 sonrası romanların toplu bir biçimde ele alınması gerektiği görülür. Çünkü Mesut Tekşan'ın çalışması sadece Tanzimat dönemiyle sınırlı kalmış, Nurullah Ulutaş'ın konu üzerine daha kapsamlı çalışması ise konuyu 1960 yılına kadar incelemiştir. Şeyma Karaca Küçük'ün tezi ise bahsedilen dönemden içerdiği Türk romanı sayısının azlığı ve karşılaştırmalı edebiyat odaklı olması sebebiyle bahsedilen eksikliği kapamamaktadır. Sebahattin Aslan'ın tezi ise 1960-1980 arasındaki dönemden 19 romanı içermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada incelenecek eserlerin tespit edilme sürecinde önemli yardımı dokunmuştur. Buna karşın çok geniş bir dönemi ele alması sebebiyle ilgili dönem üzerine sadece özet ve yüzeysel bilgiler sunabilmiş, roman sayısı açısından ise çok eksik kalmıştır. Hâlbuki 1960-1980 arasındaki dönemde hem tarihî hem edebî açıdan Türk romanını etkileyen durumlar söz konusudur. Bundan dolayı detaylı bir şekilde ve zamanın ruhu gözden kaçırılmadan incelenmesi gereken bir dönemdir.

Türk edebiyatında siyaset ve edebiyatın çoğu kez omuz omuza olması durumu, pek çok edebiyat tarihinde kullanılan Tanzimat edebiyatı, II. Meşrutiyet Dönemi edebiyatı gibi isimlendirmelerden bile anlaşılabilir. Bahsedilen dönem ise Türkiye siyaseti açısından çok çalkantılı bir dönemdir. İlk yılında, 27 Mayıs 1960 Darbesi gerçekleşen, ortalarında 12 Mart 1971 Muhtırası yaşanan bu dönem, 12 Eylül'e giden

süreci de içermiş ve son yılında ise 12 Eylül 1980 Darbesi gerçekleşmiştir. Özellikle 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra yaşananlar, edebiyat dünyası üzerinde büyük izler bırakmıştır. Her ne kadar 12 Eylül Darbesi'ne giden süreç de önemli olsa bile sonuç olarak o darbenin etkileri bu tezin değil, başka çalışmaların konusu olacaktır. Bu siyasi karmaşanın yanında ayrıca edebiyat dünyasında da dikkate değer şeyler olmuştur. Doğrudan siyasi eğilimlerle bağlantılı sayılabilecek olan toplumsal gerçekçilik 1960-1980 arası dönemde hâlâ edebî yönelimlerden birisidir. Bireyselliği öne çıkaran modernizm ise 1960-1980 arası dönemde Türk edebiyatında etkisini önemli ölçüde hissettirmeye başlar. Yine varoluşçuluk akımı özellikle 60'lı yılların başında çok etkili olmuştur. Hem Türkiye siyasetinde toplum üzerinde ciddi etkisi olan olaylar, hem siyaset ile edebiyat bağlantısını daha da önemli hâle getiren toplumsal gerçekçiliğin etkisini sürdürüyor olması, hem de modernizm ve varoluşçuluk gibi intiharla çok ilgili olabilen akımların etkisi düşünülünce dönem eserlerinin toplu bir biçimde bunlar gözetilerek ele alınmasının gerekliliği anlaşılır.

Bu çalışmada 1960-1980 arasındaki Türk romanlarında tespit edilen intihar davranışları incelenmiştir. Yaşanan siyasi değişimler ve edebiyatta yaşanan değişimler nedeniyle 1980 sonrası Türk romanında intiharın ayrı bir çalışma olması gerektiği düşüncesi ve ilgili döneme net bir şekilde odaklanma isteği sebebiyle çalışma, bu dönemle sınırlandırılmıştır. Tarih aralığına hangi romanların girdiği belirlenirken romanların kitap olarak basıldığı ilk tarih baz alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde intihar hakkında genel bilgiler verilmiş, büyük oranda roman merkezli olmak üzere dünya edebiyatının ve Türk edebiyatının intiharla bağlantısına değinilerek bir giriş yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Beck Komitesi'nin intihar sınıflamasından hareketle intihar davranışları; intihar düşüncesi, intihar teşebbüsü ve tamamlanmış intihar şeklinde üç ayrı gruba ayrılmıştır. İntihar tehditlerine de ilk grup olan intihar düşünceleriyle beraber yer verilmiştir. Bu sınıflamaların içinde ilgili müntehir roman kişilerinin olay örgüsünde intihara nasıl yöneldiği, ne şekilde intihar ettikleri ve intiharlarına başka roman kişilerinin ne şekilde tepki verdiği gibi genel konulara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilgili intihar davranışları, sebepleri bağlamında iki başlıkta farklı açılardan incelenmiştir. Üçüncü bölümün ilk alt başlığında intihar

davranışı gösteren roman kişilerinin belirlenen psikolojik risk etkenlerinden hangilerini taşıdığı tespit edilmiş ve romanlardan örneklerle bu tespitler desteklenmiştir. Ayrıca ilgili roman kişilerinin eğer tespit edilmiş bir ruhsal bozukluğu varsa, buna da değinilmiştir. İkinci alt başlıkta ise romanlardaki intihar davranışlarına gruplar hâlinde bakılmıştır. Bu alt başlıkta, romanlarda intihar davranışı gösteren kişilerin oluşturduğu ilgili grupların, belirlenen sosyolojik risk etkenleri bağlamında gerçek verilerle örtüşüp örtüşmediği incelenmiştir. Bu kısımla çalışma aynı zamanda bir edebiyat sosyolojisi çalışması hüviyeti kazanmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ilgili intihar davranışları iki farklı intihar kuramı bağlamında ele alınmıştır. İlk olarak Sigmund Freud ve Karl Menninger'in düşünceleri ışığında ilgili intihar davranışlarına psikodinamik kuram açısından bakılmıştır. Romanlardaki uygun intihar davranışları, Freud'un sevgi nesnesinin kaybedilmesinden doğan melankolinin intihara sebep olabileceği düşüncesi ile Freud'un intiharın cinayetle bağı bulunduğu düşüncesinden doğan Menninger'in intiharlarda öldürme, öldürülme ve ölme isteklerinin bulunabildiğine yönelik düşüncesi kapsamında incelenmiştir. İkinci alt başlıkta ise intihar davranışı sergileyen uygun roman kişileri, Emile Durkheim'ın sosyal bütünleşme kuramı kapsamında bencil intihar, özgeci intihar, kuralsız intihar ve yazgısal intihar başlıkları altında sınıflandırılmış ve yapılan sınıflandırmanın sebepleri açıklanmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise dönemin özellikle ilk yıllarında çok etkili olan varoluşçuluk düşüncesinin, romanlarda uygun bulunan intihar davranışlarıyla olan bağı, Jean-Paul Sartre'ın ve Albert Camus'nün düşünceleri ışığında ortaya konmuştur.

İncelenen romanlara her bölümde kronolojik sırayla yer verilmiştir. Bununla beraber bir yazarın birden fazla eseri tezin konusu olduğu takdirde, bütünlüğü bozmamak amacıyla kronoloji bozularak yazarın diğer romanı veya romanları da ilk romanından hemen sonra incelenmiştir. Aynı yılda yazılmış olan romanların sıralaması ise harf sırasına göre yapılmıştır. Çalışmanın sonuna Nurullah Ulutaş'ın tezindekine benzer bir şekilde, incelenen tüm roman kişilerini ve onların intiharlarıyla ilgili bazı bilgileri içeren bir tablo konmuştur.

Tezin yazımı sırasında bazı kaynak önerileriyle yardımcı olan arkadaşlarım Yusuf Furkan Kula ile Mehmet Kürşad Yavan'a, tüm tez süreci boyunca benden yardımlarını da desteklerini de hiç esirgemeyen dostlarım Ali Şükür, İsminur Çavdar,

Elif Buse Ay'a, her zaman yanımda olan aileme ve çok kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

Edebiyat eserleri her ne kadar gerçekliğin bir aynası veya tarihî bir belge olarak görülemeyecek olsalar bile, hayat ile yakından alakalıdırlar. Bu sebeple intiharın edebiyat eserlerindeki kullanımları önemlidir. İntihar edebî eserlerde de çoğu kez gerçekte olduğu gibi psikolojik ve sosyolojik sorunların sebep olduğu bir olgudur.

Bu çalışmayla 1960-1980 arası Türk edebiyatında tespit edilen 46 romanda intihar davranışıyla bağı tespit edilen 106 roman kişisi, psikolojik risk etkenleri ve sosyolojik risk etkenleri açısından incelenmiştir. Romanlardaki sosyodemografik durumun gerçek verilerle ne kadar uyduğu sorusuna cevap aranmıştır. İntiharlar ayrıca Sigmund Freud ile Karl Menninger'in görüşleri ışığında psikodinamik kuram ve Emile Durkheim'ın görüşleri ışığında sosyal bütünleşme kuramı açısından incelenmiştir. Son olarak ise bazı intihar davranışlarındaki varoluşçu unsurlar, Jean-Paul Sartre ve Albert Camus'nün görüşleri ışığında tespit edilmiştir.

İncelenen zaman diliminde Türk edebiyatında zirveye ulaşan varoluşçuluk ile yükselmeye başlayan modernizm intiharla yakın ilişkiler içindedir. Ek olarak 27 Mayıs 1960 Darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası, 12 Eylül 1980 Darbesi gibi çalkantılı bir dönem söz konusudur. Bu durum intihar bağlamındaki analizi daha da önemli kılmaktadır. Bu çalışma edebî yönelimler ile siyasi çalkantıların edebiyatta intihar konusuna olası etkileri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde intihar konusunda bilgiler verilmiştir. Dünya ve Türk edebiyatının önceki dönemlerde intiharla ilgisine değinilmiştir. Ardından "1960-1980 Arası Türk Romanında İntihar", "1960-1980 Arası Türk Romanında İntiharların Sebepleri", "1960-1980 Arası Türk Romanındaki İntiharların İntihar Kuramları Bağlamında İncelenmesi" ve "Varoluşçu Düşünce Ekseninde 1960-1980 Arası Türk Romanında İntihar" başlıkları altında bahsedilen noktalara değinilmiştir. Psikanaliz ve sosyolojik araştırmalardan yararlanılarak tezin disiplinlerarası bir çalışma olması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Romanı, İntihar, Psikoloji, Edebiyat sosyolojisi, Disiplinlerarasılık, Varoluşçuluk.

ABSTRACT

Although literary works cannot be seen as a mirror of reality or a historical document, they are so closely related to life. For this reason, the use of suicide in literary works is so significant. Suicide is a phenomenon caused by psychological and sociological problems in literary works as well as in reality.

In this study, 106 novel characters who were found to be related to suicidal behavior in 46 novels identified in Turkish literature between 1960 and 1980 were discussed in terms of psychological risk factors and sociological risk factors. It has been sought to question of how well sociodemographic situation in novels matches to the actual data. The concept of suicide is also examined in terms of psychodynamic theory in the light of the views of Sigmund Freud and Karl Menninger and social integration theory in the light of Emile Durkheim's views. Finally, the existential elements in some suicidal behaviors have been determined in the light of the views of Jean-Paul Sartre and Albert Camus.

In the time period studied, existentialism which was at its peak and modernism which started to rise in Turkish literature, have close ties with suicide. In addition, chaotic events including the 27 May 1960 Coup, 12 March 1971 Memorandum and the 12 September 1980 Coup were on the agenda of the period. This makes sociopolitical analysis in the context of suicide even more important. This study will provide information about the possible effects of literary tendencies and political turmoil on the subject of suicide in literature.

In the first part of the study, general information about the subject of suicide was given and the relevance of Turkish and world literature to suicide in previous periods was mentioned. Then, related points are mentioned under the headings of "Suicide in Turkish Novel Between 1960-1980", "Reasons of Suicide in Turkish Novel Between 1960-1980", "Examination of Suicide in Turkish Novel Between 1960-1980 in the Context of Suicide Theories" and "Suicide in Turkish Novel Between 1960-1980 on the Axis of Existential Thought" have been discussed. This thesis is aimed to be an interdisciplinary study by making use of psychoanalysis and sociological researches.

Keywords: Turkish Novel, Suicide, Psychology, Sociology of literature, Interdisciplinarity, Existentialism.

KISALTMALAR

a. g. e.	Adı geçen eser
a. g. m.	Adı geçen makale
a. g. t.	Adı geçen tez
akt.	Aktaran
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
drl.	Derleyen
D. İ. E.	Devlet İstatistik Kurumu
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

İntihar, insanlığın çok eski dönemlerinden beri görülen bir davranıştır. Bu davranışa karşı toplumların gösterdiği tepkiler, her ne kadar bazı istisnalar bulunsa da olumsuzdur. Tarih boyunca tartışılan bir eylem olan intihar, aynı zamanda başta psikolojik ve sosyolojik olmak üzere bazı problemlerin de işaretidir. Bu sebeple pek çok farklı alanda, insan doğası ve onun çevresiyle etkileşimi bakımından önemli bir konu olan intihar üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

"İntihar" kelimesi, Batıdaki "suicide" sözcüğünün karşılığı olarak, "kendini katletme" yerine Tanzimat Dönemi'nde kullanılmaya başlanmıştır.[1] "İntihar"[2] kelimesi, *Türkçe Sözlük*'e göre "bir kimsenin toplumsal ve ruhsal sebeplerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi", "hayatını tehlikeye düşürecek aşırı davranış veya iş"; "intihar etmek" ise kendini öldürmek anlamına gelmektedir.[3] Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat* kitabında ise kelimenin kökeninin "boğazlama, kesme" anlamındaki "nahr" [4] kelimesinden geldiği belirtilmiştir.[5]

Sözlükteki karşılığı çok net olsa da, konu intiharın tanımlanmasına geldiğinde anlaşmazlıklar çıkmakta, farklı düşünceler ortaya atılmaktadır.[6] Tanımlardan bazılarının, birbirlerini giderek daraltarak daha net tanımlara dönüştürdükleri görülmektedir. İntihar tanımlamaları konusunda bu farklılıkların var olmasının sebebi, intiharın bilinen ve bilinmeyen pek çok değişkeni olması, bu sebeple özet bir tanımlama

---

[1] Nezahat Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1978, s. 25; İrfan Özen, *İntihar*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 39.

[2] Mehmet Eskin, Türk Dil Kurumu'nun "intihar" kelimesi yerine "öz kıyım" veya "öze kıyım" kelimelerini önerdiğini belirtir. bk. Mehmet Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara 2014, s. 3. Ancak bu tezde, yaygın kullanım göz önünde bulundurularak "intihar" kelimesinin kullanımı uygun bulunmuştur.

[3] *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2005, s. 975.

[4] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 29. Baskı, Ankara 2012, s. 937.

[5] *a. g. e.* , s. 509.

[6] Bu tezde başlıca bazı tanımlara değinmek yeterli bulunmuştur. Bazı başka intihar tanımları için bk. Eric Volant, *İntiharlar Sözlüğü*, çev. Turhan Ilgaz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 141-143.

yapılmasının zor olmasıdır.[7] Hatta intiharın tanımı kültürlere göre bile değişebilmektedir.[8]

Emile Durkheim, intiharı sonucu bilinen ve kurbanın gerçekleştirdiği eylem sonucu veya eylemsiz bir şekilde gerçekleştirilerek dolaylı ya da dolaysız yoldan kurbanın ölümüne sebep olan eylemler olarak tanımlar.[9] Bu tanımda bazı kısımlar dikkat çeker. Bunlardan ilki eylemsizlik vurgusudur. İntiharlar genelde bir eylem sonucu gerçekleştirilmektedir. Ancak eylemsiz yani bir işin yapılmaması sonucu da intihar edilebilir. Bunun en bariz örneği bir kişinin yemek yemeyi bırakarak intihar edebilmesidir. Dikkat çeken diğer kısım da "dolaylı" vurgusudur. Kişi öldürme eylemini direkt kendisi gerçekleştirmeden de intihar edebilir. Ölüm cezası alacağını bile bile bir eylemde bulunan kişi, intihar etmiş olur.

Maurice Halbwachs bu tanımı geniş bulur ve "kendisini öldürmek niyetiyle olay kurbanı tarafından yapılan bir aksiyonun sonucu olan her ölüm intihardır"[10] eklemesini yapar. Ayrıca fedakârlık olan ve kasıtsız olan kendini öldürme vakalarını da intihar kapsamının dışında bırakır.[11] Maurice Halbwachs'ın bu eklemelerinden kasıtsız olanları dışarıda bırakma fikri çok yerindedir. Bir insan kendisini kasıtsız bir biçimde öldürdüyse bunu intihar yerine kaza olarak nitelendirmek daha yerinde olacaktır. Ancak fedakârlık eklemesi tartışmalı bir eklemedir. Çünkü bu fedakârlığın sınırlarının ne olacağı, kime göre fedakârlık olup kime göre olmayacağı gibi konular belirsiz kalmaktadır. Söz gelimi Japonların kamikaze saldırıları, Japonlar açısından büyük bir fedakârlık örneğidir. Ancak Amerikalıların gözünden bakıldığında bir intihar saldırısıdır. Halbwachs'ın tanımı, Nezahat Arkun'un da belirttiği gibi[12] işin içine ahlak yönünü de sokmaktadır ve bu pek doğru bir yaklaşım gibi durmamaktadır.

François Achille-Delmas da Emile Durkheim'ın tanımını sınırlamak gerektiğini düşünenlerdendir. Ona göre "İntihar aklı başında bir insanın, yaşamakla ölmek arasında

---

[7] Celal Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım,* Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, 3. Baskı, İzmir 2008, s. 21; Kay Redfield Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, çev. Emine Bademci, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004, s. 40-41.

[8] Volant, *İntiharlar Sözlüğü*, s. 141.

[9] Emile Durkheim, *İntihar*, çev. Zühre İlkgelen, Pozitif Yayınları, İstanbul 2013, s. 5.

[10] Maurice Halbwachs, *Les Causes du Suicide*'dan akt. Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 26.

[11] *a. g. e.* , s. 27.

[12] *a. g. e.* , s. 27.

bir seçme yapabileceği hâlde, her türlü ahlâk baskısı dışında ölümü seçip kendisini öldürmesidir."[13] Yine bu tanımda da dikkat çeken ibareler mevcuttur. Öncelikle "aklı başında" vurgusu önemlidir. Aklı başında olmayan birinin kendini öldürmesi net bir seçim içermediğinden intihar sayılması pek de doğru olmaz.[14] Yine "insan" vurgusu da önemlidir. Bu konu kimlerin intihar edebileceği konusundaki fikir ayrılıklarından birisidir. Söz gelimi Cuci Han hayvanların müntehir olarak görülemeyeceği düşüncesine eserinde yer verirken[15], Al Alvarez ile İrfan Özen'in eserlerinde hayvanların müntehir sayılabileceği belirtilir.[16] Üçüncü olarak "her türlü ahlâk baskısı dışında" ibaresi dikkat çekmektedir. Bu ibare Türkiye'de özellikle ülkenin doğusunda daha çok meydana gelen ve ailelerin, kadınlara töre ile namus odaklı baskıları sonucu meydana gelen kendini öldürme vakalarını akıllara getirmektedir. Mehmet Eskin de bu ölümlere intihar yerine "toplumsal cinayet" denmesini uygun bulmaktadır.[17] Gerçekten de bu ölümlere ne deneceği konusunda çok ince bir çizgi var gibi gözükmektedir. Yine de kişiler bilinçli bir tepkiyle kendilerini öldürdükleri için bu vakaları intihar eyleminin dışında bırakmak pek doğru gözükmemektedir. Nezahat Arkun'a göre bu ayrıma ek olarak Maurice Halbwachs'ın tanımında olduğu gibi François Achille-Delmas'ın tanımı da fedakârlık ile gidilen ölümleri intiharın dışında bırakır ama Achille-Delmas, Halbwachs'tan farklı olarak bu tarz kendini öldürme vakalarına ve ek olarak bunamadan, kazadan, ahlak baskısından dolayı olan kendi öldürme vakalarına "pseudo suicide" yani "sözde intihar" demektedir.[18] Yani bir bakıma Halbwachs'ın aksine bunları tamamen intiharın dışına çıkarmamakla beraber, daha zayıf bir intihar grubu yaratıp onun içerisinde değerlendirmiştir. Bu yönüyle Achille-Delmas'ın tanımlaması Halbwachs'ın tanımlama biçiminden daha uygun gözükmektedir.

Daha yakın zamanda Edwin Shneidman tarafından yazılmış tanımda ise bağımlılık sonucu, aşırı hız sonucu ve benzeri riskli hareketler sonucu ölenler de intihar

---

[13] Achille Delmas, *La Psycho-Pathologie du Suicide*'dan akt. Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 27.

[14] Bu ayrımın eski dönemlerde bile yapıldığı görülür. İntiharın bir suç olduğu İngiltere'de cezanın uygulanması için kişinin aklının başında olduğuna dair karar alınması gerekmektedir. bk. Ian Marsh, *İntihar: Foucault, Tarih ve Hakikat*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 121.

[15] Cuci Han, *Felsefi İntihar ve Ötesi*, Kora Yayın, İstanbul 1997, s. 21-22.

[16] Al Alvarez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı*, çev. Zuhal Çil Sarıkaya, Öteki Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 1999, s. 77; Özen, *İntihar*, s. 13.

[17] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme,* s. 12.

[18] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 27.

etmiş sayılmaktadır.[19] Tabii ki bu tip yaşayışa sahip kişilerde intihar eğiliminin daha fazla olduğu durumlar vardır ve özellikle bağımlılık önemli risk etkenlerindendir. Ancak bu tarz ölümlerde yapılan eylemin intihar olduğuna dair elde somut bir bulgu yoksa, ölümleri kesin biçimde intihar olarak nitelemek zordur.

Daha önce de belirtildiği gibi intihar çok fazla değişkeni ve çok fazla nedeni olan bir olgudur. Bu olgu hakkında yapılacak tanımlamalar, daima eksik kalma tehlikesi barındırırlar. Bununla beraber Emile Durkheim'ın tanımına, Maurice Halbwachs'ın eylemin kasıtlı yapılması gerektiği düşüncesi de katılırsa başarılı bir tanım elde edilecektir. Bu tanımla intiharın ne olduğu konusunda önemli ölçüde fikir sahibi olunabilir.

İntiharın psikolojik ve toplumsal açıdan önemli bir sorun olduğu açıktır. Bu bağlamda insanlar tarafından üretilen ve büyük oranda insanı malzeme olarak alan edebiyatın, gerçek ile olan ilişkisine değinilmesi gerekir. Berna Moran'a göre en azından Batı'da "Sanat nedir?" sorusuna verilen ilk cevap, onun yansıtma[20] olduğudur.[21] Bu düşüncenin temel farklı yorumlarına göre sanat, yüzeysel gerçekliği[22], geneli veya ideal olanı yansıtır.[23] Yansıtma düşüncesi ortaya çıkışının üzerinden çok uzun süre geçmesine rağmen çeşitli farklı yorumlarla bugüne kadar gelmiştir. İsmail Çetişli'ye göre "'gerçek'; dolayısıyla 'gerçekçilik' istisnasız bütün sanat akımlarının ana problemidir."[24] Ayrıldıkları noktalar ise gerçeğin ne olduğu ve nasıl yansıtılması gerektiği konularıdır.[25] Her ne kadar tüm akımların ana problemi gerçekçilik olsa da yansıtma kuramının anlayışına önemli ölçüde benzeyen bir anlayışa sahip olan akım,

---

[19] Volant, *İntiharlar Sözlüğü*, s. 141.

[20] Beran Moran, mimesis sözcüğünün karşılığı olarak yansıtma kelimesinin yetersiz olduğunu yine de edebiyat bağlamında bu kelimenin kullanılmasının daha uygun göründüğünü belirtir. bk. Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2014, s. 22.

[21] *a. g. e.* , s. 17.

[22] Platon için yüzeysel gerçeklik beş duyu organıyla algılanabilen bir gerçeklik olmaktan ziyade zihinle kavranabilen bir idea'lar dünyasıdır. bk. *a. g. e.* , s. 21.

[23] *a. g. e.* , s. 19.

[24] İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, 16. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s. 89; Zekiye Antakyalıoğlu da, Georg Lukacs'ın sanat akımı olan gerçekçilik(realizm) ile kuram olan gerçekçiliğin farklı şeyler olduğunu düşündüğünü, Lukacs'ın gerçekçiliği tüm romanların amacı olarak gördüğünü ve natüralizm, romantizm, sürrealizm gibi akımları gerçekçiliğin ideolojiye göre tavır değiştirdiği farklı biçimler olarak incelediğini belirtir. bk. Zekiye Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2016, s. 53-57.

[25] Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, s. 89.

realizm[26] akımıdır. Realizm akımında, gözlem, çevre tasviri ve objektiflik en önemli unsurlardandır.[27] Bu yönüyle sanatın, yüzeysel gerçekliğin yansıması olduğu fikrine yakındır. Yansıtma kuramındaki ayna benzetmesine benzer bir zihniyet söz konusudur.[28] Bu bilgilerden hareketle intihara edebî eserlerde ne şekilde yer verildiği konusunda dikkatli olmak gerektiği anlaşılır.[29] Yaşar Şimşek, Albert Camus'nün intiharı "sanat yaratmak" olarak nitelemesinin intiharın sanat ve edebiyatla alakası bakımından önemli olduğu düşüncesindedir.[30] Tuğba Doğan ise edebiyat ve intihar ilişkisi söz konusu olduğunda kurmacayla gerçekliğin ilişkisinin bulanıklaştığı bir ara alana girilmiş hissi uyandığını, bu durumun ölümün deneyimlenip anlatılmasının imkânsızlığından dolayı intiharı okumanın ölüm deneyimine en yakın şey olmasından kaynaklanabileceğini belirtir.[31] Harun Duman da intiharı konu edinen romanların genelde intihar olgusunu araştırma çabasında olduğunu belirterek bu duruma işaret etmektedir.[32]

Batı edebiyatında intiharın işlendiği pek çok önemli eser bulunmaktadır. Bunların bazılarına değinerek tarihsel gelişimi takip etmek, edebiyatta intihara olan bakışın başlangıçta ve günümüzde ne kadar farklı noktalarda olduğunu görebilmek açısından önemlidir. Al Alvarez, Orta Çağ'da intiharın genel olarak edebiyat dışı

---

[26] Realizm akımını yorumlarken onun gerçekliğin kendisi olduğu yanılgısına kapılmamak gereklidir. Seda Uyanık, Georg Lukacs'ın gerçekçilik anlayışını ve içerdiği sorunları konu edindiği yazısında, Berna Moran'ın bazı sözlerinden hareketle Lukacs'ın bu hataya düştüğünü belirtir. bk. Seda Uyanık, "Lukacs'ın Gerçekçilik İdealizmi", *Pasaj*, S. 6 (2007), s. 187. Lukacs'a atfedilen bu düşünce tarzı, Zekiye Antakyalıoğlu'nun Lukacs'a atfettiği düşünce tarzıyla zıttır. Bu durum Lukacs'ın görüşlerindeki değişimlerden kaynaklanıyor olabilir.

[27] Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, s. 93-97.

[28] Ayna benzetmesine göre sanat gerçek dünyaya tutulan bir aynadır. Ayna benzetmesini kullanan kişiler arasında en bilineni Platon'dur. Berna Moran'ın aralarında Stendhal ve Recaizade Mahmud Ekrem'in de bulunduğu başka isimlerden verdiği örnekler için bk. Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, s. 18; Zekiye Antakyalıoğlu ise ayna benzetmesini indirgemeci ve yetersiz bulur. Ona göre sanatçı ayna tutmaz gözlük takar. Bir ayna görevi değil bir prizma görevi görür. Yani sanatçı yansıtma işlemi sırasında edilgen değildir. Onun görevi çeşitli boyutları olan daha önemli bir görevdir ve her yazar bunu birbirlerinden farklı kapıları okuyucularına açarak yapar. bk. Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, s. 52-53.

[29] Canan Uğurdağ'ın aktardığı bilgiye göre "ABD'de yapılan bir çalışmada, dünya edebiyatından seçilen 239 klasik eserin 61 tanesinde toplam 104 intihar temasının işlendiği saptanmıştır." Bu bilgi, klasik olarak nitelenen eserlerde hiç de azımsanmayacak oranda intihar bulunduğunu ortaya koyar. Ayrıca edebiyat ile intihar arasındaki ilişkinin dikkat ile incelenmesi gerektiğine dair bir başka kanıttır. bk. Canan Uğurdağ, "Edebiyatın Uçurum Kenarında Bir Melodram: *Zavallı Necdet*", *Onlar Ölümü Seçti*, ed. Harun Ceylan, Sonçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 178.

[30] Yaşar Şimşek, "Halide Edip Adıvar Romanında İntihar ve Ölüm Düşüncesi: Bir Örnek Olarak *Handan*", *Onlar Ölümü Seçti*, s. 99.

[31] Tuğba Doğan, "Bugün Deme Hakkı", *Notos*, S. 37 (2012), s. 34.

[32] Faruk Duman, "Dünyayı Geride Bırakmak", *Notos*, S. 37 (2012), s. 22; Burcu Alkan ise "Edebiyatta intihar tezahürlerini toplumsal ile bireysel varoluş arasındaki çatışmanın entelektüel ve sanatsal ifadesi olarak incelemek anlamlı olabilir" diyerek farklı bir cevap sunmaktadır. bk. Burcu Alkan, "Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler Edebiyatta İntihar", *Notos* S. 37 (2012), s. 29.

olduğunu belirtir.[33] Bununla beraber Dante Alighieri, ünlü eseri *İlahi Komedya*'da intihara küçük de olsa bir yer verir. Dante'nin intihara yer verme şekli dönemin intihar konusundaki olumsuz bakışına koşuttur. "Cehennem" bölümünün on üçüncü kantosunda, intihar eden kişilerin cehennemin yedinci dairesinde ağaçlara dönüştürülmüş olduğu bir kısım bulunur. Cezaları sadece ağaca dönüşmek de değildir. Aynı zamanda harpyalar bu ağaçlara zarar vererek müntehirlere işkence etmektedirler.

İngiliz ve dünya edebiyatının en önemli isimlerinden olan William Shakespeare'in döneminde intiharı doğrudan karşılayan bir kelime daha mevcut olmamasına rağmen eserlerinde elliden fazla karakter intihar eder.[34] *Romeo ve Juliet* ile *Othello* intihara yer verdiği eserlere örnek olarak verilebilirler. Ayrıca oyunun ana kişisi olan Hamlet'in, tanrının intiharı yasaklamamış olmasını dilediği *Hamlet*'te, Ophelia'nın ölümünün intihar olup olmadığı tartışmalı bir konudur.

Johann Wolfgang von Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* romanı ise sadece intiharı içinde barındırmakla kalmaz, pek çok kişinin intihar etmesindeki sebeplerden birisi olur. Romanın başlarında nişanlı, devamında ise evli olan bir kadına âşık olan Werther, en sonunda bu duruma dayanamaz ve intihar eder. Bu romantik duyuşa sahip insanlar arasında bir idol hâline gelmesine ve bir intihar salgını başlamasına sebep olur. Werther'in etkileri Avrupa sınırlarını da aşıp çok geniş bir coğrafyaya yayılarak Çin'e kadar ulaşmış[35] ve yarattığı intihar salgını uzun süre devam etmiştir.

Al Alvarez on dokuzuncuncu yüzyıl ile birlikte intiharın âdeta edebiyatın bir parçası hâline geldiğini belirtir.[36] Gustave Flaubert'in *Madam Bovary* romanında içinde bulunduğu şartlardan tatmin olmayan Emma'yı merkeze alır. Emma bu memnuniyetsizliğin yarattığı boşluğu kocasını aldatarak ve lüks harcamalara yönelerek doldurmaya çalışır. Her şeyin sonunda hem kocasını aldattığı diğer erkekler tarafından terk edilen hem de borç batağına saplanan Emma arsenik içerek intihar eder. Flaubert'in bu eseri, Bovarizm kavramının doğmasını sağlamıştır.[37] Bovarist karakterlerden birisi

---

[33] Alvarez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı*, s. 138.

[34] Adem Eyüp Yılmaz, *Edebiyat ve İntihar*, Selis Kitaplar, İstanbul 2003, s. 7.

[35] Alvarez, *İntihar Kan Dökücü Tanrı*, s. 196-197.

[36] Al Alvarez, "Yirminci Yüzyıla Geçişte İntihar", çev. Oğuz Tecimen, *Notos*, S. 37 (2012), s. 45.

[37] Bovarizm "Yaşadığı dünyanın gerçekleriyle uyuşmayarak başka bir dünya isteyen, parlak ve göz alıcı hayatların hayali içinde yaşayan kişilerin bu durumunu, onlardaki bu yaratılış özelliği veya eğilimini anlatmak için kullanılır." bk. Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, s. 93-94.

de *Anna Karenina* romanındaki Anna'dır. Anna'nın hikâyesi de pek çok yönden Emma'ya benzer. Kocasıyla mutlu olmayan Anna kocasını Vronsky ile aldatır. Hatta Vronsky'den bir çocuğu bile olur. En sonunda Vronsky ile bir hayat kuran Anna, bu hayatta da istediklerini bulamaz ve kendisini trenin altına atarak intihar eder.

Fyodor Dostoyevski'nin 17 civarı roman kişisi intihar davranışı gösterir.[38] *Ecinniler*[39] romanı ise dünya edebiyatı ve intihar etkileşimi açısından önemli romanlardandır. Romanın müntehirlerinden Kirilov insanların tanrıyı kendilerini öldürmemek icat ettiklerini belirtir. O "tanrıyı icat etmeyi reddederek" kendini vurur ve Dostoyevski'nin rasyonel intihar dediği şeyi gerçekleştirir.[40] Dostoyevski'nin varoluşçuları etkilediği ve bunu özellikle *Yeraltından Notlar* ile yaptığı bilinir. Ancak Kirilov'un burada belirtilen kafa yapısına bakıldığında da bazı benzerlikler göze çarpar. Kirilov'un tanrıyı icat etmeyi reddi, Friedrich Nietzsche'nin "tanrı öldü" söylemiyle benzeşmektedir. Ayrıca İrfan Özen, Albert Camus'nün yarattığı Mearsault karakteri için intiharın mantıksal bir zorunluluk olduğunu ve Camus'nün, *Ecinniler*'i tiyatroya uyarladığı da düşünülürse bu düşünceyi Dostoyevski'den almış olabileceğini belirtir.[41] Yani Dostoyevski *Ecinniler* ile de varoluşçuları bir ölçüde etkilemiş gözükmektedir. Kirilov'un söyleminden hareket edilirse, Kirolov'un intiharı tanrıyı öldürüp insanı tanrılaştıran bir hamledir.

Alvarez sanatçılar arasında intihar eğiliminin yirminci yüzyıl öncesinde az olduğunu ama yirminci yüzyıl ile beraber bunun değiştiğini belirtir.[42] Dadaizm bunu doğrulayan akımlardan birisidir ve edebiyat tarihine intihar bağlamında bakılırken es geçilemeyecek bir akımdır. Dadaizm mensupları sanat ve edebiyatta ciddi eserler vermeseler de sürrealizme zemin hazırlarlar.[43] Dadaizm her şeye karşı, anarşist bir akımdır. Bu durum onun intiharla yakından alakalı olmasına neden olmuştur. Ancak onların intiharla alakaları eserlerden çok gerçek hayatlarında kendisini gösterecektir.

---

[38] L. Foy James ve J. Rojcewicz Stephen, "Dostoyevski ve İntihar", S*izofrengi Kitabı,* Kavram Yayınları, İstanbul 1996, s. 128'den akt. Nurullah Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960),* Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s. 68.

[39] Bazı yayınevleri tarafından *Cinler* ismiyle de çevrilmiştir.

[40] Alvarez, "Yirminci Yüzyıla Geçişte İntihar", s. 46.

[41] Özen, *İntihar*, s. 28.

[42] Alvarez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı,* s. 224.

[43] Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar,* s. 142.

İnsanın akılcılık ile geldiği noktanın Birinci Dünya Savaşı olması büyük bir hayal kırıklığı yaratır. Ayrıca savaşın açtığı psikolojik yaralar vardır. Böyle bir ortamda ortaya çıkan ve her şeyi yıkmanın peşinde olan dadaizm ile dadaist sanatçı sonunda kendisini de yıkar. Çünkü dadaizm merkezine her şeyin anlamsız olduğu düşüncesini koymuştur.[44] Bu durum Viktor E. Frankl'ın, Nietzsche'den alıntıladığı "Yaşamak için bir nedeni olan kişi, hemen her nasıl'a katlanabilir" sözüyle[45] beraber düşünülerse dadaistlerin intihara olan yakınlığı da anlaşılır. Sürrealist Devrim dergisinin "İntihar bir çözüm müdür?" sorusunu dadaistler "evet" diyerek cevaplar.[46] Bu yüzden aralarından müntehirler çıkması, şaşırtıcı bir durum değildir.

Yirminci yüzyıl içinde öne çıkan akımlardan birisi de modernizm akımıdır. Modernizm tanımlanması zor bir akımdır. Kimi zaman disiplinler arası sınırları silmesi dolayısıyla her şeyden biraz bilmeyi gerektirmesi[47] ve tek çeşit bir modernizm olmaması,[48] bu zorluğun sebeplerine örnek olarak verilebilir. Ayrıca Weinstein'in, modernist romanın bilmeme üzerine kurulmuş olduğu yönündeki düşüncesi[49] yine bu anlaşılmazlığı açıklayan bir durum olarak görülebilir. Modernizmden bahsederken bilinmesi gereken ilk şeylerden birisi modernizm ve modernliğin aynı şeyler olmadığı konusudur. Hasan Yürek bu konuyu şöyle açıklar:

> "Modernizm teorik, modernite pratiktir. Bir başka ifadeyle, insanın aklıyla; bu aklın ortaya çıkardığı, geliştirdiği bilimsel anlayışla hareket etmesi gerektiği; bu doğrultuda gerçekleştirilecek her şeyin insanı ileriye götüreceği ve bunun en doğru yol olduğu düşüncesi şeklinde özetlenebilecek görüşler, teorik bağlamda olmaları nedeniyle modernizmin kapsamı içerisinde yer alır. Bu görüşler doğrultusunda ortaya çıkan,

---

[44] Alvarez*, İntihar: Kan Dökücü Tanrı,* s. 214.

[45] Viktor E. Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, Okuyan Us Yayınevi, 63. Baskı, İstanbul 2019, s. 92.

[46] Müslüm Yücel, *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, Agora Kitaplığı, 3. Baskı, İstanbul 2007, s. 205; Alvarez, *İntihar Kan Dökücü Tanrı,* 219.

[47] William R. Everdell*, İlk Modernler*, çev. Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2018, s. 19.

[48] Zekiye Antakyalıoğlu "Beckett'in modernizmi Proust'tan Proust'unki Joyce'tan, Joyce'unki Woolf'tan farklıdır" diyerek modernist edebiyat bağlamında bu durumu açıklar. bk. Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş,* s. 179; Peter Gay de modernistlerin birbirlerine karşı çekincelerinden bahseder ve edebiyat bağlamında Woolf'un Joyce'un müstehcenliğine yönelik çekinceleri olduğunu belirterek bunu örneklendirir. bk. Peter Gay, *Modernizm: Sapkınlığın Cazibesi*, çev. Sibel Erduman, Everest Yayınları, İstanbul 2017, s. 38.

[49] Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş,* s. 58-59.

kullanıma sunulan teknolojik araçlar, kapitalizm gibi yeni ekonomik sistemler ve buna benzer gelişmelerin ortaya çıkardığı hayat tarzı ise modernite olgusu içerisindedir."[50]

Modernizm akımına edebiyatta intihar bağlamında bakılırken öncelikle onun da mimesisin farklı bir yorumu olduğunu belirtmek gerekir. Bununla beraber modernizm, realizm akımına karşıdır. Ancak bu karşıtlığı daha önce de belirtildiği gibi gerçeklik ile realizm akımının birbirinden ayrı şeyler olduğunun farkında olarak yorumlamak gerekir. Akımın gerçekliğe karşı olduğunu düşünmek yanlış düşünceler oluşmasına sebep olacaktır. Modernizm gerçekliğe yer verir. Sadece bunu realizmin yaptığı gibi yalın ve düz biçimde yapmaz. Toplumdan uzak değildir sadece birey ve onun iç dünyasından hareket eder.[51] Zekiye Antakyalıoğlu'nun şu cümleleri iki akımın gerçekliği yansıtma konusundaki farkı açıklar: "Geleneksel gerçekçi roman temsil ettiği şeyin bir fotoğrafı ise on dokuzuncu yüzyıl sonrası modern roman temsil ettiği şeyin üç boyutlu bir filmi gibidir."[52] Edebiyattaki modernizm, genel modernizmden bazı açılardan farklıdır. Modernist roman, modernizmden yararlanmakla beraber aynı zamanda ona bir eleştiridir.[53] Modernist romanda birey toplumdan ayrı olarak tek başına önemlidir. Bireyin iç dünyasına daha fazla girilmesinin altında yatan sebep de budur. Bireyin iç dünyasına daha fazla yer verme tercihinin yanında her şeyi bilen anlatıcı ortadan kalkar. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi modernizm için "bilmeme" ve doğruyu arama önemli konulardır. Modernist romanda zaman algısı da daha akışkandır. Bilinç akışı tekniğinin kullanımıyla zaman "a" noktasından "b" noktasına giden düz bir çizgi değildir artık. Çok kısa bir zaman aralığında yıllar boyu yaşanan şeyler anlatılabilir. Geri dönüş tekniği ile zamanın doğrusallığı kırılır. Hasan Yürek, bu zaman anlayışının temelinde yatan şeylerin Albert Einstein'ın görecelilik kuramı ve Henri Bergson'un zamanla ilgili görüşleri olduğunu belirtir.[54]

Modernist romanın bireyi önceleyen düşünceleri, bireyin toplumla sorunlar yaşamasına, hatta kimi zaman ondan kopmasına sebep olur. Bu da modernist romanın intiharla çok alakalı olan bir yönünü yabancılaşmayı doğurur. Yabancılaşma "en genel

---

[50] Hasan Yürek, "Türk Romanında Modernist Etkinin Boyutları", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 28, S.1 (2008), s. 191.

[51] a. g. m. , s. 196.

[52] Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, 51.

[53] Yürek, "Türk Romanında Modernist Etkinin Boyutları", s. 192.

[54] a. g. m. , s. 192.

çerçevesiyle bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır."[55] Yabancılaşma daha önce belirtildiği gibi intiharın risk etkenlerinden biridir. Kendisine, toplumuna veya bulunduğu ortama yabancılaşan bireyin intihar riski artmaktadır. Hasan Yürek, yabancılaşmanın alt bir türü olarak verdiği, modernleşme sebebiyle ortaya çıkan ve romanlara yansıyan "özel yabacılaşma"nın üç görünümünden bahseder: pasif isyan, anomi ve intihar.[56] Bu görünümlerden anomi de intiharla çok ilgili bir kavramdır. Durkheim'ın intihar sınıflandırmasındaki dört intihar türünden birisi "anomik intihar"dır. İkinci unsur olan anomiye ek olarak üçüncü unsurun doğrudan "intihar" olması, yabancılaşmanın intiharla alakasının boyutunu göstermektedir. Modernist romanın "gerçeklik karşısında tedirgin olan, iç dünyasına çekilen, ona yabancılaşan ya da sorgulayıcı bir tutum geliştirerek acze düşen 'birey'i işle"diği[57] düşünülürse modernist romanın intiharla olan bağı iyice ortaya çıkmış olur. Modernist romanın en önemli temsilcilerinden birisi olan Virginia Woolf, dünya edebiyatının önemli eserlerinden birisi olan *Mrs. Dalloway* romanında intiharı incelediğini günlüğünde belirtmiştir.[58]

Yirminci yüzyılın önemli akımlarından bir diğeri ise varoluşçuluk akımıdır. Ali Osman Gündoğan, varoluşçuların ele aldığı temel sorunun yirminci yüzyılın anlam sorunu olduğunu söyler.[59] Varoluşçuluğun insana değer veren ve ona nesne gözüyle bakmayan tek akım olduğunu belirten Jean-Paul Sartre'ın[60] *Çağımızın Gerçekleri* kitabında belirttiği gibi modern insanın kendi varoluşuna ve burada oluşuna bir cevap bulmayı amaçlayan varoluşçuluk, insanın özüne dönme çabası olarak tanımlanabilir."[61] Bununla beraber Asım Bezirci, Sartre'ın farklı bir tanımı da dahil olmak üzere çeşitli tanımlardan bahseder[62] ama bu tanımlamaların varoluşçuluğun bazı ana özelliklerini

---

[55] Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2005, s. 798.

[56] Hasan Yürek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Modernizmin Yeri*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2005, s. 67.

[57] Yürek, "Türk Romanında Modernist Etkinin Boyutları", s.194.

[58] Virginia Woolf, *Bir Yazarın Günlüğü*, çev. Oya Dalgıç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 65.

[59] Ali Osman Gündoğan, "Camus, Varoluşçuluk ve Felsefe", *Doğu Batı*, S. 93 (2020), s. 52.

[60] Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, 30. Baskı, İstanbul 2020, s. 58.

[61] Mustafa Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s. 9.

[62] "Sözgelişi, Weil'e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier'ye göre umutsuzluk, Hamelin'e göre bunaltı, Banfi'ye göre kötümserlik, Wahl'a göre başkaldırış, Marcel'e göre özgürlük, Lukacs'a göre idealizm (düşüncülük), Benda'ya

göstermekten ibaret kaldığını belirtir.[63] Varoluşçuluğun tanımındaki zorluğun akıma getirilen çelişik, tutarsız ve sistemsiz olması gibi eleştirilerle[64] alakalı olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Ayrıca dünyanın usa uygun olmadığı fikri[65] ve varoluşçular arasındaki fikir farklılıklarının boyutu da bunda etkili olmuştur. Bazı varoluşçular, varoluşçu olduklarını bile reddetmektedir.[66] Varoluşçuluk akımının hangi dönemde başladığı üzerine farklı düşünceler vardır[67] ama en güçlü olduğu dönem İkinci Dünya Savaşı'ndan sonradır.

Varoluşçuluğun önemli bazı kavram ve cümleleri vardır. Bunlardan ilki "Varoluş özden önce gelir" cümlesidir. Bir insan önce var olur sonra da ne olduğunu, nasıl biri olduğunu seçer. Buradan da Sartre'ın "insan kendini kurar"[68] ifadesine varılır. Bu durum insana seçme hakkı yani "özgürlük" verir. Verilen seçme hakkıyla kişi sadece kendisini yaratma hakkına sahip olmaz. Ayrıca kendisi üzerinden ideal bir insan tanımı yaratma sorumluluğuyla da karşı karşıya kalır.[69] İdeal insanı yaratma sorumluluğunun ağır bir sorumluluk olması sebebiyle "bunaltı" ile karşı karşıya kalırlar.[70] Ayrıca varoluşçu düşüncede daha önce de belirtildiği gibi dünya usa uygun bir yer değildir.[71] Bu düşünce varoluşçuların kendisini kabul ettirdiği dönemle çok alakalıdır. Aydınlanma çağından itibaren yaşamın merkezine akılcılığı koyan Batı dünyasının vardığı yer dünya savaşları olmuştur. Varılan nokta akılcılığın sorgulanmasına sebep olan bir kırılma yaratmıştır. Yine varoluşçuluğun üzerinde durduğu mana problemi de bununla yakından

---

göre usdışıcılık (irrationalisme), Foulquié'ye göre saçmalık felsefesidir." bk. Asım Bezirci, "Önsöz", Sartre, *Varoluşçuluk*, s. 7-8.

[63] Bezirci, "Önsöz", s. 8-9.

[64] Bezirci, "Önsöz", s. 14-15.

[65] Albert Camus, *Sisifos Söyleni*, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2010, s. 31.

[66] Mustafa Kurt, Jaspers ve Heidegger'in bu yöndeki düşüncelerinden bahseder. bk. Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, s. 23-24; Ali Osman Gündoğan ise bu iki ismin bu yöndeki düşüncelerini belirtirken ek olarak Camus'nün varoluşçu olmadığını söylediği kısmı alıntılar ve varoluşçu olup olmadığı konusunu tartışır. Ayrıca Kierkegaard'ın da benzer bir noktada bulunduğunu belirtir. bk. Gündoğan, "Camus, Varoluşçuluk ve Felsefe", s. 57-58.

[67] Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, s. 12; Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, s. 154; Bezirci, "Önsöz", s. 12-13.

[68] Sartre, Varoluçuluk, s. 64.

[69] *a. g. e.* , s. 41.

[70] *a. g. e.* , s. 42.

[71] Camus, *Sisifos Söyleni*, s. 31.

ilgilidir. Varoluşçular bu konuda da "absürde" yani "saçma" kavramına varır.[72] Sonuç sadece akıl ile bir yere varılamamaktadır ve her şey saçmadır. Kendini gündelik işlere veren çoğunluğa aykırı konumlanarak, saçmalıkları gören ve manasızlığı kavrayan kişiler ise "uyumsuz insan"dır. Edebiyata etkisi diğer sanatlardan fazla olan varoluşçuluk bazı noktalarda modernizme zıt düşerken bazı noktalarda ise ona farklı açılımlar getirmiştir.[73]

Türk edebiyatına roman türünün girişi ise on dokuzuncu yüzyıldadır. Ancak roman girmeden önce de intihar kendisine Türk edebiyatında yer bulmuştur. Klasik Türk edebiyatında intihar açıkça ifade edilmekten ziyade arka planda kalacak şekilde benzetme ve telmihlerle anlatılır. Nurullah Ulutaş, İlhami Köse'nin "Türk Kültüründe Ölüm" konulu sempozyumda intiharın dört şekilde kullanıldığı tespitinde bulunduğunu belirtir. Bu tespite göre intihara karşılık olarak gelen ilk ifade şairin kendi kendisini öldürmeyi hayal etmesidir.[74] İkincisi "hançere düşmek" tabiridir.[75] İntihar ayrıca *Ferhad ü Şirin* hikâyesinde Ferhad'ın külüngü havaya atıp başına düşürmek yoluyla intiharına ve *Şem ü Pervane* hikâyesinde pervanenin yani kelebeğin âşık olduğu ateşe ulaşmaya çabalarken yitmesine telmih yapılarak anlatılır.[76] İntihar kavramı Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıktıktan sonra, onu açıktan açığa kullanan ilk şair ise "intihar" kelimesini redif yaparak şiirinin merkezine yerleştiren Âsaf[77] olmuştur.[78]

Tanzimat Dönemi eserlerinde yer alan intiharlardan bahsetmeden önce Beşir Fuad'ın intiharına değinmek gerekir. Türk edebiyatında intihar denince akla gelen başlıca isimlerden birisi Beşir Fuad'dır. Bu intihar, şekli itibarıyla da eşine pek rastlanılmamış bir intihardır. Kendisini eroin ile uyuşturduktan sonra bileklerini kesen Beşir Fuad, bir yandan ölmekteyken diğer yandan bu konudaki deneyimlerini yazar.

---

[72] Alvarez, Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanının kişilerinden Kirilov'un intihar ederek olumladığı her şeye Camus'nün sonradan "saçma" adını verdiğini belirtir. bk. Alvarez*, İntihar: Kan Dökücü Tanrı*, s. 209.

[73] Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, s. 90.

[74] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 73.

[75] *a. g. e.* , s. 73; Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1996, s. 255'ten akt. Tahsin Yıldırım, "İntihar Eden Divan Edebiyatı Şairleri", *İntihar Şairleri*, haz. Enver Ercan, Varlık Yayınları, İstanbul 2016, s. 369-370.

[76] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 74-75.

[77] "Âsaf", Damat Mahmut Celalettin Paşa'nın mahlasıdır. Paşa aynı zamanda Prens Sabahattin'in babasıdır.

[78] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 75.; Mehmet Can Doğan, "Sadullah Paşa", *İntihar Şairleri*, s. 29.

Orhan Okay, bu intiharın hatalı batılılaşmaya örnek oluşturan bir olay olduğunu belirtir.[79] Ekonomik problemlerin intiharın sebebi olabileceği ihtimalini net biçimde eler.[80] Annesi de cinnet geçiren Beşir Fuad, bunun genetik olarak kendisine de miras kalacağını düşünmektedir. İntiharında da cinnet fobisinin rol oynamış olması çok muhtemel gözükmektedir. Beşir Fuad'ın Ahmet Midhat Efendi'ye yazdığı mektupta iki yıldır intiharı düşündüğü yazılıdır. Ancak Orhan Okay bunun imkânsız olduğunu, iki yıldır sahip olduğu şeyin intihar düşüncesi değil, cinnet fobisi olduğunu söyler.[81] İntiharın altında yatan ve cinnet fobisine ek olarak üzerinde durulabilecek diğer sebepler ise oğlunu intihardan yirmi yedi ay, annesini ise yaklaşık bir sene önce kaybetmesi ve materyalist düşüncelere sahip olmasıdır.[82] Bu intiharı daha da ilginç kılan şey ise gazetelerin olaya çok yer vermesinin de etkisiyle "Werther etkisi" yaratmasıdır. Ülkede başlayan intihar salgını öyle bir noktaya gelir ki gazetelerin altı ay boyunca bu konuda yayın yapmaları yasaklanır.[83]

İntihar kavramının ortaya çıktığı dönemin, Türk romanının da ortaya çıktığı Tanzimat Dönemi olduğu düşünülürse roman türünde intiharlara yer verilmesi de çok şaşırtıcı bulunamaz. Nurullah Ulutaş, ilk romanlarda intiharın işlevi bitmiş roman kahramanlarını ortadan kaldırmak için yazarın başvurduğu bir yol olarak kullanıldığını belirtirken[84], Ahmet Hamdi Tanpınar ise ilk Türk romanlarında intiharın, ferdiyetin bir tür bildirimi ya da en azından kadere karşı bir isyan olarak kabul edilebileceği tespitini yapar.[85]

Türk romanının ilk örneklerinden itibaren intihara önemli yer verildiği görülür. Pek çok kaynakta ilk Türk romanı olarak gösterilen Şemseddin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* eserinde, Fitnat, Talat'ı sevmesine rağmen daha sonradan babası olduğu ortaya çıkacak olan Ali Bey ile evlendirilir. Sevdiği adama kavuşamayan Fitnat, çakıyla intihar eder.

---

[79] Orhan Okay, *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti*, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2012, s. 68.

[80] *a. g. e.* , s. 75-76.

[81] *a. g. e.* , s. 73-77.

[82] *a. g. e.* , s. 80-83.

[83] *a. g. e.* , s. 92-93.

[84] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 82.

[85] Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, 20 Baskı, İstanbul 2012, s. 456.

Türk edebiyatının en çok eser veren yazarlarından birisi olan Ahmet Midhat Efendi, eserlerinde intihara en çok yer veren yazarlardan birisidir. Nurullah Ulutaş'ın incelediği 126 romanın 15 tanesi Ahmet Midhat Efendi'ye aittir. Ahmet Midhat Efendi'nin, arkadaşı Beşir Fuad'ın intiharı için intiharda hikmet olmadığını ve bir ibret dersi olması gerektiğini belirtmesi, onun intihara bakışını gösterir. Yani onun eserlerindeki intiharlar ya basit bir şekilde tamamen olayların kurgusuyla alakalıdır ya da pek çok şey de yaptığı gibi ibret alınacak birer ders olarak romanlara yerleştirilirler. Ulutaş tarafından incelenen intihar içeren romanlarının tamamına yakınının Beşir Fuad'ın intiharından önce yazılmış olması da ilginçtir. Ahmet Midhat Efendi belki de gazetelerin yarattığı "Werther etkisi"nin kendi eserlerinden birisi sebebiyle tekrar etmesinden çekinmiş olabilir.

Tanzimat Dönemi'nin en önemli eserlerinden bir diğeri olan Namık Kemal'in *İntibah* romanında âdeta bir melek gibi kurgulanmış olan Dilaşup, intihar girişimlerinin ardından romanın sonlarında sevdiği Ali Bey'in yerine geçerek onun için gelen katilin hedefi olur. Olayın gerçekleşme şekli sebebiyle Dilaşup'un intihar edip etmediği tartışmalı olmakla beraber daha önce intihara olan meyili, intihar girişimlerinde bulunmuş olması ve Ali Bey için bir katil geldiğini bile bile onun yerine geçmesi, ölümünün bir intihar olarak değerlendirilebilmesinin önünü açar. Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* romanında da "melek"lik konusunda Dilaşup'a benzeyen Dilber intihar eder. Dilber'in intiharı diğer intiharlara göre farklılık göstermektedir. Çünkü onun intiharı topluma ve kölelik müessesine bir tepkidir.[86] Türk romanının başlarında intihar konusunda kadınların intiharının öne çıkması da dikkat çekicidir.

Recaizade Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hamid Tarhan'ın ölümle çok yakından ilgili yazarlar olmasına karşın Tanzimat Dönemi'nin ikinci dönem yazarlarından Türk romanında ilk dönemdekiler kadar iz bırakan intiharları içeren romanlar gelmez. Abdülhak Hamid Tarhan'ın tiyatrolarında kahramanların intihar etmeleri bu dönemin bahsedilmeye değer noktalarındandır.[87]

---

[86] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 265. Tanzimat döneminde bazı yazarların köleliğe bakışı farklıdır. Söz gelimi Ahmet Midhat Efendi ile onunla yakınlığı bulunan Fatma Aliye gibi yazarların Osmanlı'daki kölelik müessesini Batı'dakine üstün görmekle yetinmeyip gayet iyi bir şey gibi gösteren bakışlarına karşın Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*'te köleliğe bakışı daha farklı ve olumsuzdur. Ali Şükrü Çoruk ise Samipaşazade Sezai'nin bu bakışının oryantalist bir bakış olduğunu belirterek onu eleştirir. bk. Ali Şükrü Çoruk, "Oryantalizmin Sergüzeşti", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 36 (2007), s. 79-100.

[87] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 82-83.

Servet-i Fünûn yazarları ile birlikte intihar, belki Türk edebiyatında daha önce hiç olmadığı kadar etkili bir şekilde kendisini gösterir. Servet-i Fünûn yazarlarının intihara olan yakınlıkları mizaçlarından kaynaklanır. Bu durum sadece eserlerine değil, hayatlarına hatta zevklerine yansır. Servet-i Fünûn sanatçıları bireyci ve melankoliktir. Bu durum her ne kadar II. Abdülhamid'in baskısına bağlansa da II. Abdülhamid'in baskısının son bulmasının Servet-i Fünûn sanatçılarının tavırlarında pek bir değişiklik yaratmaması, bu iddiayı sorgulanabilir kılmaktadır. Servet-i Fünûn sanatçılarında romantizm akımının ve bundan da fazla sembolizm akımının tesiri görülür. Servet-i Fünûn sanatçıları, romantiklerin temel özelliklerinden olan özgürlük anlayışına[88] ve romantizme asrın hastalığı denmesine sebep olan[89] melankolik duyuşa sahiptir. Ayrıca bireyi ve onun duygularını öne koyma konusunda da romantiklerle benzeşirler. Romantiklerle benzer noktaları olan ve âdeta romantiklerin değişik bir versiyonu olan sembolistlerden ise ciddi anlamda etkilenmişlerdir.[90] Özellikle Charles Baudelaire'in onların üzerindeki etkisini fark etmek çok kolaydır. Charles Baudelaire'in eserlerinde de önemli oranda melankolinin etkili olması bu bağlamda dikkat çekicidir.

Akımın önemli isimlerinden Tevfik Fikret, nihilizmin sebep olduğu bir kötümserliğe sahiptir ve bu onu intihar düşüncelerine yöneltir.[91] Hatta eşi ile oğlu olmasa intihar edeceğini söylemiştir.[92] Halit Ziya Uşaklıgil ise Servet-i Fünûn romanları arasında intihar düşüncesi içeren ilk roman olan *Sefile*'nin ve ilk intihar teşebbüsünü içeren *Ferdi ve Şürekası*'nın[93] yazarıdır. Mensur şiir olan "Bir İntihar-ı Mükerrer"de intihar düşüncelerinin yer alması bu türün duygularla olan yakın ilişkisi de göz önünde bulundurulunca çok önem kazanır. "Ne olurdu Rabbim intihara müsaaden olsaydı!..."[94]

---

[88] Bu sanatçının eser üretirken özgür olması gerektiği düşüncesini içerdiği gibi farklı düşünceleri de içerir. Romantizmi doğuran etkenlerden birisi Fransız İhtilâli'dir. Akımın özgürlükçü düşünceleri, Servet-i Fünûn sanatçılarının baskıcı bir yönetici olarak gördükleri II. Abdülhamid'e karşı olan düşünceleriyle yakından bağlantılıdır.

[89] Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar,* Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014, s.69.

[90] Dekadanlar olarak bilinen grup sembolizmin oluşmasında etkili olmuş ve sonrasında da sembolizm akımına dahil olmuşlardır. bk. Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar,* s. 115; Servet-i Fünûn sanatçıları her ne kadar dekadan olduklarına dair suçlamaları reddetseler de bu suçlama sembolistlerle olan bağları bakımından ilginçtir. Dekadanlık tartışması üzerine bilgi edinmek için bk. Fazıl Gökçek, *Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar,* Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2017.

[91] Kemal Erol, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 306.

[92] Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret: Devir Şahsiyet Eser*, Dergâh Yayınları, 22. Baskı, İstanbul 2017, s.44-45.

[93] Selçuk Çıkla, *Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 317.

[94] Halid Ziya Uşaklıgil, *Mensur şiirler – Mezardan Sesler*, Özgür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017, s. 44.

diyerek intihar etmemesinin sebebini tanrının bunu yasaklaması olarak belirtir. Uşaklıgil, Türk roman tarihindeki en önemli intiharlardan birisinin de yazarıdır. Türk edebiyatının önemli romanlarından birisi olan *Aşk-ı Memnu*'da, Bihter kendisini vurarak intihar eder. Bihter Türk romanındaki bovarist karakterlerin en bilinenlerindendir. Onun romandaki macerası Emma Bovary ve Anna Karenina ile ciddi benzerlikler gösterir. Zenginliğe ulaşmak için kendisinden yaş olarak çok büyük olan Adnan Bey ile evlenen Bihter, bu evlilikte aradıklarını bulamaz. Eşini ancak bir baba şefkatiyle sevebilmiştir. Duygusal açıdan büyük boşluğa düşen Bihter eşini, eşinin yeğeni olan Behlül ile aldatır. Sonradan bu yasak aşk ortaya çıkınca intihar eder.

Bir diğer önemli Servet-i Fünûn sanatçısı Mehmet Rauf'un da mensur şiirlerinde intihar bağlamında önem kazanan ifadeler bulunmaktadır. "Spleen"de "Evet, niçin ve nasıl yaşıyorum yarabbim, hâlâ niçin ve nasıl yaşıyorum"[95] diyerek yaşamı sorgulayan bir tavır takınan Mehmet Rauf, "Mevte"de ise "Fakat seni takdis ediyorum ki ey mevt, çünkü beni bu hayattan, bu artık sürüklenmeyen, bu artık kahr ü zebun eden hayattan da sen kurtaracaksın"[96] diyerek ölümü kutsar. Ayrıca bir ankette "Nasıl ölmek istersiniz?" sorusunu "Onun kollarının arasında ve onunla intihar ederek." biçiminde cevaplamıştır.[97] Onun intihar isteği sadece sözde veya eserlerinde de kalmaz. Hüseyin Cahit Yalçın, onun bir kez intihar girişiminde bulunduğunu, kendisinin ve Halit Ziya Uşaklıgil'in Mehmet Rauf'u kurtardığını belirtir.[98] Pek çok kaynakta Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı olarak gösterilen Mehmet Rauf'un *Eylül* romanının sonundaki olay, Nurullah Ulutaş da dahil olmak üzere bazıları tarafından intihar olarak değerlendirilmektedir. Ulutaş, romanı intihar olarak ele alırken Necip'in eylemini intihar olarak görmeyenlerin de var olduğunu belirtmiştir[99] ki gerçekten de Necip'in eyleminin intihar olduğu yönündeki değerlendirme çok tartışmalıdır. *İntibah* romanında daha önce intihara meyilli olduğu görülen Dilaşup'un her şeyin farkında olarak ölüme gitmesinin bile intihar olarak değerlendirilmesinin tartışmalı bir konu olduğu daha önce

---

[95] Mehmet Rauf, *Siyah İnciler*, Özgür Yayınları, İstanbul 2018, s. 142.

[96] *a. g. e.* , s. 144.

[97] Nahit Sırrı Örik, "50 Yıl Önce Türkiye'de Yapılan İlk Edebî Anket: Mehmet Rauf Fikir ve Düşüncelerini Söylüyor", *Cumhuriyet,* nr. 11777, 10 Mayıs 1957, s. 4'ten akt. Çıkla, *Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı*, s. 319.

[98] Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010, s. 161.

[99] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960),* s. 231.

belirtilmişti. Necip ise intihar etmekten ziyade, âşık olduğu kadını kurtarma umuduyla ateşlerin arasına atlar. Ulutaş, *Eylül*'e ek olarak, *Son Yıldız, Genç Kız Kalbi* ve *Ferda-yı Garam*'ı intihar bağlamında incelemiştir.

Servet-i Fünûncular arasında bahsedilen isimlere göre çok daha arka planda kalan bir isim olan Safvet Nezihi'nin, döneminde pek çok genci etkileyen *Zavallı Necdet* romanında da romanın ana kişisi Necdet kendisini zehirleyerek intihar eder. Necdet'in âşık olduğu Meliha, Necdet'in arkadaşlarından birisiyle evlenmiş ancak daha sonradan Necdet çok dirense de ikili cinsel ilişkiye girmişler ve Meliha hamile kalmıştır. Meliha kocasına her şeyi anlatarak ondan ayrılmak ve Necdet ile beraber olmak ister. Necdet ise Meliha'dan vakit istedikten bir süre sonra arkadaşına bu kötü deneyimi yaşatmamak için intihar eder.

Döneminde popüler roman olarak görülen eserler yazan Hüseyin Rahmi Gürpınar da intihara çok yer veren yazarlardan birisidir. Nurullah Ulutaş'ın intihar bağlamında 13 romanını ele aldığı Hüseyin Rahmi Gürpınar, tezde Ahmet Midhat Efendi'den sonra en çok eseri incelenen yazardır. *Şıpsevdi*'de Raci, abisinin kendisini rezil durumlara düşürmesi sebebiyle intiharı düşünürken[100], Meftun Bey'e uyarak rezil olan, iflas eden ve sevdiği kadını başkasıyla gören Mahir ise kendisini cezalandırmak için intihar eder.[101] Ulutaş, çalışmasının önsözünde Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın da intiharı Ahmet Midhat Efendi'ye benzer bir şekilde, sadece kurgu ögesi olarak kullandığını belirtir.[102]

Servet-i Fünûn sanatçıları ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinden sonra Türk romanlarında intiharlar bulunmakla beraber önemli roman kişilerinden birisinin intihar bağlamında incelenebileceği Türk edebiyatına damga vurmuş eserler nadirleşir. Halide Edip Adıvar'ın *Handan* romanında sevdiği kadın olan Handan tarafından reddedilen ve sürülmek üzere yakalanan Nazım kendisini asar.[103] Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul* eseri, içerisinde intiharla ilgili pek çok karakteri barındırır. Adnan'dan hamile kalan Macide, Adnan'ı intiharla tehdit eder. Ayrıca Adnan'ın

---

[100] *a. g. e.* , s. 108.

[101] *a. g. e.* , s. 369.

[102] *a. g. e.* , s. 13.

[103] *a. g. e.* , s. 474-476.

boşandığı eşi Belkıs ve eski arkadaşı Moiz ekonomik problemler sebebiyle intihar ederler. Romanda intihar eden bir başka karakter ise siyasi konular sebebiyle idam edileceğinden korkan Burhan'dır.

Türk romanının zirve eserlerinden olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanı intihar söz konusu olduğunda akıllara ilk gelen eserlerdendir. *Huzur*, içerisinde modernist ve varoluşçu unsurlar barındırır[104] ki intihar söz konusu olduğunda bu durum ondan bahsedilmesini ayrıca zorunlu kılar. *Huzur*'da arka plandaki roman kişilerinden ihtiyar balıkçı intihar eden kişilerdendir. Ancak intihar eden asıl önemli roman kişisi Suat'tır. Suat, Batı dünyasından pek çok önemli ismi kendisinde birleştirir. Nurdan Gürbilek de bu duruma işaret eder:

> "Gerçekten de Avrupa edebiyatı ve felsefesinden derlenmiş bir karakter olarak, bir Rus-Fransız-Alman kırması olarak, bütün kitabiliğiyle karşımızda durmaktadır Suad. Arkasında biraz Nietzsche, biraz Buadelaire, bol miktarda da Dostoyevski vardır. Söylediği her şey, daha önce başka yerlerden okuduğumuz cümlelerin tekrarı gibidir. Evet Dostoyevski'den, Alman felsefesinden, Fransız kötülükçü şiirinden, ama aynı zamanda faşist İtalyan fütüristlerinden de"[105]

Gerçekten de karakter Dostoyevski'nin karakterlerinden birisi[106] intibası uyandırırken hastalıklı mizacı Baudelaire'in hastalıklı mizacıyla, tanrı görüşü ise Nietzsche'nin tanrı görüşüyle benzeşmektedir. Batı etkisi bununla da sınırlı değildir. Berna Moran, Fethi Naci'nin Suat'ın intiharı için söylediği "çeviri intihar" söylemini doğru bulur ve Suat'ın intiharının Aldous Huxley'in *Ses Sese Karşı* romanında Spandrel karakterinin intiharıyla benzeştiğini, Huxley'in romanın ana kişisi Mümtaz'ın çok sevdiği bir romancı olmasının da bu bağlantıyı daha da netleştirdiğini belirtir.[107] Evli olan ama Nuran'ı seven Suat, Mümtaz ile Nuran'ın evlenmesine az bir süre kala intihar eder. Diri hâlde bu evliliğe engel olamayan Suat, ölerek bunu başarır. Hasan Bülent Kahraman,

---

[104] Mustafa Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", *Gazi Türkiyat Türkoloji Çalışmaları Dergisi*, S. 4 (2009), s. 146.

[105] Nurdan Gürbilek, *Kötü Çocuk Türk*, Metis Yayınları, 5 Baskı, İstanbul 2016, s. 68-69.

[106] Bu noktada belirtilmesi gereken bir nokta daha vardır. Hasan Bülent Kahraman, Tanpınar'ın varoluşçu kaynaklara çok hâkim olduğunu belirtir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Jean-Paul Sartre ve Albert Camus gibi isimleri bilmekte ve beğenmektedir. bk. Hasan Bülent Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", *Doğu Batı*, S. 92 (2020), s. 42; Ayrıca Mustafa Kurt makalesinde Tanpınar'ın varoluşçu fikirlerinin Sartre ve Dostoyevski kaynaklı olduğunu belirtir. bk. Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", s. 146.

[107] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, 30. Baskı, İstanbul 2018, s. 283-284.

Türkiye'nin varoluşçuluk serüveninin iki intihar arasında yaşandığını söyler.[108] Serüveni başlatan intihar, Suat'ın intiharıdır.

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Sait Faik Abasıyanık modernizm bağlamında önemli isimlerdir. Ancak Türk edebiyatında modernizmin tam anlamıyla parladığı dönem 50 kuşağıdır.[109] 50 kuşağı edebiyatta öne çıkmaya başladığı dönemde köy edebiyatı güçlü bir durumdadır. Zaten modern Türk edebiyatının genel gelişimine bakıldığında büyük oranda sanatçıların toplumcu görüşten hareket ettiği görülür. Edebiyatın topluma hizmet etmesi gerektiği görüşü hâkimdir. Tabii ki bireyci bakışa sahip sanatçılar mevcuttur ama bunlar da büyük eleştirilerin hedefi olmuştur. Topluma sırt dönen bireyci edebiyat hoş karşılanmaz. Dolayısıyla 50 kuşağının edebiyat anlayışının kimileri tarafından ciddi eleştirilere maruz kaldığı aşikârdır. Modernizmde de kentin ve bireyin kalabalık içinde yabancılaşmasının önemi malumdur. Semih Gümüş, cumhuriyet sonrası edebiyat atılımı kent kökenli olmadığı için modernizmin ancak 1950'lerde kendisine uygun ortam bulabildiğini ama modernizmin kent kültürü olmakla beraber metropol kültürü olmadığını, İstanbul gibi bir metropolde ortaya çıkan modernizmin daha tam oturmadan dönüşüme de uğramak zorunda kaldığını söyler.[110]

Varoluşçu edebiyat ise 1960'larda dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da zirvesini yaşar.[111] 1960'ların ikinci yarısında ise toplumcu gerçekçiler tarafından büyük oranda ortadan kaldırır. Varoluşçularla ilgili olanlar yine 50 kuşağındaki yazarlardır.[112] Bu durum şaşırtıcı değildir. Zaten varoluşçu edebiyatın modernizmle benzeşen yönleri olduğundan daha önce bahsedilmişti. Buna ek olarak *Huzur*'da hem modernist hem varoluşçu unsurlar bulunmaktaydı.[113] Sartre ve Camus gibi isimler kuşak üzerinde derin

---

[108] Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 48.

[109] Semih Gümüş, *Modernizm ve Postmodernizm*, Can Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2019, s. 31.

[110] *a. g. e.* , s. 29.

[111] Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 23.

[112] 50 kuşağı, varoluşçu edebiyatı doğrudan o kavramla sahiplenmez. Yani kendilerine varoluşçu demezler. bk. Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 58. Ancak başta varoluşçu olmadığını açıkça söyleyen Camus olmak üzere varoluşçuluğun sembol isimlerinin varoluşçuluk konusundaki düşünceleri akla getirilirse bu durumun pek de önemli olmadığı anlaşılır. Ayrıca kuşağın önemli isimlerinden Ferit Edgü, varoluşçuların sloganlarını kullandıklarını bir yazısında belirtmiştir. bk. Ferit Edgü, "Bazı yazarlarımızda izleri görülse de, Türk edebiyatında varoluşçuluktan söz etmek güçtür", *Milliyet Sanat,* S. 202, (1976), s. 10-29.

[113] Tanpınar'ın eserinde bu özellikler bulunmaktadır ama 50 kuşağı üzerinde bir etkisi yoktur. bk. Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s.43.

etkiler bırakmıştır.[114] 50 kuşağının hem modernizmi hem varoluşçuluğu içeren edebiyatından 1960'larda modernist edebiyatın bir varyantı olan "bunalım edebiyatı" doğmuştur.[115] Bunalım edebiyatında eserlerdeki karamsarlık sebebiyle ölüm, intihar ve alkol bir kurtuluş yolu olarak görülmeye başlanır.[116]

1960-1980 arasında Türk edebiyatına bakıldığında varoluşçuluğun zirve dönemini yaşadığı ve modernizmin çok önemli bir konuma geldiği görülür. Bu iki önemli akım dışında dönemin bahsedilmesi gereken bir diğer edebî yönelimi ise toplumsal gerçekçiliktir. Toplumsal gerçekçilik, sanatın Marksist dünya görüşüne göre şekillendirilmesi üzerine fikirler içeren, Türkçede "sosyalist gerçekçilik" ve "toplumsalcı gerçekçilik" olarak da anılan bir yönelimdir.[117] Ömer Faruk Huyugüzel'e göre birçok köy romanının yazıldığı 1950'li yıllarda yaygınlık kazanan toplumcu gerçekçi romanın, sınıf mücadelesini, yani ağa-ırgat, patron-işçi çatışmasını anlatan eserlerden oluştuğu söylenebilir.[118] 1960-1980 yıllarında da köy romanlarının hâlâ önemli derecede etkili olmasının yanı sıra sağ-sol çatışmasının da romanlarda ciddi oranda yer almasıyla toplumsal gerçekçiliğe yoğunlaşan romanların dikkate değer sayıda olduğu görülür.

Türk edebiyatındaki bu gelişimlerle aynı dönemde büyük toplumsal dalgalanmalar da yaşanır. Cumhuriyet dönemiyle gelen yeni normlar, tek partiden çok partili döneme geçiş sürecindeki problemlerin ardından 27 Mayıs 1960 yılındaki askerî darbe, 12 Mart 1971 yılındaki muhtıra, giderek büyüyen sağ-sol çatışması ve sonucunda da 12 Eylül 1980 darbesinin yaşanması, Türk edebiyatının bu evresini intihar açısından daha da dikkate değer hâle getirir.

---

[114] Demir Özlü'nün *Bulantı* isminde bir kitabı bile bulunur.

[115] Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, s. 116-119. Mustafa Kurt'un "modernizmin varyantı" düşüncesi Hasan Bülent Kahraman'ın düşünceleriyle birleşince bunalım edebiyatında hem modernist hem de varoluşçu düşüncenin ne kadar iç içe geçtiği anlaşılır: "Gerçekten de varoluşçuluğun Türkiye'de 1950'ler sonu ve 1960'larda bunalım, yabancılaşma, tedirginlik, melankoli kavramları çerçevesinde döndüğü açıktır." bk. Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 25.

[116] Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, s. 118.

[117] Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s. 508

[118] *a. g. e.* , s. 510.

2. TÜRK ROMANINDA İNTİHAR (1960-1980)

İntiharın nasıl sınıflandırılacağı konusu üzerine farklı fikirlerin olduğu bir konudur. Çünkü tıpkı intiharın tanımlanması gibi sınıflandırılması da zordur. Hatta yapılan sınıflandırmalar kusurludur ama bu kusurlu sınıflandırmaların her biri bazı noktaları çok iyi ve emsalsiz bir biçimde ele alır.[119] Bazı intihar sınıflandırmaları intiharı daha derinlemesine ele alarak belirlendiği gibi[120], bazı sınıflandırmalar ise daha yüzeyseldir.

Nispeten daha yüzeysel olan sınıflandırmalardan olan Beck Komitesi sınıflamasına göre intihar davranışı; intihar düşüncesi, intihar girişimi ve tamamlanmıış intihar biçiminde üçe ayrılır. Maris sınıflaması bunun biraz daha geniş versiyonudur. Beck Komitesi sınıflamasındaki üç maddeye iki madde daha ekler. Bunlar "dolaylı kendine zarar verici davranışlar" ile "karışık veya karar verilemeyen intihar davranışları"dır. Lester'da yine Beck Komitesi sınıflamasına iki madde ekleyenlerdendir. Onun eklediği maddeler ise "intihar tehdidi" ve "düşünülmemiş intihar"dır.[121]

Belirtmek gerekir ki, bu sınıflandırmalar yapılırken intihar girişimiyle tamamlanmış intihar birbiriyle karışabilmektedir. Hatta Celal Odağ, vakalara müdahale kısmında gevşeklikler yaratabileceği için bu ayrımı yanlış bile bulur.[122] Kay Redfield Jamison da intihar teşebbüsü ile tamamlanmış intihar arasında ilişkinin muğlak olduğunu belirtirek pek çok çalışmaya atıf yapar[123] ki tamamlanmış intiharların üçte birinin daha önceden intihar girişiminde bulunmuş kişiler olması[124] bunu doğrular niteliktedir. Celal Odağ, gerçek intihar vakalarında bu ayrımın yapılmamasını istemesinin sebebi olan sorunlar hakkında haklıdır. Lakin bu sorunların bir risk unsuru olmaları, mevzu bahis kurgu eserler olduğunda mümkün değildir.

---

[119] Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, s. 40-41.

[120] Söz gelimi Emile Durkheim'ın sınıflaması.

[121] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 7-11; Kamil Alptekin, Veli Duyan, *İntihar ve İntiharı Önleme*, Yeni İnsan Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 26-32.

[122] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s.27.

[123] Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, s. 64.

[124] İ. Meltem Atay, D. Gündoğar, "İntihar Davranışında Risk Faktörleri Bir Gözden Geçirme", *Kriz*, C. 12, S. 3 (2004), s. 43.

Sınıflandırma ile alakası olmamalarına rağmen roman kişilerinde görülebilecekleri için bazı farklı intihar çeşitlerine de değinmek gerekir. Bunlardan biri gösteri intiharları veya yalancı intiharlar denilen intihar çeşididir. Bunlar ilgi çekmek, deşarj olmak, yardım talebinde bulunmak, korkutmak, sevgi talebinde bulunmak veya mesaj vermek gibi amaçlarla yapılırlar.[125] Görüldüğü gibi bu çeşit intiharlarda kişiler arası ilişkiler önemlidir. Bir diğer deyişle bu intiharlar daha çok girişim olarak kalmaktadır. Bir başka farklı intihar çeşidi ise anlaşmalı intihar veya çiftli intihardır. Bu intihar tipinde iki kişi anlaşır ve beraber intihar ederler. Celal Odağ, bu tür intiharların anlaşmayla değil kişilerden birisinin bireyselliğinin ortadan kalkmasıyla mümkün olduğunu düşünmektedir.[126] Üçüncü olarak gizil intiharlar vardır. Bu intiharlarda kişi kendi ölümüne normal ölüm süsü verebilir. Alkol ve madde bağımlılarında yaygındır. Bu intihar çeşidinde bilerek yaptığı kazalarda ölenler, kendisini bilerek hasta ederek ölenler ve benzerleri müntehir konumundadır.[127]

Son olarak intihar davranışı gösteren kişiler hakkında kafa karıştırabilecek bir konuya daha değinmek gerekir. Bu kişilerde ambivalans bulunur. Ambivalans zıt fikirlerin kişinin zihninde aynı anda var olması durumudur.[128] İntihar davranışı sergileyen kişilerde bu zıt fikirler yaşama isteği ve ölme isteğidir. Bu durum diğer insanların yanlış değerlendirmeler yapmalarına sebep olabilmektedir. Ambivalans sebebiyle intihar davranışı sergileyen kişiler bir an ölmeyi çok isterken bir anda yaşamak istediğine dair işaretler de verebilir. Bu onların intihardan tamamen vazgeçtiği anlamına gelmez. Düşünceleri konusunda bir dengesizlik ve geçişkenlik olduğuna işaret eder.

Bahsedilen sınıflandırmalardan hareketle Türk romanında intihar konusu işlenirken kullanılmak üzere üç ana başlık belirlenmiştir. Daha çok Beck Komitesi sınıflamasına benzeyen bir sınıflama yapılmış ama intihar düşüncesinin içine intihar tehditleri de eklenmiştir. Ayrıca bazı intihar davranışlarında kişilerin intihar düşüncesi

---

[125] Nihat Kaya, *Neden İntihar Ediyorlar?*, Nesil Basım Yayın, İstanbul 1999, s. 32.

[126] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 37-38.

[127] *a. g. e.* , s. 8-9; Arkun, *İntiharın* Psikodinamikleri, s. 33.

[128] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 142.

ile intihar teşebbüsünün ara sınırlarında dolanabilmesinden hareketle başlığa "intihar kararları" şeklinde bir ek yapılmıştır.

2. 1. İntihar Düşünceleri, Tehditleri ve Kararları

Erhan Bener'in *Loş Ayna*[129](1960) romanında Mahide'de intihar düşünceleri görülür: "Dayanamıyorum artık, dedi. Dayanamıyorum, anlıyor musunuz? Keşke ölebilsem. Keşke öldürebilsem kendimi. Keşke yapabilsem."(LA, 50) Bununla beraber Mahide kendisini asla öldüremeyeceğinin de farkındadır. O intihar konusunda düşüncede kalacak, asla eyleme geçmeyecek bir insandır: "Ölmeyi düşünüyor o zaman. Öyle, kolayca, kendiliğinden ölüvermeyi düşünüyor. Başka türlüsü gelmez elinden. Beceremez."(LA, 3)[130] Selçuk, Mahide'yi öldürdükten sonra, İlhan tarafından olay yerine çağrılan Sahir, Mahide'nin yarasının onu öldürecek kadar büyük olmadığını görür. Mahide'nin ölümü seçerek kimseyi yardıma çağırmadığı bir senaryonun gerçekleşme ihtimali üzerinde durur. İlhan ilk başta teyzesinin intihar etmek için bir sebebi olmadığını öne sürerek bunu reddetse de sonrasında bu tezi destekler ve aynı zamanda Mahide'nin intihar düşüncelerine de işaret eder:

> "Demin intihardan bahsettiniz. Onun intiharı ciddî olarak düşündüğüne inanırım. Yalnız ne var ki, yaratılışı icabı, kendisini kendi eliyle öldürebilecek gücü bulamazdı o. Ama, eline geçen fırsatı kaçırmamazlık edemedi. Bıraktı kendisini ölüme. Doğru söylediniz demin. Bu bir cinayetten çok intihardır."(LA, 65)

Hâlbuki Selçuk Mahide'yi kitap açacağı ile yaraladıktan sonra İlhan, Mahide'yi bulur ve onun yardım almasına engel olur. Bundan dolayı Mahide cinayete kurban gitmiştir. İntihar davranışı düşünce derecesinde kalır ve eyleme dönüşmez.

---

[129] Hikmet Erhan Bener, *Loş Ayna*, Varlık Yayınları, İstanbul 1960; Erhan Bener, *Loş Ayna*, Everest Yayınları, İstanbul 2016. *Loş Ayna* romanının ilk baskısıyla sonraki baskıları arasında göz önünde bulundurulması gereken farklar vardır. Bu sebeple tezde daha çok tezin incelediği zaman diliminde olması sebebiyle ilk baskı kullanılacaktır. Ancak gerek görülen yerlerde sonraki baskılarda eklenen kısımlar da belirtilerek bahsedilen konulara açıklık getirilecektir. Alıntıların hepsi bu iki baskıdan yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer, Varlık Yayınları'ndan çıkan ilk baskı için (LA, sayfa sayısı), Everest Yayınları'ndan çıkan baskı için ise (LA[b], sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[130] Bu kısım *Loş Ayna*'nın sonraki baskılarında daha net ifadelerle yer alır: "Tek kurtuluş ölüm olabilir. Belki. *Ama, kendimi öldüremem ben.* Sıcak bir yatak gibi bir ölüm. Doyumlardan sonra gelen tatlı bir uyku gibi. Belki öyle bir ölüm…"(LA[b], 21. Vurgu yazara ait.)

Erhan Bener'in *Yalnızlar*[131](1977) romanında Nevzat'ın eşi Macide, Nevzat ile nikahından önceki gün ona şakayla karışık bir şekilde söylediği cümleyle intihar düşüncesini ortaya koyar: "Beni bırakırsan kendimi öldürürüm, daha iyi."(Y, 455) Necati'nin, romanın farklı kısımlarında, Nevzat ile evliliği iyi gitmeyen, Nevzat tarafından sevilmeyen ve aldatılan Macide'nin intihar etmesinden korktuğu görülür. Macide intihar etmez. Dış gebelik sebebiyle kan kaybından vefat eder.

Yalnızlar romanında Musa tarafından tecavüze uğrayan Adalet ise olaydan sonra ölüm düşüncelerine kapılır. Macide'nin ölümünden bahsederken ona gıpta eder:

> "'Keşke ben de onun gibi ölebilseydim Nevzat abi,' diye sürdürüyordu konuşmasını. 'O ölüp gitti. Doğru cennete girmiştir. Ya benim sonum ne olacak? (…) Siz giderseniz, Necati Bey de beni bırakırsa, ölsem daha iyi. Ölsem, bir ağlayanım olsa arkamdan daha iyi…"(Y, 447)

Nevzat, Adalet ile konuşurken dikkatli olması gerektiğini anlar. Adalet'e fazla umut verdiği takdirde onun ortalığı birbirine katacağını, umut vermediği takdirde ise intihar edeceğini düşünür. Adalet'in ölüm düşünceleri çok geçmeden intihar düşüncesine dönüşür. Macide'nin Nevzat için söylediği cümlenin aynısını, Adalet de Necati için söyler: "Necati Bey beni bırakırsa, kendimi öldürürüm daha iyi"(Y, 455) Necati intihar edeceği gün Adalet'e, ertesi gün evlenme sözü verir. Bu yüzden Necati'nin intiharından sonra Adalet perişan olur.

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası*[132](1964) romanının kişilerinden olan İrfan, tutukluluk günlerini ve o günlerde intihar eden Rıfat'ı hatırlar. Yine o dönemde kendisinin de intihar düşüncesine kapıldığını belirtir. Buna karşın kendisinin intihar edecek kadar ileri gidemeyeceğini düşündüğü gibi, elinde bunu başarabilecek bir imkân olmadığına da işaret eder:

---

[131] Erhan Bener, *Yalnızlar*, Everest Yayınları, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (Y, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir. Erhan Bener'in *Yalnızlar* romanı, *Gordium* adıyla 1956'da basılmıştır. İki cilt hâlinde çıkması planlanan romanın ilk cildi yayımlanmış ama bazı sorunlar sebebiyle ikinci cildi basılamamış, 1961 yılında *Yalnızlar* ismiyle tefrika edilmiştir. Erhan Bener'in 1977'deki baskıda bazı değişiklikler yaptığını da belirtmek gerekir. bk. "Yalnızlar İçin", Erhan Bener, *a. g. e.* , s. 7-16.

[132] Attilâ İlhan, *Kurtlar Sofrası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2021. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (KS, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir. Bu tezde *Kurtlar Sofrası*'nın ilk baskısının tarihi, kitabın tamamı o tarihte basılmış sayılarak ikinci cildin çıkış tarihi olan 1964 olarak kabul edilmiştir.

> "Tutukluluk günlerinde, o da intiharı düşünmemiş miydi sanki? İnsanın, istediği an ölümüne sahip olabilmesi, hoşuna gidiyordu. Ama o kadar işte! Ondan ötesine gitmeye ne gücü yetiyordu, ne de imkânları. Şişeleri toplamışlardı. Kravatları ve bel kemerlerini, zaten girerken alıyorlardı."(KS, 510)

İrfan intihar etmeyi düşündüğü sırada Maksim Gorki'nin intihar teşebbüsünün yazara utançtan başka bir şey getirmediğini hatırlar. Mahmud, onun yaşama tarzının entelektüel intihar olduğunu düşünür. İrfan da uzun uzun intihar ettiğini söyleyerek, yaşlanma yoluyla ölüme yaklaştığını vurgular. Böylece normal yollardan öleceğine dair bir ifade kullanmış olur.

Attilâ İlhan'ın[133] *Bıçağın Ucu*[134](1973) romanının başlarında bakışları boş, yüzü solgun, dünyadan kopuk, bunalmış ve az konuşan birisi olarak tasvir edilen Suat, eşinin aşkına karşılık vermeyen ve toplum tepkisinden korkarak cinsel yönelimi konusunda kendisini baskı altında hisseden birisidir. Özellikle cinsel yönelimi konusunda kendisini baskılaması Suat'ın hayata bakışını ciddi anlamda olumsuz yönde etkiler[135]:

> "Nasıl etse de iç yaşantısının saflığını, akıllıca çapraşıklığını, tazeliğini ve mükemmelliğini bozmadan, gerçek hayata aktarabilse? Bunun bir yordamını bulması şart, yoksa hâli duman: Sözgelişi annesi, gerçekleşmiş bir rüya ama, huzurunu kaçırıyor."(BU, 395)

Bu durum onun sanki yaşamıyormuş gibi hissetmesine sebep olur: "… yoksa hayalleriyle yaşayan bir ceset miyim? Ne korkunç şey?(BU, 395) İçinde bulunduğu ruh

---

[133] Attilâ İlhan'ın 1980 tarihli *Fena Halde Leman* romanında da iki tane olası intihar bulunur. Ancak bunlardan ilki olan Leman'ın intihar ihtimali sadece roman kişilerinden birinin onun arabayla kaza yapmasını şüpheli bulmasıyla alakalıdır. Leman'ın intihar ettiğine dair hiçbir somut gösterge yoktur ama Leman'ın kazasının gizil intihar olma ihtimali bulunur. Romanın intihar konusunda gerçekten tartışmalı olan kişisi ise Leman'ın eşi olan Ekrem'dir. Ekrem roman boyunca intihar etmiş gibi gösterilse de romanın sonunda Lili, Ekrem'i öldürdüğünü itiraf eder. Lakin Lili de bu itirafı işkence altında yapar. Romanın geneline bakıldığında Ekrem'in intihara yönelmek için sebepleri olduğu gibi yine Lili'nin Ekrem'i öldürmek için sebepleri olduğu da görülür. Attilâ İlhan Ekrem'in intihar sonucu mu yoksa cinayet sonucu mu öldüğü sorusunun cevabını belirsiz bırakır. Bu belirsizliğin derecesinin fazla olması sonucu Ekrem'in başına gelenleri intihar olarak ele almak zorlaşır. Tezin devamında konu edilecek eserlerden Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*'ında da intiharın gerçekleşmemiş olması ihtimali bulunur. Ancak yine de bunun bir yorumdan fazlası olmaması ve romandaki fiziksel deliller sebebiyle bu tezde Hikmet Benol'un eylemi intihar olarak nitelendirilirken Ekrem konusunda farklı bir yol tutulmuştur. Buradaki fark fiziksel delillerin yeterince tatmin edici olmamasından kaynaklanmaktadır. Bahsedilen sebeplerden ötürü Attilâ İlhan'ın *Fena Halde Leman* romanındaki Ekrem ve Leman çiftinin ölümlerinin intihar olarak değerlendirilerek bu tezde konu edilmeleri uygun bulunmamıştır. Şeyma Karaca Küçük'ün tezinde *Fena Halde Leman* incelenen eserler arasında olmamakla beraber romana Ekrem'in başından geçenlerin intihar olduğuna yönelik bir düşünceyle çok az da olsa değinilir. Burcu Alkan ise Leman'ın ölümünün intihar olduğu kanaatindedir. bk. Şeyma Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ardahan 2019, s. 55; Alkan, "Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler Edebiyatta İntihar", s. 32.

[134] Attilâ İlhan, *Bıçağın Ucu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2020. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (BU, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[135] Şeyma Karaca Küçük, Suat'ı intihara yönelten şeyin cinsel yöneliminden dolayı duyduğu utanç olduğunu belirtir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 55.

hâli Suat'ın intihar düşüncelerine girmesine sebep olur. Romanın sonunda ise Suat sürekli kendini tekrarlayan bir intihar hayali kurar:

> "(Sessizce mutfağa girerek, bıçakların bulunduğu çekmeceyi açıyor, içlerinden birini, en uzun ve en iyi bilenmiş olanını seçip, salona geçiyor. Deliksiz bir karanlık. Karanlığın ortasında duruyor, el yordamıyla göğsünde kalbinin yerlerini arıyor. Bulunca, bıçağın ucunu dayayıp, üçe kadar sayıldıktan sonra… Sessizce mutfağa girerek, bıçakların bulunduğu çekmeceyi arıyor, içlerinden birini…)"(BU, 451)

Sürekli tekrarlayan bu hayaller çok ciddi bir intihar düşüncesine işaret eder.[136] Çok geçmeden Suat'ı eyleme geçmeye doğru iter. Hayallerindekiyle tamamen aynı şekilde hareket eden Suat, intiharın eşiğine kadar gelse de son hamleyi yapacak gücü kendisinde bulamaz:

> "Bıçağın ucunu, kılı kılına oraya dayayıp üçe kadar saydı ve … saplamak istedi. Fakat hayır, hiç beklemediği müthiş bir acı, tıkır tıkır işleyen düzeni bozu vermişti.
>
> Neden ürküyor böyle? Bıçağın sivri ucunu, ömrü boyunca kalbinin üstünde duymamış mıydı? Biraz gayret etse, sapına biraz daha inanarak bastırsa, her şey olup bitiverecekti. Yapamadı. Hiçbir zaman yapamayacaktı."(BU, 453)

Suat intihar edemediği için kendisini "korkak" olarak niteler. Suat'ın intiharı gerçekleştirememesinin hemen ardından odaya giren eşi Halim ise onu elinde bıçakla görür ve durumdan dolayı kendisini suçlar.

Bıçağın Ucu'nda intihar düşüncesi bulunan bir diğer roman kişisi ise Suat'ın eşi olan Halim'dir.[137] Halim'in Suat ile konuşmalarından birinde yaşamlarını niteleme şekli dikkate değerdir: "Bizimkisi yaşamak değil, boşa çıkmış bir intiharın utanılacak komasıdır…"(BU, 26) Halim eşi Suat'ı çok sever ama Suat ona karşı ilgisiz bir görüntü çizer. Aralarında bazı tartışmalar yaşanır. Halim'in intihar düşüncesi, Suat ile ilişkisi ile ona olan kıskançlığı üzerinden şekillenir ve anlık bir yükselmedir:

---

[136] Öbür yandan tekrarlayan hayallerine rağmen evde konuşacak birisinin olmasını dilemesi de bir açıdan kendisini durduracak birisi olmasını dilemesi şeklinde değerlendirilebilir. Bu da onun düşünceyi eyleme dökmek konusunda ilk akla gelenin aksine tamamen istekli olmadığına ve ambivalansın etkisiyle hem yaşama hem de ölme isteklerine aynı anda sahip olduğuna dair bir işarettir.

[137] *Bıçağın Ucu*'nda ayrıca Ruhsar'ın da intiharla alakalı bir kısmı bulunur. Ruhsar'ın kayınpederi Manastırlı Salih Paşa şu cümleleri kullanır: "Benim bir ayağım çukurda, üstelik alil oldum, oğlum şehit, gelinimi gördünüz, daha çocuk sayılır, hassas bir çocuk hem de, az kalsın canına kıyacaktı…"(BU, 72) Ancak romanda Ruhsar'ın intiharla olan bağlantısı hakkında başka bir kısım yoktur. Salih Paşa'nın kullandığı ifadeye rağmen gerçek bir intihar teşebbüsünü mü yoksa Ruhsar'ın eşinin ölümüne neredeyse kendi ölümüne sebep olacak kadar üzülmesini mi kastettiği anlaşılamamaktadır. İntihar konusunun net olmaması sebebiyle bu tezde Ruhsar intiharı düşünen veya intiharı deneyen birisi olarak ele alınmamıştır.

" '-… sen bir tanem -diye fısıldıyor-, hanidir beni sevmiyorsun, bunu biliyorum, ama, kiminle olursa olsun, beni aldatırsan, ikinizi de vururum.'

Daha zavallı bir sesle, ekliyor:

'-… sonra da kendimi."(BU, 317)

Halim'in Suat ilen olan ilişkisindeki kötü gidişe ve bu yüzden yaşadığı gelgitlere rağmen intihara yöneldiği görülmez. Romanın sonunda da eşiyle ilişkisi düzelmiş gibidir.

Fakir Baykurt'un *Tırpan*[138](1967) romanında çocuk yaştaki Dürü, Kabak Musdu Ağa'nın kendisini görmesinin ardından korkulu günler yaşamaya başlar. Çünkü Kabak Musdu, Dürü'yü beğenir. Çok geçmeden de evlenme isteğini ailesini ulaştırır. İlk başta hem babası hem annesi karşı çıksa da, babası ikna edilir. İkna edilen baba, Dürü'ye ve annesine fiziksel şiddete de varan bir baskı uygular. Dürü, Kabak Musdu ile evlenmeye zorlanmasından dolayı intihar düşüncelerine sürüklenir: "İneceğim ahıra, takacağım merteğe ipi! Yemlecin üstüne çıkacağım! Salacağım kendimi yere!... Gelip baksınlar ki Dürü dediğini yapmış!"(Tır, 129) Dürü intiharı düşünmeye başladıktan hemen sonra intihar etmek için hazırlık yapsa da Uluguş onun intihar edeceğini anlayarak canına kıymasını önler. Uluguş, Dürü'yü bulduğunda Dürü iple beraber ahırdadır. Dürü sonradan Uluguş'u korkutmak için iple ahıra gittiğini söylese de bu sözlerinin yalan olduğu açıktır. Dürü intihar düşüncelerini dile getirmeye romanın ilerleyen kısımlarında da devam eder. Bunların birinde Uluguş tarafından kendisine anlatılan daha önce intihar eden kızları örnek göstererek intihar düşüncelerini dışa vurur: "Karakız'ın Haççа gibi asacağım kendimi diyormuş? (…) Demek Koca Korkmaz'ın kızı, Kahveci Linlin'in bacısı Ümmü gibi asacağım kendimi diyormuş?"(Tır, 140) Dürü'nün intihar sözleri babası tarafından ciddiye alınmaz. Dürü, zihninden geçirdiği bir gelecek tasvirinde Kabak Musdu tarafından tecavüze uğradığını ve tecavüzün sabahına kendini asmayı düşündüğünü hayal eder. Babası tarafından ahıra bağlandığı zaman Uluguş, onun kendini asmasından korkar ve onu köydeki başka kişilerin yardımıyla ahırdan kaçırtır. Dürü bu kez de babasının kendisini bulursa göstereceği tepkiden korkarak kendini asmayı düşünür. Onun sürekli kendisini asarak kurtulmayı düşünmesi güçlü intihar

[138] Fakir Baykurt, *Tırpan*, Literatür Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 2021. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (Tır, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

fikirlerine işaret eder. Tekrar kendisini Kabak Musdu ile evlendirecek kişilerin eline geçmekten korkarak Uluguş'un intihar etmesini önlemesine sitem eden düşüncelere kapılır. Dürü sonunda yakalanarak Kabak Musdu'ya verilir. Ancak Uluguş'un tırpanından yaptırıp bohçasına koyduğu bıçak ile Kabak Musdu'yu öldürerek kaçar.

Tırpan romanında Uluguş, Dürü'nün intiharını önlemeye çalışırken Dürü'ye intihar edecekse beraber etmeyi teklif eder: "Asılacaksak, birlikte asılalım!"(Tır, 132) Uluguş'un bu sözlerinden intihar düşüncesi olarak bahsetmek gerekir. Lakin bu düşünceler ancak anlık ve çok zayıf bir intihar düşüncesi olarak değerlendirilebilir. Uluguş'un tamamen Dürü'yü durdurmak için söylediği bu sözlerin arkasında sebepleri araştırılacak boyutta bir intihar düşüncesi yoktur.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*[139](1969) romanında Emin Bey'in arkadaşı Kara Kemal, Emin Bey'in evinde polis tarafından kıstırıldığında intihar eder. Emin Bey, Kara Kemal'in, ölmeden önce Emin Bey'in kendisini ihbar edip etmediğine dair şüphe etmiş olması ihtimalinden dolayı azap çeker:

> "Çocukluk arkadaşının kendisini ele vereceğinden şüphelenip şüphelenmediğini öğrenmeden artık yaşayamayacağına inanmıştı. Aklından böyle bir şüphe geçirdiği kesinleşince de… Yaşamak… mümkün olmayacaktı galiba…"(KK, 278)

Keza ölmek üzere olan bir adamın son isteği olabilecek çatışarak ölme fikrinden onlara zarar gelmesin diye vazgeçmiş olabileceği düşüncesiyle de rahatsız olur. Yeğeninin Emin Bey'e, Kara Kemal'in intihar etmeden önce güldüğüne dair söylediği yalan da Emin Bey'in bu düşüncelerini harlar. Emin Bey sonradan yeğeninin söylediklerinin yalan olduğunu öğrenerek rahatlar.

Yaşar Kemal'in bir aşk üçgenini merkeze alan *Ağrıdağı Efsanesi*[140](1970) romanında Beyazıt Paşası Mahmut Han'ın üç kızından birisi olan Gülbahar zeki, az konuşan, çok gülen ve halk tarafından sevilen birisidir. Babasının zindana attırdığı Ahmet'e âşık olur. Ahmet ile beraber olmalarının önünde Ahmet'in zindana atılmış bir idam mahkûmu olması gibi bir engelin bulunması Gülbahar'ı intihar düşüncelerine

---

[139] Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (KK, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[140] Yaşar Kemal, *Ağrıdağı Efsanesi*, Yapı Kredi Yayınları, 56. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (AE, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

sürükler. Gülbahar ilk olarak babasının atı geri getirilmediği takdirde Ahmet'in öldürüleceğini öğrendikten sonra intihar düşüncesine kapılır. Bunu kardeşi Yusuf'tan yardım istediği anlarda dile getirir: "Ama onların, Ahmedin boynunu vuracaklar at gelmezse. Ben de kendimi öldüreceğim"(AE, 50). Aynı dönemde Ahmet ile zindanda tutulan ve onunla beraber idam edilme tehlikesi içinde bulunan Sofi ile olan konuşmasında da intihar düşüncelerinden bahseder: "Yakında boyunlarınız vurulacak. Ben de varıp sizin mezarlarınız üstünde kendimi öldüreceğim" (AE, 53) Daha sonra at geri getirilse bile paşa yine de idam kararı verir. Bunun üzerine Gülbahar, kedisiyle konuşmasında üçüncü kez intihar düşüncelerini ortaya koyar:

> "Yarın sabah başını vuracaklar Ahmedin, kedim. Öldürecekler onu, duyuyor musun? Yüreğim yanıyor. Ben de kendimi öldüreceğim(…) Ben de yarın şafakta onun boynu vurulurken, kendimi uçurumdan aşağı onun ölüsü üstüne atacağım."(AE, 68)

Ahmet'in zindandan kaçmasından sonra ise Gülbahar'da intihar düşünceleri görülmez.

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*[141](1975) romanında Derviş Bey'in romanın çeşitli yerlerinde ölüm ve intihar düşünceleri bulunur. Derviş'in geçmişten beri ölüm korkusu yaşadığı bu yüzden kaçıp başka bir hayat sürmek istediği zamanlar olduğu görülür. Onun bazı korkusuz hareketlerinin arkasında ölüm korkusunun baskısına dayanamayarak ölümü aramasının olduğu anlaşılır:

> "'Bu hayat mı? Bu da insan hayatı mı?' Öyle günler olmuştu ki ölmeye can atmıştı. Ölümü aşkla şevkle aramıştı. Ama bir türlü eline geçirememişti. Ölmek için ne delilikler yapmamıştı ki… 'Öleyim de nasıl ölürsem öleyim! İsterse beni Sarıoğlu düşmanı Akyollu öldürsün' diye, bunca yıl kaçtığı ölümün, Akyollu çiftliğinin üstüne güpegündüz at sürmüştü."(YY, 265-266)

Derviş Bey, değişen düzene ayak uydurmayacağını, onurunu kaybettiği gün kendisini öldüreceğini belirtir:

> "'Bu dünyada ne için olursa olsun, onursuz yaşamayacağım. Onların haline düştüğümü anladığım gün…' Tabancasını usulca kuşağının altından çıkardı, getirdi ağzına dayadı. 'İşte böyle' dedi. 'Tetiğe basıvereceğim. Sen sağ ben selamet. (…)'"(YY, 73)

Romanın ilerleyen kısımlarında ise verdiği emirle cinayet işleyen Yusuf'u düşürdüğü duruma üzülen Derviş Bey, Yusuf'u korumaya çalışır. Yusuf'u korumak için gerekirse

---

[141] Yaşar Kemal, *Yusufçuk Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2020. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (YY, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

öleceğine dair sözler söyler. Ancak bu konuda gelgitler yaşadığı görülür. Çünkü Yusuf'a, polise yakalandığı takdirde ikisinin de sorun yaşayacağını, yakalanacağını anladığı takdirde kendisini öldürmesini tavsiye eder. Romanın sonlarında yine Yusuf'un yaşamasını ön plana koymuş gibi gözüken Derviş Bey, ailesinin Yusuf'u öldürmeleri gerektiğine yönelik sözlerine ilk başta olumsuz karşılıklar verir. Yusuf'u öldürmenin insanlığa sığmayacağını düşünür. Ancak bu konuda giderek yumuşar. Öncelikle Yusuf'un ele geçirilmesi gerektiğini, kararın sonra verileceğini ifade eder. Romanın sonunda ise yaşama isteği ağır basar: "Derviş Bey içini derin derin çekti: 'Yaşamalıyım,' dedi yavaşça. 'İçeri düşmemeliyim, başımdan bunca iş geçtikten sonra."(YY, 656) Derviş Bey, Yusuf yakalandığı takdirde idam ile karşı karşıya kalacağının farkındadır. Bir an ölümü umursamayarak Yusuf'u korumaya devam edip gerekirse ölümü üstlenmekte diretir gibi görünür. Ancak en sonunda söylediği tüm sözlere rağmen, oğlu gibi gördüğü Yusuf'u öldürür.

Yusufçuk Yusuf'ta intiharı düşünen ikinci kişi Meyro'dur. Meyro, Yusuf'un annesidir. Derviş Bey'i öldürmek için tutulan katili bulup getirmekle görevli olan Yusuf, babası Mahmud'un arkadaşı Sarı Mıstık'ı Derviş Bey'e getirir. Bunu gören Meyro, eşinin arkadaşı olan Mahmud öldürüldüğü takdirde intihar edeceğini belirterek tehditte bulunur: "Eğer sen bunu, Mahmud'un kardaşını öldürürsen, ben de önce Yusuf'u, sonra da kendimi öldürürüm."(YY, 142) Derviş Bey, Sarı Mıstık'ı öldürmez. Dolayısıyla Meyro'nun intihar tehdidini gerçekleştirmesi için bir sebep kalmaz.

Yusufçuk Yusuf'ta Veli ise Mahir kendisine adam öldürüp öldüremeyeceğini sorduğunda intiharı dile getirir: "Karıncaya bile kıyamam. Adam öldürmek kadar kötüsü yok. Bir adam öldürmek zorunda kalsam, önce kendimi temizlerim"(YY, 294) Veli, katil olmaktansa kendisini öldüreceğini söyleyerek cinayete ne kadar uzak olduğunu anlatır. Bu yüzden onun dile getirdiği intiharın sebeplerini detaylıca incelemek gereksizdir.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*[142](1972) romanında müntehir Selim Işık'ın arkadaşlarından olan Süleyman Kargı,[143] Selim tarafından yazılan "Türk

[142] Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, 96. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (T, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir. Bu tezde *Tutunamayanlar*'ın ilk baskısının tarihi, kitabın tamamı o tarihte basılmış sayılarak ikinci cildin çıkış tarihi olan 1972 olarak kabul edilmiştir.

Tutunamayanları Ansiklopedisi"nde maddelerden birisi olarak kendisine yer bulur. Selim'in, Süleyman Kargı adına yazdığı bu maddede, Süleyman Kargı'nın intihar düşünceleri bulunduğuna dair bir ifade yer alır: "Hayatında bir boşluk olduğunu hissediyordu. İlk defa intiharı ciddi olarak düşündü."(T, 695) Selim'in en yakın arkadaşlarından olan Süleyman Kargı'nın intihar etmeyi düşünmesi dikkate değer bir konudur.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*[144](1973) romanında ise Hikmet'in eşi Sevgi ile tanışmasında önemli rol oynayan Nursel Hanım'ın ölüm düşünceleri bulunur:

> "Günlerce bir sandalyenin üstüne oturdum, karanlık düşüncelere daldım. Ölmek istiyordum; yani, bir kolaylık peşindeydim, her şeyden birdenbire kurtulmak istiyordum. Oysa benim ölümüm bu dünyadan kocamın varlığının bütünüyle silinmesi demekti."(TO, 221-222)

Bu ölüm düşüncelerinin doğrudan intihar düşüncesi olup olmadığı belirsizdir. Ancak konuşma tarzı ve eşini kaybettikten sonra bu düşüncelere saplandığı dikkate alındığında intihar düşüncesi olma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmek gerekir.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*[145](1973) romanında kayınpederi, kocası askerde olan Şadiye'ye tecavüz eder. Hamile olan Şadiye, bu olayın ardından çocuğunu da düşürür. Üst üste gelen iki ağır olay sonucunda Şadiye canına kıyamadığı için yakınır: "Ölüp de kurtulsaydım ah(…) Canıma da kıyamadım."(K, 150) Şadiye'nin başına geleni öğrenen kocası, kendi babasını öldürür. Salih ve anneleri yaşananların ardından Şadiye'nin intihar etmesinden korkarlar: "Kendine bir iş edecek diye korkuyoruz hep. Yüreğinde şeytan eşiniyor gibi."(K, 185) Ancak Şadiye yaşanan zorlayıcı olaylara rağmen intihar etmez.

---

[143] Oğuz Atay, Süleyman Kargı'nın yaratımında önemli ölçüde Vüsat O. Bener ile olan yaşanmışlıklarından yararlanmıştır. bk. Yıldız Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2017, s. 98-104.

[144] Oğuz Atay, *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (TO, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[145] Cengiz Tuncer, *Kerkenez*, E Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 1997. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (K, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*[146](1973) romanının ana kişisi olan Aysel,[147] "ölmeye yatmak" üzere Ankara'daki bir otelin on altıncı katındaki odalardan birine girer. Aysel'in bakış açısıyla bu bir intihar girişimidir. Ancak Aysel ne şekilde öleceğine değinmez. O öylece soyunup yatağa girer.[148] Sanki bir tabuttaymış gibi yattığını belirtmesi, yatması ile intihar düşüncesi arasındaki bağlantıya işaret eder. Ayrıca intihar etmek için oteli seçmesi de her ne kadar çocukluğunda söylemiş olsa ve başka bir bağlamı da içinde barındırsa da romanda geçen bir cümle sebebiyle ilginçtir: "Otel… Aysel'in kafasında otel çekinilesi bir yerdir."(ÖY, 230) Otel kimsenin kimseyi tanımadığı bir yabancılaşma mekânıdır.[149] Bunun yanı sıra *Ölmeye Yatmak* romanında otele iffetsizliğin mekânı olarak da yer verilmiş gibidir:[150] "Bir orospuyla aynı çatı altında bulunmak incitiyor mu yoksa beni? Ve saygıdeğer oluşumu ve yüce düşüncelerimi ve anlamlı ölümümü?"(ÖY, 238) Bu bağlamda Aysel'in, cinselliği baskılanan bir kadın olduğu da akla getirildiğinde otel tercihinin dikkat edilmesi gereken bir tercih olduğu net bir şekilde anlaşılır. Aysel'in kendisini benzettiği roman kişileri, bu bastırılmış kadınlık konusunu iyice imler: "Kız öğrencilerimden biri, Anna Karenina ya da Madam Bovary gibi ölüme yattığımı görse, kimbilir nasıl güler! Kafa

---

[146] Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*, Everest Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (ÖY, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[147] Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında önemli ölçüde otobiyografik unsur bulunur. Adalet Ağaoğlu özellikle Aysel ile benzeşir. Bir söyleşisinde hiçbir roman kişisiyle özdeşleşmediğini belirtse de çeşitli yerlerde otobiyografik unsurları kabul eder. Hatta *Ölmeye Yatmak*'ın adını "Büyük Temizlik" koymak istediğini de belirtir ki yazdığı anı-romanın adı da *Göç Temizliği*'dir. Haluk Sunat, Adalet Ağaoğlu'nda da bir intihar eğilimi olabileceğini işaret eder. Ayrıca *Hayır…*'da Aysel'in yazdığı notlarda, müntehir yazar ve sanatçıların intihar notları ile mektuplarının değil, eserlerinin incelenmesinin onların intiharı hakkında fikir verebileceğini belirttiğini işaret ederek *Ölmeye Yatmak*'ta intihar düşüncesiyle bir otel odasına giren Aysel'in de Adalet Ağaoğlu'nun eserinin baş kişisi olduğunu tekrar hatırlatır. Adalet Ağaoğlu da bir söyleşisinde intiharın kendisinde olan bir şey olduğunu, bundan dolayı intihar üzerine yazabildiğini ama intiharın diğer her şey kadar, söz gelimi kalleşlik, cinsellik, kardeşlik kadar kendisinde olduğunu belirtir. Belki de böylece aşırı derecede öne çıkan bir düşünce olmadığını vurgular. Bir başka söyleşisinde ise net bir şekilde intiharı düşündüğünü ifade eder. bk. Adalet Ağaoğlu, *Karşılaşmalar,* Everest Yayınları, İstanbul 2014, s. 235; Feridun Andaç, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 65; Adalet Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, Everest Yayınları, İstanbul 2018, s. 237; Haluk Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 190; *a.g.e.*, s. 207; Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 273; Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, s. 175.

[148] Adalet Ağaoğlu'nun bir yazısındaki cümleleri akıllara Aysel'i getirir: "İnsan, şu ya da bu nedenle sürünmeden, çürümeden soylu bir kedi gibi bir yana çekilip sessizce ölmek isteyebilir." Ağaoğlu, bu tarz intiharların sessizce ve alçakgönüllü bir şekilde olduğunu düşünür. Haluk Sunat da ilgili kısmın Aysel ile alakasına değinir. Arzu Etensel İldem ise Aysel'in hiçbir yönteme başvurmamasına dikkat çeker ve bunun üzerinde yeterince durulmadığını belirtir. Aysel'in yöntemsiz intiharını Gabriel Garcia Marquez tarzında bir büyülü gerçekçiliğe benzetir. bk. Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, s. 87; Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, s. 40-41; Arzu Etensel İldem, "Adalet Ağaoğlu'nun 'Ölmeye Yatmak' Romanında Uzam", *Varlık*, S. 1356 (2020), s. 5.

[149] Şeyma Karaca Küçük de *Ölmeye Yatmak*'ta oteli bir kimliksizlik, aidiyetsizlik ve yabancılaşma mekânı olarak ele alır. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 339-341.

[150] Şeyma Karaca Küçük de bu noktaya dikkat çeker. bk. *a. g. t.* , s. 337.

kafaya verip ne dalga geçerler bu tür seçimlerimizle…"(ÖY, 31)[151] Aysel'in geçmişinde de ölüm fikrine yakın olduğuna dair izler görülür. Okula gidebilmek için kendini dereye atmayı düşünmesi bunun kanıtlarındandır. İlk başta Aysel'in otel odası gibi rahatlıkla izole olabildiği bir yer seçmesi intihar düşüncesinin ciddiliğine işaret eder gibiyse bile Aysel'in bir intihar yönteminin bile olmaması ve Aydın'ı arayarak onunla konuşmak istemesi aksinin de gayet mümkün olduğunu gösterir. Ayrıca "Lütfen rahatsız etmeyiniz" yazısını asmadan "ölmeye yatma"sı içten içe odaya birisinin girmesini istediğine de yorulabilir. Aysel'in otel odasında yatarken bir sürü gereksiz ayrıntıyı düşünmesi de intihar edecek birisi için ilginçtir ve o da bunun farkındadır: "Ayrıntıları düşünmekten ölemiyorum"(ÖY, 70)

Aysel'in çantasında bir intihar notu ve notun yanında da beş bin lira para mevcuttur. Aysel, bu notu Engin'e yazmıştır:

> "Enginciğim, bu parayı bildiğin o son araştırma kitabımdan aldım. Bana gerekli değil. Senin odanın biriken kira borçlarını ödeyebilirsin. İnsan olmanın bazı küçük anları vardır. Son kez onu kaçırmak istemedim. Sevgiler."(ÖY, 119)

Aysel'e notu yazarken soylu bir yardım gibi gelen şey otel odasında tekrar okuduğunda nottan tiksinmesine sebep olur. Aysel bu tiksintinin de etkisiyle intihar notunu yırtar. Romanın ilerleyen kısımlarında notu yırtmasındaki asıl sebebi de anlatan şu cümleleri sarf eder: "Ölümüme dıştan anlamlar yükleyecek o küçük pusulayı yırttım."(ÖY, 200) Aysel'in bu cümlesi intihar notunda yazanların, onun asıl intihar sebeplerini gölgelediğini düşündüğünü gösterir. Aysel romanın ilerleyen kısımlarında yavaş yavaş intihar düşüncesinden çıkmaya başlar:

> "Üstümdeki renk renk kareli battaniyeye bir tekme atıyorum. İşte o zaman ölmeyi bile beceremeyecek denli geç kalınmış olduğunu anlıyorum(…) Ölümden caydım mı büsbütün? Yoksa ölüm mü benden caydı?"(ÖY, 282-283)

Bu düşüncelerin ardından Aydın'a telefon etme kararı alan Aysel, iki saat daha yaşamaya karar verir en sonunda ise odayı terk ederek yaşama yürür.

---

[151] Sibel Irzık, Aysel'in ölmeye yatmasının bu eserlerden ziyade Samuel Richardson'ın *Clarissa*'sını andırdığını belirtir. bk. Sibel Irzık, "Ölmeye Yatmak, Anlatı ve Otorite", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, haz. Nüket Esen, Erol Köroğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2003, s. 46. Ayrıca Şeyma Karaca Küçük'ün doktora tezinde işlediği Ian Mcgewan'ın *Zamanın İzlerinde* eserini incelerken verdiği bilgilerle, *Ölmeye Yatmak* arasındaki benzerlikler göze çarpar. Mcgewan'ın eserinde de başbakan ulusun ebeveynidir ve çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusunda devletin telkinleri vardır. Şeyma Karaca Küçük'e göre bu özgürlük başta olmak üzere bazı kavramların yitirilmesine, değerler kaybı ise intihara doğru yol alınmasını sağlar. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 155.

Aysel'in odada olduğu süre boyunca değindiği ilginç bir konu daha vardır ki ondan da bahsedilmesi gerekir. Bu konu gebelik konusudur. Romanın bir yerinde Aysel'in çocuğu olamayacağını öğrendiği bilgisi verilmesine rağmen Aysel odada gebe olup olmadığını sorgular. Aysel'in bahsettiği çocuk doğumu, sembolik bir doğumdur. Aysel'in otel odasında çırılçıplak bir şekilde yatağa girip yorgana sarılması onun anne rahmine geri dönmesini sembolize eder.[152] Aysel roman boyunca geçmişinin muhasebesini yapar. O ve onun neslindeki pek çok kişi siyasi propagandalarla yoğurulmuşlar ama kendilerinin sırtına yüklenen ağırlıkları kaldırmak konusunda başarılı olamadıkları gibi kendileri olmak konusunda da problem yaşamışlardır.[153] Bu yüzden Aysel'in bahsettiği çocuk, aslında kendisidir. Odaya giren Aysel sembolik olarak intihar eder ve odadan arınarak bambaşka birisi olarak çıkar. Keza sembolik olarak âdeta yeniden doğar. [154] Aysel de bunu romanın sonunda belirtir:

> "Bir süre daha boğuşup çocuğumu büyütmek istiyorum. Çocuk ister saat onarıcısı Rıza'nın oğlundan olsun, ister Ömer'den… Yeterince saygıdeğer değilsem değilim. Her şeyde haklı

---

[152] Dilek İlhan insanın ana rahminden dünyaya günahsız geldiğini, Aysel'in de soyunup yatağa girmesinin günahlarından sıyrılmaya işaret ettiğini belirtir. Dolayısıyla o da yatağı benzer bir şekilde yorumlar. bk. Dilek İlhan, "Anayurt Oteli ve Ölmeye Yatmak Romanında Mekân-Birey İlişkisi Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *3. Dergi Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, http://dergikaradenizsempozyum.com/tr/arsiv/sempozyum-arsivi/12-21-23-haziran-2019-2-uluslararasi-dergi-karadeniz-sosyal-bilimler-sempozyumu-giresun-turkiye/71-anayurt-oteli-ve-olmeye-yatmak-romanlarinda-mekan-birey-i-liskisi-acisindan-karsilastirmali-bir-i-nceleme-dilek-i-lhan (Erişim Tarihi: 26.07.2021). Hüseyin Ayaz ise Aysel'in çıplak bir şekilde yatağa girmesinin kalıplardan sıyrılma ve özgürleşme anlamı taşıdığını belirtir. Hüseyin Ayaz'ın Aysel'in soyunarak yatağa girmesini, Aysel'in zorla veya farkına varmadan giydiği kalıplardan sıyrılması olarak görmesi, Aysel'in "Ülkü de giydirilebilir üstünüze(…)"(ÖY, 31) sözleriyle beraber düşünüldüğünde daha da önem kazanır. bk. Hüseyin Ayaz, "'Ölmeye Yatmak' Romanında Aysel'in Yabancılaşması", *Journal of Academic Social Sciences Studies*, C. 2, S. 2 (2009), s. 38.

[153] Adalet Ağaoğlu, tarihin üstüne yığdığı gereksiz yüklerinden kurtulma isteğinin *Ölmeye Yatmak*'ı yazma sebeplerinden birisi olduğunu belirtir. bk. Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, s. 237. Aysel'in otel odasında yaptığının da aynı şey olduğu söylenebilir.

[154] Haluk Sunat da bu net duruma işaret ederek Aysel'in eski kendini öldürdüğünü belirtir. Burcu Alkan ise hem sembolik ölüm hem de sembolik yeniden doğuş konusuna dikkat çeker. Adalet Ağaoğlu da "ölmeye yatmak" deyişinin bir deri değiştirmeye işaret ettiğini belirterek benzer bir duruma işaret eder. Adalet Ağaoğlu'nun iki ayrı söyleşide *Hayır…* romanı üzerine sorulan sorulara verdiği cevaplar da bu bağlamda çok önemlidir. Bunlardan ilkinde, *Hayır…*'da Aysel'in intihar etmemesinin kendisini şaşırttığını söyleyen Enver Ercan'a verdiği cevaptaki "'Yeni bir yer'in adı, kimi zaman hayatta kalınırken de intihardır." cümlesi ve yine A. Haşim Akman ile söyleşisinde de Aysel'den bahsederken farklı bir yer, farklı bir yol ve silinişi tercih etmenin de bir tür intihar olabileceğine dair cümleleri dikkat çekicidir. Her ne kadar *Hayır…* romanıyla ilgili cevaplar olsalar da hem yazarın hem de doğrudan aynı kişi olan Aysel'in ilerleyen yıllardaki hâlinin kafa yapısının sembolik intihara ne kadar yatkın olduğu gösterir ve *Ölmeye Yatmak*'taki durumun da sembolik bir intihar olduğu yönündeki kanaati güçlendirir. bk. Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, s. 110; Alkan, "Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler: Edebiyatta İntihar", s. 33; Burcu Alkan, "'Beyni Aydınlık, Düşünceleri Açık Seçik..' 'Hayır…'da Yaşlılık", *Varlık*, S. 1356 (2020), s. 19; Adalet Ağaoğlu, *Göç Temizliği*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985, s. 165; Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 259; *a. g. e.* , s. 270-271. Ayrıca Adalet Ağaoğlu'nun Dar Zamanlar serisinin üçüncü kitabı olan *Hayır…*'da, Aysel'in intihar üzerine çalışma yaparken andığı gerçek ve kurgusal müntehirler arasında Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki Turgut Özben de yer alır. Turgut Özben'in intihar etmediğini, sadece çekip gittiğini anmasına rağmen onun ismini de söylemesi çok anlamlıdır. Turgut Özben'in kendisini toplumdan soyutlayarak çekip gitmesi Adalet Ağaoğlu'nun zihin yapısıyla ciddi oranda örtüşmektedir ve ona göre başka çeşit bir intihardır. Aysel'in sembolik bir intihar gerçekleştirdiği yönündeki yorum bağlamında bu detay çok önemlidir.

> ve doğru olmak için her şeyin haklı ve doğru olması gerek. Belki de çocuk yoktur. Belki de kendimim yeniden büyütmek istediğim; saksısını çatlatmış."(ÖY, 398-399)

Aysel otel odasından çıkarak yeni hayatına başlama yoluna girer.[155]

Ölmeye Yatmak romanında Ertürk, 'ün de intihar düşüncesi bulunur:

> "Bursa Askeri Lisesi'nde Ertürk o günler çok ürktü. Çok gözyaşı döktü. Bilmeden vatana nasıl ihanet edebileceğini öğrendi sonunda. Bazı geceler, sert yatağında, ilçeye bir varan haini, daha kötüsü bir ahlak düşkünü olarak dönmektense ölmeyi düşündü. (…) On yedi yaşında, bir yatılı okulda, insanın kendini ne gibi yollarla öldürebileceğini denedi ve askeri bir yatılı okulda asla öldüremeyeceğini öğrendi."(ÖY, 141-142)

Ertürk'ü intihar düşüncesine sevk eden şey yasak olduğunu bile bilmeden okuduğu Andre Gide'in *Dar Kapı* romanını okurken yakalanarak disiplin kuruluna sevk edilmesidir. Ertürk'ün *Dar Kapı*'yı okuması Türk askerine yakışmayan bir ahlaksızlık olarak nitelenir. Sonunda suçundan ötürü bağışlanır ve intihar düşüncesinden kurtulur.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanının devamı olan *Bir Düğün Gecesi*[156](1979) romanında Aysel'in kız kardeşi olan Tezel, Aysel'in eşi Ömer'e göre kendisini anlayışlı ve dengeli hareket etmek zorunda hissetmeyen birisidir. Yazar Ömer'in gözünden Tezel'in olumsuz anlamda bir değişim geçirdiğine dikkat çeker:

> "Ne güzel kızdı Tezel. Ne havalı. Ailenin en güzel, en yetenekli, en çağdaş çocuğu. Şimdi şu hale bak. Gözlerinin altı balon balon. (…) Henüz otuzunda olmalı. Belki otuzunda bile yok. Yine de Aysel'den çok yıpranmış. Eli yüzü üfürülmüş sanki. Daha düne dek incecik bir kızdı bu. Ünlüydü de. Epeyce ünlü bir ressam. Nasıl böyle oldu Tezel? Tablolarına kullanmadığı boyaları gözlerine, yüzüne mi sürüyor artık?"(BDG, 20-24)

Tezel'in her ne kadar intihar etmeyeceği şeklinde anlaşılan bir cümleyle de olsa intiharı sürekli dile getirmesi onun kafasında intihar düşüncesinin önemli oranda bulunduğunu gösterir. Tezel, romanın da ilk cümlesi olan sözlerini roman boyunca defalarca tekrar eder: "İntihar etmeyeceksek içelim bari!"(BDG, 7) Yine cümleyi tekrar etmesi gibi

---

[155] Dar Zamanlar serisinin *Ölmeye Yatmak*'tan sonra gelen ikinci kitabı *Bir Düğün Gecesi*'dir. *Bir Düğün Gecesi*'nde olaylar 1972 yılında geçer. Aysel, Engin ile ilişkisini de intihar düşüncesini de iki roman arasındaki bir zamanda eşi Ömer'e anlatmıştır. *Bir Düğün Gecesi*'nde Aysel ile olan ilişkisinde ciddi sorunlar bulunan Ömer, düğün sırasında belki alkolün de etkisiyle Aysel'in neden ve nasıl hâlâ intihar etmediğini sorgular. Hatta intihar etmesini bile diler. Serinin yine zaman atlamasıyla başlayan üçüncü kitabında ise aydın intiharları üzerine çalışma yapan Aysel'de yine intihar düşünceleri görülür.

[156] Adalet Ağaoğlu, *Bir Düğün Gecesi*, Everest Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (BDG, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

roman boyunca içki içmeye de devam eder. Çünkü Tezel için içki bir dayanaktır: “Bu iyi hatunlar, bu salaklar beni ayakta tutsunlar… Yok tutmasınlar! Yok tutmasınlar! Alkol beni ayakta tutar.”(BDG, 18) Tezel’in zihninde intihar düşüncesi bulunduğunu gösteren tek kısım içki içmekle ilgili söyledikleri değildir. Ömer’in sorduğu bir soru onun da Tezel’in intihar düşüncesi bulunduğu yönünde bir fikre yakın olduğunu gösterir:

> “ ‘Camdan atlamayı düşünmüyorsun ya Tezel?’
>
> ‘Aptal mıyım? Birinin kucağına atlamak varken?..’ ”(BDG, 219)

Tezel’in verdiği cevap onun hovarda davranışlarının arkasında yatan sebebi de kısmen ortaya koyar. Ömer yine bu durumun da farkındadır: “Böylece hüznünü çağdaş bir örtüye sarıyor. -Nicedir hüzün ve acı ne denli büyük olursa, o denli çok gülünüyor(…)”(BDG, 219) Tezel’in otobüste muavin ile yaptığı konuşmada dedikleri de Ömer’in düşüncelerinin doğruluğuna işaret eder. Başkalarının ağlayasının geldiği bazı durumlarda Tezel’in gülesi gelir. Aysel’in Sevil sebebiyle sorguya götürüldüğünü öğrendiğinde söylediği cümleler, Tezel’in intihara olan yakınlığını gösteren bir diğer andır:

> “Ama Aysel gibi biri, içeri alınmaktan ya da Sevil yüzü suyu hürmetine sorguya götürülmekten gizli bir sevinç duyabiliyorsa, ne yapılır? Ağlanmaz mı? İnsanların bu derece şaşkınlaşmasına, bir direncin böylesi çocuksulaştırılmasına ha, ağlanmaz mı? (…) Ağlanmazsa, insan çekip kurşunu beynine sıkmaz mı?”(BDG, 369)

Tezel’in romanın daha önceki kısımlarında da kafasına kurşun sıkmakla alakalı bir cümlesi bulunur: “Gerçekler biraz da saklanmalı değil mi? Birazcık, çok değil. İnsanları içkide boğulmaya ya da beynine bir kurşun sıkmaya kalkıştırmayacak ölçüde olsa yeter.”(BDG, 92) Bu cümlede de içkinin Tezel için intihara yegâne alternatif olduğu anlaşılır. Ömer de Tezel’in intihara yönelmemesini bu seçenekler üzerinden yorumlar: “Tezel hep içti, intihar etmedi. (…) İçtikçe ayılmak zorunda kalacak, ayıldıkça içecek. (…) Her şeyi kavrayıp içine alıyor: Tezel bile yaşamak istiyor!”(BDG, 366-374) Tezel geceden memnun ayrılmaz. Çünkü intihar etmediği gibi Aysel ve Ömer yüzünden ayılmıştır. Tezel sonrasında düğünde o kadar çok içmesinin bir sebebinin de Ömer olduğunu Ömer’e söyler. Ömer’den ürkerek davranışlarını yargılamaması için içkiye sığındığını belirtir ve bu durumu “küstahlıkla kurulmuş bir savunu kalesi”(BDG, 375) olarak niteler. Romanın ilk sayfalarında da düğünde kendisini uyumlu olmaya

zorlayacak tek kişinin Ömer olduğuna dair düşüncesi de Tezel'in dediklerinin tutarlı olduğunu gösterir.

Romanın sonunda Ömer, Tezel'in intihara yakın olmadığını düşünür: "İçerek içmeyerek; intiharın değil, sessiz bir ölümün değil, çıldırının -işte o, yaşama dalmış çıldırının- eşiğinde bir Tezel görüyorum. Ürperiyorum."(BDG, 376) Tezel'in kafasındaki düşünceler de Ömer'inkilerle tutarlı gözükür: "Bana öyle geliyor ki -elbet yine içeceğim, hep içeceğim ama-, şu andaki sesin ve yüzün varoldukça, içerek içmeyerek dayanmak zorundayım. Dayanmak… Utanıyorum!.."(BDG, 375) Bu düşünceler belli bir oranda doğrudur. Ancak tamamen doğru olduklarını söylemek mümkün değildir. Onun dünyada çok kalmaya pek niyeti yoktur: "Çünkü bunamadan ölmeye kararlıyım."(BDG, 34) Tezel gerçekten hayata tutunmaya, zorluklara "dayanmaya" çalışır ama onun içki içerek yaptığı şey aslında bir süreğen intihardır.[157] Yani her ne kadar kendisini hemen öldürecek bir yöntem belirleyip bunu uygulamıyorsa da içkiyle zamana yaydığı bir ölüm yolunda ilerler. Tabii ki Tezel'in hayatının geri kalanında bunu sürdürüp sürdürmeyeceği belirsizdir.

Bir Düğün Gecesi'nde intihar düşüncesi bulunan diğer roman kişisi Ayşen, Aysel ve Tezel'in abisi olan İlhan'ın kızıdır. *Bir Düğün Gecesi*'ndeki düğün onun düğünüdür. Ayşen intihar düşüncesine kapılır ama arkasından dalga geçileceğinden korktuğu ve annesinin üzülmesini istemediği için intihara yönelmez:

> "Karanlık. İyice karanlık şimdi. Eve gitmeyeceğim. İntihar etmeyeceğim. Arkamdan gülmelerini istemiyorum. Ölmekten değil, en çok arkadaşlarımın arkamdan gülmelerinden korkuyorum. Ağlayan yine annem olacak. Bunu istemiyorum."(BDG, 301-302)

Ayşen'i intihar düşüncesine sevk eden yüzeysel sebep, evlenmekte olduğu erkeği sevmemesi ve halası Aysel'in eşi olan Ömer'e ilgi duymasıdır.

Bir Düğün Gecesi'nde Ayşen'in söylediği cümlelerden annesi olan Müjgan'ın da intihar tehditlerinde bulunduğu anlaşılır: "'Yatakta da hazzetmiyorum senden!..' Babamdan bunu bile duydum. Hem kaç kez. Gelsin arkadan senin intihar numaraların."(BDG, 291) İntihar tehditlerinin ciddiyet derecesi belirsizdir. Hatta Müjgan'ın genel tavırlarından bu tehditlerin sözden ileriye gitmesi zor gözükür. Ancak yine de bunu kesin olarak bilmek imkânsızdır. Bununla beraber Ayşen'in cümlesi

---

[157] Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, s. 139.

dışında romanda Müjgan'ın intiharla ilgili herhangi bir kısmı yoktur. Bu yüzden onun intihar düşüncesinin sebepleri üzerine daha fazla yorum yapılamaz.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*[158](1973) romanında Cemal, çocukluğundan itibaren Sabiha'ya âşıktır. Ancak ailesi İstanbul'un dışına gitmek zorunda kaldığı için iki yakın arkadaş birbirinden ayrılmak zorunda kalır. Cemal yedi yıl sonra İstanbul'a döndüğünde Sabiha, Muhtar ile evlenmiştir. Ancak Sabiha'nın Muhtar ile olan evliliği mutsuz bir evliliktir. Cemal, Sabiha'nın mutsuzlukları ve Muhtar'ın yolsuzlukları hakkında bilgi sahibi oldukça onunda mutsuzluğu artar. Hayata bakışı olumsuz etkilenir: "Sabiha için dinlediğim şeyler beni ezmişti. Artık hayata eski emniyetim kalmamıştı."(SD, 220) Bir gece otel odasında marazi hislere kapılan Cemal uyumayı denerse de koridorda düşen bir tepsi onu uyandırır. Uyanır uyanmaz pencereyi gören Cemal kendini oradan atmayı düşünür. İntihar düşüncesine kapıldığı sırada her şeyden tiksindiği bir ruh hâline girer:

> "Sadece tiksiniyordum. İnsandan tiksiniyordum, tabiattan tiksiniyordum, eşyadan tiksiniyordum. Dışarda lapa lapa yağmaya başlayan kardan tiksiniyordum. Varlığın türlü yüzlerinden tiksiniyordum."(SD, 252)

Cemal, kendisini dışarı atarak intihar düşüncesinden sıyrılır.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*[159](1974) romanının ana kişisi Emine, daha küçük bir çocukken bile ölme isteği olarak da düşünülebilecek hisler taşır: "Birçok sabah yatağının içinden çıkamayıp yok olma istekleriyle doluyordu Emine."(KY, 386) Yıllar sonra büyüyüp genç bir kadın olduğu zaman ise 12 Mart 1971 Muhtırası'nın ardından psikolojik ve fiziksel işkenceler görür. Süreç boyunca çırılçıplak soyulmaktan rahmine elektrik verilmesine kadar türlü işkencelere maruz kalır. Bu işkenceler, doğal olarak onun hayatının kalanını da etkileyecek izler bırakır. İşkenceden sonraki durumu, dışardan bakanlar tarafından anlaşılabilecek kadar kötüdür: "Çok eziyet ettiler ha size, Emine Can. Sen danışmasan da nafile anladım. Kapıyı açtığındaki ölgün benzinden, dalıp gitmelerinden anladım."(KY, 491) İşkencelere dayanmayı başaran Emine,

---

[158] Ahmet Hamdi Tanpınar, *Sahnenin Dışındakiler*, Dergâh Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2018. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (SD, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir. *Sahnenin Dışındakiler*, 1950 yılında tefrika edilse de yayımlandığı tarih 1973'tür.

[159] Füruzan, *Kırk Yedi'liler*, Yapı Kredi Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2018. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (KY, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

kurtulduktan sonraki dönemde intihar düşüncesine kapılır: "Orda, onca dayandın dayandın da burada niye çözüldün? Didişme gücün yittiyse, bu sarsaklığın sürecekse yandın. At kendini Emine camdan!"(KY, 432) Bununla beraber Emine'nin intihar davranışı düşünceden ileri gitmez. Çünkü görüldüğü üzere her ne kadar yaşadığı travmanın etkisiyle aklından geçirse de intihar etmek Emine'nin inandığı düşüncelere aykırıdır: "İntihar edeceğimi sanmanız asıl yanılma. Bu yaşta, özellikle inandığım her şeye ters düşen bir eylem olur bu."(KY, 11) O bir mücadele insanı olarak öne çıkar.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş*[160](1974) romanında Betül hakkındaki hikâyelere karışmış kişilerden bazıları intihar düşüncelerine kapılmış kişilerdir. Bunlardan ilki bir şairdir. Şair sürekli Betül'ün kulağına şiirler mırıldanır. Betül ilk başta bundan çok rahatsız olsa da sonradan memnuniyet duymaya başlar. Şair, Betül'ü ilk gördüğü gecenin sabahı intihar etmeye karar verdiğini belirtir. Sonrasında ise bu kararı değiştirerek karşısına çıkan ilk fırsatı değerlendirmeye karar verdiğini söyleyerek Betül'ü bir fırsat olarak gördüğünü ima eder. Şairin intihar düşüncelerinin sebepleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Tatlı Betüş'te intihar düşünen diğer roman kişisi gençliğinde tüberküloz olan adamdır. Bu adamın arkadaşı, ona Betül'ün dövülmekten hoşlandığını ve kendisini dövecek bir erkekle ilişki yaşamak istediğini söyleyerek onunla olmasını tavsiye eder. Böylece tedavi olabileceğini belirtir. Adam ilk başta teklifi reddeder. Lakin sonra hastalık ve parasızlık sebebiyle intihar düşüncelerine kapılır. İntihar fikri kafasına iyice yerleşince de son bir umut olarak teklifi kabul eder.

Tatlı Betüş'te roman kişilerinden Deniz ve sevgilisi de intihar tehdidinde bulunurlar. Babası, Deniz'in sevgilisiyle beraber olmasına izin vermez. Betül, Deniz'in sevgilisine intihar tehdidinde bulunulması tavsiyesini verir. Deniz'in sevgilisi, Betül'ün dediklerini yanlış anlayarak Deniz'in babasına, kızını vermezse kendisini öldüreceği haberini yollar. Baba bu tehdidi umursamaz. Betül, tehdidi yapması gerekenin Deniz olduğunu söyleyerek yanlış anlaşılmayı düzeltir. Deniz'in intihar tehdidinden sonra

---

[160] Aziz Nesin, *Tatlı Betüş*, Nesin Yayınevi, 25. Baskı, İstanbul 2020. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (TB, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir. Aziz Nesin, *Tatlı Betüş*'ü, *Bayan Döviz* adıyla 1958'de yazar. Sonradan yazdıklarından memnun olmadığı için 1960'ta yeniden yazarak ismini *Bir Mirasçı Aranıyor* olarak değiştirir. İlerleyen zamanlarda romanda yine değişiklikler yapan Aziz Nesin, romanın son hâlini *Tatlı Betüş* ismiyle yayımlar. bk. Ayhan Yetkiner, "Tatlı Betüş'ün Yazarı Diyor ki: 'Yaşamak Benim İçin Yazmaktır'", Aziz Nesin, *Tatlı Betüş*, s. 305.

babası ikilinin beraberliğine izin verir. İzni verirken aile geleneğinin gerçekleştiğini söylemesi dikkat çekicidir. Çünkü Deniz'in annesi Roza Raziye ve babası arasında da Deniz ile sevgilisinin yaşadıklarına benzer şeyler yaşanır. Deniz'in babası, Roza Raziye'yi kendisine vermeyen aileye kendisini öldüreceği tehdidinde bulunur. Raziye'nin ailesi ise cenaze masraflarını karşılayacağını belirterek intiharı destekler. Bunun üzerine Raziye intihar tehdidinde bulunur. Raziye üzerinde intihar notu olan bir davetiye basar:

> "Annemle babam, kendi elleriyle mutluluğuma engel olduklarından, artık benim için hiçbir tadı kalmayan bu dünyadan ../../.. günü, saat onaltıda ayrılacağımdan, intihar törenime teşrifinizi saygılarımla rica ederim…"(TB, 279)

Raziye bu davetiyeyi tanıdıklarına yollar. Aile kızları intihar etmesin diye davetiyede yazılı olan tarihte nişan töreni yapar. *Tatlı Betüş*'teki bu intihar tehditleri de *Bir Düğün Gecesi* romanında Müjgan'ın tehdidinde olduğu gibi ciddi gözükmezler. Özellikle ilk ikisi tamamen amaca giden yolda işe yarayacak bir tavsiyenin uygulanmasından kaynaklanır.

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları*[161](1975) romanında Merdan'ı seven Nazlı, başkası kendisini kaçırdığı takdirde kendisini öldüreceğini belirtir: "Kaçıramaz, kendimi öldürürüm. Ölürsem yerin, kalırsam seninim!"(Kan, 45) Romanın sonrasında onu kaçıran Kerem, Nazlı'ya kendisiyle olmazsa öleceğine dair tehditte bulunup seçim yapmasını istediği zaman, Nazlı ölümü seçerek sözünün arkasında olduğunu gösterir. Romanın sonunda Merdan tarafından kurtarılan Nazlı'nın intihar etmesine gerek kalmaz.

Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı*[162](1976) romanının ana kişisi olan Hüseyin Avni, Kurtuluş Savaşı bittikten sonra haksız yere hainlikle suçlanır. Mahkemeden sonra serbest bırakılsa da yalnız ve parasız kalır. Yargı sürecinden sonra kendisine yakın olduğunu sandığı kişiler bile ona sırtını döner. İçinde bırakıldığı durumun yanı sıra

---

[161] Dursun Akçam, *Kanlıdere'nin Kurtları*, Literatür Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2021. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (Kan, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[162] Tarık Buğra, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (Fİ, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

oğlunun idrar tahlilini yaptırabilecek paraya bile sahip olmaması, ona yaşamın anlamını sorgulatır ve onu intihar düşüncesine yöneltir:

> "Arada sırada asılanları düşünürdü. Ne farkı kalmıştı onlardan? Nefes alıp vermek, yoklukla pençeleşmek fark mıydı? Servet içinde yüzse idi farkı olacak mıydı onlardan sanki?
>
> (…)
>
> Birden bire ölüm, kafasının içinde, mümkün olan tek teselli ışığı gibi parlayıverdi:
>
> 'Ben artık ölmeliyim.'"(Fİ, 223)

İntihar kararı alan Hüseyin Avni, denize doğru yönelir. Ancak tam bu sırada daha önce hayatını kurtaran Mehmet Çavuş ile karşılaşır. Ayakları kesilmiş olan Mehmet Çavuş'un buna rağmen hayattan kopmadığını gören Hüseyin Avni, intihar düşüncelerinin yanlışlığının farkına vararak intihar etmekten vazgeçer.

Levent Ağralı'nın *Göçük*[163](1976) romanında, göçüğün altında kalan Davut, boğulmaktansa kendisini çakıyla öldürmenin daha iyi olduğunu düşünür. Halil'in intiharının ardından Davut'un yaşama tutunma isteğinde de ciddi bir düşüş yaşanır: "Yaşamak için parmağını bile kıpırdatmak gelmiyordu içinden."(G, 135) Bileklerini kesmeyi düşünen Davut, bunun uzun bir ölüm şekli olacağını düşünerek rahatsız olur. Önce şah damarını keserek daha çabuk ölmeyi düşünür. Davut'ta ambivalans net biçimde gözlenir: "Daha doğrusu, ne düşüneceğini de bilmiyordu. İçinden gelen bir yaşama duygusu ile, ölme, kendini öldürme isteği arasında çalkalanıp duruyordu."(G, 140) O intihar edip etmemek konusunda karar vermeye çalışırken göçüğe girmeyi başaran kurtarma ekipleri onu kurtarır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Koyun Baba*[164](1976) romanında Mazhar'ın intihar düşüncesi olduğu görülür. Mazhar bu intihar düşüncelerinden Nevres'e de söz eder. Mazhar'ın Nevres ile konuşmalarından iflas ettiği için intiharı düşündüğü anlaşılır. Nevres onu yeni işine ortak ederek intihardan vazgeçirir.

---

[163] Levent Ağralı, *Göçük*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (G, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[164] Hasan İzzettin Dinamo, *Koyun Baba*, Tekin Yayınevi, İstanbul 2007.

Sevinç Çokum'un *Zor*[165](1976) romanında Ertuğrul'un ailesiyle arası çok kötüdür. Annesiyle de bazı sorunları olan Ertuğrul, ilgi duyduğu Birgül ile babasının ilişki yaşadığını öğrenince ölüm düşüncelerine kapılır: "Ortalık boşaldığında birden yorulduğunu ölecek kadar yorulduğunu anlıyor."(Z, 132) Ertuğrul, Yusuf İmamoğlu'nun öldürülmesinin[166] ardından ise genel olarak topluma küser: "Dargınlığı yalnız babasına anasına değil Ertuğrul'un. Bütün herkese.."(Z, 124) Hissettiği bu küslük yaşama isteğine darbe vurur ve intihar düşüncesine kapılmasına sebep olur: "Başıboşluğu, yaşama isteksizliği bu yüzden. Akşamları içini kemiren sıkıntı, birden kendisini balkondan aşağıya bırakıverme isteğini engelleyemeyeceği korkusu, bu yüzden…"(Z, 124) Ertuğrul romanın sonlarında amcasıyla konuşurken, ailesiyle yaşadığı evden ayrıldıktan sonra yaşama gücünün azaldığını ve zaman zaman kendisini öldürmeyi düşündüğünü söyler. Kendisini ya da başkasını öldürmekten korkar. Amcası İzzet, Ertuğrul'un ailesine Ertuğrul'un üstüne varmamasını söyler. Ona hayatı tekrar sevdirebileceğini ve intiharına engel olabileceğini düşünür.

Zor romanında Nigar Hanım ise oğlunun hareketlerinden duyduğu rahatsızlıkla intiharı dile getirir:

> "Yeter artık! Bu evin huzurunu bozmaya hakkın yok. Çek git nereye gideceksen. Alt odayı da kiraya veririm hiç olmazsa. Senden bize hayır yok. Nedir çektiğim. Gidip Sarayburnu'ndan atayım kendimi bari. Bunu mu istiyorsun? Daha benim analık edecek yüreğim kalmadı."(Z, 181)

Nigar Hanım'ın sözleri anlık sinirle verilmiş bir tepkidir. İntihar etmesi yönünde bir beklenti oluşturmaz. Bu yüzden sebeplerini incelemek gerekmez.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*[167](1977) romanında Şapsıh beyinin kızı Sine, Osmanlı Paşası ile evliliği tertiplendiği için Şardan'ı reddeder. Sine, Şardan'ı reddetse de gönlü onda kalır. Reddetmesinin ardından dalgın ve pek konuşmadığı bir dönem yaşar. Paşa yaşlı çıkınca tekrar eski hâline dönen Sine, muhtemelen artık paşa yerine Şardan'ı seçebileceği için bu dönüşümü yaşar. Sonradan kararından pişman

---

[165] Sevinç Çokum, *Zor*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı İstanbul 1978. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (Z, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[166] Yusuf İmamoğlu kurgusal bir karakter değildir. 1970 yılında cinayete kurban gider.

[167] Kemal Bilbaşar, *Kölelik Dönemeci*, Can Yayınları, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (KD, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

olarak Şardan'a haber yollar. Ancak Şardan ile kavuşamadan Şardan savaşta ölür. Onun yasını tutan Sine, kendisini de suçlar. Kendisini nasıl cezalandıracağı konusunda fikir yürütürken intiharı da düşünse de intihar etmesi hâlinde kendisinin ve ailesinin onuruna leke süreceğinden vazgeçer.

Kölelik Dönemeci'nde intihar düşüncesine kapılan diğer roman kişisi Pşi Dole'nin eşi ve Şardan'ın kardeşi olan Satanya'dır. Pşi Dole, Satanya'yı cariye İlôna ile aldatır. İlôna'ya ilgisi o kadar ileri seviyelere çıkar ki evine bile uğramaz. Yaşananlar sırasında Satanya bir süreliğine anne babasının yanına gider. Anne ve babasının yanındayken hatırladığı kadarıyla hiçbir cinsel ilişkiye girmemiş olmasına rağmen hamile kalır. Romanın ilerleyen kısımlarında Satanya'nın Zlara İni'nde olduğu bir zaman afyon yardımıyla onu uyutan Astakov'un Satanya'ya tecavüz ettiği anlaşılır. Satanya, eşinden dört aydır ayrı kaldığı için hamileliği sebebiyle zina suçlamasıyla karşılaşacağını fark ederek kendisini uçurumdan atmayı düşünür.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*[168](1978) romanının ana kişisi olan Armağan'ın intihar düşüncesine kapıldığı görülür. Armağan lisede okuduğu dönemde arkadaşı Gülsevin, Gülsevin'in sözlüsü ve Gülsevin'in sözlüsünün arkadaşıyla buluştuğu bir gün geçirir. Armağan bu günün başında da tedirgindir. Çünkü erkeklerle görüldüğü takdirde babasının kendisini okuldan almasından korkmaktadır. Buluşmanın bir anında başka üç erkek, ahlaki sebepleri bahane ederek Gülsevin'in sözlüsüyle kavga etmeye başlar ve bunlardan bazıları Armağan da dahil olmak üzere gruptaki diğer kişilerin üzerine yürürler. Kızlar olay yerinden kaçarken erkekler kavgaya tutuşur. Saldırganların ithamları Armağan'ın utanç ve pişmanlık duymasına neden olur. O sırada Gülsevin, sözlüsüyle ile arkadaşına yardım çağırmayı önerdiğinde olayın duyulma ihtimali Armağan'ı intihar düşüncelerine sürükler:

> "O an her şeyin dağıldığını, değerli hiçbir şeyinin kalmadığını sanıyordu. Bu durum duyulacaktı. Belki gazete bile bu olayı yazacaktı. Onları karakola götüreceklerdi. (…) Evdekilerin yüzüne bakmaktansa yok olmayı, ölmeyi isterdi. Mahallede bir kız DDT içerek ölmüştü. Karakola götürülürse, resmi gazetelerde çıkarsa Armağan da onun gibi yapacaktı."(AMK, 41)

---

[168] Aysel Özakın, *Alnında Mavi Kuşlar*, Yordam Kitap, İstanbul 2007. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (AMK, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Olay ortaya çıkmaz. Armağan liseyi bitirmeyi başarsa da öğrenim hayatına üniversitede devam etmesine ailesi tarafından izin verilmez. Özellikle toplumsal cinsiyet algısıyla bağlantılı pek çok sorun yaşayan Armağan, yirmili yaşlarının ikinci yarısında ailesini bırakarak İstanbul'a yerleşir. Ailesiyle yaşadığı dönemi "yaşam" olarak nitelemez: "Belki ailemin yanında yaşadığım için… Yaşamadığım için belki…"(AMK, 69) Hayatının bu döneminde toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklanan sorunlara siyasi sorunlar da eklenir. Ancak Armağan'ın, intihar denemesinde bulunan kıza söyledikleri intihardan değil, yaşamdan yana bir tutum geliştirdiğini gösterir: "'Zorlukları yenmek insanı daha güçlü yapar,' dedi, gülümsedi. 'Sakın kendini öldürme.'" Armağan romanın sonlarında hayatın değerini aradığını da söyler. O, yaşamını sürdürmek için bağlarını arttırma çabasındadır. Romanın sonlarında ailesine artık kızmadığını belirtmesi ve Sinan'a olan hisleriyle mücadeleden vazgeçmiş gibi bir görüntü sergilemesi, onun kendisiyle de hayatla da daha barışık bir konuma gelmiş olduğunu hissettirir.

Aysel Özakın'ın bir diğer eseri *Genç Kız ve Ölüm*[169](1980) romanında ise Nuray İlkin, annesinin intiharıyla daha çocuk yaşta intiharla tanışır. Bu intihar onu hayatı boyunca etkiler:

> "Kendimi bildim bileli düşündüm ve onun niçin kendini öldürdüğünü… Niçin damarlarını kestiğini…
>
> Sesi titredi ve kirpiklerinde biriken gözyaşı aktı:
>
> 'Anlayamadım'"(GKÖ, 183)

Nuray da Armağan gibi çocukluğundan itibaren kadının toplumdaki konumuyla ilgili sorunlar yaşar ve sonunda o da toplumun çizdiği sınırlara başkaldırır. Eşiyle evlenirken toplumun çizdiği sınırları değiştireceklerini düşünmesine rağmen evliliğinde de kadının yerleştirildiği dar çerçeveden ve yardımcı konumdan kurtulmayı başaramaz. Buna karşın Nuray, yine boyun eğmez ve eşinden ayrılır. Kadının toplumsal konumuyla ilgili otobiyografik unsurları çok fazla olan bir roman yazar[170] ve bununla bir ödül kazanır. Onun romanı yazmasının sebebi haklı çıkmaktır: "Varlığımı haklı çıkarmak için yazıyorum bu romanı."(GKÖ, 46) Yine de ne eşinden ayrılması ne de yazdığı romanın

---

[169] Aysel Özakın, *Genç Kız ve Ölüm*, Yordam Kitap, İstanbul 2007. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (GKÖ, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[170] *Alnında Mavi Kuşlar* romanının intihar düşüncesi bulunan ana kişisi Armağan'ın da şair olduğunu bu bağlamda belirtilmek gerekir.

ödül kazanması, onun hayatı anlamsız bulmasını ve mutsuz olmasını engellemez. Çünkü romanında da anlattığı eylemleri ona hayatında yeterince kolaylık sağlamaz: "Romanda anlattığı hayat hem dost hem de düşmandı ona."(GKÖ, 87) Nuray'ın yazdığı romanda yer alan bir kısım onda intihar düşüncesi olduğunu gösterir. Nuray'ın otobiyografik unsurları bir hayli fazla olan romanının ana kişisi, bir gün bunalarak kendisini balkondan atmayı düşünür[171]: "Balkon kapısına abandım. Tekmelemek, devirmek, kırmak istiyordum. Ardına kadar açtım. Çıktım. Annem gülümsüyordu. Balkonun parmaklarını sımsıkı tuttum. 'Benim sonum da öyle mi olacak?' soruyordum kendime."(GKÖ, 113) Ayrıca Nuray, romanın sonlarına doğru dikkatsiz bir şekilde caddeye çıkarak ufak bir kaza geçirir. Ancak herhangi bir zarar görmez. Nuray bu kazanın gizil intihar teşebbüsü olup olmadığını sorgular: "Birden caddeye doğru atıldığı anı, kırmızı Mercedes'in dizlerine değdiği ânı irkilerek düşündü. Yoksa bilinçsiz bir intihar isteği arabaların hızla aktığı caddeye mi itmişti onu?"(GKÖ, 174) Lakin bu sorunun net bir cevabı yoktur. Yine de onun, intiharı hep annesi gibi kendisinin de düşebileceği bir kuyu olarak görmesi intihara ne kadar yakın bir ruh hâlinde olduğunu gösterir: "Onu karanlık bir kuyu gibi hep ayağının dibinde duyduğu annesinin intiharından kurtaracak olan da kızına duyduğu umuttu."(GKÖ, 178) Nuray'ın annesine benzemeyi bir yanıyla istediğini bir yanıyla da bundan korktuğunu belirtmesi, annesinin intihar etmiş olması bağlamında, aynı zamanda intihar ile ilgili söylenmiş bir cümle olarak da görülebilir.

Kemal Bilbaşar'ın *Bedoş*[172](1980) romanında Bayram Ağa, romanın ana kişisi olan Bedia'nın teyzesinin eşidir. Çok zengin olan Bayram Ağa romanın sonunda iflas ettiği için büyük bir yokluğa düşer. Bayram Ağa yoksulluğunun etkisiyle intiharı düşünür: "Ne beklersin bu cenabet dünyadan bre ihtiyar. Git, Arnavutköy burnundan at kendini denize, kurtul!"(B, 206) Bayram Ağa tam bu düşüncelere kapılmışken kendisine yüklü miktarda para havalesi gelir. Çok şaşıran Bayram Ağa, havaleyi yapanın Bedia olduğunu öğrenerek ona dualar eder.

---

[171] Burada intihar düşüncesi çok net olmasa da Şeyma Karaca Küçük, intihar düşüncesi olarak değerlendirmenin doğru olacağını belirtir. Nuray'ın söylediği sözler de göz önünde bulundurulunca olayı intihar düşüncesi olarak kabul etmek gerçekten de daha makul görünür. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 321.

[172] Kemal Bilbaşar, *Bedoş*, Can Yayınları, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (B, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*[173](1980) romanında Gökmen, Belkıs'a âşıktır. Ancak Belkıs, Gökmen'in hislerine karşılık vermez hatta ona kötü davranır. Karşılıksız sevgisi, Gökmen'i önce ölüm düşüncelerine yöneltir. Bu düşünceleri yazdığı oyunda kendisin ölümünü yazarak açık eder: "Her şeyin yapaylaştığı yeni bir evrendi. Örnekse içlerinden biri ölüyordu, cenazesindeki çelenkler plastik çiçekliydi. Ölen kendisiydi, Gökmen."(CK, 83) Romanın ilerleyen kısımlarında Gökmen'in intihara özlem duyduğu da görülür: "Keşke denizi görebilseydi bu oda. İntihar özlemi daha köklü olurdu."(CK, 98) Gökmen aşkı karşılıksız olsa da Belkıs'ın yanında olabilmekten bile huzur duyar. Ancak karşılıksız aşkın sonunda onu intihara götüreceğini düşünür: "Karşılıksız aşklar için yıkımdan başka bir son yoktur."(CK, 119) Gökmen'in intihar düşünceleri zamanla daha somut bir hâl almaya da başlar: "Şu Kale'nin yüksek burçlarından o isterse denize bile atlayabilirsin. Hem taşlara çarparak parçalansan ne değişir."(CK, 123) Belkıs'ın ilgisini çekmediği için ölümü ille de denemesi gerektiğine dair sabit fikre kapılır. Onun bu düşünceleri diğer kişilere tarafından da belli bir ölçüde farkedilebilecek derecelerdedir. Şadiye[174], Gökmen'in Belkıs için ölümle yüz yüze geldiğini düşünür. Romanın sonlarında Belkıs, Gökmen'in kendisine "Buradan gidersen yaşayamam"(CK, 312) dediğini ama Gökmen'in ölümüne dair bir haber okumadığını belirtir. Gazetelerde haber çıkmaması Gökmen'in kesinlikle intihar etmediği anlamına gelmez. Ancak intihar ettiğine dair de bir işaret yoktur.[175]

2. 2. Teşebbüs Aşmasında Kalan İntiharlar

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında hakkında çok bilgi verilmeyen Meyhaneci Hızır intihar teşebbüsünde bulunur. Meyhaneci Hızır'dan, "Dün,

---

[173] Selim İleri, *Cehennem Kraliçesi*, Everest Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (CK, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[174] Şadiye'de de ölüm düşünceleri bulunur ama bu ölüm düşünceleri intihar düşüncelerine dönüşmez. Şadiye'nin Bay Ölüm'ü kaybettiği takdirde öleceğine dair bazı cümleleri de bulunur. Ancak bu cümlelerin hiçbirinde doğrudan kendisini öldüreceğine dair bir ifade yer almaz.

[175] Gökmen kendi hislerinin iki yüzyıl öncesinin duyarlıkları olduğunu düşünür ve iki defa Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* isimli romanının ana kişisi olan Werther'in adını anar. Her ne kadar "Kendisi de Werther değildi."(CK, 89) kısmı Gökmen'in Werther'den ayrıldığına dair bir ifade olsa da Werther ile benzer bir his dünyasına sahip olduğu, Werther'in aklına gelmesinin sebebinin de bu olduğu açıktır. Gökmen'in intihara yakın bir kişi olarak değerlendirilmesi konusunda bir diğer unsur da budur.

Bugün, Yarın" metnindeki 433. mısra ve ardından gelen mısralara, Selim tarafından Süleyman Kargı'nın ağzından yazılan açıklamada bahsedilir. Her ne kadar açıklama olarak yazılsa da bu yazılardaki kurmaca kısımların derecesi belli değildir. Burada yazılanlara göre Meyhaneci Hızır bar kızı Leylâ kendisine yüz vermeyince kafasına iki kurşun sıkarak intihar teşebbüsünde bulunur. Meyhaneci Hızır kafatasında açtığı delikler sebebiyle dalga konusu olur ve bunun önüne geçmek için kalpak takar.

Tutunamayanlar'da intihar teşebbüsünde bulunan bir diğer roman kişisi ise Selim'in "Türk Tutunamayanları Ansiklopedisi"ne yazdığı maddelerden birisi olan Ahmet Celal'dir. Ahmet Celal bazı çevrelerle olan bağı sebebiyle hapishaneye girer ama bir yıl sonra delil yetersizliğinden çıkar. Bu süreçte yaptığı öğretmenlik başvurusu da reddedilen Ahmet Celal, intihar teşebbüsünde bulunur. Romanda intihar teşebbüsünde hangi yöntemi kullandığına dair bilgi yer almaz.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*(1973) romanında Behçet Bey'in hizmetçisi olan Şerife Hanım'ın, Behçet Bey'e verdiği bilgilere göre gümrük nazırının torunu Nuri Bey'in küçük kızı, Muhlis Bey'e âşık olduğu için tentürdiyot içerek intihar teşebbüsünde bulunur.[176]

Necati Cumalı'nın *Acı Tütün*[177](1974) romanında Doktor Ziya Somer, evli olmasına rağmen yalnız yaşar. Çünkü eşi onunla beraber taşra hayatını sürdürmek istemediği için İzmir'dedir. Ziya ise beş yıldır kasabadadır. Ziya'nın evliliği çok kötü durumdadır. Eşini sevmez, hatta nefret eder. Eşi ise onu sadece kendisine para yollamakla görevli bir köle gibi görür. İçinde bulunduğu durumda ölüm düşüncelerine kapılmaya başlar. Kendisine gelen hastalardan birisine ölümden korkup korkmadığını soran Ziya, bir başka hastasının ölümden kurtulmasının ardından ise ölümün o hasta için asıl kurtuluş olabileceğini düşünür. Hatta onu kurtarmakla ona iyilik edip etmediğini

[176] Nuri Bey'in kızının intiharı sosyal bütünleşme kuramı açısından ele alındığında iki farklı kategori altında incelenmesi olası gözükür. Ancak romanda bu iki kategoriden hangisinin doğru kategori olduğunu anlamayı sağlayacak bilgiler verilmez. Aşkın karşılıksız olma ihtimali bencil intihara; aile tarafından yapılan olası baskının âşıkların birleşmesine engel olması ihtimali ise yazgısal intihara işaret edebilir. İntihar teşebbüsü hakkında verilen bilgilerin azlığının çok muğlak sonuçlar ortaya çıkarması sebebiyle bu intihar sosyal bütünleşme kuramı çerçevesinde incelemeye alınmayacaktır. Aslında bu intihar teşebbüsü, *Ölmeye Yatmak* romanında hakkında çok az bilgi verilen Nimet'in intiharına benzer. Ancak Aysel sebebiyle Nimet'in bulunduğu küçük köy çevresi hakkında önemli oranda bilgi edinilmiş olması, Nimet'in intiharı hakkında yorum yapmayı kolaylaştıran bir unsurdur. Bundan dolayı Nimet'in intiharının sebepleri hakkında kısıtlı bilgiye rağmen yorum yapılırken, Nuri Bey'in kızı hakkında yorum yapmama yolu tutulmuştur.

[177] Necati Cumalı, *Acı Tütün*, Cumhuriyet Kitapları, 23. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (AT, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

bile sorgular. Çok geçmeden hayattan bıkanın ve ölümü olumlu görmeye başlayanın kendisi olduğunu fark eder. İntihar düşünceleri olduğunu da dolaylı bir biçimde gösterir: "Evet, onlar akıllarından bile geçirmiyorlardı günü dolmadan ölmeyi. Hele kendilerini öldürmeyi hiç mi hiç düşünmezlerdi."(AT, 264-265) Bu ifadelerdeki "onlar" ayrımı, kendisinin intiharı düşündüğüne işaret eder. İntiharı daha önce de düşünen Ziya, kendisinde intihar edecek cesaret olmadığı kanaatindedir: "Yalnız akşamlarında, üzgün akşamlarında ilk kez kapılmıyordu bu türlü düşüncelere. (…) yaşamına son verecek irade gücü, cesaret de yoktu onda."(AT, 277) Görüldüğü gibi intihar etmek, onun için güçlü bir irade ve cesur olmayı gerektirir. İntihar edememesi sebebiyle kendisini niteleme şekli, intiharı ne kadar olumlu bir edim olarak gördüğünü de gösterir.

Ziya'nın intihar düşünceleri bu kez önceki zamanlarda olduğu gibi sadece düşünce seviyesinde kalmaz. Yarısından fazlası dolu olan bir hap şişesindeki tüm hapları içerek intihar teşebbüsünde bulunur. İntihar yöntemindeki bu tercihi, doktor olmasından dolayı haplara çok kolay ulaşabilmesinden kaynaklanır. Başhemşire Sabiha, Ziya'nın intihar teşebbüsünde bulunduğunu fark edip önce kusmasını sağlar, sonra da midesini yıkar. Böylece Ziya'yı kurtarır. Ziya, kurtulduktan sonra intihar teşebbüsünün bir delilik olduğunu düşünür. Kendisini intihara sürükleyen ve asla bitiremeyeceğini düşündüğü evliliğini bitirme kararı alır. Kendisini seven Başhemşire Sabiha ile yeni bir ilişkiye başlar.

Aziz Nesin'in *Surnâme*[178](1976) romanının ana kişisi olan Berber Hayri, komşularından birinin altı yaşındaki oğluna tecavüz ettikten sonra onu boğup gömdüğü suçlamasıyla hapse düşer. Romanın ilerleyen kısımlarında idama mahkûm edilen Hayri'nin tecavüz ettiği çocuğun babasının da Hayri'ye tecavüz ettiği ortaya çıkar. Hayri hapse girdikten sonra da hapishane ağalarından Kürt Kamil başta olmak üzere bazı kişilerin tecavüzüne uğrar. Hapishanedeki kötü deneyimleri sebebiyle onuru kırılır ve aşağılanır. Bundan dolayı da intihar düşüncelerine kapılarak intihar teşebbüslerinde bulunur. Ancak "canı tatlı olduğundan" kendisini öldüremez.

Sevinç Çokum'un *Zor*(1976) romanında Enise'nin arkadaşı olan Aysel, Tayfun'u Enise'den kıskanır. Enise ile konuşan ve ondan Tayfun ile olan buluşmalarına

[178] Aziz Nesin, *Surnâme*, Nesin Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul 2020. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (S, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

katılmamasını isteyen Aysel, Tayfun'un kendisi için intihar teşebbüsünde bulunduğunu da söyler: "Tayfun'la evlenmeyi düşünmüyorum doğrusu. Yalancının birisidir o. Sana ilgi gösterdi ya, beni kıskandırmak için. Bir ara intihara kalkıştıydı. Söz yüzüklerimiz bile var bizim."(Z, 145) Aysel'in söylediği sözlerin yalan olduğu sezilir. İntihar teşebbüsü gerçekse bile sebepleri hakkında yeterli güvenilir bilgi yoktur. Bu yüzden Tayfun'un intihar teşebbüsünde bulunduğu yönündeki iddianın psikolojik sebeplerini incelemek pek mümkün değildir.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanının ana kişilerinden birisi olan Nevzat, eşi Macide'nin ölümünün ardından intihar teşebbüsünde bulunur:

> "Hiç öyle bilmezdim, meğer ne çok seviyormuş Macide Abla'yı. Siz gelmediniz yukarı. Çok korkuttu beni. Canına kıymaya kalkıştı. Bereket çok sarhoştu, yoksa başa çıkamazdım ben tek başıma. Öyle bir vuruyordu başını duvara. Bir perişandı, bir perişandı…"(Y, 350)

Nevzat'ın eşini kaybetmesi aynı zamanda onun eşini aldattığı kadın olan Nermin ile beraberliğini engelleyen bir unsur olarak da Nevzat'a sorun çıkarır. Yine bir diğer yandan Nevzat'ın vicdan azabı çekmesine sebebiyet vermiş olabilir. Kesin olan şey ise Nevzat'ın eşinin ölümünün ardından bir çöküntü yaşadığıdır: "O sabah arkadan gördüğü adamın Nevzat olduğunu söyleyebilirdi rahatlıkla. Ama, Nevzat'ın her zamanki haline hiç benzemeyen, sanki çok yaşlı, çökmüş, yorgun bir görünüşü vardı."(Y, 270-271) Nevzat'ın intihar yöntemi olarak başını duvara vurmayı seçmesi ilginçtir. Çünkü farklı yöntemleri kullanabilecek imkâna sahiptir. Romanın diğer kısımlarında Nevzat'ın aslında kendisini öldürmek istemediği onun yaptığının demonstratif bir teşebbüs olduğu anlaşılır. Eşinin kaybının şokunu yaşadığı birkaç günün sonrasında kendine geldiği zaman yaptıklarını çocukça bulur: "Demek ki çok sarhoştu. (…) Bir ara kendini öldürmekten de söz etmişti galiba. Başını duvarlara vurmuştu, kendini yerlere atmıştı. Çocukça davranışlar…"(Y, 438)

Nevzat'ın başını duvarlara vurduğunu ilk anlatan kişi Adalet'tir. Adalet olayı Necati'ye anlatır. Nevzat'ın bahsettiği teşebbüsün benzer bir yöntem kullandığı başka bir teşebbüs olması gerekir. Çünkü Nevzat'ın bahsettiği olayda Necati yanındadır. Nevzat, kendisinin intihar teşebbüsünden korkan Adalet ile konuşurken aslında intihar etmek istemediğini de açıkça belirtir: "Gerçeği, üç gündür oyun oynadığını nasıl anlatırdı ona?"(Y, 446) Bununla beraber intihar teşebbüsünün dışında Nevzat'ın kafasında intihar düşüncesinin zayıf da olsa bir yerlerde bulunduğu nettir: "Kaçınılmaz

bir şey mi yaşamak? Ya da zorunlu bir şey mi? Bu kadar kolay olduktan sonra? Bir gün önce, bir gün sonra…"(Y, 200) Romanın sonlarında ise doğrudan intiharı değerlendirdiğini gösteren bir cümle sarf eder: "Belki en iyisi çekip gitmekti bu dünyadan."(Y, 514) Romanın çeşitli yerlerinde Nevzat, defalarca artık yaşamayacağına ve ölmek istediğine dair cümleler kurmaya devam eder. Bununla beraber Nevzat kendisini öldüremeyeceğinin farkındadır:

> "Çocuk gibi davranıyorum. Düşünmemeliyim artık. Ne Nermin'i, ne Necati'yi, ne Macide'yi. Kendimi düşünmeliyim, ölenle ölünmez. Kendi kendimi yemekle ne kazanacağım? *Beynime bir kurşun sıkacak kadar yürekli miyim? Değil.*"(Y, 28. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Onun durumu Erhan Bener'in *Loş Ayna* romanındaki Mahide'ye benzer. Nevzat'ta da Mahide'de olduğu gibi intihar düşünceleri bulunur ama yine onun gibi yaşamdan kopacak, kendisini öldürecek bir kişiliğe sahip değildir. Bunun yerine kaçmayı tercih eder: "Bu kaçış son çareydi onun için. Kendi kendinden kaçıştı. Dayanısını yitirmişti."(Y, 18) Çok vakti kalmadığının farkında olan birisi olarak, yeni, kimsenin kendisini tanımadığı bir hayata doğru yol alır.

Nevzat'ın arkadaşı Necati, Macide'nin ölüm haberini aldıktan sonra Nevzat'ın kendisini öldürebileceğini düşünür. Ancak devam eden süreçte Necati, Nevzat'ın acısının yalan olduğunu, insanları kandırmak için rol yaptığını anlar. Nevzat'ın kendisini öldürecekse bile bunu ancak kazayla yapabileceğini düşünür: "Kendini öldürmeye de kalkabilir iş olsun diye, öleceğini düşünmeden. Bakarsın pat diye ölüverir. Oysa ölmemeli o. Yaşamaktan büyük ceza olur mu böyle bir adama?"(Y, 339) Necati, Nevzat'ın yaşama kararı aldığını fark ederek bu kararı korkaklık olarak değerlendirir: "Korkağın birisisin. Hiçbir şey yapamazsın sen. Doğru. Hiçbir şey yapamazsın. Yaşa bakalım sürüne sürüne."(Y, 542) Nevzat'ın kafasına kurşun sıkacak kadar yürekli olmadığını söylediği hatırlanırsa, ikisinin de yaşama tercihini korkaklık olarak gördüğü ve Necati'nin, arkadaşının düşünceleri konusunda genel olarak haklı olduğu anlaşılır.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında kardeşini görmeye giden Armağan'ın konuştuğu kızlardan bir tanesinin intihar teşebbüsünde bulunduğu belirtilir. 15 yaşındaki kızın ebeveynleri Almanya'da çalışırken kendisi hem üç kardeşine bakıp hem de okumaya çalışır. Küçük kardeşlerine bakma sorumluluğunun

ağırlığı altında sınıfta kalma riski yaşaması onu intihara yönlendirir. Ancak Armağan'ın kardeşi Tahir ve eşi kızı intihardan vazgeçirir. Kızın intiharı hakkında derinlemesine yorum yapmaya yetecek derecede bir bilgi verilmez.[179]

Alnında Mavi Kuşlar'da intihar teşebbüsünde bulunan bir diğer roman kişisi ise Suzan'dır. Armağan'ın abisi Ömer, Suzan'ı kız kardeşinin onun gibi olmasından korktuğu sırada hatırlar. Suzan bir eczacı kalfasına kaçmış, bir ay sonra ise evine dönmüştür. Suzan evine döndükten sonra bir şişe tentürdiyot içerek intihara teşebbüs eder ama kurtarılır.

Burhan Günel'in *Aksayan*[180](1979) romanının ana kişisi olan Turan'ın pilotu olduğu uçağın düşmesi sonucu iki kişi ölür. Kendisi ise bacaklarından birinin kısalması sonucu aksayarak yürümeye başlar. Yaşadığı kaza Turan'ın üzerinde büyük izler bırakır. Turan geri hizmette çalışmayı kabul etmeyerek askerliği bırakır. Hayatında da yaşadığı aksama sorunu sebebiyle kendisini eksik hisseder. Turan'ı hayata bağlayan şeylerden birisi müzik olur:

> "Dünyanın en iyi, en paralı işini verseler yine bunu isterim. (…) Ben treni kaçırmışım bir kez. Yaşamla bağlantım koptu çünkü. Yalnızca baterim var şimdi beni seven, bana yakın… Onu da bırakamam."(A, 132)

Ancak bacağındaki sorun sebebiyle Turan'ın bateri çalması da zorlaşır ve yavaş yavaş işini yapamamaya başlar. Bunun da etkisiyle Turan'ın ölüm düşüncelerine kapıldığı görülür: "Ama büyüdüğün zaman ben çoktan ölmüş olacağım ufaklık! (…) Daha kaç yıl yaşayacağımı sanıyorsun? (…) Yakında ayrılacağız Metin, bak görürsün. Bin gün bile sürmez."(A, 134-135) Tiyatro oyununda bateristlik yapan Turan, intiharından önceki oyunda insanlara son kez seslendiğini düşünerek intihar düşüncesi bulunduğunu sezdirir. Oyundan sonra patronla Semiha tartışınca ikisinin arasına giren Turan, patron tarafından itilerek yere düşer. Turan bu olaydan sonra bir çocuk kadar zayıf olduğunu ve küçük düştüğünü hisseder. Bu dünyaya küsmesine sebep olur. Bir yandan yaptığının yanlış olduğunu, hayata küsmemesi gerektiğini düşünse de o yaşanacak güzel şeyleri tükettiğini düşünür: "Peki, dedi, hepiniz haklısınız, yaşama küsmemek gerek, her yan

---

[179] Kızın intihar davranışı hakkında psikolojik risk etkenlerine de değinilecektir. Ancak verilen bilgilerin azlığı sebebiyle diğer başlıklar altında incelenmesini engellemiştir.

[180] Burhan Günel, *Aksayan*, Kerem Yayınları, İstanbul 1979. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (A, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

güzelliklerle dolu, tamam! Ama ya ben bütün o güzellikleri denemiş, tüketmiş biriysem?"(A, 156) İntiharından önce Semiha ile konuşmasında yaptığı uçak kazasında kendisini zaten ölmüş gibi gördüğü ortaya çıkar: "Ve kimleri öldürdüm! (…) En başta kendimi, en başta kendimi… Yetmez mi?"(A, 156) Kazadan itibaren yürüyen bir ölü gibidir. Aksak olması, askerliği ve uçmayı bırakması onun hayata bakışını ciddi bir şekilde olumsuz etkiler. Patronla olan itişmeden sonra Turan, Metin ile beraber Semiha'nın evine gider. Semiha, Turan ile konuşmasından sonra yatak odasına geçer. Turan'ı beklese de Turan yanına gitmez. Metin ise uyumaktadır. O sırada Turan, annesi ve eski nişanlısına birer satır, Metin'e ise iki satırlık birer not yazar. Ardından mutfağa giren Turan, havluyla tavandaki deliği kapar. Sonra da havagazını açar. Mutfağın anahtarını vazgeçme ihtimalini engellemek için kapının altından diğer tarafa atar. Kibritlerinin üzerine su dökerek ocağı yakma ihtimalini ortadan kaldırır. Semiha için son bir not yazar: "Beni bağışla, son basamak sana rastladı, noktayı senin yanında koyuyorum, şiiri seninle bitiriyorum"(A, 167) Önce gülmeye başlayan Turan sonra da ağlar. Kapıyı yumruklayarak Semiha'dan kendisini kurtarmasını istemeyi düşünür. Ambivalanstan kaynaklanan kararsızlığı romanın sonuna kadar devam eder. Turan'ın intihar teşebbüsünün nasıl sonuçlandığı belirsizdir. Hem havagazı hem de Turan'ın bilinci açıkken roman biter ve Turan'ın vefat edip etmediği okuyucunun yorumuna bırakılır.[181]

Tezer Özlü'nün[182] *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanı otobiyografik bir romandır. Romanın ana kişisi olan anlatıcı ile Tezer Özlü'nün hayatı arasında büyük

[181] *Aksayan*'da intihar konusu üzerine yazılan bir yazı için bk. Fatih Sakallı, "Burhan Günel'in *Aksayan* Adlı Romanında Topluma Yabancılaşan Bireyin İntiharı: 'Turan'", *Onlar Ölümü Seçti,* s. 157-175.

[182] Tezer Özlü için okuduğu yazar ve eserler önemlidir. Doğan Hızlan, Tezer Özlü'nün yabancı eserleri kendisini tanımak için okuduğunu söyleyerek bu noktaya dikkat çeker. Tezer Özlü'nün yakından ilgilendiği yazarların, intihar ile alakaları dikkat çekici boyutlardadır. Pek çok farklı çalışmada, Italo Svevo ve kendisi de intihar ederek hayata veda eden Cesare Pevase, onun sevdiği başlıca yazarlar olarak gösterilir. Bu yazarlarla olan bağını belirten pek çok çalışma olmakla beraber Bülent Ayyıldız'ın makalesinin, Tezer Özlü'yü ve diğer iki yazarı doğrudan intihar konusunda işlemesi bağlamında anılması gerekir. bk. Bülent Ayyıldız, "Cesare Pavese, Italo Svevo ve Tezer Özlü'de İntihar Kavramı", *Erdem,* S. 69 (2015), s. 22-40. Pavese'nin intihar yönteminin de fazla sayıda hap içmek olması ayrıca çok dikkat çekicidir. Tezer Özlü'nün eserlerini sevdiği ve onunla ilgili pek çok kaynakta değinilen bir diğer isim karamsarlığı ile dikkat çeken Franz Kafka'dır. Bahsedilen üç yazar, Tezer Özlü'nün *Yaşamın Ucuna Yolculuk* eserinde önemli yer tutar. Derya Önder, Tezer Özlü'nün Pavese'nin intiharını nasıl değerlendirdiğine değinir ki bu Özlü'nün intihara bakış açısını anlamak açısından önemlidir. Derya Önder'e göre Tezer Özlü, Pavese'nin intiharını asla zayıflık olarak görmez. Hatta onun kendisini gerçekleştirdiğini düşünür. bk. Derya Önder, "Yaşama Uğraşı(n)'dan Yaşamın Ucuna Yolculuk", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, drl. Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 87-103.

benzerlikler bulunur.[183] Anlatıcının, kendisini intihara teşebbüse götürecek kadar ciddi intihar düşünceleri bulunur:

> "Ölüm düşüncesi izliyor beni. Gece gündüz kendimi öldürmeyi düşünüyorum. Bunun belli bir nedeni yok. Yaşansa da olur, yaşanmasa da. Bir kaygı yalnız. Beni, kendimi öldürmeyi denemeye iten bir kaygı."(ÇSG, 12)

Anlatıcının intihar davranışı sadece intihar düşüncesi seviyesinde kalmaz. Daha romanın başında onun intihara teşebbüs ettiği görülür. İlerleyen satırlarda da kurtarıldığı anlaşılır:

> "Karanlık bir gecenin geç vaktinde kalkıyorum. Herkes her geceki uykusunu uyuyor. Ev soğuk. Çok sessiz davranmaya özen gösteriyorum. Günlerdir biriktirdiğim ilaçları avuç avuç yutuyorum. Kusmamak için üzerine reçelli ekmek yiyorum. Genç bir kızım. Ölü gövdemin güzel görünmesi için gün boyu hazırlık yapıyorum.
>
> (…)
>
> Kirli bir yastık kılıfı görerek uyanıyorum. P. K. Harflerini okuyorum. Kafamda hemen 'Psikiyatri Kliniği' çağrışımı uyanıyor.
>
> -Kurtardılar beni!"(ÇSG, 12)

Anlatıcının uzun süredir hapları biriktiriyor olması, kurtarılmasının daha zor olduğu gece vaktini intihar zamanı olarak seçmesi ve cesedinin nasıl görüneceği konusunda bile hazırlık yapmış olması çok ciddi intihar düşüncelerine işaret eder. Anlatıcı kurtarılmasının ardından intihar etmekten vazgeçerek doğal ölümü bekleme kararı alır.

Romanın devamında anlatıcının ölüme bakışını anlamayı kolaylaştırabilecek bazı kısımlar yer alır. Anlatıcı daima kaçmak ister. Ölüm de bir tür kaçmaktır.[184] Bu yüzden ölümle ilgili düşünceler hep kafasının bir yerlerinde bulunur. Ölümü varoluşun tek gerçek anı olarak görür: "Ölüm. İnsanın Tanrı'sına kavuşması. O en kutsal an… Tanrı'ya ulaşılan en kutsal an. Varoluşun tek gerçek anı… Ölüm. Tanrı'yla birleşme."(ÇSG 20) Anlatıcı diğer insanlardan farklı olarak sürekli ölüm düşüncesine yaklaştığının da farkındadır: "Onların dünyasında bunalım ölüm korkusuna, belki de

---

[183] Mustafa Kurt da Tezer Özlü'nün bu yönüne dikkat çeker. Leylâ Erbil ise Tezer Özlü'nün "salt yaşadıklarını, oradan süzüleni" anlattığını belirtir. bk. Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", 152; Leylâ Erbil, "Bir Romanı Okurken Çocukluğun Soğuk Geceleri", *Tezer Özlü'ye Armağan*, haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 34

[184] Hazel Melek Akdik, Tezer Özlü'nün hep gitmek istediğini ve ölümü de bir tür gitmek olarak gördüğünü belirtir. bk. Hazel Melek Akdik, "Tezer Özlü'nün Yazınında Kadınlık Durumu ve Öznenin Varoluş Umudu", *Monograf*, S. 12 (2019), s. 119.

ölüm isteğine dönüşmüyor."(ÇSG, 45) Bununla beraber kafasındaki intihar düşüncelerine rağmen yeni bir intihar teşebbüsünde bulunmaz. Kliniklere dönme korkusu da onun intihar teşebbüsünden kaçınmasına sebep olur. Zira anlatıcı elektroşok da dahil olmak üzere kötü deneyimler yaşadığı kliniklere dönmek istemez. Başarısız bir intihar teşebbüsü yine aynı kötü deneyimleri yaşamasına neden olacağı için bundan kaçınır.[185]

2. 3. Tamamlanmış İntiharlar

Orhan Hançerlioğlu, *Bordamıza Vuran Deniz*[186](1960) romanında İstanbul'a göç eden geniş bir ailenin çözülmesini işler. *Bordamıza Vuran Deniz*'in[187] ana kişisi Sedat, dördü erkek olan beş kardeşin dördüncüsüdür. Ölümünden kısa süre önce anlatıcı tarafından uzun boylu, yaşlandığı görünüşünden de belli olan, bakışı yorgun, alnında hafif bir yara izi olan, göbekli, üstü başı özensiz, ütüsüz ve toprak içinde kalmış birisi olarak betimlenir. Bu betimleme onun bahsedilen dönemde intihara meyilli olabileceğine işaret eder. Ayrıca Sedat'ın umulmadık bir zamanda Gaziantep'ten dönmesi, abisi Cevat ile görüşmesi sırasında diğer abisi Suat'ı görmek istemesi ve "Yarın…belki hiçbirinizi göremem"(BVD, 16) demesi de bu intihar niyeti ihtimalini destekler. Sedat'ın İstanbul'a dönmesinin sebebi intihar etmeden önce yakınlarıyla vedalaşmak istemesidir. Sedat'ın arkadaşı olan Rıfat, Sedat'ın intiharından önce onun

---

[185] Leylâ Erbil, Tezer Özlü'nün ölümünün uzun zamandır hazırlanan bir tür gizil intihar olabileceğine dair bir cümle kullanır. Yine Derya Önder, Tezer Özlü'nün ölmeden önce tedaviyi reddetmesinden hareketle gizil intihar ihtimali üzerinde durur. bk. Leylâ Erbil, "Yeni Bir Ahlak Müjdecisi", *Tezer Özlü'ye Armağan,* s. 89; Önder, "Yaşama Uğraşı(n)'dan Yaşamın Ucuna Yolculuk", s. 90-91.

[186] Orhan Hançerlioğlu, *Bordamıza Vuran Deniz-Yedinci Gün*, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 2004. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (BVD, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[187] Romanın ismi ve denizin romanın içerisinde bahsedilme şekli de Sedat'ın ölümüne işaret eden unsurlardır. Müntehir Sedat, intiharından önce bir konuşmasında "İçimdeki boşluk daha da büyüyor. Sanki uçsuz bucaksız bir denizin ortasındaymışım. Çevremde kimseler yokmuş. Karanlık bir gök. Haykırsam da çığlığımı hiçbir yaratık duymayacak, çırpınsam da hiçbir işe yaramayacak. Deniz öylesine durgun, öylesine esintisiz. Anneme rağmen, sana rağmen, inançlarıma rağmen tek başımayım. Dört yanım su. Boğulmamak için bilmem ki ne yapmalı?"(BVD, 100) cümleleriyle birkaç kişi dışındaki yalnızlığını ve o kişilere rağmen yaşadığı yabancılaşmayı deniz imgesiyle anlatır. Romanın başka bir yerinde Güllü'nün kulak misafiri olduğu konuşma ve içerisinde söylenen "Deniz bu be, gemi mi dayanır?"(BVD, 94) cümlesi de ayrıca önemlidir. Orhan Hançerlioğlu, deniz ile yaşam arasında bir koşutluk kurmuş gibi gözükmektedir. Sedat'ın gemisi ise yaşamın kendisine vuran dalgalarına dayanamaz ve batar. Ölüm ve gemi yolculuğu arasındaki bağlantı Türk edebiyatında şiirlerde de görülür. bk. Salim Çonoğlu, "Şiirin Gemileri: Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gemi", *Türkbilig,* S. 16 (2008), s. 24-39.

durumunu biraz olsun sezmiş tek kişidir. Sedat'ı gördükten sonra hiçbir umut olmadığını, onun neredeyse tanınmayacak bir hâlde ve tükenmiş bir ruh hâli içerisinde olduğunu fark eder. Romanın sonunda Sedat, kardeşi Vedat ile konuştuktan sonra ikili odalarına çekilir. Sedat odasında yalnız başına kalınca kendisini bir tabancayla kafasından vurarak intihar eder. Sedat'ın seçtiği intihar yöntemi ve intiharını uzun süredir planlıyor olabileceğine dair izler, çok kuvvetli intihar düşüncelerine sahip olduğunu düşündürür. İntiharın ardından Sedat'ın üç kardeşinin olay karşısındaki tepkileri görülür. Olumsuz çizilen ve Sedat'ın intiharında payı olan büyük abisi Cevat, olaya en büyük tepkiyi veren kişidir. Cevat'ın gözleri açılır, soluğu tıkanır, Sedat'ın bunu neden yaptığına anlam veremez. Küçük abi Suat, soğuk kanlı bir şekilde hareket eder ve abisi ile kardeşini gereken şeyleri yapmaları için yönlendirir. Sedat'a en yakın kişi olan ve intiharından önce onunla son konuşan kişi olan kardeşi Vedat ise donup kalır.

Erhan Bener'in *Loş Ayna*(1960) romanında Selçuk, âşık olduğu Mahide ile abisi olan Sahir'in beraber olduğunu öğrendikten sonra Mahide'yi yaralar. Bu yaralamada öldürmekten ziyade korkutma niyeti vardır. Selçuk'un arkadaşı olan ve Selçuk'a farklı bir biçimde ilgi duyan İlhan'ın,[188] yaralı teyzesi Mahide'yi kurtarmak yerine öleceği koşulları yaratması sebebiyle bu yaralama olayı cinayete dönüşür. Selçuk'ta cinayetin ardından değişimler görülür. Kendi başına buyruk hareket etmeye başlar. Niyazi'nin derneğine dahil olarak tehlikeli işlere girişir. İlhan onun bu derneğe dahil olmasını "ölümü aramak"(LA, 95) olarak değerlendirir. Selçuk, Sahir ile olan konuşmasında ölme isteğini net bir biçimde ortaya koyar: "Ama asıl ölmesi gereken ben'dim. Ben.. Hiçbir işe yaramıyan.. Ben, lüzumsuz, ben asalak adam(…) Geç vakit çıktım İlhanlardan. En iyisi o zaman öldürmeliydim kendimi."(LA, 92) Sevdiği kadını kendi elleriyle ölüme yollayan ve ardından intihar düşüncelerini net bir şekilde dile getiren Selçuk, abisinden polise teslim olma konusunda ne yapacağına karar vermek için vakit ister. Ancak Niyazi'nin derneği ile ilgili faaliyetleri sebebiyle kapıya polis dayanınca kendisini binadan aşağı atarak intihar eder:

[188] İlhan'ın Selçuk'u ilk gördüğünde Dorian Gray'e benzetmesi de üzerinde durulması gereken bir konudur. Oscar Wilde'ın *Dorian Gray'in Portresi* romanında, romanın ana kişisi olan Dorian Gray, romanın sonunda intihar eder. Yazar belki de bu benzetmeyle Selçuk'un roman sonundaki kaderine işaret etmektedir.

> "Duydukları korkunç çığlık üzerine arka yöndeki birinci polisle şoför, koşarak komiser yardımcısının yanına geldiler. Gövde ölmemişti daha. Can çekişiyordu. Baş diye bir şey görünmüyordu. Beton düzlükte kan ve beyin parçacıkları birbirine karışmıştı." (LA, 104)[189]

Seçtiği intihar biçimi o anda ulaşabileceği yegâne yöntemdir. İlhan'ın Sahir ile konuşmasındaki insanın hapse girmemek için ölümü göze alacağına dair söyledikleri Selçuk'un intiharının sebebinin hapse girme korkusu olabileceğine işaret eder. Ancak polislerin, Sahir'in durumdan haberi olduğuna dair öylesine söylediği sözlerin Selçuk'un, abisinin yine kendisi yerine karar verdiğini düşünmesine yol açmasının intiharda önemli payı var gibi gözükmektedir. Selçuk roman boyunca kendi kişiliğini yaratmak ister ama abisinin baskısı ve kendi pasifliği sebebiyle bunu başaramaz. Kimi zaman bu sebeple abisinden nefret ettiğini bile belirtir. Cinayetin ardından abisine olan bu bağını koparark kendi başına var olma yolunu arar. Ancak sevdiği kadını öldürmesine, cinayetten sonraki intihar düşüncelerine ve hapse düşme korkusuna, abisinin kendisine saygı duymayarak onun yerine karar vermesi eklenince tamamen çökerek intihar eder.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanının ana kişilerinden olan Necati, psikolojik açıdan dengesiz bir görüntü çizer. Necati, arkadaşı Nevzat'ın eşi olan Macide'ye âşıktır. Macide'ye duygularını belli etse de ondan karşılık alamaz. Yine de Macide'nin ölümünden sonra sarsılır. Bu sarsılmada sadece âşık olduğu kadını kaybetmesi etkili değildir. Necati hepsinin geleceğe umutla bağlanabilmesi için, Nevzat ve Macide'nin mutlu olması gerektiğini düşünür. Nevzat'ın Macide ile mutlu olamayarak onu aldatması ve Macide'nin ölümü onun geleceğe inancını yerle bir eder: "İnsan bir şeye inanır da inancının birden bire yıkıldığını görürse altüst olur. İntihar eder belki."(Y, 537) Necati'nin, Macide ölmeden önce de intihara yakın düşüncelere sahip olduğu görülür. Romanda Necati'nin, Macide ile konuşması gibi verilen kısımda aslında kendi durumundan da bahsettiği varsayılabilir. Çünkü Necati bu sözleri Macide'ye söyleyip söylemediğinden emin değildir. Sadece kendi aklından geçirip geçirmediğini sorgular. Muhtemelen bu cümleler sadece kendi zihninden geçen düşüncelerdir:

---

[189] İlk baskıda Selçuk'un atladığı yüksekliğe dair net bilgi verilmez. Sonraki baskılara yapılan eklemeye göre Selçuk dört katlı bir apartmanın çatı katında yaşamaktadır ve oradan atlamıştır.

> "Aklınızdan geçenleri biliyorum, ölesiye umutsuz hissediyorsunuz kendinizi. Belki ölmek bile istiyorsunuz. Oysa, böyle bir şeyi düşünmek yasak, günah sizin için. Yaşamak belki her zaman güzel değildir. Ama bundan daha güzel bir dünya da yok elimizde. En iyisi bu dünyanın acılarından da, zevklerinden de aynı ölçüde tat alabilmesini bilmek. Asıl olan acı çekmektir. Bunu bir kez olağan saydınız mı, gerisi kolay. Yoksa, kendinizi bir kez koyuverdiniz mi, yandınız. En iyisi, acılara göğüs gerip, onları yenmek. Şimdi dayanılmaz bir acı çekiyorsunuz. Ama bu acıyı yendiğiniz zaman, yaşam sizin için eskisinden daha tatlı olacak. Neden bir an önce ölmeyi istemeli? Ölüm karanlık bir boşluktan, salt bir yalnızlıktan başka bir şey değildir ki…"(Y, 119)

Bu sözler Necati'nin ölüm ve intiharla ilgili düşünceleri için bir başlangıç noktası olarak alınabilir. İlk olarak Necati'nin ölümü düşünmenin özellikle Macide için yasak olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir. Kendisinin de içerisinde bulunduğu bazı kişiler için ölüm düşüncesinin yolunu açar gibi gözükür. Necati'nin acı hakkında söyledikleri de dikkate değerdir. Çünkü Necati, kendisinin burada bahsettiği gibi acılara göğüs gerebilen birisi olduğunu düşünmez:

> "Oysa büyük adam, acıların üstüne korkmadan yürüyebilen adam demekti. 'Ya ben?' dedi. 'Ben yürüyebiliyor muyum acıların üstüne korkmadan? Yürüyebildim mi?' Biliyordu gerçekte adımlarını pek de cesur atmadığını."(Y, 549)

Yapılan ilk baskılarda romanın ismi olan gordium kelimesi romanda Necati'nin intiharıyla ilgili olan bir sembol olarak ortaya çıkar. Yakında gideceğini belirten Necati, kestirme bir yoldan bahseder. Bu kestirme yol intihardır. Bunları söylerken gordiumdan da bahseder:

> "Herhalde pek yakında gideceğim. Bütün sorun nasıl gideceğimi kararlaştırmakta. Belki sizi çok hoşnut edebilecek kestirme bir yol bulabilirim. Gordium düğümünü kılıcıyla kesip atan İskender'in öyküsünü bilirsiniz değil mi? En bayıldığım öykülerden biridir. Kestirmeden gidenlere bayılırım…"(Y, 422)

Romanın çok daha önceki kısımlarından birisinde ise benzer bir benzetmeyle hareket edilecek olursa, Necati'nin hayatla olan çürük bağlarının nasıl rahatlıkla kopacağı ve intihar edeceği sezdirilmiştir: "Elini hızla çekince serçeparmağına taktığı püskül koptu. Nasıl da kolay olmuştu. Çürük bir düğümdü demek."(Y, 163) Necati, romanın farklı yerlerinde ölüme yakınlığını net biçimde gösteren ifadeler kullanır. O yaşamaya kendi isteği dışında zorlanmaktadır. Ölümden sonrasına inanmamasına rağmen dünya ona sıkıcı gelmeye başlamıştır. Bununla beraber yaşam onun yeni yöntem seçmesine olanak vermeyecek kadar kısadır. Necati'nin hayatına yeniden başlamasının tek yolu olan

Macide'nin ölmesi, ona bütün kurtulma yollarını kapar. Macide'nin ölümünün getirdiği acı yetmezmiş gibi, Adalet'e tecavüz eden Dilsiz Musa'yı engellemek için araya girdiği zaman Musa, Necati'ye de tecavüz eder. Bu olay Necati için tam bir çöküştür:

> "'Buna lâyık değildim,' demek istedi. Bu kadar açık, bu kadar koyu bir yenilgi düşünmemişti hiçbir zaman kendisi için. Böylesine ezilmiş, böylesine alçaltılmış, zayıflığı âdeta simgelenmiş bir gövdeydi işte sürüklediği."(Y, 554-555)

Tecavüzün ardından artık Necati için geri dönüş yoktur: "Yoruldum gerçekten. (…) Vaktin gecikmiş olduğunu hissetmek ne kadar kötüdür bilir misiniz Nermin Hanım?" Bir daha geri dönülmeyen bir yola girmek…"(Y, 574) Net bir şekilde kararını verir. Ölmeden önce tıraş olur, güzelce giyinir, son kez hayatın tadını çıkararak gitmeye karar verir. Nevzat ve Nermin ile karşılaştığında onlara gideceğini söyleyerek veda eder. Hatta intihar edeceğine dair sözler bile sarf eder. Nevzat'ın onun intihar etme ihtimalini umursamaması onu yaralar:

> " 'Bir daha benimle konuşmayacaksın da ondan.'
>
> 'Sevinirim.'
>
> 'Kendimi öldürecek olsam da mı?'
>
> 'Benim açımdan bir sakıncası yok.'
>
> 'Gerçek mi söylüyorsun?'
>
> Belli belirsiz bir acı vardı sesinde."(Y, 572)

Necati öleceğini bile bile, Adalet'in neler hissedeceğini önemsemeden ertesi gün hayatta olursa Adalet ile evleneceklerini söyler. İntiharından önce de Adalet ile son kez cinsel ilişkiye girmek ister ama bunu yaparsa intihar kararından cayacağını düşünerek bundan vazgeçer. Adalet ile Nevzat'ın, tecavüze uğramasını; Nurten'in ise Macide'nin ölümünü, onun kendini öldürme sebebi olarak göreceklerini ama aslında intiharının bir nedeni olmadığını, belki korkmasının bir neden sayılabileceğini düşünür. Özellikle kimseye bir not bırakmaz. En başta kendisini öldürürken çırılçıplak olmayı düşündüyse de bundan vazgeçer. Kendisini öldüreceği sırada gözüne çarpan Macide'nin öldüğü gün taşlıkta bulduğu eşarbı boynuna dolar. Hüzünlü bir şekilde kalbinin üstüne çizdiği

kırmızı çarpıya tabancayla ateş ederek kendisini yaralar. Yaralı hâlde Nevzat'a getirilse de kurtulamayarak ölür.[190]

Necati'nin intiharı üzerine Nevzat'ın yaptığı yorumlar romanın başlarında okuyucuya verilir. Nevzat, Necati'nin bu eylemi sebebiyle onu güçlü görür: "'Belki en güçlümüz Necati'ydi,' diyor. 'En iyisi İskender'in Gordium'u gibi, kesip atmak düğümü."(Y, 18) Nevzat'ın Necati'yi güçlü görmesi, kendisini zayıf gören Necati'nin, kendisi hakkındaki düşünceleriyle ilginç bir tezatlık oluşturur. Nevzat güçlü gördüğü Necati'nin yaptığı şeyin de bir tür kaçmak olduğunu düşünerek kendi kaçışını da normalleştirir.

Sâmiha Ayverdi'nin *İbrâhim Efendi Konağı*(1964)[191] romanında İbrahim Efendi'nin küçük kızının eşi olan Yusuf Bey evliliğinde mutsuzdur. Yusuf Bey'in ince bir insan olmasına karşın eşi bu incelikleri anlayabilecek birisi değildir. Yusuf Bey teselliyi içkide ve başka kadınlarda arar. Önce konakta yan kalfa olan Edâdil ile ilişkiye girer. Bu aldatma olayı ortaya çıkıp İbrahim Efendi, Edâdil'i satınca Yusuf Bey bir süre ortalıktan kaybolur. Bu süreçte kimse Yusuf Bey'in nerede olduğunu bilmez. Hatta annesi intihar etmesinden korkar. Sonrasında bulunan Yusuf Bey, konağa geri döner. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra bu sefer de Cânüser adında bir cariye ile ilişkiye giren Yusuf Bey, eşi Şükriye tarafından yakalanıp büyük bir tepkiyle karşılaştıktan sonra intihar eder. Romanda Yusuf Bey'in nasıl intihar ettiği hakkında bilgi verilmez. Vasiyeti gereği Yuşa Tepesi'ne gömülen Yusuf Bey'in ölümünden sonra annesi, oğlundan hamile kalmış olan Cânüser'i yanına alır. Yusuf Bey ile çatışma hâlinde olan büyük damat Salih Bey kendi menfaati için Yusuf Bey'e üzülmüş gibi davranarak onun ölümünden dolayı kendi eşini suçlar. Yusuf Bey'in eşi Şükriye Hanım, eşinin intiharının ardından bir süre üzülse de bu üzüntü uzun sürmez:

---

[190] *Yalnızlar* romanında Nevzat ile Necati'nin arkadaşı ve Nermin'in eşi olan Galip'in ölümünü de intihar olarak değerlendirenler vardır. Söz gelimi bk. Oğuz Öcal, "*Yalnızlar* Romanında İrade Felci ve Kaçış", *Turkish Studies*, C. 5, S. 4 (2010), s. 1381. Hatta Erhan Bener de *Yalnızlar* romanında bu ölümün intihar olduğuna dair cümleler kullanır. Galip'i de Necati gibi gordiumu kesip gidenler arasında sayar. Galip'in ölümü tam anlamıyla bir intihar değildir. Zaten ülser olan Galip, çok fazla içki içen birisidir. Bir gün arkadaşlarıyla içerken paraları bittiği için ispirto içer. Bunun sonucunda ölür. İçkiyi de aşarak ispirto gibi tehlikeli bir maddeyi içmesi gerçekten onun ölümünün intiharın eşiğinde olduğunu gösterir. Ancak onunla içen arkadaşlarından ölen olmamıştır. Yani net bir intihar girişimi söz konusu değildir. Bununla beraber Galip'in ölümü bir süreğen intihardır.

[191] Sâmiha Ayverdi, *İbrâhim Efendi Konağı*, Kubbealtı Neşriyatı, 17. Baskı, İstanbul 2017. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (İEK, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

> "Küçük Hanım, kocasının ölümünü tâkip eden günlerde ağlama ve yolunma krizleri geçirmiş, fakat sevmesini bilmediği kadar acımasını da bilmeyen bu eksik akıllı kadın, kederini çabuk unutuvermişti." (İEK, 268)

Yusuf Bey'in intiharından önce çok içki içmesi de süreğen intihar olarak değerlendirilebilir.

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası* (1964) romanında şarkıcı Zehra, Bekir'e âşıktır. Ancak Bekir'in Zehra ile olmasının sebebi, onun parasıdır. Zehra durumun farkında olsa da işten ayrılarak parası ve Bekir ile beraber her şeyi arkasında bırakıp yeni bir hayata yelken açmak ister. Bu düşünce Zehra'ya huzur verir: "Kalkıp Zehra'yla İzmir'e ya da cehennemin bilmem hangi finnarına, tıpış tıpış gidecek. Zehra bu düşünceyle ısınıyor."(KS, 148) Bekir ise Zehra ile aynı mekânda çalışan Athena'ya âşıktır. Zehra, Bekir'in Athena'ya olan ilgisinin de farkındadır. Onun Athena'ya olan ilgisini gördükçe ölüm düşüncelerine yaklaşır: "Daha ölmedik hepsi bu. (…) elbet öleceğiz, diyor, her şey sırasıyla."(KS, 207) Bekir bir gün kendisinin de içinde bulunduğu bir kavganın ardından mekânı Athena ile beraber terk eder. Zehra bunu duyunca çok üzülür ve ikisinin beraber gitmiş olmasını kafasına takar. Sonrasında Bekir geri dönse de, bu dönüş Zehra'nın parasını alabilmek içindir. Zehra ile beraber kaçacakmış gibi davranan Bekir, Zehra'nın parasını ele geçirdikten sonra Zehra'yı ortada bırakarak Athena ile kaçar. Zehra durumu fark ettikten sonra izlediği filmdeki "Ö-le-cek-sin" sözünü sürekli kafasında duymaya başlar ve ölmesi gerektiğini düşünür:

> "Öleceğim. Ölmeliyim artık. Elimde avucumda ne kaldı! Yalnızım ve karanlığım. Gücüm yok. Ölmeliyim. Ölmek bir şeyi halletmez. Biliyorum. Hiçbir şeyi, hiç kimseyi kurtaramaz. Biliyorum. Hele insanın kendisini öldürmesi sersemlik. Dünya, her şeye rağmen güzel. (…) ölümü düşünmek budalalık. Günah da. İnsan neyini kaybederse kaybetsin, yaşamasına her an sıfırdan başlayabilir. Ben kalbimi, mutluluk ümitlerimi ve paramı da kaybetmiş olsam, hepsinin üzerine kalından bir çizgi çizer, yine sıfırdan başlayabilirim. Başlayabilmeliyim. (…) Öleceğim. Ölmeliyim artık! İhtiyarladım, eskidim ben, tozlandım ve yoruldum."(KS, 656-657)

Zehra bu düşünceler içinde bileklerini keserek intihar eder. Tüm birikimini daha da önemlisi sevdiği adam olan Bekir'i kaybetmesi, Zehra'nın intiharında çok büyük rol oynar. Ancak bir diğer yandan sürdürdüğü hayata tekrar dönmek istememesi de intihar kararında etkilidir. Romanın önceki kısımlarından birinde, içinde yaşadığı hayatı tarif ediş şekli bunu gösterir: "burada, diyor, pislik, terk edilmişlik, parasızlık ve dolap.

İnsanların ağır ağır zehirlenmesi. Kendilerini satarak yaşamaya çalışması."(KS, 212) Zehra yaşadığı hayattan artık yorulmuştur. Bekir'i aynı zamanda bir çıkış olarak görür. Ancak Bekir ona ihanet ettiği gibi, onun tüm birikimini de çalarak kaçar. Zehra hem çabalayarak biriktirdiği parayı hem de gelecek umudu olarak gördüğü adamı yitirmesinin ağırlığıyla tekrar eli boş şekilde eski hayatını yaşamaya dönmek istemez ve intihar eder.

Kurtlar Sofrası'nda tutukluluk günlerini hatırlarken İrfan'ın aklına gelen bitişik hücresindeki müntehir Rıfat ise kendisini öldürmeden önce bazı günler ağlar, bazı günler de sinir krizi geçirerek duvarları yumruklar. En sonunda da su şişesini kırıp bileklerini keser. Rıfat'ın intiharının sebepleri hakkında, tutukluluk günlerinde ruhsal çöküş yaşaması dışında bilgi bulunmaz.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı*[192](1965) romanında Reşit Bey, eski Diyarbakır Valisi olan bir doktordur. İttihat ve Terakki mensubudur. Ermenilerin öldürülmesinden dolayı suçlanan Reşit Bey, hapishaneden kaçırılmasından on iki gün sonra, 6 Şubat tarihinde romanın ana kişisi Cemil ile buluşmaya giderken polisle çatışır. Çatışma sırasında tabancayla ağzına kurşun sıkarak kendisini öldürür. Yakalanmak yerine ölmeyi tercih eder. Ölümünün ardından polislere öldürme amacıyla ateş etmediği söylenir. Cemil ve Doktor Münir, Reşit Bey'e acırlar.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanında suçsuz olmasına rağmen yakınları tarafından adı İzmir Suikastı'na[193] karıştırılan Kara Kemal, polis tarafından kıstırılınca teslim olmak yerine tabancayla kendi kafasına bir kurşun sıkarak intihar eder. Kara Kemal'in intihar ettiği bilgisi bir telgraf metni aracılığıyla okuyucuya verilir. Kara Kemal'in intiharı, Emin Bey'i kötü yönde etkiler ve onu intihar düşüncesine sevk eder.

Fakir Baykurt'un *Tırpan*(1967) romanında intihar etmeyi düşünen Dürü'yü aksine ikna etmeye çalışan Uluguş, ona daha önce intihar eden bazı kişilerden bahseder. Bunlardan ilki Karakız'ın Haççа'dır. Haççа ile İmiş birbirini severken Yazırlı Haydar adında birisi Haççа'ya talip olur. Haççа'nın fakir olan babası, baskılar ve tehditler ile Haççа'yı, Haydar'a verir. Bununla beraber Haççа'nın ebeveynleriyle

[192] Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı*, İthaki Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2018.

[193] Mustafa Kemal Atatürk'e düzenlenmek üzere tertip edilen ama gerçekleştirilemeyen 1926 tarihli suikast planı.

Haydar'ın arası bir süre sonra çok iyi bir hâle gelir. Haççа, Haydar'ın getirdiği eşyaları yakar. Haydar'a saldırır. Haydar yine de isteğinden vazgeçmez. Haççа'nın babası yaptıkları sebebiyle Haççа'ya şiddet uygular. Sonrasında Haççа bir öğlen vakti, ahırda kendisini asar. Dört yaşındaki kardeşi tarafından bulunur. Annesi Haççа'nın ölümünü fark ettikten sonra çığlıklar koparır. Haççа'nın intiharının ardından ailesi, tüm aldıklarını Haydar'a teslim ederler ve Haydar başkasıyla evlenir.

Tırpan'da Uluguş'un anlattığı bir diğer müntehir ise Koca Korkmaz'ın kızı ve Kahveci Linlin'in bacısı Ümmü'dür. Ümmü'yü önce Göçmen Recep ister. Ailesi, kızlarını Recep'e vermez. Sonrasında ise Bambıl Feyzullah, Ümmü'ye talip olur. Aile onu da reddetse bu kez de Yalama Talip, Ümmü'yü ister. Ümmü'nün hikâyesi, bahsedilen toplumsal yapıda kadının bir kaçışının olmadığı, er ya da geç yazgısını yaşamak zorunda olduğunun bir kanıtı gibidir. Talip'e varmak istemeyen Ümmü de bir ardıç ağacının dalına kendisini asar. Talip, Ümmü'nün kendisini astığı ardıcı kestirir. Ümmü'nün kendisini astığı yere, onun adı verilerek Ümmü Kayası denir. Kahveci Linlin, kız kardeşinin başına gelenlerin etkisiyle Dürü ve Uluguş'a yardım etmek için çabalar.

Yaşar Kemal'in Dağın Öte Yüzü serisinin ikinci kitabı olan *Yer Demir Gök Bakır*'da köylü tarafından ermiş ilan edilen, romanın sonunda ise jandarma tarafından tutuklandıktan sonra şiddetli fırtına sırasında jandarmanın yanından kaçan Taşbaşoğlu Mehmet, serinin üçüncü kitabı olan *Ölmez Otu*[194](1968) romanında köylülerinin yanına geri döner. İki kere donma tehlikesi yaşaması ve aç günler geçirmesi Taşbaşoğlu'nun zayıflayarak çökmesine neden olur. Köylülerinin yanına ilk geldiğinde köylüler, onun Taşbaşoğlu olduğunu kabullenmez. *Yer Demir Gök Bakır*'ın sonlarına kadar ermişliğine inanmayan Taşbaşoğlu, *Ölmez Otu*'nda ermişliğine iyiden iyiye inanmış bir hâlde görülür. Bu yüzden köylü tarafından çok iyi karşılanacağını düşünür. Ancak beklentisinin tam tersine kimse onu umursamaz. Eşi bile gelenin Taşbaşoğlu olduğuna inanmaz:

[194] Yaşar Kemal, *Ölmez Otu*, Yapı Kredi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2021. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (ÖO, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

> "Adamı kovamıyor, sen Taşbaşoğlu değilsin, ben senin karın değilim, bunlar senin çocukların değil, diyemiyordu. Ohhooo, Taşbaşoğlu kim, sen kim, diyemiyordu. Taşbaş Efendimiz şimdi Kırklar dağında(…)"(ÖO, 234)

Köylünün kendisini umursamaması Taşbaşoğlu'nu çok yaralar: "Köylünün aldırmaması Taşbaş'ı öldürmüştü."(ÖO, 240) Zamanla Taşbaşoğlu'na hakaretler ve alaylar da başlar. Özellikle ailesi için karpuz çalmaya gittikten sonra ona gösterilen muamele tamamen değişir. Taşbaşoğlu karpuz çalarken bir bekçi, tüfeğiyle ona ateş eder. Bu sırada Taşbaşoğlu, tüfekten korkmayarak ölmek ister. Bu onun ölüm düşüncesine yakınlığını net bir şekilde gösterir. Taşbaşoğlu doğrudan intiharı da düşünür: "'Kurtulamayacağım,' diyordu, 'bu beladan. Hakaretlerden, küçülmekten, her gün, her gün öldürülmekten… Şu Ceyhana kendimi atsam da hepsinden kurtulsam…"(ÖO, 287) Çaldığı karpuzlarla köylülerinin yanına geldiğinde darp edilen Taşbaşoğlu çok büyük hakaretlere maruz kalır. Gördüğü fiziksel şiddet yüzünden çok hırpalanır. Taşbaşoğlu'nun arkadaşı olan Ali, Taşbaşoğlu'na "Öldürseler iyi ama hakaret ederler. Dayanamazsın."(ÖO, 295) dediğinde Taşbaşoğlu dayanamayacağını onaylar. Romanın devamında Taşbaşoğlu hakaretlere ve alaylara maruz kalmaya devam eder. En sonunda dayanamaz ve kendisini suya atarak intihar eder. Taşbaşoğlu'nun cesedinin yüzünde az da olsa bir gülümseme ifadesi bulunur. Onu yaşarken tanımazdan gelen eşi, ölümüyle çığlıklar atar, ağıtlar tutturur. Koca Halil, başka köylülerin de yardımıyla Taşbaşoğlu'nun ağaca takılan cesedini bulunduğu yerden alır. Başka kadınların da gelip Taşbaşoğlu'na ağıt yaktıkları görülür.

Yaşar Kemal'in *Ağrıdağı Efsanesi*(1970) romanında iki roman kişisi intihar eder. Bunlardan ilki, Beyazıt Paşası Mahmut Han tarafından bir oğul kadar sevilen Memo'dur. Memo'ya çok sadık kişilere teslim edilen zindancıbaşı olma görevi verilir. Memo aynı zamanda paşanın kızı olan Gülbahar'a âşıktır. Ancak aşkına karşılık bulamadığı gibi kendisini, birbirine âşık olan Gülbahar ile Ahmet'e yardım eder konumda bulur. Gülbahar'ın isteğiyle Ahmet'in zindandan kaçmasını sağlayan Memo, bu olayın ardından kendisini kale burcundan aşağı atarak intihar eder. Memo'nun intiharından önce Gülbahar kedisiyle konuşurken bu intihar yönteminden bahseder ve Memo buna kulak misafiri olur. Yani Memo sevdiği kadının kafasından geçen şekilde kendisini öldürür. Memo'nun intiharından dolayı pek çok kişi acı duyar: "Beyazıt kasabasına figan düştü."(AE, 72) İntiharın ardından Memo'nun cesedine yaklaşıp onu sol eli kalbinde bulan Hüso, Memo'yu alnından öper. Hüso zorlukla da olsa ölünün elini

açtığında, elin içinden saçlar düşer.[195] Bu yüzden Hüso'nun, Memo'nun aşkı sebebiyle öldüğünü anlamış olması olasıdır. Mahmut Han, Memo'nun son yaptıklarını açıklayamaz ve kızının kimle aşk yaşadığını sorgular. Gülbahar ise intiharından önce bir hasta bir çaresiz gibi gördüğü Memo'nun, Ahmet ile yaşadığı aşkın menfaati için kendisini feda ederek intihar etmesine üzülür.

Ağrıdağı Efsanesi'nde intihar eden ikinci roman kişisi ise Gülbahar'ın diğer aşığı Ahmet'tir. Ahmet'in yüzü acılı ve kederli bir görünüşe sahiptir. Mahmut Han tarafından zindana atılan Ahmet, Gülbahar'ın ricasını kırmayan Memo sayesinde zindandan kaçarak idamdan kurtulur. Ancak Memo'nun bunu ne karşılığı yaptığını sorgulayan Ahmet, Gülbahar'ın aşklarına ihanet etmiş olabileceği düşüncesini kaldıramaz ve kendisini Küp Gölü'ne atarak intihar eder.[196] Ahmet'in intihar ettiği yer de Gülbahar'ı ilk gördüğü yerdir. Romanda intihar eden iki roman kişisinin de seçtikleri intihar mekânları âşık oldukları Gülbahar ile bağlantılıdır. Aynı zamanda bulundukları ortamda en kolay ulaşabilecekleri intihar yöntemlerini seçerler.

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*(1975) romanında Mustafa Bey, romanın büyük kısmında yatağından kalkmaz. Mustafa Bey'in oğlu Memet Ali, önce babasını bırakıp şehre gider. Sonra sırayla malların kontrolünü iyice eline alır. Babası Mustafa Bey, köyde kendi babasından kalan yerlerin ve çiftliğin satımına onay vermese de Memet Ali bir yolunu bularak bunları da satar. Mustafa Bey'i çiftlikten çıkarmaya gelen Memet Ali, babasının elinden zor kurtulur. Mustafa Bey, çiftlikten çıkmaktansa ölmeyi yeğleyeceğini söyler. Konağın yıkılacağı gün, yanındaki yaşlı kadın giderken cüzdanındaki tüm parayı kadına verir. Çiftliğin yıkılışını izler. Ardından da gün doğduktan sonra bataklığa girerek intihar eder.

Yusufçuk Yusuf'un diğer müntehiri Mestan, onları topraklarından kovmaya gelen Süleyman'ı öldürür. Sonra çevresindekilere topraklarını terk etmemelerini söyleyerek oradan ayrılan Mestan, bataklığa girerek intihar eder. Romanda intihar eden iki kişinin de intihar yöntemi olarak bataklığı seçmesi dikkat çekicidir. Mestan ilerleyen sayfalarda Veli tarafından "yiğit" olarak anılır.

---

[195] Memo'nun elinden düşen saçlar Gülbahar'a aittir. Ancak Hüso'nun, Memo'nun Gülbahar'a olan aşkını bilip bilmediği dolayısıyla saçların gerçek sahibinden haberi olup olmadığı belli değildir.

[196] Aşk üzerine olan ünlü hikâyelerde mutlu son pek rastlanan bir şey değildir. *Ağrıdağı Efsanesi* de bu konuda farklı bir yol izlemez. Türkiye'de yaygın olarak bilinen *Leyla ile Mecnun*, *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Tahir ile Zühre* ve *Mem ile Zin*; Batı edebiyatından ise *Romeo ve Juliet* bu duruma örnek olarak verilebilir.

Tarık Buğra'nın *İbiş'in Rüyası*[197](1970) romanında güzel bir kadın olan Hatice, Nahit ile aşk yaşar. Nahit'i kıskanan Hatice, Nahit'e gizli gizli düşmanlık güden Sadi'nin de söylediği bazı cümlelerin etkisiyle, Nahit'in Necla'yı sevdiğine inanır. İkilinin kıskançlıkla zehirlenen ilişkisi biter. Hatice ilişkinin bitmesine dayanamaz ve kendisini tabancayla vurarak intihar eder. Sadi, Hatice'nin Nahit ile olan bağının kopmasının ondaki etkisini, o daha intihar etmeden önce görür: "Ve artık biliyordu Hatice'nin Nahit için yaşadığını. Düşünmeden anlamıştı. Hatice Nahit'ten kopmuş ve… ölmüştü."(İR, 227) Hatice'nin intiharından sonra Nahit tiyatrosunu kapatır ve tüm ekibini dağıtır. "İhtiyarlamak istemiyorum ben. Kırk der demez öleceğim"(İR, 195) cümlesi Hatice'nin kafasında ölümle alakalı bazı düşüncelerin öncesinde de var olduğuna işaret eder. Nahit ile ilişkilerinin başında yastığın altına silah koyması, ilişkilerinin sonunda Nahit'e verdiği pusulaya "halbuki ben o tabancayı gelin yatağıma laf olsun diye koymamıştım"(İR, 219) cümlesini yazması, Nahit ile aralarında daha önce geçmiş bir konuşmada okuduğu bir eserdeki "sahnede bir tabanca görüldü mü, o mutlaka patlamalıdır"(İR, 219) cümlesini aktarması ve sonunda tabancayla intihar etmesi de onun intihar düşüncelerini hep bir kenarda tuttuğunu kanıtlar.

Tarık Buğra'nın *Dönemeçte*[198](1980) romanında birbiriyle çok bağlantılı iki intihar olayı gerçekleşir. Bunlardan ilki Celâl'inkidir. Celâl, Handan'a âşıktır. Handan'ın babası Celâl'e borçludur. Celâl, onun borcuna karşılık Handan ile nişanlanır. Ancak Handan'ın Orhan'a âşık olup nişanı bozmak istemesi sonucu bir çatışma yaşanır. Celâl, Handan ile girdiği evlilik yolunun bir ticari anlaşmanın şartı olduğunu söyleyerek evlenmeyeceklerse borcun ödenmesi gerektiğini bildirir. Handan'ın babası Cevdet'in ise parayı ödemesi çok zordur. Handan bu yüzden Celâl ile görüşmeye gittiğinde, onun rakısına arsenik katar. Celâl içkisine zehir katıldığını fark eder. Yeni bir kadehe daha içki doldurarak kadehleri değiştirir. Handan bir an cılızca içmemesini söylemeye çalışsa da Celâl elindeki zehirlenmemiş kadehi tek yudumda içer. Handan onu öldürdüğü düşüncesi içinde oradan ayrılır. Celâl, Şerif için bir mektup yazarak Cevdet Paşa Tarihi'nin içine koyar. Sonra dönerek açıkta kalacak şekilde bir intihar notu yazar:

---

[197] Tarık Buğra, *İbiş'in Rüyası*, Ötüken Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2018. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (İR, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[198] Tarık Buğra, *Dönemeçte*, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (D, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

> "Artık yaşamak istemiyorum. Alacaklarımı bağışladım. Eczanenin geliri Rabia Hanımın, geri kalan her şeyim de Şehir Hastahanesi'nindir. Cevdet Paşa Tarihi'ni Doktor Şerif Bey'e bırakıyorum; hemen alabilir."(D, 251)

Ardından arsenikle zehirlenmiş olan kadehi içerek intihar eder. Bekçi tarafından bulunan Celâl'in arsenik ile zehirlendiğini de Şerif tespit eder. Celâl'in intiharı, hayat karşısında yenilgiyi kabullenmektir. Bununla beraber intiharıyla kendi mağlubiyetine sebep olan kişilerden intikam da almış olur:

> "Eczacı elli yıl daha yaşasa yapamayacağını ölümü seçerek başarmıştı. Onlara -üçüne de- içinde bir ömür boyu çırpınacakları ve kurtulamayacakları bir bataklığı miras bırakıp gidiyordu. Orhan bir katille evlenecekti. Şerif bir öldürme, hiç değilse öldürmeye teşebbüs suçunun ortağı olarak yaşayacaktı."(D, 253)

Cinayet girişimini öğrenen Orhan ürperir. Çevresindekiler Şerif'in, Celâl'in intiharının ardından çok büyük bir değişim yaşadığını düşünürler. Şerif ise Celâl ölmeden ettiği tövbe sebebiyle değiştiğini, kendisindeki değişimin Celâl ile ilgisi olmadığını belirtir.

Dönemeçte'nin diğer müntehiri ise Handan'dır. Romanın sonundaki olaylar yaşanmadan önce Şerif, Handan'ın intihar etme ihtimalinden korkar. Bu korkunun sebebi Handan'ın nasıl biri olduğunu bilmesidir:

> " Handan'ı tanımıştı o; Handan bir kapıldı mı, nerede durmak gerektiğini, imkânı yok, kestiremezdi.. gözü hiçbir şeyi göremezdi. Kendisine gelişi de bunun kesin bir örneği değil miydi?
>
> Ürperdi ve dua etmek ihtiyacını önleyemedi: İhtimallerin arasında -çünkü- ölüm de vardı."(D, 236)

Handan'ın intiharı, Celâl'in intiharıyla yakından ilgilidir. Handan, Celâl'den ayrılmak Orhan ile beraber olmak ister. Celâl ayrılmayı kabul etmediği takdirde onu öldürmek için içkisine zehir katar. Celâl, Handan'ın gözü önünde daha önceden değiştirdiği zehirsiz bir kadehi zehirli olanmış gibi içer. Handan bu yüzden Celâl'i öldürdüğünü düşünerek vicdan azabı çeker. Celâl her ne kadar kendi tercihiyle ölmüş olsa da zehri bardağa katarak onu o yola itenin Handan olması, her hâlükârda onu ölümde bir rol sahibi yapar. Celâl'in ölümünden en çok etkilenen kişi de Handan olur. Celâl'in ölümünde onun oynadığı rolü bilen Orhan ile evlense de evliliği iyi gitmez. Celâl'in

ölümü ilişkiyi zehirler.[199] Şükûfe Hanım'ın dediklerine göre kavgaları o kadar ileri boyutlardadır ki Handan bazen insanların içinde Orhan'a söver ve saldırır. Orhan'ın üç ay sonra tayini çıkar. Bazıları Orhan'ın Handan'ı yanına aldırmadığını söylese de Şükûfe Hanım Handan'ın gitmek istemediğini belirtir. Bu kavgaların bir sebebinin de Handan'ın Şerif'e olan hislerinden doğan kıskançlık olduğu anlaşılır. Şükûfe Hanım'a göre Orhan'ın kıskançlık sebebiyle çıkardığı kavgalar, Handan'ın memnun göründüğü yegâne anlardır. Handan, Orhan gittikten birkaç ay sonra arsenikle, yani Celâl'e verdiği şeyle kendisini zehirleyerek intihar eder. Şerif bazı zamanlar Handan'ın aralarında belki de en ucuz kurtulan kişi olduğunu düşünerek Celâl'in giderken nasıl herkesi yıkacak bir iş yaptığı konusuna dikkat çeker. Şerif'in sevdiği kadın olan Handan'a acıdığı da görülür.

Abbas Sayar'ın *Çelo*[200](1972) romanında Kezik, 17-18 yaşlarında bir kızdır. Çelo'nun düşüncelerine göre çok güzeldir. Öksüz ve yetim olan amcasının oğlu Çelo'ya çocukluğundan beri âşıktır. Kezik, Albazın oğlu Haydar ile istemediği bir evlilik yapmak zorunda kalır. Kocasıyla arasında sorunlar yaşadığı bir dönemde, Çelo ile beraber olma hayalleri kurar ama Çelo, Kezik'in babasını öldürüp hapse girer. Sevdiği adam uzun yıllar hapiste yatacak olan ve mutsuz olduğu eşine dönmek zorunda kalan Kezik, kendisini evin yakınlarındaki bir göle atarak intihar eder. Kendisini göle atarken "Çelo" diye bağırdığı duyulur. Kezik intihar ederken bu yöntemi neden seçtiği üzerinde de durulur:

> "Boynunu ipe takmayı çok düşünmüştü. Ama, canı çekmemişti. Sonra da ip, sicim, tavan, sağ sol, fırsatı da bulamamıştı. Keklikali'nin koruluk da göle doğru bakardı. Çelo ile altında buluştukları meşe belki de az sonra göle yaklaşırken kendini görecekti."[201](Ç, 233)

Yani bu kararın ardında pek çok intiharda olduğu gibi yöntemin ulaşılabilirliği etkili olmuştur.

---

[199] İntiharın ilişkiyi zehirlemesi tam anlamıyla benzeşmese de akıllara Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü eseri *Huzur*'da intihar ederek Mümtaz ve Nuran'ın ilişkisini zehirleyen Suat'ı akıllara getirir.

[200] Abbas Sayar, *Çelo*, Ötüken Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer bunun yerine (Ç, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[201] *Ağrıdağı Efsanesi'nde* olduğu gibi *Çelo*'da da müntehir, sevdiği kişiyle olan geçmişleriyle bağlantılı bir yerde intihar etmeyi tercih eder.

Kezik'in bazı olaylarda seçeneklerinin alternatifi olarak pek çok kez ölümü dile getirdiği görülür. Bu durum ilk kez Çelo'nun köye döndüğünde yaptığı kaçma teklifine verdiği cevapta görülür: "Öldür beni de böyle şeyler deme."(Ç, 26) Romanın devamında ise kayınvalidesinin kışkırtmalarıyla kocasından dayak yemesinin ve hakaretlere maruz kalmasının ardından baba evine dönen Kezik, romanın pek çok farklı yerinde defalarca kocasının evine dönmektense intihar edeceğini dile getirir. Kimi zaman itlere kendisini yem ederek pek çok kez ise kendisini asarak bunu yapacağını söyler veya düşünür. Bu düşüncenin bu kadar fazla tekrar edilmesi, Kezik'in düşünce dünyasında intiharın ne kadar yer etmiş olduğunu net biçimde gösterir. Ayrıca Kezik, intihar etmeden önce eşine döneceği bahanesiyle annesini, abisini ve abisinin eşini, eşinin evine gönderir. Küçük kardeşini ise Çelo hapiste sıkıntı çekmesin diye elini tutuşturduğu para ve altınlarla Zöhre Eme'ye gönderir. Bu hareketiyle Kezik, intiharına engel olabilecek herkesi etrafından uzaklaştırarak engelleri yok eder. Daha önce intihardan bahsetme sıklığı ve çevresindekilerin engel olamayacağı bir intihar planı yapması onda kuvvetli intihar düşünceleri olduğuna işaret eder. Mahkemeden hemen önce Kezik'in intihar ettiğini öğrenen Çelo, başını avuçlarının içine alarak öylece kalır.

Abbas Sayar'ın bir başka romanı *Can Şenliği*[202](1974)'nde ise beyaz kirli sakalları olan ihtiyar Hüseyin Ağa, ilk eşi vefat ettikten sonra iki oğlu tarafından âdeta kovulur. İntiharından kısa süre önce evlendiği ikinci eşiyle yaptığı evlilik ise yürümez. İkinci evliliği bittikten sonra hem kendisini hem de intikam almak niyetiyle büyük oğlunu öldürmek ister. Büyük oğlunun, elinden alıp yerleştiği evi gaz yağı dökerek yakar. Oğlu ve gelini yangından bir zarar gelmeden kurtulurken kendisi yangında can verir. Hüseyin Ağa'nın cesedi ancak büyük oğlu Salim, bahar geldiğinde evi tekrar yapmaya giriştiğinde ameleler tarafından bulunur. Hüseyin Ağa'nın cesedi kışın kar altında kalmış olmasından dolayı zarar görmez. Bulunduğunda üstü başı tertemizdir ve yüzünde mutlu bir ifade vardır. Cesedi gören büyük oğlu Salim donup kalır. Saygı ve korku karışık bir şekilde cesede bakar. Ardından babasının yaptığına hak verir: "Ağa, iyi yapmaya hiç de iyi yapmadın! Amma gelgelelim, biz bu zulma çoktan ilayık idik. Çoktan çanak açmıştık…"(CŞ, 176) Hüseyin Ağa'da da, *Çelo*'da intihar eden

[202] Abbas Sayar, *Can Şenliği*, Ötüken Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2017. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer bunun yerine (CŞ, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Kezik'teki yoğun intihar düşüncelerine benzer bir şekilde çok yoğun ölüm düşünceleri olduğu görülür. Hüseyin Ağa, Kezik gibi intihar edeceğini dile getirmez ama çok fazla yaşadığına ve ölmek istediğine dair cümleler romanın pek çok farklı noktasında düşüncelerinde yer alır. [203] Hatta bu istek o kadar güçlüdür ki tanrıya yalvarır: "Dipdiri kesildi Hüseyin. Kaşla göz arası yarı bedenini doğrulttu: 'Hurisi, gılman'ı senin olsun.. Sen önce şu canımı al benim!..."'(CŞ, 54)

Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam*[204](1972) romanında iki asker ve iki arkadaş olan Şeref[205] ile romanın ana kişisi Selim[206], düşünceleri sebebiyle yargılanırlar. Vatana ihanet ile de suçlanan ikili bu suçtan beraat etse de disiplinsizlikten 2 yıl hapis ve meslekten atılma cezası alırlar. Hapisten çıktıktan bir süre sonra Şeref, Selim Pusat'a "Tiyatro bitti. Beklemeye lüzum görmüyorum!"(RA, 47) yazılı bir not göndererek intihar eder.[207] Romanda intihar yöntemiyle alakalı bir bilgi yer almaz ama Şeref yüksek ihtimalle tabancayla intihar etmiştir. Selim, arkadaşı için cenaze töreni yaptırmaz. Gömülürken tabutunun üstüne küçük bir bayrak ve bir kitap bırakır. Başına da "Arkadaşım Şeref" yazılı bir tahta parçası diker. Selim romanın ilerleyen kısımlarında "Neden beklemedin Şeref, neden?(…)Tiyatro bitsin. Beni yalnız bırakmak doğru muydu Şeref."(RA, 156-157) diyerek intihar eden arkadaşının kendisini yalnız bırakmasına sitem eder.

---

[203] Hüseyin Ağa'nın da en ufak olumlu gelişmede hayata bağlanmaya çalıştığı görülür. Ancak olumlu gelişmeler olan olayların sonuçlarının hep kötü olması sebebiyle bu bağ bir noktadan sonra kopar. Abbas Sayar, roman boyunca Hüseyin Ağa'da müntehirlerde görülen ambivalansı net biçimde ortaya koyar.

[204] Hüseyin Nihal Atsız, *Ruh Adam*, Ötüken Yayınları, 77. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (RA, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[205] Şeyma Karaca Küçük, Şeref'in Hüseyin Nihal Atsız'ı yansıtan bir roman kişisi olabileceğini belirtir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 179.

[206] Romanın ana kişisi Selim'de ölüm düşünceleri görülür ama bu düşünceler intihar düşüncelerine dönüşmez. Bunda ilk etapta etkili olan şeyler eşi ve çocuğudur. Sonrasında ise Selim'in saldırgan hislerini başkalarına da yönelten bir kişiliğe sahip olması intihar düşüncelerine yönelmemesinde etkili olmuş olabilir. Eşi Ayşe, onun arkadaşı gibi intihar etmesinden korkar ama Şeref ölürken Selim yaşamayı seçer. Romanın sonunda kaybolan Selim'in durumu belirsizdir. Bununla beraber geçmişten geleceğe tüm zamanların buluştuğu bir mahkemede yargılanan ve suçlu bulunan Selim, hayatı için savaşma cezasına çarptırılır. Bu kısım ailesinin yanından ayrıldıktan sonra da ölmemek için "savaşacağı", cezasının bu olduğu anlamını taşıyor olabilir.

[207] *Ruh Adam* romanında neyin gerçek neyin hayal olduğu konusunda ciddi belirsizlikler vardır. Bu bağlamda Şeref'in tam olarak isminin anlamını sembolize etmesi de mümkündür. Her ne kadar o suçlamadan beraat etse de vatan hainliğinden yargılanan ve başka suçlar dolayısıyla askerlikten atılan Selim Pusat'ın babası da dedesi de askerdir. Aile mesleğinden bu şekilde atılan Selim'in bu olayı şerefini yok eden bir durum olarak yorumlamış olabilir. Hüseyin Nihal Atsız da İsmail Hakkı Gökhun ve Turan Kekevi'ye yazdığı mektuplarda romandaki çoğu kişinin gerçek olduğunu belirtmiştir. Atsız, gerçek olmayan az sayıdaki kişilerden Şeref'in şeref kavramını ve Kubudak'ın ihtiras kavramını temsil ettiğini belirtir. bk. Ahmet Bican Ercilasun, Atsız- Türkçülüğün Mistik Önderi, Panama Yayıncılık, Ankara 2018'den akt. Banu Damla Tan, *Hüseyin Nihal Atsız Romanlarında Şahıs Kadrosu*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 84.

Ruh Adam romanının bir diğer müntehiri Yüzbaşı Kubudak, Selim'in geçmiş ve geleceği aynı anda birleştiren mahkemesindeki kişilerden birisidir. Cengiz Kağan'ın askerlerinden olan Yüzbaşı Kubudak, bir Kırgız beyinin kızına âşık olur. Rütbesini yükseltemediği için âşık olduğu kadına kavuşamayan Kubudak, "sevgisini yenememeyi erliğine yediremediği için"(RA, 252) zehir içerek intihar eder.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında, Turgut, arkadaşı Selim'in intiharının izini sürer.[208] Bu yönüyle *Tutunamayanlar*'daki intihar diğer romanlardan daha farklıdır.[209] Selim'in çevresindekilerle görüşerek intihar etmesinin arkasındaki sebepleri araştıran Turgut[210], Selim'in intiharının arkasındaki pek çok sebebi ortaya çıkarır. Selim'in arkasında bazı yazılar bırakmış olması da onun kimi konular hakkında düşüncelerinin öğrenilmesini ve dolayısıyla intiharının daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir diğer etkendir. İntihar tarihine yaklaşıldıkça intihar düşüncelerinin Selim'i git gide ele geçirdiği net biçimde görülür. Selim tarafından yazılan ve Selim'in hayatı üzerine

---

[208] *Tutunamayanlar* romanında gerçek-hayal ikilemi çok yüksek boyutlardadır. Romanda hangi kısmın gerçek hangi kısmın hayali olduğu birbirine karışır. Bu da pek çok farklı yorumun ortaya çıkmasına sebep olur. Berna Moran, Selim ile Turgut'un birbirlerinin "öteki ben"i olup olmadığını bir diğer deyişle aynı kişi olup olmadığını sorgular. bk. Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, 19. Baskı, İstanbul 2014, s. 280. Bu çok da zorlama bir ihtimal gibi gözükmemektedir. Roman bu şekilde yorumlandığı takdirde Selim'in intiharı gerçek bir intihardan ziyade kişiliğin bir bölümünün ölümünü sembolize eder. Selim'in 11. bölümde söylediği "Selim öldü. Yaşasın Selim!(…) O kadar Selim öldü ki, hangi birisine acıyayım."(T, 392), 14. bölümde Günseli'nin Selim'in dediklerini aktardığı "Selim öldü yaşasın Selim dedi benim ölümüm başkalarınınkine benzemez dedi ben bir yolunu bulur gene dirilirim(…)"(T, 469) ve yine aynı bölümde Selim'in "tutunamayanların bir kısmına bu gerçeğin farkına varma ve hayattan istifa hakkı verilmiştir sayın başkan bu hayattan istifa ederek başka bir hayatı başka bir türlü yaşamak istiyorum"(T, 497) cümleleri de benzer sembolik ölümlerin zaten romanın içinde yer aldığını gösterir. Romanın sonunda, Selim'in intiharı üzerine Turgut'un 1 Mayıs tarihinde Selim'in yerine geçtiğine dair ifade ise doğrudan "öteki ben" teorisini destekleyen bir ifadedir. Ayrıca son olarak Selim Işık ile İsa Peygamber arasında bağlantı kurulmasını da bu bağlamda zikretmek gerekir. İncil, Oğuz Atay'ın romanında önemli bir konumdadır. Ancak Kur'an-ı Kerim'de İsa Peygamberin aslında ölmediğine dair ifadeler bulunduğu da göz ardı edilmemelidir. bk. *Kur'an,* Nisa Suresi, Ayet 157-158. Oğuz Atay'ın bu bilgiyle hareket ederek Selim'in dünyayı geçici olarak terk ettiğine ve aslında ölmediğine dair bir yapı kurmuş olması ihtimali de mevcuttur. Zaten *Tutunamayanlar*'da bu ihtimali güçlendiren kısımlar da bulunur. "Dün, Bugün, Yarın"ın 542. mısraının açıklamasında İsa Peygamber'in dönüşüne dair cümleler yer alır: "Kaç yıl sonra başlayacağını henüz bilim adamlarımızın kesinlikle tespit edemediği tunç devri, halkımız için bir altın devri olacaktır. Bir kısım ilâhiyatçılara göre bu devir, İsa'nın İkinci Gelişi ile aynı zamana rastlayacaktır."(T, 240) Oğuz Atay bununla da yetinmez. İlerleyen sayfalarda bu kez Turgut "ikinci geliş"ten söz eder. Ancak Turgut, İsa Peygamber'in adını anmaz. Kıyamet detayı akla hemen İsa Peygamber'i getirse de Turgut'un Selim'den bahsediyor olma ihtimali de bulunur: "Fakat o gelecektir. Birinci gelişinde ona kötü muamele yapanlar utanacaklardır. O, üstünde şimdiye kadar görülmemiş bir üniforma ile beyaz atına çarpık olarak binmiş bir vaziyette sokağın başında görünecektir. İşte o zaman kıyamet kopacaktır."(TO, 270) Ancak "öteki ben" konusunda bir netlik bulunmadığı için bu tezde Selim ve Turgut birbirinden farklı kişiler olarak ele alınmıştır.

[209] Ertan Örgen de Oğuz Atay'ın romanlarındaki ana kişilerin intiharlarının daha önceki romanlardaki intiharlardan farklı bir açıdan ayrıldığını belirtir ve bu intiharlardaki aydın-toplum çatışmasına işaret eder. bk. Ertan Örgen, "Oğuz Atay'ın Romanlarında İntihar", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 2(2009), s. 25-46.

[210] Romanın 11. bölümünde Turgut iç konuşmasında önce "İntiharın Psikolojisi" diye bir kitabı almaktan söz etmesi, sonrasında "Kazandığımız parayla gidiyoruz bir kitapçıya: bana 'Bütün Yönleriyle Selim ve İntiharı' adlı kitabı verir misiniz?"(T, 401) demesi ve yine romanın 15. bölümünde Turgut'un Olric ile konuşurken "Selim'in ölümüyle ilgili bir araştırma için görevlendirilen komisyona üye yaptılar beni" cümlesini kurması, Turgut'un, Selim'in intiharını aydınlatma çabasını net bir şekilde gösterir.

olan “Dün, Bugün, Yarın” isimli metnin başlarında “Kucaklamak isterdi ölümü ve sonsuzu.”(T, 11) diyerek ölümü ister bir görüntü çizse de “Dün, Bugün, Yarın”ı açıklayan ve yine Selim tarafından yazılan ama Süleyman Kargı yazmış gibi lanse edilen kısımda bu mısra için yapılan açıklamada, ölümün ve sonsuzluğun korkutucu olduğu belirtilir. Yani cümle tam olarak ilk anlaşıldığı anlamı ifade etmez. Bununla beraber Selim aynı metnin sonlarında yine de “Çare yok dünyadan gideyim gayrı”(T, 135) yazar ve bu mısraın açıklamasında “ Çare ……. bulunacaktır”(T, 242) diye bir not düşer. Düşülen notun bahsedilen mısraın açıklamasında bulunması Selim’in her ne kadar ölmek istemese de ölümün tek çare olabileceği üzerinde durduğunu düşündürür.

Selim ile intiharından bir sene önce tanışan Günseli, Selim ile görüştükleri dönemi “buhranlı” bir dönem olarak nitelerken Selim’i intiharından altı ay önce gören Esat ise Selim’in o zaman dalgın, üzgün ve oyunlardan yorulmuş olduğunu belirtir. Günseli, Selim’in kendisine “hayattan ayrılıyorum kendi isteğimle ayrılıyorum”(T, 496) dediğini ama kendisinin bu sözlere o zaman gereken önemi vermediğini belirtir. Romanın sonlarına doğru Selim’in ruh hâlinde ciddi bozukluklar ortaya çıkmaya başlar: “Bu kadar direnç gösterdiğime şaşıyorum.(…) Ağlamak istiyorum.”(T, 607) Bu süreçte Selim’in düşüncelerinde net biçimde ambivalans görülür. Selim yaşam ile ölüm arasında gelgitler yaşamaya başlar. Ancak Selim’in günlüğünde yazdıkları intihar düşüncesinin sıklaşan bir şekilde artarak bir saplantı hâline geldiğini gösterir. Artık onun için intihar, âdeta bir zaman meselesine dönüşür. Ölüp ölmeyeceğini değil nerede öleceğini düşünür:

> “(…) ölüme evde katlanamıyorum. Oysa evde ölmek istiyordum.(…) Sokaktaki ölümden kaçmıştım. Şimdi evdeki ölüme dayanamıyorum. Yatağa uzandım, düşünmeye başladım: neredeki ölüm daha iyi?”(T, 621)

İntihar ona şerefli bir hareket olarak gözükür: “Son günlerde eli tabancalı adam bana hayatında bir kere olsun şerefli bir hareket yapmamı teklif ediyor(…)”(T, 693) Selim ölümünden önce çevresindekilerle olan bağını da koparır. Hatta günlüğündeki kısımlardan birinde kendisini izole ettiğinden bahseder: “Üç gündür evden ve yataktan çıkmıyorum. Böylece annemden başka kimseyi görmek zorunda kalmıyorum. Ölsem kimsenin haberi olmayacak; bize bildirmedi diyecekler. Buna da razıyım.” (T, 616) İntihar biçimi de kafasında oturmaya başlar:

> " 'Tabancayı aldı ve ateş etti' cümlesini yazmak istiyorum meselâ.(…) Evet her düşüncemin başında ve sonunda aklıma geliyor bu cümle.(…) Yüz kere yazmak istiyorum: adam tabancasını çıkardı ve ateş etti. Çünkü yüz kere geliyor aklıma günde."[211](T, 631-632)

Günlüğünde tabancadan korktuğunu söylemesine rağmen intiharında tabanca kullanması ilginç bir detaydır. Belki de tabancadan korkması, tabancayla intihar edeceğini bildiği için bir nevi intihardan veya ölmekten korkması anlamına gelir. Günlüğünde 30 Nisan tarihi atılmış olan yazıda, yazdığı "Türk Tutunamayanları Ansiklopedisi" başlığı altına son bir kişi ekleyerek kendi maddesini yazar. Kendi maddesinin bitme şekli, Selim'in intihar ettiği günün 30 Nisan olduğunu gösterir.[212] Selim odasına girip kendisini tabancayla vurarak intihar eder[213]:

> "Son olarak odasına sığındı. Kapıyı kapattı. Sesleri duymaz, görüntüleri görmez oldu. Yemek yemez, içki içmez oldu. Sığındığı son yerde onu buldular. Yerini tespit ettiler. Bütün tanıklar dinlendi. Savunmalar alındı. Gereği düşünüldü. Hiçbir etki altında kalmadan bağımsız olarak karar verildi. Adam kapıyı açtı, içeri girdi ve tabancasını çıkararak ateş etti."(T, 708)

Selim'in uzun süreli intihar düşünceleri, intiharından bir süre önce insanlarla ilişkisini koparması, intiharından hemen önce kendisini izole ederek intiharının engellenemeyeceği bir ortam yaratması ve intihar yöntemi olarak da aktif bir intihar

---

[211] Bu kısımlarda iyice netleşmekle beraber Selim'in kafasında hep bir silahla intihar etme fikri var gibidir. "Dün, Bugün, Yarın" başlıklı metinde ölme ihtimalinden bahsettiği 559. mısradan hemen önce "(Sapı silik ve tutuk bir tabancaydı.)"(T, 134) diye bahsettiği tabancanın intihar ederken kullandığı tabanca olma ihtimali bulunur.

[212] Ayrıca Selim günlüğündeki bir önceki tarih atılmamış yazıda defteri bitirdikten sonra intihar edeceğini düşündürten cümleler yazar. Bu da intihar tarihinin 30 Nisan'daki yazıdan hemen sonrası olduğunu düşündürür.

[213] Oğuz Atay'ın eserlerinde otobiyografik unsurların kullanım miktarı epey fazladır. Bundan dolayı romanın müntehiri olan Selim Işık'ın yaratılışında etkili olan otobiyografik unsurların neler olduğuna, hatta Selim Işık karakterinin kim olduğuna dair sorgulamalar yapılmıştır. Günay Özmen, Selim'in, Oğuz Atay'ın arkadaşlarından Ural Özyol olduğunu ifade eder. Erdoğan Şuhubi ise Selim ile Ural Özyol arasında bir ilişki kuramadığını belirtir. bk. Günay Özmen, "Acı Bir Mizah", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun/Bozan'ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008, s.56; Erdoğan Suhubi, "Beyaz Boyamak İsterseniz İçine Biraz Siyah Katacaksınız", *a. g. e.* , s. 60. Oğuz Atay ise konu kendisine sorulduğunda iki farklı cevap vermiştir. Mehmet Seyda ile yaptığı söyleşide net bir isim vermese de "Bütün özellikleri kitapta anlatıldığı gibi olmasa da, gerçekten intihar eden bir kişi olarak, Selim Işık yakın arkadaşlarımdandı. Ölümü beni çok etkiledi." diyerek Ural Özyol'u işaret eden Atay, Pakize Kutlu ile olan bir başka söyleşide ise "Tutunamayanlar'dan Selim Işık kimdir?" sorusuna "Selim Işık, birçok tutunamayanın bileşkesidir. İntihar eden bir arkadaşım, Ural var; ama bütünüyle Selim Işık o kadar değil. Belki ben varım." cevabını verir. bk. Mehmet Seyda, "*Tutunamayanlar* Üzerine Oğuz Atay ile Söyleşi", *a. g. e.* , s. 397; Pakize Kutlu, "*Tutunamayanlar* Üstüne Oğuz Atay ile Konuşma", *a. g. e.* , s. 400. İbrahim Yıldırım da Pakize Kutlu'ya verilen cevaptan hareketle Selim'in esinlendiği kişilerden birinin de Oğuz Atay'ın arkadaşlarından olan müntehir şair Can İren olup olamayacağını sorgular. bk. İbrahim Yıldırım, "Can İren'i Kim İntihar Etti?", *İntihar Şairleri*, s. 104-106. Oğuz Atay'ın Pakize Kutlu'ya verdiği cevap gerçekle tutarlılığı bakımından sorunun en net yanıtı gibi gözükür. Çünkü bu cevap bir yandan Ural Özyol'a işaret ederken diğer yandan Yıldız Ecevit'in pek çok kanıtla ortaya koyduğu Selim Işık'ın, Oğuz Atay'ın kurmaca düzlemdeki ikizi olduğu düşüncesinin doğruluğuna da işaret etmektedir. bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 54.

yöntemi olan silahla kendisini vurma yöntemini tercih etmesi ondaki intihar düşüncelerinin çok ileri boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Selim'in intiharı Turgut'u çok üzer: "O sabah -ağladığını pek hatırlamazdı- gözleri yaşlı, yatakta karısına sokulduğu zaman, kendisini öksüz bir çocuk gibi hissetmişti. İkisi de gözlerini boşluğa dikip susmuşlardı uzun süre."(T, 48) Zaten Turgut, Selim'in intiharını araştırdıkça hayata bakışında ciddi sallantılar meydana gelir ve bir boşluğa düşer. En sonunda da Selim'in yerine geçer ve eşini bırakıp bir yolculuğa çıkarak kaybolur. Turgut araştırmaları sırasında, Selim'in intiharından habersiz olan bazı kişilere durumu aktardığında bu kişilerin verdiği tepkilere de şahit olur. Bu kişilerden ilki Süleyman Kargı'dır:

> "Süleyman Kargı, sigarasından çektiği dumanı dışarı bırakamadı. Sonra, burun deliklerinden çıktı duman, yavaşça. 'Nasıl olur?...' Elini, sinirden oynayan ağzının yanına bastırdı. 'Anlamıyorum… ne olur… anlatın.' Turgut da anlattı. Süleyman Kargı'nın yaşlı gözlerine bakamadı(…) Arada, Süleyman Kargı, 'Allahım! Nasıl olur?' dedi sadece. (…) 'Selim dost,' dedi. 'Nasıl yaptın bunu..' sözlerini bitiremedi. Omzunu duvara yaslayarak öylece kaldı. 'Nasıl yaptın bunu Selim dost?' Ağlıyordu. 'Kim bilir ne güç gelmiştir sana bunu yapmak. Allahım, nasıl izin verdin buna!'"(T, 105)

Turgut'un Selim'in intihar ettiğini söylediği ikinci kişi yine Selim'in arkadaşlarından olan Metin'dir. Metin de Süleyman Kargı ve Turgut gibi aldığı habere üzülür: "Ağlamaklı bir ses: 'İnanamıyorum Turgut, nasıl olur?'"(T, 405) Sonrasında Turgut'a yazdığı mektupta da yine benzer hisler görülür:

> "Acı haberi aldığım günden beri kendime gelemedim. Bu ölümün içimde yaptığı çöküntüyü sana nasıl anlatsam? Günlerin nasıl geçtiğinin farkında değilim. Kalbimde ağır bir yük taşıyorum. Ben artık hiç gülemeyeceğim dostum. Her nefes alışımda kalbim ağrıyor." (T, 414)

Selim'in intihar ettiği söylenen üçüncü kişi olan Necmi Bey de aldığı haberle ağlamaya başlar. İlginç bir şekilde Süleyman Kargı ile Metin'in tepkilerinden ve sonradan Turgut ile konuşan Günseli'nin dediklerinden, bu üç roman kişisinin Selim'in intiharına hiç ihtimal vermedikleri anlaşılır.

Tutunamayanlar romanında kurmaca mı yoksa gerçek mi olduğu belli olmayan ve hakkında az bilgi verilen bir müntehir daha bulunur. "Dün, Bugün, Yarın" metnindeki 433. mısra ve ardından gelen mısralara Selim'in Süleyman Kargı'nın

ağzından yazdığı açıklamada bahsedilir. Kekemeliği ve garip mistik düşünceleriyle arkadaşları arasında alay konusu olan Ercan, havagazı kullanarak intihar eder.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*(1973) romanında ise romanın ana kişisi Hikmet[214] intihar eder. İntiharından yaklaşık 9 ay önce eşi Sevgi'den ayrılan Hikmet'in ruhsal durumu iyi değildir. Roman boyunca ölüm düşüncelerine sahip olduğu görülür: "Ben ölmek istiyorum sayın albayım, ölmek."(TO, 259) Ölme isteği öyle ileri boyutlara varır ki varolma çabası olan yazma edimi[215] ve oyuna[216] bile ölüm düşünceleri karışır. Hikmet, yazdığı oyunun içerisindeki savaşa gidip ölmek ister: "Ben de Austerlitz'e gitmek istiyorum gönüllü olarak, albayım; serseri bir kurşunla ben de vurulmak istiyorum."(TO, 275) Hatta o, bir nevi yürüyen ölüdür: "Ben öldüm, sizden mi korkacağım? Burada bir ölüyü temsil etmeseydim size gösterirdim."(TO, 401) Oğuz Atay, kimi kısımlarda Hikmet'in sonunun nasıl olacağına dair izler de bırakır. Hüsamettin Tambay[217], Hikmet'in odadan hızlıca çıkması üzerine "neredeyse

---

[214] Serol Teber, Hikmet Benol'un *Tutunamayanlar* romanının sonunda ortadan kaybolan Turgut Özben olduğunu düşünmektedir. bk. Serol Teber*, "Tutunamayanlar"ın Politik Psikolojisi*, Okuyan Us Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 72. Bu gerçekten de ihtimal dahilindedir. Bazı benzerlikler içeren *Tutunamayanlar*'ın Turgut'unun gelecekte yapmak istediği bazı şeylerden bahsettiği iki kısmı bu bağlamda anmak faydalı olacaktır. *Tutunamayanlar*'ın 16. bölümünde Turgut içinde bulunduğu düzenin düşünmeye engel olduğunu söyleyerek küçük bir daire tutmaktan bahseder. *Tehlikeli Oyunlar*'ın Hikmet'inin yaşadığı yer bu düşünceyle uyumlu gibi durmaktadır. *Tutunamayanlar*'ın sonunda "Turgut Özben'in Mektubu" başlığıyla verilen metinde ise Turgut, Olric ile beraber romanlar yazacağından bahseder. Hikmet romanlar yazmıyorsa da "oyunlar" yazmaktadır. Ayrıca bu oyunları Hüsamettin Tambay ile yazmaktadır. Olric'in Turgut Özben'in "öteki ben"i olması gibi Hüsamettin Tambay da romanda Hikmet'in "öteki ben"lerinden birisi intibasını uyandırır. Bütün bunlar Oğuz Atay'ın eserlerine hayatından ve düşüncelerinden çok şey katan bir yazar olmasından veya bilinmeyen başka bir dış sebepten kaynaklanan benzerlikler de olabilir. Dolayısıyla karakterlerde kimi benzerlikler göze çarpsa da Hikmet Benol'un kesinlikle Turgut Özben olduğunu söyleyebilmek pek de mümkün değildir

[215] Oğuz Cebeci, sanatsal yaratıcılığın kişiliği dağılmaktan koruyan bir özelliği bulunduğunu ve kişilik zaafı bulunanların sanatsal yaratıcılığa sığınarak kişiliklerini dağılmaktan korumaya çalıştıklarını belirtir. bk. Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015, s. 109.

[216] Yıldız Ecevit, yazmanın Oğuz Atay için varolmak demek olduğunu belirtir. bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 259. Yine Yıldız Ecevit, *Tutunamayanlar*'dan söz ederken oyunun bir varoluş stratejisi olduğunu belirtir. bk. *a. g. e.* , s. 277. Arzu Aygün de *Tutunamayanlar*'dan bahsederken benzer bir yorum yapar: "Adeta oynamadan varolunamamaktadır." bk. Arzu Aygün, "Oyunumuzdan Bunalan Homo Ludens Disconnectus Errectus'u Kuramsal Oku-ma-ma Denemesi", *Oğuz Atay İçin*, İletişim Yayınları, haz. Handan İnci, Elif Türker, 3. Baskı, İstanbul 2018, s. 144.

[217] Romanda bazı kişiler, Hikmet'in "öteki ben"i gibi gözükürler. Bu "öteki ben"lerden en önemlisi de Albay Hüsamettin Tambay'dır. Hikmet her ne kadar "Hüsamettin Tambay, Hikmet için 'öteki ben'dir dedikleri zaman, hiç çekinmeden 'öteki ben' senin babandır diye karşılık verebilirdim"(TO, 362) dese de roman boyunca pek çok olay ve konuşma Hüsamettin Tambay'ın bir "öteki ben" olması ihtimalini daha fazla kılar. Söz gelimi Hikmet romanın bir yerinde Hüsamettin Tambay'a gerçek olmadığını söyler: "(…) çünkü siz gerçek değilsiniz, albayım. Oyunu gerçekten seyretmek istediğinize göre siz gerçek değilsiniz. Siz de oyunun -dolayısıyla kafamın- içindesiniz(…) Sen kendime karşı bensin."(TO, 351-353) Ayrıca Hikmet'in Hüsamettin Tambay'ın "öteki ben" olmadığına dair bir şeyler söyleme gereği hissetmesi de ilginçtir. Onun karşı çıkışını farkında olduğu bir gerçeğin reddi olarak kabul etmek daha doğru olur.

pencereden çıkacaktın"(TO, 290) yorumunu yapar.[218] 13. bölümde ise Hikmet "pencere bu kadar yakınken ve iki adım daha atınca denize düşmek ihtimali varken"(TO, 319) der. İki cümle de âdeta Hikmet'in intihar biçimini haber verir. İntiharından önce neredeyse herkesin toplandığı son yemekte Dumrul, Hikmet'e "hepimiz burada seni korumak için toplanmış bulunuyoruz. Sen merak etme"(TO, 434) der. Bu ifade *Tutunamayanlar* ile benzer bir durumun işaretidir. Son yemek Hikmet'in hayalinde gerçekleşir. Hikmet bu hayal ile intihar düşüncesini kafasından kovmaya çalışır. Dumrul'un bahsettiği koruma bu duruma işaret eder. *Tutunamayanlar*'da da Selim intihar düşüncelerini kafasından kovmak için günlüğüne yazılar yazmaktadır. Ancak iki eylem de karakterlerin intihardan kurtulmalarını sağlamaz. İntihar düşüncelerinin çokluğu ve giderek sıklaşması Hikmet'teki intihar fikrinin ciddi boyutlarda olduğunu gösterir. Hikmet'in intihar ettiği an romanda tam olarak gösterilmez ama kendisini balkondan aşağı atarak intihar ettiği anlaşılır[219]:

> "Bu parmaklıklar da çok zayıf, albayım. Neden sözlerime karşılık vermiyor? Albayım beni tutmayacak mısınız? Parmaklığa dayandım albayım. Belki de bu parmaklıklar zayıftır ne

---

[218] Hüsamettin Tambay eğer "öteki ben" ise, söylenen bu cümle Hikmet'in aklında kendini aşağı atma fikrinin önceden de bulunduğunu kanıtlar.

[219] *Tehlikeli Oyunlar*'da da *Tutunamayanlar*'da olduğu gibi gerçek-hayal ikilemi yaşanır. Olaylardan hangilerinin gerçek olduğu tam olarak anlaşılamaz. Hikmet'in intiharı da bu belirsiz anlardan birisidir. Oğuz Atay da günlüğünde bu durumu belirtmiştir: "Hikmet'in ölümü bu gecekondu semtinde, çok gürültülü ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir piyesle karışık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde verilecek. Gerçek yaşantı bitecek, oyun devam edecek." bk. Oğuz Atay, *Günlük*, İletişim Yayınları, 26. Baskı, İstanbul 2019, s. 46. *Tutunamayanlar*'daki "Selim öldü. Yaşasın Selim!(…) O kadar Selim öldü ki, hangi birisine acıyayım."(T, 392) ifadesine benzer bir durum *Tehlikeli Oyunlar*'da da görülür. Hikmet'in farklı dönemlerde yaşayan farklı kişilikleri vardır. Bunların farklı kişilikler olduğunu isimlerine roma rakamı ekleyerek belli eder. İntiharından çok kısa süre önce dedikleri, Hikmet'in doğrudan ölmek yerine bu kişiliklerden birisini öldürmüş olabileceğine işaret eder: "Alçak Hikmet VII! Geber! İşte balkondan kendimi atıyorum albayım, onu öldürüyorum."(TO, 459) Bu kısımda balkondan "kendi"sini atarak "o"nu öldürme ifadesi çok dikkate değerdir. Yine *Tutunamayanlar*'da olduğu gibi *Tehlikeli Oyunlar*'da da İsa Peygamber'e bir çok atıf bulunur. Romanda intiharın gerçekleştiği 17. Bölümden önceki 16. bölümün adı "Son Yemek"tir. Bu Leonardo Da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği* isimli tablosuna net bir atıftır. Bu bölümde İsa Peygamber ile ona ihanet eden İskaryot'tan çok bahsedilmesi ve İskaryot'un ihanetinin tartışılması isim seçiminin bir tesadüf olmadığını kanıtlar. Müslüm Yücel, Matta'da intihar eden tek kişinin İskaryot olduğunu belirtir. bk. Yücel, *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, s. 121. Şüphesiz bu durum Oğuz Atay'ın tercihini daha da ilginç kılar. Romanda Hikmet, İsa Peygamber ile, Nurhayat bir anne modeli olarak Meryem ile, her ne kadar romanın kimi yerlerinde otoritesini kaybetse de Hüsamettin Tambay da bir baba modeli olarak tanrı ile özdeşleştirilerek teslis inancına koşut bir özdeşlik kurulduğu da düşünülebilir. *Tutunamayanlar*'da Selim ile İsa Peygamber arasında kurulan koşutluğun Kur'an-ı Kerim'e göre İsa Peygamber'in aslında ölmemiş olduğu inancı göz önünde bulundurularak kurulmuş olabileceği belirtilmişti. Hikmet için de benzer bir durum söz konusudur. Ancak Hikmet'in intiharının hayali bir intihar olabileceğine dair en büyük işaret romanda çok büyük ihtimal ile Hikmet'in "öteki ben"lerinden birisi olan Hüsamettin Tambay'ın Hikmet'in intiharından sonra da görülmesidir. Dolayısıyla Hikmet'in kişiliklerinden birinin sembolik bir intihar eyleminde bulunmuş olma ihtimali artar. Romanın sonunda da Hikmet ölmüş olmasına rağmen Hüsamettin Tambay, "Anlamıyorum(…) Neler olduğunu hakikaten hatırlamıyorum Hikmet. Sen bana müsait bir zamanında anlatırsın olmaz mı(…)İfade edemediğim bir eksiklik hissi var içimde"(TO, 473-474) diyerek sanki onunla hâlâ irtibat kurabilecek bir konumdaymış intibası uyandırır. Hikmet'in hayali veya sembolik bir intihar gerçekleştirmiş olması ihtimali her ne kadar yüksek olsa da kesin olarak böyle olduğu söylenemediği için sembolik intihar ihtimali belirtilmekle beraber bu tezde Hikmet'in gerçekten intihar etmiş olduğu ve Hüsamettin Tambay ile farklı kişiler olduğu ihtimalleri merkeze alınmıştır.

> dersiniz? İnsanın ağırlığına dayanmaz sonra. Bana bakmıyor. Sesimi duymuyor. Artık çok geç, geriye bakamam. Bütün hazırlık bozulur. Neden geriye dönemiyorum. Aşağı da bakamıyorum. Gözlerini kapa. Buraya takıldım kaldım. Beni duymuyor musunuz? Bir şey yapamaz mısınız? Düşünüyorum."(TO, 462)

Oğuz Atay'ın tercih ettiği son cümle, "düşüyorum" ifadesiyle benzerliği sebebiyle de ilgi çekicidir.[220] Bu kısımdan hemen sonra gelen 18. bölümde ev ve evin etrafı insanlarla dolar. Bu insanların olay hakkında fikir yürüttüğü görülür. Hüsamettin Tambay ve Bekir Efendi ise kalabalığı düzende tutmaya çalışırlar. Yine Bekir Efendi ve Hüsamettin Tambay olayın nasıl olduğu konusunda tartışan kişilerdendir. Bekir Efendi Hikmet'in düşmediğine dair fikir belirtirken Hüsamettin Tambay olayı görenin kendisi olduğunu belirterek Hikmet'in kayıp düştüğü konusunda ısrar eder.[221] Çevredekilerin konuşmasından Hikmet'in vücudunda gözle görülür bir zarar olmadığı anlaşılır: "Bir tarafında bir sıyrık bile yoktu: Sanki rahatça uzanmış uyuyordu."(TO, 465) Nurhayat Hanım çocuklarını bir odaya kapar ve Hikmet'in yatağı üzerinde ağlar. Sonradan Hikmet'in üstünü beyaz bir çarşaf ile örter. Hüsamettin Tambay da sokak boşaldıktan sonra divanın üstüne oturarak ağlar. Ardından gazeteye yollamak ve Hikmet için bir vefat ilanı yayımlatmak için Hikmet hakkında bir yazı yazar.

Tehlikeli Oyunlar'da da *Tutunamayanlar*'da olduğu gibi haklarında pek fazla bilgi verilmeyen bazı roman kişilerinin intiharlarından bahsedilir. Bu intiharlara ilk olarak 2. bölümde Hikmet ile Hüsamettin Tambay'ın diyaloğunda rastlanır. Hikmet askerlik döneminden birisi hakkında konuşur. Bu kişinin kim olduğu belirsizdir. Bu belirsiz kişi annesi ile babasının intihar ettiğinden bahseder. Hikmet ile diğerleri de akıllarına gelen intiharlardan bahsederek karşılık verirler. Böylece belirsiz kişinin anne ve babasına, 8. kattan aşağı atlayan Osman eklenir. Bu üç müntehirin intiharlarının arka planı veya intihar sebepleri hakkında herhangi bir bilgi verilmez.

---

[220] Serol Teber'in Oğuz Atay'ın romanlarındaki ana kişilerin intiharı hakkında söyledikleri bu bağlamda önemlidir. Teber, intihar tercihlerini doğal bulur. "Asya tipi militer despotizm geleneğinden gelen bir toplumda" entelektüel ya düşünme suçundan tutuklanacak ya da katledilecektir. bk. Teber, *"Tutunamayanlar"ın Politik Psikolojisi*, s. 45. Dolayısıyla bu düşünce yapısında ölümü kendisinin seçmesi daha zahmetsiz bir yöntemdir. Bu bağlamda Çimen Günay Erkol'un görüşlerini de anmak gerekir. Çünkü Erkol'un, *Tehlikeli Oyunlar*'ın bir 12 Mart romanı olduğu yönündeki tespiti de yine bu düşünceye farklı bir boyut katar ve onu güçlendirir. bk. Çimen Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021, s. 239-253. Bu iki yorum birbiriyle beraber düşünüldüğünde "düşmek" ile "düşünmek" arasındaki bağı da çok iyi açıklar.

[221] Oğuz Atay günlüğünde de bu belirsizlikten söz etmiştir: "Kalbi sıkışır, balkona hava almaya çıkar ve balkondan düşer, ya da atlar." bk. Atay, *Günlük*, s. 66. Hikmet'in önceki düşüncelerinden hareketle, atlamış olması ihtimalinin çok baskın olduğu söylenebilir.

Tehlikeli Oyunlar'ın 13. bölümünde ise yine Hikmet bir arkadaşının intiharından bahseder:

> "(…) bizim bir arkadaş vardı, kadınlara kendin acındıracaksın diye öğüt veriyordu bana, çok üzülüyorum -ne yapacağımı bilmiyorum- yalnız kaldığım için intihar etmeyi düşünüyorum diye dert yandı mı bütün kadınlar ağına düşüyormuş, sonra bir yanlışlık oldu: Bu arkadaş -başımız sağolsun- intihar etti(…)"[222](TO, 318-319)

Bu kişinin kadınlarla iletişim kurmak için ortaya sürdüğü intihar düşüncelerinin yalan olmadığı dolayısıyla intiharından önce de intihar düşünceleri taşıdığı anlaşılır.

Tehlikeli Oyunlar'ın son müntehiri ise Mütercim Arif'tir. Romanda Mütercim Arif hakkındaki bilgiler Hüsamettin Tambay'ın ağzından verilir. Mütercim Arif, Fransa'nın Ekslaşapel şehrinde[223] havagazı borusunu ağzına sokarak intihar eder. Mütercim Arif'in intiharının arka planı veya intihar sebepleri hakkında pek bilgi verilmez.[224]

Yusuf Atılgan'ın[225] *Anayurt Oteli*[226](1973) romanında, romanın ana kişisi olan otel katibi Zebercet intihar eder. Zebercet, otelin içinde toplumdan kendini büyük ölçüde soyutlamış olduğu çok düzenli bir hayat sürerken "gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın" olarak niteleđiği[227] ve ismini bilmediği bir kadının otele gelmesinden sonra bu düzen bozulur.[228] Otelden ayrılan kadının geri geleceği umuduyla hiçbir detayında

---

[222] Bu kısımda Hikmet'in kendisi hakkında konuşuyor olması ihtimali de mevcuttur.

[223] Bu tezin yazılmakta olduğu 2021 yılında belirtilen şehir Almanya'nın Aachen şehridir.

[224] Mütercim Arif'in Goethe hayranı olduğu ve Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* isimli eserine hayran olmakla kalmayıp onu çevirdiğinden bahsedilir: "Büyük edip (Alaman) Göte'ye hayranlığı, Mütercim Arif'i, Verter'i de derin bir vecd içinde okumaya ve lisanımıza kazandırmaya sevk etti." (TO, 437) Mütercim Arif'in Werther hayranlığı, üzerinde durulması gereken bir detaydır. Bilindiği üzere Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* eseri, bir intihar salgınına yol açmıştır. Dolayısıyla Mütercim Arif'in intiharında da payı olması ihtimal dahilindedir.

[225] Yusuf Atılgan ilk romanı olan *Aylak Adam*'ı da intiharla bitirmek istemiş ancak fazla melodramatik olacağını düşünerek bu fikirden vazgeçmiştir. Yazar bu fikri ikinci romanı olan ve *Aylak Adam* ile aynı madalyonun iki farklı yüzü olarak gördüğü *Anayurt Oteli*'nde gerçekleştirir. Romanı yazdığı dönemde Yusuf Atılgan bunalımdadır ve romanı yazarak bunalımını Zebercet'e aktardığını belirtir. bk. Selmi Andak, "Yunus Nadi Roman Mükâfatı İkincisi", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 61; Mürşit Balabanlılar, " 'Anayurt Oteli'nin Yazarı Yusuf Atılgan'ın Yöneldiği Üç Tema: Hapis, İntihar ve İşkence", *a. g. e.* , s. 66.

[226] Yusuf Atılgan, *Anayurt Oteli*, Yapı Kredi Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (AO, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[227] Ahmet Oktay, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli* ile aynı türden bir gerçekliği yansıttığını düşündüğü intiharla sonuçlanan bir başka roman olan Kemal Bilbaşar'ın *Denizin Çağırışı* romanındaki "sarışın kadın"ın, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın ile benzeştiğini düşünür. bk. Ahmet Oktay, "İki Taşralı: Bilbaşar ve Atılgan'da Yabancılaşmış Birey Üzerine Notlar", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, s. 305.

[228] Zebercet kadının otelden ayrılmasının ardından otelin temizlik başta olmak üzere bazı işlerini gören ortalıkçı kadını on yıl sonra ilk kez uyandırmamak, berberini değiştirmek, toplumsal alanlara normalde çıktığından farklı

değişiklik yapmadığı, hatta bu yüzden ışığını bile kapamadığı odada, kadının çay bardağının yanlışlıkla kırılmasının ardından Zebercet, kadının geri geleceğine dair umudunu kaybeder. Bu kaybın ardından otelde olduğu zamanlarda kendisini tecrit etmeye başlar. Önce "yer yok" diyerek gelenleri geri çevirir, sonrasında ise neden göstermeden otelin kapısına "KAPALI" yazılı bir karton koyarak oteli tamamen kapatır. Böylece ortalıkçı kadın ve otelin kedisiyle birlikte otelde yalnız kalır. Geceleri ortalıkçı kadının odasına girip o uyurken ona düzenli bir şekilde tecavüz eden ama gecikmeli Ankara treniyle gelen kadını gördükten sonra bunu bırakan Zebercet, oteli kapatmasının ardından ortalıkçı kadına tekrar tecavüz etmeye kalkar. Ancak durum daha önce de aynı olmasına rağmen bu kez kadının kendisine karşılık vermemesinden rahatsız olan Zebercet, cinsel ilişkinin tek yönlülüğü sebebiyle hissettiği yetersizlik duygusuyla ortalıkçı kadını boğar.[229] Ardından otelin kedisini de bir tavayla öldürür. Bu şiddet eylemlerinden sonra gönülsüz biçimde bir süreliğine oteli tekrar açar. Cinayetlerin ardından Zebercet'in başından geçen kimi olayların gerçek olup olmadığı, dolayısıyla kendi kafasında bazı olaylar kurup kurmadığı net değildir.[230] Zebercet, cinayetlerden sonra gelini gerdek gecesi boğmak suçundan yargılanan bir damatla kendisini özdeşleştirir ve onun yargılanma süreciyle eş zamanlı olarak kendisini de zihnindeki bir mahkemede yargılar. Zebercet'in kendisini özdeşleştirdiği bir diğer roman kişisi ise otelin sahibi olan Keçecizade ailesinin mensuplarından, kendisini asarak intihar eden

---

zamanlarda da çıkmak ve hatta sonradan otelde başka bir odada kalmak başta olmak üzere düzenini bozan bazı şeyler yapar. Zebercet'in öncesinde aşırı düzenli birisi olması ve düzenin gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın ile karşılaşmasından sonra bozulması, bu durumun intihar açısından üzerinden durulması gereken bir detay olduğuna işaret eder.

[229] Oğuz Cebeci, Lichtenstein'ın orgazmın ego açısından işlevselliği üzerinde durarak kişinin orgazm olarak var olduğu duygusunu hissettiği yönündeki düşüncelerini aktarır ve cinsellikte başkası tarafından onaylanma isteğine dikkat çeker. bk. Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* s. 107-112. Romanda varlığından şüphe duyacak hâle gelen Zebercet de varlığını kanıtlamak için başkalarına ihtiyaç duyar. Zebercet, ortalıkçı kadına son tecavüzünde ondan karşılık bekler. Bu karşılığı alamayınca yine varlığını onaylatamamış olur. Bunun getirdiği agresiflikle de kadını öldürür.

[230] Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının otelde bıraktığı havluyu istemeye gelen iki kişiyle yaşadığı olaylar, büyük ihtimalle gerçek değildir. Ülker Onart ve Ali İhsan Kolcu da romanın bu kısmının Zebercet'in hayali olduğu kanaatindedir. bk. Ali İhsan Kolcu, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2003, s. 127; Ülker Onart, "Bir İletişim Çıkmazı: Zebercet", *Yusuf Atılgan'a Armağan,* s. 249-250. Zebercet'in sonradan bu kişilerin kendisini bağlamak için getirdikleri çamaşır ipiyle kendisini asması da önemlidir. Olay hayal olarak değerlendirildiğinde zaten kendisini asmayı düşünen Zebercet'in çamaşır ipine dikkatini önceden verdiğine işaret eder. Bu olaya ek olarak kendini emekli subay olarak tanıtan adamın polis tarafından aranmasının da hayali bir durum olması ihtimal dahilindedir. Zebercet, kendi cinayetinin düşündürdüklerinden hareketle adamla ilgili hayali bir kişilik kurgusuna yönelmiş olabilir. Romanın bu kısmıyla ilgili olarak Murat Belge, polisin dediklerinden şüphe duymaya gerek olmadığını belirtirken, Necdet Berk Özler ise polisin gelip gelmediğinin dolayısıyla Zebercet'in hissettiği korku ve suçluluk duygularıyla hayal görüp görmediğinin sorgulanması gerektiğini belirtir. bk. Murat Belge, "İnceleme", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 48; Necdet Berk Özler, "*Anayurt Oteli*'nde Okların Yönü: Metindeki Semboller ve Karşıtlıklar", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, s. 85.

Faruk'tur[231]: "Sizinkilerden hiç kendini asan oldu mu?(…) Benimkilerden biri gerdek gecesi karısını boğmuş."(AO, 80) Damadın asılma cezasıyla yargılanan birisi olması ve Faruk'un kendisini asarak intihar etmiş olması Zebercet'in mahkemesinin sonucu hakkında işaretler veren bir durumdur.

Zebercet'in damadın mahkemesi sırasındaki iç konuşmaları, hem yargılanma sürecinde başkalarının sorularına cevap vermek zorunda kalmanın onun için ne kadar çekilmez bir durum olduğunu hem de kendisini asma isteğini gösterir[232]:

> "Kıstırmışlar seni… doğrusu kendin kızmışsın ne vardı dayına gidecek dağdan yana gitseydin *bir ip alsaydın yanına az daha ben de…*(…) Kimbilir belki de iyi olur yalnız uzatılmasın böyle polisler sorgu yargıçları savcılar avukatlar yargıçlar doktorlar nedenine gelince beş gündür…"(AO, 74. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Zebercet'in kendisiyle özdeşleştirdiği damadın mahkemesi 28 Kasım tarihine uzatılınca Zebercet kendisi için vereceği kararı da o tarihe uzatır. Ancak 28 Kasım tarihini beklediği sırada Zebercet hayattan iyice kopar. Yemek yemeyi bırakır. Sadece çok su içer ve bundan dolayı arada tuvalete gitme ihtiyacı duyduğu için yerinden kalkar. Kafasından geçen türkü sözleri yaşamla ölüm arasında kalan bir ruh hâline girdiğini açıkça gösterir: "Ne ölüyüm ne sağım."(AO, 95) Sonunda Zebercet, 28 Kasım tarihini beklemenin de manasız olduğunu düşünerek intihar etmeye karar verir.[233] Son günlerinde kendisinin, daha önce ise gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının kaldığı odada, masayı yatağın üstüne koyar. İntihar etmeden önce çok düzenli ve soğukkanlı hareket eder:

> "Ayakkabılarını, çoraplarını çıkardı. Ceketini, pantolonunu, kazağını sandalyenin arkalığına koymuşken aldı, askıya astı. Don-gömlek yatağa çıkıp masayı yokladı, bastırdı; dengesini koruyarak ağır ağır üstüne çıktı; doğruldu(…) Yüzü sarıydı, katıydı. Soluğu sıklaşmıştı."(AO, 105-106)

---

[231] Zebercet'in kurduğu bazı özdeşlik bağları için bk. Atilla Erol, "Zebercet'in Özdeşleşme İhtiyacı", *a. g. e.* , s. 95-101.

[232] Bilgin Güngör, Zebercet'in suçunun cezasını Raskolnikov gibi iç dünyasında verdiğini belirtir. Nurdan Gürbilek'e göre ise Zebercet'i intihara sürükleyen şey bir cana kıymak değil, bu cinayet sebebiyle başkalarının eline düşecek olmaktır. bk. Bilgin Güngör, *Yabancının Aşina Sesi: Yusuf Atılgan*, Mühür Kitaplığı, İstanbul 2018, s. 42; Nurdan Gürbilek, *Mağdurun Dili*, Metis Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018, s. 169-170.

[233] Enis Batur, *Anayurt Oteli*'nin, William Faulkner'ın *Ses ve Öfke* romanının ikinci bölümüyle önemli oranda benzeştiğini belirtir. *Ses ve Öfke*'nin ikinci bölümünde Quentin isimli roman kişisinin intihar süreci anlatılır. bk. Enis Batur, "Anayurt Oteli", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, s. 211-212.

Zebercet çamaşır ipini üst kattaki karyolaya bağlar ve odada açtığı delikten aşağı masanın olduğu odaya sarkıtır. Ardından da "ben kaçamam bağlıyım burada ölülere konağa"(AO, 93) diyerek bahsettiği otelde, odasına sarkıttığı iple kendisini asarak intihar eder[234]:

> "İpi boynuna geçirdi, düzeltti. Tam o sırada dışarıdan birkaç arabanın korna seslerini duydu; başka araçlar da katıldılar buna; kornalar, tren düdükleri, fabrika düdükleri arasız, kesintisiz ötmeye başladılar[235](…) Ayaklarıyla masayı itip aşağı yuvarladı; bir boşluğa düşerken durdu. Gözleri, ağzı açık, bacakları gerilerek, çırpınarak sallanırken kollarını kaldırıp başının üstünden ipi tutmaya uğraştı. (Ne oldu? Yapmayı unuttuğu bir şeyi mi anımsadı birden? Ya da yeryüzünde tek gerçek değerin kendisine verilmiş bu olağanüstü yaşam armağanını korumak, her şeye karşın sağ kalmak, direnmek olduğunu mu anladı giderayak? Yoksa bilinçsiz canlı etin ölüme kendiliğinden bir tepkisi miydi bu?) Başı öne doğru eğiliyordu. Kolları iki yana sarktı. Donunun sol paçasından fildişi renginde koyuca bir sıvı aktı uzaya uzaya; dizine yakın bacağındaki kıllara bulaşarak ardarda yatağın üstüne düştü, yayıldı. Yukarıdan, sallanırken tahtaya sürtündüğü yerden ip çatırdadı..."(AO, 107-108)

Görüldüğü üzere Yusuf Atılgan, Zebercet'in son çabası üzerinde durur. Bu çabanın gerçek sebebini tam olarak bilmek mümkün olmamakla beraber, bunu ambivalansın bir tezahürü olarak görmek mantıklı durmaktadır.

Anayurt Oteli'nde Zebercet dışında intihar eden diğer kişi otelin sahibi olan Keçecizade ailesinin mensuplarından Faruk'tur.[236] Faruk'un hikâyesi, kendi annesinin anlattıklarının arasını yine kendi düşünceleriyle dolduran Zebercet'in yorumları

---

[234] Berna Moran otelin ana rahminin yerini tuttuğunu belirtir. Necdet Berk Özler, Berna Moran'a katılmakla beraber yorumu daha da ileri taşıyarak ana rahminin bir numaralı oda olduğunu belirtir. Ana rahmi yorumundan yola çıkarak da Zebercet'in kendisini astığı ip ile göbek bağı arasında bir benzerlik kurar. bk. Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s. 299; Özler, "*Anayurt Oteli*'nde Okların Yönü: Metindeki Semboller ve Karşıtlıklar", s. 83-87. Şeyma Karaca Küçük ise Zebercet'in kendisini astığı ipin ucundaki halkaya benzer şekildeki kısım ile bir beraberliğin simgesi olan yüzük arasında bağlantı kurar. Romanda Zebercet karşısındakilerin yüzük takıp takmadığına dikkat eder. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının yüzüğü olmadığını da fark etmiştir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 333.

[235] 10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü sebebiyle dışardan gelen bu sesler, Zebercet'in intihar saatinin 09.05 olduğunu gösterir. Ayrıca Bülent Aytok Özaltıok, intiharın dışardan gelen sesler eşliğinde gerçekleşmesi sebebiyle Zebercet'in intihar sahnesini Goethe'nin *Faust* eserindeki, Faust'un intihar sahnesine benzetir. bk. Bülent Aytok Özaltıok, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarındaki Modernist Unsurlar*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2011, s. 27-28.

[236] Bazı kaynaklarda yine Keçecizade ailesinden olan ve Halvetî tekkesinde çileye giren derviş Nureddin de müntehir olarak anılır. Nureddin 40 günlük çileye giren ve 22 gün sonra çileyi bitirdiğini söyleyerek odadan çıktıktan sonraki sabah vefat eder. Bu tezde Nureddin'in ölümünün intihar olarak ele alınması doğru bulunmamıştır. Nureddin'in ölümünü intihar olarak niteleyen iki çalışma için bk. Macit Balık, "Kendilik ve Ötekilik Sorunu Açısından Yusuf Atılgan'da Suç, Ölüm ve İntihar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 45 (2016), s. 46; Gökhan Eral, *Franz Kafka'nın ve Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Varoluşçuluk Temelinde Karşılaştırılması*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2011, s. 118.

üzerinden verilir.[237] Zebercet'in kafasında çizdiği senaryoya göre Faruk, abisi Rüstem'in eşi Semra'ya âşık olur ve bu imkânsız aşkın ağırlığıyla intihar eder[238]:

> "Sokak kapısından girdiklerinde karşıda, merdiven boşluğunda upuzun asılıymış oğlan; ayağında ayakkabıları, sırtında yazlık giysileri, boynu bükük. Bağırmışlar; anası olduğu yere çöküvermiş. Arabacı koşmuş; merdiven ortasında devrili masanın(bu mu) yanından dolaşıp kollarını uzatmış oğlana; birkaç karasinek kalkmış ayakkabılarından. Nebilanım gözleri kapalı, kimseyle konuşmadan, arada titreyerek iki gün yatmış; ölmüş."(AO, 56)

İntiharın ardından dayanamayarak ölen Nebilanım, Faruk'un annesidir. Faruk'un ölümünden on yıl sonra bazı kişilerin ölüm getireceğini söyleyerek itiraz etmelerine rağmen, abisi Rüstem "Ölürse onun adıyla ölsün, yaşarsa onun adıyla"(AO, 105) diyerek üçüncü oğluna Faruk'un adını verir. Tekrar belirtmek gerekir ki, Faruk'un Semra'ya olan aşkı sebebiyle öldüğü Zebercet'in kendisine anlatılanları kendince birleştirerek çıkardığı bir sonuçtur:

> "Yorumdu bunlar hep, kendinin yorumları. Anası gördüklerini, duyduklarını anlatırken arada yalan söylemiş ya da abartmış olabilirdi elbet. Üstelik hiç sözetmemişti böyle bir ilişkiden. 'Niye kıydı canına on dokuzunda bilemedik. Kimselere söylememiş; bir satır bile yazmamış. Dolabını, sandığını, kitaplarını, defterlerini didik didik aradık; bulamadık.' Küçük kardeşinin karısına tutkunluğundan kuşkulansaydı Rüstem Bey doğan oğullarına onun adını verir miydi?"(AO, 104)

Zebercet'in Faruk'un Semra'dan hoşlandığı sonucunu çıkarmasının altında, bu senaryonun kendi durumuna kısmen denk düşmesi yatıyor olabilir.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*(1973) romanının çeşitli yerlerinde müntehir Salih'in ölüm üzerine düşünceleri olduğu görülür. Köydeyken herkesin ölecek olması üzerine düşünen Salih, askerdeyken "ölüme kadar kaçmaksa şimdiden düşüp ölmek en iyisi"(K, 240) diye düşünür. Önce Gülşen ile sonra da genelevde Şadiye ile cinsel ilişkiye girme konusunda başarısız olduktan sonra yaşadığı utanç sebebiyle ölümü bir kaçış olarak görür:

> "Keşke, ölüm uçan atların en hızlısına binmiş olsa diye geçiriyor içinden. Perşembeden önce gelip alsa canımı; tere bulanıyor bütün gövdesi yeniden. Dört bir yanını ölümün atları

---

[237] Bu tezde, Faruk'un intiharı sadece Zebercet'in düşünceleri aracılığıyla gözlemlenebildiği için Zebercet'in düşünceleri baz alınarak yorumlanacaktır.

[238] Ali İhsan Kolcu, Faruk'un abisinin eşine âşık olmayı ahlak dışı bularak intihara yöneldiğini düşünür. bk. Kolcu, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, s. 131.

> kuşatıyor birden; kaçıp kurtulmanın gözleriyle bakınıyor dört yanına; sivrilip kaçmak, başı sonu belirsiz bir kaçış, burda değilse orada, orda değilse bir başka yerde utancın ve rezilliğin irin yüzlü zebanisi hep peşinde olacak, ölüm gibi. Uçan bir atın sırtındaki süvariyle bir insan yarışamaz." (K, 286-287)

İntiharından kısa süre önce annesiyle olan bir konuşmasında ise annesi, onun başka bir erkeğin tacizine veya tecavüzüne uğrayıp uğramadığını sorgular. Bu soruya verdiği cevap Salih'in gerekli gördüğü takdirde intihar edeceğini dolayısıyla intihara olan yatkınlığını gösterir: "Başıma öyle bir iş gelmiş olsa, hiç bilemedim kendi canıma kıymasını da bilmem değil ya."(K, 300) Romanın sonunda ise cinsel açıdan sorunları olan Salih, 5-6 yaşlarındaki Sevim Kız'a karşı cinsel uyarılma hisseder. Sevim kızı önce taciz eder sonra da öldürür. İşlediği cinayetin ardından da kendisini uçurumdan atarak intihar eder.

Ömer Polat'ın *Mahmudo ile Hazel*(1973)[239] romanında Mısto Ağa'nın üçüncü eşi olan Zeyno, kocası tarafından cinsel açıdan ihmal edilir. Zeyno bu eksikliğini Mısto Ağa'nın diğer eşleri gibi köyün alt takımından kişilerle gidermez. Eşkıya olup köylerine gelen Mahmudo'ya vurulur. Ancak Hazel ile evli olan Mahmudo hem eşine hem de ekmeğini yediği ve misafir olduğu Mısto Ağa'ya ihanet etmemek için Zeyno'yu reddeder. Reddedilen Zeyno, Mahmudo'nun bir süreliğine köyden ayrıldığı gün kendisini asarak intihar eder:

> "Kofisi başından düşmüş, yerde duruyordu. Al kirmanşah kuşağının bir ucu boynunda, bir ucu tavandaki merteğe düğümlü. Çıplak ayak bileklerinde mavi boncuklar dizi dizi. Kara saçları dört bir yanında pervane. Kirpikler örtmüş kara gözlerini. Odanın içi vayşiyan."(MH, 133)

Zeyno'nun cesedini, onu kızı gibi gören Mısto Ağa'nın ilk eşi bulur. Zeyno'nun ölümüne büyük çoğunluğun üzüldüğü görülür. Eşi Mısto Ağa ise Zeyno'nun intiharını önemsemez: "Dağılın, bir şey yok. Kancığın biri kendini asmış o kadar."(MH, 134) Ağlayanlara kızar. Hatta cesede tükürecek kadar ileri gider. İntihar eden eşinin mezarlığa gömülmesine bile izin vermez. İntihar edenin namazının bile kılınmayacağını söyleyerek mezarlık dışında bir yere açtırdığı çukura attırıp üstünü kapattırır.

---

[239] Ömer Polat, *Mahmudo ile Hazel*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer bunun yerine (MH, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Zeyno'nun ölümüne çok üzülenlerden birisi olan Feyzo, Mahmudo geri geldiğinde ona olanları anlatır. Mahmudo da Zeyno'nun ölümüne üzülür:

> "Mahmudo'nun elleri yanına düştü. Başını yukarı kaldırdı. Gözleri kapandı(…) Gözlerine yaş doldu Mahmudo'nun. Ufaktan ufaktan ağladı. Yüreği çekildi. Bağırmak geldi içinden."(MH, 148)

Mahmudo, Hazel'den ölü doğan çocuğunu mezarlık yerine Zeyno'nun yanına gömdürerek ona olan saygısını gösterir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında roman kişilerinden Nimet intihar eder. Romanda Nimet'ten sadece Aysel'in Semiha'ya yazdığı mektupta bir cümleyle intihar etmesi bağlamında bahsedilir: "Kendini sakın Nimet gibi dereye atmaya kalkma."(ÖY, 111) Nimet'in adının geçtiği tek kısım bu olmakla beraber romanın başlarında da bir intihardan bahsedilir:

> "Kız ve erkek öğrenciler ilk kez birbirlerine değeceklerdi Ama, onca provaya karşın değemiyorlardı. Adımları birbirine karışıyordu. Sarılmak gerektiğinde, birbirlerinden birer metre uzakta duruyorlardı. Bu bile, erkek ve kız çocuklar arasında, birinin de kendini dereye atıp boğulmasıyla sonuçlanan büyük aşklara yol açacaktı."(ÖY, 20)

Romanın başlarındaki bu isimsiz müntehirin Nimet olduğunu varsaymak mantıklı görünmektedir. Dolayısıyla Nimet'in intihar sebebi âşık olmasıdır. Sevdiği kişiyle beraber olmasının önünde duran bazı engeller onu intihara yöneltmiş olabilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*(1973) romanında farklı türde bir intihar da gerçekleşir. Cemal'in anlattığı olaya göre Alâiyeli Ahmet, eşinin kötü yola düştüğünü haber alır. Aldığı bu haberden sonra dağa çekilir. Bir süre erkeksiz köylerde kadınları korur. Ancak işinin durumunu iyice işitince daha saldırgan bir hâl alır. Yine de sadece hak eden kötü kişileri öldürür. Sonra eşine rastlayan Ahmet, hikâyeyi onun ağzından dinleyince, daha önce duyduklarından daha farklı bir tabloyla karşı karşıya kalır. Ahmet'in öldüğü haberi giden eşi, hastalık var denerek frengi hastanesine kapatılır ve tecavüze uğrar. İğrense de yaşamaya devam eden kadın, Ahmet'in yaşadığını öğrendiği için artık bunu yapamayacağını, ne onun yüzüne bakabildiğini ne de onsuz yaşayabileceğini söyleyerek Ahmet'ten kendisini öldürmesini ister. Kadının isteğini yerine getiren Ahmet, idam edileceğini bile bile ölmek istediği için teslim olur: "Filânı, filânı, filânı öldürdüm. Beni kurşuna dizin!" (…) Ben kimseyi eziyet ederek öldürmedim, bunlar beni eziyet olsun diye bekletiyorlar…"(SD, 208) Ahmet sonunda

idam edilerek intiharını tamamlar. Her ne kadar ölüme sebep olan eylemde bulunan kişi doğrudan kendisi olmasa da teslim olması doğrudan ölmek için olduğu için onun yaşadıklarını da intihar olarak değerlendirmek gerekir.[240]

Lütfi Kaleli'nin *Haşhaş*[241](1974) romanında Gülfinaz'ın eşi Ahmet kaçakçılık yaptığı gerekçesiyle hapse girer. Mallarını taşıdığı Hurşit Ağa'nın adını sorgusunda gördüğü fiziksel şiddetin ardından dayanamayarak kolluk kuvvetlerine söyler. Hurşit Ağa, kendisine bir şey olmamasına rağmen, adını verdiği için Ahmet'in ailesine sahip çıkmaz. Ahmet hapisteyken Ahmet'in babası, eşi Gülfinaz, beş yaşındaki oğlu Orhan ve üç aylık kızından oluşan ailesi maddi açıdan çok zor durumda kalır. Bir defa Hurşit Ağa, az miktarda para verdiyse de sonradan sürekli başından savar. Ahmet, Hurşit Ağa'yı ailesine bakmazsa onu öldüreceğini söyleyerek tehdit eder. Hurşit Ağa bu tehdide çok sinirlenir. Bu olayın ardından evin önünde iki tane serseri dolanmaya başlar. Ahmet'in babası yine para istemeye gittiğinde Hurşit Ağa, Gülfinaz'ın namusuna dil uzatıp, itiraz eden babaya "gözünle gör" diyerek onunla beraber evine gelir. Eve geldiklerinde serserilerden birisini içerde bulurlar. Gülfinaz'ın saçının başının dağınık olduğuna dair verilen bilgiler, onun büyük ihtimalle tecavüze uğradığını gösterir. Ancak nispeten daha düşük de olsa bir başka ihtimal de Gülfinaz'ın parasızlık sebebiyle çocukları için serseriyle beraber olmasıdır. Romanda tecavüzü kesinleştiren bir ifade yer almaz.[242] Gülfinaz, Ahmet'in babası eve girdiğinde utanç ile yüzünü kapayarak hıçkıra hıçkıra ağlar. Gülfinaz, o gün evi yakarak intihar eder. Yangın sırasında Ahmet'in çocukları ölürken babası ise eli ve yüzünde yanıklarla kurtulur.

Haşhaş romanının diğer müntehiri ise Rabia'dır. Rabia romanın ana kişisi olan Hasan'ı sever. Ancak aşkı karşılıksızdır. Rabia'nın durumunu sezen Hasan umut bağlamaması için ona evli olduğu yalanını söyler. Hasan ile arasındaki bu konuşmadan sonra Rabia yıkılır:

---

[240] Aslında Ahmet'in eşinin durumu da benzer bir durumdur. Ancak onun eşinden kendisini öldürmesi yönündeki isteğinin karşılık bulmama ihtimali bulunur. Hâlbuki yargı karşısına geçen Ahmet'in idam edileceği, suçlarının karşılığında alacağı ceza belli olduğu için kesindir. Bundan dolayı Ahmet'in eşinin ölme isteği intihar olarak değerlendirilmemiştir.

[241] Lütfi Kaleli, *Haşhaş*, Can Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (H, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

[242] Tecavüz ihtimali daha yüksek olduğu için bu tezin devam eden kısımlarında olay tecavüz şeklinde anılacaktır. Bununla beraber tecavüz yerine diğer ihtimal konulduğunda da yorumlarda pek bir değişiklik olmadığı görülecektir.

> "Konuşmanızdan sonra aştan ekmekten kesildi, eriyip muma döndü ceylan gibi kız. (…) Dünyası yıkılmış yavrunun. 'Ben yaşayamam Döne, ben yaşayamam gayri' demiş iki gözü iki çeşme. 'Hasan!' dedikçe yüreğinden kan gelmiş dalak dalak. Arası çok sürmedi, önceki gün ipten aldık kendini."(H, 256-257)

Hasan, Rabia'nın intiharından dolayı kendini suçlu görür ve ona çok üzülür.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*(1974) romanında Emine'nin ablası olan Seçil, Erzurum'da olduğu dönemde, evli olan Ertegün Üsteğmen'e âşıktır ve onunla iletişim hâlindedir. Yakın arkadaşının Seçil'i ailesine gammazlaması sonucu, Seçil'in ilişkisini öğrenen annesi Nüveyre ile Seçil arasında büyük bir tartışma yaşanır. Bu tartışma sırasında Seçil zihnindeki intihar düşüncelerini ilk kez açığa çıkarır: "Ben ondan başkasıyla olamam. Siz anlamıyorsunuz, kendimi öldürürüm."(KY, 43) Annesi ise onun bu tehdidini ciddiye almaz: "Öldürürmüş kendini, geber…"(KY, 44) Nüveyre Hanım bu kavga sırasında Seçil'e şiddet de uygular. Seçil'in ilişkisinin ortaya çıkması sonucu, aile Seçil'i İstanbul'a yollama kararı alır. Kararın alındığı ilk günlerde Seçil, karara uymayacağına dair sözler söyler. Yine aynı dönemde Ertegün, Seçil'in yararına olacağını düşünerek Emine aracılığıyla ayrılık haberini yollar. Seçil aldığı bu haberin ardından büyük değişimler geçirir. Ruh hâlinde bir çöküntü yaşanır:

> "Bu yaşlar niye akıyor gözlerimden bilmiyorum ki. Aslında seviniyorum inan Emine. (…) Seçil'in bakışı kıpırtısız oluyordu. Derginin çevirmediği yapraklarında tükenmez, başa çıkılmaz bir şeyler yazılıymış gibi dalıp dalıp gidiyordu ablası."(KY, 148-149)

Seçil ayrılığın ardından kendisi olma yönündeki direnişi konusunda pes ederek annesinin olmasını istediği kişiye dönüşür. İstanbul'a gitmeyi de kabul eder. İstanbul'a gittikten sonra ilk intihar teşebbüsünü gerçekleştirir:

> "Sonra ilk yıl dayanamayıp uyku haplarını içtiğimde beni kurtardılar. (…) Yeniden dirilmek hesaplamadığım bir işti. Nasıl suçlu bulmuştum kendimi anlatamam. Utancımdan yorganı başımdan aşağı indiremiyordum."(KY, 130)

Seçil'in hayata dönmeyi hiç düşünmediğini söylemesi ondaki intihar fikirlerinin çok güçlü olduğuna işaret eder. Yıllar sonra Emine ile konuşurken bu intihar teşebbüsünün sebebi olarak Ertegün ile yaşadıklarını gösterir:

> "Bir Ertegün içindi. Kör olayım ki içim parçalanıyordu onu görmedikçe. Sen anlayamazsın, öylesine âşık olduğunu sanmıyorum. Yüreğim ağzımdaydı. Duyarlığımdan kendim bile ürküyor, sakınıyordum. Ne sevgiydi ah o öyle, neydi…"(KY, 263)

Seçil'in bu intihar teşebbüsünün ardından anneannesi Seçil'e acır ve üzülür. Annesinin aksine anneannesi, Seçil'i daha serbest bırakarak üzerindeki baskıdan kurtulmasını sağlar. Bu yüzden Seçil, anneannesini anarken iyi sözler kullanır.

Seçil ilerleyen dönemlerde ünlü bir ticaret avukatıyla evlenir. Tamamen annesinin istediği hayatı yaşamaya başlar. İçinde bulunduğu çevreyi Emine'ye anlatırken söylediği bazı şeyler çok dikkat çekicidir: "Arada oyun dışına çıkıp intihar edenlerimiz bile olabilir. Yine de kimse yaşama biçimini değiştirmeyi düşünmez."(KY, 129) Bu ifadeler Seçil'in kafasında hâlâ intiharın olduğunu gösterir. Ayrıca kendi yaşam tarzı yerine annesinin istediği yaşam tarzına uygun yaşamaya başlamasının bir sebebinin de hayatta kalabilmek için farklı bir yaşama biçimi denemek olduğuna da işaret ediyor olabilir. Buna karşın Seçil ilk intihar teşebbüsünden yıllar sonra, ikinci kez intihar teşebbüsünde bulunur. Seçil'in eşi, çevreye karşı onun intihar teşebbüsünde bulunduğunu gizleyerek yanlış hapları aldığını söyler. Seçil'in annesi de çevrenin duymaması konusunda hemfikirdir. Emine, annesinden Seçil'in intihar teşebbüsünde bulunduğunu, hapları yanlışlıkla almadığını öğrenir. Seçil ise intihar teşebbüsünden sonra sadece Emine'yi görmek ister. Doktorların bir süre önlem olarak onu uyutmasından sonra uyanan Seçil, Emine ile görüşme fırsatı bulur. Seçil'in Emine'ye verdiği değerin hem Ertegün dönemlerinde aralarındaki iyi ilişkiden hem de Emine'nin kendisi olmayı başarmasına duyduğu hayranlıktan kaynaklandığı düşünülebilir. Zira Emine'nin konuşmasının Seçil'e kendisini gençliğine döndürecek gibi hissettirmesi de bunu doğrular. O, Emine aracılığıyla kaybettiği şeylere bir geri dönüş yapmaktadır. Seçil, Emine'ye intihar teşebbüsü hakkında bilgi verir. Eşiyle beraber davetten döndükten sonra içtiği içkilerin etkisiyle sızdığını, eşinin ise bu sırada evin hizmetçisi Birgitta ile ilişkiye girerek kendisini aldattığını belirtir. Ancak uyanan Seçil, zaten şüphelendiği bu ilişkinin gerçek olduğunu gözleriyle görmesine rağmen hiç müdahale etmeden arkasını dönüp gider. Aldatıldığını görmesine rağmen eşine karşı bir gücenme veya kırılma hissetmez. Bununla beraber aldatıldığını görmesi değişik şeyleri fark etmesine sebep olur. Hayatının amaçsızlığını ve sahteliğini bir kez daha fark eder.[243] Bu olay onu hayatının yalanlarıyla yüzleştirerek kurduğu hassas dengenin bozulmasına

[243] Meliha Güngör, *Kadın Yazarların Romanlarında Ataerkinin Gölgesindeki Anne-Kızlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 29.

sebep olur.[244] Hissettiği anlamsızlık duygusu sebebiyle ölümün yaşamdan daha kolay bir seçenek olduğunu düşünür:

> "Kendimi yok etmek, yorgunluktan kaçmak, artık gülünç bulduğum şeylerle dolu her günkü gibi bir sabahın başlamasına son vermek için ilaçları avuçlayıp aldım. Yatıp uyudum. Uyanmamak kör olayım ki sandığın kadar korkunç değil. Emine ölüm denilen buysa eğer… ne var ki yaşamak çok daha zor."(KY, 268-269)

İkinci intihar teşebbüsünün ardından çeşitli kişilerin olay hakkındaki düşünceleri görülür. Emine, Seçil'in ikinci intihar teşebbüsünü annesinden öğrendikten hemen sonra, Seçil'in eşine âşık olmadığını düşündüğü için intihar etmesinin sebebini sorgular. Nüveyre Hanım olayda Seçil'in eşini haklı bulur ve boşanma konusu açıldığında hemen aksi yönde konuşur. Seçil'in durumunu takip eden doktor ise Seçil'de ölüm isteği olmadığı yönünde yanlış bir yorum yapar. Ancak onun bu yanlış yorumunda ilk intihar teşebbüsünün kendisinden saklanması da etkilidir.

İkinci teşebbüs, Seçil'in son teşebbüsü olarak kalmaz. Seçil üçüncü intihar teşebbüsünde intiharını tamamlamayarak vefat eder. Emine ablasının intiharını kendisine gelen bir telgrafla haber alır. Aldığı haberin etkisiyle büyük bir şok yaşar: "Masaya kapaklanır gibi eğildi. (…) Baktıklarını görmüyordu."(KY, 506) Kağıdı okumaya bile devam edemeyen Emine, şoku atlatmak için banyoya girerek başını suyun altına sokar. Emine ablasının ölümü için çok üzüleceğinin farkında olmakla beraber daha tam anlamıyla o acıyı hissetmediğini düşünür: "Yüreğini deşecek, kanatacak acının belirmesini uslu uslu bekliyor gibiydi. Acı yüreğe de, bilince de henüz varmamıştı."(KY, 511) Emine ablasının kaybından sonra onu ne kadar sevdiğinin farkına varır. Buna karşın ablasının cenazesine gitmeme kararı alır. Bunun yerine Haydar'ın abisi Kurban'ı yolcu etmeye gidecektir.

Seçil'in intihar sebebi konusunda farklı noktalara değinmek gerekir. Bunlardan ilki kuşkusuz Ertegün Üsteğmen'e olan aşkıdır. Seçil'in eşiyle evlenmeden önce aylarca onu reddetmesi, aylarca reddetmesinden dolayı hakkında çıkan sevdiği biri olduğu yönündeki iddialar, Emine ile olan ilişkisindeki geçmiş özlemi gibi romanda gösterilen bazı kısımlar onun tüm intihar teşebbüslerinde Ertegün Üsteğmen ile arasında geçenlerin veya geçemeyenlerin etkili olduğuna dair işaretlerdir. Seçil'in, Emine ile

---

[244] Tülin Ural, "Çok Derin Fazla Sathi: 47'liler", *Gaflet: Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sınır Uçları,* Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019, s. 188.

olan ve ikinci intiharından önce gerçekleşen bir konuşmasında Ertegün'e olan hislerini önce "çocukluk" olarak nitelemesine karşın sonradan Ertegün'ü ciddiyetle anlatması dikkat çekicidir. Yine ikinci intihar teşebbüsünün ardından Emine ile olan konuşmasında eşinden boşanıp boşanmayacağı konusunda yaptığı yorumdan sonra sözün bir şekilde Ertegün'e gelmesi, Ertegün'ün daima onun kalbinde bir yerlerde kaldığını gösterir:

> "Beni sevmiyorsun, oysa çaresiz anlarımda sen, Erzurum, karlar, Ertegün, kör olayım ki onun aşkı, yüreğimin canlılığı, onun beni ilk öpüşü, o öpüşün asla silinmeyen çocuk kafamdaki eşsiz izi, anneannem…"(KY, 270)

Her ne kadar sürekli unuttuğunu, onsuz mutlu olduğunu kendisine telkin etse de, Seçil Ertegün ile ayrıldıktan sonra onu asla unutamamış ve mutlu olamamıştır. Elbette bu Ertegün'ün yegâne intihar sebebi olduğunu göstermez. Hatta muhtemelen Ertegün, daha çok kaybedilen farklı şeyleri de içeren bir sembol hâlini alır. Nurcan Şen, Seçil'in mutsuzluğunun sebebini anlamlı bir uğraşı olmaması olarak görürken[245], Mehdi Genceli ile Gizem Şengül ise ölüm isteğinin temel sebebinin amaçsızlık, maneviyat eksikliği ve gerçek sevgiye sahip olmamak olduğunu belirtirler. Ayrıca Seçil'in sevgiyi lüks eşyalarda ve değerli takılarda aradığını eklerler.[246] Seçil'in intiharında amaçsızlığın ve gerçek sevgiye sahip olmamasının etkili olduğu doğrudur. Buna karşın Seçil'in sevgiyi lüks eşyalarda ve değerli takılarda aradığı yönündeki görüş, ilk bakışta doğru gözükmekle beraber belli açılardan sorgulamalara açık bir önermedir. Zira Seçil, Ertegün ile ayrılığının ardından kendisi olarak hayatta kalamayacağına kanaat getirir ve annesinin çizdiği sınırlarda yaşayarak yani bir başkası olarak hayatta kalmaya çalışır. Bahsedilen eşya ve takılar bu tercihin bir getirisinden başka bir şey değildir. Seçil, Ertegün'ün kendisinden ayrılmasından sonra İstanbul'a gitmeden hemen önce yeni giysiler yaptıracağına, davetlere gideceğine dair şeyler söyleyerek annesinin uygun gördüğü hayatı yaşayacağını gösterir. Ancak bu sözlerin hemen ardından "Bu yaşlar niye akıyor gözlerimden bilmiyorum ki. Aslında seviniyorum inan Emine."(KY, 148) diyerek ağlamaya başlar. Bu Seçil'in eşyalarda ve takılarda mutluluğu asla bulamayacağını bildiğinin, dolayısıyla böyle bir arayışa giremeyeceğinin bir kanıtıdır. O

---

[245] Nurcan Şen, "12 Mart 1971 Askerî Muhtırası (Darbesi) ve Bunun Karşısında Yer Alan 68 Kuşağı'nı Konu Alan Bir Roman; 47'liler", *Turkish Studies*, C. 12, S. 22 22 (2017), s. 695.

[246] Mehdi Genceli, Gizem Şengül, "Füruzan'ın *Kırk Yedililer* Romanında Sosyal Meseleler", *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, C. 6, S. 2 (2020), s. 217-218.

içindeki eksiklikle bir şekilde hayatta kalabilmenin yolunu arar. Ancak kendisi olarak ölmenin başkası olarak yaşamaktan daha iyi bir seçenek olduğunu düşünmeye başladıktan sonra, bu düşüncesine uygun olan şeyi yaparak intihar eder. Bu bağlamda Emine'nin, Seçil'in ölümünü haber aldıktan sonraki düşünceleri önem kazanır. Emine'nin Ertegün'ü anması bile, Seçil ile Ertegün yaşananların olaydaki rolünün farkında olduğunu gösterir: "Ertegün üsteğmen çözüm değildi elbette"(KY, 513) Bu ifadeler onun olayın basit bir sevip kavuşamama olayından daha fazlası olduğunu kavradığını da gösterir. Seçil'in Ertegün'e olan sevgisinin yanında, gerçek bir sevginin sıcaklığını hissettiği ve kendi istediği gibi yaşadığı dönemlere duyduğu özlem yer alır. Emine, Erzurum'daki dönemden sonra çok iyi davranmadığı ablasının ölümünden sonra düşündükleriyle de iki Seçil arasındaki farka vurgu yapar: "İncittiğim sen değildin. Sen olanı hiç incitmedim değil mi? Seni nasıl da severmişim…"(KY, 513) Emine'nin bu yorumu Seçil'in ölüm tercihiyle yine hayatının kontrolünü eline aldığını ve Erzurum'da Emine'nin sevdiği "Seçil Abla"sı hâline geri döndüğünü gösterir.

Kırk Yedi'liler romanında ayrıca bir çiftli intihar da gerçekleşir. Erzurum'da evin hizmetlerini gören ve Emine'nin arkadaşı olan Kiraz'ın anlattığı olayda, birbirine âşık olan Mecit ile Zelo beraber intihar ederler: "Bizim oralarda Mecit ile Zelo vardı da birbirlerine varamadıklarından kırpmaz suya verdilerdi özlerini."(KY, 61) Mecit'in kimsesi yoktur. Zelo'nun babası ise intihar eden kızını sahiplenmez.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş*(1974) romanında Betül hakkında anlatılan hikâyelerden birinde Betüş ile evli olan prens, kumarda çok büyük bir para kaybettikten sonra intihar eder.[247] İntiharın sebepleri hakkında yeterli bilgi yoktur.

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına*[248](1975) romanının ana kişisi Kenan, üniversite öğrencisi ve solcu devrimcilerden olan Günsel'e âşık olur. Kenan'ın evli

---

[247] *Tatlı Betüş*'te bir tane daha olası intihar bulunur. Bu olayın intihar olduğuna dair bir netlik söz konusu değildir. Dedikodu yazarı olan roman kişisi, Coşkun'un trafik kazasının aslında kaza olmadığını, onun intihar ettiğini iddia eder. Olay dedikodu yazarının dediği gibiyse Coşkun'un ölümü bir gizil intihardır. Ayrıca roman boyu hakkında birbiriyle çelişen pek çok hikâye anlatılan Betül'ün de hem intihar ettiğine hem de cinayete kurban gittiğine dair iddialar romanda yer alsa da, iddialardan bahseden kişi olan dedikodu yazarı, bu iddiaların yalandan ibaret olduğunu belirtir.

[248] Vedat Türkali, *Bir Gün Tek Başına*, Ayrıntı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2019. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (BGTB, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

olması onun Günsel'e tutkulu bir şekilde âşık olmasını engellemez. Romanın çeşitli yerlerinde Kenan'ın Günsel'e karşı kullandığı bazı ifadeler, onu kaybettiği takdirde neler yapabileceğini de gösterir:

> "-Sakın benim için kötü şeyler düşünme, dedi.
>
> Yavaşça ekledi:
>
> -Ölürüm sonra…"(BGTB, 181)

Romanın çeşitli yerlerinde Kenan'ın bu tarz ifadeleri devam eder. Kenan'ın Günsel'e olan sevgisi, ilişkileri ilerledikçe takıntılı bir hâl almaya başlar. Bu takıntılı sevgisi sağlıklı düşünmesini de engeller. Her an Günsel kendisinden bıkıp ayrılacakmış gibi düşüncelere girer: "Benimki deli sevgisi sana karşı. Erişemiyorum… Hep yitiriyorum seni…"(BGTB, 432) Günsel'in kendisine söylediği en ufak bir yalanda yıkım yaşayacak hâle gelir. 27 Mayıs 1960 darbesinden önceki süreci işleyen romanda, Kenan'a polis olduğu ve solcuların içine sızdığı yönünde bir iftira atılır. Bu iftiraya inanan Günsel, Kenan ile arasına mesafe koyar. Bu Kenan'ın durumunun daha da kötüleşmesine sebep olur. Sevdiği kadını kaybediyor olmasının yanında, üstüne çalınan kara Kenan'ın onurunu lekeler:

> "Bir siz varsınız dünyada namuslu. Biz polisiz, biz ajanız… (…) Bağışlamayacağım seni, dedi boğuk boğuk. Anlıyor musun, bağışlamayacağım. (…) Nerden çıktı bu? Kim soktu bu aptalca kuşkuyu? Senden başka kimim var benim_ Sen de bana… Hele böyle günde… (…) Ne ağır şey namusluluğunu tanıtlamak zorunda olmak!"(BGTB, 717-722)

Eluard'ın "İnsanlarda en ağır yasa… Ölüme karşı yaşamalarıdır."(BGTB 705) mısralarını ezberlemiş olan Kenan, Günsel'i kaybettikten sonra bu ağır yasayı uygulamaya gerek görmez. 26 Mayıs 1960 tarihinde Günsel'e polis olmadığını söyleyen bir mektup yazar. Ardından banyoda bileklerini keserek intihar eder. Kenan'ın intihar ettiği haberini alan Günsel çok sarsılır ve üzülür.

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları*(1975) romanında Leyli, romanın ana kişisi olan Merdan'ın abisinin eşidir. Leyli'nin eşi Kore'de savaşta ölür. Leyli, Merdan ile evlenmeyi düşünürse de Merdan bunu istemez. Sonrasında Bekir Bey'in tecavüz

ettiği Leyli, Merdan tarafından da namuslarına kara çaldığı gerekçesiyle evden kovulunca kendisini Saplıkaya'dan atarak intihar eder.[249]

İrfan Yalçın, *Pansiyon Huzur*[250](1975) romanında kiraladığı apartman dairesini pansiyona çeviren İnci, parasızlıktan ve yalnızlıktan çok korkan birisidir. Bunun yanında insanlarla ilişki kurma şekli sağlıklı değildir. Pansiyonda kalan kişilerden biri olan Umut'un arkadaşı olan Kemal, İnci'nin her an kendisini öldürebilecek birisi olduğunu belirtir. Hatta daha da ileri giderek onu "ölmüş bir insan" olarak niteler. İnci'nin rüyasında Kemal'in kendisini boğduğunu görmesi, ölüm düşüncelerine giderek yaklaştığını gösterir. İnci de intihar ederek kendisini öldürmüş olan Ayla'nın babası hakkında intihar etmekle doğru yaptığına dair sözler söyleyerek intihara olan yatkınlığını gösterir. İnci sonunda pansiyonda kalan ve ona yardım etmeye çalışan üç kişiden ikisini kendisinden uzaklaştırır. Ayla'yı kovar. Kendisine çok büyük yardımları dokunan Umut'u ise polise verir. Kalan son kişi olan Arif de yaşananlardan sonra pansiyonu terk eder. Arif pansiyonu terk ettikten üç gün sonra, yalnız kalan İnci, bir kutu hap içerek intihar eder. İnci'nin ölüsünü bulan Ahmet, onun ölümüne çok üzülür. Arif de her ne kadar İnci'ye çok kızmış olsa da ona acır. İnci'nin cenazesini kaldıracak kişi bulmakta bile zorlanan Ahmet, Arif'ten bu konuda yardım ister. Mart ayının ilk iki gününden birinde kaldırıldığı belirtilen cenazenin, namaz kısmında çok sayıda insan olsa da tabut taşımak için parayla adam getirilmek zorunda kalınır.

Pansiyon Huzur'da intihar eden diğer bir roman kişisi de Ayla'nın babasıdır. Oğlu vefat eden baba, bu kayıpla baş edemeyerek kendisini asar. Cesedi bulan Ayla donup kalır. Ayla'nın annesi ise yediği dayaklara rağmen eşinin ardından ağlar. Ayla'nın olayı anlattığı İnci, Ayla'nın babasının doğru bir şey yaptığını söyleyerek intiharı olumlar.

Levent Ağralı'nın *Göçük*(1976) romanında Halil göçük sonucu toprak altında kalan işçilerden birisidir. Toprağın altında sıkıştıkları ve su seviyesi yükseldiği için boğulmaktansa kendisini öldüreceğini söyleyen Davut'un düşüncesine şaşırması, onun göçük sırasında kendisini öldürmeyi düşünmediğini gösterir. Ancak Davut'un

---

[249] *Kanlıdere'nin Kurtları*'nda Çoban Abdullah'ın da intihar ettiği söylense de romanın ilerleyen kısımlarında onun ölümüne intihar süsü verildiği anlaşılır.

[250] İrfan Yalçın, *Pansiyon Huzur*, H2O Kitap, İstanbul 2018. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (PH, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

gazetelerde resimlerinin çıktığına, herkesin onları gördüğüne veya göreceğine dair sözleri Halil'in intihar düşüncelerine kapılmasına neden olur. Çünkü Halil kan davası sebebiyle topraklarından kaçmış birisidir. Ailesinden kalan tek erkektir. Davut'un sözleri neticesinde kanlılarının kaldığı yeri öğrendiğini düşünen Halil, önce Davut'tan intihar için kullanacağını söylediği çakı bıçağını ister. Ancak Davut bıçağı ona vermez. Kablo alma bahanesiyle Davut'un yanından ayrılan Halil'in yaşama enerjisinin kalmadığı görülür: "Eyicene uykum geldi, hemi de ölesiye yoruldum. Gendimi güvenliğe alayım, bi güzel uyuyacam. Gayri ne düşünmek, ne de gonuşmak için gücüm kalmadı."(G, 130) Halil kanlıları tarafından öldürülmek istemediği gibi kaçmaktan da yorulmuş gibidir. Çünkü Halil kendi yaşamından memnun değildir:

> "'Emme bu yaşamak mı?' diye sızlandı Halil, 'Heç bi yakınıma mektup yazmak haber itmek yok… Onlardan aylarca, bazen yıllarca haber almak yok, bi başına gıvran dur, gurbet illerde!"(G, 77)

Halil'in sesi kesilince karanlıkta ona doğru giden Davut, Halil'in kendisini astığını fark eder. Halil'in kendisini öldürmesi Davut'u çok etkiler:

> "Titremeyi de aşan, sarsılmaya başlayan parmaklarını, Halil'in yüzüne doğru kaldırdı. (…) Sırıl sıklam yüzünde, çenesine doğru sicim gibi inen göz yaşlarını fark edince hırslandı. Kabarmış avuçları ile gözyaşlarını sildi."(G, 134)

Halil'in ölümü Davut'un yaşama isteğine de darbe vurur.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında Rus damızlık cariye İlôna[251], Pşi Dole tarafından cariye seçilir. İlôna, Pavel adındaki sevgilisini unutamaz. Kendisini köleleştiren Pşi Dole'ye nefret duyar. İntikam için onu baştan çıkarıp ailesini yıkmak ister. Ancak yaptıklarından Pşi Dole'nin değil, onun eşinin ve çocuklarının zarar gördüğünü anlar. Gölde söylediği şarkı ve çıplak vücuduyla Pşi Dole'yi cezbeden İlôna, onu yanına çağırır. Sonunda da hem Pşi Dole'yi suda boğar hem de kendisi boğulur.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında Armağan intihar düşüncesine kapıldığı sırada mahalledeki kızlardan birinin de DDT içerek kendini öldürdüğünü belirtir. Bu intihardan romanda sadece tek cümlede bahsedilir ve başka bilgi verilmez.

---

[251] Romanda İlôna'ya, Zızlan adı da verilir.

Aysel Özakın'ın diğer eseri *Genç Kız ve Ölüm*(1980) romanında ise romanın ana kişisi olan Nuray İlkin'in annesi, daha Nuray dokuz yaşında bir çocukken intihar eder. Annesinin intiharı Nuray'ın üzerinde asla silinmeyecek izler bırakır ve onun intihar düşüncelerinin temelini bu intihar oluşturur. Zira Nuray hep annesin kendisini neden öldürdüğünü merak eder. Nuray'ın ebeveynlerinin ilişkisi pek de iyi değildir. Sadece başkaları geldiği zaman neşeli imajı verirler. Nuray'ın annesi savaş ve kıtlık zamanlarında kızının başında kalır, eşi geldiğinde ise âdeta onu bekliyormuşçasına damarlarını keserek intihar eder.

Rasim Özdenören'in *Gül Yetiştiren Adam*[252](1979) romanında Sitare, karışık bir roman kişisidir. Romanın diğer kişileri tarafından intiharına sebep olabilecek bazı noktalara temas edilir. Ancak Sitare'nin bahsedilen konuları önemseyip önemsemediği kesin değildir. Hatta Sitare bunları umursamadığını iddia eder. Sitare'nin hayata genel bakışında bir olumsuzluk sezilir. Tansel, Sitare'nin kötü bir şeyler yapabileceğinden korkar:

> " Kendinde değil, dedi Tansel
>
> Kim? Sitare mi?
>
> İyi görmüyorum, bir delilik yapacak gibi.
>
> (…)
>
> Ne yapacağını bilmiyor Sitare. Hiç iyi görmüyorum. Korkarım farkında değilsin sen.
>
> (…)
>
> Ne yardımı? Yardıma ihtiyacı mı var onun?
>
> Evet, dedi, fazla geç kalmadan bir şeyler yapmamız gerekiyor.
>
> Kusura bakma ama saçma bu, dedim.
>
> Geç kalırız diye korkuyorum, dedi Tansel. Çok ciddiydi."(GYA, 72-75)

Çevresindekiler Sitare'nin Yavuz'u sevdiğini ve romanın anlatıcısı olan kişiyi, Yavuz'u kıskandırmak için kullandığını düşünürler. Zelda'nın, yeğenini Sitare'ye rakip olarak getirmesinden Sitare'nin çok rahatsız olduğu kanaatine varırlar: "Sitare Yavuzu seviyor ama elinden bir şey gelmiyor."(GYA, 73) Ancak romanın ilerleyen kısımlarında

[252] Rasim Özdenören, *Gül Yetiştiren Adam*, İz Yayıncılık, 42. Baskı İstanbul 2021. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (GYA, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Sitare'nin kendisi, Zelda'nın kuzeni Martha'nın Yavuz ile dans etmesini sağlar ve açıkça Yavuz'u sevmediğini söyler. Sitare'nin bunu yapmakta farklı bir amaç mı gizlidir yoksa gerçekten kendisinin Yavuz'a olan ilgisi hakkında söylenenler mi yanlıştır, belirsiz kalır. Ancak Sitare'nin sözleri gerçeğe daha yakın olduğu hissini uyandırır. Sitare'nin insanların kendisini anlamadığını belirtmesi bu belirsizliği daha da besler. Sitare insanların kendisini anlamamasından bahsederken intihar düşüncesini de gösterir:

> "Ama herkes kendimi öldürmemi bekliyor benden. Belki bunu da yaparım.. kimseyi haklı çıkarmak için değil, bunu bekleyenlerin düşündüğü nedenler yüzünden de değil. Kendime göre başka dayanaklarım var olduğu için. Biliyor musun, şimdi ölsem çok kimseyi sevindirmiş olurdum. (…) Hayır. Doğru söylüyorum. Fakat herkes numara yaptığımı sanıyor. Elimde olmadan böyle bir izlenim veriyorum demek herkese. Bunun, benim yaradılışım olduğunu anlamıyor kimse. Herkes uydurma bir kişilik taşımaya bayıldığı için beni de öyle sanıyorlar."(GYA, 93)

Sitare'nin doğru olup olmadığı belli olmayan bir diğer iddiası da ölüm tehdidi aldığına dair iddiasıdır. Bu iddianın basit bir şaka mı gerçek mi olduğu belirsiz kalır. Roman boyunca tavırlarından mutsuz bir hayat sürdüğü anlaşılan Sitare, Yavuz'u sevmediğine dair sözlerinden sonra ölümüne işaret eden bazı cümleler kullanarak mekândan ayrılır: "Hayır, belki bir daha.. kim bilir? Hiç görüşemeyebiliriz.. Otuzbeş yıl idareli kullanılırsa hiç de az sayılmaz bir insan için.."(GYA, 115) Romanın sonunda anlatıcı ve Tansel'in birbiriyle konuşmasından Sitare'nin intihar ettiği anlaşılır.[253] Anlatıcı Sitare'ye acırken Tansel, onun intiharının belki de bir meydan okuma anlamı taşıyabileceğini belirtir.

Fatma İrfan Serhan'ın *Marziye*[254](1979) romanında Hatike, kızıyla yaşamını sürdürürken yıllar önce giden eşi geri döner. Marziye'nin babası, Hatike, Marziye ve Marziye'nin ailesini ırgat olarak çalıştırmak üzere yaşadığı yere götürmek ister. Götürdüğünde ise orada Naciye adında İstanbullu bir kadını kendisine eş ettiği görülür.

---

[253] *Gül Yetiştiren Adam*'da romanın ilerleyen kısımlarında hemipleji(inme) yaşadığı belirtilen Çarli, hastaneye ilk getirildiğinde, Sitare'ye doktor tarafından ısrarla sorulan bazı sorular dikkat çeker. Doktor akşam neler yendiğini ve Çarli'nin hap alıp almadığını sorgular. Bu durum Çarli'nin bir intihar teşebbüsünde bulunmuş olabileceğini ya da çok daha uzak bir ihtimal olsa da Sitare'nin onu zehirlemiş olabileceğini düşündürür. Ancak romanın devamında bu iki ihtimallerin doğruluğuna dair herhangi bir kısım yer almaz.

[254] Fatma İrfan Serhan, *Marziye*, Sander Yayınları, İstanbul 1979. Alıntıların hepsi kitabın bu baskısından yapılacak olup bir daha dipnot ile belirtilmeyecektir. Alıntının yapıldığı yer (M, sayfa sayısı) biçiminde metin içinde gösterilecektir.

Marziye'nin babası sadece Naciye ile ilişkiye girer. Hatike ile ilgilenmez. Hatike bu duruma çok kederlenir. Geceleri ahırda kalan kalan Hatike, hayvanlarla dertleşir. Bir gece yanlarında çalışan Ahmet onun konuşmalarını duyar. Hatike'nin ölüm düşünceleri olduğu görülür: "Al canım tanrım kurtar gayri, diyor, Fatma anamızın dayanamadığına ben nasıl dayanırım, diyor."(M, 171) Hatike'nin dediklerini duyan Ahmet, durumu Marziye'ye bildirir, o da babasıyla konuşur. Ancak bu konuşmanın sonucu babanın gidip Hatike'yi azarlaması ve odasından çıkmasını dolayısıyla ahıra gitmesini yasaklaması olur. Hatike bu konuşmanın ardından ahırda kendisini asar. Sabah ezanı okunurken Hatike'yi bulan Ahmet, onun kendisini asmasını duymadığı için kendini suçlar. Marziye üstündekileri parçalar ve titremeye başlar. Bir krize girer. Girdiği kriz sonucu dudakları morarır ve bayılır.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanında Mehmet'in Semra[255] ile evliliğinde sorunlar vardır. Bir diğer yandan sosyalist düşünceye sahip olan Mehmet, bir dergi çıkarmak istemiş ama bu çaba iyi sonuçlanmamış, ardından da sosyalist çevre tarafından dışlanmıştır. Mehmet içinde bulunduğu bu durumlardan dolayı intihar kararı alır:

> "maceranın sonuna geldik, kaç gün sonra gömerler? (…) Bir kararı mı açıklıyordu; kendimi öldüreceğim, artık direnecek gücüm kalmadı… (…) Hayatının bir piyasa romanı gibi intiharla biteceğini rüyasında görse inanmazdı; bir zamanlar inanmazdı. ama öyle sona eriyor. Belkıs haberi duyunca şaşıracaktı. ne yapalım, bağışlasın artık; intihar edeceğim diyemezdim ya durup dururken. (…) ölüyorum yarına ve geleceğe inanarak kendimi öldürüyorum. (…) bir düşünce değil artık, bir karar, kesin bir karar. Birden bu kendini öldürme düşüncesinden, canına kıyma tasarısından ürktü. Kaç zamandır her şeyi hazırlamıştı. Bir alışkanlık gibi doğal olmalıydı ölümü."(CK, 157-160)

Mehmet'in daha önce de intihar etmeyi düşündüğüne ama vazgeçtiğine dair sözleri, bu sefer intihar için uzun süredir hazırlık yaptığına dair ifadeleri ve intihar ederken yakınında onu durdurabilecek kimsenin olmaması, ondaki intihar fikrinin çok kuvvetli olduğuna işaret eder. Mehmet hem kişiliği hem de bir Marksist olması sebebiyle toplumun yararı için çabalayan birisidir. Bu yüzden Marksist çevresi tarafından

---

[255] *Cehennem Kraliçesi*'nde Semra da çok fazla içki içen bir roman kişisidir. Onun yaşama şekli de bir süreğen intihardır. Mehmet, son telefon görüşmesinde içmeyi bırakacağını söyleyen Semra'ya, sabah boş şişeleri balkonda görünce Semra'nın içmekte haklı olduğunu düşündüğünü söyler. Semra'nın, barışmak istediği Mehmet'in intiharından sonra çok üzüldüğü kesindir. İçki içmeyi bırakıp bırakmadığı ise belirsizdir.

dışlanması onun intiharında önemli rol oynar. Dışlanmasının ardından Mehmet hiçbir şey üretemez, dolayısıyla topluma faydasız bir hâle gelir:

> "*Hiçbir işe yaramadığımı gördüğümden…* böyle yazmalıydı Semra'ya, *hiçbir işe yaramadığımı gördüğümden.* Hiçbir işe yaramıyordu; kavganın dışında kalmıştı; artık çalışamıyor ve üretemiyordu. Kendi yaşaması boş, anlamsızdı. (…) Meselenin dışına düşmüştü. (…) Devrimi gerçekleştirecek işçi sınıfını tanıdığını nasıl ileri sürebilirdi -belki hep meselenin dışında kalmıştı."(CK, 160-161. Vurgular yazara ait.[256])

Mehmet'in son cümlesi savunduğu görüşlere uygunluğu konusunda kendisini de sorguladığını ve tam anlamıyla görüşlere uygun birisi olmadığını anlayarak hayal kırıklığına uğradığını gösterir. O, "kuralları belirleyen ayrıcalıklı tembel tanrılar"dan olmak istemez. Ancak işçi de olamamış niteliksiz bir kentsoylu, bir küçük burjuva olmaktan kurtulamaz. Böylece Mehmet inancını tamamen yitirir. Bu bağlamda Mehmet'in gözünden anlatılan tek bölüm olan üçüncü bölümün adının "Eprimek" olması önem kazanır. Eprimek "bozulmak, ekşiyip çürümek" anlamına gelir.[257] Bölümün isminin böyle seçilmesi Mehmet'in kendi inançlarına göre yozlaşmış olduğuna işaret eder. Mehmet de kendi çürümesinin farkındadır. Bu yüzden yaşamaya devam etmek istemez:

> "*Hayatımı kuramadığımı görüyorum. Sen çalışıyorsun, üretmesen bile çalışıyorsun; başkaları çalışıyor. Herkesin şöyle ya da böyle bir işi var. Bense hiçbir iş yapmadan evde oturuyorum, kalık bir rantiye yaşamı. Kendimden iğreniyorum Semra.*"(CK, 168. Vurgu yazara ait.)

İntihar etmesi de yine Marksist düşüncelerle ters düşmek anlamına gelir. Dolayısıyla intihar ettikten sonra Marksist çevreden tepki alacağının farkındadır. Bu da onun inandığı düşüncelere yabancılaşmasının bir diğer göstergesidir. Mehmet intihar kararını alırken aklının başında olduğunu özellikle belirtir. Ona göre "her şey durmaktan iyidir."(CK, 179) Yazdıklarından açıkça belli olan şey ise kendisinin tamamen durduğunu toplum içinde hiçbir devinim sağlamadığını düşünüyor olmasıdır: "İşte böyleydi; uğraşılar bir yerden sonra bırakılıyordu ve bomboş bir hayat sürdürülüyordu."(CK, 216) Mehmet bu boş hayatı sürdürmeye istekli değildir.

---

[256] *Cehennem Kraliçesi*'nden yapılacak alıntılarda yazara ait olan tüm vurgular, cümleleri öne çıkarmaktan ziyade bu cümlelerin Mehmet'in Semra'ya yazmayı düşündüğü intihar notundan parçalar olduğunu belirtmek içindir.

[257] *Türkçe Sözlük*, s. 641.

Cenazesine kaç kişinin geleceğini düşünmesi ve ölümünden sonra kendisiyle ilgilenilmesini istemesi, her ne kadar ölümünden kimseyi sorumlu tutmadığını yazmayı düşünse de onun intihar ederken başta çevresindeki kişiler olmak üzere kendisini yalnız bırakan topluma tepki olarak intihar ettiğini de gösterir.[258] İntiharından önceki bazı sözleriyle bunu daha da net biçimde ortaya koyar: "(…) hepinizden kaçıyorum artık, artık bilinçsiz, bulanık, kötülüklerimi, küçümseyişlerimi ve nefretlerimi kusabilirim: beni terk ettiniz!"(CK, 223) Toplumun onu terk etmesi ölüm saplantısına kapılmasına neden olur[259]: "*Ama ölmek istiyorum. Bir süreden beri bir saplantı gibi ölümü düşünüyorum.*"(CK, 205. Vurgu yazara ait.) İntiharından önce ilk olarak kendisini arayan ve evliliklerini tekrar düzene sokmak isteyen eşi Semra ile telefon görüşmesi yapar. Sonra da zamanında birlikte dergi çıkaracağı ama sonradan kopukluk yaşadığı Ruşen'i arar. Ruşen orada olmadığı için onun eşi olan Nebahat ile konuşur. Nebahat, görüşmede Mehmet'in iyi olmadığını anlar: "Mehmet sen sahiden iyi değilsin galiba; bu ne duyarlık…"(CK, 207) Mehmet konuşmaların ardından intihar eder. Onun intiharı çevresindeki bazı kişileri çok üzer. Mehmet'in eşi Semra gözyaşlarına boğulur. Şadiye, Mehmet'in ölümünü hatırladığında gözleri yaşarır. Belkıs haberi aldığında kaskatı kesilir. Mehmet'in ölümüyle en değerli varlığını yitirmiş gibi hissederek onun intiharını "korkunç" olarak niteler.

Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanında intihar teşebbüsünde bulunan anlatıcının alt kat komşusu olan Doğulu genç, kendini denize atarak intihar eder. Doğulu gencin neden intihar ettiğine dair yeterince bilgi verilmez.

---

[258] Nusret Yılmaz, Mehmet'in intiharının başkalarını cezalandırma amaçlı olduğunu belirtir. Mehmet'in kurguladığı dünyayla gerçek dünyanın örtüşmemesi ve bunun sebebinin diğer insanlar olması nedeniyle, intiharı bir tür hakaret yöntemi olarak kullandığına da dikkat çeker. bk. Nusret Yılmaz, "Selim İleri'nin 'Bodrum Dörtlemesi'nde Bunalım Edebiyatının İzleri*", ASOS Journal*, S. 63 (2017), s. 498.

[259] Mehmet'in okuduğu yazar ve eserlerin ölüm düşüncesi ve intihar ile çok alakalı kişiler olduğu görülür. Romanda bahsettiği *Hamlet*, intihar ile yakından alakalı bir eserdir. Yine romanın pek çok yerinde bahsettiği Dostoyevski intiharla çok alakalı bir yazardır. Mehmet'in yaşının otuz beş olduğunu söylerken yaptığı "ne kalmıştı yolun yarısına"(CK, 223) vurgusu da doğrudan Dante'yi işaret etme ihtimali de olmakla beraber, çok yüksek ihtimalle şiirlerinde ölüm düşüncelerine çok önemli ölçüde yer veren Cahit Sıtkı Tarancı'yı işaret eder. Mehmet'in romanda en çok andığı yazar ise Çehov'dur. Mehmet, Çehov'u ve farklı eserlerini defalarca anarken onun eserlerinde intiharı nasıl işlediği, intihara nasıl baktığı gibi konulara da değinir. Mehmet'in Çehov'u intiharla ilişkilendirerek defalarca anması Çehov da dahil olmak üzere andığı yazar ve eserleri anmasının tesadüf olamayacağını kanıtlar niteliktedir.

3. 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDA İNTİHARLARIN SEBEPLERİ

İntiharlar pek çok kişi tarafından tek sebebi olan eylemler gibi görülür. Bunda en büyük rollerden birisi medyanın intihar olaylarına yer verirken takındığı tutumdur. Yapılan haberlerde intiharlara tek boyutlu bir bakış vardır. Söz gelimi parasızlık veya sevdiğine kavuşamamak gibi tek sebep gösteren haberler, yanlış bakış açısının yayılmasına yardımcı olur. İntihar pek çok etkenin sebep olduğu, karışık bir davranıştır.[260] Hatta Kay Redfield Jamison'a göre "öldüren bilmediklerimizdir."[261] Yine de intihara nelerin sebep olabileceği incelenirken bazı risk etkenleri belirlenmiştir. Risk etkenlerini çeşitli başlıklar altında kategorize etmek mümkündür. Bu bölümde, intihar davranışı görülen roman kişileri, bu başlıklardan ikisi olan psikolojik risk etkenleri ve sosyolojik risk etkenleri bağlamında ele alınacaktır.

3. 1. Psikolojik Etkenler

Psikolojik risk etkenleri arasında kişilik özellikleri ve kişinin hayata bakışıyla ilgili bazı risk etkenleri bulunur.[262] Bunlardan ilki umutsuzluktur. Beck'e göre umutsuzluk, gelecek konusunda olumsuz bir bakış olarak tanımlanmaktadır.[263] Aynı zamanda depresyonla da yakından ilgili bir etkendir. Hatta araştırmacıların söyledikleri, depresyonun intiharın en ciddi risk etkenlerinden biri olarak görülmesinin ana sebeplerinden birinin umutsuzluk ile olan bağı olduğunu göstermektedir. Keith Hawton ile Jose Catalan ve Mehmet Eskin, Beck ile arkadaşlarının yaptığı çalışmalarda umutsuzluğun depresyondan daha büyük bir risk etkeni olduğuna dair sonuçlar çıktığını

---

[260] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 34**;** Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 23; Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, s. 108*; a. g. e.* , s. 354.

[261] *a. g. e.* , s**.** 32.

[262] Psikolojik risk etkenleri hakkında bilgi verilirken çok büyük oranda yararlanılan kaynak için bk. Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 159-194. Psikolojik risk etkenleri hakkında bilgi verilirken bahsedilen kaynağın ilgili bölümünün özetlenmesi ve bu özetin bazı diğer kaynaklarla etkileşime sokulması yoluna gidilmiştir.

[263] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 87.

belirtirler.[264] Celal Odağ da umutsuzluğun depresyon ve intihar arasında bir bağlayıcı olduğunu, intiharın ciddiyetini ise daha çok umutsuzluğun belirlediğini belirtir.[265] Celal Odağ'ın umutsuzluk konusunda ayrıca dikkat çekici fikirleri vardır. O, genel umutsuzluk tanımının dışına çıkar. İntihar konusunu incelediği eserinde umutsuzluk konusunu da ele alan Odağ, umutsuzluk ortaya çıktığında umudun kaybolmadığını, yer değiştirdiğini belirtir.[266] Bu yer değiştirmenin ardından umut intihara yönelir ve intihar bir kurtuluş hatta kimi zaman tek çıkış yolu hâlini alır.[267] Depresif çelişki ve regresif düzeyde rekabet konuları da bu yönelme teorisini doğrular niteliktedir.[268]

İkinci ve üçüncü psikolojik etken, sorun çözme becerileri ile baş etme becerileridir. İnsanların hayatında pek çok sorun yaşaması olağandır. Ancak birey bunları çözme konusunda düşük beceriye sahipse ya da çözemediği sorunlarla baş etme kabiliyetinden yoksunsa, sorundan kaçmak veya kurtulmak için intihara başvurabilir. Kısacası bu becerilerden yoksunluk, intihara yönelme konusunda önemli bir sebeptir.

Mükemmeliyetçi kişiler de fazladan intihar riski altındadır. Çünkü kimse mükemmel değildir. Dolayısıyla mükemmeliyetçi kişi kendi yaptıkları konusunda sürekli hayal kırıklığına uğramaya ve kendisini başarısız görmeye mahkûmdur. Bu bakış açısı da şüphesiz kişiyi intihara yaklaştıracaktır.

Bilişsel çarpıtmalar kişiyi intihara götürebilir. Bunlar tıpkı mükemmeliyetçilik konusunda bahsedildiği gibi kişiyi sürekli mutsuz edecek bir kafa yapısına itecek düşünce yapılarıdır. Daha çok olaylara bakış tarzıyla ilgilidir. Bilişsel çarpıtma, olumlu şeylerin göz ardı edilmesi veya değersizleştirilmesi, olumsuz şeylerin ise abartılması, genellenmesi, zihinsel süzgeç ve at gözlüğü sonucu sadece olumsuza odaklanılması gibi sorunlara sebep olur. Genel olarak olaylara olumsuz bakış olarak görülebilir. Bunun dışında "Ya hep ya hiç" mantığıyla hareket etmek, "meli-malı" tarzında düşünmek,

---

[264] Keith Hawton, Jose Catalan, *İntihar Girişimi*, çev. Birsen Ceyhun, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 1994, s. 38; Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 163-164.

[265] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 88.

[266] *a. g. e.* , s. 92.

[267] *a. g. e.* , s. 95.

[268] Celal Odağ'a göre depresiflerin bir şey istemediklerini söylemelerine rağmen aslında en çok şey isteyen ve en çok ilgi bekleyen kişiler olmalarına depresif çelişki denir. Bu umudun yok olmadığına işaret eder. Hastaların kimin daha kötü durumda olduğuna dair âdeta bir yarış içine girmelerine ve umudu sağlıklarının kötüleşmesine bağlamalarına ise regresif düzeyde rekabet denmektedir. Bu da umudun olumsuz bir davranışa nasıl yöneltilebileceğine dair bir örnektir. bk. *a. g. e.* , s. 93-94.

duygusal mantık yürütmek, aşırı genellemeler sonucu etiketlemeler yapmak, niyet okumak, olayları kişiselleştirmek ve felaketleştirmek yine bilişsel çarpıtmalardandır.

Dürtüsellik de psikolojik risk etkenlerindedir. Dürtüselliği, kişinin aklı aradan çıkararak içinden geldiği gibi hareket etmesi olarak tanımlamak pek yanlış olmayacaktır. İntiharın da bu hareket tarzıyla yakın ilişkisi vardır. Çünkü çoğu zaman müntehir de detaylı ve net bir düşünce sistemine sahip olmadan hareket eder. Bu hareketler üzerinde bir kontrol eksikliğine yol açar.

Bir diğer risk etkeni de kişilerarası ilişkilerdir. İnsan, bilindiği gibi sosyal bir varlıktır. Başkalarıyla arasındaki ilişkide yaşanan bozulma ve dalgalanmalar kişinin psikolojisini ciddi anlamda etkiler. Keith Hawton ile Jose Catalan'ın çalışmasında müntehirlerin %48'inin intihar etmeden bir hafta önce kendileri için önemli birisiyle tartıştıklarını belirtir. Bu tartışmaların büyük oranda intihardan önceki iki günde yaşandığını ve genelde tartışmalardan sonra intihar edenlerin kadınlar olduğunu da ekler.[269] TÜİK tarafından verilen istatistiklere göre ise Türkiye'de 1974-1980 yılları arasında kişilerarası ilişkilerin intihar nedeni olarak belirlenme oranı %15-%30 arasında çeşitli oranlarda gerçekleşir. Bu yıllar arasında sadece 1975 yılında oranda ciddi bir artış göze çarpar. 1975 yılında kişilerarası sorunların intihar nedeni olarak belirlenme oranı %35 barajını aşar. 1980 sonrası bazı yıllarda %40 civarında oranlar da görülür.[270]

Son iki psikolojik risk etkeni, yine kişilerarası ilişkilerle de çok ilgili olan risk etkenleridir. Bunlardan ilki yalnızlıktır. İnsanın sosyal bir varlık olduğu belirtilmişti. Bu sebeple insan iletişim kurma ihtiyacı duyar. Yalnızlık insanın bu yönüne aykırıdır. Yalnızlığın intihar üzerindeki rolü, modern toplumların bireyci yapısı yüzünden insanların giderek yalnızlaşması ve intiharın da modern toplumlarda daha yaygın olması arasındaki koşutluk göz önüne getirilirse daha iyi anlaşılabilir. Lakin bir konuya dikkat çekmekte fayda vardır. Yalnızlık her zaman tek başına olmak anlamına gelmez, kişinin var olan ilişkilerinin beklentilerini karşılamaması da yalnızlık hissi yaratmaktadır. Yani söz gelimi kişi kendisini kalabalık bir ailenin içinde de yalnız hissedebilmektedir.

Kişiler arası ilişkiler ile alakalı diğer etken ise yabancılaşmadır. Yabancılaşma da kişinin bir nevi yalnızlık hissi yaşaması ve içerisinde bulunduğu topluluklarla

---

[269] Hawton, Catalan, *İntihar Girişimi*, s. 24.

[270] *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, TÜİK Matbaası, Ankara 2008, s. 45.

bağının kopmasıdır. İntihar düşüncesi olan kişilerin yabancılaşması ve çevreden uzaklaşması ciddi bir intihar girişimine işaret edebilir.[271]

Orhan Hançerlioğlu'nun *Bordamıza Vuran Deniz*(1960) romanında Sedat, Lale adında bir kadınla aşk yaşar. Lale ile olan ilişkisinde takındığı tutumlardan bazıları, onu intihara götüren psikolojik nedenleri açığa vurur. Sedat, olaylara bakışı olumsuz ve kolaylıkla umutsuzluğa düşebilen bir karakter görünümü çizer.[272] İlişki boyunca Sedat'ın sorun çözme ve baş etme yeteneklerinin pek gelişmemiş olduğu görülür. Hatta Nurullah Ulutaş'a göre paranoid tipe örnek olarak gösterilebilir.[273] O, değişim yaratma şansı olsa dahi olaylara müdahale etmez. Söz gelimi Lale, Sedat'ın ailesiyle tanışmak istemesine rağmen Sedat bazı çekinceleri sebebiyle ilişkiyi ileri taşıyacak bu buluşmayı gerçekleştirmez.[274] Sedat'ın olumsuz bakışını gösteren bir başka kısım ise Lale ile buluştukları pansiyon odasıdır. Sedat ile Lale'nin bu oda üzerine olan düşüncelerini karşılaştırmak Sedat'ın olumsuzluğunu açıkça ortaya koyar. Lale bu küçük odayı sevimli bulur. Onun bakış açısı sevdiği adamla olabildiği bu odayı geniş bir mekân olarak algılamasını sağlar. Sedat ise kutsal aşkını böyle gizli yerlerde yaşamayı küçültücü bulur. Sedat'ın olumsuza odaklanan yapısı, Lale için bir aşk yuvası olan bu yeri, onun için dar bir mekâna çevirir.[275] Dolayısıyla sevdiği kadının yanında bile tam anlamıyla huzur bulmasına engel olur ve onu daraltır. İlişkinin asıl kırılma noktası ise Lale'nin babasının, Sedat'a yaptığı Fransızca öğretmenliğini bırakıp yanında çalışmasına yönelik tekliftir. Lale, Sedat'ın bu teklifi reddetmesini de umursamaz ve onunla ilişkisini sürdürmek ister. Ancak Sedat Lale'ye bir not bırakır ve Gaziantep'e

---

[271] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım,* s. 39.

[272] Sedat'ın psikolojisini kavramakta yardımcı olacak bir başka noktaya daha değinmekte de fayda vardır. Lale ile ilişkisi sırasında sevdiğini söylediği edebiyatçılar, Sedat'ın mizacı hakkında fikir sahibi olunmasında yardımcı olurlar. Sedat, önceleri Musset'yi, Lale ile beraber olduğu günlerde ise Baudelaire ve Valery'i sevdiğini belirtir. Bu sanatçılardan Musset romantikler arasında yer alırken, Baudelaire ve Valery ise sembolisttir. Bu akımların intihara yönelme konusunda önemli kişilik özellikleriyle bağlantıları bulunur. Sedat'ın kişiliğinde de bu özellikler görülür. Ayrıca romantizm kaçış temasına önemli ölçüde yer verir. Bu bağlamda Sedat'ın Lale'den ayrıldıktan hemen sonra Gaziantep'e kaçması, mizacıyla zevkleri arasındaki bağlantının güçlülüğünü gösteren bir diğer unsur olarak görülebilir. Sedat bu kaçışı gerçekleştirse de ütopyasında aradığı huzuru bulamaz.

[273] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960),* s. 291.

[274] Sedat'ın çekincelerinden birisi de kültür farklılığıdır. Bu çekincesi üzerine düşünürken aklından geçen "Vefa neresi, Taksim neresi"(BVD, 76) sözü Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* eserini de akla getirmektedir. Türk edebiyatının sık rastlanan konularından birisi olan Doğu-Batı çatışması, arka planda olsa da tıpkı bahsedilen eserde olduğu gibi Orhan Hançerlioğlu'nun eserinde de aşk üzerinden kendisini gösterir. Ancak burada roller tersine dönmüştür.

[275] Dar–geniş mekân ayrımı fiziksel değil, algısal bir durumu ifade eder. Ruhsal sıkışmanın yaşandığı her yer dar mekândır. bk. Ramazan Korkmaz, "Romanda Mekânın Poetiği", *Romanda Mekân,* ed. Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, s. 14.

kaçar. İntiharından önce kardeşi Vedat'a, Lale'ye sunacağı maddi imkânların sıkıntılı olacağını, kaçarak buna engel olduğunu söyler. Lale'nin iyiliği için kaçtığını belirtir. Sedat bu davranışıyla kendisini seven ve her şeye rağmen kendisiyle beraber olmak isteyen kadını[276] hayatından çıkarır. Yani durumu felaketleştirdiği ve duygusal mantık yürüttüğü söylenebilir. Dolayısıyla Sedat, Lale ile olan ilişkisindeki düşünce ve davranışlarında bilişsel çarpıtma sorunları yaşar. Bahsedilen psikolojik risk etkenlerine sahip olan ve zaten intihar etmeye karar vermiş gibi gözüken Sedat, Vedat ile konuşmasında Lale'nin evlendiğini de öğrenir. Böylece hayatla kurması olası olan son bağ da kesin olarak kopar. Zaten bu konuşmanın hemen ardından odasına çekilir ve intihar eder. Sedat'ın kişilerarası ilişkilerinde de sorunlar vardır. Âşık olduğu kadınla olan ilişkisinde bahsedilen sorunlara ek olarak aile fertleri arasındaki ilişki önemli ölçüde kopuktur. Ailedeki çatışmaların neredeyse hepsini Sedat'ın büyük abisi Cevat yaratır. Beş kardeş arasında büyük ölçüde olumsuz çizilen tek kişi de odur. Cevat parayı çok önemseyen bu yolda ailesini bile kötü durumlara düşürmekten çekinmeyen bir insandır. Sedat, Gaziantep'te babasından kalan toprakları düzene sokmak ve dürüstçe işleyip para kazanmak isteyince ailesiyle sorun yaşar. Cevat oradaki topraklara gözünü dikerek payını ister. Cevat'ın bu konudaki çabalarının ardından Sedat, Cevat ve Cevat'ın kendi tarafına çektiği Suat ile Münevver'in taleplerini karşılamak zorunda kalır. Her ne kadar kardeşlerinin haklarını satın almayı başarsa da Lale'den ayrılıp Antep'e kaçan Sedat'ın kendisine belirlediği bu amaç da darbe yemiş ve Sedat yaşamla olan bağlarını zayıflatan bir olay daha yaşamış olur. Lale'den ayrılan Sedat, ailedeki sorunlar sebebiyle iyice yalnızlaşır:

> "Senden başka dertleşebileceğim kimim kaldı? Öğretmen dostlarımla aynı dünyadan olduğumu sanıyordum; ne yapsam, ne etsem, her şeyden önce ben de bir öğretmenim, diyordum. Yanlışmış. Onlar beni anlamıyorlar. İçmekse ben de içiyorum, bezikse ben de oynuyorum. Ama kapılar kapandığı zaman… çok, pek çok sıkılıyorum kardeşim. İçimdeki boşluk daha da büyüyor. Sanki uçsuz bucaksız bir denizin ortasındaymışım. Çevremde kimsecikler yokmuş(…) Anneme rağmen, sana rağmen, inançlarıma rağmen tek başımayım."(BVD, 100)

Sedat'ın romanın sonlarında Vedat'a yazdığı mektuptaki bu cümleler onun ne kadar yalnız hissettiğinin ve yabancılaştığının kanıtı niteliğindedir.

---

[276] Lale, Sedat Antep'e kaçtıktan sonra bile onun peşinden gitmek ister. Ancak bu gerçekleşmez.

Erhan Bener'in *Loş Ayna*(1960) romanında Mahide'nin intihar düşüncelerinde yalnızlığının büyük etkileri vardır. Genç yaşında evlenen ve çok geçmeden dul kalan Mahide, nemfoman olması sebebiyle pek çok erkekle cinsel ilişkiye girse de bu durum yalnız hissetmesini engellemez. Mahide'de yalnızlığının yanında yabancılaşma da görülür. Toplumun genel düşünce tarzına aykırı bir kişi olduğu için çevresi tarafından sevilmez. Selçuk'un kendisini anlayabilecek bir kişi olduğunu söylerken aynı zamanda kendisini neredeyse kimsenin anlamadığı yönündeki düşüncesini de gösterir: "Mümkün olsaydı… Selçuk'u tercih ederdim(…) Çünkü o gerçekten sevebilir bir insanı. Çünkü o beni anlayabilirdi. Ama…"(LA, 49) Buna ek olarak Mahide'nin yabancılaşmasının farklı tarafları da vardır: "Şimdi yapayalnızdı işte. Bir kendisi, bir loş aynadan ona bakan öteki kadın."(LA, 7)[277] Anlaşıldığı üzere Mahide aynı zamanda kendisine de yabancılaşmıştır.

Loş Ayna romanının bir diğer kişisi Selçuk ise âşık olduğu Mahide'nin abisiyle beraber olduğunu görür ve onu yaralayarak ölümüne sebep olur. Ardından bu olayla baş etmeyi başaramayarak intihar düşüncelerine sürüklenir. Selçuk'ta bilişsel çarpıtmalar görülür. Düştüğü durumda tamamen olumsuz bir bakış açısından olaylara bakar. Polis kapısına dayandıktan sonra duygusal mantık yürütür ve durumu felaketleştirir. Yaşamını devam ettirebileceği ihtimali üzerinde durmayarak intihar eder. Polisin cinayet için kapısına dayanmamış olabileceğini aklından geçirmez. Onun bu tavırlarında dürtüselliğin de etkili olduğu sezilir. Bu aynı zamanda sorun çözme yeteneklerinde de eksiklik olduğunu gösterir. Selçuk'un intiharındaki psikolojik risk etkenlerinden bir diğeri de yalnızlıktır. Daha abisi ile Mahide'yi beraber görmeden ve cinayeti işlemeden önce bile kendisini yalnız hisseder. Hatta kendi yalnızlığı ile Mahide'nin yalnızlığı arasında bir benzerlik görerek yalnızlığını Mahide ile giderebileceğini düşünür:

> "Senden de İlhandan da, kendimden de nefret ediyordum. Tek dostum yoktu. Tek bir inancım yoktu. Mâhide de alay etmişti benimle. Ama kimbilir, belki yalnız o anlayabilecekti benim yalnızlığımı."(LA, 92)

---

[277] Aynı kısım Everest Yayınları baskısında yazar tarafından vurgulanmış bir şekilde yer alır: "*Şimdi yine yalnızım. Daha doğrusu bir ben, bir de loş aynadan bana bakan öteki kadın*."(LA[b], 27. Vurgu yazara ait.); Ayrıca *Loş Ayna*'nın ilk baskısında yer almayan ve sonradan eklenen bir kısımda yine kendine yabancılaşma izleri bulunur: "Yoksa, az önce şu hayvanın altına yatmak için kıvranan bir başka yaratık mıydı? Öyleydi kuşkusuz. Bu adamı isteyen kendisi olamazdı. Hiçbir zaman o olmamıştı. Her seferinde, korkulu bir düşten uyanır gibi kendine gelir ve yaptıklarından nefret ederdi."(LA[b], 23);

Ancak Mahide'nin kaybıyla bu umut ortadan kalkar. Selçuk'un kimsenin kendisini anlamadığına dair düşüncesi, onun yabancılaşma sorunu yaşadığına da işaret eder. Yaşananların ardından abisiyle olan ilişkisi geri dönüşü zor olan bir yola girer. Bunlara ek olarak sevdiği kadın ve abisiyle yaşadığı sorunların ardından intihar fikrine kapılması kişilerarası sorunların da intiharında etkili olduğunu gösterir.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanında Macide'nin intihar düşüncesinde sonradan eşi olan Nevzat'ın kendisini terk etme ihtimali bulunur. Macide'nin Nevzat'a kendisini bıraktığı takdirde intihar edeceğini söylemesi, onun intihar düşüncesinde "ya hep ya hiç" mantığının bulunması, duygusal mantık yürütmesi, olayı felaketleştirmesi ve olumsuza odaklanarak onu abartması gibi bilişsel çarpıtmaların etkili olduğunu gösterir. Ayrıca kişilerarası sorunlar ve yalnızlık korkusu diğer psikolojik risk etkenleri olarak görülür. Macide'nin ayrılık gerçekleştiği takdirde yaşayacağı sorunları çözmek veya baş etmek için bir şey yapmayacağı anlaşılır.

Yalnızlar romanında Adalet ise Necati kendisini bıraktığı takdirde intihar edeceğini söyler. Dolayısıyla Adalet'in intihar düşüncesindeki psikolojik risk etkenleri Macide ile aynıdır. Onun da "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiği, duygusal mantık yürüttüğü, olayı felaketleştirdiği ve olumsuza odaklanarak onu abarttığı, başka bir deyişle bilişsel çarpıtmaların intihar düşüncelerinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca kişilerarası sorunlar ve yalnızlık korkusu diğer psikolojik risk etkenleri olarak görülür. Adalet'in de ayrılık gerçekleştiği takdirde yaşayacağı sorunları çözmek veya baş etmek için bir şey yapmayacağı anlaşılır.

Yalnızlar romanının ana kişilerinden olan Nevzat, eşi Macide'nin ölümünden sonra intihar teşebbüsünde bulunur. Nevzat, her ne kadar sonradan rol yaptığını belirtse de onun oynadığı bu rol sırasında bazı psikolojik risk etkenlerini gösterdiği görülür. Nevzat'ın, eşi Macide'nin ölümünden sonra sorun çözme ve baş etme yetenekleri konusunda problemler yaşadığı görülür. Ayrıca eşinin ölümünü felaketleştirir. Ölümün ardından artık yaşayamayacağına, belki de ölmenin daha iyi bir seçenek olduğuna dair ifadelerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bu ifadeler aynı zamanda olumsuza odaklanarak onu abartan bir bakışa sahip olduğu anlamına da gelir. Macide'nin ölümünü ne kadar olumsuz gördüğü ve felaketleştirdiği, yaşama bakışında kendisini gösterir: "Bu türlü yaşamanın Allah belasını versin. Değer mi yani…"(Y, 183) Nevzat'ın aradan belli bir süre geçtikten sonra intihar teşebbüslerini "çocukluk" olarak

nitelemesi onun intihar girişiminde bulunduğu dönemde duygusal mantık yürüttüğünü gösterir. Nevzat buna ek olarak kendisini etiketler: "Ben zayıfım. Zayıflığım çok belirgin bir biçimde çıktı ortaya bu kez."(Y, 568) Bu etiketleme aynı zamanda öz saygısının zayıflığına işaret eder. Nevzat'ın intihar edememesini yürekli olmamasına bağlaması da yine benzer bir durumdur. Nevzat, intihar teşebbüsünde bulunduğu sırada hem eşinin acısıyla hem de alkolün etkisiyle mantıklı hareket edebilecek durumda değildir: "Demek ki çok sarhoştu. Sarhoşluktan da ileri bir haldi. (…) Bir ara kendini öldürmekten de söz etmişti galiba. Başını duvarlara vurmuştu, kendini yerlere atmıştı."(Y, 438) Dolayısıyla dürtüsellik onun intihar teşebbüsündeki bir diğer psikolojik risk etkenidir. Nevzat'ın intihar teşebbüsünde en etkili psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Nevzat'ın Macide ile olan evliliği iyi gitmez. Eşini sevmeyen Nevzat, onu Nermin ile aldatır. Hatta bazen eşinin ölmesini bile isteyecek bir ruh hâline girer. Macide'nin ölümüyle, Nermin ile olma ihtimalinin de ortadan kalktığını hisseder. Artık Nermin'i de görmek istemez: "Atıp gitmeliyim her şeyi. Nermin'i de. O da çıkmasın karşıma. Onunla karşılaşmaya da dayanamam…"(Y, 246) Eşi Macide'nin ölümünden sonra Nevzat yalnızlığını net bir şekilde duyumsamaya başlar: "Macide'nin ölümüyle birlikte, örtmeye, gizlemeye çalıştığı o yalnızlık, o boşluk, o karanlık, artık hiçbir maskeyle örtülemeyecek biçimde çıkmıştı ortaya." (Y, 445) Bu yalnızlık hissi büyük bir yabancılaşmaya sebep olur. Nevzat'ın çevresiyle olan ilişkisi aslında eşi ölmeden önce de çok yüzeysel ve düşük seviyelerdedir:

> "Oysa bu sokak, bu evler, bu evlerde yaşayan insanların kalp sağırlığı tiksinti veriyordu ona.
>
> Nevzat'ı ne kadar suçlarsa suçlasın, Necati, bu insanlardan farklıydı. Nevzat da Necati de, gerçekten bu kentin dünyasına yabancı insanlardı. Belki bütün sıkıntıları, bütün çılgınlıkları ve aptallıkları bu yabancılıktan ileri geliyordu.
>
> (…)
>
> Ama biliyordu ki bu bağlar, bu ilişkiler, içinde derinlik kazanmamıştı hiçbir zaman. Yüzeyde, yapay, zorlama bir birlikte yaşayış koşulunun gereğiydi bütün bunlar. O kadar. Etinin, ruhunun bütünüyle tekliği, yalnızlığı yanında, bu bağlar, bu ilişkiler, bu sevgiler, dostluklar bir değer taşımıyordu. Ona güç vermiyordu."(Y, 331-332)

Ancak yine de Nevzat'ın yabancılaşmasının Macide'nin ölümünden sonra dayanılmaz hâle geldiği görülür. Her şeyi unutmak ister. Kimsenin kendisini tanımadığı yeni bir hayata başlamak için yola çıkar.

Yalnızlar romanının bir diğer ana kişisi Necati de ölüm ve intihar üzerine düşünceleri olan birisidir.[278] Âşık olduğu Macide'nin ölmesiyle onun bu düşünceleri artarak devam eder. Necati, Macide'ye olan aşkında umutsuz olsa da sadece onu görebilmek bile onun için yeterlidir. Macide'nin ölümü ise Necati'yi iki konu sebebiyle büyük bir umutsuzluğa sürükler. Bunlardan ilki Necati'nin Macide'yi hayatına yeniden başlayabilmek için son bir umut olarak görmesidir: "O an, ellerini uzatma gücünü bulabildiği o an, sessiz, ama bütün varlığıyla yaptığı çağrıya 'evet,' diyebilmiş olsaydı eğer o, Necati için her şey değişirdi. Yepyeni bir insan olarak doğabilirdi."(Y, 116) Macide'nin ölmesiyle Necati, yeniden doğma umudunu kaybeder. Necati'yi umutsuzluğa sürükleyen bir diğer nokta ise her ne kadar ilk sebeple tezat oluştursa da Nevzat ile Macide'nin ilişkilerinde mutlu olmalarını, kendisine umut verecek bir şey olarak görmesidir:

> "O yalnız kendisi için değil, hepsi için mutlu olmak zorundaydı. Onun başarısı hepsine umut verecekti. Başarısızlığı, bir gün bu çıkmazdan kurtulmak için içlerinde besledikleri umudu kökünden kurutmak olurdu."(Y, 106)

Nevzat ile Macide'nin birbirleriyle mutlu olamaması, Nevzat'ın Macide'yi aldatması ve Macide'nin ölümü dolayısıyla, Necati tamamen umutsuzluğa düşer. Onun umutsuzluğunun, umudunu ölüme yönlendirmesinden kaynaklandığı görülür: "Rahatlığa kavuşmak için uyumak, uyuşmak ya da ölmekten başka çıkar yol yoktu"(Y, 548) Necati'nin yeni biri olabilmek için Macide ile olmak zorunda olduğunu düşünmesi, çelişkili olsa da bir diğer ihtimalde tüm umudunu Nevzat ile Macide'nin mutlu olmasına bağlaması, onda aynı zamanda bilişsel çarpıtmalar olduğunu gösterir. Tüm bunlar, Necati'nin olaylara olumsuz baktığına, "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiğine, duygusal mantık yürüttüğüne ve olayları felaketleştirdiğine işaret eder. Ayrıca onun hayata bakış tarzında da bilişsel çarpıtmaların etkisi görülür. Necati'ye göre

[278] Necati'nin romanda okuduğu belirtilen isimler dikkat çekicidir. Bu isimlerden iki tanesi karamsar ruh hâline hitap eden sembolizm akımının temsilcilerinden olan Charles Baudelaire ve Arthur Rimbaud'dur. Keza okuduğu bir başka isim olan Oscar Wilde'ın tek romanı olan *Dorian Gray'in Portresi* intihar ile sonuçlanan ve çok bilinen bir eserdir. Romanda dikkat çeken edebî bağlantıların bir diğeri ise romanın sonlarında Necati'nin, Maurice Leblanc tarafından yaratılan kurgusal karakter Arsen Lüpen'in "Kupa Yedilisi" öyküsünde bir adamın kalbinden vurulmasından bahsetmesidir. Necati kendisini de aynı şekilde öldürdüğü için bu atıf dikkat çekici bir hâl alır.

hayatta aslolan acı çekmektir. Ona göre büyük insan acılarla başa çıkabilen kişidir. Ancak Necati, kendisinin bunu yapamadığını düşünür. Kendisini korkak ve zayıf olarak etiketler. Bu etiketlemeler aynı zamanda intiharına giden süreçte öz saygı problemleri yaşadığına da işaret eder. Necati ayrıca olayları kişiselleştirir: "Güvenebileceği, yaslanabileceği kimse yoktu. Hep onu sevmeyenler vardı çevresinde. Düşmanlar diyemiyordu ama, niçin olmasın? (…) Herkes onu yıkmaya çabalıyordu."(Y, 355) Necati'nin intiharında görülen bir diğer psikolojik risk etkeni ise dürtüselliktir. Necati hem kişiliği hem de çok alkol alan birisi olması sebebiyle kontrolsüz hareketleri olan birisidir. İntihara ilerleyişinde de bu durum kendisini gösterir. Necati'nin intiharında kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşma da önemli rol oynar. Necati'nin intiharını tetikleyen iki olay Macide'nin ölümü ve tecavüze uğramasıdır. Bu durum kişilerarası sorunların intihardaki rolünü açıkça gösterir. Romanın ana kişileri olan Nevzat ve Necati'nin intiharında romanın adından hareketle tahmin edilebileceği üzerine yalnızlık da önemli bir etkendir. Necati, sevgileri zayıflık, arkadaşlıkları saçma görür:

> "Kendini bildiğinden beri, yalnız kendi gücüyle ayakta durmaya çabalamıştı. Sevgilerin her çeşidini küçümseyerek, zayıflık sayarak, iki hayvanın dost olabileceğine inanırdı ama, iki insanın, asla. Cinsel çekiciliği olmasa, kim âşık olurdu bir kadına? O kadınlar ki, aptal ve zavallı yaratıklardı… İki erkeğin dost olması da daha farklı bir aptallık değildi. (…) Durmadan birbirini arkadan bıçaklayan dostlar çemberi. Bu muydu o kadar övündükleri insanlık…"(Y, 423)

Bu düşünceleri Necati'nin "öldürücü bir yalnızlık"(Y, 169) yaşamasına sebep olur. İntiharından önce kendisini öldüreceğine dair söylediği sözlere, arkadaşı Nevzat'ın umursamaz bir şekilde karşılık vermesi de onun canını yakar. Necati'nin, Macide'yi tek umut hâline getirmesi, bir şekilde onu yalnızlığını giderecek tek kişi olarak algılamış olmasıyla ilgili olabilir. Eğer bu şekilde bir algıya sahipse Erhan Bener'in *Loş Ayna* romanındaki Selçuk'un Mahide'ye olan hisleriyle *Yalnızlar*'da Necati'nin Macide'ye olan hisleri benzerdir. İnsanlarla kurulan ilişkiler konusunda nasıl bir bakışa sahip olduğu belirtilen Necati'nin, bu düşünce yapısıyla yabancılaşmaması pek de ihtimal dahilinde değildir. Nevzat'ın düşünceleri kendisi gibi Necati'nin de yabancılaşma sorunu yaşadığını gösterir:

> "Nevzat'ı ne kadar suçlarsa suçlasın, Necati, bu insanlardan farklıydı. Nevzat da Necati de, gerçekten bu kentin dünyasına yabancı insanlardı. Belki bütün sıkıntıları, bütün çılgınlıkları ve aptallıkları bu yabancılıktan ileri geliyordu."(Y, 331)

Özellikle son cümle yabancılaşmanın Necati üzerindeki etkisinin boyutları hakkında fikir verir. Necati'nin tüm sorunları çözme konusunda tek yöntemi her şeyi arkasında bırakarak âdeta yeniden doğmaktır: "'Bu gelişim iyi olmadı dünyaya,' dedi içinden. 'Bir daha doğabilmeliydim…"(Y, 420) Onun için yeniden doğmanın tek yöntemi ise Macide ile beraber olmaktır: "(…) yaptığı çağrıya 'evet,' diyebilmiş olsaydı eğer, o, Necati için her şey değişirdi. Yepyeni bir insan olarak doğabilirdi."(Y, 116) Dolayısıyla Macide'nin ölümü Necati'nin sorunları çözebilme yolundaki yegâne umudunun yok olması anlamına gelir. Sorunları çözme konusundaki tek yolu ortadan kalkan Necati, zaten sorunlarıyla baş edip edemeyeceği konusunda kuşkular yaratan bir izlenim uyandırırken üstüne bir de tecavüze uğrayınca tüm direnci çökerek intihar eder.

Sâmiha Ayverdi'nin *İbrâhim Efendi Konağı*(1964) romanında Yusuf Bey'in intiharında pek çok psikolojik risk etkeni görülür. Yusuf Bey'in mutsuz evliliği, bu etkenlerin ana tetikleyicisi durumundadır. Yusuf Bey bu sorunları çözemez. Bunlarla baş edebilmek için de içkiye ve başka kadınlara ihtiyaç duyar. Edâdil kendisiyle yakalanıp satıldıktan sonra ve intiharından hemen önce Cânüser ile yakalandıktan sonra Yusuf Bey'in olaylara bakışı olumsuzdur. Bilişsel çarpıtmalar, düşüncelerinde etkilidir. Eşi ve kalabalık konak ahalisine rağmen kendisini yalnız hisseder. O, konaktaki insan profiline yabancılaşmış bir hâldedir. Kişilerarası ilişkilerinde de sorunlar vardır. Konakta içgüveysi olmaktan ve konaktaki dedikodulardan rahatsızdır. Bunlar sebebiyle sık sık sinirlenir. Büyük damat Salih Bey ile sık sık tartışır. Evliliğinde mutsuzdur. Buna ek olarak Cânüser ile yakalandıktan sonra eşiyle büyük bir tartışma yaşar. Bu kişilerarası sorun onu intihara yöneltir. Yusuf Bey'in eşiyle tartıştıktan sonra intiharında alkollü olması da önemli bir unsurdur:

> "Sanki bir câriyeyi yatağına almakla cinâyet mi işlemişti? Ne olurdu görüp görmezlikten gelseydi de, o huyu güzel, yüzü güzel civanı, canına kıyacak kadar çileden çıkarmasaydı. Hele cin suyu içip keyf olmuş bir kimsenin üstüne yürüyerek bağırıp çağırmak, saçını başını yolmak kadar düşüncesizlik mi olurdu?"(İEK, 262)

Çok içki içen birisi olması ve intiharından önce de alkollü olması, intiharında dürtüselliğin de ciddi etkisi olduğunu gösterir.

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası*(1964) romanında İrfan'ın intiharı düşünme sebepleriyle ilgili verilen bilgiler çok kısıtlıdır. Tutukluluk döneminde intihar düşüncesine kapılmasından dolayı umutsuzluğa düşerek umudunu ölüme yöneltmiş olduğu söylenebilir. Ayrıca olaylara bakışındaki olumsuzluklardan dolayı bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığı yorumunu yapmak da yine mümkündür.

Kurtlar Sofrası romanında intihar eden Zehra'nın intiharındaki psikolojik etkenler büyük ölçüde Bekir ile olan ilişkisiyle bağlantılıdır. Zehra daha Bekir kendisini terk etmeden önce bile, onun yanında umutsuzluğa kapılmaya başlar: "Bekir'le birlikte İstanbul'u, bu yenilmişlerin ve tükürülmüşlerin hayatını bırakmak ve başka bir hayata gitmek ümitlerinin eridiğini hissediyor."(KS, 212) Bekir'in Athena ile kaçmasının ardından Zehra'nın umudu ölüme yönelir. Yaşadığı hayattan ve çevreden yorulmuş olan Zehra ölümünün ardından çektiği acıların dineceğini düşünür:

> "Biz, diyor, uyuyoruz. Asıl öldüğümüz zaman uyanacağız. Asıl ondan sonra yaşayacağız. Kalbimiz olmayacak artık. Acı çekme kabiliyetimiz olmayacak. Yiyip içip mesut yaşayacağız. (…) Yoksa ölüm ne? Gülünç. Artık nefes almıyorsun, dolaşmıyorsun, yani ıstırap çekmiyorsun."(KS, 656-658)

Zehra da görülen bir diğer psikolojik risk etkeni, bilişsel çarpıtmalardır. Zehra, olumsuza odaklanır. İçinde bulunduğu durumu felaketleştirir. Ölmesi gerektiği yönündeki düşüncesi hem duygusal mantık yürüttüğünü hem de "meli-malı" tarzında bir düşünce yapasına sahip olduğunu gösterir. Ayrıca Bekir'in kendisini sevmediğini ve Athena'ya ilgi duyduğunu bilmesine rağmen yine de onunla kaçmayı düşünmesi ve ona tüm birikimini emanet etmesi "ya hep ya hiç" tarzında bir düşünce yapısıyla hareket etmesinden kaynaklanır: "Mademki bütün kayıplarına rağmen, hâlâ kaybedecek bir şeyleri var; mademki parmaklarının ucu Bekir'in saçlarına dokunur dokunmaz kıvılcımlanıyor, taş çatlasa oynayacak bu oyunu."(KS, 320) Zehra'nın Bekir olmadan yapamadığını söylemesi de yine bilişsel çarpıtma sorunuyla alakalıdır. Bekir'in kendisinin yanında sırf parası için durduğunu bilmesine rağmen ilişkiyi sürdürmesi, Bekir'in kavganın ardından bir süreliğine Athena ile yok olduğu zaman en çok onun Athena'yı kendisine tercih etmesine takılması ve kendisini güçsüz olarak etiketlemesi Zehra'nın bazı öz saygı problemleri olduğunu da gösterir. Duygusal mantık yürüten birisi olmasının yanında intiharından hemen önce içki içmesi, Zehra'nın intiharında dürtüselliğin de payı olabileceğini gösterir. Tabii ki onun intiharındaki en büyük psikolojik etkenler kişilerarası sorunlar ve yalnızlıktır. Bekir'in kendisini ortada bırakıp

Athena ile kaçması intiharında başrolü oynar. Bekir'in kendisini bırakması Zehra'yı düşmek istemediği yalnızlık çukuruna atar: "Yeniden, kim bilir daha kaç yıl, soğuk ve bomboş evler, upuzun ve ıpıssız yalnızlık yatakları."(KS, 657) Zehra'nın Bekir'in kendisini terk etmesi dışında intiharında rol oynayan bir diğer konu tekrar terk etmek istediği eski hayatına dönecek olmasıdır. Zehra'nın yabancılaşma sorunu yaşadığı görülür. O herkes gibi olmak ister ve bunu Bekir ile kaçarak başaracağını düşünür: "Herkes gibi yaşarız. Bıktım bu ayrı yaşamaktan. Herkes gibi yaşamak istiyorum."(KS, 209) Onun için diğer insanlar birer "öteki" gibi konumlanır ve onlara rağmen yaşamak mümkün değildir: "Başka insanlar var! diye içi sıra itiraz ediyor. Onlardan ayrı ve onlara rağmen yaşayamayız. Hepimiz birbirimiz için yaratılmışız. Onlar bizim için yaşıyorlar, biz onlar için yaşıyoruz, aslında!"(KS, 212) Lakin Zehra, Bekir tarafından tüm birikimi çalınarak terk edilmesi sonucu, insanların para için kendini sattığı, birbirini zehirlediği eski hayatına dönmek zorunda kalır. Eski hayatına dönmeden yaşayabileceği bir alternatif yaratabilse belki de intihar etmeyecektir. Ancak bu konuda çabalayacak gücü kendinde bulamaz. Sorununu çözemeyerek ve onunla baş edemeyerek intihara yönelir.

Kurtlar Sofrası'nın diğer müntehiri Rıfat için de İrfan ile aynı yorumlar yapılabilir. Çünkü iki ismin de intihar davranışıyla ilgili olarak elde olan bilgi tutukluluk dönemlerinin onları intihara ittiğidir. Dolayısıyla Rıfat'ta da umudun ölüme yönelmesi şeklinde gerçekleşen bir umutsuzluk ve olaylara bakışındaki olumsuzluktan kaynaklanan bilişsel çarpıtma problemi olduğu düşünülebilir. Ayrıca Rıfat'ın baş etme yeteneklerinin daha zayıf olduğunu eklemek gerekir.

Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu*(1973) romanının müntehiri olan Suat'ın intiharındaki psikolojik risk etkenlerinin ilki bilişsel çarpıtmalardır. Suat olayları kişiselleştirir ve duygusal mantık yürütür: "Suat'a, onu aldatmışlar, ona ihanet etmişler gibi gelmekteydi ama, bu duygusunu haklı çıkaracak hiçbir şey geçmemişti"(BU, 192) Yüzbaşı Demir ile bir konuşmasında kendisini yenik hissettiğini söylemesi ve intihar edemediği zaman kendisini "korkak" olarak nitelemesi etiketleme yaptığına işaret eder. Romanın sonlarında Yüzbaşı Demir ve Ümid'in evlilik kararını ise felaketleştirir ve bu konuda sadece olumsuza odaklanır. Çok net olmasa da Suat'ta görülen bir diğer psikolojik risk etkeni de mükemmeliyetçilik gibi durmaktadır. İhtiyarlayıp güzelliğini kaybetme düşüncesinden rahatsız olması mükemmeliyetçiliğe işaret eder. Ayrıca

Halim'in Suat'ın geçmişteki hâlinden bahsederken kurduğu "Bıçak gibi bir kızdı, öyle keskin, hiçbir yanlışlığı bağışlamayan!"(BU, 361) cümlesi yine bu bağlamda dikkat çekicidir. Mükemmelliyetçilik konusunda en önemli kısım ise Suat'ın amaçlarından birini dışa vurduğu cümledeki dikkat çekici kelime seçimidir: "Nasıl etse de iç yaşantısının saflığını, akıllıca çapraşıklığını, tazeliğini ve *mükemmelliğini bozmadan,* gerçek hayata aktarabilse?(BU, 395, Vurgu bu tezin yazarına ait.) Suat'ın intiharındaki en önemli psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Suat'ın annesiyle sorunları vardır ve onunla görüşmez: "Suat cevap vermeyi bile küçüklük saymıştı. Ailesiyle bir ilişkisi yoktu ki! 'Aşağılık' burjuvalardı onlar, servetleri olsa olsa haksız, başarıları kirli, elleri kana bulanmış olabilirdi."(BU, 249) Eşiyle ilişkisi iyi gitmez. Hatta eşinin başka bir şehre gitmesinin iyi olabileceğini bile düşünür. Komşularını tanımaz. Hatta tanımayı düşünmez bile:

> "Suat, belirli bir sinirlilikle: -… evet- diye sözünü kesti-, epeydir burada oturuyoruz ama, kadını da kocasını da tanımayız! Münasebet kurmayı hiçbir gün düşünmedik! Bundan sonra düşüneceğimizi de sanmam!(…) Hayır, o komşu kocakarıyı tanımıyor, tanımak da istemiyordu. Umursamıyordu ki! İsterse gebersin, ona ne? (…) Suat olsun, Halim olsun komşularından tiksiniyorlar."(BU, 205-206)

Yüzbaşı Demir'i pansiyoner olarak evlerine alacakları zaman da en başta evde bir başkası bulunacağı ve rahat edemeyeceği için bundan rahatsızlık duyar. Suat'ın yalnızlığıyla çok alakalı olan ve onun ana sebeplerinden birisi olan şey yabancılaşmadır:

> "Suat, ağır karanlığın, uğultulu, fazla yoğun siyah bir kan olarak, derisinden içine sızdığını, yavaş yavaş damarlarını kapladığını duyuyor. Öyle kahredici bir yabancılaşma ki bu, ona, Halim'siz bir İstanbul'da yapayalnız kalmanın, gizli acılarını önceden yaşatıyor."(BU, 187)

Yüzbaşı Demir ile olan bir konuşmasında başkalarının ancak hayal kırıklığı getireceğini belirten Suat için diğer insanlar "öteki" konumundadır: "Ötekilerin yaşantısına katılmak için, ne yapsa boş. Onları, dışardan görüyor."(BU, 231) Suat'ın daha da sorunlu yanı ise kendisine yabancılaşmış olmasıdır. Bu kendine yabancılaşma cinsel yönelimi konusunda hissettiği toplumsal baskı sebebiyle gerçekleşir: "… kendimi başka birisi sanıyordum. Bir gece kim olduğumu anlar gibi oldum. O gün bugündür, gerçek benliğimin hangisi olduğunu bir türlü kestiremiyorum, o mu yoksa bu mu?"(BU, 247) Suat romanın ilerleyen kısımlarında da kendi kendisinin negatifiymiş gibi hissettiğini belirterek bu duruma işaret eder. Matmazel Raşel ile yaşadığı cinsel deneyimin ardından bir süreliğine rahatlama hissetmesi de kendine yabancılaşmasının sebebinin bu

olduğunu doğrular. Suat'ın kendisine yabancılaşmasının yalnızlığıyla olan bağlantısını en iyi gösteren anlardan birisi, dayısıyla konuşmasının ardından düşündükleridir. Dayısının, cinsel yönelimi Suat ile aynı olan ama bunu gizlemeden yaşayan annesi[279] hakkında, onun cinsel yönelimi ve bununla bağdaşan dış görünüşü hakkında söylediği kötü sözler Suat'ın kendisini yalnız hissetmesine sebep olur. Suat, Yüzbaşı Demir'in arkadaşı Ümid ile tanıştıktan sonra onu topluma rağmen kendisi olmak umudunun simgesi hâline getirir. Bu bağlamda roman kişisinin adının Ümid konulması da gayet anlamlıdır. Ümid ve Yüzbaşı Demir'in evlenme kararıyla darbe yiyen Suat, yalnızlığını dindireceği umudunu taşıdığı Ümid'i de kaybederek iyiden iyiye yalnızlaşır. Bıçağı eline almasından önceki zamanlarda fiziksel olarak da yalnız olması, kendisini oyalayacak bir şey bulamayarak düşüncelere dalmasına neden olur. Bıçağı kalbine dayadığı anlarda da yanında konuşabileceği birini arar:

> "Yüreği daralıyor, yalnızlığının çelik zırhı içinde, boğulacakmış gibi nefesi sıkışıyordu. Bütün varlığını bir sevilmek, okşanmak, baylanlanmak isteği sarmıştı. Hiç değilse dertleşebilecek birisi olsaydı yanında?"(BU, 451)

Sonuç olarak her ne kadar o sırada bıçağı kendisine saplamaktan vazgeçmiş gibi gözükse de asıl eşi Halim'in gelmesi intihar tehlikesini tamamen yok eder. Suat'ın zihninden geçirdiği süreci defalarca tekrarladıktan sonra âdeta mekanik bir şekilde son adımına kadar uygulaması ise onun intihar düşüncesinde dürtüselliğin de psikolojik risk etkenleri arasında olabileceğini gösterir. Suat'ın intihar düşüncelerindeki son psikolojik risk etkeni ise umutsuzluktur. Suat cinsel yönelimini bastırmadan yaşayacağı bir hayat umut eder. Ancak bunu başarmış olan annesiyle görüştükten sonra bu konuda umutsuzluğa düşer:

> "Gizli rüyalarını gerçekleştirmeye gücü, gücü olsa bile cesareti yok. Bunu kesinlikle anlamış olmak, gizli bir ikinci hayat umudunu, ustura gibi kazıyıp atıyor; ufak ufak niyetlendiği uzun süreli başkalaşma yollarını önceden tıkayarak, onu iki sandalye arasında rahatsız bir yaşamaya mahkûm ediyor(…)"(BU, 431)

Dahası Suat bu düşünceler kafasından geçtikten kısa süre sonra Ümid'in evleneceğini hem de yine ilgi duyduğu Yüzbaşı Demir ile evleneceğini öğrenir: "Hayallerinde nasıl birbirlerini tamamlıyorlardıysa, gerçekte de öyle tamamlayacaklardı. Yalnız o açıkta

---

[279] Suat ile annesinin yaptıkları evlilikler sebebiyle(Suat ayrıca Yüzbaşı Demir'e ilgi duyar) biseksüel olduklarını varsaymak daha mantıklıdır. Ancak homoseksüel olma ihtimalleri de bulunmaktadır.

kalıyordu: Yürekler acısı yalnızlığı, kırık dökülüğüyle baş başa!"(BU, 441) Bu onun umudunun ya da bir diğer deyişle "ümid"inin tamamen yitip gitmesi anlamını taşır.

Bıçağın Ucu'nda Halim'in intihar düşüncesi Suat'ta olduğu gibi köklü bir düşünce değil, anlık tepkisel bir düşüncedir. Halim'de bilişsel çarpıtmalar görülür. Yaşamını "intiharın utanılacak komasına"na(BU, 26) benzetmesi bakış açısının olumsuz olduğunu ve olumsuzluklara odaklandığını gösterir. Halim'in intihar düşüncelerinde asıl etkili olan şey ise kişilerarası ilişkilerindeki sorunlardır. Halim, Suat'ın kendisini sevmediğinin farkına varır ve onun kendisini aldatacağını düşünür. Bu durum onun cinayetle karışık bir biçimde intihar düşüncesine yönelmesine neden olur. Halim'in hayata tutunma bağlamında umursadığı tek kişi eşi Suat'tır. Suat'ın kaybı onu yalnızlığa sürükleyecek bir gelişme olacağından bu ihtimalden rahatsızlık duyar. Ayrıca Halim'in siyasi tutumu sebebiyle beraber hareket etmek istediği işçilere olan yabancılaşmasının farkına varması da dikkat çekicidir: "Bütün iddialarına, bütün çabalarına rağmen, onlardan olmadığını, olmayacağını fark ediyor. Onların da kendinden olmadığını; olamayacağını!"(BU, 114) Bu yabancılaşmanın intihara etkisi çok az gibi gözükür ama yine de anılması gerekir.

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı*(1965) romanının başında Reşit Bey'in intihar ettiği sırada yaşananlar, başka roman kişilerinin gözünden verilir. Reşit Bey'in bakış açısı gösterilmediği için zihninden neler geçtiği kesin olarak bilinemez. Ancak içinde bulunduğu durumdan hareketle bazı yorumlar yapılabilir. Reşit Bey yakalanacağını anlayınca intihar eder. Bu onun intiharında umutsuzluğun rol oynamış olabileceğini düşündürtür. Ayrıca olaylara olumsuz bakışından, "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket etmesinden ve durumu felaketleştirmesinden kaynaklı olarak bilişsel çarpıtmalar da intiharda rol oynadığı düşünülebilecek diğer psikolojik risk etkenleridir. Onun intiharı, davası için bir görev niteliğinde olduğundan sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde bir eksiklik olduğu yorumunu yapmak isabetli olmayabilir. Zira burada daha çok sorunu çözmek için belirlenen yöntem tartışmalıdır.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanında Emin Bey'in intihar düşüncelerinin ana kaynağı bilişsel çarpıtmalardır. Emin Bey, Kara Kemal'in kendisinin ihanet etmiş olabileceği yönündeki olası şüphelerini abartır ve felaketleştirir. Eğer bu durum gerçekse hayatına devam edemeyeceğini düşünür.

Kurt Kanunu romanının müntehiri Kara Kemal ise aslında içerisinde yer almamasına rağmen İzmir Suikastı'na karıştırılır. Kara Kemal en başta yaşamak ve kurtulmak için çabalar: "Salt ölümün çaresi yoktur bu dünyada… Madem ki daha ölmedik çabalayacağız."(KK, 58) Ancak olaylar ilerledikçe Kara Kemal olumsuzluklara odaklanır ve polis evi bastığında da "ya hep ya hiç" tarzında bir düşünce tarzıyla yakalanmak yerine ölmeyi seçerek intihar eder. Emin Bey ile olan bir konuşmasında benzer durumda kaldığı takdirde ne yapılması gerektiğine dair sözleri düşünce tarzını ortaya koyar:

> "Bu yüzden bizde yiğitliğin on şartı vardır: Dokuzu kaçmak, biri hiç görünmemektir. Anladın mı, neden teslim olmak yazılı değildir bizim kitapta? Bizde kurtuluş, teslim olmak zorunda kalacağın yere düşmemektir. Birkez buraya sürüklendin mi(…) Zagona mertçe uyacaksın! Bunun zagonu yarıp çıkmaktır. Baktın yolu yok.. Gürleyip gitmek"(KK, 212)

Kara Kemal iktidarın büyük bir temizliğe giriştiğini ve bu işe karışan kimsenin kurtulamayacağını düşünerek umutsuzluğa kapılır. Ancak olaya karışanlar arasında idama mahkûm edilenler olduğu gibi hakkında idam kararı alınmayanlar da vardır. Bu durum intihar etmeyi seçmeseydi Kara Kemal'in de yaşama devam edebileceğini ve onun yargılarının gerçeklerden daha olumsuz olduğunu gösterir. Kara Kemal'in intiharı, Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* romanındaki Reşit Bey'in intiharıyla benzer bir intihardır.

Fakir Baykurt'un *Tırpan*(1967) romanında intihar düşüncelerine kapılan Dürü, Kabak Musdu'nun kendisiyle evlenmek istemesinin ardından umutsuzluğa kapılır. Onun umutsuzluğu kimi zaman umudun ölüme yönelmesi şeklinde kendini gösterir: "Asacağım kendimi! Kurtulacağım! (…) Asılıp kurtulsam ne vardı?"(Tır, 131; 279.) Dürü'nün olumsuza odaklandığı, olayları felaketleştirdiği, duygusal mantık yürüttüğü ve "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiği yani bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı görülür. Onun Kabak Musdu ile evlenmek istemediği için intiharı düşünmesi ve bu sürecinde babasının kendisini zorlaması gibi detaylar ise kişilerarası sorunların da intihar düşüncesindeki psikolojik risk etkenlerinden olduğunu gösterir. Dürü ilk başta baş etme yeteneklerindeki eksiklik sebebiyle intihar düşüncelerine sürüklense de cinayetle de olsa başka bir çözüm bulması onun en sonunda bu sorunlardan kurtulduğunu gösterir.

Tırpan'da Uluguş'un Dürü'ye anlattığı intihar olaylarının sebepleri de Dürü'nün intihar sebepleriyle benzerdir. Bu yüzden intiharlarda aynı psikolojik risk etkenlerinin olduğu varsayılabilir. Haççа ve Ümmü de umutsuzluğa kapılmış ve umutlarını ölüme yöneltmişlerdir. Onların da olumsuza odaklandığı, olayları felaketleştirdiği, duygusal mantık yürüttüğü ve "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiği yani bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı görülür. Yine evlenmek istemedikleri biriyle zorla evlendirilmeye çalışılmaları kişilerarası sorunlar yaşadıklarını gösterir. Dürü'deki psikolojik risk etkenlerine ek olarak, bu ikili Dürü'nün aksine sorunları çözme ve onlarla baş etme konusunda bir ilerleme gösteremeyerek intihar eder.

Yaşar Kemal'in *Ölmez Otu*(1968) romanında intihar eden Taşbaşoğlu Mehmet'in intiharında en çok etkili olan psikolojik risk etkenleri kişilerarası sorunlar ve yalnızlıktır. Köylülerinin arasına dönen Taşbaşoğlu, ermişliğini de kabullendiği için köylüler tarafından çok iyi bir şekilde karşılanmayı bekler. Ancak beklediğinin aksine köylü onu umursamaz. Onun Taşbaşoğlu olduğuna bile inanmayanlar vardır. Köylünün umursamazlığı onu çok kötü etkiler: "'Karı,' dedi, 'benim halim yitik. Beni yediler bitirdiler. Beni bu köylü öldürdü. (…)'"(ÖO, 253) Köylünün Taşbaşoğlu'na böyle davranmasının bir sebebi de ondan çok korkuyor olmasıdır. Ailesi için karpuz çaldığı görüldükten sonra Taşbaşoğlu türlü hakaretlere ve fiziksel şiddete maruz kalarak hırpalanır. Köylüler hakaretin yanında onunla alay da ederler. Uğradığı hakaretler onun dayanabileceği bir şey değildir: "Arkadan gelen her söz, her gülme uğultusu, onun tepesine çekiç gibi iniyordu."(ÖO, 319) Köylüler ile tüm bunları yaşarken, ailesine sığınması da mümkün olmaz. Eşi ilk geldiğinde, gelenin kocası olduğuna bile inanmaz. Sonrasında da onunla yakınlık kurmayarak onu yalnızlığa mahkûm eder:

> "'(…)Sen de biliyorsun ki ben benim. Değil mi kız?'
>
> Kadın karşılık vermedi. Tutmak için elini uzattı, kadın elini çekti.
>
> 'Kız deli misin kız! Hep bir olmuşsunuz, öldürüyorsunuz beni. Yarabbi benim taksiratım neydi, güzel Allahım! Çoluğuma, çocuğuma, avradıma, akrabama beni düşman eyledin."(ÖO, 253)

Tüm bu yaşananlar Taşbaşoğlu'nun, intihar sürecinde farklı bir biçimde yabancılaşma yaşamasına neden olur. İşlenen yabancılaşmaların hepsinde bireyin toplumdan kopması söz konusuydu. Ancak onun intiharında, toplum Taşbaşoğlu'nu dışlar ve onu topluma yabancılaşmak zorunda bırakır. Taşbaşoğlu yaşadıkları sonucu umutsuzluğa kapılır:

"'Kurtulamayacağım,' diyordu, 'bu beladan. Hakaretlerden, küçülmekten, her gün, her gün öldürülmekten… Şu Ceyhana kendimi atsam da hepsinden kurtulsam…

İçinde öyle bir rahatlama özlemi duydu ki, bir an durdu suya baktı."(ÖO, 287)

Bu sözler aynı zamanda onun umudunu ölüme yönelttiğini de gösterir. Onun ölümden başka çıkar yol bulamaması, kaçıp gitmeyi hiç düşünmemesi, olumsuza odaklandığını ve zaten kötü olan durumunu felaketleştirdiğini gösterir. Ayrıca yine duygusal mantık yürütme de söz konusu gibidir. Dolayısıyla bilişsel çarpıtma da onun intiharındaki psikolojik risk etkenlerinden birisidir. Taşbaşoğlu'nun sorun çözme ve özellikle de baş etme yeteneklerinde eksiklik olduğu görülür. Arkadaşı Ali'nin, öldürmelerinin önemi olmadığına ama hakaret edeceklerine ve Taşbaşoğlu'nun buna dayanamayacağına dair sözlerine, dayanamayacağını kabul ederek karşılık verip Ali'yi tasdik etmesi de buna işaret eder.

Yaşar Kemal'in *Ağrıdağı Efsanesi*(1970) romanında Gülbahar'ın babası, kızının sevdiği adamı zindana attırır ve hakkında idam kararı verir. Bu durum Gülbahar'ı umutsuzluğa sürükler. Gülbahar'ın tehlikenin büyüklüğü ile baş edemediği görülür. Bilişsel çarpıtmaların etkisiyle, idamlar gerçekleştiği takdirde kendisini öldüreceğini üç farklı zamanda ifade eder. Ancak sorunun çözülmesiyle intihar düşünceleri ortadan kalkar.

Ağrıdağı Efsanesi'nde intihar eden iki roman kişisinden birisi olan Memo ise Gülbahar'ın Ahmet konusunda kendisinden istediği yardımlar sebebiyle kendisini duygusal olarak zor bir konumda bulur:

"Gözleri bir ölüm acısındaydı. Can çekişen bir adamın gözlerinin ölüm pırıltısındaydı(…) Ölü gibiydi, hiç kıpırdamıyordu. Gülbahar'ın sesi de Memo'yu kendisine getiremedi."(AE, 38-41)

Memo çok kederli, umutsuz ve canından vazgeçmiş bir hâldedir. İçinde bulunduğu bu ruh hâli Memo'yu yavaş yavaş çökerterek intihara yönlendirir. Bu durum karşısında Memo'nun sorun çözme ve baş etme yeteneklerinin yetersiz kaldığı görülür. Gülbahar olmadan hayatını yaşamaya değer bulmaması ise Memo'nun bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığına işaret eder. Bunlara ek olarak sevdiği kadını kaybettikten sonra intihara yönelmesi, kişilerarası sorunların intiharında etkili olduğunu gösterir. Ayrıca Memo'nun içine kapanık olması, romanda aşkına karşılık bulamadığı Gülbahar dışında birisiyle iletişim kurduğunun görülmemesi ve görevi gereği bunu yapabileceği zamanın

da kısıtlı olması çok önemlidir. Sevdiği kadının kaybından sonra tamamen yalnız kalarak intihar eder.

Ağrıdağı Efsanesi'nde intihar eden diğer roman kişisi olan Ahmet, Gülbahar'ın kendisine ihanet etmiş olma ihtimaline dayanamayarak intihar eder. Hâlbuki Gülbahar'ın ihaneti söz konusu değildir.[280] Bu intihar sebebi Ahmet'in olaylara olumsuz bakan, sorun çözme ve baş etme yetenekleri zayıf olan birisi olduğunu gösterir. Ayrıca başka bilişsel çarpıtmalar da intiharında önemli rol oynar. Ahmet intihar sebebi olan konuda duygusal mantık yürüterek vardığı olumsuz sonucu gerçek sayar ve bu gerçeği felaketleştirir. Bunun sonucunda Gülbahar ile olan ilişkisinde sorun yaşar. Ek olarak Ahmet'in inandığı şeyler uğruna ölümden hiç korkmayan ve onu memnuniyetle karşılayan bir yapısı olduğunu belirtmek gerekir. Önce gelenekler sebebiyle canı pahasına atı paşaya geri vermez. Zindandayken de kendi ölümünden değil, Musa Bey ve Sofi'nin hayatı üzerine kaygı duyar: "Bir canından korktu da hak armağanı atını Paşaya geri verdi, derler. Kimsenin yüzüne bakamam. Ama Sofinin, Musa Bey'in canı?"(AE, 46) Memo üzerlerine kılıçla yürürken Gülbahar ile beraber ölmeyi göze alır. Mahmut Han'ın kızıyla evlenebilmesi için şart olarak verdiği intihar görevini ise sevinçle kabul eder.[281] Görüldüğü üzere Ahmet, roman boyunca düşündüğü ve yaptığı şeylerle de ölüme yakın bir duruş sergiler.

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*(1975) romanında Derviş Bey, değişen düzene direneceğini, onursuz biçimde yaşamaktansa kendisini öldüreceğini belirtir:

> "'Bu dünyada ne için olursa olsun, onursuz yaşamayacağım. Onların haline düştüğümü anladığım gün…' Tabancasını usulca kuşağının altından çıkardı, getirdi ağzına dayadı. 'İşte böyle' dedi. 'Tetiğe basıvereceğim. Sen sağ ben selamet. (…)'"(YY, 73)

Derviş Bey'in bu düşünceleri bahsettiği durumu felaketleştirdiğini, "ya hep ya hiç" tarzında bir düşünce yapısı ve duygusal mantık yürütme sonucu, o duruma düştüğü takdirde ölmesi gerektiğini düşünür. İntihar düşüncesinin yanı sıra ölüm üzerine düşünceleri hatta ölmek istercesine hareketleri, onun bilişsel çarpıtma sorunlarına ek

---

[280] Ahmet'in, Gülbahar ile Memo'nun arasında bir şey geçmediğine inanmış olması ama buna rağmen Gülbahar'ın Memo'ya ne isterse vereceğini söylemesini bir ihanet veya aralarındaki aşkın kutsallığına aykırı bir durum olarak görüp bunu kabullenememiş olması da mümkündür.

[281] Ahmet'in bu yönü Schneidman'ın intihar üzerine görüşleri göz önüne alındığında intihara meyilli olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak Schneidman'ın bu konudaki görüşleri biraz tartışmalı kalmaktadır. Yine de intihar konusunda çok önemli bir çalışmacı olduğundan Ahmet'teki bu durumu bir ihtimal olarak belirtmekte fayda vardır.

olarak sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde de önemli bir eksiklik olduğuna işaret eder.

Yusufçuk Yusuf'ta oğlu Yusuf'un, eşi Mahmud'un arkadaşı Sarı Mıstık'ı öldürülmesi için Derviş Bey'e getirdiğini düşünen Meyro ise intihar tehdidinde bulunur. Meyro'nun durumu felaketleştirerek bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığı görülür. Çözüm olarak intihar tehdidinde bulunması, sorun çözme ve baş etme yeteneklerinin zayıf olduğuna işaret eder. Ayrıca olayda kişisel ilişkiler önemli bir rol oynadığı için kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlar da psikolojik risk etkenleri arasında sayılabilir.

Yusufçuk Yusuf'ta Mustafa Bey'in oğlu Memet Ali, annesini de alarak şehre gider. Memet Ali babasının tüm mallarını satar. Romanın sonunda babasının satılmasını istemediği çiftlik de satılanlar arasına katılır. Baba toprağını terk etmek istemeyen Mustafa Bey'in gitmemek konusunda sabit bir fikre sahip olduğu görülür. Bu konuda Mustafa Bey'in bazı bilişsel çarpıtmalar yaşadığı anlaşılır. O gitmeme konusunda duygusal mantık yürütür; çiftliğin satılmasını felaketleştirir; olumsuza odaklanır; son olarak ise "ya hep ya hiç" tarzında bir düşünce yapısıyla hareket ederek çiftliğin yıkılmasının ardından kendini de öldürür. Olayları intiharla sonuçlandırması, onun sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksiklik olduğunu gösterir. Ayrıca eşi ile oğlu tarafından yalnız bırakılması ve aile yadigârı çiftliğin satılması kişilerarası sorunlar ve yalnızlığın da onun intiharındaki psikolojik risk etkenleri arasında olabileceğini gösterir.

Yusufçuk Yusuf'un diğer müntehiri olan Mestan, Süleyman'ı vurduktan sonra intihar eder. Onun polisten kaçmak veya yargının karşısına çıkmaktansa intihar ettiği varsayılabilir. Dolayısıyla içinde bulunduğu durumu felaketleştirerek ve olumsuza odaklanarak bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığı söylenebilir. Mestan'ın polis tarafından yakalanmamış olmasına rağmen intihar etmesi, onun kendi durumu hakkında umutsuzluk beslediğine, sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde de eksiklik olduğuna işaret eder. Cinayetten hemen sonra intihar etmesi ise olayın sıcaklığıyla dürtüselliğin öne çıktığı anlamını taşıyor olabilir. Ayrıca son bir psikolojik risk etkeni olarak kişilerarası sorunlardan da bahsetmek gerekir. Çünkü Süleyman'ı öldürmesi onun intiharının temelini oluşturur.

Tarık Buğra'nın *İbiş'in Rüyası*(1970) romanında Hatice ile Nahit'in ilişkisi kıskançlıklar sebebiyle biter. Hatice'nin kıskançlığının altında yatan sebebin, erkeklere karşı ilk kocasının kuma getirme talebinden kaynaklı güvensizlik hissi olma ihtimali

yüksektir. “Ben tatlı yumuşak söz dinlemedim hiç”(İR, 172) diyen ve kendisini yalnız hisseden Hatice aşkı arar. Ünlendikten sonra peşindeki zenginler yerine Nahit’i tercih etmesi bunu doğrular. Lakin Hatice, Nahit’i sevmesine rağmen ilişkide yaşanan sorunları çözme yönünde bir adım atmaz. İlişkinin bitmesinin getirdiği yüklerle de baş edemez. Nahit ihanet etmediği hâlde onun ihanet ettiğini düşünmesi ve ilişki bittikten sonra da yaşamayı reddetmesi onun olaylara bakışında olumsuzluklar olduğunu gösterir. Hatice ayrılık sürecinde olumlu yönleri göz ardı ederek olumsuzluklara odaklanır. Nahit’in niyetini okuma yoluna gider. Duygusal mantık yürüterek onun kendisini aldattığı hükmüne varır. Ayrıldıktan sonra ise ayrılığı felaketleştirir. Sevdiği adamdan ayrılarak tekrar yalnız kalmaya dayanamaz. “Ya hep ya hiç” mantığıyla intiharı tercih eder. Nahit ile ilişkisinin bozulmasından sonra intihar etmesi onun intiharında etkili olan bir diğer etkenin de kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlar olduğunu gösterir.

Tarık Buğra’nın *Firavun İmanı*(1976) romanının ana kişisi olan Hüseyin Avni, romanın sonunda intihar etmeyi düşünür. Namuslu birisi olmasına rağmen hainlikle suçlanan ve serbest bırakılmış olsa da herkesin sırtını döndüğü Hüseyin Avni, oğlunun idrar tahlilini bile yaptıramayacak kadar parasız kalmıştır. Hüseyin Avni’nin umudunu ölüme yöneltmek suretiyle umutsuzluğa kapıldığı görülür:

> “Birdenbire ölüm, kafasının içinde, mümkün olan tek teselli ışığı gibi parlayıverdi(…) Ölüm isteği, ölüme sığınış artık şuur planındaydı. Gene dalgındı, ama artık ölçüp biçiyor, ölümü makul, güzel ve kurtarıcı görüyordu.”(Fİ, 223-224)

Hüseyin Avni’nin olumsuza odaklandığı, içinde bulunduğu durumu felaketleştirdiği ve duygusal mantık yürüttüğü dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı da görülür. Hüseyin Avni’de görülen psikolojik risk etkenlerinden iki tanesi de yalnızlık ve kişilerarası sorunlardır:

> “Hüseyin Avni serbestti, neşesizdi, şevksizdi ve beş parasızdı, yalnızdı.. yapayalnızdı. (…) Kendisine çok yakın ve candan bağlı sandıkları bile evinden de, işyerinden de el ayak çekmişlerdi. (…) Vebalı veya cüzzamlı mıydı? Neden kaçıyorlardı kendisinden?”(Fİ, 222)

Görüldüğü üzere Hüseyin Avni, hainlik suçlamasıyla yargılanmasının ardından çevresi tarafından dışlanarak yalnız kalır. Ayrıca Hüseyin Avni’nin kendisine yabancılaştığı görülür:

> “(…) ona 1919 ile 1924 arasını hatırlatıyor. Hüseyin Avni’yi hatırlatıyordu; ama artık o, Hüseyin Avni ile bir bağ kuramıyor, hele Hüseyin Avni’ye sahip çıkmaya zerre kadar

imkân ve ihtimal göremiyordu. (…) Hüseyin Avni'den kurtulamayacağına göre Hüseyin Avni'ye kavuşması lâzımdı."(Fİ, 223-224)

Hüseyin Avni'nin millî mücadele dönemindeki hâlinden başkasıymış gibi bahsetmesi, onun kendisine yabancılaşmasını net bir şekilde ortaya koyar. Hüseyin Avni'nin intihar düşüncelerinde görülen son psikolojik etken ise dürtüselliktir. Hüseyin Avni'nin intihardan vazgeçtikten sonraki hâli, intihar düşüncelerine kapıldığı sırada mantığının devreden çıktığını, ortada bırakılmış bir adam ve ailesine yetemeyen bir baba olarak içgüdüsel olarak intihara yöneldiğini gösterir. Hüseyin Avni intiharı düşündüğü anlarda sorun çözme ve baş etme yetenekleri konusunda da problem yaşar. Ancak Mehmet ile görüşmesinin ardından sorunu çözmek, çözemezse de onunla baş etmek yönünde karar alarak intihar etmekten vazgeçer.

Tarık Buğra'nın *Dönemeçte*(1980) romanının birinci müntehiri Celâl Bey'de bilişsel çarpıtmalar görülür. Celâl, Handan'ın kendisini sevmeyerek aldatmak istemesini, hatta daha da ileri giderek öldürmek istemesini felaketleştirir. Hayatına devam etmek yerine ölmeyi tercih eder. Bu tercihte duygusal mantık yürütme, olumsuza odaklanma ve "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket etmenin izleri görülür. Handan'ın kendisinin olmasını isteme şekli ve olası evliliği kutsallaştırması da buna işaret eder. Celâl'in kendisini çirkin olarak etiketlediği ve görünüşünden rahatsız olduğu da romanın çeşitli yerlerinde işlenir. Bu durum aynı zamanda öz saygı problemleri yaşadığına işaret eder. Kendisini istemeyen birisini elde etmek için çok fazla çabalaması ve çabalarken parayı önemli bir silah olarak kullanması da yine öz saygı problemi ihtimalini destekler. Celâl'in, Şerif'in yüzünü görememesiyle ilgili söylediği söze çok bozulmasının sebebi de yine kendisini çirkin bulmasıdır. Onun intiharında en önemli psikolojik risk etkenlerinden ikisi kuşkusuz kişilerarası sorunlar ve yalnızlıktır. Celâl'in insanlara yaklaşma şekli ilginçtir. Çok sevdiği ailesinden bile incinme korkusu yüzünden kaçar: "O, yâni Celâl anasına ve kardeşlerine candan bağlıydı; ama onlardan ve memleketinden de kaçmıştı. Çünkü o sevgilerde bile incinmesi demek, tuzla buz olup gitmesi demekti."(D, 31) İlişkilere bu şekilde yaklaşan birinin yalnız kalması normaldir. Celâl bu yüzden Handan ile yapacağı evliliği kutsallaştırarak ona olması gerekenden fazla anlam yükler. Tüm umudunu bu evliliğe bağlar. Handan onu reddedince de umutsuzluğa düşer. İntiharından önce alkol almış olması ve duygusal mantık yürüten biri olması, intiharında etkili olan bir diğer psikolojik risk etkeninin de dürtüsellik olduğunu gösterir. Handan'ın kendisini sevmemesi onu net bir acizliğin içine

düşürür: “Anlamış olmalıydı en kesin aczin, en kesin çaresizliğin ‘istenmemek’ olduğunu.. ve istenmeyene -gerçek anlamda- hiçbir şey yapılamayacağını ve yaptırılamayacağını!”(D, 253) Düştüğü bu acizlik sonucu intihar etmesi onun sorun çözme ve sorunla baş etme konularında da sıkıntılar yaşadığına işaret eder.

Dönemeçte’nin diğer müntehiri olan Handan, Celâl’i öldürmek için ona zehir vermesinin ardından vicdan azabı çeker. Handan’ın yaşananlardan sonra olumsuzluklara odaklandığı, Celâl’in başına gelenleri felaketleştirerek kendi hayatına devam edemediği ve belki de duygusal mantık yürüttüğü söylenebilir. Onun bir anlık kararla Celâl’e zehir vermesi sonra pişman olması dürtüleriyle davranabilen birisi olduğunu gösterir. Dolayısıyla dürtüsellik de intiharındaki muhtemel psikolojik risk etkenlerindendir. Celâl ile arasında geçenler ve onu ölüme götürmesi kişilerarası sorunlara da işaret eder. Eşiyle de şiddetli geçimsizlik yaşaması kişilerarası sorunların etkisinin ileri boyutlarda olduğunu gösterir. Vicdan azabı konusunda sorun çözme ve baş etme yetenekleri yeterli olmayınca Celâl’i öldürmeye çalıştığı yöntemle kendisini öldürür.

Abbas Sayar’ın *Çelo*(1972) romanında Kezik, Çelo ile ilişkisi hakkında bazı istisnai zamanlar dışında umutsuzluğa kapılır. Umutsuzluğa kapıldığı dönemlerde ilgili sorunu çözmesi kendisine söz hakkı tanınmadığı için mümkün olmaz. Ancak buna ek olarak sorunla baş etme konusunda başarısız bir görüntü çizer ve umudunu ölüme yöneltir. Söz gelimi Çelo ile evliliğine engel olacak gelişmeler olduğunu ve eşine geri dönme ihtimalinin ortaya çıkacağını sezen Kezik’in “ölüme içi ısınır”(Ç, 199). Bu ruh hâline geçmesinin ardından Kezik’te bir rahatlama ve umursamazlık görülür. Bu noktada intihar kararı veren kişilerde bu kararın alınmasının ardından bir rahatlama olduğunu belirtmek gerekir. Anlatıcının Kezik’teki bu değişimden hemen sonra kullandığı cümleler bu bağlamda ilgi çekicidir: “Yeni bir hayat ışığı doldu gözlerine. Belki de bu ışık onu iradeli olarak ölüme götüren ışıktı.”(Ç, 199) Kezik’in tam olarak o anda intihar etmeye karar verdiği yargısına varmak abartılı olacaksa da sürekli dile getirdiği intihar konusunda bir eşik atladığını ve artık gerçekten bunu yapabilecek bir ruh hâline o sırada geçtiğini söylemek mümkündür. Kezik’in kişilerarası ilişkilerinde de sorunlar vardır. Babası, sevdiği adam olan Çelo ile evlenmesine izin vermez. Eşi ve eşinin annesi Kezik’e hakaret eder. Hatta eşi Kezik’e şiddet de uygular: “Kezik’i boğazını ıslatan hıçkırıktan önce Haydar’ın yumruğu tepesine bindi. Oturduğu yerde yuvarlandı Kezik.. Sırtına zorlusundan bir tekme indi.”(Ç, 145) Babası ve abisi

kendisine kötü davranılan koca evine dönmesi için ona büyük baskı yaparlar. Buna ek olarak abisinin eşinin ona davranma şekli de düşmancadır. Sonuç olarak Kezik, Çelo ile olan ilişkisi dışında yalnızdır. Çelo'nun, babasını öldürdüğü haberini aldığında ise perişan olur, yemeden içmeden kesilir ve diğer kişilerle olan iletişimini büyük ölçüde keser. Bir süre sonra ise bilişsel çarpıtmaların da etkisiyle intihar eder.

Abbas Sayar'ın diğer romanı *Can Şenliği*(1974)'nde ise Hüseyin Ağa'nın başlıca intihar sebepleri kişilerarası ilişkilerde yaşadığı sorunlar ve özellikle de bu duruma bağlı olarak yalnız kalmasıdır. Romanın bazı yerlerinde kendisini gösteren geçmişe yönelik özlemin sebebi de geçmiş zamanlarda yalnız olmaması olabilir. Zaten Hüseyin Ağa roman boyunca istediği bağı kurabileceği insanı arar. Bu arayışının sonuçsuz kalması onu intihara iter. İlk eşini yıllar önce kaybeden Hüseyin Ağa, iki oğlu tarafından da âdeta kovulur. Büyük oğlu, yaşadığı ev babasının olmasına rağmen, babasının evlenip evden ayrılmasını bile ister. Hüseyin Ağa'nın akrabalarıyla da iletişimi kesiktir. Tanınmadığı çaycıda daha rahat hissetmesi, onun insan ilişkilerinin çok da verimli olmadığını gösteren detaylardandır: "Gitmedim bir daha ağa, paşa, hacı, hoca gayfelerine… Odun pazarındaki çaycıda karar kıldım. Müşterisi çoğunluk şehre gelen köylü. İnsan tanınmayınca daha rahat oluyor."(CŞ, 41) Hüseyin Ağa'nın yalnızlığını gidermek için eşek almasının ardından ruh hâlindeki değişim dikkate değerdir. Söylediği şu sözler Hüseyin Ağa'nın yalnızlık derecesini ve eşeğin bu konuda yardımcı olduğunu gösterir: "Yanımda bir kuru soluğa razıyım. Korkuyorum gayrik soluksuz gecelerden. Eşşeği mahsus kulak dibime bağlıyorum. Bir nefes duyayım diye."(CŞ, 103) Bununla beraber Hüseyin Ağa için eşek yeterli olmaz. Yalnızlığını yenmek için son bir çaba içerisine girer. Bu yüzden 60 yaşındaki Fadik ile evlenir ve ona içgüveysi gider. Bu evliliğin ardından da ruh hâlinde kısa süreli bir iyiye gidiş gözlemlenir. Ruh hâlindeki değişimler onun intiharında yalnızlığın etkisini gösteren belirtilerdir. Yalnızlıktan biraz olsun kurtulduğunu düşündüğü dönemlerde ruh hâli hep iyiye gider ama bir türlü yalnızlıktan tam olarak kurtulamaz. Evliliğinde de bu böyle olur. Hüseyin Ağa hem yaşının etkisiyle Fadik ile cinsel ilişkiye giremez hem de Fadik'in köyünde büyük oranda dışlanır. Fadik, evliliği sürdürmek için Hüseyin Ağa'nın evlenirken vaat ettiği ama aslında var olmayan parayı getirmesini ister. Hüseyin Ağa, parayı bankadan çekeceği yalanıyla köyden ayrılır. Böylece evlilik denemesi de başarısızlıkla sonuçlanır ve intihar süreci başlar. Hüseyin Ağa yalnızlığını giderme konusunda umutsuzluğa kapıldığı her anda olduğu gibi yine umudunu ölüme yöneltir. Onun intiharı sırasında

bile yalnızlığını gidermeyi ne kadar istediğine vurgu yapılır: “Hep birlikte yanıp kül oluyorlardı işte. Kimseye esefi kalmamıştı. Ne güzeldi bir olmak, birlikte olmak…”(CŞ, 172) Ancak Hüseyin Ağa ölümünde bile yalnızlığını bahsettiği şekilde gideremez. Sorunlarını çözememesinin ve onlarla baş edememesinin ardından yanan evde ölen tek kişi o olur. Onun ölmesi gerektiği yönündeki düşünceleri “meli-malı” tarzında bir düşünce yapısına sahip olduğuna ve olumsuzluklardan sonra ölüme yönelmesi de bakış açısındaki olumsuzluğa dolayısıyla bilişsel çarpıtmalara işaret eder.

Hüseyin Nihal Atsız’ın *Ruh Adam*(1972) romanında Şeref, kendisini aklamayı başaramayarak askerlikten atılır. Bu durumun ağırlığıyla baş etmeyi de başaramaz. Bilişsel çarpıtmalar sebebiyle mesleğini yapamadığı bir hayatı sürdürmeyi “lüzumsuz” bulur. Şeref’in cenazesinde Selim dışında kimse yoktur: “Para ile tuttuğu üç kişiye kendisi de katılarak onun tabutunu en yakın mezarlığa kadar bizzat götürdü.”(RA, 47) Bu durum onun intiharındaki psikolojik risk etkenlerinden birisinin de yalnızlık olduğunu gösterir.

Ruh Adam’da çok üstünde durulmayan bir diğer intihar olan Kubudak’ın intiharında ise sorunla baş etme becerisinin eksikliğinin ve bilişsel çarpıtmaların etkili olduğu söylenebilir.

Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında Süleyman Kargı’nın intihar düşüncelerine düşmesinin sebebi hayatında bir boşluk olduğunu hissetmesidir. Bu da intihar düşüncelerinde olaylara bakışındaki olumsuzluğun ve bilişsel çarpıtmaların etkili olduğunu gösterir. Boşluk hissi sorununu felsefi okumalarını mizah okumalarına çevirerek çözmeye çalışan Süleyman Kargı sonunda bir şekilde intihar düşünceleriyle baş etmeyi başararak intihar etmez.

Tutunamayanlar’da intihar teşebbüsünde bulunan iki roman kişisinden ilki olan Meyhaneci Hızır, sevdiği kadının sevgisine karşılık vermemesi sebebiyle intihar eder. Bu da intiharındaki psikolojik risk etkenlerinin neler olabileceği hakkında fikir verir. Meyhaneci Hızır’ın bilişsel çarpıtmaları intiharında etkili olur. Onun olaylara bakışı olumsuzdur. Ayrıca sevdiği kadının kendisine karşılık vermemesinin ardından sorun çözme ve sorunla baş etme konusunda başarılı bir görüntü çizmez. Reddedildikten sonra intihar girişiminde bulunması da onun bu girişiminde kişilerarası sorunların da psikolojik risk etkenleri arasında olduğunu gösterir. Ayrıca Meyhaneci Hızır’ın intihar

teşebbüsünde duygusallığın etkisi ve mesleği sebebiyle alkole ulaşmasının kolaylığı, dürtüselliğin de muhtemel etkenlerden birisi olarak görülmesini gerektirir.

Tutunamayanlar'da intihar girişiminde bulunan diğer roman kişisi ise Ahmet Celal'dir. Ahmet Celal hakkında verilen bilgiler de epey azdır. Ancak eldeki bilgilerden hareketle intihar girişiminin sebebinin hapse girmesi ve öğretmenlik müracaatının reddedilmesi olduğu düşünülebilir. Bu sebeplerden hareketle de intihar girişiminde öne çıkan psikolojik risk etkenlerinden bahsetmek mümkündür. Ahmet Celal'de de bilişsel çarpıtmalar görülür. Olaylara bakışı olumsuzdur. Sorunuyla baş etme ve onu çözme yolunda bir çabada bulunmak yerine intihar teşebbüsünde bulunur.

Tutunamayanlar'da Selim'in düşünme tarzında bilişsel çarpıtmalar bulunur. Selim olumsuza odaklanır, olumlu yanları görmez. Düşüncelerinde abartma söz konusudur. Okuduğu yazarlar bile onun hayatını cehenneme çevirebilirler: "Bana hayatı zehir ediyorlar. Bütün yaşantımı etkileyerek benim için hayatı yaşanmaz bir cehenneme çeviriyorlar."(T, 395)[282] Günseli'yi sevmesine rağmen onunla bağını koparması gerektiğini düşünür. Romanın iki farklı yerindeki iki farklı düşünce ayrılık isteğinin

[282] Ayrıca bahsedilmesi gereken konulardan birisi de Selim'in okuma tercihleridir. Selim okuduğu kitaplarda kendinden bir şeyler bulur: "Kitaplar yüzünden çok acı çekiyorum Esat Ağabey,(…) Sanki hepsi benim için yazılmış. Bu kadar insanı birden canlandıramıyorum."(T, 384) Selim'in okuma zevkinde içerisinde intihar geçen eserlere ilgisi dikkat çeker. Selim'in bir yazısında nasıl çevrilmesi gerektiği üzerine fikir belirttiği "to be or not to be" ifadesi William Shakespeare'in *Hamlet*'indendir. *Hamlet* oyununda Hamlet, tanrının intiharı yasaklamamış olmasını dileyen birisidir. Ayrıca oyunun bir başka kişisi Ophelia'nın ölümünün intihar olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerine tartışmalar bulunmaktadır. *Hamlet*, Oğuz Atay'ı önemli ölçüde etkileyen eserlerden birisidir. Bu etkiyle alakalı en önemli eserlerden birisi için bk. Meltem Gürle, *Ölülerle Konuşmak: Shakespeare'den Joyce'a Tutunamayanlar'da Edebi Miras Meselesi*, çev. Ümran Küçükislamoğlu, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018. Hayatının devrelerle anlatılmasını isteyen Selim'in devrelerinden ikisi Wilde devri ve Gorki devridir. Selim ne zaman bir başka devreye geçse önceki devrede okuduğu yazara olan beğenisinde büyük bir eksilme yaşanır. Selim hayatının farklı dönemlerinde bu iki isme büyük hayranlık duyar. Oscar Wilde'ın *Dorian Gray'in Portresi* romanında, Dorian Gray intihar eder. Selim'in Esat'a "Belki şimdi sizin yanınızda Dorian Gray'lik yaparım bir süre."(T, 362) demesi bu bağlamda ilginçtir. Daha sonraki devirlerinden olan Gorki devrinin önemli eseri ise *Benim Üniversitelerim*'dir. Selim'in Esat'a "benim incilim" diye bahsettiği bu kitaptan anlattığı kısmın intihar sahnesi olması Selim'in okuma zevkine yansıyan bu intihar içerikli kitapların pek de tesadüf olamayacağını düşündürür: "İntiharını o kadar sade bir biçimde anlatıyor ki; çarşıdan dört toplu tabanca satın almış. Kalbine isabet ettirmek için sol göğsünün altına ateş etmiş: sadece ciğerini delmiş. Bundan samimi anlatılabilir mi?"(T, 368) Selim'in bu intihar sahnesini hayran bir şekilde anlatması kendisinin de silahla intihar edeceği düşünüldüğünde daha da anlamlı bir hâl kazanır. Sonraki dönemler hakkında romanda pek bilgi yer almaz. Ancak Selim'in çok beğendiği yazarlardan birisinin de Fyodor Dostoyevski olduğu nettir. Fyodor Dostoyevski, Oğuz Atay'ın da çok sevdiği yazarlardan birisidir. Yıldız Ecevit, Dostoyevski'nin *Budala* romanın ana kişisi olan Mişkin'in ve *Yeraltından Notlar* romanının ana kişisi olan yeraltı adamının Selim ile akraba olduğunu belirtir. bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 194. Bu bilgi ve Yıldız Ecevit'in bahsedilen kitabında "Dostoyevski" başlıklı bir bölüm koyma gereği hissetmesi, Dostoyevski'nin Oğuz Atay üzerindeki etkisinin boyutlarının biraz olsun anlaşılmasını sağlayabilir. Ayrıca Oğuz Atay'ın Doğan Hızlan ile bir söyleşisinde etkilendiği yazar ve kitap adlarını saymasının istendiği bir soruya verdiği cevapta Dostoyevski'nin isminin yanı sıra *Budala* ve *Ecinniler* kitaplarının adını saydığını belirtmekte fayda vardır. bk. Doğan Hızlan, "Romanda Şive Taklidine Karşı", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı*, s. 393. Selim intihar etmeden önceki son günlerinden birinde günlüğüne yazdığı yazıda Dostoyevski'ye atıf yapar: "Krilov gibi döneklik yapmamalıyım."(T, 700) Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanının kişilerinden olan Kirilov da intihar eden roman kişilerindendir. Hatta tezin önceki bölümlerinde belirtildiği gibi Kirilov'un intihar konusundaki düşünceleri çok önemli yazarları etkilemiştir.

olası sebeplerini gösterir. Selim romanın 14. bölümünde Günseli'yi üzeceğini düşünür. 19. bölümde Selim'in günlüğünde yazdıklarından ise bir yandan da Günseli ile de işlerin kötü gitmesinden ve Günseli'ye olan saygısını yitirmekten korktuğu görülür. Hangi sebep daha geçerli olursa olsun Selim'in olumsuza odaklandığı kesindir. Selim'in olayları kişiselleştirdiği görülür. Diğer insanların kendisi hakkında kötü düşünceleri olduğunu varsayması bunun dışavurumudur. Bunların yanı sıra duygusal mantık yürütür. Yani hissettiklerini doğru kabul eder. İnsanların kendisi hakkında kötü düşündüğü yönündeki fikri de kişiselleştirme sorunları olduğuna işaret eder. Çünkü ölümünden sonra verilen tepkilerde onu seven ve ölümüne üzülen kişiler olduğu görülür. Etiketlemelere baş vurarak kendisine ve insanlara katı sınırlar çizer. Söz gelimi Esat onun kendisini başarısız olarak etiketlediğini ve bunun onu huysuzlaştırdığını belirtir: "Selim'deki bütün huysuzluğun, başarısızlıktan ya da kendini başarısız saymasından ileri geldiğini düşünüyorum."(T, 397) Bu çarpıtmaların da etkisiyle intihar düşüncelerinin arttığı dönemde umutsuzluğa düşer[283]: "İyileşmek istemiyorum. Artık bu kadarını ümit edemiyorum."(T, 613) Yine ölümünden bir yıl önce Selim ile tanışan Günseli'nin görüştükleri dönemi tanımlama biçimi Selim'in umutsuzluğunu gösterir: "Karanlık, ümitsiz, gergin bir yaşantı…"(T, 442) Selim'in intiharındaki en etkili psikolojik risk etkenleri ise yalnızlık ve yabancılaşmadır. Bu risk etkenleri onun kişilerarası ilişkilerinde de kopuşlara sebep olur. Selim çocukluğundan beri bu sorunları yaşar. "Dün, Bugün, Yarın" metninde Selim'in babasının da durumdan kaygılı olduğu görülür: "Bu çocuk ne olacak böyle, Müzeyyen? Yaramaz. Olsaydı pısırık olacağına. Hiç kimseyle konuşmaz."(T, 121) Selim her ne kadar kendi yalnızlığına sebep olan davranışlar da bulunsa da yalnızlık onun istediği ve keyif aldığı bir durum değildir:

> "Selim Işık yalnızlığa dayanamazdı. İlk bakışta, yalnızlığın ve çevreyle uyuşmazlığın, yaşantısında önemli bir yer tuttuğu kolayca ileri sürülebilirdi. Selim, bu yargıya da dayanamazdı."(T, 135)[284]

Yalnızlık âdeta Selim'in intiharının yapı taşıdır:

---

[283] Vedi Aşkaroğlu, umutsuzluğun ve karamsarlığın Oğuz Atay'ın eserlerinin özelliklerinden birisi olduğunu belirtir. bk. Vedi Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara 2016, s. 112.

[284] Vedi Aşkaroğlu da Oğuz Atay'ın roman kişilerinin yalnızlıktan hoşlanan ve yalnızlığı isteyen kişiler olmadığını belirtir. bk. *a. g. e.* , s. 62. Romanda Selim'in arkadaşı olan Turgut da Selim'in yalnızlıktan kurtulma yönünde isteklere sahip olduğunun farkındadır: "(…) insana ihtiyacın vardı. İnsanı arıyordun canım kardeşim."(T, 346)

> "'Önce Kelime vardı,' diye başlıyor Yohanna'ya göre İncil. Kelimeden önce de Yalnızlık vardı. Ve kelimeden sonra da var olmaya devam etti Yalnızlık. Kelimenin bittiği yerde başladı; Kelime söylenemeden önce başladı. Kelimeler, Yalnızlığı unutturdu ve Yalnızlık, Kelime ile birlikte yaşadı insanın içinde. Kelimeler, Yalnızlığı anlattı ve Yalnızlığın içinde eriyip kayboldu. Yalnız kelimeler acıyı dindirdi ve Kelimeler insanın aklına geldikçe, Yalnızlık büyüdü, dayanılmaz oldu."(T, 151-152)

Selim'in intiharında etkili olan ve yalnızlığıyla çok ilgili olan diğer önemli risk etkeni ise yabancılaşmadır.[285] Burhan, Selim'i "(…) bu toplumla ilişkisini kaybetmiş: yaptığı işe ve yaşadığı düzene yabancılaşmış"(T, 99) birisi olarak tanımlar. Selim'in romanın çeşitli kısımlarında "onlar" diye bahsettiği bir grup vardır. Selim ile "onlar" arasında bir karşıtlık vardır. Bu durum Selim'in yabancılaşmasına işaret eder. Selim'in yabancılaşması o kadar ileri boyutlardadır ki kendisini insan olarak bile görmediği bir an olur: "İnsanların dünyasına atılmayı nasıl göze aldım? Ben insan değildim ki."(T, 607) Selim yalnızlık konusunda olduğu gibi yabancılaşma konusunda da rahatsızlık duyar. O aslında insanların arasına girmek ister. Arkadaşları onu kendilerinden farklı nitelendirdiğinde üzülür: "Dehşete düşerek anlatıyordu. 'Beni kendilerinden saymıyorlar Günseli,' diye yakınıyordu." (T, 449) Ancak hisleri durumu değiştirmez. Selim, annesine bile yabancılaşır: "Bu ayrılık nasıl doğdu? Hiç anlamıyorum. Bir gün baktım, iki yabancı olarak yaşıyoruz aynı evde."(T, 594) İntiharı yaklaştıkça durum daha da kötüleşir: "Kimseye, kimsenin varlığına dayanamıyorum artık."(T, 616) Sonuç olarak Selim bu sorunları çözemez ya da bu sorunlarla baş etmeyi başaramaz.

Tutunamayanlar'ın hakkında çok az bilgi verilen müntehiri Ercan ise arkadaşlarının kendisiyle alay etmesi sebebiyle intihar eder. O da sorununu çözemez veya sorunla baş edemez. Bilişsel çarpıtmalar yaşar. Olaylara olumsuz bakar. Ayrıca başkalarının intiharındaki rolü net bir şekilde kişilerarası sorunların da onun intiharındaki psikolojik etkenlerden birisi olduğunu gösterir.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*(1973) romanında intihar düşüncelerine sahip olan Nursel Hanım'ın bu düşüncelere eşinin ölümünden sonra sahip olduğu belirtilir. Dolayısıyla eşinin ölmesinin ardından yaşamış olabileceği yalnızlık hissi ve bilişsel

---

[285] Oğuz Atay'ın eserlerinde otobiyografik unsurların oranı bir hayli fazladır ve Selim Işık karakteri Oğuz Atay'dan ciddi izler taşır. Yıldız Ecevit, Oğuz Atay'ın çocukluğunda büyük ihtimalle zatürre olan ağır bir hastalık geçirdiğini ve bunun çevreye yabancılaşmasıyla ilgili olduğunu belirtir. Benzer bir hastalık deneyimi yaşadığı romanda belirtilen Selim için de yaşadığı hastalığın yabancılaşmasında benzer bir etki yaratmış olabileceğini de ekler. bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 31-32.

çarpıtmalar, onun intiharı düşünmesinde etkilidir. Yine eşinin vefatının ardından intiharı düşünmesi, dürtüselliğin de olası etkenlerden olduğunu gösterir. Sonuç olarak Nursel Hanım kendisini öldürdüğü hâlde kocasının tüm izlerini dünyadan silmiş olacağını düşünerek intihar düşüncelerinden kurtulur.

Tehlikeli Oyunlar romanının müntehiri Hikmet, bilişsel çarpıtma sorunları yaşar. Bakış tarzında olumsuzluklar mevcuttur. Kendisine olumsuz bakışı, kendine acıma hâlinde romana yansır: "Kendimize acımaktan, başka işlere zaman kalmıyor"(TO, 412) Hatta onun kendisi hakkındaki olumsuz fikirleri daha uç boyutlardadır. "Ben dünyayı kirletiyorum albayım"(TO, 460) diyen, kendisini bu şekilde gören birisinin intihar etmesi bir sürpriz değildir. Hikmet'in olaylara bakışında da olumsuzluklar görülür:

> "Kötü şeyler düşünürsen kötü şeyler gerçekleşmez. Korktuğun her olaydan, başına gelmesinden ürktüğün her kötü rastlantıdan kaçınmak için onu ayrıntılarıyla düşünürsün hemen. Ayrıntılarıyla düşünmek şart. Yoksa bir noktayı bile düşünmeyi unutsan o nokta başına gelir. Yalnız yaşayanlar her şeyi hesaba katmak zorundadır. Başka türlü yaşayamazlar.(…) İyi şeyleri düşünmekten kaçın sadece. Onlar başına gelsin."(TO, 392-393)

Hikmet her ne kadar kötü şeyleri "başına gelmesin" diye düşünüyorsa da düşüncesinin ne kadar batıl ve sakat olduğu ortadadır. Bu alıntı onun ne kadar olumsuza odaklanan bir yapısı olduğunu açıkça ortaya koyar. Olumluyu göz ardı ederek olumsuza odaklanmasının dışında duygusal mantık yürütür. Hissettiklerini doğru sayar. Kendisi hakkında etiketleme yapar. Olayları kişiselleştirir. O her şeyiyle intihara odaklanır. Onun için başka bir çıkış yolu yoktur. "Şiddeti düşünmekle başlayacağız ve şiddetle bitireceğiz(…) Bizim yaşamaya hakkımız yok, çünkü topluma bir katkımız yok; öldürmek istiyoruz"(TO, 150-151) derken bahsettiği şiddet veya öldürme eylemi kendisine yöneliktir. Bu cümleler romanın sonunda yaşanacakların âdeta habercisidir. Hikmet benzer düşünceleri romanın farklı yerlerinde de tekrarlar: "Bu yaşantının sonu da kötü bitecek albayım."(TO, 158) İntihara, ne kadar odaklandığını ve onu tek seçenek olarak görecek kadar bilincinin daraldığını gösteren bu sözler onun yaşadıklarını felaketleştirdiği manasına da gelir. Hikmet'in intiharındaki psikolojik risk etkenlerinden bir diğeri de öz saygı eksikliği olabilir. Hikmet'in net bir şekilde öz saygısını yitirdiğini söylemek zordur. Ancak romanın bir yerinde Hüsamettin Tambay, Hikmet'e "kendine güvenin kalmadıkça etrafına saldırıyorsun"(TO, 355) der. Hikmet bu iddiaya karşı

çıkmaz. Sadece kendisiyle beraber Hüsamettin Tambay'ın da zayıfladığını söyler.[286] Ancak kuşkusuz Hikmet'in intiharındaki en önemli üç psikolojik etken kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Bunların üçü de birbirine bağlı sebeplerdir ve Hikmet'i intihara sürükleyen ana sebepler bunlardır. İlk olarak kişilerarası ilişkilerindeki sorunlara odaklanılırsa[287], olaylar Hikmet'in Sevgi ile ayrılmasından aylar sonra geçer. Eşinden ayrılmasının Hikmet'in ruhsal hâlindeki çöküşte etkisinin boyutları net değildir. Çünkü Hikmet'in eşiyle olan iletişimi evliyken de çok iyi değildir. Her ne kadar yalnızlaşmasında kendi payı olsa da[288] insanların kendisine aldırmamasından rahatsızlık duyar, fark edilmek ister. Hikmet'in oynadığı oyunların altında da ilgi çekme isteği yatar: "Beni de, zaman zaman çileden çıkaran işte budur: Halkın bana karşı gösterdiği ilgisizliktir. Arada, dayanamayarak özel temsiller vermemin başlıca nedeni budur."(TO, 285) Hatta söylediği bir cümleden hareketle intiharının sebebinin bile ilgi çekmek olduğu yorumu yapılabilir: "Benim oyunlarda ancak 'ölüm', sonunda biraz ilgi uyandırabiliyor seyircilerde albayım."(TO, 305) Ölüm isteğini belirtirken bile başkalarının vereceği tepkiyi önemser: "Ben ölmek istiyorum sayın albayım, ölmek. Bir yandan da göz ucuyla ölümümün nasıl karşılanacağını seyretmek istiyorum."(TO, 259) Bu kafa yapısı Hikmet'in intiharında başkalarının ilgisini çekme isteğini ve verecekleri tepkiyi ne kadar önemsediğini göstermektedir. İntihar ettiği bölümden bir önceki "Son Yemek" bölümü Hikmet için yalnızlığın ne kadar istenmeyen bir şey olduğunu net bir şekilde ortaya koyar. Hikmet bu bölümde neredeyse tanıdığı herkesi hayalinde bir araya toplar. Yemeğin sonlarında ise yalnız kalmakla alakalı kaygıları yüzeye çıkar: " 'Kaçmayın alçaklar!' diye bağırıyordu. '*Beni yalnız bırakmayın!*'" (TO, 443. Vurgu bu tezin yazarına ait.) Hikmet'in intiharındaki bir diğer psikolojik etken ise yabancılaşmadır. Hikmet'in yabancılaşmasını en net gösteren

---

[286] Hikmet burada Hüsamettin Tambay'ı kendisinin yarattığını tekrar eder. Hüsamettin Tambay'ın zayıflamasının sebebi onu Hikmet'in yaratmış olmasıdır. Eğer Hüsamettin Tambay, Hikmet'in "öteki ben"i ise Hikmet'in kendisi öz saygı problemlerine işaret etmektedir. Eğer Hüsamettin Tambay yalnız başına bir kişilikse de Hikmet onun söylediklerine karşı çıkmayarak hatta neredeyse doğrulayarak öz saygı eksikliğinin intiharındaki psikolojik etkenlerden olabileceğini düşündürür.

[287] Oğuz Atay *Günlük*'ünde Hikmet'in başkalarından çok şey bekleyen ve ümit eden birisi olduğunu belirtir. Ayrıca bu yüzden kurduğu hayallerin yıkıldığına da değinir. bk. Atay, *Günlük,* s. 22. Bu sözler Hikmet'in kişilerarası ilişkilerindeki sorunlara işaret eder.

[288] Vedi Aşkaroğlu, Oğuz Atay'ın eserlerinde yalnızlığın roman kişilerinin tercih ederek yaşadığı bir durum olmadığını belirtir. bk. Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, s. 62. Bu doğrudur. Ancak Hikmet, yalnızlığı talep etmek bir yana aksine onu hiç istemeyen birisi olmasına rağmen yine de kendi yalnızlığına sebep olan davranışlarda bulunur. Oğuz Atay *Günlük*'ünde bu konuya değinir: "İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir kadının macerasını yazacağım" bk. Atay, *Günlük*, s. 8.

kısım Sevgi'nin küçük defterine yazdığı ve "Yalnızlık" başlığını attığı yazıdır. Bu yazı yalnızlık ile yabancılaşmanın birbiriyle olan bağını vurgulaması açısından da önemlidir. Yazının içinde yabancılaşmayı net biçimde ortaya koyan cümleler yazının başındaki cümlelerdir: "İkimiz de dünyanın insanı değildik. İyi kötü bir şeyler yapmağa çalıştık. Ben suçluyum: Sevgi'den farklı olduğumu gizledim."(TO, 252) *Tutunamayanlar*'da olduğu kadar bariz olmasa da *Tehlikeli Oyunlar*'da da hep bir "öteki" mevcuttur. Yabancılaşması sebebiyle "Hikmet ve diğerleri" tarzı bir bakış tarzı vardır. Hikmet, Sevgi'nin kendisini "öteki"lerle uzlaştırma çabasından rahatsız olduğunu belirtse de onunla evlenmesinin sebebinin bu uzlaşma ihtimali olduğunu da düşündürür:

> "İşte bunun için ayrıldım karımdan. Sevgi olsaydı, şimdi benim bu gülünçlüğümü örtbas etmek isterdi. Beni anlamadılar, Sermet Albayım, beni anlamadılar. Önceleri, bana engel olun diyordum. Karımla, bana engel olsun diye evlendim."(TO, 76)

Alıntıda görüldüğü üzere Hikmet başkaları tarafından anlaşılmadığı fikrindedir. Bu yüzden insanlardan kaçmak ister: "Kim bilecek insanlardan kaçtığımı?"(TO, 259)[289] Hikmet'in çevresindekilere veya genel olarak topluma yabancılaşmasının dışında kendine de yabancılaştığı görülür. Hikmet I, Hikmet III, Hikmet VII gibi çeşitli dönemlerini yansıtan kişilikler yaratması kendisine yabancılaştığına dair net bir işarettir. Bir Hikmet öbür Hikmet'in yaptıklarını yargılayan bir bakışa sahip olabilir.[290] Hikmet'in yabancılaşması o kadar ileri seviyelerdedir ki Hüsamettin Tambay'ın insanları tanımadığı yönündeki cümlesini "Daha önce hiç karşılaşmadım da bu ülkede, ondan albayım."(TO, 330) şeklinde cevaplar. Sonuç olarak Hikmet kişilerarası ilişkilerindeki yalnızlık ve yabancılaşma kaynaklı sorunları çözme yolunda net bir girişimde bulunmadığı gibi bu sorunlarla baş etmeyi de başaramaz. Sorunların düzeleceği konusunda umutsuzluğa düşerek intihar eder.

Tehlikeli Oyunlar'da Hikmet'in ismi belirtilmeyen arkadaşı kadınlara intihar etmeyi düşündüğünü söyleyerek onlarla yakınlaşan birisidir. Sonunda gerçekten intihar eden bu belirsiz kişinin kadınlara sebep olarak yalnızlığı belirtmesi, onun intiharında

---

[289] Romanda Hikmet'in geçmişte böyle olmadığını gösteren bir kısım da bulunur: "Kalabalıktan hoşlanıyordum eskiden, diye düşündü; herkese yetişmeğe çalışıyordum. Hiçbir karışıklığın, meselâ Hikmetlerin filân farkında değildim."(TO, 312) Hikmetlerin farkında olmaması da yine daha kendisine yabancılaşmamış olduğu bir döneme işaret eder.

[290] Daha önce belirtildiği gibi Hikmetler dışında Hüsamettin Tambay başta olmak üzere başka roman kişilerinin de Hikmet'in "öteki ben"i olma ihtimali vardır. Eğer öyleyse Hikmet'in yabancılaşmasına işaret eden karakterler daha fazladır ve yabancılaşmasının boyutu daha ileridir.

gerçekten de yalnızlığın ana sebep olduğunu düşündürtür. Keza yalnızlık sebebiyle intihar etmesi de duygusal mantık yürüttüğünü, olayları felaketleştirdiğini ve olumsuza odaklandığını, dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığını düşündürtür.

Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*(1973) romanında psikolojik rahatsızlıkları bulunan Zebercet[291], karşılıklı ilişki kurabileceği bir kadın bulmayı umut eder: "Dün gece 'Nasıl seninim' demişti kadın. Yeryüzünde erkeğiyle böyle konuşan başka kadınlar da vardı elbet."(AO, 29) Bu konudaki umudunu da gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına bağlar. Kadının odasındaki çay bardağının kırılmasının ardından Zebercet kadının geri geleceği konusunda umutsuzluğa düşer[292]: "Demiri bırakıp bir adım geri çekildi; yerdeki bardak kırıklarına baktı. Oda bozulmuştu; kadın gelmezdi artık."(AO, 38) Romanın ilerleyen kısımlarında bir fahişeyi otele çağıran Zebercet'in kadının gelmeyeceğini anladıktan sonraki sözleri, kadınlar hakkındaki umutsuzluğunu açıkça gösterir: "Gelmeyecekti anlaşılan. Ne bekliyordu bu kadından, ya da bir kadından? Yüksek sesle 'Canı cehenneme' dedi."(AO, 83) Düştüğü bu umutsuzluk,[293] Zebercet'in insanlarla bağ kurmasını engeller ve yaşama devam etmeyi anlamsız bulmasına sebep olur. Zebercet'in intiharındaki bir diğer psikolojik risk etkeni ise bilişsel çarpıtmalardır. Zebercet'in hayatını tamamen bir kadına odaklayarak onu bulamayınca intihara sürüklenmesi "ya hep ya hiç" ve "meli-malı" tarzında düşünce yapılarıyla hareket ettiğini gösterir. Bunu net bir şekilde gösteren anlardan birisi Zebercet'in yastığı kadın olarak hayal edip seviştiği sırada "gelmeseydin ölürdüm" cümlesini sarf etmesidir. Bu aynı zamanda kadının gelmemesinin felaketleştirildiğini de gösterir. Zebercet duygusal mantık yürütür ve olumsuzluklara odaklanan hatta onları abartan bir bakış açısından olaylara bakar. Kadının odasını bozmadığı sürece kadının geleceğine inanan Zebercet,

---

[291] Farklı kaynaklarda Zebercet'in çeşitli psikolojik rahatsızlıklar bulunduğuna dair ifadeler yer alır. Vedi Aşkaroğlu, Murat Gülsoy ve Ramazan Korkmaz, onun şizofrenik belirtiler gösterdiğine işaret ederler. Arzu Özdemir Zebercet'in nevrotik kaygı bozukluğu yaşadığını söylerken Murat Belge ise obsesif kompulsif bozukluk sorunu yaşadığını belirtir. Zebercet'in en bilinen psikolojik rahatsızlığı ise Cengiz Güleç'in onda görüldüğünü söylediği şizoid kişilik bozukluğudur. bk. Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, s. 80; Murat Gülsoy, "Küçük Yağmacının Otomobil Sevdası", *Notos*, S. 35 (2012), s. 20; Ramazan Korkmaz, "Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli, *İlmi Araştırmalar,* S. 20 (2005), s. 145-146; Arzu Özdemir, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005, s. 67; Belge, "İnceleme", s.13-15; Cengiz Güleç, "Anayurt Oteli: Zebercet'in Dünyası", *Yusuf Atılgan'a Armağan,* s. 364-369.

[292] Murat Belge'nin yorumları, Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın konusunda düştüğü umutsuzluğun intiharında ne kadar önemli olduğunun daha da kolay anlaşılmasını sağlar. Murat Belge, Zebercet'in kadına takıntılı bir biçimde bağlandığını ve onu "hayatında olmayan ve olmasını istediği her şeyi temsil eden birisi" olarak gördüğünü belirtir. bk. Belge, "İnceleme", s. 11.

[293] Vedi Aşkaroğlu, umutsuzluğun Yusuf Atılgan eserlerinin özelliklerinden birisi olduğunu belirtir. bk. Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir* Çözümleme, s. 112.

odadaki bardak kırıldıktan sonra onun artık gelmeyeceğini düşünmeye başlar. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın ve otele çağırdığı fahişenin otele gelmemelerinin ardından da aşırı genelleme yaparak tüm kadınlar hakkında olumsuz düşüncelere kapılır: "Ne bekliyordu bu kadından, ya da bir kadından? Yüksek sesle 'canı cehenneme' dedi."(AO, 83) Zebercet'in düşüncelerindeki olumsuzluğu yansıtan bir diğer an "ben kaçamam bağlıyım burada ölülere konağa" şeklinde konuşmasıdır. Zebercet kaçma ihtimalini bile düşünemez. O ölülere bağlıdır, yani onlar gibi konakta ölecektir. Oteldeyken ise âdeta ölümü bekler. Ölene kadar geçen sürede ise "ne ölü"dür "ne de sağ"dır. Bu düşüncesi onda o kadar yer eder ki otelden her ayrıldığında kötü bir şey olacakmış gibi hisseder.[294] Zebercet'te görülen başka bir bilişsel çarpıtma ise etiketlemedir. Zebercet kendisine söylenen iltifatları hak etmediğini düşünerek kabul etmek istemez.[295] Bunun sebebi Zebercet'in kendisini olumsuz olarak etiketlemiş olmasıdır. Öz saygı eksikliği de Zebercet'in intiharında görülen psikolojik risk etkenlerindendir.[296] Zebercet roman boyunca öz saygısı düşük bir görüntü çizer. Kendisine yapılan iltifatları hoş karşılamamasını[297] bu psikolojik risk etkeninde de anmak gerekir. Öz saygısı düşük olduğu için Faruk ve gerdek gecesi gelini öldüren damat başta olmak üzere başkalarıyla özdeşlik kurar, yeni tanıştığı insanlara kendisini başka birisi olarak tanıtır.[298] Hatta kendi soyunun Keçecizadelere dayandığını düşünür. Askerde kendisine kötü davranan Fatihli'ye yanaşmaya çalışmasının altındaki sebep olarak da yine öz saygı eksikliği görülebilir. Dürtüsellik de Zebercet'in intiharında rol oynayan psikolojik risk etkenlerindendir. Zebercet aklından ziyade içgüdülerinin kendisini yönetmesine izin verir.[299] Zebercet'in intiharında en etkili psikolojik risk

---

[294] Berna Moran'ın otelin ana rahmi olduğu yönündeki düşüncesi ışığında, Arzu Özdemir'in, Zebercet'in otelden her çıkışında doğum travması yaşadığı yönündeki yorumu, Zebercet'in kötü hislerinin sebebinin açıklaması olarak görülebilir. bk. Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s. 299; Özdemir, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi*, s. 96.

[295] Belge, "İnceleme", s. 25.

[296] Yazar da Zebercet'in bu değersizlik hislerini ona verdiği isimle imler. Murat Belge, Zebercet isminin anlamı üzerinden yorum yaparken onun değerli bir taş olduğunu ama çok da değerli olmadığını belirtirken, Millî Eğitim Bakanlığı'nın sözlüğündeki "zümrüde benzeyen değerli taş" ibaresine de dikkat çeker. bk. *a. g. e.* , s. 52.

[297] *a. g. e.* , s. 25.

[298] Atilla Erol, bu durumu Zebercet'in benliğini oluşturamamış olması dolayısıyla iç ve dış güçlerin etkisiyle oluşturma çabası olarak değerlendirir. bk. Erol, "Zebercet'in Özdeşleşme İhtiyacı", s. 101.

[299] Mustafa Kurt, Yusuf Atılgan'ın roman kişilerinde nedenler veya sonuçlar yerine duygular veya zihinde oluşan kıpırdanmaların etkili olduğunu; Murat Belge, Zebercet'in ortalıkçı kadını öldürmesinin ani ve içgüdüsel bir karar sonucu olduğunu; Vedi Aşkaroğlu ise Zebercet'in hareketlerinde akıl ile mantıktan ziyade ilkel dürtülerin yönlendirici konumda olduğunu belirtirler. bk. Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", s. 152; Belge, "İnceleme", s. 30; Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, s. 27.

etkenleri ise birbiriyle yakından ilişkili olan kişilerarası ilişkiler, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Zebercet otel gibi içindeki çoğu kişinin gelip geçici kişiler olduğu bir mekânda yaşamaktadır. Otel dışına çok az ve belirli işler için çıkar. Dolayısıyla otel dışındaki insanlarla da pek bir ilişkisi yoktur. Otelde onunla yaşayan ortalıkçı kadınla ilişkisi bile çok sınırlıdır. Geceleri ortalıkçı kadına tecavüz eden Zebercet, bir gece tecavüz denemesi sırasında ortalıkçı kadını öldürür. Ardından da otelin kedisini öldürüp oteli tekrar kapar. Bu olayların ardından tamamen yalnız kalır.[300] Zebercet'in "İnsanca bir yakınlığa, sıcaklığa…"(AO, 88) diyerek yarım bıraktığı cümle, onun yalnızlığı konusundaki rahatsızlığını gösterir. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadını, yalnızlığını bitirebilecek birisi olarak görse de bu konuda hayal kırıklığına uğraması uzun sürmez.[301] Fatihli ve Ekrem ile kurmaya çalıştığı yakınlıklar da bu yalnızlık hissini giderme çabası olarak görülebilir. Ancak belirtmek gerekir ki Zebercet her ne kadar yalnızlıktan rahatsızlık duysa da kimi zaman yalnızlığına sebep olan kişi yine kendisidir. Bu yönüyle kısmen Oğuz Atay'ın ana roman kişileriyle benzeştiği söylenebilir.[302] Gittiği içkili aşevinde birisi beraber içmeyi teklif ettiğinde kabul etmek yerine mekânı kaçarcasına terk etmesi bu durumun en net örneğidir. Zebercet'in izlediği film üzerine "Gene de, saçma da olsa, tek başına birşeyler yapılabileceği sanısını veriyordu; insan katılıyordu bu yalana."(AO, 53) yorumunu yapması dikkat çekicidir. Zebercet'in yalnız başına insanın bir şey yapamayacağı konusundaki fikirlerini, dolayısıyla da yalnızlığın intiharındaki olası rolünü gösterir. Zebercet, ortalıkçı kadın ile kediyi öldürmesinin ve oteli kapamasının ardından tamamen yalnız kalır. Hayatını "yurtsuzluğun mekânı"[303] olan otelde geçiren Zebercet yalnızlığının yanında

---

[300] Her ne kadar ortalıkçı kadın cinayetinden sonra Zebercet'in yalnız kaldığı üzerinde durulsa da burada bahsedilenin fiziksel anlamda bir yalnızlık olduğunun altına çizmek gerekir. Ortalıkçı kadınla olan ilişkisinin boyutları göz önüne alındığında Zebercet'in yaşadığı sürede de ortalıkçı kadının yalnızlık hissini engelleyecek bir konumda olmadığı görülür. Hatta Ülker Onart, ortalıkçı kadının Zebercet'in yalnızlık hissini pekiştiren bir kişi olduğunu ve romanda âdeta bir nesneye indirgendiğini belirtir. bk. Onart, "Bir İletişim Çıkmazı: Zebercet", s. 254.

[301] Bilgin Güngör, Yusuf Atılgan'ın roman kişilerinin yalnızlıktan kurtulmak için aşka yöneldiğini ama bu yönelişlerin olumsuz biçimde sonuçlandığını belirtir. bk. Güngör, *Yabancının Aşina Sesi: Yusuf Atılgan*, s. 39-40. Bu noktada yalnızlık ve yabancılaşmanın modernist edebiyat eserlerinin önemli unsurları olduklarının altını çizmek gerekir.

[302] Bu roman kişileri yalnızlığa sebep olan kimi tutumlar gösterseler de bunu yalnızlığı bilinçli bir şekilde tercih ederek yapmazlar. Vedi Aşkaroğlu, bu durumu Oğuz Atay ve Yusuf Atılgan'ın roman kişilerinde ortak olarak görülen bir özellik olarak işler. bk. Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, s. 62.

[303] Korkmaz, "Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli", s. 142.

yabancılaşmış bireydir.[304] Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından sonra dengesi bozulan Zebercet, bu yabancılaşmanın farkına giderek daha fazla varır.[305] İnsanların oteldeki tutumları ve dışardaki tutumları arasında da farklar olduğunu saptar: "Eskiden beri dışarının insanlarını pek anlayamazdı; otele gelenlerden değillerdi sanki."(AO, 43) Onun "yabancı"lığı başkaları tarafından görülmemesine, başkaları tarafından dikkate alınmamasına sebep olur. Bunun ne kadar ciddi bir sorun olduğunu şu cümlelerle saptar:

> "Kimi ayrıntılar ya da belli bir ayrıntı (28 Kasım gibi) önemsendiğinde, bir kesinlik arandığında (tam bir gün aynaya baktıkça yerinde gördüğü bıyığını bir uzmana götürüşü gibi) dolaylı da olsa başkalarının saptamı, tanıklığı gerekliydi."(AO, 95)

Bu yorum kestanecinin yakınlarında düştüğü anda başkalarının onu görüp görmediğini sorgulamasıyla birleştirildiği zaman çok daha büyük bir sorgulamayla karşı karşıya olunduğu anlaşılır. Başkalarının onu dikkate almaması onun yaşayıp yaşamadığı konusunda bir belirsizlik yaratmaktadır. Bu yüzden Zebercet "ne ölü ne de sağ"dır. Yabancılaşması sebebiyle Zebercet'in insanlardan kaçtığı da görülür. Onunla beraber içmek isteyen adamdan kaçması ve cinayetin ardından polis, hâkim gibi başka kişilerle uğraşmaktan kaçınması[306] ilk akla gelen örneklerdir.[307] Zebercet topluma yabancılaşmasının yanı sıra kendisine de yabancılaşmıştır. "Kırk yıldır bir tek Zebercet bile kalmamıştı otelde."(AO, 41) cümlesi ilk anlaşıldığı gibi oda tutan kişiler arasında hiçbir Zebercet'in olmadığını kastedebileceği gibi, Zebercet'in kendisini birey olarak görmediği şeklindeki bir yoruma da açıktır. Zebercet'in her zaman gittiği berber yerine başka bir berbere gidince oraya iş için gelmiş birisi gibi davranması, parktaki adamla olan konuşmasında ise Keçecizadelerden olduğunu söylemesi yani kendini farklı ve

---

[304] Ali İhsan Kolcu, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*'nde şehirli bir insanın yabancılaşması yerine kasabadaki bir insanın yabancılaşmasını işlemesine dikkat çekerek onun yabancılaşmanın evrenselliğini ortaya koyduğunu belirtir. bk. Kolcu, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, s. 113.

[305] Kemal Bek, bilinçli ya da bilinçsiz yabancılaşan ve ilgisini kendisine yönelten Zebercet'in, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadını gördükten sonra kendisinden başka bir şeye tekrar ilgi duymasıyla yabancılaşmak pahasına kurduğu dengeyi bozduğunu belirterek dengenin neden bozulduğu konusuna bir açıklama getirir. Vedi Aşkaroğlu ise Zebercet'in aykırılığını keşfettikten sonra yaşamına devam edemeyerek intihara yöneldiğini belirtir. bk. Kemal Bek, "Anayurt Oteli'nde Zebercet'in İkilemi", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, s. 349; Aşkaroğlu, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, s. 24.

[306] Berna Moran, Ali İhsan Kolcu ve Nurdan Gürbilek'in üçü de buna işaret eder. bk. Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s. 304-305; Kolcu, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, s. 82; Gürbilek, *Mağdurun Dili*, s. 169-170.

[307] Berna Moran, *Aylak Adam*'daki C.'nin insanları hor gördüğü için, Zebercet'in ise insanlar tarafından hor görüldüğü için onlardan kaçtığını belirtir. bk. Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s. 298. Arzu Özdemir de insanların kendisini hor görmesinden kaçınmak amacıyla Zebercet'in insanlarla iletişimini minimum seviyeye indirdiğine dikkat çeker. bk. Özdemir, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi*, s. 126.

olmadığı kişiler olarak tanıtması bu bağlamda önemlidir. Zebercet, yalnızlık ve yabancılaşma sorunlarını çözemediği gibi bunlarla baş etmeyi de başaramayarak intihar eder.

Anayurt Oteli'nin diğer müntehiri Faruk, abisinin eşi Semra'yı sever. Ancak ona ulaşması imkânsızdır. Dolayısıyla bu konuda umutsuzluğa düşmüştür. Faruk'ta görülen diğer psikolojik risk etkenleri de hep Semra'ya olan aşkıyla alakalıdır. Ailevi ilişkiyi derinden sarsacak böyle bir durumu kişilerarası ilişkilerde bir problem olarak değerlendirmek gerekir. Ayrıca Faruk'ta bilişsel çarpıtmalar da görülür. Durumu felaketleştiren Faruk, hayatına devam etmesini sağlayacak olası olumlu unsurları göz önünde bulundurmayarak olumsuza odaklanır. Duygusal mantık yürüterek kendisini suçlu sayıp mahkûm eder. Sonuç olarak abisinin eşine olan aşkı konusunda soruna çözüm getiremediği gibi, bu sorunla baş etmeyi de başaramaz ve intihar eder.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*(1973) romanında Şadiye'de intihar düşünceleri görülür. Düşüncelerin ana sebebi kişilerarası ilişkilerde uç noktada bir sorundur. Şadiye, kayınpederinin tecavüz etmesi sebebiyle bilişsel çarpıtmalar sonucu intiharı dile getirmişse de başka bir psikolojik risk etkeninin etkisi altında kalmaz ve intihara yönelmez.

Kerkenez romanının ana kişisi Salih ise cinsel sorunlarını çözemediği gibi bunlarla baş etmeyi de başaramaz. Bu sorunlar onun umutsuzluğa düşmesine sebep olur: "Salih, gecekondunun önünde bir an duruyor; Umutsuzluğun önü çöl ova. Ne yana gideceğini bilemiyor; evleri arkasında işte, anası arkasında işte; umutsuzluğun önü, arkası; dört yanı çöl ova." (K, 302) İçine düştüğü umutsuzluk intiharıyla yakından ilgilidir: "Kıpkızıl bir karanlık oysa ardı önü. Umutsuzluğun arkası önü ölüm diye düşünüyor, umutsuzluğun dört yanı ölüm."(K, 312) Salih'in intiharındaki bir başka risk etkeni ise bilişsel çarpıtmalardır. Cinsel sorunları sebebiyle Salih'in ruh hâli roman ilerledikçe daha da kötüye gider. Olumsuza odaklanır, durumu felaketleştirir ve duygusal mantık yürütür. Problemlerine rağmen yine de mutlu olabileceğini hiç aklına getirmez. Pedofilik eğilimler gösteren Salih[308], Sevim Kız'ı öldürdükten sonra da

[308] Bir kişinin pedofil olarak tanımlanabilmesi için en az altı ay bu düşünce ve davranış yapısını sergilemesi gerekmektedir. bk. Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Olcutleri Başvuru Elkitabı*, çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 2013, s. 345. Bu nedenle Salih'ten bahsedilirken pedofil olduğu yargısı yerine pedofilik eğilimler gösterdiği yargısına yer verilmiştir.

ölmekten başka bir çıkar yol bulamaz. Bunlara ek olarak Salih kendisini yalnız hisseder. Köydeki döneminde arkadaşı olan Mustafacık ölür. Yine farklı bir bağ kurduğu Şadiye köyden ayrılır. Annesiyle bir konuşmasında babasını sevmediğini söyler. Aynı konuşmada annesini sevdiğini söylemişse de şehir göçtüklerinde bu durum değişir: "Anacık'ı hatırladı sonra, iki elleriyle onu hep okşayıp seven kadını. Ne kadar uzaktı şimdi! Uzak, yabancı ve soğuk."(K, 277) Bu değişimde annesinin Salih'e evlenmesi yönünde yaptığı baskının etkisi olması muhtemeldir. Yalnızlığın yanında Salih'in yabancılaşma yaşadığı da net bir şekilde görülür:

> "İçimde hep bir ezginlik; biri yoluma çıksa yüreğim kabarıyor, bir eksiğim bir ayıbım var gibi. Kimseyle konuşmak istemiyorum, kimseyle karşılaşmak istemiyorum, kimseyle selamlaşmak istemiyorum.
>
> Özlüyor muyum köyümüzü? Belki de dağın yalnızlığını özlüyorum, Enginomar türbesinin tenhalığını, çay başının sessizliğini.
>
> Biri yoluma çıksa içim daralıyor; biri selam verse yüreğim ağzıma geliyor, bir eksiğim var sanki onlardan bir ezginlik içimde hep."(K, 216)

Bu alıntının ilk ve son cümleleri, "bana benzer bir başka insan yok mudur bu koca dünyada?"(K, 240) şeklinde kendisini sorgulayacak kadar yabancılaşan Salih'in yabancılaşmasının temel sebebine işaret eder. Salih toplumun kendisinden erkek olması sebebiyle beklediği görevleri, cinsel sorunları yüzünden yerine getiremediği veya getiremeyeceği için kendisini ezik ve suçlu hisseder. Bu bağlamda askerden ayrılırken ağlamaklı olması da dikkat çeken başka bir kısımdır. Sadece erkeklerden oluşan karşı cins ile cinsel aktivitenin düştüğü veya en azından sivil hayatındaki evlenme baskılarından kurtulduğu bir ortamdan kopmanın Salih'i üzdüğü düşünülebilir. Annesi ve babasının intihardan önce evlenmesi yönünde baskı yapmaları, evlilik yoluna girdiği Gülşen ile cinsel ilişkiye girme çabasının başarısızlıkla sonuçlanması ve Sevim Kız'ı öldürmesi gibi olaylar intiharından önceki son günlerinde kişilerarası ilişkilerinde de büyük sorunlar yaşadığını gösterir. Son olarak Sevim Kız'ı öldürdüğü anda tamamen dürtüselliğin öne çıktığını belirtmek gerekir. İntiharında da bu dürtüselliğin etkisi olduğu düşünülebilir.

Ömer Polat'ın *Mahmudo ile Hazel*(1973) romanında Zeyno, eşi Mısto Ağa tarafından ihmal edilmektedir. Mısto Ağa'nın diğer eşleri gibi alt tabakadan birisiyle eşini aldatmayı düşünmeyen Zeyno, eşkıya olan Mahmudo'ya vurulur ve bu boşluğu onunla doldurmak ister. Onun sorununu çözme veya belki de sorunuyla baş etme

yöntemi budur. Ancak bu yöntem Mahmudo'nun Zeyno'yu reddetmesiyle başarısız olur. Ayrıca Zeyno bilişsel çarpıtmalar da yaşar. Olaylara bakışı olumsuzdur. Mahmudo'ya karşı ilgisinde "ya hep ya hiç" mantığı söz konusudur. Mahmudo'nun kendisini reddetmesini felaketleştirir. Olumluyu göz ardı eder. Duygusal mantık yürütür. Mahmudo'nun olumsuz tepkisinin ardından umudunu yitirir: "Vuruldu Zeyno hanım. Kanı çekildi. Kolları düştü Mahmudo'nun boynundan. Umut Murat'ta boğuldu(…)Büzüldü. Ufaldı Zeyno hanım. Utanç öldürdü kanlı yüzünü(…) Kapısını açarken bütün umutları bitti, tükendi."(MH, 112-113) Mahmudo'nun reddetmesi intiharı tetikleyen kişilerarası sorun olur. Mahmudo'dan umduğunu bulamayan Zeyno tamamen yalnızlığa gömülür.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında intihar düşüncesi bulunan Aysel'in "ölmeye yatma"sına sebep olan şey o güne kadar yaşadığı hayatla ilgili olan hayal kırıklığıdır.[309] Aysel kimileri tarafından Pollyanna olarak nitelenen bir kişi olmasına rağmen bunu artık istemediğini belirtir: "Her zaman sevinilecek bir şey bulmak… Artık sevinecek bir şey bulmak istemiyorum demek. Geleceğe inanmakla Pollyannacılık arasındaki çizgiyi kesinlikle ayırmak…"(ÖY, 121) Aysel'in burada bir denge kurma düşüncesinde olduğu da söylenebilir. Ancak yaşadığı hayal kırıklığının etkisiyle intiharın eşiğinde bulunması, onun bilişsel çarpıtma sonucu zihinsel süzgeç ile olumsuza odaklandığını da düşündürtür. Aysel olumsuza odaklansa da umudunu kaybetmemesi bu olumsuz düşünce yapısının onu intihara götürememesini sağlar. Aysel'in intihar düşüncesinde en etkili olan psikolojik risk etkenleri ise net bir şekilde yalnızlık hissi ve yabancılaşmadır.[310] Aysel çocukluğundan itibaren yalnız hisseder. Ailesi, onun okumak ve modern bir kadın olmak yönündeki çabasında ona destek olmadığı gibi aksi yönde direnir. Hatta Aysel bir ara bu yüzden babasına kendisini unutturma çabasına girer:

---

[309] Değinilmesi gereken konulardan birisi de Aysel'in "ölmeye yatma"sını *Madam Bovary* ve *Anna Karenina* romanlarındaki aynı isimli roman karakterlerine benzetmesidir. Aysel'in serinin üçüncü kitabı olan *Hayır...*'da aydın intiharları üzerine çalışması sebebiyle intihar okumalarını daha da genişletmesi, intihar konusundaki okumalarının tesadüf olmaktan uzak olduğunu gösterir.

[310] Aysel, intihar düşüncesine sahip olduğu dönemde eşini aldatmıştır. Ancak bu aldatma aralarındaki net bir sorundan kaynaklı değildir. Çocukluk döneminde de ailesiyle modern ve Atatürk'ün işaret ettiği yolda yürüyen bir kadın olabilmek için çatışmalar yaşamıştır ama bu çatışmalar da otel odasındaki intihar düşüncesiyle pek bağlantılı gözükmemektedir. Bu sebeple Aysel'in intihar düşüncesindeki psikolojik risk etkenleri incelenirken arasında kişilerarası ilişkilerdeki sorunlar bir etken olarak ele alınmamıştır.

> "Babasının aklına getirmemek gerek; ne büyüdüğünü, ne de hâlâ okumakta olduğunu. Bir bardak su istedi mi, hemen fırlayıp vermeli. Ders çalışıyorum falan dememeli.
>
> Böylece kendini evin içinde yeniden unutturmak için elinden geleni yaptı."(ÖY, 213)

Çocukluk dönemindeki iki yakın arkadaşı Semiha ve Behire ile arası çeşitli nedenlerden dolayı bozulur. Ali ile konuşmasında da arkadaşı olmadığını net bir şekilde belirtir: "Hiç arkadaşım yok benim. Hem kızlardan ne öğreneceğim? Yemek tarifi, kek tarifi, modellerden patron çıkarma ve hangi oğlan kime bakıyor…"(ÖY, 331) Aysel'in öğrencisi Engin ile cinsel ilişkiye girmeden önce ona söyledikleri de onun yalnızlık hissini ortaya koyar: "Yalnızız. Çoğalana dek birlikte olmalı…"(ÖY, 52) Engin onun için duygusal olarak bir anlam ifade etmese de onunla olan deneyimi yalnızlığa karşı mücadelesinde farklı bir denemedir. Aysel'in yabancılaşmasının sebebi ise büyük oranda hükümetin ideolojik gençlik inşasıdır.[311] Aysel bu inşaya uygun birisi olmaya çalışır ama istenen şey çocuklar için çok ağır bir yüktür:

> " 'Yeni bir kuşak doğuyor!' Bizim çocukluğumuz için böyle denirdi. Böyle doğunun ayrı bir sorumluluğu vardır. 'Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen…" İlk Görev. Nedir bir ilk görev? Size verilen, sizin de gücünüzü ölçmeden yüklendiğiniz bir sorumluluk."(ÖY, 29)

Kaldı ki bu sorumluluğu herkes üstlenmez. Üstlenenlerden kimileri de onu farklı şekillerde anlar. Aysel'in Ankara'daki okulunda diğer öğrenciler tarafından dışlandıktan sonra söyledikleri onun ülküde birleşme çabasının ve bu çabanın gerçekte nasıl karşılıksız kaldığının bir kanıtıdır: "Sevgili kardeşlerim, biz hepimiz Ulu Önderimizin birer çocuğu değil miyiz? O'nun bize gösterdiği şerefli yolda elele ve birbirimizi severek, sayarak çalışmalıyız…"(ÖY, 64) Aysel'in nesli kendilerinden beklenen büyük başarılara doğal olarak ulaşamadığı gibi kendi kişiliklerini kurmak konusunda da sıkıntı yaşarlar. Aysel de bunu dile getirir: "Acaba hiç kendim olmuş muydum? Hiç kendimiz olduk mu? Görevlerin birlikte götürülmediği bir yerim oldu mu hiç?"(ÖY, 198)[312]

---

[311] Adalet Ağaoğlu, bir söyleşisinde serinin üçüncü romanı *Hayır…* bağlamında şunları söyler: "Aysel, sorgulama alanlarını genişlettikçe, hiç sorgulayıcı olmayan, verili olanla yetinen, tepkisiz toplumuna uzak düşüyor; o toplumda giderek bir yabancı (sürgün) olarak yaşıyor." bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 302. Burada bahsedilen Aysel'in ilk dönemleri *Ölmeye Yatmak*'taki Aysel'dir. Muhtemelen *Ölmeye Yatmak*'ta Aysel'in kendi geçmişini yargılaması bahsedilen sorgulamaların ilk örneklerindendir. Dolayısıyla bir aydın olarak diğer insanlarla arasındaki farkı yaratan ve yabancılaşmasına sebep olan şeylerden birisi de onun sorgulama kapasitesidir.

[312] Haluk Sunat da Adalet Ağaoğlu hakkında aynı noktaya dikkat çekerek onun irfan ordusuna katılarak kendi kimliğini onların arasında bulmak istediğini ama irfan ordusu da henüz kendi kimliğini kazanamadığından Aysel'in kişilik kazanma imkânını bulamadığını belirtir. bk. Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış,* s. 195-196. Bu yorum, Adalet Ağaoğlu'nun yaratırken kendisinden pek çok şey kattığı Aysel için de geçerli bir yorumdur.

Aysel kendisini tamamen ülküsüne adadığı için[313] kadınlığını bir kenara bırakır. Bu onun kendi vücuduna yabancılaşmasına sebep olur:

> "Bacaklarımı tavana dikip ince uzunluklarına baktım. Yenilenmenin ilkağızda tek başına bacaklarımla, kollarım, ellerim, saçlarım, gözlerim ve dudaklarımla bir ilintisi olmadığını bile bile içeri, aynanın başına koştum sonra. (…) O sabahtan başlayarak ilk kez gövdemin elle tutulur, bakılıp görülür somut bir şey olduğunu anladım. Ama o sabah henüz çekingendim. Kılları alırken bile kendi gözümde hep bir fikir yığını haline gelmiş olan bu başı, bu boynu, bu kolları, bacakları hemen yeniden var saymakta bocaladım Ellerimi belime, kalçalarıma koydum. Giyinikken öylece önden, arkadan seyrettim kendimi. Bir an soyunup aynanın karşısında çırılçıplak durmak istedim.[314] (…) Gövdeme ilgim arttıkça artıyordu. (…) Gövdemin bunca yıl benden böyle kopuk oluşu nedendi acaba?"(ÖY, 197-199)

Aysel "makul olanlarla hiç olmayanlar ordusunun orta yerinde"(ÖY, 379) kalır. Yani içinde bulunduğu toplumda bir ara form hâlini alır.

Ölmeye Yatmak romanında intihar düşüncesi bulunan diğer roman kişisi Ertürk, askerlikten atıldığı takdirde yaşayacaklarından korkar. Kafasındaki senaryolarda sorunu çözecek veya onunla baş edecek bir yol bulamaz. Onun en büyük korkusu kişilerarası ilişkilerinin olumsuz etkilenecek olmasıdır. Disiplin kurulu kararını beklerken bile bu konuda önemli sorunlar yaşar: "Yemekhanede, yanına kimselerin oturmamasını, hela kapılarına 'İbne Ertürk' diye yazılmasını içi yırtıla yırtıla gördü."(ÖY,142) Ertürk'ü intihar düşüncelerine sevk eden bir diğer psikolojik risk etkeni ise bilişsel çarpıtmalardır. Ertürk olayı felaketleştirir ve çabuk bir şekilde askerlikten atılırsa dışarda hayat kuramayacağı sonucuna varır. Ayrıca olumsuzluğun derecesini abarttığını söylemek de mümkündür: "Bazı geceler, sert yatağında, ilçeye bir vatan haini, daha kötüsü bir ahlak düşkünü olarak dönmektense ölmeyi düşündü."(ÖY, 142) Sonuç olarak

---

[313] İronik bir şekilde Aysel kendisini ülküsüne adarken o ülküyü biçimlendirenlerin yaptığı kadın inşasının da belli yönlerden dışına çıkar. Serap Yolcu Yavuz, o dönemde kadının nasıl inşa edildiğinden bahsederken kadının "eş" ve "anne" rollerinin nasıl öne çıkarıldığını da net bir şekilde ortaya koyar. bk. Serap Yolcu Yavuz, *Cumhuriyet Misyonerleri: 1930-1946 Arası Türkiye'de Bir Politik Özne Olarak Gençlik İnşası*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2019, s. 403-413. Aysel'in eşini aldatan bir kadın olması ve daha da önemlisi asla anne olamaması bu bağlamda tekrar göz önünde bulundurulmalıdır.

[314] Bu istek net bir şekilde *Aşk-ı Memnu*'da Bihter'in çıplak bir şekilde aynaya baktığı anı hatırlatır. İlk başta bu benzerlik zorlama gibi gelebilir. Ancak Aysel'in intihara yatarken kendisini Madam Bovary ve Anna Karenina'ya benzetmesi bu ihtimalin hiç de uzak bir ihtimal olmadığını gösterir. Çünkü *Madam Bovary* romanından hareketle isimlendirilen ve en önemli temsilcilerinden bir diğeri de Anna Karenina olan bovarist roman kişilerinin Türk edebiyatındaki en bilinen örneği *Aşk-ı Memnu*'daki Bihter'dir.

onun tüm bu karamsar düşüncelerine rağmen disiplin kurulu bir ceza vermeye bile gerek görmez.

Ölmeye Yatmak romanında intihar eden Nimet'in intiharı hakkında neredeyse hiç bilgi yoktur. Romanda sadece aşkı sebebiyle kendisini dereye attığı belirtilir. Bu bilgiden hareketle Nimet'te bilişsel çarpıtmalardan bazılarının bulunabileceği, sorun çözme ve baş etme kabiliyetlerinde zayıflıklar olabileceği düşünülebilir. Ayrıca kişilerarası ilişkilerindeki sorunların intiharında rol aldığı ve sevdiği kişiye kavuşma konusunda umutsuzluğa kapıldığı rahatlıkla söylenebilir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi*(1979) romanında Tezel'in intihar düşüncesinde görülen psikolojik risk etkenlerinden ilki umutsuzluktur. Umutsuzluğu üzerine çelişkili bir sloganı da vardır: "Ümidim ümitsizliğimdir."(BDG, 45)[315] Tezel'i içkiye yönelten şeylerden birisi de bu umutsuzluğudur:

> "Tezel, umutsuzluğunun doruğuna çıkmış, oradan aşırı duyarlılığın kurbanı başını sallayıp duruyor. O duyarlılığı alkolle, vurdumduymazlık ve gırgırla örtbas etmeye çalışa çalışa yıprattığı yüzünü buruşturuyor(…)"(BDG, 368)

Tezel bir şeylerin düzeleceğine dair olan umudunu yitirdiği için içki içerek dayanmaya çabalar. Bu aslında Ömer'e de bahsettiği gibi kendi oluşturduğu bir savunma duvarıdır. İçkinin de yardımıyla umursamaz ve kafasına buyruk bir imaj yaratır. Bu imaj belki de çöküntüsünü biraz olsun gizlemek amacıyla kurulur. Tezel'in intihar düşüncelerinde etkili olan bir diğer psikolojik risk etkeni dürtüselliktir. Daha düğüne gelirken otobüste içki içmeye başlayan Tezel, düğünde içmeye devam eder. Ciddi miktarda alkol alır. Bu durum onun dürtüselliğinin çok ileri derecelerde olmasına sebep olur. Üçüncü psikolojik risk etkeni bilişsel çarpıtmalardır. Tezel olumsuza odaklanır ve olumsuzu geneller. Bunu o kadar ileri derecelerde yaşar ki kendi ifadesiyle onun için sevinmek yasaktır. Hiçbir şeye güvenmediğini vurgular. Romanın başka bir kısmında ise insanlara bakışında olumsuz görüşlerini nasıl tüm insanları genelleyerek kurduğu görülür:

> "Ne diye insanlar başkaları için, senin için iyi şeyler düşüneceklermiş? Sen öyle düşünüyorsun diye… İyi ya işte, artık böyle düşünmezsin. Ellerini yüzünü umut mu, iyimserlik mi ne diyorlar, işte onlardan bir güzel yıkar arıtırsın. Arapsabunuyla. Ova ova. Sonra sen sağ, ben selamet! Benim asıl ümidim ümitsizliğimdir!"(BDG, 45)

---

[315] Adalet Ağaoğlu, bu cümleye kendisinin de inandığını belirtir. bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 284.

İnsanlara olan bu kuşku ve güvensizliği onun bulantı yaşamasına sebep olur. Aslında bu güvensizlik onu tutunacağı bir zeminden mahrum bırakmaktadır:

> "Ama şuramda bir bulantı. Gitmiyor, geçmiyor. İnsanlar arasında durmadan mikrop gibi yayılan bir hastalığın bulantısı bu. Kuşku ve güvensizlik. (…) Yoklaya yoklaya yaklaşmak herkese. Şu anlamda ya da bu anlamda… Adımları hesaplı atmak. Yürekleri hesaplı açmak. Açık olmamak. Her gün biraz daha kapanmak. Her gün biraz daha köstebekleşmek, tilkileşmek, böcekleşmek…"(BDG, 85)

İçki içmek dürtüselliğini arttırır ve dürtüselliğin de etkisiyle duygusal mantık yürütür. Olumlu şeyleri göz ardı eder. Başkası için hayata bağlanma sebebi olabilecek olan çocuk sahibi olmak bile onun için bir yük hâlini alır ve neden çocuk sahibi olduğunu sorgular. Aysel'in düğüne gelip gelmemesiyle ilgili düşüncelerinde, Aysel'in gelmeme ihtimalini felaketleştirir: "Aysel düğüne gelmezse, bana altından kalkılamaz bir suçluluğu yüklediğini, üstüme altından kalkamayacağım bir dünya yıktığını bilemeyecek."(BDG, 96) Çok basit bir olayın bile Tezel'in zihninde nasıl olumsuz çıkarımlara yol açtığı ve Tezel'in kafasının nasıl çalıştığı bu kısımda net bir şekilde görülür. Tezel'de görülen diğer psikolojik risk etkenleri kişilerarası ilişkilerde sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Tezel üç kere evlenip boşanmıştır. Eski eşleriyle arası pek de iyi değildir. Çocuğunu doğurmasının doğru bir karar olup olmadığını bile sorgular. Ailesiyle olan bağları kopmuştur: "Bütün bağları koparıyorsun. Bütün zorunlu aile bağlarını yok ediyorsun. Ya da ağır ağır, her yaşananla biraz daha yok oluyor bu bağ…"(BDG, 72) Abisini hiç sevmez: "Abim batsın! Bıktım be. Nerden abim oluyor ha?"(BDG, 92) Yine abisinin de Tezel'e karşı olan görüşleri onunkilerden aşağı kalır derecede değildir. İlhan, Tezel'e hakaretler etmekten geri durmaz. Düğününe çağırıldığı abisinin kızı olan Ayşen'i neredeyse tanımaz. Aysel ile ilişkisi daha farklı olsa ve onu sevse de onunla romanın geçtiği dönemde aralarında bir kopukluk yaşanmıştır: "Tezel, neden eskisi gibi konuşamaz olduk biz? Konuşursak neden anlaşamaz olduk? Hiçbir sözün sonunu birbirimizi kırmadan getiremez olduk, neden?"(BDG, 25) Aysel gerçekten de kardeşini seven birisidir. Kardeşi kendi yaşadığı çatışmaları yaşamasın diye istediklerini yapmasını desteklemiş, ona arka çıkmıştır.[316] Ancak zamanla araya bir

[316] Adalet Ağaoğlu, kendisinden iki üç yaş büyük olan bir ablası olmasını istediğini belirtir. Bu isteğin sebebini de "ilk tokadı o yesin diye" şeklinde belirtir. bk. Andaç, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, s. 34. Aysel, Tezel için Adalet Ağaoğlu'nun bahsettiği ablanın işlevini tam anlamıyla görür. Tezel'in kendisi gibi olmaması ve isteklerini gerçekleştirmesi için önünü açmaya çalışarak ona destek olur.

soğukluk girmiştir. Romanda Aysel ile Tezel'in zıt kutuplarda oldukları ve birbirlerini inandıkları şeyler konusunda şüpheye düşürdükleri gözlenir.[317] Söz gelimi Tezel ablası Aysel için şunları söyler:

> "Beni inançsızlığımdan kuşkuya düşüren sensin. Kendi kendime yalanlar söylemek zorunda bırakan, yeniden inançlara sıvanmak zorunda bırakan sensin. Senden kurtulmak tümüyle her şeyden kurtulmak olurdu. (…) Sana olan sevgim de, katır gibi ayaklarının üstünde dikilip duruşuna duyduğum hayranlık da bana yük. Sırtıma koca bir yük sevgin."(BDG, 90)

İkili arasında doğan çatışma bu durumun verdiği huzursuzluktan kaynaklı olabilir. Çünkü Tezel'in dediklerinden hareket edilirse Aysel, Tezel'in kendi yaşam tarzını sorgulamasına sebep olan ve tam zıt bir yöntemi başarıyla uygulayarak onu düşünceleri üzerine kuşkuya düşüren birisidir. Kişilerarası ilişkilerindeki bu sorunlar ve uyumsuz tavırları Tezel'in yalnız kalmasına sebep olur:

> "O küçük, dağınık, pis evime bir atsam kendimi. Bir boşansam… Bir ağlasam hüngür hüngür…Yok, ağlamasam… Yok, ağlamasam… Çok da ağlamak geliyor içimden. Ne yapsam peki? Kime gitsem? Gidecek kimse yok."(BDG, 59)

Tezel'in arası ailesindeki kişilerin dışındakilerle de pek iyi değildir. Düğündeki kişilerle tanışmayı istemediği için düğünde annesinin yanında durmaz.[318] Tezel yalnızlığın kurtulması gereken bir sorun olduğunun farkındadır:

> "Biri olmalı. Birini aramalıyım. O birinin karşısında hiç konuşmayabilirim. Sürekli susabilirim. Yine de çok konuşmuş gibi, içime durmadan yığılan ağırlığı, adına yalnızlık denilen bu kötü yükü atabilirim üstümden."(BDG, 72)

Tezel kendi kendisini yalnız bıraktığının da farkındadır. Özellikle Aysel'e haksızlık ettiğini düşünür: "Ne istedim ki Aysel'den? Ha Aysel, ne istedim senden? Neden bu derece yalnız bırakmak istedim kendimi?"(BDG, 83) Tabii ki bu yalnızlık ve kişilerarası sorunlar, Tezel'in yabancılaşmasıyla yakından alakalıdır. Tezel bir uyumsuzdur. Düğünün başında Ömer'den dolayı gerilmesinin sebebi Ömer'i düğünde kendisini uyuma zorlayacak yegâne kişi olarak görmesidir. Tezel insanlara hiç güvenmez ve onlardan kuşku duyar:

---

[317] Adalet Ağaoğlu bu duruma açıkça işaret eder: "Bir Düğün Gecesi'nde Tezel, içine düştüğü nihilizmden Aysel'e duyduğu gizli saygı nedeniyle ne kadar kuşku duyuyorsa, Aysel de, yarın adına beslediği yalancı umutlarından, Tezel nihilizmi dolayısıyla o kadar kuşku duyar." bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 300-301.

[318] Beyhan Uygun Aytemiz, Ömer ve Tezel'in düğünün belli bir oranda dışında kalma sebeplerinin siyasi görüşleri sebebiyle orada bulunmamaları gerektiği düşüncesinin getirdiği bir tavır olduğunu belirtir. bk. Beyhan Uygun Aytemiz, "12 Mart Romanı ve 'Bir Düğün Gecesi'", *Varlık*, S. 1146 (2003), s. 44.

> "Ama şuramda bir bulantı. Gitmiyor, geçmiyor. İnsanlar arasında durmadan mikrop gibi yayılan bir hastalığın bulantısı bu. Kuşku ve güvensizlik. Bunları böyle düşünmek zorunda kalışım… Yoklaya yoklaya yaklaşmak herkese. (…) Her gün biraz daha kapanmak. Her gün biraz daha köstebekleşmek, tilkileşmek, böcekleşmek…"(BDG, 85)

Dolayısıyla onun için insanlar birer "öteki" hâline gelirler. Bu kısımda Tezel'in "böcekleşme" ifadesi çok dikkat çekicidir. Adalet Ağaoğlu, bu ifadeyle yabancılaşma konusunu işleyen eserler arasında dünya edebiyatında belki de en bilinen örnek olan Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ünü anıştırır. Dolayısıyla yabancılaşmayı doğrudan imler. Tezel o kadar yabancılaşmıştır ki, yurtdışı görevi için kendisine gelindiğinde önemsendiği için sevinir: "Önemsenmek ne güzel. Önemsenmek, hele böyle bir zamanda birilerinin seni -biraz, ise de- güvenilir kişi olarak seçmeleri, bunun söylenmesi sana, ne güzel! Yine de neden ben?"(BDG, 81) Ancak sonradan görevin kendisine verilme sebebinin abisinin nüfuzu olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğrar. Tezel, çevresindeki iki yüzlü kendileri türlü ahlaksızlıkları bulaşmış insanlar tarafından da yadırganır. Söz gelimi eşleri tarafından aldatıldıkları kadınla bile rahat bir şekilde yüz yüze gelebilmelerine rağmen, üç evlilik yapmış olması ve başına buyruk davranan bir yapısı olması sebebiyle Tezel'i "orospu" ilan ederler. Tezel'in tüm sorunlarıyla baş etme yolu ise içmektir.

Bir Düğün Gecesi'nde intihar düşüncesi bulunan Ayşen'in bu düşünceye yönelmesini sağlayan en önemli psikolojik risk etkeni yalnızlıktır:

> "Benim gibi, bir merhabasızlıktan, bir sevgisizlikten, bir bakıştan, baskıdan ve açlıktan mı yoksa? Açlık. Şimdi soruyorum: Kim daha aç? Hangisi daha öldürücü?
>
> Bunu arkadaşlarıma söyleyemem. Onlara böyle bir açlığın sözünü edemem.
>
> Hızla bir sona doğru kaydığımı duyuyorum. *Burada yalnızlıktan içim kazanıyor.*"(BDG, 301. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Ayşen'in hissettiği sevgisizlik ve yalnızlık onun dünyasında çok büyük bir yer kaplar. Onun intihar düşüncesinin temelini de tamamen bunlar oluşturur. Ayşen içindeki bu boşluğu Ömer ile doldurmak ister. İsteğini Ömer'e de hissettirir. Kesin bir şey demek mümkün olmasa da Ayşen'in onu kurtarıcı olarak belirlemesinde onun devrimciler arasında bulunmasının etkisi olabilir. Ayşen'in yalnızlık hissini ve Ömer'e olan ilgisini temel olarak alarak intihar düşüncesinde etkili olan diğer psikolojik risk etkeninin

kişilerarası sorunlar olduğu söylenebilir. Ayrıca evleniyor olmasına rağmen Ömer'e ilgi duyması ama o sırada Ömer'den bir karşılık görmemiş olmasından[319] dolayı intihar düşüncesine yönelmesi, bilişsel çarpıtmalara da işaret eder. Ömer'den karşılık görmemesini felaketleştirir ve olumsuza odaklanır. Ayrıca duygusal mantık yürütme de söz konusudur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*(1973) romanında Cemal'in intihar düşüncelerinin arkasındaki ana sebep Sabiha ile beraber olamaması ve Sabiha'nın mutsuz bir hayat sürüyor olmasıdır. Ayrıca savaş döneminin bunaltıcı atmosferi de yine onun üzerinde etkilidir. İntihar düşüncelerine aniden gelen bir hisle kapılması dürtüselliğe işaret eder. Sabiha ve Muhtar konusunda olumsuzluklara odaklandığı, hatta onları abarttığı söylenebilir. Ayrıca duygusal mantık yürüterek Sabiha'nın mutsuzluğunun hayata bakışını etkilemesine izin verir. Kısacası onun intihar düşüncelerinde anılması gereken ikinci psikolojik risk etkeni bilişsel çarpıtmalardır. Yine kişilerarası ilişkileri de onun intihar düşüncelerindeki psikolojik risk etkenleri arasında saymak gerekir. Cemal'in intiharındaki son psikolojik risk etkeni ise umutsuzluk olabilir. Sabiha'nın evliliğinin, onu aşkı konusunda düşürmüş olabileceği umutsuzluk intihar düşüncelerine sebep olmuş olabilir.[320]

Sahnenin Dışındakiler'de gümrük nazırının torunu Nuri Bey'in küçük kızının intihara teşebbüs etmesinin sebebi Muhlis Bey'e âşık olmasıdır. Romanda olayın detayları hakkında bilgi verilmez. Bir aşk intiharı olmasından hareketle umutsuzluk, bilişsel çarpıtmalar, kişilerarası sorunlar, sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde yetersizlik olası psikolojik etkenlerdendir.

Sahnenin Dışındakiler'in müntehiri Alâiyeli Ahmet, eşinin isteğini uygulayarak onu öldürdükten sonra bunu felaketleştirir ve duygusal mantık yürüterek kendisinin de ölmesi gerektiğini düşünür. Eşini öldürmüş olması intiharında büyük rol oynadığı için kişilerarası sorunları da onun intiharındaki psikolojik risk etkenleri arasında saymak gerekir. Ahmet'in sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde de ciddi sorunlar görülür.

---

[319] Dar Zamanlar serisinin ikinci kitabı olan *Bir Düğün Gecesi*'nde Ömer, Ayşen'in ilgisi karşısında vereceği karşılık ve Aysel ile olan evliliği konusunda sorgulamalara yönelse de Ayşen'e bir karşılık vermez. Serinin üçüncü kitabı olan *Hayır…*'da Ömer ile Ayşen beraber olur.

[320] Sabiha'nın çocuk oldukları dönemde Sabiha ile oynamak istediği piyesi William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* eseridir. Çifte intiharla biten bu eserin seçilmesi dikkat çekicidir. İhsan bu eser yerine *Hasis* isimli oyunu oynama kararını verir. İhsan'ın *Hasis* diye bahsettiği oyun Moliere'nin *Cimri* isimli eseridir.

Necati Cumalı'nın *Acı Tütün*(1974) romanında Doktor Ziya Somer'in evliliği başından itibaren çok kötü gider. Eşi onun yanında değildir. Hatta dört yıldır yanına ziyarete bile gelmez. Ziya'yı sadece para yollaması için arar. İntiharında da bu toksik ilişki büyük rol oynar. Ziya, bu ilişkiyi bitirebileceği konusunda umutsuzdur:

> "Yalnız akşamlarında, üzgün akşamlarında ilk kez kapılmıyordu bu türlü düşüncelere. Sonunda o sınırsız uysallığıyla yazgısına boyun eğmekten başka çare gelmezdi elinden. Nasıl, boşanacak, yaşamını değiştirebilecek irade gücünü, cesareti gösterememişse, yaşamına son verecek irade gücü, cesaret de yoktu onda."(AT, 277)

Ziya'nın evliliğinden çok rahatsız olmasına rağmen onu bitirmemesi ve alternatif olarak da ölümü seçmesi[321], sorun çözme ve baş etme yetenekleri konusunda problemleri olduğunu gösterir. Ayrıca olumsuza odaklandığına, duygusal mantık yürüttüğüne ve durumu felaketleştirdiğine dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığına da işaret eder. Ziya, evliliği hakkında ayrılmasının imkânsız olduğu yönündeki ilginç sabit fikrini romanın başka yerlerinde de ortaya koyar:

> "Evlenmiş, evlenmekle kaybetmişti oyunda. Oyundan dönmek, karısını, çocuklarını bırakmak kendine yedirebileceği bir davranış değildi. Talihine boyun eğiyor, attığı ters zarla hüküm giydiği yazgısına katlanıyordu."(AT, 75)

Hastası hakkında kendi düşünceleri üzerinden yorum yaparak ölümün onu kurtarabileceğini düşünmesi olumsuza ne kadar çok odaklandığını gösteren başka bir durum olmakla beraber bir anlığına umudunu ölüme yönelttiğini de gösterir. Yine geleceği hakkında da iyimser değildir: "İğrençti her şey! Dün iğrençti, bugün iğrenç, yarın? Ne yarın, ne de ondan sonra gelecek yarınlar kurtarabilirdi onu bu koşullar içinde saplandığı çamurdan!"(AT, 276) Kendisi hakkında "boynuzlu uşak", "zavallı", "esir" gibi sıfatlar kullanması da bir başka bilişsel çarpıtma olan etiketlemenin onda mevcut sorunlardan olduğunu gösterir. Bu ifadeler aynı zamanda onun öz saygısıyla ilgili sorunlara da işaret eder. Ziya'nın intiharındaki en net psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası sorunlar ve yalnızlıktır. Ziya'nın eşiyle olan sorunları çok ileri

---

[321] Ziya, hem evliliğini bitiremeyeceği hem de intiharın yegâne alternatif olduğu şeklinde bir düşünceye kapılır. İntihar düşüncesini ciddi biçimde zihninde tarttığı görülür. William Shakespeare'in ünlü "Olmak ya da olmamak, işte bütün mesela bu" cümlesini de içeren *Hamlet* eserini anar. Hamlet'in sorunu nasıl çözdüğü üzerinde durur. Hamlet'in kılıçla yaralanmasına karşın ölümü beklemeden zehirli şarabı içerek intihar ettiğini fark eder: "Evet, ansıyordu şimdi: Bile bile zehirli şarabı içiyordu sonunda. Aldığı zehirli yaranın kendini öldürmesini beklemeden…"(AT, 265) Dolayısıyla Hamlet, soruya cevabını vermiş, intiharı seçmiştir. Bu kısım Ziya'nın da intiharı bir çözüm olarak gördüğünü gösterir.

derecelerdedir. Eşinin dört yıldır onu ziyaret etmemesi, onu sadece para için araması gibi sorunlar dışında Ziya, eşinin kişiliğinden tiksinir:

> "Telefon kulübesinden çıkarken içi bulanıyordu, tiksiniyordu karısından. (…) Yapmacık, zorlama, çıkar kokan bir iki sözün dışında, ne yakınlık, ne sevgi vardı konuşmalarında… İğrençti kısacası. Kadın değil, canavar, diye düşünüyordu hastaneye dönerken…"(AT, 226)

Köylülerden birisiyle konuştuktan sonraki hisleri, köylülerin biraz olsun onun yalnızlık hissini giderdiğini gösterir: "Hastaneye doğru yürürken az önceki kadar yalnız duymuyordu kendini…"(AT, 85) Lakin bu yeterli değildir. Ziya eşiyle olan sorunları ve yalnızlık hissiyle ilgili sorunlarını çözemediği gibi onlarla baş etmeyi de başaramayarak intihar teşebbüsünde bulunur. İntihardan sonra verdiği tepkiler ise Ziya'nın intiharında bahsedilmesi gereken bir psikolojik risk etkeni daha bulunduğunu gösterir. İntihar teşebbüsünü delilik olarak niteler. Çözemeyeceğini düşündüğü sorunları çözmenin farklı yolları olduğunu anlayarak intihar teşebbüsünü saçma bulur:

> "Doktor yalnız kalınca o kadar yadırgadı ki kendini öldürmek isteyişini. Alt yanı bir hiç için! Değer miydi? Dünyada niçin yaşadığını hiç düşünmemiş, kimseye en küçük bir hayrı dokunmamış bir kadına para yetiştirebilmek için yaşaması şimdi o kadar tuhaf, o kadar anlaşılmaz geliyordu ki ona."(AT, 282)

Ziya'nın düşüncelerindeki keskin değişim ve intiharın olumsuz bir edim olduğuna yönelik bir düşünce yapısına geçmesi, dürtüselliğin onun intihar teşebbüsünde etkili olduğunu düşündürür. Başhemşire kendisini kurtardıktan sonra ise eşiyle olan toksik ilişkisini bitirme kararı alması ve başhemşireyle yeni bir ilişkiye başlaması onun sorunlarını çözme yolunda adımlar atacağına ve intihar teşebbüsünün tekrarlanma ihtimalinin düşük olduğuna dair bir izlenim uyandırır.

Lütfi Kaleli'nin *Haşhaş*(1974) romanının müntehiri olan Gülfinaz, eşi hapisteyken çok büyük maddi sorunlarla boğuşur. Bir gün Hurşit Ağa'nın adamı tarafından tecavüze uğrar. Tecavüze uğradığı gün evi yakarak intihar eden Gülfinaz'ın çocuklarının yaşamını bile düşünmemesi dikkat çeker. Muhtemelen babaları hapisteyken ve kendisi ölüyken yaşamalarını onlar için bir eziyet olarak görerek onları da yanında götürmeyi düşünür. Bu düşünce yapısı onun bilişsel çarpıtma yaşadığına da kanıt olabilir. Ayrıca tecavüzden, yaşamını sürdüremeyecek kadar etkilenmesi olumsuza odaklanma, felaketleştirme ve duygusal mantık yürütmeye işaret eder. Yine intiharın tecavüz sonrası gerçekleşmesi kişilerarası sorunların da psikolojik risk etkeni olarak ele alınmasını gerektirir. Ayrıca çocuklarına ve eşinin babasına ne olacağını

umursamadan evi yakması, onun intiharında dürtüselliğin etkili olduğunu gösterir. Sonuç olarak Gülfinaz, yaşadığı maddi sorunları çözemez ve hem maddi sorunlarla hem de tecavüzün etkileriyle baş edemez.

Haşhaş romanının diğer müntehiri olan Rabia'nın intiharında sevdiği adam olan Hasan ile beraber olamayacak olması ana sebeptir. Dolayısıyla kişilerarası sorunlar onun intiharındaki ilk psikolojik risk etkenidir. Rabia, Hasan'ın evli olduğunu duyunca umutsuzluğa kapılır: "Aylardan beri kurduğu, içinde salınıp gezdiği sırça sarayları yıkıldı Rabia'nın"(H, 196) Ayrıca bilişsel çarpıtma sorunları da yaşar. Hasan olmadan yaşayamayacağını ifade etmesi, Hasan ile beraber olamayacak olmasını felaketleştirdiğini, olumsuzluklara odaklanarak onları abarttığını ve duygusal mantık yürüttüğünü gösterir.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*(1974) romanında Emine'nin intihar düşüncesi daha çok gördüğü işkencelerin etkisinden kaynaklıdır. Nurcan Şen, Emine'nin işkenceler sebebiyle aşırı hassasiyet gösterdiğini ve sinir sisteminin çöktüğünü belirtir.[322] Emine'nin işkenceler dolayısıyla, travma sonrası stres bozukluğu yaşıyor olması ihtimali yüksektir. Emine'yi intihar düşüncesine yöneltecek diğer risk etkenleri ise kişilerarası ilişkilerindeki sorunlar, yalnızlık hissi ve yabancılaşmadır. Emine, ailesiyle kopuk bir bireydir. Ailesinin düşünce ve davranışlarından hoşlanmaz. Ebeveynlerinin kendisini şekillendirmeye çalıştığını fark eder: "Çocuklar sizin yoğuracağınız hamurunuzdu değil mi?"(KY, 190) Buna karşın onların isteklerine göre bir insan olmayı reddeder. Emine'nin eleştirilerinden payını en çok alan kişi, annesidir. Emine, annesini bencil olmakla suçlar: "Gönül bolluğunuz kanınızı ilk elden taşıyanlara bile kısıtlamalarla sunuldu. Eviniz, kocanız, çocuklarınız öndeydi daima. Ben, ben, ben diyordunuz."(KY, 188) Babasıyla da ilişkisi de kopuktur. Ancak ona olan bakışı annesine oranla daha olumludur: "Babasını düşünmeye çalıştı. Bildik eski hiçbir ayrıntıyla bütünleyemediği babasının onu özlüyor olmasının boşalmışlığını, yitikliğini geçiriyor içinden."(KY, 219) Ablası Seçil'i çocukluk dönemlerinde seven Emine, Seçil'in annesine başkaldırmayı bırakarak annesinin istediği şekilde yaşamaya başlamasıyla ona olan saygısını yitirir. Bundan dolayı Seçil'e abla demeyi de bırakır. Kardeşi Kubilay ise tamamen annesinin istediği gibi birisidir. Bu yüzden Emine onu

[322] Şen, "12 Mart 1971 Askerî Muhtırası (Darbesi) ve Bunun Karşısında Yer Alan 68 Kuşağı'nı Konu Alan Bir Roman; 47'liler", s. 694.

bencil bulur ve pek sevmez. Ailesiyle olan ilişkisi onu yalnızlığa iter. Yalnızlığını dava arkadaşları ve hem dava arkadaşı hem de sevgilisi olan Haydar[323] ile giderir. Dava arkadaşları onun yeni ailesi olurlar. Kendisi dışardayken arkadaşlarının içerde, kendisinin de yakından gördüğü kötü muamelelerin yapıldığı ortamda kalmış olması, Emine'nin suçluluk hissetmesine sebep olur: "Üstelik arkadaşlarının çoğu tutukluyken ya öldürülmüş, ya amansız suçlamalarla yargılanırken onun salıverilmiş olması alışmadığı bir suçluluk duygusu veriyordu Emine'ye."(KY, 456) Ailesiyle zaten yabancılaşmış olan Emine, kendisi gibi olanların hapiste olması sebebiyle yabancılaştığı bir toplumun içinde tek başına kalır. Emine'nin intiharı aklından geçirmesine sebep olan şey ise çözülme düşüncesidir. Bilişsel çarpıtma sonucu kendisinin içinde olduğu durumu abartır ve bahsettiği "felaket" gerçekleştiği takdirde yaşamayı hak etmeyen birisi olduğu yönünde bir fikre kapılır.

Kırk Yedi'liler'in müntehiri Seçil'in intihar teşebbüslerinin ardında yatan sebep ise Ertegün Üsteğmen ile beraber olamaması, bunun ardından kendi isteklerine uygun bir hayat yaşamak yerine başkalarının isteklerine uygun bir hayat yaşaması ve bu hayatın sevgisiz olmasıdır. İki yolu da deneyen Seçil, mutlu bir hayat sürebileceğine dair inancını kaybederek umutsuzluğa düşer. Onda umutsuzluk, kendisini umudun ölüme yönelmesi şeklinde gösterir. Leyla Aydın'a göre intihar, Seçil için sorunlardan kurtulma şeklidir.[324] Bu durum aynı zamanda Seçil'in sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde sorun olduğuna da işaret eder. Emine'nin ablasının ölümünden sonra yaptığı yorum, Seçil için ölümün bir çözüm olduğunu net bir şekilde ortaya koyar: "Yolunu bulamıyordun, demek ki buldun."(KY, 514) Seçil'in söylediği bazı sözler de yine onun umudunun ölüme yöneldiğini gösteren bir başka unsurdur: "Uyanmamak kör olayım ki sandığın kadar korkunç değil. Emine ölüm denilen buysa eğer… ne var ki yaşamak çok daha zor."(KY, 268-269) Seçil'de görülen bir başka psikolojik risk etkeni bilişsel çarpıtmalardır. Seçil'in Ertegün ile olan ilişkisi annesi tarafından öğrenildikten sonra sarf ettiği sözler, onun olayı felaketleştirdiğini ve olumsuzluklara odaklandığını hatta onları abarttığını gösterir: "Ben ondan başkasıyla olamam. Siz anlamıyorsunuz,

---

[323] Tülin Ural'a göre bu ilişki arketipik özellikler taşır. Ural zengin kız-fakir oğlandan oluşan ideal devrimci çiftin temelinde zengin kızın taşralı oğlana duyduğu suçluluk ve hayranlık karışımı duyguların yattığını belirtir. bk. Ural, "Çok Derin Fazla Sathi: 47'liler", s. 191.

[324] Leyla Aydın, *Füruzan'ın Roman ve Hikâyelerinde Modernist Unsurlar*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2016, s. 48.

kendimi öldürürüm."(KY, 43) Yine Seçil'in romanın çeşitli yerlerinde kendisini etiketlediği görülür. İkinci intiharından sonra Emine'ye söyledikleri bunun net bir örneğidir: "Ağlama n'olur Emine, değmez. Benim için değmez. (…) *Tabansızın biriyim ben*, gör işte…"(KY, 259. Vurgu bu tezin yazarına ait.) Romanın başka kısımlarında Seçil'in korkak olduğunu söylemesi de yine etiketlemeye örnektir. Seçil'in annesinin istediği kişiye dönüşmesi ise onun kendisine yabancılaşması anlamına gelir ki bu onun intiharında çok önemli bir rol oynar.[325] Yabancılaşması aynı zamanda Seçil'i yalnızlaştıran bir unsur olur. Seçil'in Ertegün ile olan ilişkisi, Erzurum'daki en yakın arkadaşının kendisini gammazlamasıyla annesine ulaşır. Bu olayın ardından annesiyle olan tartışması onun aile bağlarının da kuvvetli olmadığını gösterir. Ertegün'ün de kendisinden ayrılmasıyla hayatında sevdiği ender kişilerden birisini kaybetmiş olur. Sevdiği bir diğer insan olan anneannesi de ikinci intiharından önceki bir dönemde vefat etmiştir. Eşiyle ilişkisinde sevgi yoktur. Kendisini aldattığını gördüğünde bile ona karşı bir şey hissedemez.[326] İntihar etmesine eşinin çok üzüleceği yönünde bir düşünceye dahi çok uzaktır: "Bu kadar üzüleceğini bilmiyordum onun."(KY, 260) Yine de eşinin Seçil'i aldatması bazı şeyleri tetikleyen önemli bir kişilerarası sorundur. Kardeşi Emine ise onun için en değerli kişilerden birisidir. Erzurum'daki dönemlerinde Emine'yi kendine çok yakın görür. İstanbul'daki ilk döneminde, Emine'yi ondan mektup geldiğinde ağlayacak kadar sever. Buna karşın annesinin çizdiği sınırlara uygun davranmaya başladıktan sonra Emine'nin Seçil'e olan saygısı yok olur. Emine için karşısındaki kişi Seçil Abla'sı değil de başka bir yabancı gibidir. Seçil'in annesinin istediği gibi davranmaya başlamasının, onun annesiyle olan ilişkisini düzeltmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak durumun pek de öyle olmadığı anlaşılır. Seçil'in eşinin kendisini aldatmasının ardından bile annesi Seçil'in eşini haklı bulur. Dolayısıyla biricik kardeşi Emine'nin de kendisine sırt çevirmesiyle sahte hayatında, sahte ilişkileriyle yapayalnız kalır.

---

[325] Meliha Güngör, var olan Seçil ile var olması gereken Seçil'in farklı olduğunu, Seçil'in intiharının sahte Seçil'i öldürme çabası olduğunu belirtir. bk. Güngör, *Kadın Yazarların Romanlarında Ataerkinin Gölgesindeki Anne-Kızlar,* s. 28.

[326] Ahmet Alver, Seçil ile eşi arasında fikri ayrılıktan cinsel isteksizliğe çeşitli sorunlar olduğuna işaret eder. Yine eşinin Seçil'i aldatmasından ziyade aile içi mutsuzluğun ikinci intihar teşebbüsünün sebebi olduğu yönünde fikir bildirir. bk. Ahmet Alver, "12 Mart Romanlarında Aile *Yarın Yarın*, *47'liler*", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19 (2009), s. 145; a. g. m., s. 139.

Kırk Yedi'liler'de Kiraz tarafından anlatılan olayda Mecit ve Zelo birbirlerine kavuşamadıkları için intihar ederler. Bu durum umutsuzluk, bilişsel çarpıtmalar, kişilerarası sorunlar, sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksiklik gibi psikolojik risk etkenlerine işaret eder. Ayrıca dürtüsellik de yine ikilinin intiharındaki bir başka psikolojik risk etkeni olabilir.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş*(1974) romanında tüberküloz olan adamın intihar düşüncelerinde hastalığı ve parasızlığı rol oynar. Bu sebepler bilişsel çarpıtmalara ve sorun çözme ile baş etme yeteneklerinde zayıflığa işaret eder. Ayrıca hastalığın ve parasızlığın etkisiyle umutsuzluğa düşmüş ve ölerek daha rahat edeceğini düşünerek umudunu ölüme yöneltmiş olabilir. Sonradan Betül'ün kendisine yardım edebileceği umuduyla hayata tutunur.

Tatlı Betüş'te intihar tehdidinde bulunan Deniz, Deniz'in sevgilisi, Deniz'in babası ve Deniz'in annesi Roza Raziye'nin tehditlerinde ne kadar samimi oldukları belli olmasa da intihar tehdidinde bulunma sebeplerinden hareketle bilişsel çarpıtma ve kişilerarası sorunlar muhtemel psikolojik risk etkenleri olarak görülebilir. Bununla beraber dört roman kişisinin de tehditlerinde samimi olmadığı sezilir. Hatta tehditleriyle sorunlarını çözmeyi hedeflediği ve bunu da başardıkları görülür.

Aziz Nesin'in *Surnâme*(1976) romanının ana kişisi olan Berber Hayri, hapishaneden tecavüze uğramanın üzerinde yarattığı aşağılanma hissi sebebiyle intihar teşebbüsünde bulunur. Hayri'nin yaşadığı travmatik deneyimler sebebiyle olumsuza odaklandığı ve yaşamına devam etmesine engel olan bir olay olduğu yönünde bir düşünceye kapılarak felaketleştirdiği görülür. İntihar teşebbüsünde bulunmasının ana sebebi tecavüze uğraması ve başkaları tarafından ezilmesi olduğu için en net psikolojik risk etkeni kişilerarası sorunlardır. Kişilerarası sorunlara ek olarak Hayri'nin yalnızlık hissine kapıldığı görülür: "Berber Hayri, içine düştüğü yalnızlığının derin kuyusunda, ilk olarak yaşamında kendi kendisiyle kalabilmişti."(S, 65) Hayri ayrıca sorun çözme ve baş etme konusunda problemler yaşar.

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına*(1975) romanında Kenan'ın intiharının ana sebebi Günsel ile olan ilişkisinin, devrimcilerin içine sızan bir polis olduğu yönündeki bir iftira sonucu bitmesidir. Kenan'ın Günsel ile olan ilişkisinde ve intiharına giden süreçte bazı psikolojik risk etkenleri dikkat çeker. Bilişsel çarpıtmalar bunların en bariz olanlarındandır. Roman boyunca Kenan, çeşitli bilişsel çarpıtmaları tekrarlar.

Kendisine "korkak", "hıyar" gibi sıfatlar atfetmesi "Bende iş yokmuş."(BGTB, 14) diyerek kendini kötülemesi ve benzeri durumlar etiketleme yaptığına işaret eder. Günsel'e kitap verdikten sonra onunla konuşmasının, kitap karşılığında iletişim ile ücret talep etmek olacağını düşünmesi de akıl okuduğunu gösterir. Bu akıl okumalar, onun olumsuza odaklanan ve olumsuzu abartan zihin yapısıyla birleşince Günsel'in kendisinden ayrılacağı yönünde korkulara neden olurlar. Kenan'ın Günsel'in ellerini tutmak isteyip eyleme geçemediğinde kullandığı cümle de olaylara olumsuz baktığının bir diğer kanıtıdır: "Bütün güzel şeyler yasak, dedi. Bu pis dünya…"(BGTB, 111) Takıntısı sebebiyle her konuda olumsuza odaklandığının en büyük kanıtı ise Günsel ile ilişkisi hakkında söylediklerdir:

> "Belki de hiç sevmeyeceksin beni artık. Anlamadın ki beni. Benimki deli sevgisi sana karşı. Erişemiyorum… Hep yitiriyorum seni… Kirliyim de şimdi, iğrencim… Kendime güvenim de kalmadı… Kuşkular içinde… Üff…"(BGTB, 432)

Kenan'ın Günsel ile olan ilişkisine bakışı ya hep ya hiç mantığıyla uyumlu biçimdedir. Günsel ile ayrılık ihtimalini felaketleştirir. Kenan romanın çeşitli yerlerinde Günsel olmadan bir hiç olduğunu, onsuz olamayacağını, onsuz öleceğini söyler. Hatta varlığını ona borçludur: "Seni bulduğum için varım ben, dedi. (…) Cogitomsun benim."(BGTB, 464) Tüm bunlar aynı zamanda Kenan'ın tamamen duygusal mantık yürütme eğiliminde olduğunu da gösterir. Kenan için hissettikleri gerçeği şekillendirir. Duygusal mantık yürütmesine ek olarak çok içen birisi olan Kenan'ın intiharındaki psikolojik risk etkenleri arasında dürtüselliği de saymak gerekir. Keza bilişsel çarpıtmalardan bahsedilirken üzerinde durulan kendisi hakkında söylediği olumsuz sözler, onun öz saygı eksikliği yaşadığını da gösterir. Kenan'ın intiharında en etkili psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası ilişkilerindeki sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Kenan zaten hayata bakışlarındaki farklılık sebebiyle soğumuş olduğu eşinden, Günsel ile olan ilişkisinin ardından tamamen kopar. Roman boyunca eşi Nermin ile çeşitli çatışmalar yaşayan Kenan, romanın sonlarında Nermin'e ileri derecede fiziksel şiddet de uygular. Günsel'e olan tutkusu o kadar ileri boyutlara ulaşır ki kendi kızı bile önemsiz bir hâle gelmeye başlar. Nermin'e fiziksel şiddet uygularken araya girmeye çalışan kızına da fiziksel şiddet uygular. Kenan'ın kendisini bu derecede kaybedecek kadar sevdiği Günsel ile ilişkisinde de sorunlar çıkar. Bu sorunlar Kenan'ı yalnızlığa iter. Dünya üzerinde Kenan için önemli olan tek kişi olan Günsel olmazsa Kenan'ın durumunun iyi olması beklenemez: "Yalnız yakalıyorlar beni. Bırakma artık. Sensiz hiçim.

Çevremdeki her şey sırtımda. Tek başıma ezecekler beni."(BGTB, 138) Günsel yanından başka bir yere gittiğinde bile Kenan büyük bir yalnızlık hisseder: "Günsel gittikten sonra Kenan her seferinde olduğu gibi korkunç bir yalnızlık duygusuna kapıldı yine."(BGTB, 221) Kenan'ın polis olarak içlerine sızdığı iftirasına inanan Günsel, Kenan ile arasına mesafe koyunca Kenan tamamen yalnızlık hissine mahkûm olur: "Senden başka kimim var benim? Sen de bana… Hele böyle günde…"(BGTB, 719) Kenan'ın Günsel tarafından yalnız bırakılması konusunda bahsedilmesi gereken bir nokta daha vardır. Her ne kadar Kenan'ın intiharı çok büyük oranda Günsel ile olan aşk ilişkisinden kaynaklı olsa da Kenan'ın Günsel'e ilgi duymasındaki veya en azından ona giderek tutkuyla bağlanmasındaki bir etken de siyasi konular olabilir. Kenan'ın, yalnız yakalanıp ezildiği yönündeki cümlesi de biraz bu durumla alakalı görülebilir. Eşi ve arkadaşı kendi siyasi görüşüyle ve insani değerleriyle örtüşmeyen Kenan, geçmişte yediği iki tokattan sonra aktif siyasi mücadelede yer almaz. Ancak her ne kadar bazı zamanlar kendi aşkını yaşamak için yine ortadan kaybolmayı isteyen bir düşünce yapısında olsa da, Günsel'in savaşçı karakterinin yanı başında kendini tekrar siyasi mücadelenin içinde bulur. Mücadeleye devam edebilmesinin yolu Günsel'dir:

> "Borçluluk duygusuyla baktı kıza. İnsan böyle biriyle her şeye başkaldırabilir. Hem de üstüne giderek, çiğnenmeden… (…) Bana güç kazandırıyorsunuz, dedi Kenan, yanımda olmanız, konuşmanız…"(BGTB, 108)

Yani arka planda olsa da, Günsel'in kaybı aynı, zamanda Kenan'ın yine olmak istemediği bir kişi olmasına sebep olacaktır. Çünkü Kenan işçilere baktığında umutsuzluğa kapılır. Zayıf bir şekilde parçası olduğu dava ise bunun tam tersini gerektirmektedir. Kenan ise işçilere dolayısıyla davasına yabancılaşmıştır ve bunun farkındadır:

> "Apayrıyım onlardan. En yaklaştığım, en iç içe olduğumu sandığım anda bile öyle yabancı, öyle uzak, küçük bir bahane ile de kanlı bıçaklı düşman! Düşman değilim. Onlar sana düşman! Süleyman Dayı girmeseydi araya öldürmüşlerdi seni. Öyle engeller yığmışlar ki aramıza nasıl aşacağız! Nasıl aşacağım? Nasıl aşarım? Bir bezginlik bütün ilişkilerini sinsice kemirmeye başladı; kısa süre sonra da yapayalnız, karanlıklar içinde buldu kendini. Günsel de yoktu orada! Tek başınaydı."(BGTB, 345)

Bu alıntıdan hem Kenan'ın Günsel aracılığıyla davaya bağlandığı anlamına hem de Kenan davaya bağlı kalmadığı takdirde Günsel'in ilişkiyi devam ettirmeyeceği anlaşılabilir. Bu bağlamda Günsel ile Kenan'ın ilişkisini bitiren iftiranın Kenan'ın bir

polis, yani davaya düşman birisi olduğu yönünde olması dikkate değerdir. Sonuç olarak Kenan hem eski davasına uygun olmayan yakın çevresine hem de dava arkadaşlarına yabancılaşmış birisidir. Günsel hem onu yabancılaştığı davaya tekrar bağlayan hem de aşkıyla hayata bağlayan kişidir. Günsel'in kaybı, o olmadan yaşayamayacağını söyleyen Kenan'ı umutsuzluğa düşürür. Bu ayrılığın polis olduğu yönündeki iftirayla gerçekleşmesi onu daha da fazla yaralar. Bu sorunu çözemediği gibi onunla baş etmeyi de başaramayan Kenan intihar eder.

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları*(1975) romanında Nazlı, başkası tarafından kaçırıldığı ve Merdan ile olamadığı takdirde kendisini öldüreceğini söyler. Bu onun olası kaçırılma durumunu felaketleştireceğini, olumsuza odaklanacağını ve "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiğini, dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığını gösterir. Kaçırıldıktan sonra kendisine sunulan iki seçenekten ölümü seçen Nazlı'nın intihar düşüncelerinde kişilerarası sorunlar ile sorun çözme ve baş etme yeteneklerindeki zayıflık rol oynar.

Kanlıdere'nin Kurtları'nın müntehiri Leyli, Merdan'ın kendisiyle evlenmek istememesi sonucu umutsuzluğa düşer: "Olumsuzluğum Leyli'yi yıkmıştı. Yüzü asıldı, yaslara büründü. Diplerde köşelerde kara kara düşünür, ağlardı. Gün geçtikçe eriyordu. Umutsuz, güvencesi günlerini dolduruyordu."(Kan, 26) Leyli, tam bu sorunlarla boğuştuğu dönemde Bekir Bey'in tecavüzüne uğrar. Ardından köyde adı çıkar ve Merdan tarafından evden ayrılması istenir. Dolayısıyla Leyli'nin intiharında kişilerarası sorunlar büyük rol oynar. Ayrıca olumsuza odaklanması ve durumu felaketleştirmesi bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığına işaret eder. Yüzleştiği sorunları çözemez ya da onlarla baş edemez. Yalnız olması da intihardan başka çözüm bulamamasında etkilidir.

İrfan Yalçın'ın *Pansiyon Huzur*(1975) romanında İnci'nin ruh hâli dengesizdir. Kimi zaman paranoya belirtileri gösterse de özellikle kaygı bozukluğu yaşadığı söylenebilir. Ev sahibinin kirayı ödemesi hakkında kendisiyle yaptığı sert bir konuşmadan sonra İnci, pansiyonu yakmayı düşünür. Bu düşüncesinden sonra rüyalarından birinde ev sahibinin polisle gelip kendisini dövdüğünü ve pansiyonu yakması sonucu çıkan yangının kendisine yaklaştığını görür. Rüyasında yangının kendisine yaklaştığını görmesi, onun kaygılarının arttığını ve ölümün kendisine yaklaştığını düşündüğü anlamına gelir. Bir başka rüyasında da öldürüldüğünü görmesi de bunu doğrular. Romanda parasızlık korkusu onu en çok etkileyen konudur. Para

kazanmak için yaptığı pijama işine büyük umut bağladığı görülür. Ancak zamanla pijama işinden de umut kesmeye başlar: "İnci, kimse açmazsa pijama sözünü pek etmiyordu artık. Tam bir panik içindeydi. Korkuları, umutsuzlukları yoğunlaşmış, onu iyice baskıları altına almıştı."(PH, 232) İnci pijama işini başaracağına inanmaz ve başkalarından bu konuda onaylanma bekler. Beklentisini karşılamayan kişilerle de arası bozulur. Bu durum onun bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığına işaret eder. İnci'nin olumsuz bir bakışa sahip olduğu, duygusal mantık yürüttüğü ve olayları kişiselleştirdiği görülür. Ayrıca pijama işinde kendine güvenmemesi ve romanın çeşitli yerlerinde söylediği bazı cümleler, onun kendisini olumsuz etiketlediğini de gösterir:

> "Ben boktan bir insanım değil mi? İnsan değilim ben… (…) Döv, öldür beni… Ayağının altına al, ez… Çok kötü bir insanım çünkü… (…) Ben bir insan değil, bir posayım… (…) Ben gerçekten çok küçücüğüm… Küçücük… Mikrop kadar küçük… (…) Kim sokmuş içime bu şeytanı benim?"(PH, 226; 251-252)

İnci'nin kullandığı ifadeler ve olaylara yaklaşma şekli öz saygı sorunları olduğuna da işaret eder. Onun Ayla'yı kovduktan sonra da Umut'u polise verdikten sonra da çok pişman olması hareketlerinde dürtüselliğin etkili olabileceğini düşündürür. Ancak kuşkusuz İnci'nin intiharında en etkili olan psikolojik risk etkenleri kişilerarası sorunlar ve yalnızlıktır. İnci'nin insanlarla sağlıklı ilişki kuramadığı görülür. Çünkü insanlara genel bakışı olumsuzdur: "Bütün insanlar yalancı, iğrenç, namussuz!"(PH, 224) İnci parayı her şeyin önüne koyar: "İnsanın eşi dostu, anası babası, kardeşi, her şeyi, her şeyi para… Ondan daha büyük dost yok… Her yardımına koşar, elinden tutar, namerde düşürmez seni…"(PH, 205) İnci'nin sözleri geçmişte yaşadığı ve romandan yer verilmeyen bazı olayların kendisi üzerinde çok büyük izler bıraktığı düşüncesini uyandırır. İnci romanın devamında, kendisine yardım eden Ayla'yı pansiyondan atar. Sürekli yardımına koşan Umut'u polise verir. Hatta romanın bir yerinde Umut'a, Ümit diye hitap ederek ismini bile yanlış kullanır. İnci sadece biriyle resmî nikah kıydığını söylediği on üç erkekle birliktelik yaşadığını söyler. Bunlardan birinden görüşmediği ve sevmediği bir oğlu vardır. İnsanlarla ilişki kurma konusundaki tüm hatalarına karşın İnci, yalnız kalma korkusu duyar. Babasının ölümüne ağlamayan İnci'nin, kimsesiz olan terzinin ölümüne ağlama sebebi kendisinin de kimsesiz birisi olduğunu düşünmesidir. Ayla'yı pansiyondan attıktan sonra Arif ve Umut'un kendisiyle konuşmamasından korkması, onun tüm yaptıklarına rağmen yalnızlıktan korktuğunu en iyi gösteren olaydır. İnci'nin yalnızlık ve parasızlığı birbirine koşut şeyler olarak ele alması da

dikkat çekicidir: “Aç olunca daha yalnız hissediyorum kendimi”(PH 123) İnci’nin insanların sadece parası olan ile ilişki kurabileceği yönünde bir düşünceye sahip olması ihtimal dahilindedir. Parayı bu kadar sevmesi bu düşünce yapısıyla; insanlara hiç güvenmemesi de parasız olmasıyla ilgili olabilir. Sonuç olarak İnci, parasızlık ile yalnızlık sorunlarının ikisini de çözemez ve bu sorunlarla baş edemeyerek intihar eder.

Pansiyon Huzur’daki diğer müntehir olan Ayla’nın babasının intihar sebebi oğlunun vefat etmesidir. Ayla’nın babası, oğlunun vefatından sonra olumsuza odaklanır, sorunu felaketleştirir ve onunla baş etmeyi başaramaz.

Levent Ağralı’nın *Göçük*(1976) romanında, göçüğün altında kalan Davut, boğulmaktansa kendisini öldürmeyi düşünür. Gerçekten ölümden başka ihtimalin kalmadığı bir ana kadar beklemesi bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığı yönünde yorum yapmayı zorlaştırır. Onun intihar düşüncelerinde rol oynayan psikolojik risk etkenlerinden ilki umutsuzluktur. Çıkabileceği konusunda umutsuzluğa düştüğü an kendisini öldüreceğini kurar. Bu aynı zamanda baş etme yeteneklerinde zayıflığa işaret eder. Ölüm onun için acıdan kurtulmak anlamına gelir. Yani umudunu ölüme yöneltir:

> “Nasıl olsa, su da devamlı yükseliyordu. Bu gidişle tavana kadar da yükseleceğe benziyordu. Hava da iyice azalmış, soluk almak büyük ölçüde zorlaşmıştı. Hiç karşı koymadan, sulara teslim olmak, bütün bu sıkıntı, üzüntü ve korkuların yok olması, sona ermesi değil miydi?”(G, 135)

Davut sonunda kurtarılarak intihar düşüncesinden sıyrılır.

Göçük’te Halil ise göçükten çıksa da kanlıları tarafından öldürüleceğini düşündüğü için intihar eder. Hayatı boyunca kaçmanın Halil’de paranoyaya sebep olduğu görülür. Çünkü göçükten çıktığında kanlılarının kendisini bulmuş olacağına dair varsayımını bir gerçek olarak kabul eder. Bu onun dürtüsel biçimde hareket etmesine sebep olur. Halil göçüğün içinde sıkıştıkları andan itibaren umutsuz bir tutuma sahip olduğunu gösteren şeyler söyler. Yardımın asla gelmeyeceğini ve boğulacaklarını romanın farklı kısımlarında ifade ederek hem umutsuzluğunu hem de olaylara olumsuz baktığını gösterir. Yaşama şeklini hayat olarak görmemesi, daha gelip gelmeyeceği belli olmayan kanlılar sebebiyle kendisini öldürmesi Halil’in olaylara olumsuz bakmasının yanı sıra, durumu felaketleştirdiğini ve duygusal mantık yürüttüğünü yani bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığını gösterir. Kanlıları sebebiyle kendisini öldürmesi aynı zamanda kişilerarası sorunların onun intiharındaki rolüne işaret eder. Kafasında

kurduğu felaket durumunda ölüm onun için bir umut hâlini alır. Sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde ciddi bir zayıflık dikkat çeker.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Koyun Baba*(1976) romanında intiharı düşünen Mazhar'ın bu düşüncelerinin sebebi iflas etmesi gibi gözükür. Bu durum onun intiharında sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksiklik olduğunu gösterir. Buna ek olarak "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiğine, olayı felaketleştirdiğine ve olumsuzluklara odaklandığında, dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığına işaret eder.

Sevinç Çokum'un *Zor*(1976) romanında Ertuğrul'un intihar düşüncelerinin iki farklı büyük sebebi vardır. Bunlardan ilki doğrudan kişisel ilişkileriyle ilgilidir. Ertuğrul, Birgül'e ilgi duyar. Ancak babası ile Birgül'ün ilişkisi olduğuna şahit olur. Bu onun ölüm düşüncelerine kapılmasına sebep olur: "Ortalık boşaldığında birden yorulduğunu ölecek kadar yorulduğunu anlıyor."(Z, 132) Dahası Ertuğrul ailesinin kendisi için öldüğünü söyleyerek ailesini terk eder ve ailesinin kendisini bulamamasını sağlar. Dolayısıyla intiharındaki önemli psikolojik risk etkenlerinden birisi kişilerarası sorunlardır. İntiharındaki diğer önemli sebep ise toplumsal olaylardır. Yusuf İmamoğlu'nun öldürülmesi onda intihar düşüncesi uyandırır ve onun topluma yabancılaşmasına sebep olur: "Dargınlığı yalnız babasına anasına değil Ertuğrul'un. Bütün herkese.."(Z, 124) Ertuğrul düşmanlığın zor olmadığını, zor olanın kardeşçe yaşamak olduğunu düşünür. Ülkede ise birbirini düşman gören kesimlerin birbirini öldürdüğü bir ortam mevcuttur. Dönemin toplumsal çatışmaları onun ruhsal durumunu daha da kötü hâle getirir. Onu umutsuzluğa sevk eder ve yalnızlaşmasına sebep olur. Ertuğrul hem ailesinden hem de toplumdan kaynaklanan bu sorunlar konusunda olumsuza odaklanır ve onları felaketleştirerek intihar düşüncesine kapılır. İntihar düşüncesine hem de farklı zamanlarda defalarca kapılması sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksikliklere işaret eder. Çıkan olaylar sırasında kontrolünü yitirerek kendisini veya başka birini öldürmekten korkması da dürtüselliğin de onun intihar düşüncesindeki psikolojik risk etkenleri arasında yer aldığını gösterir. Toplumsal olayların üzerinde yarattığı etki kaygı bozukluğu ya da daha da yüksek ihtimalle travma sonrası stres bozukluğu problemi yaşıyor olabileceğini sezdirir.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında Sine, âşık olduğu Şardan'ın ölümünden dolayı kendisini suçlar. Kendisini cezalandırmak için yol ararken

intiharı da düşünür. Bu yüzden Sine'nin olumsuza odaklandığı, olayı fazla kişiselleştirdiği ve felaketleştirdiği yani bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı görülür. İntiharı değerlendirmesi de sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde zayıflık olduğunu gösterir. Sine'nin intihar etmemesinin sebebi sorunu çözmesi veya sorunla baş etmesi değil, toplumsal olarak nasıl karşılanacağından çekinmesidir.

Kölelik Dönemeci'nde intihar düşünceleri bulunan diğer roman kişisi Satanya ise Pşi Döle'nin kendisini Rus cariye ile aldatması sebebiyle yalnızlık hisseder:

> "Demek çok sevdiği kardeşi Şardan ile kucağında büyüdüğü koca Margal kendisini almaya geliyorlardı. Oh, demek *şılka* gününden beri içine düştüğü yalnızlık batağından kurtulacaktı, öyle mi?"(KD, 278. Vurgu yazara ait.)

Bu yüzden ailesinin yanına gideceğine sevinir. Ancak ailesinin yanındayken tecavüze uğrayarak hamile kalınca zina ile suçlanacağını bildiği için intiharı düşünür. Satanya'nın içinde bulunduğu durum gerçekten çok sıkıntılıdır. Çünkü zina suçunu işlediği kabul edildiği takdirde kendi başına gelecekler bir yana hem ailesine leke sürülecektir hem de çocukları köleleştirilecektir. İçinde bulunduğu durumun ağırlığıyla olumsuzluklara odaklanan Satanya böylece bilişsel çarpıtma sorunu yaşamış olur. İçinde bulunduğu durumun tecavüzden kaynaklanması ve toplumdan göreceği tepki sebebiyle intiharı düşünmesi kişilerarası sorunlara işaret eder. Satanya sorun çözme ve baş etme yeteneklerindeki eksikliğin etkisiyle intiharı bir çözüm olarak görür. Bu aynı zamanda düştüğü umutsuzluğun, ölümü bir kurtuluş umudu olarak görmesine yol açtığını da gösterir. İntihara alternatif olarak kaçıp başka diyarları gitmeyi de düşünür. Ancak ikisini de yapmaz. Sonunda zinadan yargılanarak suçlu bulunur ve ailesi tarafından da reddedilerek köleleştirilir.

Kölelik Dönemeci'nin müntehiri Rus damızlık cariye İlôna, sevgilisini unutamaz. Bir köle olduğu için kurtulacağı konusunda umutsuzluğa kapılır. Köle edilmesi kişilerarası sorunların ve yalnızlık hissinin de intiharında psikolojik risk etkenleri arasında olduğunu gösterir. Olumsuzluklara odaklanan İlôna, duygusal mantık yürütür ve intikam hisleriyle hareket eder. İçinde bulunduğu durumu felaketleştirerek ölümden korkmayan bir ruh hâline girer. Dolayısıyla bilişsel çarpıtmalar intiharında rol oynayan diğer psikolojik risk etkenidir. Sorun çözme ve baş etme yetenekleri konusunda problem yaşayan İlôna, intikam hisleriyle Pşi Dole'yi öldürürken kendisini de feda eder.

Kemal Bilbaşar'ın *Bedoş*(1980) romanında parasızlıktan dolayı intihar düşüncesine kapılan Bayram Ağa, umutsuzluğa kapılır. Onun umutsuzluğu kendisini umudun ölüme yönelmesi şeklinde gösterir: "Git, Arnavutköy burnundan at kendini denize, kurtul!"(B, 206) Yoksulluğu sebebiyle intihar edecek olması Bayram Ağa'nın olumsuza odaklandığını ve durumunu felaketleştirdiğini dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığını da gösterir. Ayrıca sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksiklik göze çarpar.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanının ana kişisi olan Armağan, erkeklerle gezmesinin babası tarafından duyulma ihtimali sebebiyle utanç duyar ve babasının onu okuldan alınacağını düşünerek korkar. Bu hisler onu intihar düşüncelerine sürükler. Bu olay zincirinden hareketle Armağan'ın eğitim hayatı konusunda bir umutsuzluğa kapıldığı söylenebilir. Ayrıca Armağan'ın olayı felaketleştirdiği, olumsuza odaklandığı ve duygusal mantık yürüttüğü, dolayısıyla bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı görülür. Bu bilişsel çarpıtma sorunlarının arka planında eğitim hayatını sürdüremediği takdirde annesine benzeyeceği yönündeki korkusu etkili olur. Verdiği tepki sorun çözme ve sorunla baş etme konusunda da zayıf olduğunu gösterir. Yaşı biraz daha büyüdükten sonra Armağan'ın sorun çözme ve baş etme yeteneklerinin geliştiği, intihardan uzaklaşarak yaşama tutunmaya çalıştığı görülür.[327] Zorlukları yenen insanın güçlendiğini söyleyerek intihar teşebbüsünde bulunan kıza yaşamasını tavsiye etmesi bu bağlamda değerlendirilmelidir.[328] Armağan'ın bahsedilen konuda güçlenmiş olması intihar düşüncelerinin ergenlik

---

[327] Armağan, abisi Ömer tarafından kitaplarla tanıştırılır. Çocukluk döneminde daha çok abisinin zevkinden etkilenir. İstanbul dönemindeyse bu etki önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum Armağan'ın intiharla olan ilişkisi bağlamında da tutarlı gözükür. Armağan, ailesinin yanındayken Dostoyevski okur, kitaplıkta tanıştığı ressamda Kafka'sını bulur ve onunla mektuplaşmalarında mektuplarını Milena diye imzalar. Romanda Armağan'ın abisiyle aynı kuşakta bulunması muhtemel olan Sinan'ın, oğluyla tartışmasında Dostoyevski, Sartre ve varoluşçularla ilgili olduğu görülür. Yine abisi Ömer İstanbul'a geldiğinde Armağan ile beraber eski bir arkadaşıyla buluştuğunda, abisinin arkadaşı, Ömer'in bir zamanlar gönlünü kaptırdığı bir kızın Rilke, Camus, Kafka ve Sartre okuduğunu söyleyerek kızı takdir eder. Tüm bunlar Armağan'ın İstanbul'a gelmeden önceki okuma zevki hakkında fikir sahibi olunmasını sağlar. Dolayısıyla Armağan'ın intiharı düşündüğü dönemdeki okuma zevkinin intihar konusuyla çok daha alakalı olduğu açıktır. İstanbul'da ise "dönemin bunalım, sıkıntı ve yalnızlık duygularını dile getiren romanları"nı(AMK, 77) kendisine uzak bulur. Sinan'ın Armağan'ın yazdığı şiirlere yaptığı yorumlar, bu dönemde onun daha toplumsal bir çizgide yer aldığını gösterir. Yani onun intiharla olan etkileşimiyle okuma zevki ve edebî yönelimleri bağlantılıdır.

[328] Armağan'ın yalnızlık sorunuyla da insanlara yardım ederek başa ettiği de söylenebilir. Romanın bir noktasında yaşlı bir adama yardım etmesinin ardından hissettikleri bu yargının doğruluğuna işaret eder: "Yaşlı adama gösterdiği bu yakınlık onda yücelme duygusu uyandırıyordu. Az önceki utancının, yalnızlığının acısını böyle çıkarıyordu sanki."(AMK, 75-76) Tekil bir olaya büyük bir anlam yüklememek gerektiği de düşünülebilir. Ancak Armağan'ın taşıdığı toplumsal faydaya yönelik düşünceler ve bireysel özgürlüğün tek başına yeterli olmadığı yönündeki fikirleri, onun zihnindeki başkalarına yardım ederek bir "biz" olma arzusunun tezahürü olarak görüldüğünde fazla bir anlam yüklenmediği anlaşılacaktır.

dönemiyle de önemli derecede ilgili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ergenliğin, duygusal mantık yürütmenin ve beklenmedik olayların yarattığı etki Armağan'ın intihar düşüncelerinin dürtüsellik ile de bağlantılı olduğunu gösterir. İntihar düşüncesine kapılmasından hemen önce gerçekleşen saldırı, olay duyulduğu takdirde ailesine karşı duyacağı utanç ve babasının onu okuldan alacağı fikri ise kişilerarası sorunların da psikolojik risk etkenleri arasında bulunduğuna işaret eder.

Armağan'ın intihar düşüncelerinde etkisi olan diğer psikolojik risk etkenleri ise yalnızlık ve yabancılaşmadır. Bu psikolojik risk etkenleri Armağan'da yoğun olarak görülür. Armağan'ın yalnızlığını dindirme isteğini derinden duyduğu gözlenir: "Bir insanla kurulacak içten bir yakınlıkta kendini bulmak istiyordu o. Yalnızlığın, sessizliğin uğultusundan yorulmuştu artık."(AMK, 67) Armağan, kendisini mahalledeki ve okuldaki kızlardan farklı görür ve iki çevrede de yakın bir arkadaşı olmadığını belirtir. Kitaplıktaki arkadaşları da onu tuhaf bulur. Diğer kızların konuştuğu konular Armağan'ın ilgisini çekmez. Okulda varlıklı ailelerin çocuklarıyla yakınlık kuramadığı gibi, okuyan tek kız olması ve kafa yapısı sebebiyle işçi kızlarıyla da arasına uzaklık girmiştir. Armağan'ın ailesiyle olan ilişkisi de yalnızlığını besler. Annesi, onun dönüşmekten korktuğu olumsuz bir profildir. Abisi, başta ona kitapların dünyasını açması sebebiyle minnet duyduğu birisi olsa da ona baskı yapan ve onun üniversite yolunun kapanmasında rolü olan birisidir. Babası da baskıcı bir figürdür. Armağan'ın İstanbul'a gelme kararına babası onu evlatlıktan reddetme tehdidiyle karşılık verir. Buna rağmen Armağan yine de İstanbul'a taşınır. Onun için İstanbul'a taşınmak ve ailesinden uzaklaşmak yalnızlığını dindirme çabasındaki hamlelerden birisidir:

> "Birden İstanbul'da olduğunu, artık istediği şeyi yapmasına kimsenin engel olamayacağını düşündü. Bir erkeğin evine gitmekle İstanbul'da olduğuna inandıracaktı kendini. Duyduğu yalnızlık bitecekti."(AMK, 123)

Ancak Armağan'ın yaşı büyüdükten sonra, İstanbul'a taşındıktan sonra, hatta intihar fikrinden uzaklaştıktan sonra bile yalnızlık ve yabancılaşma sorunlarını çözemediği görülür. İstanbul'da kardeşiyle konuşurken aralarındaki sıcak kardeşliği sadece gülümseyişlerin hatırlattığını belirtir. Romanın bir noktasında Armağan'ın çocuk istediği görülür. Bu da onun yalnızlığını giderebilecek bir hamle olarak yorumlanabilir. Romanın sonunda ise Armağan'ın kendisiyle barışarak bu sorunları çözmek için adımlar atacağı bir ruh hâline girdiği hissedilir. Ailesini suçlamayı bırakması ve Sinan'a

olan duygularıyla mücadele etmeyi bırakmış görüntüsü bu hissi yaratan olaylardır. Armağan'ın yalnızlığı bağlamında bahsedilen konuların önemli bir bölümü onun yabancılaşması bağlamında da önemlidir. Ailesiyle bağının zayıf olması, liseye giden tek kız olması, kitaplıktaki arkadaşları tarafından tuhaf bulunması, kitapların dünyasını tercih etmesi, mahallede ve okulda güçlü bir arkadaşlığa sahip olmaması yabancılaşma hissini besler. Ayrıca ilerleyen dönemlerde toplumcu biri olma isteğine karşın kendisini küçük burjuva olarak görmesi ve bundan dolayı işçilerden utanması da bahsedilen konulara eklenebilir. Armağan'ın Sinan ile olan bir konuşmasında bahsettiği gurbet duygusu, Sinan'ın verdiği cevapla beraber ele alındığında Armağan'ın kendisine yabancılaşmış olduğunu da gösterir:

> "'Şimdi iyiyim,' dedi. 'Ama az önce bir gurbet duygusuna kapıldım. Askerliğini yapmak üzere şehirde bulunan bir köy delikanlısı gibi duydum kendimi.'
>
> Sinan duygulu görünmekten sakınan düz bir sesle:
>
> 'Gurbet duygusu bizde de var,' dedi. 'Kendimizden çok uzaklaşmışız, dönemiyoruz da.'
>
> (…)
>
> 'Her yerde gurbette gibiyiz biz…'"(AMK, 100; 108)

Armağan'ın yabancılaşmasında değinilmesi gereken önemli bir sebep rol oynar. Toplumsal cinsiyet algıları sebebiyle gördüğü baskı onu yabancılaşmanın kucağına iter. Armağan'ın annesine benzemekten korkmasının altında da bu durum yatar. Annesi ataerkil sisteme uygun olarak şekillenmiş bir insandır. Kadına çizilen sınırları zorlamaz. Ancak bu durumun üzerindeki etkilerini çocuğuna da aktarır:

> "'Sizler için yaşadım…'
>
> Çocukları büyüyünce o çekilmişti hayattan. (…)
>
> Kendi karanlığının kızının da üstüne ineceğine inanmıştı. Ona göre kadınlık Tanrının en ağır cezasıydı. Tanrı erkekleri de bu cezayı uygulamaları için yaratmıştı sanki."(AMK, 23)

Annesinin bu düşüncelerinin Armağan'a ciddi derecede tesir ettiği hissedilir. 1 Mayıs 1977 gerçekleşen ve ölümlere de sebep olan saldırının ardından hissettikleri, onun erkeklere olan savunmacı duruşunu tekrar ortaya çıkarır[329]:

---

[329] Armağan, saldırının ardından yaşadığı stresin etkisiyle çocukluğundaki düşüncelerine doğru kısa süreli bir gerileme yaşamış gibi gözükür. Bununla beraber gerilemeden bağımsız Armağan'ın erkeklere olan savunmacı bir ruh hâlinde olduğunu belirtmek gerekir. Armağan romanın sonlarında bu konuda da kendiyle barışmaya yakın bir görüntü çizer.

> "Yanından geçen erkekler karanlığın, kurulan pusuların, yatağından taşan zulmün birer parçası gibi görünüyordu Armağan'a. Günün kardeş yüzlü erkekleri yenilmiş ve çekilmişti. Ortalıkta şımarmış bir gecenin erkekleri kol geziyordu."(AMK, 18)

Armağan kendisini erkeklerle savaş halinde gibi hisseder. Bundan dolayı da mevcut toplumsal cinsiyet algılarının çizdiği çizgiler içerisinde hareket eden kadınlarla yakınlık kuramaz ve bu algıların belirlediği kadınlık görevlerinden hoşlanmaz. Armağan çeyiz hazırlamaz, nakışla uğraşmaz, erkek arkadaşları ile elbiselerden söz etmez, ev işlerini ilgi duymaz, hatta ev kadını olmaktan korkar. Erkeklerle sevgi ilişkisi kurmakta da güçlük çeker.[330] Erkeklerle olan ilişkisi cinsellikten uzak ve sadece düşünce planındadır. Armağan için "bir erkeğe dokunmak her şeyi kaybetmek gibi"dir.(AMK, 42) Armağan bu cinsellikten uzak ilişki tarzını "çağdaş ve devrimci" olarak niteler. Bu yönüyle *Ölmeye Yatmak* romanının ana kişisi Aysel'e benzer. Armağan'ın İstanbul'a taşınma isteği de toplumsal cinsiyet algılarından dolayı yaşadığı sorunlarla ilgilidir. Taşra hayatını kadın için sıkıcı bulan Armağan, herkesten uzak yeni bir hayat kurmak ister. İstanbul gibi bir şehre gelerek baskılardan kurtulacağını düşünür. Bu konuda belli bir oranda haklıdır. Ancak ulaştığı farkındalık sebebiyle gözlerini bazı şeylere artık kapayamayacaktır. Kardeşiyle konuşmasında bundan dolayı mutsuz olduğunu düşündüğünü belirtse de kardeşi durumun böyle olmadığını belirterek toplumsal cinsiyet algılarının her hâlükârda onu mutsuz edeceğine işaret eder:

> "'(…)Belki düşünmeyi öğrenmeseydim şimdi mutlu olabilirdim.'
>
> 'Yine mutlu olmazdın ki… O kadınlar mutlu mu sanıyorsun?(…)'"

Kardeşi Tahir'in cümlesi, Gülsevin'in sözlüsünün arkadaşı olan Ersin'in farklı olmaya çalışanın mutlu olamayacağı yönündeki fikrinin tam anlamıyla doğru olmadığı, aslında mevcut düzende kadının hiçbir şekilde tam anlamıyla mutluluğa erişemeyeceğine yönelik bir anlam içerir. Diğer bir deyişle Armağan'ın yabancılaşmasının ona bazı zararları olduğu gibi bazı yönlerden yarar da sağladığını ve belirlenmiş çizgilerden dışarı çıkmasıyla ilgili olduğunu belirtmek gerekir. Armağan, Sinan ile olan bir

---

[330] Bu bağlamda Armağan'ın, bazılarının "erdişi" olarak nitelediği(Adler bu nitelemeyi doğru bulmaz.) bir insan tipinin özelliklerini önemli oranda taşıdığını belirtmek gerekir. Adler'e göre erkeklerin öne çıkması kadınların kendi rolleri karşısında hoşnutsuzluk duymasına sebep olur. Kadın rolüne karşı iki farklı tip olduğunu söyleyen Adler, bunlardan ilkinin bazılarının "erdişi" olarak nitelediği tip olduğunu belirtir. Bu tip; hırslı, aktif, erkeksi, enerjik ve savaşçıdır. Erkekler için öngörülmüş uğraşlara yönelir ve daima herkesi geçmeye odaklanır. Ev işi yapmayı sevmezler. Çoğunlukla sevgi ve evlilik ilişkisi kurmaya yanaşmazlar. bk. Alfred Adler*, İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Kâmuran Şipal, Say Yayınları, 20. Baskı, İstanbul 2019, s. 164.

konuşmasında da insanın gerçeğe yaklaşması gerektiğini ve bunun da yabancılaşmadan kurtularak olacağını söyler. Romanın sonunda da bunu başarmış olabileceği intibası uyandırır.

Alnında Mavi Kuşlar'da intihar teşebbüsünde bulunan ve ailesi Almanya'da bulunan 15 yaşındaki kızın intihar davranışında ise "ya hep ya hiç" tarzında mantık yürütme, felaketleştirme, duygusal mantık yürütme, olumsuza odaklanma ve onu aşırı genelleme gibi bazı bilişsel çarpıtmalar görülür. Yine dürtüselliğin de bu intihar davranışında rol oynamış olması muhtemeldir. Ebeveynlerinin yokluğu ve kardeşlerine bakarken yaşadığı zorluklar kişilerarası sorunların da rol oynamış sayılabileceğini düşündürür. Yaşının etkisiyle sorun çözme ve baş etme konularında da sorun yaşar. Ancak küçük yaşta üstlenmemesi gereken bir sorumluluk kendisine yüklendiği ve yine de hayata tutunmayı başardığı için bu yeteneklerinde eksiklik olduğu yorumunu yapmak pek doğru olmayacaktır.

Alnında Mavi Kuşlar'ın intihara teşebbüs eden bir diğer kişisi ise Suzan'dır. Suzan'ın kaçtığı kişinin yanından eve döndükten sonra intihara teşebbüs etmesi bir ayrılığa veya terk edilmeye işaret eder. Bu yorumdan hareketle onun sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde zayıflıklar bulunduğu söylenebilir. Yine "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiği, olayı felaketleştirdiği, duygusal mantık yürüttüğü ve olumsuza odaklandığı, bir diğer deyişle bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı da açıktır. Ayrılık sebebiyle kişilerarası sorunların ve ani reaksiyon ile duygusal mantık yürütme nedeniyle de dürtüselliğin de intihar teşebbüsündeki diğer psikolojik risk etkenleri olduğu söylenebilir.

Aysel Özakın'ın *Genç Kız ve Ölüm*(1980) romanında ise intihar düşüncesi bulunan Nuray İlkin'in bilişsel çarpıtma sorunları yaşadığı görülür. Nuray'ın olumsuza odaklanan bir yapısı olduğu anlaşılır: "Mutluluğu başaramamıştı. Neyi başarmıştı?"(GKÖ, 167) Ayrıca kendini önemsiz görmesi, kendisi hakkında etiketleme yaptığına işaret eder. Kendisi hakkındaki bu düşüncesi aynı zamanda başka bir psikolojik risk etkeni olan öz saygı eksikliğine de işaret eder. Nuray'ın anlık intihar düşüncesi ve o sırada annesinin hayalini görmesi ise dürtüselliğin psikolojik risk etkenleri arasında bulunduğunu gösterir. Eşiyle yaşadığı kişilerarası sorunların, onun

yalnız kalmasına sebep olduğu görülür.[331] Dolayısıyla Nuray'ın intihar düşüncesinde en büyük rolü oynayan iki risk etkeninden birisi yalnızlıktır. Nuray eşiyle evlenirken çok farklı şeyler düşünür. Ancak evlendikleri gece eşi ona tecavüz tehdidinde bulunur, onun vücuduna bir ava saldırırmışçasına bir tavır takınır. Bu Nuray'ın umutlarının boşuna olduğunun ve evliliğin içine kendi vücudunun bile sahibi olmadığının farkına varmasına sebep olur. Dolayısıyla eşinin kollarındayken bile kendisini yalnız hisseder: "Nuray onun kollarında yalnızlık duyduğunu kime anlatabilirdi?"(GKÖ, 163) Çünkü eşiyle olan ilişkisinde, eşinin taleplerini karşılamak zorunda olan bir esirdir. Bunu romanındaki bir kısımda ortaya koyar: "Bana dokunmasını engelledim. Niye kızgındım ona? Çok iyi tanıdığım için mi? Bu yakınlıkta bir tutsaklık sezdiğim için mi?"(GKÖ, 38) Nuray'ın eşi dışında yakın olduğu biri bulunmaz. Herhangi bir arkadaşları yoktur. Bu durum onu, eşine daha da bağımlı hâle getirir. Nuray bu durumu sorgulasa da eşi başkalarına ihtiyaç duymadığına dair bir cevap verir. Bu olay da Nuray'ın romanında işlediği bir başka kısımdır:

> "'Sıkılıyorum, dedim ona, yalnızlıktan çok sıkılıyorum. Niye bizim arkadaşlarımız yok?'
>
> 'Birbirimize yetmiyor muyuz?' diye karşılık verdi. 'Kimlerle arkadaş edebiliriz? Doğan Bey'lerle mi? Tuğrul Bey'lerle mi? Güngör'lerle mi?'
>
> (…)
>
> 'Hayır onlarla değil, ama bu şehirde anlaşabileceğimiz hiç insan yok mu?' diye karşılık verdim Cemil'e.
>
> 'Ben aramıyorum' dedi. 'Sıkılıyorsan hadi gel ırmak kıyısında yemek yiyelim.'"(GKÖ, 34-35)

Nuray hissettikleri doğrultusunda, sonunda eşiyle olan bağını koparır. Aradan geçen yılların ardından Nuray'ın yaşının ilerlemesinin de etkisiyle yalnızlıktan korktuğu görülür. Yaşlanmasının ve giderek karşı cinsin ilgisini çekmeyen bir görünüşe bürünmesinin, hayatının geri kalanını korktuğu bu yalnızlıkla geçirmesine sebep olacağını düşünmeye başlar. Bu yüzden roman ödülünü almaya gittiğinde eşi Cemil ile karşılaşınca bir yanı Cemil'in kendisi için gelmiş olmasını isterken, diğer düzene başkaldıran yanı bundan korkar. Bu dönemde Cemil onun yaşlanırken yalnız kalma korkusunu giderebilecek bir kişi olarak ortaya çıkar. Lakin Cemil'in ilişkilerinin

---

[331] Şeyma Karaca Küçük, Nuray'ın şizoid kişilik bozukluğuna sahip olabileceğine işaret eder. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 139-140.

bitmesiyle ilgili Nuray'a yönelttiği suçlamalar bir araya gelmelerini imkânsız hâle getirir. Nuray, evli oldukları dönemde Cemil'in kendisini hiç anlamadığını söyleyerek onun o zamanlar yalnızlığının kaynağı olan şey olduğunu düşünür: "Nuray hınçla baktı ona. Birden kendi mutsuzluğunun kaynağı gibi gördü onu, hayal kırıklıklarının, yalnızlığının.."(GKÖ, 160) Nuray, yalansız bir sevgi tatmak istemektedir: "Basamakları inip karanlığa çıkınca içten, yalansız bir ilginin özlemiyle yanıyordu içi…"(GKÖ, 146) Ancak buna ulaşmayı başaramaz. Çünkü toplumsal cinsiyet algıları tarafından çizilen sınırlar bu isteklere yeterince uygun değildir. Eşi Cemil için, Nuray bir yardımcı, bir hizmetçi konumuna düşer. Birey olarak ortaya çıkmayı başaramaz. Sadece eşine yardım etmesi gereken bir tutsaktır. İsteklerinin ve hissettiklerinin bir önemi yoktur. Toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklı olarak ortaya çıkan bu sorunlar, Nuray'ın topluma yabancılaşmasına da neden olur. Nuray gençlik hatta çocukluk döneminde bile herkesten farklı olmayı, kimseye benzememeyi ister. O "erkek gibi kız"dır. Aşkın kimseye benzememek olduğunu düşündüğü için evlilik ile bu farklılığı kazanacağını düşünür ama evlilik beklediği gibi değildir. Daha ilk gece eşinin kendisine davranış tarzı ve eşinden gelen tecavüz tehdidiyle bunun farkına varır. Bu yüzden toplum nezdinde hiçbir somut sebep yok iken eşinden ayrılır. Bu ayrılık sayesinde birey olmayı başarır: "'İşte,' dedi, Nuray kendi kendine, 'bunu kazandım ben, hayata kendi gözlerimle bakabiliyorum.'"(GKÖ, 114) Elde ettiği kazancın ve "farklılığın" ise bir bedeli vardır. Romanda bahsettiği hayatın kendisine hem dost hem düşman olduğunu söylemesinin sebebi de ödediği bedelin farkında olmasıdır. Bu bedel, toplumun çizdiği sınırları ihlal etmesi sebebiyle toplumdan dışlanması ve ona yabancılaşmasıdır. Nuray, eşi Cemil'in ve kendisinin bir dönem arkadaşı olan Yılmaz'ın, "Önce insan sonra kadın ve erkek olabilmeliyiz."(GKÖ, 93) cümlesindeki düşünceyi hedefleyerek hareket etmiştir. Ancak toplum yapısı bu cümlenin tam tersine uygundur: "Bakire kızlar, evli kadınlar ve dullarla ötekiler… Ötekiler bu üç devreyi geçirdikten sonra, dulluk basamağından atlayıp uçuruma yuvarlanmış olanlardı."(GKÖ, 96) Nuray artık bir duldur. Toplum, genç bir dul olduğu için onun ikinci kategoriye geri dönmesini talep eder. Bununla beraber onun öyle bir niyeti yoktur.[332] Bu yüzden toplum tarafından bir

[332] 12 Mart'ın olumsuz atmosferinde sonradan biten bir başka evliliği daha olur. Ama dönemin verdiği çekincelerin etkisiyle gerçekleşen evlilik Nuray'ın hayatında pek iz bırakmaz.

öteki olarak uçuruma doğru itilir. Bir dul olarak yaşayabilmek için hassas bir noktada olduğu için, bazı kurallara uyması neredeyse bir zorunluluk hâlini alır:

> "Artık geç saatlerde tek başıma dolaşamazdım. (…) Bense kızımı yetiştirecek, hayatımı sevmediğim bir işle kazanacak, dul olduğumu gözlerden saklayabilmek için giyimimde, yürüyüşümde, hatta gülümseyişimde ağırbaşlı olacağım."(GKÖ, 96-97)

Nuray, toplumun baskılarından dolayı bireyin tamamen istediği gibi yaşayabileceğine olan inancını kaybeder ve bu düşünceyi gülünç bulmaya başlar. Onun tamamen istediği gibi yaşayabileceğine dair inancını yitirmesi kendine yabancılaşmasına da sebep olur: "Kendini unutmaya çalışıyordu, bedenini, kendini…"(GKÖ, 182) Eşi Cemil ise onun özgürlüğü karşısında kadınlığını yitirdiğini söyleyerek Nuray'ın bedenine yabancılaştığı savını farklı açıdan dile getirir. Sonuç olarak Nuray, bireyin tek başına çözmesinin imkânsız olduğu bazı sorunlarla baş ederek yaşamaya devam eder.

Genç Kız ve Ölüm'ün müntehiri olan Nuray İlkin'in annesinin intihar sebepleri hakkında çok fazla bilgi verilmez. Nuray'ın annesiyle babasının ilişkisinin çok iyi olmadığı görülür:

> "Babam sertti, çekingendi, beceriksizdi. Annem yaşatırdı evimizi. Babamın kucağına oturmazdım. Yorgun hatırlıyorum onu. Annemin yaptıklarında sık sık kusur bulurdu. Bazen de neşeli olurlardı misafirlerin yanında."(GKÖ, 50)

Bu onun intiharında kişilerarası ilişkilerinde sorunlara işaret eder. Ayrıca savaş döneminden hemen sonra intihar ettiği bilgisi verilir. Nuray'ın annesinin intiharında toplum baskısının rol oynadığı ve Nuray'ın aksine onun bu baskıya dayanamadığı varsayılabilir. Bu yüzden umutsuzluk ve bilişsel çarpıtmalar diğer psikolojik risk etkenleri olabilir. Onun olaylara olumsuz bakmış olması ve olayları felaketleştirmiş olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde sorunlar olduğu da rahatlıkla söylenebilir.

Burhan Günel'in *Aksayan*(1979) romanının ana kişisi olan Turan, geçirdiği kazanın ardından hem başkalarının ölümüne sebep olması hem de bir bacağının aksak kalması sebebiyle bunalıma girer. Net olmasa travma sonrası stres bozukluğu yaşıyor olma ihtimali de bulunur. Turan'ın olayın ardından hayata küstüğü ve ölüme odaklandığı görülür. Turan içinde bulunduğu durumu felaketleştirir, olumsuz noktalara odaklanır ve duygusal mantık yürütür: "Peki, dedi, hepiniz haklısınız, yaşama küsmemek gerek, her yan güzelliklerle dolu, tamam! Ama ya ben bütün o güzellikleri

denemiş, tüketmiş biriysem? Güzele, iyiye yakışmıyorsam?"(A, 156) Onun güzele yakışmayan biri olduğunu düşünmesi, küçük bir çocuk kadar zayıf olduğu yönündeki fikirleri, kendine acıması ve Semiha'nın da kendisine acıdığı için kendisiyle beraber olmak istediğini düşünmesi diğer bilişsel çarpıtmalara ek olarak etiketleme yaptığını da gösterir. Bu etiketlemeler onun öz saygı problemi yaşadığına da işaret eder. Turan'ın kişilerarası ilişkilerinde sorunlar olduğu da görülür. Annesiyle arası iyi değildir. Yanına gittiği zaman annesinin kendisinden rahatsız olduğunu düşünür:

> "Annem hiç konuşmuyordu. Sanki rahatsız olmuştu, gelmesem daha mı iyiydi ne? Bana karşı onarılmaz bir ezikliği vardı. (…) Ve o da yabancıydı. O akşam her şey kesinlik kazanmıştı teker teker. Annemin yeni bir kocası, kızı, damadı vardı. Ben kimim acaba diye çok sordum kendime."(A, 120)

Evinde kendisini o kadar yabancı hisseder ki, orada kalmak yerine otelde kalır. Onun yegâne olumlu ilişkisi Metin ile olan ilişkisidir. Metin gibi bir oğlu olmasına bile imrenir. Metin'in temiz olduğunu ama dünyada geçireceği zamanla onun da bozulacağını düşünür. Yine de Metin yalnızlığını gideren tek kişidir:

> "Yeryüzünde tek dostum sensin Metin, sensin. Bunu düşündükçe ne denli yalnız olduğumu da ayırt ettim bugün. Ama sen bütün dünyaya bedelsin. Başka dost istemiyorum. (…)Korkmaya başladım çocuktan. Bilmediğim birçok gözleri vardı. İçimi, yüreğimi okuyordu. Ve bağışlayan bir yüreği vardı. Belki de öyle bir çocuğu ben yaratıyordum. Yalnızlığımı onunla gidermeye çalışıyordum."(A, 134-137)

Turan'ın diğer tüm intihar notlarını bir cümle olarak yazarken Metin'in notunu iki cümle olarak yazması da ona daha çok değer verdiğini gösterir. Ailesine yabancılaştığı zaten görülen Turan'ın genel olarak topluma yabancılaştığı görülür. Kendisini yaşıtlarından farklı görür: "Ayırdım onlardan kendimi, başka bir kantarda tartılmaya karar verdim ama yeni değildi bu. Onlar gibi miydim? Hayır, Hayır değildim artık."(A, 14) Romanın son kısımları yaklaşırken yavaş yavaş tüm insanlığı öldürdüğünü söylemesi de yabancılaşmasının giderek ilerlemesine işaret eder. Turan sadece topluma değil kendisine de yabancılaşmış bireydir: "Belki dünkü Turan'ı birazcık andırıyorum bugün. (…) Kendi fısıltım kulağıma yabancı geldi. Şaşmadım buna, olağan şeydi, alışkındım. Sık sık kendimi unuttuğum oluyordu."(A, 12-14) Turan kavgasının kendisiyle olduğunu belirterek de kendisine yabancılaştığını işaret eder. Sonuç olarak dünya ve kendisi hakkında umutsuz görüşlere sahip olan Turan'ın, sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde eksiklik olduğu için intihara teşebbüs ettiği görülür.

Rasim Özdenören'in *Gül Yetiştiren Adam*(1979) romanında Zelda'nın isterik olduğunu iddia ettiği Sitare, umutsuzluğa kapılmış birisidir: "Ağır bir şey benimki, kaldırabileceğimden daha ağır. Umutsuzluk. Onun için sinirliyim. Dayanıksızım."(GYA, 91) Sitare'nin bu sözlerini söylendiği anda Sitare'ye yakıştıramayan anlatıcı, romanın sonunda Sitare'nin intiharından bahsederken umutsuzluğun onun intiharında ne kadar büyük bir rol oynadığını anlatan cümleler sarf eder:

> "Düpedüz umutsuzluk, dedim, şimdi düşünüyorum da gösteriş gibi duran tavırlarının altında yatan şey hep bu zavallı umutsuzlukmuş.. tutunmak istediği her şey sonunda sahtekarlık olarak görünmüş.."(GYA, 134-135)

Sitare, mutsuz bir hayat sürer. Kimseyi sevemeyeceği, bulunduğu yere tatsızlık getirdiği yönündeki cümleler duygusal mantık yürüttüğüne ve olayları kişiselleştirebildiğine işaret eder. Kendisini dayanaksız görmesi de etiketleme olarak görülebilir. Olaylara olan bakışında olumsuza odaklandığı anlaşılır. Romanın sonlarına yaklaşılırken söylediği bir cümle onun "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiğini düşündürür: "'Sonuna kadar dayanacağız.' Diyor Sitare. 'Ya da açık açık pes diyeceğiz.'"(GYA, 107) Kısacası bilişsel çarpıtmalar onun intiharındaki psikolojik risk etkenlerindendir. Sitare'nin kişilerarası ilişkilerinde problemler bulunur. Eşi Çarli ile ona acıdığı için evlenir ve onu sevmez. Başkalarının düşüncelerini artık umursamadığını belirten Sitare, anlatıcıyla olan ilişkisinde de ona umut vermediğini özellikle belirtir. Çevrelerindeki insanlar Sitare'nin anlayıcıyı Yavuz'u kıskandırmak için kullandığını düşünürler. Sitare'nin romanın sonlarında kullandığı bazı ifadeler insan ilişkilerine bakışının ne kadar olumsuz olduğunu gösterir:

> "Ama herkes, hepiniz, bende olmayan şeyleri bekliyorsunuz benden.. (…) İnsanlar aslında birbirlerini tanımadıkları için severler, dedi, şaşırtıcı değil mi? Tanıdıktan sonra nefret ederler birbirlerinden.."(GYA, 112-113)

Sitare anlatıcıyla olan bir konuşmasında sakat doğmuş bir çocuğu olduğunu ve üç yaşındayken öldüğünü söyler. Sakat olduğu için acı çekmemesi ve çocuğun iyiliği için bir yanının ölmesini istediğini ama kendi kişisel isteğinin ise çocuğun yaşaması olduğunu belirtir. Anlatıcıyla konuştuğu sırada çocuğun hayatta olmasını çok istediğini belirten Sitare'nin, çocuğunu kaybetmiş bir anne olması göz önünde bulundurulması gereken bir unsurdur. Kimseyi sevemeyeceğini söyleyen Sitare tüm yaşadıkları ve kişiliğinin etkisiyle yalnız bir bireydir. Yalnızlığı sebebiyle yabancılaşma sorunu da

yaşar. “Kim söylemişti onu, başkaları sıkıntıdır diye..”(GYA, 106) diyerek Sartre’ın ünlü “Başkaları cehennemdir” sözünü anıştırır. Bu söz onun topluma yabancılaşmasının bir kanıtı niteliğindedir. Sitare, kendisine de yabancılaşmış olabileceğini düşündürten sözler de söyler: “iki Sitare gördüm. Biri ben, öteki gene ben.”(GYA, 42) Sonuç olarak sorun çözme ile baş etme yeteneklerinde eksiklik olduğu görülen Sitare, mutsuzluğuna ve insanlara yabancılaşarak yalnız kalmaya daha fazla devam edemez. Hayatını daha fazla sürdürmeye gerek görmez.

Fatma İrfan Serhan’ın *Marziye*(1979) romanında Hatike, eşinin hep ikinci eşiyle beraber olmasına, kendisiyle hiç alakadar olmamasına hatta diğer eşiyle cinsel ilişkilerinden sonra kullanacağı suları bile kendisine getirttirmesine dayanamayarak intihar eder. Hatike’nin olumsuza odaklanarak ve durumu felaketleştirerek bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığı anlaşılır. Ayrıca konu eşiyle arasındaki problemlerden kaynaklı olduğu için kişilerarası sorunlar da onun intiharındaki bir diğer psikolojik risk etkenidir. Yıllardır eşinden ayrı olan Hatike, muhtemelen onun gelmesiyle bazı umutlar besler ama bu umutlar yaşanan olaylar sonucunda kırılır. Eşinin davranışları sebebiyle Hatike kendisini yalnız hisseder. Ahırda hayvanlarla konuşmaya başlayan Hatike, bu konuda da azar işitip ahıra inmesi yasaklanınca son bir kez ahıra inerek orada kendisini asar. Hatike’nin sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde de zayıflık olduğu söylenebilir.

Selim İleri’nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanında intihar düşünceleri bulunan Gökmen’in intihara olan isteği Belkıs’a olan aşkının karşılıksız olmasından kaynaklanır. Gökmen, Belkıs’ın kendisini seveceği konusunda umutsuzdur ve bu umutsuzluk acı çekmesine neden olur: “Umutsuzluk, insana bir tek acıyı armağan edebilir.”(CK, 93) Gökmen’in Belkıs’ın kötü tavırlarına rağmen umutsuz çabasına devam etmesi ve yazdığı oyunda Belkıs’ın ağzından kendisine “mantar cücesi, sakil yaratık”(CK, 137) gibi hakaretler etmesi öz saygı problemleri yaşadığına işaret eder. Gökmen’in intiharındaki bir diğer psikolojik risk etkeni ise bilişsel çarpıtmalardır. Kendisini yıkık, zavallı gibi kelimelerle niteleyerek ve yazdığı oyunda kendisine Belkıs’ın ağzından mantar cücesi diyerek etiketleme yapar. Belkıs’ın Korkut ile olma sebebinin kendisine acı çektirmek olduğu yönündeki düşüncesi olayları kişiselleştirdiğini gösterir. Ayrıca istediğini asla yapamayacağına dair yanlış bir düşünceye kapılır. Belkıs ile olamadığı için ölmeyi düşünür. Hatta en son Belkıs gittiği

takdirde yaşayamayacağına dair sözler söyler. Tüm bunlar Gökmen'in olumsuza odaklandığını, bir noktadan sonra "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket ettiğini, duygusal mantık yürüttüğünü ve Belkıs ile olamamasını felaketleştirdiğini gösterir. Gökmen'in intihar düşüncesinde ana etkenin Belkıs olduğu düşünülünce, kişilerarası sorunların ve yalnızlığın psikolojik risk etkenleri arasında yer almaması beklenemez. Belkıs için Gökmen âdeta yok hükmündedir: "Biliyor musun, yarın hiç olmasın istiyorum. Bu gece hep böyle sürsün… Sessizlik, yalnızlık… Ne tuhaf, seninleyken yalnızmışım gibi geliyor bana."(CK, 134) Sadece Belkıs'a yakın olabilmek, hatta denize girerken onun çıplak bedenini görebilmek için romanın ana kişilerinin katıldığı tatile hiç çağrılmamasına katılan Gökmen'in bu yok sayılışı, onda intihar düşüncelerine yol açar. Gökmen tatil boyunca diğerlerinin arasına daha az karışır. İnsan arasına karışırken daha çekimser bir tutumu vardır. Gökmen yalnızlığının Belkıs uğruna olduğunu da belirtir. Onun yalnızlığı ve Belkıs'a olan sevgisi o kadar ileri derecelerdedir ki Belkıs'ın kendisine verdiği kaktüsü yanından ayırmaz. Belkıs dışında herkes ile bağını koparmasına sebep olan tutumu onun yabancılaşmasına da neden olur: "Öyle sanıyorum ki, insanlığımızı bütünüyle yitirdik."(CK, 150) İntihar düşüncesinin son aşamasında Belkıs gittiği takdirde yaşayamayacağını söylemesi, onun başka bir insana yönelmek dışında herhangi bir çözüm getirmesi mümkün olmayan bu sorunla baş etmek konusunda da sorunları olduğunu gösterir. Baş edip edemediği konusundaki kesin yargı, Belkıs'ın gidişinin ardından intihar edip etmediği sorusunun cevabına bağlıdır.

Cehennem Kraliçesi'nde Mehmet'in intiharında topluma faydası olmayan aylak bir insana dönüşmesi önemli rol oynar. Mehmet böyle birisi olmadan önce en büyük isteklerinden birisi dergi çıkarmaktır. Bu isteğin sonuçlanmaması, onun en büyük umudunun gerçekleşmemesi anlamını taşır: "Mehmet'in en büyük umudu bu sosyalist kültür dergisiydi. Fakat olmadı, çıkaramadılar."(CK, 170) Onun en büyük umudunun kırılması umutsuzluk açısından değerlendirilebilir. Mehmet herkesin karşısında ezilen birisidir. Ayrıca kendisi için zayıf kişilikli, aylak ve mahvolmuş bir adam gibi nitelemeler yapar. Bunlar öz saygı problemleri yaşadığına işaret eder. Bu durum Mehmet'in kendisini etiketlemiş olduğunu dolayısıyla aynı zamanda bilişsel çarpıtma sorunu yaşadığını da gösterir. Mehmet'in yaşadığı tek bilişsel çarpıtma sorunu etiketleme değildir. Mehmet içerisinde bulunduğu durumu felaketleştirir. Olumsuzluklara odaklanır ve onları abartır. Ayrıca her ne kadar intihar süreci daha çok mantıkla ilgili olsa da eşi Semra konusunda duygusal mantık yürütür ve kişiselleştirme

yapar. Eşi intiharından hemen önce onu arayarak barışmak istese de o eşine felaket getirdiğini düşünmektedir. Mehmet'in intiharında çok ciddi oranda etki eden psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Mehmet'in iki farklı koldan kişilerarası sorunları bulunur. Bunlardan ilki dergi konusundan sonra sosyalist çevresinden dışlanması ve tepki görmesidir. Bu durum Mehmet'in kendi dünya görüşüne yabancılaşmasına ve o görüş çerçevesinde kendisini yozlaşmış birisi olarak görmesine sebep olur:

> "Giderek uzlaşmasız bir yabancılaşmanın çevrintisinde döneniyordu. Bu artık, herhalde Kerem'in eleştirilerini haklı çıkartacak kerte, soyut, tarihinden ve sınıfından soyutlanmış bir insanın yabancılaşmasıydı."(CK, 213)

O, kendisini niteliksiz bir kentsoylu, bir küçük burjuva olarak görür. İşçileri yeterince tanımadığını anlar. Hiçbir şey üretmeyen bir aylak olduğunu düşünür. Onun ölme şekli olan intihar bile sosyalist çevreden tepki almasına sebep olacak bir ölüm yöntemidir. Olduğu kişi ile düşünceleri sebebiyle olması gereken kişi farklıdır. Bu da yabancılaşmayı doğurarak hayatın anlamsızlaşmasına neden olur: "İşte böyleydi; uğraşılar bir yerden sonra bırakılıyordu ve bomboş bir hayat sürdürülüyordu."(CK, 216) Kişilerarası sorunlarının ikinci kolu ise eşi Semra ile olan ilişkisidir: "Sonra Semra'yla evlilikleri acıklı bir çıkmazdaydı; dost bile değillerdi, artık dost bile değillerdi."(CK, 161) Sosyalist çevreden de dışlanmış olduğu bir dönemde Semra ile ilişkisindeki olumsuzluklar da denkleme eklenince Mehmet yapayalnız kalır. Hâlbuki o insana ihtiyaç duyduğu bir dönemdedir: "Konuşmak istiyorum, insanlara ihtiyacım var şu an."(CK, 30) İntihar etmeden önce Semra, barışmak istediğini söylediği bir telefon görüşmesi yapsa da, Mehmet'in fikri değişmez. Çünkü o Semra'nın hayatını daha kötü bir hâle soktuğunu düşünmektedir: "Seni kırmak istemiyorum. Ama durum bence açık. Bugüne kadar hiçbir şey vermedim sana. Artık farkındayım bunun. Hep aldım, boyna aldım, ama karşılık veremedim."(CK, 205) O evliliğinin geri dönülmez bir şekilde öldüğünü düşünür. Mehmet'in intiharında en büyük rolü oynayan etkenlerden birisi herkes tarafından terk edildiği kanaatinde olmasıdır: "(…) hepinizden kaçıyorum artık, artık bilinçsiz, bulanık, kötülüklerimi, küçümseyişlerimi ve nefretlerimi kusabilirim: beni terk ettiniz!"(CK, 223) Mehmet'in intiharının ardından kendisiyle ilgilenilmesini istemesi de bununla alakalıdır. Sonuç olarak Mehmet bahsedilen olayların kendisini

düşürdüğü konumda sorunlarını çözecek gücü kendisinde bulamadığı gibi bu sorunlarla baş etmeyi de başaramayarak intihar eder.[333]

Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanında ana kişi olan anlatıcı ve Tezer Özlü'nün hayatı arasında çok önemli benzerlikler bulunur. Bu bağlamda Tezer Özlü'nün manik depresif olduğu bilgisi önem kazanır.[334] Zaten Cavidan Çöltü İmren yazarın duygu durum bozukluklarının *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde görülebildiğini belirtir.[335] Anlatıcı, kliniklerdeki deneyimlerinin tekrarlanmasından o kadar çekinir ki, kendisinin tekrar oralara yatırılmasını engelleyebilecek bir doktor ile evlenir. Bu detaylardan hareketle anlatıcının intihar düşüncelerinin ve teşebbüsünün arkasında psikolojik risk etkenlerinin de önemli rol oynamış olduğu rahatlıkla tahmin edilebilir. Anlatıcı kötümserlikten kaynaklanan bir umutsuzluğa sahiptir.[336] Anlatıcının kaçmak istemesi ve ölümü de kaçmak olarak görmesi, ölümü bir kurtuluş olarak gördüğüne işaret eder. İzlediği filmde öldürülen bir karakter için söyledikleri bunu açıkça gösterir: "Artık yaşamı yalnız derin acılarla dolacak. Bunu engellemek isteyen arkadaşı, onu boğup öldürüyor. Kurtarıyor."(ÇSG 38) Dolayısıyla onun umudunu ölüme yönelttiğini düşünmek yanlış olmaz. Kötümser tavrı bilişsel çarpıtma yaşadığına da işaret eder. Tezer Özlü'nün roman kişilerinde genel olarak görülen dürtüsellik[337] de yine anlatıcı da görülen psikolojik risk etkenleri arasında sayılabilir. Anlatıcının intihar düşünceleri ve teşebbüsünde etkili olan asıl psikolojik risk etkenleri ise kişilerarası sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Anlatıcı evine karşı olumsuzdur. Evinden kaçıp gitmek ister.[338] Ebeveynleriyle bağı kopuktur.[339]

---

[333] Mehmet, sessiz ve unutkan bir ölüm istediğini belirtir. Bu akıllara Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki Aysel'in Stavroginvari sessiz ölüm isteğini akıllara getirir.

[334] Nurcan Ankay, "Tezer Özlü'nün Eserlerinde Otobiyografik Anlatım", Turkish Studies, C. 4, S. 8 (2009), s. 479; Cavidan Çöltü İmren, "Yabancı Topraklarda Ölen İki Kadın: Tezer Özlü ve Unica Zürn'ün Özyaşam Eserlerinde Ruhsal Tedavi ve İntihar İzleklerinin Karşılaştırılması", Schriften zur Sprache und Literatur 2, IJOPEC Publication, Londra 2018, s. 351-352. Mehmet Eskin, manik depresyonun intihar açısından çok riskli olabileceğini belirtir. bk. Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 200.

[335] Çöltü İmren, "Yabancı Topraklarda Ölen İki Kadın: Tezer Özlü ve Unica Zürn'ün Özyaşam Eserlerinde Ruhsal Tedavi ve İntihar İzleklerinin Karşılaştırılması", s. 350.

[336] Akdik, "Tezer Özlü'nün Yazınında Kadınlık Durumu ve Öznenin Varoluş Umudu", s. 113.

[337] Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", s. 152.

[338] Nihan Bozok ile Meral Akbaş, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde evin sıkılma, depresyon, umutsuzluk ve yalnızlık mekânı olduğunu belirtirler. bk. Nihan Bozok, Meral Akbaş, "Çocukluğun Gecelerini Soğutan Bugünde Sesini Arayan Bir Kadın: Tezer Özlü", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, s. 79.

[339] Evşen Çerkeşli, anlatıcının kimlik bunalımında babasının rolü olduğunu belirtir. bk. Evşen Çerkeşli, "Tezer Özlü'nün Romanlarını Kadın, Beden ve Kimlik Bağlamında Okumak*", II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*, C. 3, Star Ajans Matbaacılık, Bursa 2013, s. 733.

Üç kez evlilik yapar ve boşanır. Bu evliliklerden birisini sadece kliniklere gitmemek için bir doktorla yapar. Bir diğer evliliğinde ise eşinin Paris'te, kendisinden uzakta olmasından memnundur. İlişkilerindeki bu durumlar onun yalnız kalmasına ve yabancılaşmasına sebep olur: "Birkaç yılda yabancılaştığım İstanbul kentinin büyük boyutları içinde yalnızım."(ÇSG, 44) Bununla beraber belirtmek gerekir ki anlatıcı yalnızlığından ve yabancılaşmasından rahatsız değildir, aksine memnundur.[340]

3. 2. Sosyolojik Etkenler

İntiharın bir yönü de toplumsaldır. Karl Marx intiharı hasta bir toplumun semptomu olarak görür.[341] Emile Durkheim ise yıllık ölüm oranlarında değişimler görülmesine karşın yıllık intihar oranlarında neredeyse değişiklik olmaması[342] başta olmak üzere bazı sebeplerden hareketle, intiharın toplum dışı sebepleri olmadığını ya da varsa bile bunların çok sınırlı olduğunu düşünür.[343] Durkheim'ın intiharın risk etkenleri arasında tek bir başlığı öne çıkarıp diğerlerini neredeyse yok seviyesine indirmesi doğru olmamakla beraber toplumsal etkenlerin önemi de yadsınamaz. Bu bağlamda intihara sosyolojik açıdan bakmak da önem kazanır. Romanlarda intihar davranışı gösteren kişiler hakkında verilen bilgiler kimi zaman eksik ya da kısmen belirsiz olsa da, elde edilen veriler üzerinden sosyodemografik risk etkenlerini değerlendirmek gerekir. Sosyodemografik risk etkenleri, kişilerin toplum içindeki mevkileriyle alakalıdır. Bu etkenler intihar konusunda toplum hakkında genel bir yorum yapılmasını kolaylaştırır.

Sosyodemografik risk etkenlerinden ilki cinsiyettir. Bazı istisnalar olmakla beraber genel olarak kadınlarda intihar teşebbüsü, erkeklerde ise tamamlanmış intihar daha çok görülür.[344] Schneider bu üstünlüğü erkeğin yaşama daha az bağlı olmasıyla[345]

---

[340] Mustafa Kurt da *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'ndeki yalnızlık ve yabancılaşma konusundan bahseder. Anlatıcının rahatsız olmak bir yana bu kopuşu isteyen tavrından da bahseder. bk. Kurt, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", s. 151.

[341] Michael Löwy, "Alışılmadık Marx", *İntihar Üzerine*, çev. ve drl. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul 2006, s. 39.

[342] Durkheim, *İntihar*, s. 8-13.

[343] *a. g. e.* , s. 15.

[344] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme, s.* 135; Arkun *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 43; Kaya*, Neden İntihar Ediyorlar?*, s. 49.

ilişkilendirir ve kadınların daha fazla yaşadığını belirtir.[346] Nezahat Arkun ise bunu "id"deki saldırganlık içgüdülerinin erkekte daha fazla olmasına bağlar.[347] Emile Durkheim aradaki bu farkın erkeğin toplumla etkileşiminin daha fazla olmasından kaynaklandığını düşünür.[348] Kadınların intihar konusunda erkeklere giderek yaklaştığı[349] düşünülürse, Durkheim'ın düşüncesinin daha da güçlenen bir argüman olduğunu belirtmek gerekir. Zira modern toplumlarda kadın, toplum içerişinde her geçen süre daha da aktif hâle gelmiş ve toplumsal yapının daha çok içerisinde yer almaya başlamıştır. Mehmet Eskin erkeklerin kendilerini daha çok öldürmeleri konusunda farklı bir etkenden bahseder. Onun değindiği noktaya göre intihar teşebbüsünde bulunan erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kendini öldürmeyi başarması gerekir. Kendisini öldürmeyi başaran erkek, "erkeksi, cesur" gibi sıfatlarla nitelenir. Aksi hâlde "kadınsı, korkak" gibi nitelemelerle karşı karşıya kalır.[350] Kay Redfield Jamison'ın erkeklerin teşebbüs seviyesinde kalan intiharlardan utanç duyduğuna ve kadınlara göre daha ölümcül yöntemler kullandıklarına dair bazı çalışmalardan bahsetmesi[351], Mehmet Eskin'in dediklerini doğrular niteliktedir.

Türkiye'de 1974-1980 arasında tamamlanmış erkek intiharlarının tamamlanmış toplam intiharlar içindeki oranı %55'ten aşağıya hiç düşmemiş, hatta 1978 yılında %60'ı geçmiştir. 1980'den sonra ise erkeklerin tamamlanmış intiharının toplam tamamlanmış intihar içindeki oranı istisnai bazı seneler dışında %60'ın üstünde seyreder.[352]

1960-1980 arasında incelenen romanlara üç farklı intihar davranışı açısından bakılabilir. İlgili zaman dilimindeki romanlar intihar davranışı açısından incelendiğinde

---

[345] Bu konuda ne kadar alakalı olduğu konusunda belirsizlik bulunsa da bir noktaya değinmek gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda düşük çocukların çoğunun erkek olduğu saptanmıştır. bk. Elizabeth Pennisi, "Zor Dönemlerde Yaşanan Gebeliklerde Neden Özellikle Erkek Bebekler Düşük Doğuyor?", çev. Evrim Ağacı, *Evrim Ağacı*, https://evrimagaci.org/zor-donemlerde-yasanan-gebeliklerde-neden-ozellikle-erkek-bebekler-dusuk-doguyor-5275 (Erişim Tarihi: 29.10.2019)

[346] Kaya, *Neden İntihar Ediyorlar?*, s. 50.

[347] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 165.

[348] Durkheim, *İntihar*, s. 210-211.

[349] Kaya, *Neden İntihar Ediyorlar?*, s. 49.

[350] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme* , s. 237.

[351] Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, s. 66.

[352] *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, s. 43.

41 roman kişisinin intihar düşüncesine kapıldığı[353] görülür. 41 roman kişisinin cinsiyet dağılımına bakıldığında intihar düşüncesi bulunan 23 roman kişisinin kadın, 18 roman kişisinin ise erkek olduğu anlaşılır. Dolayısıyla incelenen romanlarda %56 civarında bir oranla kadınların daha fazla intihar düşüncesine sahip olduğu tespit edilmiştir. 23 kadın roman kişisinin büyük çoğunluğunun sevilen kişiyi kaybetme korkusu[354], sevilen kişinin kaybı, yalnız kalma ve istemediği kişi ile evlenmek zorunda bırakılma gibi sebeplerden dolayı intiharı düşünmesi dikkat çeker.[355] İntihar düşüncesi bulunan kadın roman kişileri arasında kesinlikle dikkat çekilmesi gereken bir grup daha göze çarpar. Bazı romanlarda doğrudan kadının toplumdaki konumu ve oynaması gereken toplumsal rollerle ilgili yaşadığı sorunlar işlenir. Bu romanların kadın kişilerinin intihar davranışı sürecinde kadının toplumsal cinsiyet algılarıyla olan çatışması sorunsallaştırılır.[356] İntiharı düşünen erkek roman kişilerinde bir intihar sebebinde büyük bir gruplaşma veya net bir şekilde cinsiyetlerinden kaynaklanan bir sorun görülmez.

İntihar teşebbüslerine bakıldığında ise erkek roman kişilerinin sayısal olarak öne geçtiği görülür. İncelenen romanlarda intihar teşebbüsünde bulunan 11 roman kişisinden 7 tanesi erkek, 4 tanesi ise kadındır. Dolayısıyla incelenen romanlardaki intihar teşebbüslerinde erkekler %63,6 civarında bir orana sahiptir.

Verilen gerçek intihar oranlarıyla asıl karşılaştırılması gereken incelenen romanlardaki tamamlanmış intiharlara bakıldığında ise 54 roman kişisinin kendisini öldürdüğü görülür. Bu roman kişilerinden 34 tanesi erkek iken 20 tanesi kadındır. Dolayısıyla romanlarda intihar teşebbüsünde olduğu gibi tamamlanmış intiharda da daha çok erkek roman kişilerinin kullanıldığı anlaşılır. Erkek roman kişilerinin oranı %62,9 civarındadır. Müntehir erkeklerde aşkın, aşkı bulamamanın ve yalnızlığın büyük

---

[353] İntihar tehditleri de bu grubun içindedir.

[354] Bu intihar düşüncelerinde genelde aşkın rol oynadığı görülür. Suat'ın(*Bıçağın Ucu*) intihar düşüncesinde her ne kadar yalnızlık baskın olsa da Ümid ve Yüzbaşı Demir'i kaybetmiş olması etkilidir. Aşkın intihar düşüncelerinde etkisi olmadığı söylenebilecek kişiler Meyro(*Yusufçuk Yusuf*) ve Satanya'dır(*Kölelik Dönemeci*). Onlar da sevilen bir kişinin kaybından korkarak intihar davranışı sergilerler ama sevilen kişi âşık oldukları kişi değildir. Meyro eşinin arkadaşını korumak için intihar tehdidinde bulunurken Satanya ailesinin onuru ve çocuklarını korumak için intiharı düşünür.

[355] Dürü(*Tırpan*), Gülbahar(*Ağrıdağı Efsanesi*), Meyro(*Yusufçuk Yusuf*), Suat(*Bıçağın Ucu*), Nursel Hanım(*Tehlikeli Oyunlar*), Deniz(*Tatlı Betüş*), Roza Raziye(*Tatlı Betüş*), Nazlı(*Kanlıdere'nin Kurtları*), Sine(*Kölelik Dönemeci*), Satanya(*Kölelik Dönemeci*) Macide(*Yalnızlar*), Adalet(*Yalnızlar*), Ayşen(*Bir Düğün Gecesi*). Bu kişiler arasına girme ihtimali bulunan bir diğer roman kişisi ise Şadiye(*Kerkenez*)'dir. Uğradığı tecavüzün etkisiyle intiharı düşünen Şadiye, büyük ihtimalle bir yandan da eşiyle ilişkisinin nasıl bir çıkmaza girdiğinin farkındadır.

[356] Aysel(*Ölmeye Yatmak*), Tezel(*Bir Düğün Gecesi*), Emine(*Kırk Yedi'liler*), Armağan(*Alnında Mavi Kuşlar*), Nuray İlkin(*Genç Kız ve Ölüm*).

bir etken olarak öne çıktığı intiharların sayısının çokluğu göze çarpar.[357] Müntehir kadın roman kişilerinin daha çok kadına söz hakkı tanınmayan ve kadını önemli oranda baskılayan kırsal kesimden oluşu dikkat çeker.[358] Ayrıca *Kerkenez*(1973) romanının müntehir ana kişisi Salih'e de ayrıca değinmek gerekir. Salih'in intiharında önemli etkenlerden birisi erkek olmanın gerektirdiği toplumsal rolün gereklerini karşılayamamasıdır. Genel olarak bakıldığında ise incelenen romanlarda 106 roman kişisinde intihar davranışı tespit edilmiştir. Bu roman kişilerinden 59 tanesi erkek, 47 tanesi ise kadındır. Dolayısıyla intihar davranışı gösteren roman kişileri cinsiyete göre oranlandığında erkek roman kişilerinin %55,6 civarında bir orana sahip olduğu tespit edilmiştir.

İntihar konusundaki ikinci sosyodemografik etken ise yaştır. Nezahat Arkun yaptığı çalışmada G. Deshais'in intihar edenlerin üçte ikisinin 45 yaşını aşan kişiler olduğu yönündeki düşüncesinin doğru olduğunu, pek çok ülkede her iki cinsiyette de 40 yaşından ve özellikle de 50 yaşından sonra intihar frekansının en yüksek noktalara eriştiğini belirtir.[359] Aynı çalışmasında 1927-1946 arasında İstanbul'daki intiharları inceleyen Nezahat Arkun, kadınlarda intihar teşebbüslerinde 10-30 yaş aralığının, tamamlanmış intiharda 80 yaşından sonrası ile 10-20 yaş aralığının, intihar davranışı genelinde ise yine 10-30 yaş aralığının; erkeklerde intihar teşebbüslerinde 10-30 yaş aralığının, tamamlanmış intiharda 60-80 yaş aralığının, intihar davranışı genelinde ise 10-30 yaş aralığının frekans oranlarının yüksek olduğuna dikkat çeker.[360] İstanbul'da 1950-1960 yıllarında ise kadınların intihar teşebbüsünde 80 yaşından sonrası ile 10-20 yaş aralığı, tamamlanmış intiharda ise 20-30 yaş aralığında; erkeklerde intihar teşebbüsünde 60 yaşın üstündekilerde, tamamlanmış intiharda ise 70 yaş üstündekilerde frekansın yüksek olduğu görülür.[361] Bu araştırmanın Türkiye genelinde değil, İstanbul'da yapıldığını belirtmek gerekir. Şüphesiz kırsal kesimde bazı farklılıklar olma

---

[357] Sedat(*Bordamıza Vuran Deniz*), Selçuk(*Loş Ayna*), Necati(*Yalnızlar*), Yusuf Bey(*İbrâhim Efendi Konağı*), Memo(*Ağrıdağı Efsanesi*), Ahmet(*Ağrıdağı Efsanesi*), Hüseyin Ağa(*Can Şenliği*), Selim(*Tutunamayanlar*), Hikmet(*Tehlikeli Oyunlar*), Hikmet'in arkadaşı(*Tehlikeli Oyunlar*), Zebercet(*Anayurt Oteli*), Faruk(*Anayurt Oteli*), Alâiyeli Ahmet(*Sahnenin Dışındakiler*), Kenan(*Bir Gün Tek Başına*), Mecit(*Kırk Yedi'liler*), Celâl(*Dönemeçte*).

[358] Karakız'ın Haççа(*Tırpan*), Ümmü(*Tırpan*), Kezik(*Çelo*), Zeyno(*Mahmudo ile Hazel*), Nimet(*Ölmeye Yatmak*), Gülfinaz(*Haşhaş*), Rabia(*Haşhaş*), Zelo(*Kırk Yedi'liler*), Leyli Gelin(*Kanlıdere'nin Kurtları*), İlôna(*Kölelik Dönemeci*), Mahalledeki Kız(*Alnında Mavi Kuşlar*), Hatike(*Marziye*).

[359] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 65; *a. g. e.* , s. 72.

[360] *a. g. e.* , s. 59.

[361] *a. g. e.* , s. 61.

ihtimali bulunur. Nezahat Arkun'un bu tezde incelenen dönemden önceki 33 yılın büyük bir kısmını içeren çalışmasında yaşlılık dönemlerinin frekanslarının yüksek olduğu görülür. Ancak bu durum, yaşlıların sayısının genel popülasyona göre düşük olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla Türkiye'de intihar davranışının genç yaşlardaki yoğunluğu dikkat çeker. Faruk Güçlü de Türkiye'de dünyanın genelinin tersine gençlerin intihara yöneldiğini belirtir.[362] Mehmet Eskin'in aktardığı 1981, 1986, 1996 ve 2006 yıllarına ait grafik de bunu doğrular. Grafikte intiharların genelinin 15-34 yaş aralığında yoğunlaştığı görülür. Ayrıca 35-54 yaş arasındakilerin yüzdeleri de daha yaşlı kişilerin yüzdesine göre daha yüksektir. 65 yaş ve üstü, frekansı en yüksek olan grup olmasına karşın genel yüzdelerde düşük biçimde yer alır.[363] Nihat Kaya'nın aktardığı 1982-1991 arasındaki intiharların tam sayısının yaş gruplarına göre dağıtılmış olduğu tabloda da intiharların yaklaşık olarak yarısının 15-34 yaş arasında gerçekleştiği görülür.[364]

1960-1980 arasında romanlardaki intihar davranışlarına bakıldığında da yoğunluk genel olarak gerçek istatistiklerde öne çıkan yaşlardadır. 1960-1980 arasında intihar davranışı içeren romanlarda intihar davranışı sergileyen 66 roman kişisinin yaşı veya yaş aralığı tespit edilmiş ya da yaş aralığının ne olabileceği konusunda kanaate varmayı sağlayan bazı bilgilerden hareketle tahmin edilmiştir. 40 roman kişisinin ise yaş aralığı belirsiz olarak nitelenmiştir. Roman kişilerinin yaşını hatta kimi zaman yaş aralığını saptamanın zorluğunun olabildiğince aşılması için yaş aralıkları geniş tutulmuştur. Romanlardaki intihar davranışları 0-20 yaş arası, 20-40 yaş arası, 40-60 yaş arası ve 60 yaşın üstündekiler olmak üzere toplam dört gruba ayrılmıştır.

Yapılan değerlendirmede intihar davranışı sergileyen kişilerden 15 tanesinin 0-20 yaş aralığında bulunduğu görülmüştür. 15 intihar davranışına bakıldığında bunların 6 tanesinin intihar düşüncesi, 2 tanesinin intihar teşebbüsü, 7 tanesinin ise tamamlanmış intihar olduğu görülür. Dolayısıyla 0-20 yaş arasında intihar davranışı bulunan roman kişilerinin yarısına yakınının öldüğü anlaşılır. 0-20 yaş aralığında kadınların ezici üstünlüğü dikkat çeker. Bu yaş grubunda intihar davranışı sergileyen roman kişilerinden 12 tanesi kadındır. Bu durum tesadüf değildir. Türkiye'de özellikle 20 yaş altında

---

[362] Faruk Güçlü, *İntihar: Umutsuzluğun Tırmanışı*, SABEV Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2001, s. 38.

[363] D. İ. E. ve TÜİK'ten akt. Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme,* s. 140.

[364] D. İ. E. 'den akt. Kaya, *Neden İntihar Ediyorlar?*, s. 43.

toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklanan intiharlar dikkat çekici seviyelerdedir. Bu intiharların başlıca örneği Batman'daki intihar salgınıdır. Türkiye'nin doğu bölgelerindeki kadınların, doğu bölgelerindeki erkeklere ve batı bölgelerindeki kadınlara oranla daha fazla intihar ettiği görülür.[365] 2002-2011 arasında Türkiye'nin doğusunda gerçekleşen kadın intiharlarının %66,3 oranındaki kısmı 0-24 yaş arasında gerçekleşmiştir.[366] Bir başka araştırmaya göre ise 1995-2000 yılları arasında Batman'daki intiharların %74,3 oranında kadınlar tarafından gerçekleştirildiği,[367] kadın intiharlarının ise %72 civarında bir oranda 25 yaşından küçük kadınlar tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir.[368] 0-20 yaş aralığında intihar davranışı gösteren 12 kadın roman kişisinden 10 tanesinin köy-kasaba tarzı daha kırsal bölgelerden olması bu bağlamda dikkat çekicidir. Erkeklerde ise sadece 2 kişi intihar düşüncesi sergilemiş, bir kişi ise intihar sonucu ölmüştür.

1960-1980 arasında romanlarda en çok intihar davranışının sergilendiği yaş aralığı ise 20-40 yaş aralığıdır. 20-40 yaş arasında intihar davranışı sergileyen 37 roman kişisi tespit edilmiştir. Bu 37 intihar davranışı arasında 14 intihar düşüncesi, 4 intihar teşebbüsü ve 19 tane tamamlanmış intihar bulunur. Bu yaş grubunda intihar davranışı sergileyen roman kişileri arasında %51,3 civarında ciddi bir ölüm oranı söz konusudur. 37 kişinin cinsiyet dağılımının dengeli olması dikkat çeker. 20-40 yaş arasında 20 kadın ve 17 erkek intihar davranışı sergilemiştir. Cinsiyetlere intihar davranışlarıyla ilişkili olarak bakıldığında da ilginç sonuçlar çıkar. İntihar düşünen 14 kişiden 12 tanesi kadındır. Dolayısıyla bu yaş grubundaki intihar düşüncesinde %85,7 civarında ezici bir kadın üstünlüğü görülür. Bu yaş grubundaki 4 intihar teşebbüsünün ise tamamı erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir.[369] 20-40 yaş arasındaki roman kişisi olan erkeklerin 11 tamamlanmış intihar gerçekleştirdiği, dolayısıyla %57,8 civarında bir oranla kadınlardan daha fazla kendilerini öldürdükleri görülür.

---

[365] Mehmet Ruhi Köse, *İntihar: Sosyo-psikolojik, Kültürel ve Ekonomik Bir Çözümleme*, Anı Yayıncılık, Ankara 2016, s. 52.

[366] *a. g. e.* , s. 53.

[367] İdris Deniz vd. , "1995-2000 Yılları Resmi Kayıtlarından Batman'da Gerçekleşen İntihar ve İntihar Girişimleri Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C. 4, S. 4 (2001), s. 33

[368] a. g. m. , s. 34.

[369] Bu 4 intihar teşebbüsünden Turan'ın(*Aksayan*) teşebbüsünün nasıl sonuçlandığı romanın bitmesi nedeniyle görülememiştir. Dolayısıyla Turan kendisini öldürmüş de olabilir.

40-60 yaş arasında olan ve intihar davranışı sergileyen kişi sayısı ise sadece 11'dir. Bunlardan 8 tanesi erkektir. Dolayısıyla 40-60 yaş arasında olan kişilerde %72,7 civarında bir oranla erkeklerin genel intihar davranışında ilk kez bir yaş grubunda çoğunluğa sahip olduğu görülür.[370] 11 intihar davranışından 5 tanesi intihar düşüncesi, 1 tanesi intihar teşebbüsü ve 5 tanesi tamamlanmış intihardır. Dolayısıyla 40-60 yaş arasında da intihar davranışlarının yarıya yakını ölümle sonuçlanmıştır. İntihar düşünen 5 roman kişisi arasında 3 kişi erkek, 2 kişi ise kadındır. İntihar teşebbüsünde bulunan tek roman kişisi erkektir. 5 müntehir roman kişisinden ise 4 tanesi erkek 1 tanesi kadındır. Kendini öldüren 5 roman kişisinin intiharında sevilen birinin ve/veya bir amacın kaybı rol oynar. İntihar düşüncesine kapılan ya da intihara teşebbüs eden kişilerin intihar davranışı göstermelerinin sebeplerine bakıldığında durumun benzer olmadığı görülür. Dolayısıyla yaşlılık öncesi bu dönemde, yaşamın anlamını yitirmesine neden olan kayıpların kişileri ölüme daha çok yaklaştırdığı çıkarımı yapılabilir.

60 yaşın üzerindeki intihar davranışı gösteren roman kişilerine bakıldığında ise sayı çok düşüktür. Bu durumun gerçekte yaşlı insanların sayıca azlığına koşut bir şekilde yaşlı roman kişisi sayısının da azlığı sonucu olması muhtemeldir. İntihar davranışı sergileyen ve 60 yaş üzerinde olduğu tespit edilen roman kişilerinin sayısı sadece 3'tür. Bu 3 kişiden 2 tanesi intihar düşüncesine kapılırken bir tanesi intihar eder. İntihar düşüncesi sergileyen iki kişiden biri kadın biri erkek iken tek müntehir de erkektir. 60 yaş üzerindeki tek müntehir olan Hüseyin Ağa(*Can Şenliği*) çok yaşadığını ve ölmesi gerektiğini düşünen birisidir. Yani yaşının ilerlemiş olması intiharındaki önemli faktörlerden birisidir.

İntihar davranışı sergileyen roman kişilerinden yaş aralığı bulunanlar genel olarak incelendiğinde 15 roman kişisinin 0-20 yaş aralığında bulunduğu; 37 roman kişisinin 20-40 yaş aralığında bulunduğu; 11 roman kişisinin 40-60 yaş aralığında bulunduğu; 3 roman kişisinin ise 60 yaş üzeri yaş aralığında bulunduğu görülür. Dolayısıyla sadece yaş aralığı hakkında fikir sahibi olunan roman kişileri baz alındığında 0-20 yaş aralığında bulunanlar %22,7 civarında; 20-40 yaş aralığında bulunanlar %56 civarında; 40-60 yaş aralığındakiler %16,6 civarında; 60 yaş üzerindekiler ise %4,5 civarında oranlara sahiptir.

---

[370] Yaş aralığı konusunda fikir sahibi olunamayan kişilerin büyük çoğunluğunun erkek olması da bu konuda etkilidir. Yaş aralığı belirsiz kalan 40 roman kişisinden 29 tanesi erkektir.

İntihar konusunda bir diğer sosyodemografik etken medeni durumdur. İntihar bekar ve dul kişiler arasında daha yaygındır.[371] Diğer bir deyişle evlenmek intihardan korunma faktörüdür. Emile Durkheim da *İntihar* eserinde bencil intihar kategorisinden bahsederken buna değinir. Durkheim, evlilikle intihar arasında bulunan bu bağlantıyı kişinin toplumla olan bağıyla ilişkilendirir.[372] Ayrıca ailenin koruyuculuğunun yanında bekar kişilerin ülkenin insan artıklarını içerdiğini, dolayısıyla zaten çoğunlukla problemli kişilerden oluştuğunu belirtir.[373] Ayrıca evliliğin tek başına etkisinin zayıf olduğuna değinir ve asıl koruyucunun aile yapısı olduğuna vurgu yaparak çocuk sahibi evlilerin daha fazla korunduğuna işaret eder. Hatta çocuklu dulların çocuksuz evliden daha iyi bir durumda olduğu yorumunu da yapar.[374] Çocuk sahibi olmanın kadınlara, erkeklere oranla daha fazla olumlu etkisi olduğu,[375] dolayısıyla çocuksuz evli kadınların intihar konusunda sıkıntılı bir konumda kalabileceği anlaşılır. Yine kadınların evlilikten erkekler kadar yararlanmıyor olması, kadınların dulluk konusunda da erkeklerden daha az sıkıntı yaşamasına sebep olur.[376] Durkheim ayrıca çok önemli bir başka noktaya daha işaret eder. Evlilik kurumu iki cinsiyeti aynı oranda korumamaktadır. Kadınlarda evliliğin intihar konusunda olumsuz bir etki yarattığını belirten Durkheim, boşanmanın kolaylaştığı yerlerde kadınların intihar oranının düştüğünü, hatta boşanmanın zor olduğu bazı yerlerde evlilerin intihar oranının bekarları geçebildiğini belirtir.[377] Durkheim'ın bahsettiği farklılıklar da göz önüne alındığında medeni durumun intiharla ilişkisinin farklı toplumlarda çok farklı şekillerde olabileceği anlaşılır. Dolayısıyla her toplum kendi iç dinamikleriyle değerlendirilmelidir.

Türkiye'nin toplumsal cinsiyet algısında daha çok kadına yük bindirdiği ve erkeğin çok daha fazla söz sahibi olduğu bir toplumsal yapıya sahip olduğu düşünülürse özellikle kadınlar için medeni durum konusunun çok önemli etkileri olabileceği tahmin edilebilir. Nezahat Arkun yaptığı araştırmada 1927-1946 yılları arasında İstanbul'daki

---

[371] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 141.

[372] Durkheim *İntihar*, s. 159-163.

[373] *a. g. e.* , s. 169.

[374] *a. g. e.* , s. 175-177.

[375] *a. g. e.* , s. 179.

[376] *a. g. e.* , s. 182-184.

[377] *a. g. e.* , s. 272-275.

intiharlarda dünyanın genelinin aksine evlilerin intihar oranın arttığını tespit etmiştir.[378] Bunun devrimlerin getirdiği toplumsal değişimle de çok ilgili olacağını düşünmek pek de zor değildir. Özellikle de İstanbul'un toplumsal değişimlerin en hızlı gerçekleşeceği yer olacağı düşünülürse durum daha da anlaşılır bir hâl alır. Bu noktada Nezahat Arkun'un aynı çalışmasında ölümle sonuçlanan intiharların daha çok erkekler tarafından gerçekleştirildiğini de dikkate almak gerekir. Cumhuriyet ile gelen toplumsal değişimler kadının toplumdaki rolünü eskiye oranla çok daha fazla güçlendirmiştir. Medeni Kanun'un getirilmesi ve bunun sonucunda boşanmanın geçmişe oranla daha kolay hâle gelmesi Türkiye'de erkeğin güçlü konumunu sarsar. Bu ani ve büyük değişim evliliğin erkek için koruyuculuğunda ciddi bir azalmaya sebep olur.[379] Genel toplumsal değişimin de intihar konusunda kırılgan bir yapı yaratması da buna eklenince sonuç belirtildiği gibi olur. Nezahat Arkun, evli kişilerin intihar oranının 1950-1960 arasında dünyayla koşut bir hâle geldiğini belirtir.[380] Hatta bu dönemde yalnız yaşayanların evlilerden iki kat fazla intihar ettiklerini tespit eder.[381] Mehmet Eskin ise 1996 yılındaki istatistiklerden hareketle bekar ve dulların sayısının birbirinden ayrı biçimdeyken değil toplandıklarında evlilerden fazla olduğunu vurgular.[382] 2002-2015 yıllarında ise evliler %52 ile yine en büyük orana sahip grup hâline gelmiştir.[383]

1960-1980 arasındaki romanlarda intihar davranışı gösteren kişilerden 100 tanesinin medeni durumu tespit edilmiştir. 6 roman kişisinin ise medeni durumu net değildir. Medeni durumu bilinen roman kişileri arasında 55 kişi bekar, 31 kişi evli, 14 kişi ise duldur. Bekarların olduğu grup tek başına toplamın yarısından fazlasını oluştururken dullar da bu gruba katıldığı zaman evlilerle olan fark, evlilerin iki katından yüksek bir orana çıkar.

Medeni durumların her biri ayrıca kendi içinde de incelenebilir. Bekarlar ele alındığında 34 erkeğin ve 21 kadının bu grupta yer aldığı görülür. Dolayısıyla intihar

---

[378] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 15-16.

[379] Toplumsal değişimlerin kadınların rolüyle ilgili de değişikler içerdiğini ve bunun sonucunda medeni durumdan ziyade başka konularda olsa da kadınlar açısından da bazı problemler tetiklediğini belirtmek gerekir.

[380] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 16.

[381] *a. g. e.* , s. 88.

[382] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 142.

[383] Burcu Özcan vd. , "Türkiye'deki İntihar Vakalarının Çeşitli Kriterlere Göre İstatistiksel Olarak İncelenmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, S. 40 (2018), s. 32.

davranışı sergileyen bekar roman kişileri arasında erkekler %61,8 civarında baskın bir oranla fazladır. Bekar roman kişilerinin tercih ettiği intihar davranışlarına bakıldığında ise 22 roman kişisinin intihar düşüncesi sergilediği, 9 roman kişisinin intihar teşebbüsünde bulunduğu ve 24 roman kişisinin ise intihar sonucu öldüğü anlaşılır. Yani bekar roman kişilerinde intihar düşünenlerin oranı %40 iken intihar sonucu ölen kişilerin oranı da %43,6 civarındadır. İntihar düşüncesi tespit edilen bekar roman kişilerinin 12 tanesi erkek, 10 tanesi kadın; intihara teşebbüs eden bekar roman kişilerinin 5 tanesi erkek, 4 tanesi kadın; intihar sonucu ölen bekar roman kişilerinin ise 17 tanesi erkek, 7 tanesi kadındır. Bu bilgiler ışığında bekar erkek roman kişileri intihar düşüncesi sergileme konusunda %54,5 civarında; intihar teşebbüsünde %55,5 civarında; tamamlanmış intiharda ise %70,8 civarında bir oranla daha baskındır. Bekar erkek roman kişilerinin özellikle tamamlanmış intiharda müntehir sayısının fazlalığına rağmen çok büyük bir orana sahip olmaları dikkat çekicidir. İntihar davranışı sergileyen bekar roman kişilerinin yaşlarına bakıldığında 13 tanesi 0-20 yaş aralığındadır. Yani 0-20 yaş aralığında intihar davranışı sergileyen roman kişilerinin tamamına yakını normal olarak bekardır. İntihar düşüncesine kapılan ve intihar sonucu ölen bekar kadınların bir tanesi hariç hepsinin 0-20 yaş diliminde veya 20'li yaşlarının başlarında olması da yine göze çarpar.[384] İntihar düşüncesine kapılan 10, intihar sonucu ölen 7 yani toplam 17 bekar kadın roman kişisinden sadece Zehra(*Kurtlar Sofrası*) belirtilen yaş aralığında değildir. İntihara teşebbüs eden kadınların bazılarının yaş aralığı net olmasa da dört kadının da 10-30 yaş aralığında olması çok yüksek ihtimaldir. Dolayısıyla intihar davranışı sergileyen 21 bekar kadın roman kişisinden biri dışında hepsi genç yaşlardadır. Buna ek olarak bahsedilen 21 roman kişisinden sadece 4 tanesinin intihar davranışında sevilen kişiyle olamamak veya sevilmeyen kişiyle beraber olmak zorunda bırakılmak gibi aşk odaklı bir nedensellik bağı bulunmaz.[385] Ancak yaşlar ilerledikçe erkekler çok baskın hâle gelir. 20-40 yaş aralığında bulunan ve intihar davranışı sergileyen 16 bekar roman kişisinden 11 tanesi erkektir. 40-60 yaş aralığında 4 erkek 1 kadın bulunur. İntihar

---

[384] İntihar düşüncesine kapılan 8 bekar kadın roman kişisinin yaş aralıkları bellidir. Diğer iki roman kişisi ise Deniz(*Tatlı Betüş*) ve Deniz'in annesi olan Roza Raziye'dir(*Tatlı Betüş*). Bu iki roman kişisinin de evlenmek için intihar tehdidinde bulunan genç kadınlar olduğu açıktır. Ancak hem 0-20 yaş grubunun sonlarında hem de 20-40 yaş grubunun başlarında yer alma ihtimalleri bulunduğu için herhangi bir yaş grubuna dahil edilememişlerdir. İntihara teşebbüs eden kişiler arasındaki Suzan(*Alnında Mavi Kuşlar*) için de benzer bir durum söz konusudur.

[385] Emine(*Kırk Yedi'liler*), Armağan(*Alnında Mavi Kuşlar*), küçük kız(*Alnında Mavi Kuşlar*), Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*).

davranışı sergileyen 21 bekar roman kişisinin ise yaş aralığı belirsizdir. İntihar davranışı görülen bekar roman kişilerine genel olarak bakıldığında çarpıcı bir durum göze çarpar. İntihar davranışı gösteren 55 bekar roman kişisinin 32 tanesi için istemediği kişiyle beraber olmaya zorlanmak veya istediği kişiyle kavuşamamak intihar davranışındaki etkenlerden birisidir.[386]

Evli roman kişileri ele alındığında ise intihar davranışı gösteren 16 erkek[387] ve 15 kadın bulunduğu görülür. Evli roman kişilerinin cinsiyetlere dağılımında bekarlara göre daha dengeli bir dağılım ile karşılaşılır. Erkekler sadece %51,6 civarında bir oranla öndedir. Evli roman kişilerinin intihar davranışları incelendiğinde intiharı düşünenler 10, intihara teşebbüs edenler 1, intihar sonucu ölenler ise 20 kişidir. Dolayısıyla evli roman kişilerinin intihar davranışları %64,5 oranında ölümle sonuçlanır. İntihar davranışının ölümle sonuçlanma oranı bekarlara göre önemli bir oranda yükseliş gösterir. İntihar davranışlarının her biri cinsiyet açısından ele alındığında intiharı düşünen evli roman kişilerinin 4 tanesinin erkek 6 tanesinin kadın; intihara teşebbüs eden tek evli roman kişisinin erkek; intihar sonucu ölen roman kişilerinin ise 11 tanesinin erkek, 9 tanesinin kadın olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında intihar düşüncesine sahip evli kadın roman kişileri %60; intihara teşebbüs eden evli erkek roman kişileri %100; intihar sonucu ölen evli erkek roman kişileri ise %55 ile kendi dilimlerinin çoğunluğu durumundadır.

Evli roman kişilerinin yaşlarına bakıldığında 10 tanesinin yaşının belli olmadığı; 2 tanesinin 0-20 yaş grubunda bulunduğu; 13 tanesinin 20-40 yaş grubunda bulunduğu; 5 tanesinin 40-60 yaş grubunda bulunduğu; 1 tanesinin ise 60 yaş üstü yaş grubunda bulunduğu görülür. İntihar davranışı sergileyen 16 evli erkek roman kişisinden 8 tanesinin evlilikle ve eşleriyle ilgili problemler yaşadığı 2 tanesinin de ailesini

---

[386] Sedat(*Bordamıza Vuran Deniz*), Selçuk(*Loş Ayna*), Zehra(*Kurtlar Sofrası*), Dürü(*Tırpan*), Karakız'ın Haççа(*Tırpan*), Ümmü(*Tırpan*), Gülbahar(*Ağrıdağı Efsanesi*), Memo(*Ağrıdağı Efsanesi*), Yüzbaşı Kubudak(*Ruh Adam*), Meyhaneci Hızır(*Tutunamayanlar*), Faruk(*Anayurt Oteli*), Nimet(*Ölmeye Yatmak*), Ayşen(*Bir Düğün Gecesi*), Nuri Bey'in Küçük Kızı(*Sahnenin Dışındakiler*), Cemal(*Sahnenin Dışındakiler*), Rabia(*Haşhaş*), Mecit(*Kırk Yedi'liler*), Zelo(*Kırk Yedi'liler*), Deniz(*Tatlı Betüş*), Deniz'in sevgilisi(*Tatlı Betüş*), Deniz'in babası(*Tatlı Betüş*), Deniz'in annesi Roza Raziye(*Tatlı Betüş*), Nazlı(*Kanlıdere'nin Kurtları*), Tayfun(*Zor*), Ertuğrul(*Zor*), Sine(*Kölelik Dönemeci*), İlôna(*Kölelik Dönemeci*), Adalet(*Yalnızlar*), Necati(*Yalnızlar*), Suzan(*Alnında Mavi Kuşlar*), Gökmen(*Cehennem Kraliçesi*), Celâl(*Dönemeçte*). Bu 32 kişi arasına Zebercet(*Anayurt Oteli*) de eklenebilir. Ancak Zebercet'in intiharında gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına olan istek somut bir istekten ziyade sembolik anlamlar içerir gibi değerlendirilerek ona bu kişiler arasında yer verilmemiştir.

[387] Ahmet(*Ağrıdağı Efsanesi*) de evli sayılmış ama eşi Gülbahar bekarlar arasında sınıflanmıştır. Bunun sebebi ikili arasında bugünkü anlamda bir nikahın bulunmaması ve Gülbahar'ın intihar düşüncelerine Ahmet ile kavuşmasından önce kapılmasıdır.

geçindirme açısından sorunlar yaşadığı[388] görülür. Kadınlarda ise 15 evli roman kişisinin neredeyse hepsinin evlilikleri ve eşleriyle ilgili sorunları olması dikkat çekicidir. Kadınlar arasında sadece Hikmet'in askerlik arkadaşının annesinin(*Tehlikeli Oyunlar*) eşiyle ilgili bir sorunu olup olmadığı belirsizdir. Erkeklerden Taşbaşoğlu(*Ölmez Otu*), eşi tarafından bile tanınmayarak dışlanır. Halim(*Bıçağın Ucu*) aldatıldığı takdirde hem kendisini hem eşini öldüreceğini söyler. Mehmet(*Cehennem Kraliçesi*) eşiyle arasındaki bağın koptuğunu hisseder ve eşini mutsuz ettiği için kendini suçlar. Eşi hiç yanına gelmeyen Ziya(*Acı Tütün*), sadece para istemek için arayan eşinden nefret eder. Kenan(*Bir Gün Tek Başına*) ve Yusuf Bey(*İbrâhim Efendi Konağı*) eşlerini aldatır. Kenan eşinden ayrılmak da ister. Bu kişiler arasında özellikle Ziya'nın intihar teşebbüsünde ve Yusuf Bey'in intiharında evliliklerinde yaşadıkları sorunlar ana etkendir. Kadınlara bakıldığında ise Müjgan(*Bir Düğün Gecesi*) eşini intihar etmekle tehdit eder. Sitare(*Gül Yetiştiren Adam*) eşiyle acıdığı için evlenmiştir. Nuray'ın annesi(*Genç Kız ve Ölüm*), eşi savaş sebebiyle yanında değilken sorunlar yaşar. Yine Gülfinaz(*Haşhaş*) da eşi hapiste olduğu için büyük maddi zorluklar yaşar. Hatike(*Marziye*) eşi tarafından terk edildiği gibi yıllar sonra eşi geri geldiğinde de eşinin kendisi üzerine kuma getirdiğini öğrenir. Buna ek olarak eşi ve kumasına hizmet etmek zorunda kalır. Seçil(*Kırk Yedi'liler*) aldatılır ve bu olaydan sonra eşiyle arasında en ufak bir duygusal bağ olmadığını fark eder. Handan(*Dönemeçte*) şiddetli geçimsizlik yaşar. Suat(*Bıçağın Ucu*) eşine ilgisini kaybetmiş, biseksüel eğilimleri ve eşi dışında bir erkek ile o erkeğin arkadaşı olan bir kadına ilgisi bulunan bir kadındır. Aysel(*Ölmeye Yatmak*) eşini aldatmıştır. Satanya(*Kölelik Dönemeci*) tecavüze uğrayıp hamile kalması sonucu eşi tarafından büyük cezalara çarptırılacağının farkındadır. Macide(*Yalnızlar*) eşi tarafından aldatılmaktadır.[389] Zeyno(*Mahmudo ile Hazel*) eşinin sürekli kendisi üzerine getirdiği kumasıyla cinsel ilişki yaşaması nedeniyle ihmal edilmektedir. Kezik(*Çelo*) eşini değil Çelo'yu sever. Eşi tarafından şiddete maruz bırakılır. Şadiye(*Kerkenez*) ise kayınbabasının kendisine tecavüz etmesi sonucu evliliğinin girdiği çıkmazın ve eşini kaybedeceğinin farkındadır.

Dul roman kişileri sayıca diğer roman kişilerine oranla çok daha azdır. 1960-1980 arasında incelenen romanlarda sadece 14 dul roman kişisinin intihar davranışı

[388] Hüseyin Avni(*Firavun İmanı*), Bayram Ağa(*Bedoş*).

[389] Bununla beraber intiharı dile getirdiği dönemde eşi daha onu aldatmamaktadır.

sergilediği tespit edilmiştir. Bunlardan 10 tanesi kadın, 4 tanesi ise erkektir. Yani bu grupta %71,4 civarında kadınlar baskındır. Bahsedilen 14 roman kişisinden 5 tanesi boşanmış 8 tanesinin ise eşi vefat etmiştir. Nigar Hanım'ın(*Zor*) eşi hakkında bilgiler yetersizdir.[390] Dul roman kişilerinin intihar davranışlarına bakıldığında 7 tanesinin intihar düşüncesine kapıldığı, 1 tanesinin intihar teşebbüsünde bulunduğu, 6 tanesinin ise intihar sonucu öldüğü görülür. Boşanmış olan roman kişileri sayıca az olmasına rağmen, bu grupta eşi vefat eden roman kişileriyle aynı sayıda müntehir bulunur. Bir diğer deyişle eşi vefat eden roman kişilerinin aksine boşanma yaşamış roman kişilerinin çoğunluğu kendisini öldürmüştür.

Dul roman kişileri yaş açısından incelendiğinde 3 tanesinin yaşının belirsiz olduğu; 8 tanesinin 20-40 yaş aralığında bulunduğu; 1 tanesinin 40-60 yaş aralığında bulunduğu; 2 tanesinin ise 60 yaş üzerinde bulunduğu görülür. 40-60 yaş dilimindeki tek roman kişisi olan Nuray İlkin'in(*Genç Kız ve Ölüm*) de 40'lı yaşlarının daha başlarında olduğunu ve intihar fikrinin çocuk yaşta annesinin intihar etmesi sebebiyle geçmişten gelen düşünsel bir süreç olduğunu belirtmek gerekir. Yine 60 yaş üstü 2 roman kişisinin dul olması da önemli bir göstergedir. İncelenen 106 roman kişisi arasında intihar davranışı tespit edilen sadece 3 tane 60 yaş üstü roman kişisine rastlandığı hâlde bunlardan 2 tanesi eşleri vefat etmiş kişilerdir. Dul roman kişilerinde kadınların büyük çoğunluğa sahip olması konusu da dikkate değer bir diğer konudur. Toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklı olarak kadınlara çizilen roller neticesinde kadının dul olması onu riskli bir konuma sokar. Bazı roman kişileri evli kaldığı takdirde daha tehlikeli konumlarda kalsa da bu dul oldukları zaman diliminde de riskli bir konumda kalmalarını engellemez. Bahsedilen bu tipe en net örnekler Tezel(*Bir Düğün Gecesi*) ve Nuray İlkin'dir(*Genç Kız ve Ölüm*). Tezel üç kez boşanmış bir kadındır ve "erkeklerin dünyasında" özgür ve başkaldıran davranışlarıyla yadırganır. Tezel'in aksine gerçekten ahlaksızlık sayılabilecek şeyler yapan kişiler bile Tezel'i yargılar ve üç kez boşandığı için onun hakkında kötü sözler kullanırlar. Ancak bu konuda asıl anılması gereken kişi kesinlikle Nuray'dır. Nuray evliliğini bitirerek kendisine bir yaşam alanı açar. Eşi için yaşayan kendi kişiliğini kaybetmiş bir insana dönüşen Nuray, durumun farkına vararak eşinden ayrılır ve tekrar kendi kişiliğini kurar. Buna karşın hayatının

[390] Ölmüş olması ihtimali daha makul durmaktadır.

içini boşaltan evliliğinden kurtulsa da bu mutlu mesut bir hayat süreceği anlamına gelmez. Nuray'ın dul olmakla ilgili söylediği sözler, bahsedilen durumu tam anlamıyla açıklar:

> "Arkadaşlarımdan uzaklaşınca sanki birden dul bir kadın olduğumu anlamıştım. İşyerinde bazı erkeklerin bana bir boşluktan sızmak ister gibi baktıklarını farkettim. O zaman bu insanların gözünde kadınların üç türe ayrıldığını düşündüm. Bakire kızlar, evli kadınlar ve dullarla, ötekiler… Ötekiler bu üç devreyi geçirdikten sonra, dulluk basamağından atlayıp uçuruma yuvarlanmış olanlardı. Gençtim, yeniden ikinci tür arasında yerimi alabilirdim. Süslenmeli, sesimi yumuşatmalı, neşeli olmalıydım. Beklemeli ve erkekleri kollamalıydım. Öfkeyle, utançla doluyordu içim. 'Ben bir dul değilim, bir insanım bir insan olarak var olmak istiyorum.' diye bağırmak geliyordu içimden."(GKÖ, 96)

Aysel Özakın, dul bir kadının Türkiye'deki konumunu ve dulluğun nasıl bir baskı unsuru olabileceği bu sözlerle net biçimde ortaya koymuştur.

Dördüncü sosyodemografik etken ise dindir. Dinî inançlardaki farklılıkların intihar oranlarında değişimler yaratabildiği görülür. Bu mezhep farklılıklarında bile geçerlidir. Söz gelimi Protestanlar, Katoliklerden daha fazla intihar ederler.[391] Yine belli bir dine veya mezhebe mensup kişilerin bulundukları toplumdaki oranları da etki yaratabilir. Protestanların azınlık oldukları yerde intihar eğilimleri azalır.[392] Yahudiler ise Katoliklerden de az intihar ederler.[393] Mehmet Eskin'e göre ise İslamiyet intihara göre en olumsuz tavrı gösteren dindir.[394]

1960-1980 arasındaki intihar davranışı sergileyen roman kişileri arasında anlamlı bir sonuç vermesi en zor gözüken sosyodemografik etkenin din olduğunu belirtmek gerekir. Romanlarda genelde kişilerin dini belirtilmez. Romanların ezici bir çoğunluğunda kişilerin dinî ritüel veya inanışlarıyla ilgili kısımlar da yer almaz. Bununla beraber roman kişilerinin önemli çoğunluğunun Müslüman olduğu yönünde yapılacak tahmin çok büyük oranda doğrudur. Türk romanında özellikle de 1960-1980 döneminde Müslüman olmayan roman kişilerine rastlamak pek kolay değildir. Dolayısıyla anlamlı bir sonuç çıkması neredeyse imkânsızdır. Yine de farklı inançlara mensup kişileri anmak gerekir. Yüzbaşı Kubudak(*Ruh Adam*), Cengiz Kağan'ın

---

[391] Durkheim, *İntihar*, s. 136-139.

[392] *a. g. e.* , s. 141.

[393] *a. g. e.* , s. 140.

[394] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 233.

komutasındaki bir Moğol askeridir. Dolayısıyla yüksek ihtimalle Tengricilik inancına mensuptur. İlôna(*Kölelik Dönemeci*) Rus, Sine(*Kölelik Dönemeci*) ile Satanya(*Kölelik Dönemeci*) ise Abhaz ve Adıga Çerkeslerinden oldukları için Müslüman olmadıkları söylenebilir. Sine de bu bilgi kesindir. Zira romanın ilerleyen kısımlarında Müslüman olur. Ancak intiharı düşündüğü sırada inancı farklıdır. Ayrıca İrfan(*Kurtlar Sofrası*), Tezel(*Bir Düğün Gecesi*), Gökmen(*Cehennem Kraliçesi*) ve Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*) nihilist kişilerdir. Görüldüğü üzere İslam inancından farklı inanca sahip olan grup 8 kişiden ve %7,5 civarında bir orandan ibaret kalır.

Türkiye açısından çok önem arz eden bir diğer sosyodemografik etken kırsal-kent ayrımıdır. Emile Durkheim Paris'in intihar istatistikleri üzerinden yorumlar yaparken intiharların yarısından fazlasının Paris'in kırsal kesiminde gerçekleştiğini belirtir.[395] Tabii ki bir ülke veya şehir için geçerli olan durum diğer ülke veya şehir için geçerli olmayabilir.

2002-2015 arasında Türkiye'de gerçekleşen intiharlar üzerine yapılan çalışmada şehirdeki insanların intihara daha meyilli olduğu saptanmıştır.[396] Belirtmek gerekir ki çalışmanın incelediği yıllar da 1960-1980 arasındaki zaman diliminden yirmi yıldan fazla bir süre sonrasını kapsamaktadır ki bu da ciddi farklar doğurabilir. Bununla beraber bireyselleşme ve yabancılaşmanın hüküm sürdüğü kent ortamının kişileri daha çok intihara sürükleyebileceği tahmin edilebilir. Ek olarak kırsal kesimde kadının konumlandırılışının çok olumsuz olması kırsalda kadın intiharlarının artabileceğini düşündürür.

Diğer sosyodemografik etkenlerde bulunduğu gibi kırsal-kent ayrımını romanlarda yapmak konusunda da bazı sıkıntılar yaşanması olasıdır. Yapılan sınıflamada 4 roman kişisinin intihar yerinin kırsal veya kent olduğuna dair herhangi bir hükme varılamamıştır. Geri kalan 102 roman kişisinden 58 tanesi kentte, 44 tanesi ise kırsalda intihar davranışı göstermiştir. Yani %56,8 civarında bir oranla kentteki intiharlar daha fazladır. Bu iki ayrı gruba cinsiyet açısından bakıldığında kentte intihar davranışı sergileyen kişilerin 37 tanesi erkek, 21 tanesi kadındır. Erkekler kentte %63,7 civarında bir oranla çoğunluk durumdadır. Kırsalda ise intihar davranışı sergileyen

[395] Durkheim, *İntihar*, s. 94.

[396] Özcan vd. , "Türkiye'deki İntihar Vakalarının Çeşitli Kriterlere Göre İstatistiksel Olarak İncelenmesi", s. 23.

kadın roman kişisi sayısının 25, erkek roman kişisi sayısının 19 olması çarpıcıdır. Gerçekten de kent-kırsal ayrımı cinsiyet açısından anlamlı sonuçlar verir. Kırsalda %56,8 civarında bir oranla kadınlar çoğunluğu ele geçirir.

İntihar davranışlarının dağılımına bakıldığında kentte 27 roman kişisi intihar düşüncesine kapılırken 8 roman kişisi intihara teşebbüs etmiş, 23 roman kişisi ise intihar sonucu ölmüştür. Yani kentte intiharı düşünen roman kişilerinin oranı %46,5 civarında; kentte intihara teşebbüs eden roman kişilerinin oranı %13,7; intihar sonucu ölenlerin oranı ise %39,6 civarındadır. Kentteki intihar düşüncesi konusunda cinsiyet dağılımının 15 erkek ve 12 kadın roman kişisiyle dengeli olduğu, intihar sonucu ölen kişilere bakıldığında ise 17 erkek ve 6 kadın roman kişisiyle büyük bir fark olduğu görülür. İntihar düşüncesinde erkeklerin oranı %55,5 civarındayken ölümle sonuçlanan intiharlarda bu oran %73,9 civarına fırlar.

Kentte intihar düşüncesine kapılanların yaş aralığına bakıldığında 2 roman kişisinin 0-20 yaş aralığında, 9 roman kişisinin 20-40 yaş aralığında, 5 roman kişisinin 40-60 yaş aralığında, 1 roman kişisinin ise 60 yaş üzeri yaş aralığında bulunduğu görülür. 10 roman kişisinin yaş aralığı belirsizdir. Kentte yaşayan ve intihar düşüncesine kapılan roman kişilerinin yaş aralıkları konusunda dikkat çeken konu 20-40 yaş aralığında, kadınların 7-2 gibi ezici bir üstünlüğe sahip olmasıdır. Kentte intihar düşüncesine kapılan roman kişilerinin sayısında erkeklerin az da olsa önde olduğu bir dağılıma rağmen, kadınların yaş aralıklarının birinde bu kadar ciddi bir şekilde önde olması üzerine düşünülmesi gereken bir konudur. Kentteki intihar teşebbüslerinde roman kişilerinden 2 tanesi 0-20 yaş aralığında, 3 tanesi ise 20-40 yaş aralığındadır. Geriye kalan 3 kişinin ise yaş aralığı belirsizdir. Tamamlanmış intiharlar yaş aralıkları bağlamında incelendiğinde ise kentlerde sadece iki yaş aralığındaki kişilerin intihar sonucu öldüğü görülür. 11 roman kişisi 20-40 yaş grubunda, 5 roman kişisi ise 40-60 yaş grubundadır. Kentlerde intihar davranışı sergileyen roman kişilerinin yaş aralıkları bağlamında incelenmesinden çıkan sonuçlara bakıldığında en çarpıcı sonuç 0-20 yaş grubundan çok az kişinin kent grubunda yer alıyor olmasıdır. 0-20 yaş grubunda 12 tanesi kadın toplam 15 roman kişisi yer alırken bunlardan sadece 3 tanesi kentte intihar davranışı sergiler. Daha da çarpıcısı hem 0-20 yaş grubunda olup hem de kentte intihar davranışı sergileyen 3 kişinin 2 tanesi erkektir ve bu 3 kişinin intihar davranışları ölümle sonuçlanmaz. Yine ayrıca dikkate değer bir konuda 40-60 yaş arasında intihar

davranışı sergileyen 11 roman kişisinden 10 tanesinin kent grubunda bulunmasıdır. Bu yaş grubunun neredeyse tamamının kent grubunda bulunması, üzerine düşünülmesi gereken konulardandır.

Kırsal kesime intihar davranışları açısından bakıldığında 14 roman kişisinin intihar düşüncesine kapıldığı, 3 roman kişisinin intihar teşebbüsünde bulunduğu, 27 roman kişisinin ise intihar sonucu öldüğü görülür. Bu sonuçlar çok çarpıcıdır. Kırsalda intihar davranışı sergileyen roman kişisi sayısı daha az olmasına rağmen intihar sonucu ölen roman kişisi sayısı daha fazladır. Ölümlü intiharlar %61,3 civarında bir oranla kırsalda çok baskın durumdadır. Kentte bu oranın %39,6 civarında olduğunun tekrar hatırlanması gerekir. Aradaki bu fark dikkate değerdir. Bu konuda kentli roman kişilerinin düşünsel dünyasına ve iç konuşmalarına daha fazla yer verilmesi sonucunda intihar düşüncesine çok fazla rastlanmasının, kentte ölümlü intihar oranının düşmesine neden olabileceği yönünde bir akıl yürütme yapılabilir. Kırsalda intihar düşüncesinin %31,8, intihar teşebbüsünün ise %6,8 civarında görüldüğü de eklenmelidir. İntihar teşebbüsünde de hatırı sayılır bir düşüş gözlemlenir. Her bir intihar davranışına ayrıca bakıldığında intihar düşüncesine kapılanların 11 tanesi kadın, 3 tanesi erkek; intihar teşebbüsünde bulunanların 1 tanesi kadın, 2 tanesi erkek; intihar sonucu ölen kişilerin ise 13 tanesi kadın 14 tanesi erkektir. Oranlandığında intihar düşüncesine kapılanların %78,5 civarında kadın, intihar sonucu ölenlerin ise %51,8 civarında erkek olduğu görülür.

Kırsaldaki intihar davranışlarına yaş açısından bakıldığında intihar düşüncesine kapılan 3 erkek roman kişisinin de yaş aralığının belirsiz olduğu görülür. İntiharı düşünen kadın roman kişilerinden ise 4 tanesi 0-20 yaş aralığında, 5 tanesi 20-40 yaş aralığında ve 1 tanesi de 60 yaş üzeri yaş aralığındadır. 20-40 yaş aralığındaki bazı roman kişilerinin de 20'li yaşlarının başlarında olduğunu belirtmekte fayda var. İntihara teşebbüs eden erkek roman kişilerinin 1 tanesi 20-40, diğeri ise 40-60 yaş aralığındadır. Kadın roman kişisinin ise yaş aralığı net değildir. Tamamlanmış intiharda ise 7 roman kişisi 0-20 yaş aralığında, 8 roman kişisi 20-40 yaş aralığında, 1 roman kişisi ise 60 yaş üzeri yaş aralığındadır. Bu gruptaki 11 roman kişisinin ise yaş aralığı belirsizdir. Sonuç olarak ortaya çok çarpıcı bir tablo çıkar. 0-20 yaş grubunun, kırsaldaki intihar davranışlarının içindeki oranı %25'tir. 0-20 yaş grubunda ölümle sonuçlanan intiharların tümü kırsalda gerçekleşmiştir. İntihar düşüncesinde olduğu gibi

tamamlanmış intiharda da 20-40 yaş aralığındaki bazı roman kişilerinin 20'li yaşlarının başında olduğunu da belirtmek gerekir. Kırsalda 0-20 yaş aralığında bulunan 11 roman kişisinden 10 tanesi ve bunlar arasında ölen 7 roman kişisinden ise 6 tanesini kadındır. Romanlarda intihar davranışındaki bu dağılım kadınlara kırsal kesimde nasıl ağır bir yük bindiğini de net biçimde göstermektedir.

Sosyodemografik etkenlerden bir diğeri de ekonomik durumdur. Genel olarak kişinin maddi durumunun kötü olmasının intiharda rol oynayabileceğine dair bir algı söz konusudur. Ancak Emile Durkheim maddi durumun kötü olmasının ekonomik açıdan tek başına sorun teşkil etmediğini belirtir. Ekonomik sıkıntının yoğun olduğu İrlanda'da intiharın az olduğuna dair verilerle de bu düşüncesini destekler.[397] Durkheim'a göre refah yükseldiği takdirde intiharlar azalmaz. Refah seviyesindeki ani yükselmeler de intihar konusunda ani düşüşler kadar tehlikeli olabilir.[398] Bununla beraber işsizliğin artışıyla intihar artışı arasındaki koşutluk da nettir.[399] Kay Redfield Jamison, çeşitli kaynaklara atıf yaparak intihar ve işsizlik arasında güçlü bir ilişki olmadığını ama yüksek alkol kullanımı, ruhsal hastalık, kişilik bozuklukları gibi sebeplerin işsizlikte pay sahibi olduğunu belirtir.[400] Dolayısıyla işsiz kişilerin dikkate değer bir bölümünde intihara yönelmelerine sebep olabilecek risk etkenleri bulunur. Keith Hawton ile Jose Catalan da işsizlik ve intihar teşebbüsü arasında bağ olduğunu ve özellikle erkeklerde bunun daha belirgin olduğunu belirtirler.[401] Çeşitli çalışmalardan da örnekler göstererek intihar teşebbüsünde bulunan erkeklerin çoğunun işsiz olduğunu ve işsiz erkeklerin işsiz olmayan erkeklere oranla çok daha yüksek risk altında bulunduğunu gösterirler.[402] Ayrıca işsizlik süresi arttıkça intihar riskinin arttığı belirtilir.[403]

Türkiye'de de işsizlik intiharla bağlantılı gözükür. Faruk Güçlü'nün aktardığı intiharların mesleksel dağılımıyla ilgili olan istatistiğe göre 1974 yılında intihar eden

---

[397] Durkheim, *İntihar*, s. 246.

[398] *a. g. e.* , s. 242-243.

[399] Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 150.

[400] Jamison, *Erken Çöken Karanlık*, s. 111.

[401] Hawton, Catalan, *İntihar Girişimi*, s. 11.

[402] Hawton ile Catalan çalışmanın yapıldığı dönemdeki son çalışmalarda işsiz kadınlarda da riskin erkekler kadar yüksek olduğunu beliritir. bk. *a. g. e.* , s. 29.

[403] a. g. e. , s. 28.

kişiler %47,4 oranında işsizdir.[404] Türkiye açısından genel kanı, Türkiye'de kadın intiharlarının daha çok psikolojik, erkek intiharlarının ise daha çok ekonomik olduğu yönündedir.[405] Bu durumun erkeklerin toplumsal yapıya daha çok dahil edilmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin gereği olarak evi geçindirme rolünün büyük oranda erkeklerin sırtında bulunması gibi sebeplerden kaynaklanıyor olması ihtimali yüksektir. Türkiye'nin intihar istatistikleri incelendiğinde ise 1974-1980 arasındaki yıllarda geçim zorluğu ve ticari başarısızlığın intihar nedenleri arasındaki oranları 1974 yılında %3,6, 1975 yılında %7, 1976 yılında %8,8, 1977 yılında %4,7, 1978 yılında %4,1, 1979 yılında %3,1, 1980 yılında ise %2,8 şeklindedir. 1980 yılından sonra bu intihar sebebinde ciddi bir artış yaşanır ve %10'a yakın ve hatta çoğu zaman %10'un üzerinde oranlar görülür. Hatta 1998-2003 arasındaki dönemde %20'ye çok yakın veya üzerinde oranlar görülür.[406]

1960-1980 yılları arasında yazılan romanlarda intihar davranışı tespit edilen roman kişileri incelendiğinde ise intihar davranışı sergileyen roman kişilerinden 37 tanesinin işsiz olduğu tespit edilmiştir.[407] Geri kalan roman kişileri ya bir iş sahibidir ya da iş sahibi olup olmadıkları belirsizdir. Dolayısıyla intihar davranışı gösteren kişiler arasında işsizlerin oranı %34,9 civarındadır. Bazı roman kişilerinin de bu gruba eklenme ihtimali bulunur. Selim Işık(*Tutunamayanlar*) ve Hikmet Benol(*Tehlikeli Oyunlar*) karakterleri normalde iş sahibi kişilerdir. Ancak intihar ettikleri dönemlerde işsiz olma ihtimalleri göze çarpar. Bu durum özellikle Hikmet için geçerlidir. Ayrıca Mazhar batmış, Nuray İlkin'in annesi(*Genç Kız ve Ölüm*) ise normalde öğretmen olmasına karşın savaş döneminde "işsizler ve açlar"dan oluşan bir grubun içindedir. Dolayısıyla onların da işsiz olması ihtimali yüksektir. Eğer bu kişiler de gruba dahil

---

[404] D. İ. E. 'den akt. Güçlü, *İntihar: Umutsuzluğun Tırmanışı*, s. 41.

[405] Bedri Katipoğlu, "Din Psikolojisi Açısından İntiharın Psikanalizi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 8, S. 39 (2015), s. 1; Birsen Gökçe, "Bir Toplumsal Olgu olarak 'İntihar'", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1-2 (1987), s. 53.

[406] *İstatistik Göstergeler 1923-2007*, s. 45.

[407] Selçuk(*Loş Ayna*), Karakız'ın Haççа(*Tırpan*), Ümmü(*Tırpan*), Dürü(*Tırpan*), Emin Bey(*Kurt Kanunu*), Gülbahar(*Ağrıdağı Efsanesi*), Kezik(*Çelo*), Hüseyin Ağa(*Can Şenliği*), Şeref(*Ruh Adam*), Ahmet Celal(*Tutunamayanlar*), Suat(*Bıçağın Ucu*), Şadiye(*Kerkenez*), Salih(*Kerkenez*), Zeyno(*Mahmudo ile Hazel*), Ertürk(*Ölmeye Yatmak*), Nimet(*Ölmeye Yatmak*), Müjgan(*Bir Düğün Gecesi*), Ayşen(*Bir Düğün Gecesi*), Rabia(*Haşhaş*), Gülfinaz(*Haşhaş*), Seçil(*Kırk Yedi'liler*), Emine(*Kırk Yedi'liler*), tüberküloz olan adam(*Tatlı Betüş*), Nazlı(*Kanlıdere'nin Kurtları*), Leyli Gelin(*Kanlıdere'nin Kurtları*), Hüseyin Avni(*Firavun İmanı*), Handan(*Dönemeçte*), Ertuğrul(*Zor*), Tayfun(*Zor*), Sine(*Kölelik Dönemeci*), Satanya(*Kölelik Dönemeci*), Adalet(*Yalnızlar*), Macide(*Yalnızlar*), Armağan(*Alnında Mavi Kuşlar*), küçük kız(*Alnında Mavi Kuşlar*), Mehmet(*Cehennem Kraliçesi*), Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*).

kabul edilirse intihar davranışı sergileyen işsiz roman kişisi sayısı 41 kişiye, intihar davranışı sergileyen roman kişileri içerisinde işsizlerin oranı ise %38,6 civarına çıkar. İlk etapta belirlenen 37 roman kişisinin dağılımına bakıldığında 7 roman kişisinin eğitim hayatı devam etmeyen 20 yaşından küçük kişiler olduğu,[408] 8 roman kişisinin öğrenci olduğu,[409] 14 roman kişisinin ev hanımı olduğu,[410] 7 roman kişisinin iş sahibi olmayan yetişkinler olduğu, 1 roman kişisinin emekli olduğu görülür.[411] Bu dağılım oranlandığı takdirde eğitim hayatı devam etmeyen 20 yaşından küçük roman kişilerinin %18,9 civarında, öğrenci olan roman kişilerinin %21,6 civarında, ev hanımı olan roman kişilerinin %37,8 civarında, iş sahibi olmayan yetişkin roman kişilerinin %18,9 civarında, tek emekli roman kişisinin ise %2,7 civarında bir orana sahip olduğu görülür. 20 yaş altındaki grubun tamamı kadınlardan oluşur. Öğrenciler arasında 4 erkek ve 4 kadın bulunur. Emekli olan roman kişisine ek olarak iş sahibi olmayan yetişkinlerin tamamı da erkeklerden oluşur. Ekonomik durum ile en alakalı olan grup da zaten bu yetişkin grubudur.

İntihar konusunda işsizlik dışında doğrudan ekonomik durum da etkili olabilir. Bu yüzden işsiz veya iş sahibi fark etmeksizin intiharlarında ekonomik durumun veya işle ilgili konuların etken olduğu bazı roman kişilerinden bahsetmek gerekir. Öncelikle işsiz olanlara bakıldığı zaman Selçuk'un(*Loş Ayna*) maddi açıdan bağımsız olmadığı ve abisine bağımlı olduğu görülür. Selçuk maddi konuları da aşacak şekilde abisiyle olan ilişkisinde bağımsız olamadığı için rahatsızdır. Gülfinaz(*Haşhaş*), eşinin hapse girmesinin ardından çok ciddi maddi sorunlar yaşar. Bu maddi sorunlar ve bu sorunlarla da bağlantısı bulunan tecavüz olayı intiharında önemli rol oynar. Mehmet'in(*Cehennem Kraliçesi*) intiharında ekonomik sorunlar etkili olmasa da işsizliğin getirdiği bir kendini işe yaramaz hissetmenin etkili olması dikkat çeker. Bu yüzden onu da anmak gerekir. Tüberküloz olan adamın(*Tatlı Betüş*) tedavi olması gerekir ama maddi yetersizliklerinden dolayı bu mümkün olmaz. Çözemediği sağlık sorunları sebebiyle

---

[408] Eğitim görmeyen ve evli olmayan yaşça küçük grubun ayrıca ele alınması gerekli görülmüştür.

[409] Bunlardan intihar teşebbüsünde bulunduğu iddia edilen Tayfun(*Zor*) açıktan paralı okumaktadır.

[410] Bunlardan Gülbahar(*Ağrıdağı Efsanesi*) ve Sine(*Kölelik Dönemeci*) daha evlenmemiştir. Ancak varlıklı aile çocukları olarak çalışma ihtimalleri de yok gibidir. 20 yaşını aşmış bu iki yetişkin roman kişisi de ev hanımı grubuna dahil edilmiştir. Zaten romanların devamında ikisi de evlenirler. Gülbahar'ın evliliği Ahmet'in intiharının çabuk gerçekleşmesi sebebiyle çok görülemese de Sine, Osmanlı paşasıyla olan evliliğinde ev hanımı olarak yaşar. Ayrıca Nazlı(*Kanlıdere'nin Kurtları*) da yine evlenmediği halde ev hanımı olarak sayılmıştır.

[411] Mal sahibi olan ve/veya bu tür konulardan gelir elde eden kişiler iş sahibi sayılmıştır.

intiharı düşünür. Şeref(*Ruh Adam*) çok sevdiği askerlik mesleğinden atılınca bunu gururuna yediremeyerek intihar eder. Hüseyin Ağa(*Can Şenliği*) ev sahibi olmasına rağmen oğlu tarafından evinden kovulur. Hüseyin Ağa önce ilerlemiş yaşına rağmen bir süre çalışmak zorunda kalır, sonrasında da parasının azlığı sebebiyle yaptığı ikinci evlilik ayrılıkla sonuçlanır. Hüseyin Avni(*Firavun İmanı*) çocuğunun tahlilini yaptıracak paraya bile sahip olmadığı için nasıl bir eş ve nasıl bir baba olduğunu sorgulayarak intiharı düşünür. Mazhar(*Koyun Baba*) batar. Nuray'ın annesi(*Genç Kız ve Ölüm*) savaş döneminde geçinme zorluğu çeker ve eşi döndükten sonra intihar eder. İşsiz kişiler arasında maddi açıdan çok iyi durumda olan Seçil(*Kırk Yedi'liler*) ise maddi durumu çok iyi olan insanların intiharına bir örnektir. Seçil, sahip olduğu her şeye rağmen tatmin olmaz. Asıl aradığı şeyi maddi şeylerde bulamayarak intihara yönelir. İş sahibi olanlara bakıldığında ise Kenan'ın(*Bir Gün Tek Başına*) işi olsa da her şeyin sahibi eşi ve eşinin annesidir. Kenan bu yüzden romanın bazı kısımlarında arasının bozuk olduğu ve ayrılmak istediği eşinden boşandığı takdirde ne yapacağını düşünür. Turan(*Aksayan*) geçirdiği kaza sonrasında askerlik mesleğinden ayrılır. Çok sevdiği müzisyenliği sürdürmesi ise bacağındaki aksama sebebiyle giderek zorlaşmaktadır. Sevdiği işini kaybetme ihtimali olması onu olumsuz etkiler. Hatike(*Marziye*) çalışmaktadır. Ancak çalıştığı yer eşinin tarlaları, hizmet ettiği kişi ise eşidir. Doğrudan bağımsızlığa sahip değildir. Taşbaşoğlu(*Ölmez Otu*) iş sahibi olsa da maddi açıdan çok iyi durumda değildir. Ailesi için bostandan karpuz çalan Taşbaşoğlu'nun bu eylemi kendisi için çok olumsuz bir olaylar zincirini tetikler. Mustafa Bey(*Yusufçuk Yusuf*) pek çok malın sahibidir. Ancak oğlu onun sağlık problemlerini de fırsat bilerek malların kontrolünü ele alır ve onun satmak istemediği yerleri bile satar. Maddi açıdan oğlunun yanında sıkıntısız yaşayabilecek olsa da manevi değeri olan bu yerlerin satılması Mustafa Bey'i intihara sürükler. Bayram Ağa(*Bedoş*) maddi sorunları sebebiyle intiharı düşünür ama Bedoş'un yolladığı parayla rahatlar. İnci(*Pansiyon Huzur*) parasızlıktan aşırı derecede korkmakta ve bu konuda kaygı bozukluğu sorunu yaşamaktadır. Parayı her şeyin önüne koyan bir düşünce yapısı vardır. Maddi durumundaki sıkıntılar intiharında önemli etkenlerden birisidir. Prens(*Tatlı Betüş*) kumarda çok büyük miktarda para kaybettikten sonra intihar eder. Bir öğretmen olan Sedat(*Bordamıza Vuran Deniz*) ailesinin topraklarını işlemek ister. Ancak önce mal sahibi olmasına rağmen oradaki köylülerle sorunlar yaşar sonra da iki büyük abisi ve ablasının kendi paylarını satma konusundaki ısrarları üzerine onların payını almak zorunda kalır. Bunun

sonucunda da maddi açıdan zor konumda kalan Sedat'ın aile topraklarını işleme düşünceleri böylece darbe yer. Ziya Somer(*Acı Tütün*) doktordur. Ayrıca köylüyle tütün konusunda ortaklığı bulunur. Normal şartlarda sıkıntı yaşaması pek de beklenmeyecek bir durumda olan Ziya, eşinin para konusundaki isteklerini karşılamakta zorlanır. Halim(*Bıçağın Ucu*) ise intihar düşüncesinde pek etkisi olmasa da maddi açıdan bazı sıkıntılar yaşar. Mahide(*Loş Ayna*) ve Sitare(*Gül Yetiştiren Adam*) ise maddi açıdan çok varlıklı bir durumda olmalarına karşın kendilerini tatmin edemezler. Seçil'de olduğu gibi bu iki roman kişisi de aradığını parada bulamaz.

Bir diğer sosyodemografik etken de eğitim seviyesidir. Durkheim eğitim düzeyinin yüksek olduğu çevrelerde çoğunlukla intiharın arttığını belirtir.[412] Ancak Türkiye'de durum tam tersinedir. Faruk Güçlü Türkiye'de 1992'de gerçekleşen intihar olaylarının eğitim durumuna göre dağılımını gösteren verileri de aktararak eğitim düzeyi arttıkça intihar eğiliminin azaldığını belirtir. Ancak Güçlü, bu durumun eserini yazdığı yıla yakın dönemlerde üniversiteyi bitirdiği hâlde işsiz kalan gençlerin intihar olaylarıyla ters yönde artış gösterdiğine de işaret eder.[413] Yapılan bir başka çalışma ise 2002-2015 yılları arasında Türkiye'de yükseköğretim derecesinde eğitim görenlerin en az intihar oranına sahip olduğunu, yüksek intihar oranı konusunda başı ilkokul düzeyinin geldiğini ortaya koyar.[414]

1960-1980 arasında intihar davranışı sergileyen roman kişilerinden bahsetmeye başlarken öncelikle roman kişilerinin eğitim düzeyini tespit etmenin zor olabildiğini belirtmek gerekir. Doğrudan kullanılan ifadelerin yanında belli bir ölçüde roman kişileri hakkındaki kanılardan da hareket edilerek 33 roman kişisinin üniversite öğrencisi, üniversite mezunu, veya üniversite eğitimini yarım bırakan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bunların eğitim durumu yüksek olarak nitelenmiştir. 25 roman kişisinin eğitim durumuyla ilgili herhangi bir yorum yapılamazken 48 roman kişisinin ise daha düşük eğitim düzeyinde olduğu yönünde kanıya varılmıştır. Bu 48 kişinin tamamına yakını lise düzeyine çıkamamış kişilerdir.[415] Bu sonuçlara göre intihar davranışı

---

[412] Durkheim, *İntihar*, s. 155-156.

[413] Güçlü, *İntihar: Umutsuzluğun Tırmanışı*, s. 51.

[414] Özcan vd. , "Türkiye'deki İntihar Vakalarının Çeşitli Kriterlere Göre İstatistiksel Olarak İncelenmesi", s. 21.

[415] Lise öğrencisi, lise mezunu veya liseyi yarım bırakmış kişiler oldukları net bir şekilde söylenebilecek kişilerin sayısı sadece 7'dir. Bunlar Ertürk(*Ölmeye Yatmak*), Seçil(*Kırk Yedi'liler*), Tayfun(*Zor*), Armağan(*Alnında Mavi Kuşlar*), küçük kız(*Alnında Mavi Kuşlar*), Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*), Nuray İlkin'dir(*Genç Kız ve Ölüm*).

gösteren kişilere içinde yüksek öğretimle bağlantısı olan kişilerin oranı %31,1 civarındayken daha düşük eğitim düzeyindeki kişilerin oranı %45,2 civarındadır.

Son olarak sosyodemografik olmasa da sosyolojik açıdan önemli bir unsura da değinmek gerekir. Bu da savaş, ekonomik kriz ve toplumsal değişim zamanlarında intihar oranlarında da ciddi değişimler olabileceği konusudur. Emile Durkheim savaş dönemlerinde intihar oranlarının düştüğünü belirtir.[416] Nezahat Arkun ise savaş yıllarında intiharın azaldığına ama savaş sonrasında eski hâline döndüğüne veya arttığına dikkat çeker.[417] Nezahat Arkun'un Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 1922-1925 yıllarında intihar oranın arttığını belirtmesi bu konuya net bir örnektir.[418] Nezahat Arkun, İstanbul üzerindeki çalışmasındaki sonuçlara İkinci Dünya Savaşı ile ilişkisi açısından baktığında savaşın erkeklerin intihar oranlarındaki etkisinin çok daha fazla olduğunu, erkeklerin intihar oranlarında ciddi bir düşüş yaşandığını ama savaşın ardından erkeklerin ortalamasında bu sefer de ciddi bir yükseliş yaşandığını saptamıştır.[419] Ekonomik krizler ise intihar konusunda riskleri arttıran bir etkendir.[420] Keza siyasi krizler de yine benzer etkiler yaratabilirler. Yine toplumsal değişimler de benzer şekilde intihar oranında artışa neden olabilir. Yerleşik algılar ile alışkanlıkları yıkıp yerine yenilerinin konması mevcut düzenin yıkılması anlamına gelir ve isteklerin yeniden düzenlenmesini gerektirir. Bu durum intihar oranlarında artışlara sebep olur. Celal Odağ, Kato'nun bu yönde düşündüğünü ve bu düşüncesini İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Japonya'daki hızlı toplumsal değişimlerin artması ile örneklediğini belirtir.[421] Nezahat Arkun'un çalışmasında da tamamlanmış intiharlarda olmasa da intihar teşebbüsleri konusunda en yüksek frekanslı yılın 1927 olması Türkiye'deki devrimlerle ilişkilendirilebilir. Ayrıca tamamlanmış intihar konusunda da

---

Ayrıca Müjgan'ın(*Bir Düğün Gecesi*) ailesinin sosyal düzeyi sebebiyle lise eğitimi almış olma ihtimali yüksek gözüktüğü için onu da ekleyerek sayıyı 8'e çıkarmak mantıklı durmaktadır..

[416] Durkheim, *İntihar*, s. 198-201.

[417] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 95.

[418] *a. g. e.* , s. 39

[419] *a. g. e.* , s. 91.

[420] Durkheim, *İntihar*, s. 241.

[421] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 80-81.

frekansların 1927'den sonra yükselen bir grafik çizdiğini ve özellikle erkeklerde 1927-1946 yılları arasındaki tepe noktalarının bu dönemin ilk yıllarında bulunduğu görülür.[422]

1960-1980 arasında intihar davranışı sergileyenler arasında savaş ve sosyal değişimlerin intiharında rol oynadığı roman kişisi sayısı 25'tir. Yani tüm intiharlar içerisinde %23,5 civarında çok ciddi bir oran söz konusudur. Bu 25 kişiden 15 tanesi intihar düşüncesine kapılmış, 1 tanesi intihar teşebbüsünde bulunmuş, 9 tanesi ise intihar sonucu ölmüştür. Yani %36 oranında bir ölüm oranı söz konusudur. Yaş aralıkları ise 0-20 yaş aralığında 3 kişi, 20-40 yaş aralığında 12 kişi, 40-60 yaş aralığında 5 kişi, 60 yaş üzeri yaş aralığında 1 kişi şeklindedir. Kalan 4 kişi ise yaş aralığı belirsiz olan kişilerdir. 5 roman kişisi savaş sırasında intihar davranışı sergiler. İttihat ve Terakki mensubu olan Reşit Bey(*Yorgun Savaşçı*) 1919 yılında polise yakalanacakken intihar eder. Cemal(*Sahnenin Dışındakiler*) her ne kadar savaş sahnesinin dışında olsa ve daha çok kişisel sebepleri intihar düşüncelerine yol açsa da savaşın yarattığı atmosfer onu da etkilemektedir. Alâiyeli Ahmet(*Sahnenin Dışındakiler*) savaş sırasında pek çok cephede yer almış pek çok insanı öldürmüş biridir. Ahmet savaştayken yaşadığı şeyler sebebiyle Ahmet'in yüzüne bakamayacağını, buna karşın onsuz da yaşamayacağını söyleyen eşi Ahmet'den kendisini öldürmesini ister. Eşini öldüren Ahmet'in yaşamla bağı kopar. Sine(*Kölelik Dönemeci*) sevdiği adamın savaşta vefat etmesinin ardından intihar düşüncesine kapılır. Nuray İlkin'in annesi(*Genç Kız ve Ölüm*) savaş döneminde çektiği yokluğun ardından intihar eder. 2 roman kişisi de savaş sonrasında intiharı düşünür. Hem Hüseyin Avni(*Firavun İmanı*) hem de Bayram Ağa(*Bedoş*) çeşitli sebeplerle savaş sonrasında kurulan yeni düzende yaşadıkları maddi sıkıntılar sebebiyle intihar düşüncesine kapılırlar. İrfan(*Kurtlar Sofrası*) ve Rıfat(*Kurtlar Sofrası*) siyasi açıdan ortamın gergin olduğu ve siyasi düşünceleri sebebiyle tutuklu bulundukları bir dönemde intihar davranışı sergilerler. Halim(*Bıçağın Ucu*) ile Suat'ın(*Bıçağın Ucu*) intihar düşünceleri daha çok farklı şeylerden kaynaklansa da 1960 darbesinin öncesindeki atmosfer de arka planda onları etkiler. Kara Kemal(*Kurt Kanunu*) İzmir Suikastı'na adı karıştırıldığı için kaçak konumuna düşer ve polis kendisini kıstırdığında intihar eder. Emin Bey(*Kurt Kanunu*) de onunla bağlantısıyla ilgili sorguya çekilmesinin verdiği gerginliğin ve daha da çok

[422] Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 123.

arkadaşı Kara Kemal'in intiharının etkisiyle intiharı düşünür. Selim(*Tutunamayanlar*) ve Hikmet(*Tehlikeli Oyunlar*) entelektüel bireyler olarak medeniyet krizini derinden hissederler. Normalde intihar konusunda krizlerin etkisinin ani değişimlerden kaynaklı ve daha kısa zaman diliminde olması muhtemeldir. Her ne kadar medeniyet krizi böyle kısa süreli olmasa da bu başlık altında anılması çok doğru olacaktır. *Tehlikeli Oyunlar*'ın aynı zamanda bir 12 Mart romanı olduğu hatırlanırsa[423] Hikmet'in intiharında ayrıca siyasi kriz etkisi de bulunur. Aysel(*Ölmeye Yatmak*) medeniyet krizini yaşayan bir diğer kişidir. Yaşadığı medeniyet krizi neticesinde gelenekle zaten ters düşmüş olan Aysel, kendisine benimsetilen düşünceleri de sorgulamaya ve onların kendi kişiliğini kurması konusunda kendisine nasıl engel olduğunu fark etmeye başlayınca intiharı düşünür. Özellikle kadının toplumdaki rolü konusunda sıkıntılar yaşar. Yine kardeşi Tezel(*Bir Düğün Gecesi*) de kadınların toplumdaki rolüne uygun hareket etmediği için sorunlar yaşar. O da medeniyet krizi sebebiyle problemli bir konumda kalmıştır. Ayrıca Tezel'in arkadaşları 12 Mart Muhtırası'ndan olumsuz etkilenirler. Savunduğu görüşe sahip başka insanlar tutuklanır ve işkence görürler. Dolayısıyla siyasi kriz de onun intihar düşüncesinde rol oynar. Bu ikilinin yeğeni olan Ayşen(*Bir Düğün Gecesi*) de 12 Mart dönemlerinde üniversite öğrencisidir. Ayşen'in intiharı düşünme sebebi kendisini yalnız hissetmesidir. Ancak bu yalnızlıkta tutunmak istediği dalın Ömer olması bile arka planında siyaset barındırır. Zira Ömer sol görüşe sahip önemli bir isimdir. Armağan'ın(*Alnında Mavi Kuşlar*) da medeniyet krizini kadınlığı üzerinden yaşadığı görülür. Ayrıca çocukken intihar düşüncesine kapılmasında doğrudan siyasi olayların etkisi olmasa da çevresinden etkilenmiş olması muhtemeldir. Sağ-sol çatışmasının sürdüğü dönemde, çok etkilendiği abisinin de komünistlikle suçlandığı düşünülürse olaylardan etkilenmiş olma ihtimali yüksektir. Yine Nuray İlkin(*Genç Kız ve Ölüm*) de medeniyet krizinin toplumsal cinsiyet boyutunu çarpıcı bir şekilde hisseder. Kadına biçilen toplumsal cinsiyet rolleriyle mücadeleye giren Nuray tüm kazanımlarına rağmen intiharı düşünmesine sebep olan zorluklar yaşamaya devam eder. Emine(*Kırk Yedi'liler*) 12 Mart döneminde bizzat işkence gören kişilerdendir. İntiharı düşünme sebebi davasına ihanet etme ihtimalidir. Emine'nin ablası Seçil'in(*Kırk Yedi'liler*) intihar sebeplerinin pek de siyasi olmadığını belirtmek gerekir. Ancak kardeşini seven Seçil'in onun başından geçenlerden etkilenmiş olması

[423] Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, s. 239-253.

muhtemeldir. Kenan(*Bir Gün Tek Başına*) her ne kadar temelde aşkı sebebiyle intihar etmiş olsa da sevdiği kadın ile arasının bozulmasının ana sebebi 1960 darbesine giden süreçte kendisine muhbir olduğu yönünde atılan iftiradır. Dolayısıyla siyasi kriz ortamı onun intiharında önemli bir etkendir. Ertuğrul(*Zor*) Yusuf İmamoğlu'nun öldürülmesinden çok etkilenir. Ülkede herkesin birbirini düşman gördüğü siyasi ortamdan büyük rahatsızlık duyar. Çevresindeki şiddet eylemleri onun tüm dengesini bozar. İntihar düşünmesinde bu sebepler yüksek derecede rol oynar. Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*) medeniyet krizini derinden hisseden bir diğer roman kişisidir.

İntihar davranışlarında toplumsal olayların rolü olduğu belirtilen bu 25 roman kişisinin eğitim düzeylerine bakıldığında ilginç bir sonuçla karşılaşılır. 25 kişinin 3 tanesinin eğitim durumu hakkında yorum yapılamazken 16 tanesinin yüksek eğitim düzeyi bağlantılı olduğu görülür. Kalan kişilerden 4 tanesi de orta eğitim düzeyi bağlantılıdır. Yani sadece 2 roman kişisi düşük eğitim düzeyinde olup sosyal olaylardan büyük oranda etkilenmiştir. Eğitim düzeyinin düşük olduğu belirtilen Sine'nin(*Kölelik Dönemeci*) savaş bağlantısı doğrudan değildir. Sevdiği savaşta vefat etmiştir. Bayram Ağa ise bir tüccar olarak hatalı hamleleri sebebiyle savaş sonunda fakirleşmiştir. Eğitimli kişilerin toplumsal olaylardan özellikle de siyasi krizler ve medeniyet krizinden daha çok etkilenmesi anlamlıdır.

Sonuç olarak intihar davranışı sergileyen roman kişileri sosyodemografik gruplara ayrıldığında pek çok açıdan gerçek verilerle uyumlu bir grafikle karşılaşılır. Ayrıca içinde bulunulan dönemdeki siyasî kriz ve medeniyet krizinin intiharla doğrudan bağlantılı bir şekilde romanlarda kendisine yer bulduğu gözlenir.

4. 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDAKİ İNTİHARLARIN İNTİHAR KURAMLARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

1960-1980 Türk romanlarında intihar davranışlarının intihar kuramları bağlamında incelenmesi, onların daha iyi anlaşılması açısından katkı sağlayacaktır. Psikolojik ve sosyolojik risk etkenlerinin incelenmesinin ardından bunlarla bağlantılı birer kuram seçilerek intihar davranışı sergileyen roman kişileri bunlar ışığında incelenmiştir. İntihar davranışlarının incelenmesine psikolojik açıdan bir katman eklemek için seçilen psikodinamik kuram Sigmund Freud'un ve Karl Menninger'in görüşleri ışığında, sosyolojik açıdan katman eklemek için seçilen sosyal bütünleşme kuramı ise Emile Durkheim'ın görüşleri ışığında ele alınmıştır.

4. 1. Psikodinamik Kuram

Psikodinamik kuramın temsilcilerinden Sigmund Freud'a göre iç içe var olan bir zıtlık söz konusudur: Eros ve Thanatos.[424] Freud'a göre sevgi nesnesinin kaybedilmesi, bu iki karşıt güç arasındaki dengenin bozulmasında kilit rol oynar ve melankoliye sebep olur. Melankoli Freud'a göre yasla benzer bir durumdur. Kişi melankoliye girdiği zaman kendisine saygısı zayıflar. Etkinliklere, hatta genel olarak dünyaya ilgisi azalır.[425] Melankoli sonucunda intihara yönelebilir.[426] Melankolik olduğu süreçte kişi, ölüm içgüdüsünün parçası olan saldırgan hislerini, kendisine yönelttiği takdirde süperego[427], "ego"ya[428] saldırır. Ego eğer karşı koyamazsa bu saldırı intiharla

[424] Yaşam içgüdüleri ve ölüm içgüdüleri.

[425] Sigmund Freud, *Yas ve Melankoli*, çev. Leyla Uslu, Cem Yayınevi, İzmir 2019, s. 10.

[426] Freud, *Yas ve Melankoli*, s. 18; Özge Yaren Yavuz, *Benlik Kurguları İntihar ve İntihara Yönelik Tutumlar*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2013, s. 19.

[427] "Üstben" olarak da kullanılır. Freud'un yapısal modelinin üç sisteminden birisidir. Engin Geçtan, "süperego"dan şu şekilde bahseder: "Bu sistem çocuğa anası ve babası tarafından aktarılan ve ödül-ceza uygulamalarıyla pekiştirilen geleneksel değerlerin temsilcisidir; kişiliğin ahlaki yönüdür. Gerçekten çok, olması gerekeni temsil eder, hazdan çok kusursuzluğa ulaşmak ister. 'Süperego'yu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum tarafından onaylanmış değer yargılarına göre davranmaktır." bk. Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikayatri ve Normaldışı Davranışlar*, Metis Yayınları, 23. Baskı, İstanbul 2018, s. 55.

[428] Ego gerçeklik ilkesiyle yönetilmektedir. Mantık ve akılcı düşünce tarafından belirlenir. İd ve süperegonun hem kendisiyle hem de birbirleriyle olan ilişkisinin merkezinde yer alır. bk. Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* s. 222-223.

sonuçlanabilir.[429] Eğer sevgi nesnesini kaybeden birey başka bir sevgi nesnesi bularak bu eksikliği gidermezse, sevgi nesnesine yönelmiş olan libido bireyin kendisine döner.[430] Bireye dönen libido kaybedilen sevgi nesnesiyle özdeşleşmek için kullanılır. Bu özdeşleşme, "ego"ya, kaybedilen sevgi nesnesinin özelliklerini verir. Ancak bu durum "süperego"nun, ego ve sevgi nesnesini birbirinden ayıramamasına sebep olur. Yani "süperego"nun yönelttiği saldırganlığın asıl hedefi aslında kaybedilen sevgi nesnesidir.[431] Sevgi nesnesinin kaybedilmesinin yarattığı düş kırıklığı ve yaralar, düşmanca duygular doğurur. Buna karşın hedef şaşar ve saldırılar "ego"ya isabet eder.[432] Bunun sonucunda da intihar gerçekleşebilir. Sevgi nesnesi somut şeyler veya kişiler olabileceği gibi soyut kavramlar ve idealler benzeri şeyler de olabilir. Yaşanan kayıp doğrudan toplumun düzenlenme şeklinden bile kaynaklanabilir. Zeliha Dişçi'nin, Aysel Özakın'ın *Genç Kız ve Ölüm* romanında Nuray İlkin isimli roman kişisinin toplumsal cinsiyet algıları sebebiyle yaşadığı kayıp dolayısıyla melankolik bir ruh hâline girerek saldırgan hislerini kendisine yönelttiği şeklindeki argümanı[433] toplumun cinsiyet kurgusunun bile kişilerde kayba neden olabileceğini gösterir.

Freud'un intiharı bireyin saldırganlığını kendisine yansıtması olarak görmesi intiharı cinayetle de bağlantılı bir hâle getirir. Saldırganlık başkasına yöneldiğinde cinayete, bireyin kendisine yöneldiğinde ise intihara sebep olabilmektedir.[434] Menninger de bu görüşten hareket eder. Ona göre müntehir hem katil hem de kurbandır.[435] Menninger'in intihar üzerine düşüncelerine göre intiharın üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar öldürme isteği, öldürülme isteği ve ölme isteğidir.[436]

---

[429] Sigmund Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd*, çev. Ali Babaoğlu, Metis Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2019, s. 118.

[430] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım* ,s. 103; Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd*, s. 96.

[431] Freud, *Yas ve Melankoli*, s. 14-15.

[432] Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 104; Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 139.

[433] Zeliha Dişçi, "Toplumsal Cinsiyetten Melankoliye: *Genç Kız ve Ölüm*'de Var Olmanın İkircikliği", *Monograf*, S. 11 (2019), s. 56-81.

[434] Al Alvarez, Freud'un intiharın yön değiştirmiş cinayet olduğuna yönelik fikirlerini Hristiyan hurafelerinden ve yasalarından almış olabileceğini düşünür. bk. Alvarez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı*, s. 56. Freud'un intiharın cinayet olduğuna dair düşünceleri gerçekten de semavi dinlerin intiharı yasaklama sebepleriyle benzerlik taşır. Söz gelimi Mehmet Eskin, psikanalistlerin intiharı cinayet olarak gören düşüncelerinin, *Kur'an*'daki "nefsinizi öldürmeyin" biçiminde ifade edilen yasak ile örtüştüğünü belirtir. bk. Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, s. 12.

[435] Karl A. Menninger, "Psychoanalytic Aspects of Suicide", *Essential Papers on Suicide*, haz. John T. Maltsberger, Mark J. Goldblatt, New York University Press, New York 1996, s. 23.

[436] a. g. m., s. 23.

Orhan Hançerlioğlu'nun *Bordamıza Vuran Deniz*(1960) romanında Sedat, Lale ile ayrılmasının ardından ciddi sorunlar yaşar. Bir süreliğine Lale'nin yerine Gaziantep'te amaçladığı şeyleri koymayı denese de[437] başarılı olamaz. Sedat'ın "süperego"su hayatını dikte etmektedir.[438] Lale'nin kaybından kaynaklı hayal kırıklığının yarattığı öfke ve saldırganlık da bu duruma eklenip Sedat'a yönelince olaylar intiharla sonuçlanır.

Erhan Bener'in *Loş Ayna*(1960) romanında Selçuk'un âşık olduğu Mahide'yi öldürerek sevgi nesnesini yok etmesi saldırgan hislerini kendisine çevirmesine sebep olur. Mahide'nin ölmeden önce Selçuk'un abisiyle cinsel ilişkiye girmesi de bu saldırganlığın boyutlarını arttıran bir unsurdur. İlhan daha olayların başında olası bir kötü sonuçtan Selçuk'un nasıl etkileneceğini görür:

> "Öyle bir sevgi hasreti var ki bu genç, tecrübesiz çocuğun yüreğinde, beklediğini bulamayınca, daha doğrusu istediğinden çok fazlasına birden bire kavuşuverince, çabucak, hem de ölesiye kırılması mümkün."(LA, 29)[439]

Sonuç olarak haklı da çıkar. Selçuk'un intiharında melankoli dışında Menninger'in düşüncelerinden de izler görülür. Selçuk önce her ne kadar öldürmek istemediğini söylese de Mahide'yi yaralar. Böylece saldırgan hislerini başkasına yöneltmiş olur ve o anda kontrolünü kaybetmiş olduğu da düşünülünce öldürme hislerini gösterdiği düşünülebilir. Ayrıca abisi Sahir ile olan konuşmasında Sahir, Selçuk'un Mahide ile yaşadığı olayda öldürmek istediği kişinin aslında kendisi olduğunu anlar: "O'nu değildi, değil mi? diye kekeledi. Asıl öldürmeyi düşündüğün o değildi. *Bendim*."[440] (LA, 92.

---

[437] Celal Odağ'a göre ülküler sevilen nesne yerine geçebilir veya onu simgeleyebilir. bk. Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım*, s. 102.

[438] "Süperego"nun oluşumunda ırk, din, sınıf vs. gibi çeşitli etkenler vardır. Bunlardan birisi de "ben ideali"dir. "Ben ideali" kişinin ideallerinden oluşan kendine özgü tarafıdır. bk. Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*, s. 144. Roman boyunca Sedat'ın davranış ve seçimlerine bakıldığında hayatını çok baskın bir şekilde kontrol eden unsurun bu olduğu görülür. İdealleri için sevdiği kadını bile bırakması bunun en büyük örneğidir.

[439] Sonraki baskılarda romanın başlarında Selçuk'un günlüğünden aktarılan bir kısım romana eklenmiştir. Bu kısımda Selçuk günlüğüne "Sensiz yaşamak ve ölüm, galiba bu ikisi birbirinden hiç farklı değil."(LA[b], 30) cümlesini yazmıştır. Bu cümle Selçuk'un Mahide'nin kaybından sonra intihara yönelmesindeki sevgi nesnesi kaybının ne kadar açık bir rolü olduğunu kanıtlar niteliktedir.

[440] "*Bendim."* ifadesinde yazar tarafından yapılan vurgu ilginçtir. Roman boyunca Sahir ve Selçuk'un ilişkisinde yaşananlar bu vurguya daha da dikkat edilmesi gerektiğini gösterir. Romanda Sahir, yazar tarafından Selçuk'un "üstben"ini sembolize edecek şekilde yazılmış gibidir. "Üstben"de aile ve özellikle de babanın önemli bir konumu olduğu malumdur. Bu ilişkide de Sahir, Selçuk'un aile diyebileceği tek kişidir. Her ne kadar Selçuk'un ablaları olsa da evli olan ablalar, Selçuk'u yanlarına almazlar. Sahir de her ne kadar "hem analık hem babalık yapma" kalıbına uygun hareket etmeye çalışsa da belki cinsiyetinin getirdiği içgüdülerle daha çok bir baba rolüne bürünür. Bu ilişkide Selçuk bir türlü kişilik kazanamaz. Sürekli "üstben" olan abisinin baskısına maruz kalır. Bu durum bazı zamanlarda utanarak da olsa abisinden nefret etmesine sebep olur. Belki de kendisinden yaşça büyük olan Mahide'ye olan ilgisi

Vurgu yazara ait) Yani Selçuk'un, Mahide'ye değilse bile abisine karşı öldürme isteğine sahip olduğu söylenebilir. Selçuk cinayetin ardından Niyazi'nin bahsettiği dernekle alakalı işlere karışır. İlhan, Selçuk'un bu hareketini "Onun bu derneğe niçin girdiğini anlıyorum. Tuhaf bir şekilde ölümü aramak diyebilirim buna."(LA, 95) şeklinde yorumlar. Bu da Selçuk'un derneğe girerek öldürülme isteğini de açığa çıkardığını gösterir. Ölme isteğini ise "Ama asıl ölmesi gereken bendim.(…) Geç vakit çıktım İlhanlardan. En iyisi o zaman öldürmeliydim kendimi."(LA, 92) diyerek gösterir. Romanın sonunda polisler kapıya dayandığında ise kendisini binadan aşağı atarak intihar eder. Böylece Menninger'in intihar konusunda bahsettiği üç unsur da Selçuk'ta görülmüş olur.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanında Macide nikahlarından bir gün önce Nevzat'a kendisinden ayrıldığı takdirde intihar edeceğini şakayla karışık bir şekilde söyler. Bu Macide'nin olası bir sevgi nesnesi kaybından sonra yaşayacağı bir melankoli sonucu saldırgan hislerini kendisine çevireceğini gösterir.

Yalnızlar'da Adalet de Necati kendisini bıraktığı takdirde intihar edeceğini söyler. Bu Adalet'in tıpkı Macide gibi olası bir sevgi nesnesi kaybından sonra yaşayacağı bir melankoli sonucu, saldırgan hislerini kendisine çevireceğini gösterir.

Yalnızlar'ın ana kişilerinden olan Nevzat, eşinin ölümünden sonra intihar teşebbüsünde bulunur. Ancak eşinin Nevzat için sevgi nesnesi olduğunu söylemek zordur. Bununla beraber eşi Macide'nin ölümü, bir şekilde sevdiği kadın olan Nermin ile olmasını da engeller. Macide ölmeden önce, Macide'yi öldürerek aradan çıkarmayı bile düşünen Nevzat, onun ölümünden sonra belki de hissettiği suçluluk duygusuyla Nermin ile olamayacağını, yeni hayatında eskisinden kimseye yer olmadığını anlar. Bu da eşinin ölümünün yanında Nermin'in kaybıyla da yüzleşmek zorunda kalmasına

---

de anne eksikliğiyle alakalı bir durum olabilir. Romanda Selçuk, abisinin Mahide'ye olan ilgisini bilmeden ona ilgi duyduğu için bu durum Oidipus kompleksi olarak değerlendirilemez. İlginç olan şey Sahir'in olaya Selçuk'un Mahide'ye olan ilgisinin gayet farkında olarak girmesidir. Bu da Sahir'in her ne kadar Selçuk'un bağımsız bir birey olmasını istediğini söylese de aslında bunu tam olarak istemediğini ve Selçuk'un sevdiği kadını elinden alarak Oidipus kompleksi terimiyle ifade edilirse bir nevi onu "hadım etme" yoluna gittiği düşünülebilir. Sahir'in kendi iç konuşmaları da bu durumu destekler. Kardeşine yardım kisvesi altında, kendi kadınsızlığını kardeşinin ilgi duyduğu kadınla giderme yoluna gider ve bunu yaparken kendi iki yüzlülüğünün de farkındadır: "Ona öyle bir tokat indirmeliydi ki, iyice sarsılsın. Belki o zaman kendisine gelir. Bu dünyada ağabeysine bile güvenmemesi, ona bile yaslanmaması gerektiğini öğrenir… Keyiflenir gibi oldu. Böylesine duygusal, içine kapanık bir oğlanı sarsmak için nasıl tokat atacağını biliyordu.(…) Yine de içi pek rahat değildi. Mahide ile olan konuşmalarından sonra Selçuk sorununa başlangıçtaki kadar önem vermediğini itiraf etmeli. O kadını kendisi için istiyor. Buna kardeşini kollamak, adam etmek gibi faziletli bir davranış görüntüsü vermeye çalışmak ikiyüzlülük sayılmaz mı?"(LA[b], 41)

neden olur. Psikodinamik açıdan daha da önemli olan kısım Nevzat'ın Macide'yi öldürmeyi isteyerek ölme isteğinin yanına, Menninger bahsettiği üç unsurdan bir diğerini koyarak iki unsuru göstermiş olmasıdır. Nevzat, Macide'yi öldürme fikrini zihninden geçirse de bunu asla yapamayacağını düşünür: "Belki bir an öldürmeyi düşündüğü doğruydu. Ama hiçbir zaman yapamayacağı bir şeydi bu."(Y, 462) Nevzat'ın intihar konusunda da intiharı düşündüğü, hatta teşebbüs ettiği ama asla intihar edemeyeceğini anladığı hatırlanırsa iki hissin birbirine ne kadar benzer bir şekilde ortaya çıktığı görülür.

Yalnızlar'ın müntehiri Necati ise arkadaşının eşi Macide'ye âşıktır. Macide kendisini sevmese de sadece onu görebilmek bile Necati'yi mutlu etmeye yeter. O, Macide'yi aynı zamanda yeni bir hayata başlamanın yolu olarak görür. Necati, Macide'nin ölümünün ardından büyük bir melankolinin içine düşerek hızla intihara doğru ilerler. Bunun dışında romanda Necati'nin, Menninger'in üç unsurundan ikisi olan ölme isteği ve öldürme isteğini sergilediği görülür. Necati'nin öldürme isteğini gösterdiği ilk kişi eşine âşık olduğu Nevzat'tır: "Şimdi elinden gelse, gırtlaklayabilirdi Nevzat'ı. Bütün suç onundu. Macide karşısına ilk o çıkmamış olsa, şimdi kimbilir, belki de, Necati…"(Y, 105) Necati, öldürme isteği olarak yorumlanabilecek ikinci olayında ise Macide'nin ölümünden sonraki dönemde bakire olmadığını anladığı Adalet'i öldürmekle tehdit eder ve döver:

> "'Nevzat mı?' dedi çıldırmış gibi. 'Söyle, Nevzat mı? Doğru söyle, yoksa öldürürüm seni…'(…) 'Git Allah'ın belası… Git yanımdan, yoksa şimdi elimden bir kaza çıkacak. Beni katil yapacaksın…'(…) Dövmüştü Adalet'i. Belki ilk kez dövüyordu bir insanı. Bir kadını. Üstelik, eğer karşı koymaya kalkışmış olsa, öldürebilirdi de; öylesine büyüktü öfkesi."(Y, 352-353)

Bu tehdidin ve dayağın arkasında da Adalet'in, Nevzat ile ilişkiyi girmiş olması ihtimali yatar. Macide'yi Nevzat'a kaybeden Necati, her ne kadar çok umursamadığı birisi olsa da, Adalet'i de aynı kişiye kaybetme ihtimalini görünce kontrolden çıkar.

Sâmiha Ayverdi'nin *İbrâhim Efendi Konağı*(1964) romanında akıllı, duygusal ve ince bir insan olan Yusuf Bey, libidosunu karısına yöneltemez:

> "Lâkin Yusuf Bey bu zengin konağa dâmat olup da karşısındaki genç kadının bir akıl fakiri, zavallı bir insan taslağı olduğunu görünce, tuzağa düşmüş bir aslan gibi çarpınıp çırpınmaya başladı. Olan olmuş, kurtuluşu bulunmayan bir gayyaya yuvarlanmıştı."(İEK, 86)

Bundan dolayı libidosunu öncelikle Edâdil'e yöneltir: "Bir insan güzeli olan Yusuf Bey'in hayâtı selâmlıkta gergef başında geçer olalı genç adam da heyecanlarına, şevkine ve zevkine bir istikamet bir taşıp dökülecek mecrâ bulmuştu."(İEK, 92) Ancak Edâdil ile basılmalarının ardından Edâdil satılır ve Yusuf Bey libidosunu yönelttiği sevgi nesnesini kaybeder. Bu süreçte Yusuf Bey kaybolur ve annesi onun intihar etmesinden endişelenir. Ancak Yusuf Bey sonunda konağa döner. İlerleyen zamanlarda Yusuf Bey, Cânüser adındaki cariyeyle ilişki yaşayarak libidosunu yönelteceği başka bir sevgi nesnesi bulur: "Genç adam, sevmeyi bilmeyeni bakar körlere benzetir. Onun için de göz kesilmiş bir uyanıklıkla, ölürcesine, erircesine sever, sever…"(İEK, 230) Ancak eşi Şükriye, Yusuf Bey'i Cânüser ile de yakalar ve aralarında geçen büyük bir tartışmanın ardından Yusuf Bey intihar eder. Yusuf Bey bu kadınları sevmekten ziyade onlarla içindeki boşluğu doldurur:

> "Acaba Yusuf Bey'in sevdiği bir Edâdil ya da Cânüser miydi? Kendine sorarsanız: 'Evet, dün şu esmeri seviyordum; şimdi bu kumralı!' diyerek kestirip atacağına şüphe yoktu. Hakkı da vardı. Zîra o, aşkı bir vücuda bağlı sanıyordu. Elleri, mücerret ruhu yakalamayınca onu, mahfazası içinde saklayan müşahhas vücudu tutuyor: 'Buldum, buldum! Aradığım sendin buldum!' diyordu."(İEK, 231)

Eşiyle tartışmasının ve dürtüselliğin etkisiyle intihar etmese, başka bir kadın bulup yaşamına devam etmesi de çok muhtemeldir.

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası*(1964) romanında Zehra, sevdiği adam olan Bekir ile beraber yeni bir hayata başlama planları yapar. Buna karşın Bekir, Zehra'nın parasını da alarak Athena ile kaçar ve onu ortada bırakır. Sevgi nesnesini yitiren Zehra, melankolik bir ruh hâline girerek ölmesi gerektiği yönünde saplantılı bir düşünceye kapılır. Saldırgan hislerini kendisine yöneltir ve bileklerini keserek intihar eder.

Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu*(1973) romanında Suat, libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesi arar. Toplumsal baskılardan dolayı cinsel yönelimine uygun hareket edememesi onun durumunu daha da zorlaştırır. Süper egosu ile idi arasında kuvvetli bir çatışma vardır. Suat eşine karşı ilgisizdir. Yüzbaşı Demir evlerine yerleştikten sonra ona kısmen ilgi duyar ve onun yanında kendisini rahat hisseder:

> "Yüzbaşı Demir'in yanında mıyım, ne içimin içimi yemesi kalıyor, ne kendi kendimden usanmışlığım. Bana, beni unutturuyor. En büyük iyiliği besbelli bu. Usul usul, hani pek farkına da varmadan dehlizlerimden çıkıyorum, atıyorum üzerimden o tozlu sessizliği aaa, meğer gökyüzü görünürmüş şuradan bakınca(…)"(BU, 302)

Yine Matmazel Raşel ile yaşadığı cinsel deneyimin ardından Suat'ın rahatladığı görülür. Ancak asıl sonradan Demir ile evlenme kararı alacak olan Ümid onun bir şeyler hissettiği kişi olur. Ümid'in Suat için sembolize ettiği şeylerin de bu ilgide payı vardır. Ancak ilgi duyduğu iki kişinin birbiriyle evlilik kararı alması Suat'ı melankolik bir ruh haline sokar ve onun libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesi bulmasını engeller. Ayrıca Suat'ın, hayatını cinsel yönelimi doğrultusunda rahatça yaşayamadığı için saldırgan hislerini kendisine yönelttiği görülür:

> "… başkaları, başkaları deyip duruyorum, benim o başkaları: Hepsini benimsemiş, içime almışım! Onlardan, onların baskısından kurtulmak istiyorsam, önce kendimden kurtulmalıyım. Başkalarını yıkabilmenin yolu, kendimi yıkmaktan geçiyor"(BU, 325)

Roman, Halim, Suat'ı elinde bıçakla bulduktan sonra ikilinin ilişkilerinin iyiye doğru yol alacağına dair bir intiba uyandırarak biter. Suat'ta ayrıca Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisi görülür. Ölme isteğinin yanı sıra görülen unsur öldürülme isteğidir. Yüzbaşı Demir'in aralarında geçen bir konuşmada cephede olsalar konuştukları konudan dolayı Suat'ı vurabileceğini söylemesinin ardından Suat'ın "Ne iyi ederdiniz!"(BU, 247) cümlesi öldürülme isteğinin net bir dışavurumudur.

Bıçağın Ucu romanında intihar düşüncesine kapılan diğer roman kişisi olan Halim'in intihar düşüncesinin arkasında yatan sebep doğrudan sevgi nesnesinin kaybı konusundaki kaygısıdır: "Aynı şiddetle sevmek ve tiksinmek, üstelik 'onu bir gün ya kaybedersem' korkusunu bir kama mavisi gibi gırtlağında duyarak yaşamak! Off be!.."(BU, 27) Halim eşini çok sever ama Suat'tan aynı karşılığı bulamaz. Halim'in Suat'a olan bu ilgisinin altında yatan sebeplerden birisi onu önceki yıllarda kötü bir cinsel deneyim yaşadığı ve bundan dolayı kendisini aşağılayan Nilüfer'e benzetmesidir. Bu benzerliğin dış görünüşteki bir benzerlik mi yoksa hissedilen duygulardaki bir benzerlik mi olduğu net değildir. Halim belki de Suat'ta o aşağılanmayı düzeltmeye çalışmaktadır. Bu yüzden de onun kendisini sevmemesine de bozulmakla beraber asıl kendisini aldatma ihtimaline tepki gösterir. Bu noktada Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisini, ölme ve öldürme isteklerini aynı anda göstermesi dikkat çekicidir: "(…) hanidir beni sevmiyorsun, bunu biliyorum, ama, kiminle olursa olsun, beni aldatırsan, ikinize de vururum(…) sonra da kendimi."(BU, 317) Halim romanın ilerleyen kısımlarında öldürülme isteğini de sergileyerek Menninger'in üç unsurunu tamamlar: "… ateş etsinler -diyor-, ne yapalım? Vursunlar bizi, hepimizi öldürsünler,

kurtulalım!"(BU, 363) Roman Halim ile Suat'ın ilişkisinin daha olumlu ilerleyeceği yönünde bir intiba uyandırarak biter.

Fakir Baykurt'un *Tırpan*(1967) romanında intihar düşüncelerine kapılan Dürü'nün roman boyuncu gittiği yol Freud'un işaret ettiği, intihar ve cinayet arasındaki bağlantı olduğu görüşünü destekleyecek olaylar içerir. Roman boyu intihar düşünceleri bulunan Dürü, romanın sonunda intihar etmek yerine Kabak Musdu'yu öldürerek kaçar. Saldırgan hislerini kendisi yerine Kabak Musdu'ya yöneltir. Bu durum aynı zamanda Dürü'nün Menninger'in bahsettiği üç unsurdan olan ölme isteği ve öldürme isteğini sergilediğini gösterir.

Tırpan romanında kendisinden bahsedilen müntehirlerden olan Karakız'ın Haççça, İmiş'i sevmektedir. Ancak Haydar ile evlendirilme kararı alınca İmiş ile beraber olma imkânı ortadan kalkar. Dolayısıyla Haççça'nın intiharında sevgi nesnesinin kaybından dolayı yaşanan melankolinin saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olduğu düşünülebilir.

Yaşar Kemal'in *Ölmez Otu*(1968) romanında intihar eden Taşbaşoğlu Mehmet'in bütün köylüleri ona sırt çevirir. Ancak daha da önemlisi eşinin, Taşbaşoğlu'nun kendisi olduğuna bile inanmamasıdır. Eşi onun elini bile tutmaz. Tüm yaşadıklarında onu yalnız bırakır. Eşi de dahil tüm köylü tarafından âdeta kişiliği çalınarak yürüyen kimliksiz bir gölge hâline getirilir. Yaşadığı kayıp, melankolik bir ruh hâline girmesine sebep olur. En sonunda saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder. Ayrıca Taşbaşoğlu'nun karpuz çalarken öldürülme isteğine kapıldığı görülür:

> "'Vursunlar da kurtulayım' diyordu durmadan. 'Keşki vursa da kurtulsam. Canımdan bezdim. Ermişlik batsın, hem de yerin yedi kat dibine. Geçimimden oldum, insanlığımdan oldum. Vursa da… Keşki vursa…'"(ÖO, 286)

Ayrıca *Yer Demir Gök Bakır*'ın sonunda kimsenin Muhtar Sefer ile konuşmamasını emreden Taşbaşoğlu, *Ölmez Otu*'nda konuşmama emri yerine öldürme emri vermesinin daha iyi olacağını düşünür. Dolayısıyla Menninger'in bahsettiği ölme, öldürme, öldürülme isteklerinin üçü de onda görülür.

Yaşar Kemal'in *Ağrıdağı Efsanesi*(1970) romanında Gülbahar'ın sevdiği Ahmet'in idam edilme tehlikesi ortaya çıkar. Gülbahar, sevgi nesnesinin kaybedilmesi ihtimaliyle intihar düşüncelerine yönelir. Kayıp gerçekleşmeyince intihar düşüncelerinden de kurtulmuş olur.

Yine *Ağrıdağı Efsanesi*'de sevgi nesnesi olan Gülbahar'ı, Ahmet'e kaybetmesi sonucunda Memo'nun saldırgan hisleri kendisine yönelir ve intihar etmesine neden olur. Buna ek olarak Memo'nun intihar sürecine bakıldığında Menninger'in düşünceleriyle çok örtüşen şeyler görülür. Zindanın anahtarlarını Gülbahar'a vermesinin ardından atla karşılaşan Memo'nun, içindeki ölüm içgüdüsünü ata yönelttiği yani öldürme isteğine sahip olduğu görülür. Memo, atı öldürmemek için kendisini zor tutar: "Ata korkunç bir düşmanlıkla baktı. Kendisini tutmasa bir kılıçta atın başını gövdesinden ayıracaktı"(AE, 62) Sonra zindana döndüğünde Ahmet ile Gülbahar'ı koyun koyuna görünce bu sefer öldürme isteğini onlara çevirir: "Memo üç kere var gücüyle kılıcını sevgililerin üstüne kaldırdı, geri çekti. Bir türlü eli varıp da kılıcı onların üstüne indiremedi"(AE, 65) At ile zindan arasında birkaç kez gidip gelen Memo, sonunda kılıcını taşa vurarak kılıcı tuzla buz eder ve öldürmemeyi seçer. Ardından zindandakileri bırakarak kaçmalarını sağladıktan sonra kendisi kaçmayı denemez ya da gidip hemen intihar etmez. Bu davranışı Menninger'in bahsettiği ikinci unsur olan öldürülme isteğinin bir işareti olarak yorumlanabilir. Yaptığı ortaya çıktıktan sonra Mahmut Han'ın adamlarıyla dövüşmüşse de sonrasında birilerini öldürmesinin manasız olduğunu, dünyadan alacağı başka bir şey kalmadığını belirterek intihar eder.[441] Böylece ölme isteğini de göstererek Menninger'in bahsettiği üç unsuru tamamlar.

Ağrıdağı Efsanesi'ndeki bir diğer müntehir olan Ahmet'in intiharında da sevgi nesnesinin kaybedilmesinin saldırgan hislerin benliğe yöneltilmesine sebep olduğu varsayılabilir. Ahmet her ne kadar sevdiği kadın olan Gülbahar'ı kaybetmemiş olsa da onun hayalindeki hâlini kaybetmiştir. Gülbahar'ın Memo'ya söylediği "ne istersen yaparım" cümlesi, Ahmet için kutsal olan kadının veya doğrudan kutsal olan aşkın değerini yitirmesine sebep olur.

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*(1975) romanında Derviş Bey, onurunun kendisi için çok önemli olduğunu söyler. Onursuz bir şekilde hayatına devam etmektense intihar edeceğini belirtir. Bu noktada sevgi nesnesi Derviş Bey'in onurudur. Kayıp söz konusu olduğu takdirde bunun getirdiği utançla saldırgan hislerini kendisine

[441] Memo'nun olay örgüsündeki konumu çok güçlü biçimde olmasa da Türk edebiyatında önemli konuma sahip olan eserlerden *Sergüzeşt*'teki harem ağasını anımsatır. *Sergüzeşt*'te harem ağası, ölmek pahasına, sevdiği kadın olan Dilber'in isteği dışında tutulduğu saraydan kaçmasına yardım etmeye çalışır. *Ağrıdağı Efsanesi*'nde ise Memo daha trajik bir biçimde sevdiği kadın için, onun âşık olduğu adamın kaçmasına yardım eder ve bu uğurda canını ortaya koyar.

yönelteceğini belirtir. Ancak Derviş Bey'in intihar düşüncesi konusunda psikodinamik kuram açısından daha da dikkat çekici olan şey Menninger'in bahsettiği üç unsurun hepsini göstermesidir. İntihar düşüncesiyle ölme isteğini gösteren Derviş Bey'in, roman boyunca kendi kızı, Mustafa Bey ve jandarmalar da dahil bazı kişileri öldürmek istediği görülür. Hatta Yusuf'u birini öldürmekle görevlendirir. Romanın sonunda da Yusuf'u öldürür. Akyollu çiftliğine öldürülme amacıyla at sürmesi ise öldürülme isteğinin dışa vurumudur.

Yusufçuk Yusuf'ta oğlu Yusuf'un, eşi Mahmud'un arkadaşı Sarı Mıstık'ı öldürülmesi için Derviş Bey'e getirdiğini düşünen Meyro intihar tehdidinde bulunur. Eşinin yadigârı olan bir insanın öldürülmesini istemeyen Meyro, kaybın önüne geçmek için intihar tehdidinde bulunur. Tehdit sırasında oğlu Yusuf'u da öldüreceğini söylemesi onda ölme ve öldürme isteklerinin beraber bulunduğunu, yani Meninger'in bahsettiği iki unsuru sergilediğini gösterir.

Yusufçuk Yusuf'ta Mustafa Bey'in eşi ve oğlu, onu kalkamadığı yatağında bırakarak şehre göçerler. Neredeyse yalnız kalan Mustafa Bey, oğlunun mallarını satmasına ses çıkarmaz. Ancak oğlu Memet Ali, en sonunda çiftlik de dahil onun satılmasını hiç istemediği yerleri de satar. Bir bey olan Mustafa, aile yadigârlarının kaybıyla sarsılır. Çiftliğin yıkılışını izledikten sonra saldırgan hislerini kendisine yönelterek bataklığın içine girer. İntiharından önce Derviş Bey'i öldürmek için büyük bir istek duyduğu görülen ve oğlunu öldürmeyi deneyen Mustafa Bey'in böylece Menninger'in ölme ve öldürme isteklerini sergilediğini de belirtmek gerekir.

Yusufçuk Yusuf'un diğer müntehiri Mestan, Süleyman'ı öldürdükten hemen sonra intihar eder. Onun intiharı cinayet ve intiharın karıştığı bir olay olur. Dolayısıyla Menninger'in öldürme ve ölme istekleri onda rahatlıkla gözlemlenir.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanında Kara Kemal için sevgi nesnesi Osmanlı İmparatorluğu'dur. Bir İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu olan Kara Kemal aynı zamanda ittihatçılar arasında karar mekanizmasında etkili isimlerden birisidir: "Ne dediydi bir gün Ziya Gökalp? Bunca yıl işin içindeyim, bizi Talat mı idare ediyor, Kara Kemal Bey mi, anlayamadım, dediydi."(KK, 45) Kara Kemal, sevgi nesnesi olan imparatorluğun kendi yönetimleri sırasında kaybedilmesinden dolayı suçluluk duyar:

> "Bir koca imparatorluk bizim elimizde ölmüştü. Suç ne kadar büyükse, çekilecek cezanın da o kadar büyük olması gerekir. Biz dünyanın en ağır suçunu, biraz tartaklamayla

savuşturulur sandık. Bu anda yüzüme vuran darağacı gölgesi, suikast suçlusu olduğumdan değildir Emincim… Büyük suçun gölgesidir bu… Tarihin örneğini yazmadığı kurtlar boğuşmasına girip yenik düştük. Kurtlukta düşeni yemek kanundur."(KK, 236)

Kara Kemal, sevgi nesnesinin kaybedilmesinin suçluluğunun da etkisiyle baskını yapan polislerle çatışmak yani saldırgan hislerini onlara yöneltmek yerine kendisine yöneltmeyi seçerek intihar eder.

Tarık Buğra'nın *İbiş'in Rüyası*(1970) romanında Hatice sevgi nesnesi olan Nahit'i kaybeder. Ayrılıktan sonra intihara dair izler gösteren Hatice, Nahit ile aralarındaki gerilim geri dönülemeyecek noktalara tırmandıktan sonra da bu kaybın etkisiyle saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Tarık Buğra'nın *Dönemeçte*(1980) romanında Celâl, umudunu tamamen Handan ile olan evliliğine bağlar. Bu evliliği kafasında kutsallaştırır. Handan'ın kendisinden ayrılmasının ardından sevgi nesnesini kaybeden Celâl, melankoliye kapılarak ölmesi gerektiğini düşünür. Saldırgan hislerini kendisini yönelterek intihar eder. Çirkin olduğu yönündeki düşünceleri ayrılık konusunda kendisini suçlamasına sebep olmuş olabilir. Eğer durum böyleyse saldırgan hislerini kendisine yöneltmesi çirkin olduğu düşüncesi sebebiyle kolaylaşır. Ayrıca ölümüyle Handan başta olmak üzere kendisini incitenlerden intikam alabileceği yönündeki düşünce de yine kolaylık sağlayan başka bir etken olabilir.

Dönemeçte'nin diğer müntehiri olan Handan, çocuk yaşta ilk sevgi nesnesi olan annesini kaybeder. Annesinin kaybından sonra tüm hayatında ilişkilerini bu kaybın etkisiyle şekillendirir. Annesinin kaybından kaynaklanan saldırgan hislerini önce babasına yönelttiyse de onu sevdiği için kendisi için daha uygun bir hedef olarak üvey annesini seçer. Üvey annesinden onun hakkında iftira olan şeyler söyleyebilecek kadar nefret eden Handan, bu nefretinde kendisine âdeta bir ortak arar. Şerif'in, Handan'ın annesi hakkında konuştuktan sonra vicdan azabı duyarak onun üvey annesini çekiştirmesi, Şerif'i, Handan için çok kıymetli bir konuma getirir. Şerif'in eski kıymetini yitirmesine sebep olan şey de Handan'ın üvey annesini öven sözler söylemesidir. Handan'ın Orhan'a olan sevgisi de benzer bir noktadan alevlenir. Orhan da üvey anne elinde büyümüştür. Dolayısıyla Handan'ın sevgi nesnesi olarak nefretinde ortak olan kişileri seçtiği görülür. Ancak Celâl'in ölümüne sebep olması, tüm ilişkilerinde Celâl'in hayaletinin üstünde dolaşmasına sebep olur. İlişkileri onun

intiharıyla zehirlenir. Orhan ile evliliğinde şiddetli bir geçimsizlik yaşar. Sadece Orhan'ın kıskançlıkla Şerif'i andığı anlarda biraz olsun memnun gözükür. Handan, kötü giden evliliğinde eşiyle başka şehirlerde yaşarlarken, Celâl'in ölümünün kendisine yüklediği suçluluktan kurtulamayarak saldırgan hislerini kendisine yöneltir ve intihar eder. Ayrıca Handan'ın Celâl'i öldürmeye çalışmış olması ve kendisini öldürmesi, onun Menninger'in üç unsurundan ikisi olan öldürme isteği ile ölme isteğini sergilediğini gösterir.

Abbas Sayar'ın *Çelo*(1972) romanında Kezik'in âşık olduğu Çelo, Kezik'in babasını öldürerek hapse girer. Kezik de şiddet gördüğü ve mutlu olmadığı eşine dönmek zorunda kalır. Çelo'nun uzun sürecek bir hapis hayatı yaşayacak olması sebebiyle Kezik'in Çelo'yu yitirdiğini söylemek çok da yanlış olmaz. Bu bağlamda umudunu bağladığı yegâne sevgi nesnesini yitiren Kezik, bunun acısıyla saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Abbas Sayar'ın *Can Şenliği*(1974) romanında Hüseyin Ağa sevgi nesnesi olan eşini kaybeder. Bu kaybın ardından sevgisini yöneltebileceği başka sevgi nesneleri arar. Sevgisini yöneltebileceği ilk adres olan çocukları babalarını kovar. Daha sonra sahip olduğu eşeğe sevgisini yöneltmiş ve onunla farklı bir bağ kurmuşsa da bu yeteri kadar güçlü olmaz. Hüseyin Ağa sevgisini yönelteceği bir insan aramaktadır. Fadik ile son bir girişimde daha bulunur ama bu girişim de başarısız olur. Hüseyin Ağa kaybedilen sevgi nesnesinin ardından yeni bir sevgi nesnesi bulamayınca saldırgan hisleri kendisine yönelir ve intihar eder. Ayrıca Hüseyin Ağa'nın intiharıyla eş zamanlı olarak cinayet niyetinin de bulunması dikkat çekicidir. Hüseyin Ağa'da romanın başından itibaren görülen ölme hislerine yaşanan olayların sonucunda öldürme hisleri de karışır. Böylece Hüseyin Ağa'da Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisi görülmüş olur.

Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam*(1972) romanında Şeref'in intiharında sevgi nesnesi genele göre farklıdır. Kimi zaman idealler de sevgi nesnesi olabilmektedir. Şeref askerlikten atılarak sadece mesleğini değil, ideallerini kaybeder. Kaybedilen sevgi nesnesinin yerini dolduramayan Şeref, saldırgan hislerini arkadaşı Selim'in aksine kendisine yönelterek intihar eder.

Ruh Adam'da Kubudak'ın intiharında ise sevgilisine kavuşamadığı için sevgi nesnesi kaybı etkili olmuş gibidir. Ancak sevgisini yenemediği için intihar ettiğine işaret eden ifade, zaten hakkında çok bilgi verilmeyen bu intihardaki durumu biraz daha

karmaşıklaştırır. Yine de sevgilisine kavuşma yolunda rütbe atlamayı başaramayan Yüzbaşı Kubudak'ın, bu durumdan kendisini suçlamış olması ve bundan dolayı "süperego"sunun saldırgan hisleri egoya yansıtmış olması muhtemeldir.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında intihar teşebbüsünde bulunan Meyhaneci Hızır'ın intihar etmesinin arkasındaki sebep sevdiği kadının ona karşılık vermemesidir. Onun intihar girişimi verilen olumsuz cevapla sevgi nesnesinin ulaşılamaz bir hâle gelmesiyle ilgilidir. Reddedilişin ardından saldırgan hislerini kendine yöneltir.

Tutunamayanlar'da Ahmet Celal'in intihar teşebbüsünde ise hapse girmesinin öğretmen olmasına engel olması etkilidir. Öğretmenlik idealini yitiren Ahmet Celal, idealini kaybettikten sonra saldırgan hislerini kendisine yöneltir.

Tutunamayanlar'ın müntehiri Selim'in intihar etme sebeplerinden birisi de kadınlarla kurduğu ilişkinin istediği derecelerde olmamasıdır:

> "Çocukken güneşin tadın bilmedik
>
> Büyüdük kadının kadın bilmedik
>
> Bizi anlayacak kadın bilmedik
>
> Sevgisiz bir hayat çöl gelir bize"(T, 134)

Selim, libidosunu aktaracağı bir sevgi nesnesi bulmak için çabalar ama bunu başaramaz. Bu durum onun "eros" ile olan bağının kopmasına neden olur: "(Siz, 'Libidonun Ölümü / Filmini gördünüz mü?)"(T, 123) İntiharından bir sene önce Günseli ile karşılaşıp onunla bir bağ kursa da Günseli ile ilişkisinin yolunda gitmeyeceği yönündeki endişesi, onunla olan bağının da zayıflamasına sebep olur. Sonuç olarak Selim libidosunu yöneltebileceği bir sevgi nesnesi bulamaz. "Thanatos"a teslim olup durumun yarattığı olumsuz hisleri kendisine yansıtarak hedef olarak kendisini belirler ve intihar eder. Ancak bu noktada bir konunun daha belirtilmesi gerekir. Selim, Freud'un görüşleriyle uzlaşamadığını belirtir: "Freud ile tam uzlaşamıyordu. Daha çok Jung'a yakınlık duyuyordu. 'Beni rahatsız eden ve adlandıramadığım duygularımın, yalnız libidoya bağlanmasına gönlüm razı olmuyor' derdi."(T, 161) Ayrıca Selim'in intiharında Menninger'in bahsettiği üç unsurun ikisi görülür. Selim önce öldürülme isteğini gösterir: "Dün gece rüyamda biri beni öldürdü.(…) Beni de öldürmelerini istiyorum

artık."(T, 595) Ölme isteğini ise romanın pek çok yerinde gösterir. Zaten en sonunda da intihar eder.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*(1973) romanında intihar düşüncelerine sahip olan Nursel Hanım, intihar düşüncelerine sevgi nesnesi olan eşini kaybettikten sonra kapılır. Dolayısıyla Nursel Hanım'ın intihar düşüncelerinde sevgi nesnesi kaybı net bir şekilde ana sebeptir.

Tehlikeli Oyunlar'ın ana kişisi Hikmet ise intiharından aylar önce eşinden ayrılır. Eşiyle ilişkisi pek yolunda gitmemektedir. Evlilik sürse bile bunun Hikmet'i intihardan alıkoyup koyamayacağı şüpheli dursa da tek başına kalmış olmasının Hikmet'in durumunu daha da kötüleştirmiş olması muhtemeldir. Hikmet intiharından önce Sevgi ve Bilge arasında gelgitler yaşar.[442] Romanın sonundaysa yine yalnız kalır. *Tutunamayanlar*'daki Selim gibi o da biriyle veya birileriyle doğru iletişim kurabildiği takdirde intihardan kurtulması olasıdır. Dolayısıyla doğru bir ilişki kuramaması onun intiharında etkilidir. Uygun bir sevgi nesnesi bulamaması saldırgan hisleri kendisine yöneltmesine sebep olur: "Fakat kelimeler insana ihanet ediyor, insan kendine ihanet ediyor. *Kendinden nefret ediyor*." (TO, 385. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Tehlikeli Oyunlar'da Hikmet'in ismi belirtilmeyen arkadaşının kadınları yalnız olduğu için intihar edeceğinden bahsederek ağına düşürdüğü belirtilir. Ancak bu kişi sonunda gerçekten intihar eder. Bu kişinin intiharının arkasında yalnızlık ana sebep gibi gözükür. Dolayısıyla her ne kadar kadınları ağına düşürse de yalnızlık hissini giderecek bir ilişki yaşayamadığı varsayılabilir. Net olmamakla beraber libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesi bulamaması intihar etmesinin sebeplerinden olabilir.

Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*(1973) romanının müntehiri olan Zebercet'in intiharında sevgi nesnesinin yoksunluğu önemli rol oynar.[443] Onun aradığı şey kendisini

---

[442] Sevgi ve Bilge de aslında iki kadından fazlasıdır. İki kadının isimleri birer semboldür. Sevgi duyguyu merkeze koyan Doğu dünyasını sembolize ederken Bilge de bilgiyi ve aklı merkeze alan Batı dünyasını sembolize eder. Hikmet ise Doğu-Batı arasında kalmış Türk aydınının bir karşılığı olarak romanda yer alır. Hikmet'in kelime anlamının "bilgelik" olması da ilginç bir detaydır. Bu aydının daha çok akılcılığa yatkın olmasıyla alakalı bir durum olabilir. Çimen Günay Erkol'un işaret ettiği değişik bir ihtimale göre ise Bilge de Hikmet'in kafasındaki kişilerden birisidir. bk. Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, s. 248. Bu ihtimalden hareket edilirse Bilge, Hikmet'in kafasındaki ideal kadın tasavvurunu sembolize eden kişi, hatta belki "öteki ben"lerinden birisidir. İsimlerdeki benzerlik bu bağlamda daha da önem kazanır.

[443] Yusuf Atılgan'ın çok iyi bir okuyucu olduğu düşünülürse psikoloji konusunda da pek çok okuma yaptığı varsayılabilir. Ayrıca Güven Turan'ın, Yusuf Atılgan'ın Freud ve Jung'un pek çok eserini okuduğunu söylediğini belirtmek gerekir. bk. Güven Turan, "Kitaplar ve Yusuf Atılgan", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, s. 378.

sevecek birisidir: "İnsanca bir yakınlığa, sıcaklığa…"(AO, 88) Zebercet'in hayatında yatırım yapacağı bir sevgi nesnesinin olmadığı ama bu durumun gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın ile beraber değiştiği anlaşılır. Bu kadın Zebercet için önemli bir sevgi nesnesi olur. Kadının geleceğini umut eden Zebercet, sonunda kadının gelmeyeceğini anlayarak ciddi bir hayal kırıklığına uğrar.[444] Zebercet'in kadının gelmeyeceğine hükmetmesine sebep olan şey, kadının odasındaki bardağın kırılması sonucu odanın olduğu gibi korunamamasıdır. Arzu Özdemir, odayı koruyamayan Zebercet'in, bu yüzden kadının gelmemesi konusunda kendisini suçladığını belirtir.[445] Bunun sonucunda da libidonun yatırıldığı nesnenin yokluğunun kavranması ile suçluluktan doğan saldırgan hisleri kendisine yöneltir. Ortalıkçı kadının rüyasında kendisiyle istekli bir şekilde cinsel ilişkiye girmesi, Zebercet'in libidosunu ona yöneltebileceği yönündeki umudunu gösteriyor olabilir. Ancak tecavüz ettiği ortalıkçı kadın kendisine karşılık vermeyince Zebercet öfkelenerek onu öldürür.[446] Zebercet'in libidosunu yönlendirmeyi düşündüğü diğer kişiler Ekrem ve fahişe kadındır. Ekrem konusunda Zebercet düşünse de eyleme geçmez. Fahişeyi de otele çağırmasına rağmen fahişe gelmez. Bu iki kişinin de Zebercet'in istediği şeyi tam olarak verip veremeyeceği belirsizdir. Özellikle fahişe ile olan ilişkinin cinsellikten öteye geçmeyeceği açıktır. Ancak çift taraflı gelişen bir cinsel ilişkinin de Zebercet'e nasıl etki edeceği yine belirsiz olan konulardandır. Libidosunu yöneltecek birisini bulamayarak intihar eden Zebercet'in intiharından sonra menisinin akmasının yazar tarafından belirtilmesi de bu bağlamda ilginçtir. Zebercet'te ayrıca Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisi görülür. Önce ortalıkçı kadını ardından da kediyi öldüren Zebercet, öldürme isteğini

---

[444] Ali İhsan Kolcu, Zebercet'in cinayetinin altında yatan tek sebebin cinsel başarısızlık olmadığını aynı zamanda gecikmeli Ankara treniyle kadında ülküleştirilen duygusal yoğunluğun yitimi olduğunu belirtir. Cinayetle intihar arasındaki bağlantı da akla getirildiği zaman bu yorumun ne kadar önemli olduğu daha da iyi anlaşılır. bk. Kolcu, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası,* s. 82.

[445] Özdemir, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi,* s. 101-102.

[446] Nurdan Gürbilek ve Macit Balık, Zebercet'in kendisini belli yönlerden ortalıkçı kadın ile özdeşleştirmesinin cinayette rol oynadığını belirtirler. Nurdan Gürbilek, Zebercet'in bu cinayetle kendisinin ortalıkçı kadından farklı olduğunu imlemek ve onu öldürebildiğini görmek için cinayeti işlediğini söyler. bk. Gürbilek, *Mağdurun Dili,* s. 168-169; Balık, "Kendilik ve Ötekilik Sorunu Açısından Yusuf Atılgan'da Suç, Ölüm ve İntihar", s. 41. Sevgi nesnesi olan gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının kaybında Zebercet'in kendisini suçladığı göz önüne alınırsa, Nurdan Gürbilek'in son cümlesindeki yorumun aksine Zebercet kendisiyle özdeşleştirdiği ortalıkçı kadına, kendine duyduğu bu suçluluk hislerini yansıtmış ve onu bu yüzden öldürmüş olabilir.

doyuma ulaştırır.[447] Romanın sonuna doğru ise giderek güçlenen ölme isteğinin bir sonucu olarak intihar eder.

Anayurt Oteli'nin diğer müntehiri Faruk'un durumunda da sevgi nesnesi ulaşılmaz konumdadır. Bu ulaşılmazlık abisine karşı duyduğu suçluluk duygularıyla birleşerek saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olur.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*(1973) romanında Şadiye hem tecavüze uğrar hem de bu olay sonucunda bebeğini kaybeder. Şadiye'nin bebeğini bir annenin çocuğuna olası bağı sebebiyle sevgi nesnesi olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Ancak bebeğin Şadiye üzerinde bu tarz bir etkisinin olup olmadığı konusunun biraz tartışmalı hatta belki zorlama olacağını belirtmek gerekir. Bahsedilmesi gereken bir diğer konu ise 6 yıl sonra Şadiye şehirde bir genelevde çalışırken Salih ile karşılaştığında ikili arasında geçen diyalogdur. Bu diyalogda Şadiye'de öldürülme isteği bulunduğu görülür:

> " 'Yüreğinin kan ağladığını bildiğimden. Gelir kurtarır beni diyordum.'
>
> 'Nasıl kurtarırdım seni? Ne gelirdi elimden?'
>
> 'Bilmem; çekip vururdun belki.'" (K, 278)

Ancak burada bir öldürülme isteği öldürme veya ölme isteğinden bağımsız tek başına görülmektedir. Şadiye'deki öldürülme isteğinin ana sebebi utançtır. Bir genelevde çalıştığı için cezalandırılması gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla bahsedilen öldürülme isteği "süperego"nun baskısından kaynaklıdır. Bu düşünceler intihar düşüncelerine dönüşmez.

Kerkenez romanının müntehiri Salih ise cinsel sorunları sebebiyle cinsel ilişkiye giremez. Bu da herhangi bir kadını libidosunu aktarabileceği bir sevgi nesnesi konumuna koymasına engel olur. Kendini yetersiz bulduğu ve suçladığı bu konu "süperego"sunun kendi "ego"suna saldırmasına neden olur. İçinde bulunduğu durum onun toplumsal cinsiyet algılarından dolayı bir erkekten beklenenleri yapmasına engel olarak toplumsal cinsiyet algıları açısından bir kayıp yaşamasına neden olur. Ayrıca Salih'in intiharında cinayet ve intihar bağlantısı da görülür. Salih'in saldırgan hisleri

---

[447] Ali İhsan Kolcu ve Macit Balık, Zebercet'in kestaneciyle yaşadığı tartışmada kestaneciye olan öfkesini dışa vursa durumun farklı olabileceği ihtimali üzerinde ciddi biçimde dururlar. Hatta Macit Balık, öfke dışa vurulduğu takdirde intihar ihtimalinin önemli oranda azalacağını belirtmektedir. Zebercet'in genel olarak içe dönüklüğü üzerinden bir yorum yapmak mümkündür(Ali İhsan Kolcu'nun yorumu daha çok bu noktaya evrilir gibi gözükmektedir.) ama ortalıkçı kadın ile kediyi öldüren Zebercet'in yine de intihara yöneldiği düşünülürse kestaneciyle yaşayacağı bir tartışmanın onun intihara yönelmesini ne kadar etkileyeceği tartışmalıdır.

tamamen kendisine yönelmeden önce Sevim Kız'a yönelir. Sevim Kız'ı öldürdüğünde öldürme isteği, ardından kendi intiharında da ölme isteği görülür. Yani Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisi Salih'te net bir şekilde görülmektedir.

Ömer Polat'ın *Mahmudo ile Hazel*(1973) romanının müntehiri Zeyno'nun intiharında sevgi nesnesi bulamamak etkili olur. Kocası tarafından ihmal edilen Zeyno, libidosunu Mahmudo'ya yöneltir. Ancak Mahmudo onu reddedince utanç ile saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında hükümetin belirli düşüncelere uygun bir şekilde yaratmak istediği Aysel için sevgi nesnesi, ülküsüdür: "Ülkü de giydirilebilir üstünüze(…)"(ÖY, 31) Bu yüzden ülküsüne uygun hareket etmeye çalışır: "O'nun istediği gibi bir Türk kızı olabilirsem, Ölmez Atamızın yattığı Etnografya Müzesi'nde rahat uyuyacağına inanıyorum."(ÖY, 108) Aysel'in ülküsüne olan bağlılığı "süperego"nun kişiliğin kontrolünü aşırı biçimde ele geçirmesine ve "id"i baskılamasına sebep olur. Aysel otel odasındaki sorgulamasında bunun farkına varır. Ülküsü için üstlendiği görevler kaldırabileceğinden ağırdır: "'Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen…' İlk görev. Nedir bir ilk görev? Size verilen, sizin de gücünüzü ölçmeden yüklendiğiniz bir sorumluluk."(ÖY, 29) Sonuç olarak Aysel ve onun içinde bulunduğu nesil, hükümetin kendilerinden beklediği harika şeyleri başaramaz. Aysel'in gördüğü ilk rüya bu başarısızlık hissini çok net gösterir:

> "Doçentlikten profesörlüğe geçme sınavındaymışım. Profesörlük tezimi sunacakmışım sözde(…) Tezimi duyar duymaz harmanilerinin içinden birden canlanacaklar, yeşil yüzleri pembeleşip beyazlaşacak ve 'Yaşa!.. Yaşa!..' diye bağıracaklar… Atatürk beni alnımdan öpecek, diyorum kendi kendime. Sağ elinin işaretparmağını ileri doğru uzatarak, 'Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!' der gibi, 'Türk milleti! Hedefiniz bu bayanın gösterdiği yoldur, ileri!' diyecek(…) Masanın çevresinde oturuyorlar bu kez. Çatal bıçaklarıyla tempo tutuyorlar: 'Getir tezini, getir teziniii!.. Getir tezini, getir teziniii!..' Önlerine telaşla bir tencere dolma koyduğumun ayırdında değilmişim. Birden anlıyorum ki tezim değil, dolma tenceresi bu. Çok utanıyorum. Hele Atatürk'ten çok utanıyorum."(ÖY, 340-343)

Rüyadaki tez ve dolma tenceresi dikkat çekici sembollerdir. Aysel tez yazarak bilgili ve kültürlü yani Batılı kadını temsil eder.[448] Ancak rüyanın ilerleyen kısmında tezinin dolma dolu bir tencereye dönüşmesi toplumsal yaşamda daha pasif rolleri olan ev

[448] Tabii ki bilgili ve kültürlü bir kadın olmanın Doğulu veya Batılı olmakla bir alakası yoktur. Ancak dönemin algısı ve belki de bu algıya sebep olan bazı gözlemlenebilir durumlar bu tarz bir genellemeye sebep olmuştur.

kadınını akla getirir. Dolayısıyla rüya Aysel'in hedeflediği kişi olmayı başaramamasına işaret eder.[449] Bu başarısızlığın yarattığı hayal kırklığına kendi kişiliğini, kendi istediği şekilde kuramamanın verdiği çöküntü de eklenince sevgi nesnesi olan ülküler tamamen çöker ve intihar düşüncesine kadar uzanan bir sorgulama başlar. Hem kendi kişiliğini kurmak hem de verilen görevleri gerçekleştirmek konusundaki başarısızlıklar, Aysel'de suçluluk hissi yaratarak onun saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olur. Aysel'in saldırgan hislerini kendisine yöneltmesiyle ilgili bir konuya daha dikkat çekmek gerekir. Aysel'e iktidar tarafından dayatılan bir kadın kurgusu olduğu net biçimde görülür. Dayatılan bu kadın kurgusu, onun kendi kadınlığına yabancılaşmasına ve bundan dolayı toplumsal cinsiyet kaynaklı bir kayıp yaşamasına da sebep olur.

Ölmeye Yatmak'ın intihar düşüncesi bulunan diğer kişisi Ertürk'tür. Ertürk'ün intiharı düşünmesinin sebebi süper egosunun yaptığı baskıdır. Ertürk'ün, Andre Gide'in *Dar Kapı* eserini okuması bir Türk askeri açısından ahlaksızca bulunarak disiplin kuruluna sevk edilir. Askerî liseden atılma ve toplumdan dışlanma ihtimalinin etkisiyle süper ego bu "ahlaksızlığı" cezalandırmaya yönelir. Ayrıca Ertürk'ün askeriyenin içinde yer alması bir ülkü dolayısıyla sevgi nesnesi kaybını da akıllara getirir. Ancak Ertürk'ün korkusu bir ülkü kaybı korkusundan ziyade toplumla olan bağlarını koparacak bir damgalanma korkusudur. Dolayısıyla sevgi nesnesi olan bir ülkünün kaybıyla intihara yöneldiğini söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

Ölmeye Yatmak romanının müntehiri Nimet'in intihar etme sebebi aşktır. Dolayısıyla belirtilmeyen bir engelden ötürü sevdiği kişiye ulaşamadığı rahatlıkla varsayılabilir. Bir diğer deyişle Nimet'in intiharında sevgi nesnesinin kaybı veya ona bir türlü ulaşılamaması rol oynar.

Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi*(1979) isimli diğer romanında intihar düşüncesi bulunan Tezel'in, Aysel ile benzer bir şekilde toplumsal cinsiyet kaynaklı bir kayıp yaşadığı görülür. Ayrıca Tezel'in yalnız ve yabancılaşmış birisi olmasının yanı sıra tam anlamıyla bağlandığı bir ülküye sahip olmadığı görülür: "Artık cezaevlerinde tek kişiyi görmeye gitmedim işte. Kimse için ah vah etmez oldum. Kendime hiçbir

[449] Jale Parla, Aysel'in bu rüyasının tamamı üzerine yaptığı yorumda rüyanın bütün bir ulusun bilinçaltını sergilediğini belirtir. bk. Jale Parla, "Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılarda Rüya, Kâbus, Oda, Yazı", *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, drl. Sibel Irzık, Jale Parla, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2017, s. 185.

görev vermiyorum."(BDG, 35) Buna ek olarak üç evlilik yapan Tezel, bu evlilikleri sürdüremediği gibi, eski eşleriyle de arasında bazı sıkıntılar vardır. Çocuğuna bile yeterince sevgi göstermez. Siyasi düşünceleriyle ilgili de bir sarsıntı yaşamaktadır. Asla unutamadığı, sergide iki devrimci tarafından yüzüne tükürülmesi ve tokat yemesi onu sarsan olaylardan birisidir.[450] Bunun dışında asıl sarsan olay kuşkusuz 12 Mart Muhtırası'ndan sonraki dönemin yaşanıyor olmasıdır ki bazı devrimci arkadaşları bu sırada ciddi işkenceler görmektedir. Sami'nin kendisini arkadaşlarından geldiğini söylediği kâğıtlarla beraber yolladığı ve yardımcı olacağını söylediği kadın, kâğıtlara çöp muamelesi yapar. Bir değerlerinin olmadığını söyler ve memlekette örgüt eksikliği olduğundan bahseder. Bu kadınla yaşadıkları da yine Tezel'in önemli kırılma anlarından birisidir. Tezel sinirlenir ve böyle kişilerden bir şeyler umut ettikleri için kendilerine de suç bulur. Bunlardan hareketle Tezel'in sevgi nesnesi yokluğu ve arayışı romanda dikkat çeker. Libidosunu net bir şekilde yönelttiği bir nesneye sahip olmaması onu sıkıntıya sokar. Tezel ayrıca Menninger'in üç unsurundan olan ölme isteği dışında öldürme isteğini de iki kez gösterir. Bunların ilki sergide resimlerine saldırıldığı andadır: "Tanrım, Tanrı mısın neysen, -yoksun ya- eğer yerini tutacak başka bir şey varsa, peki öyle olsun, sen varsan koru resimlerimi! Koru beni, aklımı. Beni genç yaşımda katil etme!"(BDG, 51) İkinci olay ise kâğıtların bir değeri olmadığını söyleyen kadınla konuştuğu andadır: "Ben onların karşısına geçip, 'Sizler için o soğuk karıda öğütler bile dinlemeye katlandım. Katil olmamak için kendimi derin sınavlardan geçirdim' de diyemem."(BDG, 88) Tezel üçüncü unsur olan öldürülme isteğini göstermez.

Bir Düğün Gecesi'nde intihar düşüncesi bulunan Ayşen'in intiharı düşünmesinde sevgi nesnesi eksikliği dikkat çeker. Ayşen kendisini yalnız hisseder:

> "Benim gibi, bir merhabasızlıktan, bir sevgisizlikten, bir bakıştan, baskıdan ve açlıktan mı yoksa? Açlık. Şimdi soruyorum: Kim daha aç? Hangisi daha öldürücü?
>
> Bunu arkadaşlarıma söyleyemem. Onlara böyle bir açlığın sözünü edemem.
>
> Hızla bir sona doğru kaydığımı duyuyorum. *Burada yalnızlıktan içim kazanıyor.*"(BDG, 301. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

---

[450] Berna Moran'ın belirttiğine göre bu olay Tezel üstünde o kadar etkili olmuştur ki, onun tüm inançlarını yitirerek nihilizme sığınmasına sebep olur. Moran'a göre Tezel'in içki içmesinin sebebi de bu olayı unutma çabasıdır. bk. Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları, 19. Baskı, İstanbul 2018, s. 43.

Yalnızlığını giderecek kişi olarak da halasının eşi Ömer'i görür. Bu durumda Ömer, bir sevgi nesnesine dönüşür. Ancak Ayşen başkasıyla evlenir. Ömer ise Ayşen'e karşılık vermez. Ömer'den karşılık bulamayan Ayşen saldırgan hislerini kendisine yöneltir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*(1973) romanında Cemal'in intihar düşüncelerinde çocukluğundan itibaren çok sevdiği Sabiha'nın başka bir adamla evlenip mutsuz olmasının etkisi bulunur. Cemal libidosunu başkasına yöneltmeyi reddeder: "Evlenmek bahsine gelince, eğer hakikaten dediğiniz gibi bu işleri biliyorsanız, benim evlenmeyeceğimi, de, bunun imkânsız olduğunu da biliyorsunuz, demektir."(SD, 73) Ülkesinin içinde bulunduğu kötü durumun yanı sıra, sevdiği kadının da mutsuz bir hayat sürüyor olması Cemal'in bir anlığına intiharı düşünmesine yol açar. Cemal ölme isteğine ek olarak öldürme isteği de gösterir: "Süleyman Bey'in odasını bir daha bu hâlde görürsem evi kapattıracağımı, kendisini polise vereceğimi, bütün bunları yapmadan belki de öldüreceğimi, kendisine iyice tembih ettim."(SD, 257) Hemen sonrasında gelen satırlarda ise Cemal öfkesinin asıl hedefinin Muhtar olduğunu belirtir. Saldırgan hislerini Muhtar'a yönelttiğini itiraf eder.

Sahnenin Dışındakiler'de gümrük nazırının torunu Nuri Bey'in küçük kızının intihara teşebbüs etmesinin sebebi Muhlis Bey'e âşık olmasıdır. Romanda olayın detayları hakkında bilgi verilmez. Bir aşk intiharı olmasından hareketle bazı çıkarımlar yapılabilir. Nuri Bey'in küçük kızının intihar teşebbüsü, sevgi nesnesinin kaybedilme ihtimalinin yarattığı melankoli sonucu girişilen bir intihar olabilir.

Sahnenin Dışındakiler'in müntehiri Alâiyeli Ahmet ise kötü yola düştüğünü duyduğu eşinin durumunun daha farklı olduğunu öğrenir. Bununla beraber eşi, hayatına leke olarak gördüğü bu yaşanmışlıkla devam etmek istemeyerek ondan kendisini öldürmesini ister. Ahmet eşinin isteğini yerine getirir. Eşini kendi elleriyle öldürerek kaybeden Ahmet, melankolik hislere kapılarak idamının gerçekleşmesi için teslim olur. Ahmet pek çok kişiyi öldürmesinin yanında idam için teslim olarak hem öldürülme hem de ölme isteklerini göstererek Menninger'in bahsettiği üç unsuru tamamlar.

Necati Cumalı'nın *Acı Tütün*(1974) romanında Doktor Ziya Somer çok mutsuz olduğu bir evliliğin içindedir. Eşinden tiksinir onu bir canavar olarak görür. Eşi de Ziya'yı kendisine para yollayan bir köle gibi görür. Ziya'nın yanında yaşamadığı gibi, onu ziyarete bile gitmez. Hatta sadece para konusu için onu arar. Ziya yalnızlığından rahatsız olur. Libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesi arar: "Çok iyi biliyordu ki, artık

sevmiyordu karısını. Yüreği boştu. Sevmeyi, sevilmeyi özlemişti."(AT, 274) Ziya'nın intiharından hemen önce zihninin bu konuya doğru gitmesi ve düşündüğü şeyler, onun intihar teşebbüsünde libidosunu yöneltebileceği bir sevgi nesnesi bulamamasının ne kadar etkili olduğunu gösterir. İntihar teşebbüsünden önce evliyken tanıştığı Ülgen adında bir kıza duyduğu hisleri hatırlar. Ziya, Ülgen'e büyük bir ilgi duyar ama evli ve iki çocuk babası olduğu için kendisini ona layık görmez. Bir zamanlar eşini Ülgen gibi görmesi, sonradan Ülgen ile karşılaşması ve en sonunda Başhemşire Sabiha'yı Ülgen'e benzetmesi, kişilerden çok, karşılıklı hissedilecek duyguların önemine işaret eder. Libidosunu kimseye yöneltmeyen Ziya, melankoliye düşer ve bir süre sonra da saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar teşebbüsünde bulunur. Onun kendisi için kullandığı sıfatlar, evlilik sebebiyle çoktan kaybetmiş olduğuna dair düşünceleri, Ülgen'e layık olmadığına dair düşünceleri hep kendisini suçlamaya ve saldırgan hislerini kendisine yöneltmeye ne kadar yatkın olduğunu gösteren unsurlardır. İntihar teşebbüsünün ardından mantıklı düşünmeye başlayan Ziya, libidosunu kendisini seven Başhemşire Sabiha'ya yönelterek intihardan uzaklaşır.

Lütfi Kaleli'nin *Haşhaş*(1974) romanında maddi sorunlar sebebiyle anne olarak çocuklarına istediği gibi bakamayan Gülfinaz'ın bundan dolayı kendini suçluyor olması ve saldırgan hislerini kendisine yöneltiyor olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca tecavüze uğraması konusunda suçu olmamasına rağmen toplumun bazı kesimlerinde görülen hastalıklı düşüncelerin etkisiyle tecavüzün namusunu yitirmesine sebep olduğu yönünde bir kuruntuya da sahip olabilir. Bu ihtimallerin doğruluğu veya yanlışlığı hakkında romanda herhangi bir kısım yer almaz. Ama bahsedilen kayıpların saldırgan hislerini kendisine çevirmesine sebep olabileceğini belirtmek gerekir. Bunun dışında kendisini öldürdüğü yangında çocuklarını da kendisiyle beraber öldürmüş. Ahmet'in babasını ise yaralamıştır. Eğer çocuklarını öldürmesi bilinçli bir hareketse ölme isteğinin yanında öldürme isteğini de göstererek Menninger'in üç unsurundan ikisini sergilemiş olur. Lakin çocukların ölümünün bilinçli bir tercih olup olmadığı belli değildir.

Haşhaş romanında Rabia'nın intiharında net bir sevgi nesnesi kaybı rol oynar. Rabia sevdiği Hasan'ın evli olduğuna dair söylediği yalan sonucu, onunla olamayacağını anlar. Hasan'ı kaybetmesi giderek erimesine ve hayattan kopmasına sebep olur. Rabia'nın Hasan'ı kaybetmesiyle ilgili kendisini suçladığı da görülür: "Bütün köy söz bir edip kötüledi Hasan'ı. Ben de kapılmadım mı onlara? Kapıldım."(H,

196) Saldırgan hislerini kendisine yönelten Rabia önce yemeden içmeden kesilir, sonra da kendisini asarak intihar eder.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*(1974) romanında Emine'nin annesi baskıcı bir tiptir. Bu yüzden Emine'nin onunla ilişkisi olumsuzdur. Daha çocuk yaşta annesinin sevgisizliği, sevgi nesnesi kaybına sebep olur. Ablası Seçil, bu dönemde Emine'nin sevdiği kişi olarak annesinin yerini alır. Seçil'in İstanbul'a yollanması, ikinci kez sevgi nesnesinin kaybına sebep olur. Bu kaybın sonucunda ablasının gittiği gün saldırgan hislerini kendisine yöneltir: "Birden ağlamaya başlamıştı. Ağladıkça öfkesi kendisine dönüyordu"(KY, 388) Zamanla ablasının da başkaldırmayı bırakarak annesinin istediği hayatı yaşamaya başlaması, dolayısıyla annesine benzemesi sebebiyle Emine'nin ona olan sevgisinde de körelme olur. Emine son olarak ideallerini sevgi nesnesi hâline getirir. Dava arkadaşları hapisteyken kendisinin salınmasının verdiği suçluluk, saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olur. Zihninden çözülme yaşadığı takdirde intihar edeceğine dair bir düşünce geçirir: "Orda, onca dayandın dayandın da burada niye çözüldün? Didişme gücün yittiyse, bu sarsaklığın sürecekse yandın. At kendini Emine camdan!"(KY, 432) Bahsedilen çözülme ideallerine ihanet etmesine ve onları yitirmesine sebep olacak bir unsurdur.

Kırk Yedi'liler'in müntehiri Seçil'in intiharında da sevgi nesnesinin kaybının getirdiği melankoli büyük oranda rol oynar. Baskıcı bir anneye sahip olduğu için hayatının ilk sevgi nesnesi konusunda zaten sorunlar yaşayan Seçil, çok sevdiği Ertegün Üsteğmen'in kendisinden ayrılma haberini öğrendikten sonra saldırgan hislerini kendisine yöneltir: "Ertegün'ü öpmüş olmaktan şimdi utanıyorum."(KY, 145) Bunun sonucunda ilk intihar teşebbüsünü gerçekleştirir. İstanbul'da iken doğru bir anne modeli olarak anneannesi ile bağ geliştirir. Lakin anneannesi de vefat eder. Anneannesiyle muhtemelen bunu kısmen başarmış olsa da Ertegün Üsteğmen'den sonra libidosunu yönelteceği birini bulamaz. Emine'nin, sevgilisi Haydar ile Seçil'i ziyarete gittiği gün Seçil'in evinden ayrılırken düşündüğü şeyler, Seçil'in sevgi nesnesi eksikliğine işaret eder: "Gözlerinde epeydir Emine'nin görmediği bir durgunluk vardı. O gün neydi Seçil'in özlediği?.."(KY, 275) Sevgisini vermeye en yakın kişi olarak gördüğü kardeşi Emine, yaşadıkları hayattaki farklılıklar nedeniyle ona sırtını döner. Sonuç olarak libidosunu aktaracağı bir sevgi nesnesi bulamayan Seçil, saldırgan hislerini sürekli kendisine yöneltir. Onun defalarca intiharı çözüm olarak görmesi bundan kaynaklanır.

Ayrıca Seçil'in "süperego"sunun idi üzerinde çok büyük bir baskı kurmasının da intiharında etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Bu baskı toplumsal cinsiyet algılarının yarattığı kayıpla yakından ilgilidir.

Kırk Yedi'liler'de Kiraz tarafından anlatılan Mecit ile Zelo'nun intiharında sevgi nesnesinin kaybedilmesi ihtimali ikiliyi intihara sürükler. İkili birbirlerini kaybetmektense ölmeyi yeğler.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş*(1974) romanında intihar tehdidinde bulunan Deniz, Deniz'in sevgilisi, Deniz'in babası ve Deniz'in annesi Roza Raziye'nin tehditlerinde ne kadar samimi oldukları belli olmasa da intihar tehdidinde bulunma sebeplerinden hareketle sevgi nesnesi olan sevgilileriyle olmalarına izin verilmediği takdirde saldırgan hislerini kendilerine yöneltecekleri görülür.

Aziz Nesin'in *Surnâme*(1976) romanının ana kişisi olan Hayri'nin uğradığı tecavüzler sebebiyle yaşadığı kayıp hissinin yarattığı melankoli, saldırgan hislerini kendisine çevirmesine neden olur. Ayrıca ölme isteği ve öldürme isteği sergilediği görülür. Kürt Kamil'i öldürmek için hazırlık yapan Hayri, onun transfer edilmesinin ardından istediği şeyi denemeyi başaramaz. Ancak sonradan çıkan olaylarda hapishanenin en tehlikeli kişilerinden olan İlhami'yi öldürür. Ayrıca İlhami olan kavgasında öldürülme isteğini de sergiler:

> "Öldürürse öldürsün gayrı (…)
>
> İlhami hırsla kaptı şişi.
>
> -Ulan sen ölümüne susamışsın! diye nağralandı."(S, 61)

Böylece Menninger'in üç unsurunu tamamlamış olur.

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına*(1975) romanının ana kişisi Kenan'ın intihar etmesinin sebebi sevgi nesnesi olan Günsel'i kaybetmesidir. Kenan, Günsel ile tanıştıktan sonra onu yaşama bağlayan tek şey Günsel'dir. Onun kaybından sonra Kenan yaşama tutunamaz. Kenan'ın intiharı kendisine atılan iftiraya inanarak onu terk eden Günsel'den intikam alması olarak da görülebilir. Kenan'ın intihara giden sürecinde Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ikisi görülür. Ölme isteğine ek olarak görülen unsur öldürme isteğidir. Kenan romanın başlarında eşini neredeyse öldüresiye döveceğini düşünür. Sonrasında eşini öldürme isteği olup olmadığını sorgular: "Nerden çıkardı öldürmek istediğimi. İstiyor muyum?..."(BGTB, 336) Nermin ile olan başka bir

tartışmasında onu öldürmeye dair düşünceleri olabileceğini gösteren sözler söyler: "Siktir ol diyorum sana… Siktir ol git buradan… Katil mi etmek istiyorsun beni eşşoğlueşşek… Ağzına sıçtığımın kaltağı, defol başımdan diyorum sana…"(BGTB, 363) Kenan, romanın sonlarında, en başta düşündüğü şeyi yaparak eşi Nermin'e yüksek derecede fiziksel şiddet uygular. Lakin Nermin'i öldürmez.

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları*(1975) romanında Nazlı, sevdiği adam olan Merdan ile beraber olamadığı ve başkası tarafından kaçırıldığı takdirde kendisini öldüreceğini söyler. Bu olası bir sevgi nesnesi kaybının onu melankolik bir ruh hâline sokacağını ve saldırgan hislerini kendisine çevirmesine sebep olacağını gösterir. Ayrıca Nazlı, Kerem'in kendisine sunduğu seçeneklerde ölümü seçmesi ve Bekir Bey'i öldürmeyi düşünmesi, onun Menninger'in üç unsurunu da sergilediğini gösterir.

Kanlıdere'nin Kurtları'nda Leyli'nin eşi Yusuf Kore'de savaşta ölür. Sevgi nesnesini kaybeden Leyli, Yusuf'un kardeşi Merdan ile evlenmek istese de Merdan onu reddeder. Bu da libidosunu tekrar yöneltebileceği kişiye giden yolların kapatılması anlamına gelir. Ancak Leyli'nin ölümünde asıl etkili olan şey tecavüze uğraması ve namus bahanesiyle evinden kovulmasıdır. Her ne kadar olayda tecavüze uğraması dolayısıyla kendi suçu olmasa da toplum tarafından namusunu kaybetmiş birisi olarak görülür. Bu kayıp onu melankoliye sürükleyerek çaresiz bir şekilde saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olur.

İrfan Yalçın'ın *Pansiyon Huzur*(1975) romanında İnci, on üç erkekle beraberlik yaşadığını belirtir. Bununla beraber Ayla'ya söylediği cümle bu beraberliklerin derecesini sorgulamaya açar: "Para için kendimi satmak orospuluk sayılmaz ki!"(PH, 125) İnci romanın çeşitli yerlerinde bir eş istediğini belirtir. Onun eş isteği sevgiden ve cinsellikten çok korunma hissi içindir. Bu bağlamda onun kiraladığı apartman dairesini pansiyona çevirmesi çok dikkat çekici bir hâl alır. Zira bilindiği üzere *Ölmeye Yatmak* ve *Anayurt Oteli* romanlarında otel, farklı anlamlara gelen bir semboldür. *Pansiyon Huzur*'da da pansiyon benzer bir işlev görür. Tüm yalnızlık korkusuna rağmen insanlardan ve dünyadan âdeta kaçar hâle gelen sevgisiz kalmış İnci için pansiyon, ilk sevgi nesnesi olan annesinin rahminin yerini tutar. Pansiyondan atılma tehlikesinin üzerinde ciddi etkiler yaratması da bundandır. Romanın sonunda pansiyonda kimsenin kalmamış olması ve maddi durumu göz önünde bulundurulunca İnci'nin çok geçmeden pansiyondan atılacağı öngörülebilir. Zaten dengeli bir insan olmayan İnci, bu kaybın

ihtimaliyle daha da dengesiz bir hâl alır. Sonunda da melankolisi sebebiyle saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Pansiyon Huzur'da Ayla'nın babası, oğlunun vefatından sonra ilk başta saldırgan hislerini eşine yöneltir ve ona fiziksel şiddet uygular. Ancak sonunda melankolinin etkisiyle saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Levent Ağralı'nın *Göçük*(1976) romanında intihar eden Halil, kanlılarından kaçtığı için sevdiği herkesi ve evini arkasında bırakarak kaybeder. Ayrıca evini bırakarak gittiği yerlerden de kanlıları kendisini bulduğu takdirde kaçmak zorunda kalması, başka yerlerde kurduğu bağları da kaybetmesi anlamına gelir. Kendi adını bile kullanamayan Halil'in bu kayıpları, kanlılarının yine kendisini bulduğu yönünde düşünmeye başlayınca melankolik bir ruh hâline girmesine sebep olur. Saldırgan hislerini kendisine yönelten Halil intihar eder.

Sevinç Çokum'un *Zor*(1976) romanında Ertuğrul'un intiharı düşünmesine sebep olan ana sebeplerden birisi sevdiği Birgül'ün babasıyla ilişkisi olduğunu fark etmesidir. Babasıyla Birgül'ü gördüğünde ölüm düşüncesine kapılır: "Ortalık boşaldığında birden yorulduğunu ölecek kadar yorulduğunu anlıyor."(Z, 132) Ertuğrul'un durumu zaman geçtikçe daha da kötüye gider. Farklı zamanlarda intihar etmeyi düşündüğünü belirtir. Onun bu düşüncelerinde girdiği melankoli sonucu, saldırgan hislerini kendisine yöneltmesi etkili olur.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında Sine, Osmanlı paşasıyla evlenmesi tertip edildiği ve kendisini bir zamandır bu yöndeki hayallerle yönlendirdiği için Şardan'ı reddeder. Sonra bundan pişman olan Sine, Şardan'a haber yollasa da onunla kavuşamadan Şardan ölür. Yas tutan Sine, Şardan'ın ölümünden kendisini suçlar. Melankolisinin etkisiyle saldırgan hislerini kendisine yönelten Sine, toplumsal tepkilerden dolayı intihardan vazgeçer. İntihardan vazgeçtikten sonra saldırgan hislerini sorumlu gördüğü Osmanlı paşasına yöneltir: "Evet, madem paşa da Şardan'ın ölümünden sorumluydu, öyleyse cezayı da birlikte çekmeliydi, Ağulu yaşamıyla onun dünyası da zehirlenmeliydi."(KD, 576) Sine, paşanın hoşgörülü tavrı sebebiyle bir süre sonra bu düşüncelerinden utanç duyar.

Kölelik Dönemeci'nde Satanya ise suçsuz olmasına, tecavüze uğramasına rağmen namusunu kaybettiğini düşünerek saldırgan hislerini kendisine yöneltir:

> "Ama öyle kök salmıştı ki piç, ne yaptıysa yerinden oynatamamıştı. Ondan kurtulmanın tek çaresi, onunla birlikte uçurumdan Çıvaha'nın kucağına atılmak ya da kimseye görünmeden bilinmedik diyarlara savuşmaktı. Evet, alnındaki yüz karasından da, soyunun onuruna leke çalmaktan da ancak böyle kurtulabilirdi."(KD, 604)

Satanya bu düşüncelerine rağmen intihar etmez.

Kölelik Dönemeci'nin müntehiri İlôna da Pavel adındaki sevgilisini unutamaz. Bir köle olan İlôna, saldırgan hislerini, kendisini köleleştiren Pşi Dole'ye yönelterek onu baştan çıkarıp ailesinden koparark intikam almak ister. Ancak bu durumdan Pşi Dole değil, onun eşi ve çocukları zarar görür. Bunu fark eden İlôna yöntem değiştirerek onu boğar. Ancak bunu yaparken kendisini de öldürür. Bu durum İlôna'nın, Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ölme ve öldürme isteklerini sergilediğini gösterir.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında intihar düşüncesi bulunan Armağan'ın toplumsal cinsiyet algıları sebebiyle bir kayıp yaşadığı ve bu kayıp sebebiyle melankolik duygulara kapılarak saldırgan hislerini kendisine yönelttiği görülür. Armağan'ın içerisinde bulunduğu bir diyalog kadınların yaşadıkları kayıplar üzerine dikkate değerdir:

> "'Bence buradaki kadınlar daha mutlu değil. Yani çoğunluğu demek istiyorum. Ekonomik baskıların yanında ahlaki ve dinsel baskılar kadınların çoğunu eziyor.'
>
> Armağan bu sözlerle Semra'ya karşı çıktı. Semra sigarasının dumanları arasında gözlerini kısarak:
>
> 'Ama hiç değilse oradaki yalnızlık ve bunalım burada yok.' dedi.
>
> 'Kadınlar bunalımlarını, sıkıntılarını açığa vurup kendilerini savunamayacak kadar ezik durumdalar da ondan belki…'
>
> Öğretim üyesi olan Turgut elindeki içkiden bir yudum alıp söze girdi:
>
> 'Kapitalist ülkelerde Pazar ilişkileri daha baskın çıkıyor. Yabancılaşma oranı artıyor, insani duygular zayıflıyor. Böylece bunalımlar da artıyor tabii. Ama oralarda kadının kendini gerçekleştirmesi ve savunması buradakinden daha kolay herhalde…'"(AMK, 94)

Armağan'ın intihar düşüncelerinde ilk bakışta eğitim hayatının bitecek olması etkili gözükse de tüm bu konunun altında da yine cinsiyeti üzerinden kendisine uygulanan baskı yatar. Bahsedilen kayıp Armağan'ın hayatını derinden etkiler. Annesi gibi olmak istemeyen Armağan, okuyamazsa onun gibi olacağından korkarak intihar düşüncesine kapılır. Armağan ergenlik döneminden sonra, diğer kadınlardan farklılaşmasına ve

erkeklere karşı mesafeli bir duruş sergileyerek cinsellikten yoksun ilişkiler kurmasına rağmen bu sorunlarla bir şekilde baş etmeyi başarır. Onun ketlenmiş cinselliği ailesinin baskıcılığıyla ve annesi gibi olmak istememesiyle birleşince libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesi bulmasının zorluğu anlaşılır. Armağan'ın romanın bir yerinde çocuk sahibi olmak istemesi de çocuğun ideal bir sevgi nesnesi olarak bu sorunu çözecek olmasıyla ilişkilidir. Armağan'ın romanın sonlarında hayatın değerini aradığını söylerken bahsettiği değer, libidosunu yönelteceği bir insan veya bir ülkü olabilir. Romanın sonunda da Armağan'ın hem kendisiyle hem de ailesiyle barışma yoluna girdiği ve Sinan ile de normal bir ilişkiye doğru ilerlediği sezilir.

Alnında Mavi Kuşlar'ın intihar teşebbüsünde bulunan Suzan'ı ise sevdiği kişiden ayrılması veya onun kendisini terk etmesi sebebiyle intihara teşebbüs eder. Dolayısıyla kaybedilen sevgi nesnesinin yarattığı melankoliyle saldırgan hislerini kendisine çevirmiştir.

Aysel Özakın'ın *Genç Kız ve Ölüm*(1980) romanında Nuray İlkin, ilk sevgi nesnesi olan annesini, onun intihar etmesi sonucu çocuk yaşta kaybeder.[451] Diğer insanlardan farklı olmak isteyen Nuray, aşkı kimseye benzememek olarak görerek Cemil ile evlenir. Cemil, onun annesinin yerine koyduğu sevgi nesnesidir. Ancak bu uzun sürmez. Çünkü Cemil evlendikleri günün gecesi Nuray'ı tecavüz ile tehdit eder ve onun vücudu üzerinde tahakküm kurar. Evliliğini tutsaklık olarak gören Nuray'ın tek amacı bir birey olabilmek hâline gelir. Bu yüzden eşinden ayrılır. Ancak eşinden ayrılması birey olmasının önünü açtığı gibi, toplum konusunda da sıkıntılar yaşamasına sebep olur.[452] Nuray yaşlandıkça yalnız kalmaktan çok daha fazla korkar hâle gelir. Libidosunu yöneltecek birisini arar. Hatta eski eşi Cemil ile bile yakınlaşır. Lakin bu yakınlaşma sonunda eski yaralar tekrar ortaya çıkar. Nuray tek umudu olarak kızını görür: "Çünkü kızı, aralarındaki uzaklığa karşın umut veriyordu ona. Onu karanlık bir kuyu gibi hep ayağının dibinde duyduğu annesinin intiharından kurtaracak olan da

---

[451] Zeliha Dişçi, Nuray'ın toplumsal cinsiyetin yarattığı kayıp sebebiyle melankoli etkisine girdiğini belirtir. Onun hüznünün ve itaatsiz tavırlarının sebebi budur. Toplumsal cinsiyetin yarattığı kayıp saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine neden olur. Annesi dahil tüm kadınların değersizliği nedeniyle anlam kaybı yaşar. İlgili makale için bk. Dişçi, "Toplumsal Cinsiyetten Melankoliye: *Genç Kız ve Ölüm*'de Var Olmanın İkircikliği", *Monograf*, S. 11 (2019), s. 56-81. Bahsedildiği gibi aynı durum Aysel Özakın'ın diğer eseri *Alnında Mavi Kuşlar*'ın ana kişisi olan Armağan için de geçerlidir.

[452] *Alnında Mavi Kuşlar*'ın ana kişisi Armağan da bunu ailesinden ayrılarak sağlar. Armağan'a sıkıntılar yaşatan yegane şey ise ulaştığı farkındalık seviyesidir.

kızına duyduğu umuttu."(GKÖ, 178) Dolayısıyla Nuray'ın libidosunu kızına yönelttiği ve onun için hayatta kaldığı söylenebilir. Ayrıca kendi yaşam deneyimlerinden dolayı annesinin kendisine yaptığı gibi, kızını yalnız bırakmaması gerektiğini düşünmüş olması epey olasıdır.

Genç Kız ve Ölüm'ün müntehiri olan Nuray'ın annesinin ise toplumsal cinsiyet algıları sebebiyle yaşadığı kayıp sonucu melankolik bir ruh hâline girerek saldırgan hislerini kendisine yöneltip intihar ettiği görülür. Onun erkeklerle yarışan tavrı önemli oranda bu kayıpla bağlantılıdır. İçinde bulunduğu durumun süper ego ile id arasında ciddi bir çatışmaya neden olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Burhan Günel'in *Aksayan(*1979) romanında Turan, ilgiye, sevgiye ve hoşgörüye ihtiyaç duyduğunu belirtir. Talep ettiklerinin bir anneden de beklenebilecek şeyler olması dikkat çekicidir. Turan'ın annesiyle ilişkisinin pek iyi olmaması ve ona yabancılaşmış olması bu bağlamda önem kazanır. İlk sevgi nesnesi olan annesi yerine başka kadınları koymaya çabalasa da bu gerçekleşmez. Annesine dönüşü de hayal kırıklığıyla sonuçlanır. Hayatı için önemli noktaya konumlandırdığı pilotluk bir ideal olarak ele alınabilir. Kazadan sonra pilotluk yapması imkânsız hâle gelen Turan askerliği bırakır. Elinde sadece müzik ve baterisi kalır. Ancak bacağındaki sorun sebebiyle bateri çalmakta da zorlanmaya başlar. Tüm bu kayıplar onun melankoliye kapılarak saldırgan hislerini kendisine yansıtmasına sebep olduğu için intihar teşebbüsünde bulunur.

Rasim Özdenören'in *Gül Yetiştiren Adam*(1979) romanında Sitare, çevresindeki insanların düşüncesine göre Yavuz'u sever. Zelda'nın kuzeni Martha'yı, Yavuz konusunda kendisine rakip çıkarmasından rahatsız olur ama elinden bir şey gelmez. Dolayısıyla Yavuz'un kaybı bir sevgi nesnesi kaybı olabilir. Ancak Sitare net biçimde Yavuz'a ilgisi olmadığını belirtir. Ayrıca Sitare kimseyi sevemeyeceğini belirtir: "Sevmeye yeteneğimin olmadığını bilmiyorsun. Sana mahsus değil, kimseyi sevemem ben."(GYA, 92) Eğer dedikleri doğruysa Sitare libidosunu kimseye yöneltemeyen birisidir. Onun hayatında belli bir amacı olduğuna dair herhangi bir kısım da romanda yer almaz. Dolayısıyla insanlara yöneltemediği libidosunu yönelttiği başka herhangi bir şey de görülmez. Bu yüzden hayat onun için saçma ve amaçsız bir hâl alır. Otuz beş sene yaşamanın ona yetmesinin sebebi de budur. Artık hayatında yaşamak isteyeceği bir deneyim bulamaz. Romanın çeşitli yerlerinde kendisini suçlamaya yakın cümleler

kurduğu da görülen Sitare, melankolik düşüncelerinin etkisiyle saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder. Sitare romanın sadece bir yerinde neden aklına geldiğini de sorgulayarak bahsetse de onun intiharında rol oynamış olabilecek bir sevgi nesnesi kaybından da ayrıca bahsetmek gerekir. Sitare'nin sakat çocuğu üç yaşında vefat eder. Bu ölümün Sitare'yi etkilemiş olduğu ve Sitare'nin çocuğun yaşıyor olmasını dilediği görülür. Çocuğun onun libidosunu yöneltebileceği uygun bir sevgi nesnesi olma ihtimali yüksektir. Ancak vefatıyla kendi cümlelerinden de hareketle Sitare'nin birini sevme ihtimali ortadan kalkar.

Fatma İrfan Serhan'ın *Marziye*(1979) romanında Hatike, eşi onları yıllar sonra yanına aldırtınca, onun kendisine kuma getirdiğini öğrenir. Eşi sürekli kuması olan Naciye ile ilişkiye girer. Hatike'yi bir ırgat gibi görür. Hatike bu durumun ağırlığına dayanamayarak melankolik bir ruh hâline girer. En sonunda da saldırgan hislerini kendisine yönelterek intihar eder.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanında Gökmen'in intihar düşünceleri net bir şekilde âşık olduğu Belkıs'a ulaşamamasıyla ilgilidir. Sevgi nesnesinin ulaşılmaz olması, libidoyu yöneltecek bir nesne bulamayan Gökmen'in melankolik bir ruh hâline girmesine ve saldırgan hislerini kendisine yöneltmesine sebep olur: "Gelgelelim yarımadanın doğasına, görünümüne egemenlik kurmuş melankoliyi kimse ayrımsamıyordu. Bu da şaşırtıcıydı. Karaduygularla boğuluyordu insan."(CK, 109-110) Oyunda kendisine Belkıs'ın ağzından mantar cücesi şeklinde hitap etmesi de Belkıs'ın kendisine olan ilgisizliğinden dış görünüşü başta olmak üzere kendisini suçladığını gösterir. Bu suçluluk saldırgan hislerini kendisine yöneltmesinde önemli bir rol oynar.

Cehennem Kraliçesi'nin müntehiri olan Mehmet'in intiharında ise iki farklı sevgi nesnesinin kaybı rol oynar. Bunlardan ilki idealidir. Mehmet topluma yararlı olmak isteyen birisidir. Bu faydayı sosyalist inancına uygun olarak sağlamak amacındadır. Ancak çıkarmak istediği dergiyi çıkaramamasının ardından sosyalist çevresinden de dışlanır. Bu dışlanmanın ardından Mehmet, düşüncelerine ne kadar uygun bir birey olduğunu da sorgular. İşçileri yeterince anlayamayan niteliksiz bir kentsoylu ve bir küçük burjuva olduğu sonucuna ulaşır. Dolayısıyla onlara ters düşerek sevgi nesnesi olan ideallerini kaybeder. Mehmet'in bir diğer sevgi nesnesi kaybı ise sevdiği eşi Semra ile ilişkisinin kötü gitmesi sonucu gerçekleşir. Semra her ne kadar

Mehmet'in intiharından önce tekrar denemek istediğini söylese de Mehmet evliliklerinin öldüğünü ve Semra'ya yük olduğunu düşünür. Bu iki kayıp onun melankoliye düşerek ölüm saplantısına tutulmasına neden olur: "sonra da ölüm. ölmek isteği. ölüm tutkusu. yaşama içgüdüsünün yitimi."(CK, 222) Mehmet'in bu sözleri, thanatos ve eros arasındaki savaşın galibinin thanatos olduğuna net bir şekilde işaret eder.[453]

Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanında anlatıcı, ebeveynlerinden yeterince sevgi görmez. Evinden kaçıp gitmek ister. Yaptığı evlilikler de boşanmayla sonuçlanır. Romanın bir yerinde evliliklerinden birini sevmeden yaptığını da belirtir. Ek olarak cinselliğe gereksinim duymasıyla ilgili kısımlar da yine romanda yer bulur. Cinsellik için evliliğe gerek olmadığına dair görüşü toplumun genel düşüncelerine karşı başkaldırdığını gösterir. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde kadın anlatıcının, libidosunu yönelteceği bir sevgi nesnesinin romanda yer almaması dikkat çekici olsa da ondaki asıl kayıp toplumsal cinsiyet algılarından kaynaklanmış gibi gözükmektedir. Bu bağlamda yazarın ailesinin, abisi Demir Özlü'ye erkek olduğu için daha fazla sevgi göstermiş olduğu yönündeki bilgi çok daha fazla önem kazanır.[454] Ayrıca *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde dikkat çeken bir noktaya daha değinmek gerekir. Romanda eros ve thanatos olarak da bilinen yaşam ve ölüm içgüdülerinin birbirine karıştığı görülür:

> "Bu adamla yatınca eksiksiz bir boşalma duyuyorum, ama sonunda salt bir boşluk. Bir anda karamsarlığa düşüyor, mutsuzlukla baş başa kalıyorum. Sevişme yolculuğu, coşkusu, ölüm isteğiyle bitiyor."(ÇSG, 42)

Dolayısıyla orgazm olmak ve ölüm düşüncelerinde net bir bağ göze çarpar.[455] Romanın da bir cinsel ilişkiyle bitmesi bu bağlamda dikkat çekicidir.

---

[453] Romanın başlarında Mehmet, Freud ile dalga geçerken ilerleyen kısımlarda "yoksa freud'a inanmaya mı başlıyorum"(CK, 162) şeklinde bir cümle kurar.

[454] Hacire Aktaş, "Tezer Özlü'nün 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' Adlı Romanında Kafkaesk Etkiler", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2019), s. 19.

[455] Bu bağlamda Ayla Gökmen'in Tezer Özlü'nün iki öyküsünden hareketle yazdığı makalesini zikretmek gerekir. Zira Gökmen, orgazm ve ölüm arasındaki bağlantıya bir hayli dikkat çeker. bk. Ayla Gökmen, "Bir Ruh Çözümsel Okuma: Tezer Özlü'nün İçsel Dünyasına Öyküleriyle Yaklaşım", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5 (2001), s. 109-124.

4. 2. Sosyal Bütünleşme Kuramı

Emile Durkheim'ın sosyal bütünleşme kuramına göre intiharlar dört sınıfa ayrılır. Bunlar bencil intihar, özgeci intihar, kuralsız intihar ve yazgısal intihardır. Bencil intihar ve kuralsız intihar bireyin toplumdan kopmasıyla, özgeci intihar ile yazgısal intihar ise bireyin toplumla fazla bütünleşmesiyle ilgilidir.

4. 2. 1. Bencil İntiharlar

Durkheim'ın kuramının intihar sınıflandırmasındaki ilk sınıf "bencil intiharlar"dır. Durkheim bencil intiharları isimlendirirken hareket ettiği noktayı şu şekilde açıklar:

> "Bireyin ait bulunduğu öbekler ne denli zayıflarsa, bireyin o öbeklere bağı o denli gevşer; böylece kendi çıkarlarına dayanan davranış kurallarından başkasını da tanımaz. Şu halde 'bireysel ben'in 'toplumsal ben' karşısında ve onun aleyhine aşırı biçimde kendini göstermesine 'bencillik' adı verilmesi uygunsa, ölçüsüz bir bireyleşmeden doğan intihar türüne de 'bencil intihar' denmesi uygun olacaktır."[456]

Bencil intihar sınıfına giren intiharlarda, birey toplumla yeterince bütünleşemez ve ondan bir oranda koparak yabancılaşır. İnsan sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla çevresindeki diğer insanlarla olan ilişkisinde yaşanan bu çapta bir kopukluk onun hayatı üzerinde çok ciddi etkiler yaratır. Emile Durkheim ne kadar bireyselleşirse bireyselleşsin bir insanın her zaman toplumsal bir yanı kalacağını belirtir[457] ve bu toplumsal yan yeterli seviyede olursa bunun insanı nasıl koruyacağından bahseder:

> "(…) sevdikleri bir insan topluluğuyla dayanışma durumunda oldukları zaman, uğrunda kendi çıkarlarından vazgeçtikleri çıkarlara ihanet etmemek için yaşama sıkı sıkıya sarılırlar. Onları ortak davaya bağlayan ilişkiler yaşama da bağlar ve zaten gözlerini diktikleri yüksek amaç, özel rahatsızlıkları, huzursuzlukları derinden hissetmelerine engeldir."[458]

---

[456] Durkheim, *İntihar*, s. 202.

[457] *a. g. e.* , s. 209.

[458] *a. g. e.* , s. 203.

Bu bağlar aile, din ve millî duygular gibi farklı şeylerle güç kazanabilir. Bencil intiharlarda birey bu bağları yeterli ölçüde kuramaz. Bundan dolayı yaşamak için bir neden bulamayarak intihar eder.[459]

Orhan Hançerlioğlu'nun *Bordamıza Vuran Deniz*(1960) romanında Sedat, kendi isteğiyle sevdiği kadından ayrılır. Kalabalık bir aileye sahip olmasına rağmen ailesiyle bağında da problemler bulunur. Gaziantep'e gittiğinde de toprak sahibi olmasına rağmen çok safça davrandığı için oradaki köylüler tarafından da bir nevi kullanılır. Kendisi de romanın bir noktasında topluma olan uyumsuzluğundan bahseder:

> "Senden başka dertleşebileceğim kimim kaldı? Öğretmen dostlarımla aynı dünyadan olduğumu sanıyordum; ne yapsam, ne etsem, her şeyden önce ben de bir öğretmenim, diyordum. Yanlışmış. Onlar beni anlamıyorlar. İçmekse ben de içiyorum, bezikse ben de oynuyorum. Ama kapılar kapandığı zaman… çok, pek çok sıkılıyorum kardeşim. İçimdeki boşluk daha da büyüyor. Sanki uçsuz bucaksız bir denizin ortasındaymışım. Çevremde kimsecikler yokmuş(…) Anneme rağmen, sana rağmen, inançlarıma rağmen tek başımayım."(BVD, s. 100)

Sedat, görüldüğü üzere bir dönem meslektaşlarının kendisine benzer olabileceğini düşünerek bir başka bağ yaratmaya çalıştıysa da sonunda bu düşüncesinin de yanlış olduğu kanaatine varır. Sedat'ın ideal insan kurgusuyla toplumda gördükleri birbiriyle çelişmektedir. Bu yüzden de o toplumun içinde kendisini yalnız hisseder. Dolayısıyla Sedat'ın intiharı toplumla arasındaki bağların büyük ölçüde zayıflaması sonucu gerçekleşir.

Erhan Bener'in *Loş Ayna*(1960) romanında intihar düşünceleri bulunan Mahide'nin bu düşüncelerinde toplumla uyumsuzluğu ve yalnızlığı etkilidir. Mahide, kişiliği ve cinselliğe olan düşkünlüğü sebebiyle toplum tarafından pek hoş karşılanmaz. Dolayısıyla onun intihar düşüncelerinin ardında yatan sebebin toplumdan kopukluğu olduğu görülür. Hem genç yaşta evlenmiş hem de genç yaşta dul kalmış olması akıllara kuralsız intiharı da getirir. Ancak Mahide'nin dul kalmasının onun üzerinde kuralsız intihar ile bağdaştırılacak bir etkisi yok gibidir. Hatta Mahide'nin hayatını daha da kolaylaştıran bir unsur olarak bile görülebilir. Bu yüzden onun intihar düşüncesini bencil intihara yakın saymak daha doğru durmaktadır.

---

[459] *a. g. e.* , s. 263.

Loş Ayna romanının bir diğer kişisi Selçuk'un ebeveynleri ölmüştür. Ablaları ise evlenmiş ve Selçuk'u sahiplenmemişlerdir. Aile olarak sahip olduğu tek kişi abisi Sahir'dir. Ancak Selçuk yine de kendisini yalnız hisseder ve anlaşılmadığını düşünür. Abisinin yanında kendi kişiliğini kuramadığı kanaatindedir. Ayrıca bu anlaşılmama hissi onun yabancılaşma yaşadığına işaret eder. Yalnızlığını ve dolayısıyla yabancılaşma sorununu çözecek tek kişi olarak ise Mahide'yi görür: "Ama kimbilir, belki yalnız o anlıyabilecekti benim yalnızlığımı. Onun her şeye rağmen, içinde bulunduğu yalnızlığı, belki içinizde yalnız benim anlıyabildiğim gibi."(LA, 92) Selçuk, önce abisi ile Mahide'nin beraber olduğunu görür. Sonrasında ise Mahide'yi yaralayarak ölümüne sebep olur. Cinayetin ardından ise toplumla olan kopukluğun giderilmesi ihtimalinin ortadan kalktığını düşünür. Polisin kapısına dayanmasıyla da tam bir kopuş yaşayarak intihar eder.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanında Macide'nin toplumla kurduğu bağlara dair Nevzat ile evliliği dışında pek bir bilgiye rastlanmaz. Onu hayata bağlayan tek şey Nevzat gibidir. Nevzat ile nikahından bir gün önce, Nevzat kendisinden ayrıldığı takdirde kendisini öldüreceğini söylemesi de buna işaret eder. Onun intihar düşüncesinin sebebi tamamen kişisel sebeplerdir. Ayrılık konusu akıllara kuralsız intiharı da getirse de, intihar tehdidinin evlenmeden önce yapılmış olması sebebiyle bencil intihar olarak değerlendirmek doğru gözükmektedir.

Yalnızlar'ın bir diğer roman kişisi Adalet, tecavüze uğramış bir kızdır. O, uygun biriyle evlenerek içinde bulunduğu hayattan kurtulmak ve toplumsal kurumlardan olan evlilik ile toplumla olan bağlarını güçlendirmek ister. Evlenmek istediği kişi de bazı deneyimleri kendisine ilk kez yaşatan Necati'dir. Adalet, Necati kendisini bıraktığı takdirde intihar edeceğini söyler. Onun intihar düşüncesi tamamen kişisel sebeplerden ve toplumla bağındaki zayıflıktan kaynaklanır.

Yalnızlar romanının müntehiri Necati ise toplumla olan bağlarını koparmış yalnız birisidir. Toplumla bağlarında olan bu kopukluk ciddi sıkıntılara yol açar: "Nevzat da Necati de, gerçekten bu kentin dünyasına yabancı insanlardı. Belki bütün sıkıntıları, bütün çılgınlıkları ve aptallıkları bu yabancılıktan ileri geliyordu."(Y, 331) Necati, bekardır. Evlilik kurumunun koruyuculuğundan yoksundur. Romanda din kurumun koruyuculuğundan da yoksun olduğunu gösteren bazı cümleleri bulunur: "Ben ölümden sonra yaşamaya inanmam,' diye sürdürüyordu sözünü. 'Ama bu dünya da

fazla sıkıcı gelmeye başladı bana. (…)'"(Y, 538) Bununla beraber Necati, pek saygı duymasa da bir yaratıcının varlığına inanıyor gibidir: "'İnsanları yaratırken Tanrı herhalde dalga geçiyormuş,' dedi. 'Bu kadar kusurlu bir nesne yaratması başka türlü bağışlanmaz…'"(Y, 546) Yapayalnız, toplumdan kopmuş ve toplumsal kurumların koruyuculuğundan yoksun olan Necati'yi hayata bağlayan tek şey Macide'dir. Macide'nin ölümü ve hayata bakışını şekillendiren prensiplerin, tecavüze uğramasıyla büyük bir yenilgiye uğratılması onu intihara yöneltir.

Sâmiha Ayverdi'nin *İbrâhim Efendi Konağı*(1964) romanında Yusuf Bey, konağın içindeki halka uyum sağlayamaz. İnce kişiliği, menfaat ve para odaklı güç savaşlarının gerçekleştiği konağa yabancıdır. İçgüveysi olmaktan rahatsızdır. Eşinin onun inceliklerine karşılık verememesi evliliklerini çıkmaza sürükler. Böylece evliliğin koruyucu etkisi kaybolur ve evlilik bir baskı unsuru hâline gelir. Yusuf Bey'in hayat arkadaşı başta olmak üzere çevresindekilerle olan kopukluğu onu intihara sürükler.

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası*(1964) romanında Zehra toplumdan kopmuş bir bireydir. Onun içinde bulunduğu çevre insanların para için kendisini sattığı ve zehirlediği bir grup insanı içerir. Zehra, içinde bulunduğu çevreden memnun değildir. Bu yüzden "herkes gibi" yaşayacağı yeni bir hayat kurmak ister. Lakin sevdiği adamın tüm birikimiyle beraber başka bir kadın için kendisini terk etmesi, bu hayallerinin de boşa çıkmasına sebep olur. Hem sevdiği adam tarafından terk edilmesi yani kişisel sebepler hem de toplumla tekrar bağ kurma isteğinin sonuç vermemesi, onun intihara yönelmesine sebep olur.

Yaşar Kemal'in *Ölmez Otu*(1968) romanında intihar eden Taşbaşoğlu Mehmet'in intiharına net bir şekilde toplumla olan bağlarının kopması neden olur. Taşbaşoğlu köylüleri tarafından dışlanır, hakarete uğrar ve alaya alınır. Kendi eşi bile onu yalnız bırakır:

> "'(…)Sen de biliyorsun ki ben benim. Değil mi kız?'
>
> Kadın karşılık vermedi. Tutmak için elini uzattı, kadın elini çekti.
>
> 'Kız deli misin kız! Hep bir olmuşsunuz, öldürüyorsunuz beni. Yarabbi benim taksiratım neydi, güzel Allahım! Çoluğuma, çocuğuma, avradıma, akrabama beni düşman eyledin."(ÖO, 253)

Taşbaşoğlu, ölümüne sebep olanın köylüleri olduğunu romanın intiharından önceki sayfalarında dile getirir: "'Karı,' dedi, 'benim halim yitik. Beni yediler bitirdiler. Beni

bu köylü öldürdü. (…)'"(ÖO, 253) Taşbaşoğlu, toplumla olan bağların intihar konusundaki önemi açısından uç noktada bir örnektir. Toplum tarafından önce Taşbaşoğlu olmadığı söylenerek kimliksiz bir gölge hâline getirilir. Sonrasında kimliğini kabul edenler artsa da bu kez de hakaret, alay ve fiziksel şiddet ile ileri seviyede bir dışlanmaya maruz kalır. Bunun sonucunda da kökleriyle bağlantıları kesilen bir çiçeğin çürümesi gibi, Taşbaşoğlu da yavaş yavaş içten çürür ve sonunda intihar eder.

Yaşar Kemal'in *Ağrıdağı Efsanesi*(1970) romanında intihar düşünceleri bulunan Gülbahar, sevdiği kişinin idam edilecek olması sebebiyle bu düşüncelere sürüklenmiştir. Dolayısıyla intihar düşüncesinin arkasında kişisel sebepler ağırlıktadır.

Ağrıdağı Efsanesi'nin müntehirlerinden olan Memo ise sevdiği kadın olan Gülbahar'ın başkasına âşık olması sebebiyle onunla beraber olma imkânını kaybeder. Mesleği gereği toplumla çok iç içe olması pek de mümkün olmayan, çoğu zaman yalnız olan Memo, sevdiği kadını da kaybedince hayatla olan bağı kopar ve intihar eder.

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*'(1975) romanında, oğlu Yusuf'un, eşi Mahmud'un arkadaşı Sarı Mıstık'ı öldürülmesi için Derviş Bey'e getirdiğini düşündüğü için intihar tehdidinde bulunan Meyro'nun bu düşüncesi kişisel sebeplerden kaynaklanır.

Yusufçuk Yusuf'ta Mustafa Bey gücünü kaybedip yatağa mahkûm bir hayat sürmeye başlar. Eşi ve oğlu da onu yalnız bırakarak şehre göçerler. Mustafa Bey, oğlunun çağrılarına rağmen inatla çiftliğinde kalır. Oğlunun mallarını satmasına ses çıkarmaz. Ancak oğlu daha ileri giderek çiftliği ve mezarlıkları da satar. Bu Mustafa Bey'in baba topraklarıyla bağının tamamen kopması anlamına gelir: "Burası babamın dedemin yurdu. Mezarları burada. Nasıl satarsınız? Ben buradan nasıl da başka yere giderim?"(YY, 652) Zaten ailesi yanında olmayan Mustafa Bey, son ana kadar yanında kalan yaşlı kadına tüm parasını verir. Son döneminde insanlarla etkileşimi çok sınırlı olan, toplumla bağı kopma noktasına gelen Mustafa Bey, baba topraklarıyla son bağı olan çiftliğin yıkılmasını izledikten sonra intihar eder.

Yusufçuk Yusuf'un diğer müntehiri Mestan, yaşadığı topraklardan kendisini kovmaya gelen Süleyman'ı öldürür. Sonra da intihar eder. Mestan'ın Süleyman'ı öldürmesi her hâlükârda ailesinden, içinde yaşadığı topluluktan ve evinden kopması

anlamına gelir. Çünkü ya polis tarafından yakalanacak ya da başka bir yere kaçması gerekecektir. İçinde yaşadığı toplulukla bağları kopan Mestan, hayatını sonlandırır.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanında intihar düşünceleri bulunan Emin Bey'e göre kişi kendi kararlarını vermek zorundadır ve bunu yaparken toplumun arkasına saklanamaz: "Toplumun baskılarını da özür olarak ileri süremiyorsun. Çünkü sorumluluğu ancak hür insan duyar."(KK, 296) Dolayısıyla onun intihar düşüncesinin arkasında bireysel kararlar yatar. Emin Bey, varoluşçu terminolojiyle ifade edilecek olursa "uyumsuz" bir bireydir. Uyumsuz birey olarak toplumun genel anlayış tarzından ayrılır. Onun intihar düşüncesi toplumun düşünce yapısıyla olan bağlarının zayıflığı ve bireyselliğiyle alakalıdır.

Tarık Buğra'nın *İbiş'in Rüyası*(1970) romanında Hatice, 17 yaşında yani genç bir yaşta evlenir. Daha da önemlisi çocuğunun olmaması nedeniyle bu evliliği devam ettiremez. Hatice eşinden ayrıldıktan sonra ekonomik sıkıntılar yaşar. Bu sıkıntıları çözmeye çabalarken de toplumun kadına bakış şeklindeki olumsuzluklarla karşı karşıya kalır:

> "Erkeksin sen. Gider köprü altında yatabilirsin, parkta sabahlayabilirsin. Borç isteyebilirsin, açlığa dayanamayacağını anladın mı, dilenebilir, yol kesebilirsin. Bir kadın ne yapar peki? Düşündün mü bunu?(…) Yirmi dört yaşında, itilivermiş bir kadın… Başında yatalak bir ana, okuyan, okuması şart bir bacı. Para? O yok işte. Borç istemeye kalksan, itin para çantası muhakkak yatak odasıdır."(İR, 176)

Toplum yapısında kadının konumlandırılma şeklindeki sorunlara bir de evliliğin koruyuculuğundan yoksun olması eklenince zor zamanlar yaşar. Geçmiş yaşanmışlıkları onun topluma yeniden bağlanmasını zorlaştırır. Sevgiden yoksun zamanlar geçirmiş olan bu boşanmış kadın, geçmişinden de kaynaklanan güvensizlikle toplumla yeniden bağ kurmasını sağlayacak olan seveceği adamı ilk denemede bulması gerektiğine dair bir düşünce içine girer:

> "Bir tek erkek ama; onu ilk razı oluşunda bulmalıydı. Yoksa -kendisini tanıyor ve- denemelerin iğrenç bir şekilde uzayıp gitmesinden korkuyordu. İlk denemedeki aldanış, daha sonra gelenlerin şansını azaltacaktı. Katılaştıracaktı onu."(İR, 197)

Bu düşünce yapısının da etkisiyle Nahit'te bulduğu aşkı kaybetmeye dayanamayarak intihar eder. Erken yaşta evlilik yapmış ve sonradan boşanmış olması akıllara kuralsız intihar ihtimalini de getirir. Gerçekten de Hatice, boşanmasının ardından çok zor

zamanlar geçirir. Onun romanın çeşitli kısımlarında sezilen intihara meyilli görüntüsü boşandıktan sonra yaşadıklarıyla da ilgilidir. Ancak boşanmasından sonra geçen sürede Hatice bir şekilde ayakta kalmayı başarmış ve Nahit ile çok mutlu olduğu bir dönem de olmuştur. Ayrıca boşandıktan sonra yaşadığı maddi sıkıntılar da çok geride kalmıştır. Nahit'in tiyatrosundaki işinde yakaladığı ün ile maddi açıdan rahatlıkla kendi ayakları üzerinde durabilecek durumdadır. Dolayısıyla intiharı ile boşanmış olması arasında doğrudan bir bağlantı kurmak doğru olmaz. Bu yüzden Hatice'nin intiharının bencil intihar olarak değerlendirilmesi daha doğru olur.

Tarık Buğra'nın *Dönemeçte*(1980) romanında Celâl, toplumdan kopmuş bir bireydir. O kadar hassas birisidir ki incinmekten korktuğu için çok sevdiği ailesinden kaçarak başka bir şehre taşınır. Romanın sonunda hem sevdiği Handan tarafından reddedilerek gurur kırılır hem de arkadaşı olarak gördüğü Şerif'in hakaretine maruz kalır. Kendi ailesinden uzaklaştığı için yalnız birisi olan Celâl, evlenip yeni bir aile kurarak aile kurumuyla topluma bağlanmak ister. Handan'ın evlenmeyi istememesi üzerine bu ihtimal de suya düşer. Celâl kendisini öldürmek için arsenik katılmış olan rakıyı bilerek içer. Tarık Buğra'nın romana verdiği *Dönemeçte* ismi Türk toplumunun yaşadığı keskin bir dönüşe işaret etse de Celâl'in intiharında siyasi krizle ilgili bir konu göze çarpmaz. Çok parası olan Celâl bu dönemeç geçilirken maddi bir zarar görmez. Aktif biçimde siyasetle de ilgili değildir. Onun intiharı tamamen insanlardan kopukluğu ile ilgilidir. Bu yüzden bencil intihar olarak değerlendirilmesi daha doğru gözükmektedir.

Dönemeçte'nin diğer müntehiri olan Handan'ın intiharı hakkında, ilk müntehir Celâl hakkında söylenenlere benzer şeylerden bahsedilebilir. Handan'ın ölümü de toplumdan kopmasıyla ilgilidir. Özellikle Celâl'in ölümünden sonra net bir kopma yaşar. Eşi olan Orhan ile ciddi kavgalar eder. Evliliği çok kötü gider. Hatta Orhan başka bir şehre atanarak gitse de o, Orhan'ın yanına gitmez. Romanın sonunda Şerif'in Handan'ın yolladığı bazı mektupları daha gelir gelmez yırttığı anlaşılır. Dolayısıyla onunla da ilişkisi kopar. Handan'ın kişisel vicdan azabı onun kaldıramayacağı bir ızdırap hâlini alır. Dolayısıyla onun intiharında kişisel sorunları ve toplumdan kopukluğu rol oynar. Ayrıca Celâl'de olduğu gibi Handan'da da yazarın romana verdiği isme rağmen, dönemin herhangi maddi, siyasi ve zihinsel bir etkisi sezilmez. Bu yüzden onun intiharı da bencil intihar kategorisine daha uygundur.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında intihar düşünceleri bulunan Süleyman Kargı'nın, intihar düşüncelerine sebep olan boşluk hissi onun durumunun daha bireysel olduğunu gösterir. Süleyman Kargı'nın beraber olduğu kadınlardan, kadınlar evlenmek istediği için ayrılması da dikkat çeken bir ayrıntıdır. Süleyman Kargı da toplumsal bir kurum olan evliliğe pek olumlu bakmaz. Romanda Süleyman Kargı'nın intihar düşüncelerini açıklığa kavuşturacak bilgiler azdır. Ancak yine de onun intiharının toplumla yaşadığı bir kopmayla açıklanması daha makuldür.

Tutunamayanlar'da Meyhaneci Hızır'ın intiharı sevdiği kadının kendisine karşılık vermemesiyle alakalıdır. İntihar girişiminde verilen bilgilerden hareketle özgeci bir unsur görülmez. Kişisel sebeplerin öne çıktığı bir intihar girişimidir.

Tutunamayanlar'da hakkında az bilgi verilen Ahmet Celal'in intihar girişiminin bireysel sebeplerden kaynaklandığı görülür. Hoş görülmeyen çevrelerle olan bağı sebebiyle hapse girmesi de toplumun geneliyle veya en azından iktidar mekanizmasıyla bağının zayıf olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Tutunamayanlar'ın bir diğer müntehiri Ercan ise kekemeliği ve mistik düşünceleri sebebiyle arkadaşları arasında alay konusudur. Bu durum onun toplumsal bağlarının sorunlu olduğunu gösterir. Sonuç olarak da çevresiyle olan bu kopukluğu onu intihara götürür.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*(1973) romanında ise Hikmet'in müntehir arkadaşı hakkında yeterince bilgi verilmez. Ancak onun intiharında yüksek ihtimalle toplumla bağlarında olan kopukluk rol oynar. Çünkü yalnızlık onun intihar sebebi gibi gözükür. Ayrıca Oğuz Atay'ın romanlarında toplumla bağlarda yaşanan sıkıntıların yaygın olması da bu ihtimali güçlendirir.

Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*(1973) romanının müntehiri Zebercet, yalnız, toplumdan kopmuş ve ona yabancılaşmış bir bireydir.[460] Dolayısıyla toplumsal kurumların koruyuculuğundan yararlanmamaktadır. Cinselliği sadece askerde gittiği fahişelerle ve tecavüz ettiği ortalıkçı kadın ile yaşayabilen yani karşılıklı hislere dayanan bir cinsel birliktelik yaşamamış olan Zebercet, toplumun sınırlarını çizdiği

[460] Nurdan Gürbilek, Zebercet'in beklediği kadının Ankara treniyle anlamlı olduğunu, Zebercet'in kişisel yabancılaşması dışında Cumhuriyet'in yer altına ittiği şeylerin de bir temsilcisi olarak konumlandırıldığını belirtir. bk. Gürbilek, *Mağdurun Dili*, s. 162.

erkeklik rolünü oynamaması sebebiyle yetersizlik hisseder. Nurdan Gürbilek Zebercet'in isminin bile kadınsılığı çağrıştırdığını belirtir.[461] Romanda da Zebercet'in cinsel kimliği açısından sorunlar yaşadığı çeşitli olaylar görülür. Okula gittiği dönemde çocuklardan birinin "Anası oğlan doğurmuş, Zebercet hamur yoğurmuş"(AO, 28) şeklindeki cümlesi, askerdeyken yüzbaşının eşi ile baldızının onu umursamadan konuşmaları, yine bu ikili hamama gittiğinde kahveciyle çırağının çayları içeri Zebercet'in götürüp götürmeyeceği üzerine ona takılmaları örnek olarak verilebilir.[462] Ayrıca askerde tanıdığı Fatihli ve intiharından kısa süre önce tanıdığı Ekrem ile ilişkisinde eşcinsel eğilimler sezilir. Ancak bu eğilimler eyleme dönüşmez. Romanın bir kısmında önemli bir sorunsal hâline gelen bıyık konusu da dikkate değerdir. Bıyığın bir erkeklik sembolü olduğu açıktır. Zebercet'in bıyığının olup olmadığı yönündeki sorgulaması da bu açıdan çok anlamlıdır.[463] Kimi zaman kendisini değerli görebilmek için Keçecizadelerden olduğu yönünde düşüncelere girse de bu belirsiz ve yeterli doyumu yaratmayan bir konu olarak kalır. Babasının kendisini okuldan alması sebebiyle neredeyse tüm hayatını otelde geçirir. Gerekmedikçe dışarı çıkmaması yüzünden âdeta dış dünyadan tecrit edildiği bir hayat sürer. Hor görüldüğü için insanlardan kaçan Zebercet[464], işlediği cinayetin ardından bile cinayetin getirdiği vicdan azabı sebebiyle değil, yargı sürecindeki insanlarla uğraşmamak için intihar eder.[465] Yusuf Atılgan, *Anayurt Oteli*'nde Türkiye'deki siyasi çalkantılara da bazı dokundurmalar yapsa da bunlar daha çok sembolik kalır. Bütün hayatını otelde geçiren Zebercet, toplumdan o kadar kopmuştur ki toplumun yaşayacağı herhangi bir krizi ne kadar hissedeceği bile şüphelidir. Sena Yapar bu durumu Zebercet'i toplum dışı ve tarih dışı olarak nitelemesi de bu duruma işaret eder.[466] Dolayısıyla onun toplumdan kopması sonucu gerçekleşen intiharının bencil intihar olarak ele alınması daha doğrudur.

---

[461] *a. g. e.* , s. 164.

[462] Arzu Özdemir, de neredeyse aynı örneklerden hareketle Zebercet'in erkekliğine darbe vurulduğundan bahseder. bk. Özdemir, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi*, s. 59-60.

[463] Necdet Berk Özler, *Anayurt Oteli*'ndeki semboller üzerine yazdığı yazıda bıyık sembolüne de değinir. bk. Özler, "*Anayurt Oteli*'nde Okların Yönü: Metindeki Semboller ve Karşıtlıklar", s. 80-82.

[464] Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, s. 298.

[465] Gürbilek, *Mağdurun Dili,* s. 169-170.

[466] "Otel Hakkındaki Diğer Yazılar", Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli", s. 135.

Anayurt Oteli'nin intiharı hakkında çok az şey bilinen müntehiri Faruk, kişisel sebeplerden intihar eder. Ayrıca Zebercet'in parkta konuştuğu ve Faruk'u okuldan tanıyan adama göre Faruk'un diğer insanlarla ilişkisi pek iyi değildir: "Yakınımda otururdu sınıfta ama pek konuşmazdık. Ötekilerle de pek iyi değildi arası. (…) Araba gidince çekingen, başı eğik girerdi avluya."(AO, 77) Dolayısıyla onun intiharı toplumla arasındaki bağların zayıf olmasıyla ilgilidir. Abisinin eşine ilgi duyduğu doğruysa, yine bu durum da en önemli toplumsal kurumlardan biri olan aileyle olan sorunlarına ve toplumsal bağlarındaki başka bir zayıflamaya işaret eder

Lütfi Kaleli'nin *Haşhaş*(1974) romanında Rabia'nın intiharı tamamen Hasan ile beraber olamamasıyla ilgilidir. Romanda başka herhangi bir sebep göze batmaz. Hasan'ı onsuz yaşayamayacak kadar sevmesi, toplumla ileri derecede bağları olmadığı şeklinde de yorumlanabilir. Zira başkasıyla olmayı ya da onun ölümünden sonra ailesinin ne kadar üzüleceğini düşünmez. Doğrudan kişisel bir sebep dolayısıyla intihar etmiş olduğu için onun intiharını bencil intihar olarak değerlendirmek en doğrusu gibi gözükür.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş*(1974) romanında intihar tehdidinde bulunan Deniz, Deniz'in sevgilisi, Deniz'in babası ve Deniz'in annesi Roza Raziye'nin tehditlerinde ne kadar samimi oldukları belli olmasa da intihar tehdidinde bulunma sebeplerinin kişisel sebepler olmasından ve sevdikleri insan dışında toplumla olan bağlarının zayıflamasından hareketle bencil intihar olarak değerlendirilebilir. İçinde bulundukları durum akla yazgısal intiharı da getirir. Buna karşın bu dörtlünün içinde bulundukları toplulukta yazgısal intihara uyacak tarzda bir baskı olmadığı görülür. Böyle bir baskının olmaması intihar tehditlerinin ardından rahatlıkla evlenmeleriyle de kanıtlanır.

İrfan Yalçın'ın *Pansiyon Huzur*(1975) romanında oğlunun vefatının ardından Ayla'nın babasının toplumla bağları kopar. Onun intiharında kişisel sebepler önemli rol oynar. Sonunda hayata tutunamayarak intihar eder.

Levent Ağralı'nın *Göçük*(1976) romanında Davut ilerleyen yaşına rağmen evlenmemiş biridir. İşi gereği zamanının çoğunu yer altında geçiren Davut'un toplumla olan bağı sınırlıdır. Göçük altında kaldıklarında en azından ölüm yöntemini seçmek için intiharı düşünür. Dışarda kendisini bekleyen bir eşinin bulunmaması, onun ölüm fikrine daha kolay yönelmesine sebep olur. Davut'un bu düşüncesi kişisel bir sorun olarak ele

alınabilir. Yani Davut, kişisel sorunları ve toplumla bağındaki zayıflıktan kaynaklı olarak intihara yönelir.

Göçük'ün müntehiri Halil, kan davası sebebiyle kaçmak zorunda kalır. Onun yaşamakta olduğu hayat ona fazladan yük bindirir. Tüm sevdiklerinden kopmasının yanında gittiği yerlerden belli bir zaman sonra ayrılmak zorunda kalabilmesi onun toplumla olan bağını önemli ölçüde zayıflatır. Halil kendi adını ve soyadını bile kullanamamaktadır. Yaşamı hakkında söyledikleri toplumdan ve sevdiklerinden kopmuş olmaktan nasıl rahatsızlık duyduğunu gösterir: "'Emme bu yaşamak mı?' diye sızlandı Halil, 'Heç bi yakınıma mektup yazmak haber itmek yok… Onlardan aylarca, bazen yıllarca haber almak yok, bi başına gıvran dur, gurbet illerde!"(G, 77) Sonunda kimseyle bağ kuramadığı bu hayattan yorulan Halil, kanlıları tarafından öldürülmek de istemediği için intihar eder.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında Sine, sevdiği adam olan Şardan'ın ölümünden sonra, bu kişisel sebepten dolayı intihar etmeyi düşünür:

> "İlk aklına gelen canına kıymak olmuştu. Ne ki böylesi ölüm bir genç kıza onur getirmezdi. Bir yüz karası olduğu kanısına varılır, yası bile tutulmazdı. (…) Hayır, Sine kendisini öldüremezdi. Şardan'a yaptığı yetmez miydi, bir de anasının babasının onuruna kara mı çalacaktı?"(KD, 573)

Görüldüğü üzere Sine, içinde bulunduğu yasın etkisiyle toplumdan kısa süreli bir kopuş yaşayarak intiharı düşünür. Dolayısıyla intihar düşüncesi bencil intihar kategorisine uygundur. Ancak toplumla olan bağları yeterince gevşemediği için yaptığı şeyin farkına vararak intihardan vazgeçer.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında intihara teşebbüs eden Suzan ise bunu sevdiği kişiden kopmak zorunda kaldığı için yapar. Dolayısıyla kişisel sebepler devreye girer. Ailesinin yanındayken bir erkeğe kaçan Suzan toplumsal bağlarını zayıflatır. Sevdiği kişiyle de kopunca toplumla olan bağlarındaki bu zayıflık onu intihara doğru iter. Suzan'ın kurtarıldıktan sonra başörtü takması, içinde bulunduğu toplumsal yapı düşünüldüğünde bir tür toplumla barışma ve onun yergilerinden kurtulma çabası olarak yorumlanabilir. Suzan'ın bu dönemde de içine kapanık bir durumda olması onun bağları tam anlamıyla güçlendiremediğini gösterir. Suzan bu dönemin ardından ortadan kaybolur. Mahallede ise bir pavyonda çalıştığı haberi yayılır.

Burhan Günel'in *Aksayan*(1979) romanında Turan, yaşadığı kazada hem iki kişinin ölümüne sebep olur hem de bir bacağının diğer bacağına göre kısalması sonucu aksayarak yürümeye başlar. Turan bu yüzden çok sevdiği pilotluğu zorunlu olarak bırakır. Askerlikten de geri hizmette çalışmayı kabul etmeyerek ayrılır. Çok sevdiği baterisini çalması da yine bacağındaki aksaklıktan dolayı çok zor bir hâl alır. Onun toplumla olan bağının net biçimde koptuğu görülür. Ailesi bile onun için bir yabancı hâlini alır. Sadece Metin ile olan ilişkisi olumlu ve onu hayata bağlayan bir ilişki olarak görülebilir. Ancak bu Turan için yeterli olmaz. Çünkü o tüm insanlık ile ters düşmüştür: "Ne çok insanı öldürmüştüm. Yüreğimde, yakınımda, uzağımda, belki de tüm insanlığı öldürüyordum yavaş yavaş."(A, 129) Sonuç olarak Turan yaşadığı kazadan sonra hayata küserek yaşadığı aksaklık sebebiyle kendini eksik ve aşağı hisseder. Toplumla olan bağlarının kopması sonucu intihar teşebbüsünde bulunur.

Rasim Özdenören'in *Gül Yetiştiren Adam*(1979) romanında Sitare, kimseyi sevemediğini söyleyen, insan ilişkilerine bakışı olumsuz olan, topluma yabancılaşmış bir bireydir. İnsanların birbirlerini tanıdıkça birbirlerinden nefret edeceğini düşünmesi bunların bir göstergesi niteliğindedir. Evliliğini, eşini severek değil, ona acıyarak yapar. Bazı kişilere göre ise Sitare, Çarli ile parası için evlenir. Dolayısıyla onun evliliği, normal evliliklerden farklıdır. Sitare hayatında mutlu olmayı başaramaz. Çevresindeki insanların kendisinden veremeyeceği şeyler beklediğinden ve yeterince anlaşılamadığından şikayet eder. Bu yüzden Jean-Paul Sartre'ın "Başkaları cehennemdir" sözünü anıştıran bir ifade kullanır. Modern dünyada anlam sorunu yaşayarak toplumdan kopan Sitare, kendisine bir amaç bulamayarak intihar eder.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanında Gökmen'in intihar düşüncelerinde toplumdan kopmuş bir birey olması ve kişisel sebepleri rol oynar. Gökmen'in dinin koruyuculuğundan yoksun olduğuna dair bazı cümleleri romanda yer alır: "Tanrım, niçin bu denli inançsız ve hiçleyiciyim!"(CK, 146) Gökmen evliliğin korumasından da yararlanmadığı için Belkıs dışında herkes ile bağlantısını keser veya alt seviyelere çeker. Hayata kendisini bağlayan tek şey olan Belkıs'ın tamamen gitme ihtimalinin alternatifi ise intihar olarak ortaya çıkar. Buna karşın Gökmen'in, Belkıs'ın yanından ayrılmasının ardından intihar etmiş olduğuna dair herhangi bir bilgi romanda yer almaz.

4. 2. 2. Özgeci İntiharlar

Durkheim'in sosyal bütünleşme kuramındaki ikinci intihar sınıfı "özgeci intihar"dır. Bencil intiharın, bireyin toplumla yeterince bütünleşememesinden kaynaklı olduğu belirtilmişti. Özgeci intihar ise kişinin toplumla fazla bütünleşmesiyle alakalıdır. Yani özgeci intihar, bencil intiharın zıt kutbudur. Özgeci intiharda toplumun talepleri, bireyin taleplerinin önüne geçer. Kişi toplumun görüşlerine daha uygun bir tutum sergilemek zorunda olduğundan intihara yönelir. Bir diğer deyişle bu intihar tipinde intihar toplumun dayatması sonucu bireyin görevi hâline gelir. Eğer bu görev gerçekleştirilmezse birey onursuzluk ithamı veya cezalarla karşı karşıya kalır.[467] Kimi durumlarda ise özgeci intihara, intiharın toplum tarafından övülmesi sebep olur. Bu durumlarda aslında kişinin intihar etmesi için net bir zorlama yoktur ama kişi intihar ederse takdir edilerek ödüllendirilecektir. İntihar etmediği hâlde ise bu takdirden mahrum kalacaktır.[468] Özgeci intihar daha çok ilkel toplumlarda görülen bir intihar tipi olmakla beraber modern toplumlarda da daha kısıtlı olsa da örnekleri bulunur.[469] Özgeci intiharın daha çok ilkel toplumlarda veya bazı sınıflarda görülme sebeplerinden birisi de bu toplumların daha az sayıda kişi içermesi nedeniyle bireylerin birbirine daha yakın olması ve gözetim imkânının çok daha yüksek olmasıdır.[470]

Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı*(1965) romanının müntehiri olan Reşit Bey, İttihat ve Terakki mensubudur. Reşit Bey'in intiharı, içinde bulunduğu toplulukla fazla bütünleşmesinden kaynaklanır. İttihat ve Terakki mensubu olarak içinde bulunduğu topluluğun gerekliliklerine uygun görülen tercihi yapar ve yakalanmak yerine intihar eder.

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanının müntehiri Kara Kemal'in intiharı da içerisinde bulunduğu grupla fazla bütünleşmesi sebebiyle gerçekleşir. Kara Kemal'in bazı sözleri kendisinin içinde bulunduğu gruptaki insanlar için onun düştüğü duruma düşüldüğünde uygulanacak yol haritasını verir:

---

[467] Durkheim, *İntihar*, s. 215.

[468] *a. g. e.* , s. 219.

[469] Asker intiharlarında ve canlı bomba olaylarında örnekleri görülmektedir.

[470] *a. g. e.* , s. 217.

> "Bizde kurtuluş, teslim olmak zorunda kalacağın yere düşmemektir. Birkez buraya sürüklendin mi(…) Zagona mertçe uyacaksın! Bunun zagonu yarıp çıkmaktır. Baktın yolu yok.. Gürleyip gitmek"(KK, 212)

Yapılacak şey daha yaşanmadan bellidir. "Zagona uymamak" onursuzca bir davranış olarak görüldüğünden, ölüme götürse bile telkin edilen yol seçilir. Kara Kemal'in intiharı, Kemal Tahir'in bir diğer romanı olan *Yorgun Savaşçı*'daki Reşit Bey'in intiharıyla benzerlik gösterir. Kara Kemal, İttihat ve Terakki'nin üst seviyesinde bulunan biri olarak bu grubun mensuplarının benzer durumda izlemesi gereken yolu net biçimde ifade eder. Teslim olmak yerine intihar tercihini yapar. Yine bir İttihat ve Terakki mensubu olan Reşit Bey'in de aynı tercihi yapmış olması dikkat çekicidir. İki farklı romanda, aynı çevreden iki farklı kişinin aynı durumda intihar etmesi, intiharların grupla fazla bütünleşme sonucu gerçekleştiğini, yani özgeci intihar olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Yaşar Kemal'in *Ağrıdağı Efsanesi*(1970) romanında toplum, kişilerin kararlarındaki en önemli etkenlerden birisi hatta belki birincisidir: "Dağlılar sert adamlardı.(…) Ağrı'da her şey gelenekti. Kimse geleneğin dışına çıkamazdı"(AE, 47) Romanda geçen pek çok farklı olayda bölge halkının gelenekleri çiğnemektense ölmelerinin daha iyi olduğuna dair bir inanışa sahip olduğu görülür. Ahmet kültürün etkisiyle canı pahasına atı vermeyi reddeder: "Han bilmez mi ki at bana yadigardır. Yadigar gelen at kimseye verilmez. Baş verilir, at verilmez, Paşa bunu bilmez mi?"(AE, 18) Ahmet zindandayken de dostlarının canının tehlikede olmasının da etkisiyle atı vermenin doğru olup olmayacağını düşünür ama yine olumsuz yönde karar verir:

> "Ama atı bizimkiler vermezler. Verseler ben zindandan çıkınca onların yüzüne nasıl bakarım? Bir canından korktu da hak armağanı atını Paşaya geri verdi, derler. Kimsenin yüzüne bakamam."(AE, 46)

Hoşap Beyi de aynı şekilde kendisine sığınan Ahmet ve Gülbahar'ı teslim edemez:

> "Ben Ahmetle Gülbaharı Paşaya gönderemem. Çarem yok. Bunun dışında Paşa benden ne istiyorsa başım üstüne. Oğlanla kızı gönderirsem, benim yüzüme, soyumun yüzüne kıyamete kadar köpekler bile bakmaz(…) İsterse tüm varımı, canımı vereyim. Ne isterse

yaptırayım, damadına köyler bağışlayım, kendi de ne isterse başım üstüne…Ama evime gelmiş bir konuğu, bir can için ona gönderemem"(AE, 92-93)[471]

Son olarak ise halk başlarına gelecek şeylere rağmen kültürün gerektirdiğini yapmak zorundadır: "İşlerine gelmez sarayı yıkmak. Ama mecburlar yıkmaya. Sonradan başlarına geleceği bile bile yıkmaya mecburlar"(AE, 109) Bu bağlamda bu toprakların insanının bazı şeyler uğruna canın verilmesini takdir ettiği, hatta bireylerin bu konuda kültürel bir baskıya maruz kaldıkları görülür. Ahmet de sevdiği kadının bir başkasına "ne istersen veririm" demesinden dolayı aşklarına leke sürüldüğü düşüncesine kapılarak kendisini öldürür. Kutsalına sürülmüş lekeyle yaşamaktansa ölümü tercih eder. Bahsedilen toplum nezdinde onurlu bir duruş olarak görülebilecek bu tercih, daha çok toplumun tepki mekanizmasıyla alakalı gibi gözükür.[472]

Yaşar Kemal'in *Yusufçuk Yusuf*(1975) romanında Derviş Bey, onurunu kaybettiği takdirde yaşamaya devam etmek yerine kendini öldüreceğini belirtir. Derviş Bey'in onur diyerek bahsettiği kavram toplumla çok ilgilidir. Zira bir toplumda onurlu görülmeyen bir davranış diğerinde farklı yorumlanabilir. Derviş Bey'in sözleri, onun toplumla fazla bütünleştiği ve toplumun algısıyla ters düştüğü takdirde kendisini öldüreceği yönünde yorumlanabilir. Bu bütünleşme, onun bir bey olması ve kendi toplumu içindeki gücünü biraz da bu algılardan almasından kaynaklanır.

Hüseyin Nihal Atsız'ın *Ruh Adam*(1972) romanında asker olan Şeref, mesleğinden atıldıktan sonra intihar eder. Asker intiharları özgeci intiharın en tipik örneklerindendir. Askerlikten atılmak toplumda hoş karşılanmayan bir durumdur. Asker olan Şeref içinse bu durum onuruna kara çalınması anlamına gelir. Dolayısıyla onun intiharı içerisinde bulunduğu grubun yapısına aşırı bağlı olmasından kaynaklanır.[473]

---

[471] Hoşap Beyi, her ne kadar kaçınmak istese de gelenek sebebiyle Ahmet ile Gülbahar'ı korumak için gerekirse halkını savaşa bile sokmak ve pek çok kişinin ölümüne sebep olmak zorundadır. Bu durum hakkında "Erinde geçinde bu akılsız, inatçı adam üstüne asker çekecek, belki yıllarca sürecek bir savaş başlayacaktı. Fakir fıkara gene açlıktan kırılacaktı. Bir kaçırılmış kız yüzünden. Bu geleneği de kim, hangi akılsız bey, hangi akılsız halk kurmuştu?(AE, 96)" düşüncelerini aklından geçirerek geleneği eleştirse de bunun aksine bir davranışta bulunmaz.

[472] Romana verilen isim bile buna işaret eder. Daha önce bahsedildiği gibi benzer aşk hikâyelerinde de kavuşma ve mutlu son pek görülmez. Bu hikâyelerde âşıkların yaşadıkları zorluklar ve trajik olaylar onları efsane hâline getirir. *Ağrıdağı Efsanesi*'nde de paşanın koyduğu engellere ek olarak romanın trajik sonu da hikâyenin efsane olmasında rol oynayan bir unsur olabilir.

[473] Şeyma Karaca Küçük de Şeref'in intiharının aşırı toplumsallaşmadan kaynaklı olduğunu vurgular. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 54-55*; a. g. t. ,* s. 177-182.

Ruh Adam'ın diğer müntehiri Yüzbaşı Kubudak da askerdir. Selim ile tamamen aynı konumda kalan Yüzbaşı Kubudak, Selim'in aksine intiharı tercih eder. Selim'in mahkemesinde konuşan Cengiz Kağan dedikleriyle Yüzbaşı Kubudak'ın intiharını olumlar:

> "Sevgisini yenememeyi erliğine yediremediği için ağu içip öldü. Bu garip isimli yüzbaşı da böyle yapabilirdi. Ölmekten çekinen yüzbaşı nerede görülmüş, işitmedim. Selim Pusat suçludur."(RA, 252)

Cengiz Kağan'a göre onun yaptığı bir asker için doğru harekettir. Yani Yüzbaşı Kubudak içinde bulunduğu sınıf olan asker sınıfının bir gerekliliğini yerine getirir. Davranışıyla toplumunun lideri olan Cengiz Kağan'ın takdirini alması da toplumun takdir edeceği bir davranış modelini benimsediğinin kanıtıdır.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında intihar düşüncesi bulunan Ertürk'ü bu düşüncelere sevk eden askerlikten atılma ihtimalidir. Ertürk askerlikten atıldığı takdirde toplumda kendisine olumsuz bir bakış oluşacağını hatta dışlanacağını düşünür. Askerî lisede gerçekten de bir dışlanmayla karşı karşıya kalır: "Yemekhanede, yanına kimselerin oturmamasını, hela kapılarında 'İbne Ertürk' diye yazılmasını içi yırtıla yırtıla gördü."(ÖY, 142) Ertürk'ün olası okuldan atılma senaryosunda neleri hangi boyutta yaşayacağını bilmek pek mümkün değildir. Ancak bazı kesimlerde askerlikten atılmanın hiç hoş karşılanmadığı da açıktır. Askerî okulda okuyan ve ona göre eğitim alan Ertürk'e göre bu durum "vatan haini" ve "ahlak düşkünü" olarak görülmesine sebep olacaktır. Askeriyede yaşadıklarının benzerini toplum içinde de yaşayarak "işlediği suç" yüzünden toplum tarafından olumsuzlanarak intihara itilecektir. Ancak sonunda okuldan atılmaz ve bunların hiçbiri gerçekleşmez.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında Satanya, her ne kadar suçsuz ve tecavüze uğramış olsa da toplum yapısının getirdiği algıyla ölmesi gerektiğini düşünür:

> "Ama öyle kök salmıştı ki piç, ne yaptıysa yerinden oynatamamıştı. Ondan kurtulmanın tek çaresi, onunla birlikte uçurumdan Çıvaha'nın kucağına atılmak ya da kimseye görünmeden bilinmedik diyarlara savuşmaktı. Evet, alnındaki yüz karasından da, soyunun onuruna leke çalmaktan da ancak böyle kurtulabilirdi."(KD, 604)

Satanya'nın karnındaki çocuğa "piç" diye hitap etmesi ve soyunun onuruna sürülen lekeyi temizlemek için intiharı düşünmesi, onun toplumla fazla bütünleşmiş bir birey

olduğunu gösterir. Satanya ayrıca verilecek cezalar sonucu çocuklarının zarar görmesinden korkar ve bu korkusunun yanlış olmadığı romanın ilerleyen kısımlarında net bir şekilde görülür. Toplumun tepkisindense ölerek olayın üstüne örtmek ona daha cazip gelir.

4. 2. 3. Kuralsız İntihar

Durkheim'ın intihar sınıflamalarından üçüncüsü kuralsız intihardır. Kuralsız intihar bencil intihar ile önemli oranda benzerlikler gösterir. Kuralsız intiharda da bencil intiharda olduğu gibi toplumdan kopuş söz konusudur.[474] Bencil intiharla arasındaki fark, bencil intihar topluma bağlanma yollarıyla ilgiliyken, kuralsız intiharın toplumun bireyleri düzene sokma yollarıyla ilgili olmasıdır.[475] Bireyleri düzenleyen bir güç unsuru olan toplum,[476] ani değişim ve siyasi veya ekonomik kriz dönemlerinde bu konuda yetersiz kalır.[477] Kuralsız intiharın uygulayıcıları arasında boşanmış kişiler ve dullar da yer alır. Bu kişiler evliliğin koyduğu kuralların yıkılması sonucunda intihara yönelebilirler.[478] Durkheim ayrıca bencil intihar ve kuralsız intihara yönelenlerin genelde aydın çevresinden ve sanayi ya da ticaret dünyasının fertlerinden olduğuna işaret eder.[479]

Kuralsız intihar, Türk edebiyatının 1960-1980 dönemi açısından da önemli bir gruptur. Var olan medeniyet krizinin yanında yaşanan darbe ve siyasi çalkantıların romanlarda kuralsız intiharların artmasına sebep olması sürpriz olmaz. Bahsedilen toplumsal sorunların içerisinde yaşayan yazarların bunlardan etkilenmemesi düşünülemez. Nurullah Ulutaş, siyasi ve toplumsal kriz dönemlerinde bazı edebiyatçıların kendisi intihar edemediği için kahramanlarını intihar ettirdiklerini

---

[474] Durkheim, *İntihar*, s. 263.

[475] *a. g. e.* , s. 263.

[476] *a. g. e.* , s. 241.

[477] Volant, *İntiharlar Sözlüğü*, s. 85.

[478] Durkheim, *İntihar*, s. 264-284.

[479] *a. g. e.* , 263.

belirtir.[480] Burcu Alkan ise 1970'lerden sonra yazılan metinlerde intiharın sıklıkla rastlanan bir tema olduğunu belirtirken siyasi ve toplumsal baskıların bu durumdaki etkisini de vurgular.[481]

Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası*(1964) romanında tutukluluk döneminde intiharı düşünen İrfan ve intihar eden Rıfat'ın intihar davranışı göstermelerinin nedeni siyasi çatışmaları sebebiyle yaşadıkları tutukluluk hayatıdır. İkili hakkındaki bilgilerin az olması yorum yapmayı zorlaştırır. Özellikle Rıfat hakkında neredeyse hiç bilgi yoktur. İrfan'ın gazeteci olması ve arkadaşı Mahmud tarafından entelektüel bir intihar gerçekleştirdiğine dair söylemler, her ne kadar yarı üniversiteli diye nitelense de onun aydın sınıfına biraz daha yakın olduğunu gösterir. İrfan'ın anarşizme kayan düşünceleri bulunur. Bu toplumsal yapıyla sorunları olduğunu gösterir. Ayrıca nihilisttir. Dolayısıyla dinin koruyuculuğundan yoksundur. Sonuç olarak onların intihar davranışlarının kuralsız intihar sınıfında olma ihtimali yüksek gözükür.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*(1972) romanında intihar eden Selim'in toplumla olan bağlarında ciddi bir kopuş söz konusudur. Selim topluma yabancılaşmış bir bireydir. Annesi ile bile yabancı konuma düşer ve arkadaşlarından kopar. Bunların yanında toplumsal kurumların koruyuculuğundan da yoksundur. Hatta evlilik kurumuna bakışı bir hayli olumsuzdur. Yabancılaşması sebebiyle kendi arkadaşları dahil toplumla olan bağ sorununa toplumsal kurumlarla olan kopukluğunun da eklenmesi onun hayata "tutunamama"sına sebep olur. Selim'in içinde bulunduğu toplumsal sınıf aydın sınıfıdır. Selim daha Türkiye kurulmadan başlayan ve Türkiye'nin kuruluş yıllarında daha da sertleşen Doğu-Batı ve gelenek-yenilik çatışmalarının içinde büyür.[482] Bir aydın olarak Türkiye'deki medeniyet krizinin tam ortasında kalır. Ayrıca ideolojinin insan yaratımına karşı, kendi kişiliğini kazanma mücadelesi de vermek zorundadır.[483] Ertan Örgen, Oğuz Atay'ın romanda intiharı herkesin rolüne uygun hareket etmesi inancıyla

---

[480] Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 78.

[481] Alkan, "Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler Edebiyatta İntihar", s. 32.

[482] Ertan Örgen ve Cem Yılmaz Budan da makalelerinde bu çatışmalara işaret ederler. Ertan Örgen, Selim'in intiharını işlerken onun aydın kimliğine de vurgu yapar. bk. Örgen, "Oğuz Atay'ın Romanlarında İntihar", s. 25-46; Cem Yılmaz Budan, "Cumhuriyet İdeolojisi Karşısında Aydın Kimliğini *Tutunamayanlar* ve *Ölmeye Yatmak* Üzerinden Yorumlamak", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 12 (2014), s.151-166.

[483] Şeyma Karaca Küçük, bu konu üzerinde *Tutunamayanlar*'ın aydının kimlik krizini yansıttığını belirterek durur. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 54.

işlediğini söyler.[484] Bu düşünceden hareketle aydınlara düşen rol, müntehir olmaktır.[485] Selim'in toplumdan kopuşunun başlıca sebeplerinden bazılarının, aydın olması ekseninde bahsedilen medeniyet krizi ve kişilik kazanma mücadelesi olması, onun intiharının bencil intihar yerine kuralsız intihar olarak incelenmesinin daha doğru olacağı düşüncesini destekler niteliktedir.

Oğuz Atay'ın *Tehlikeli Oyunlar*(1973) romanında intihar düşüncelerine sahip olan Nursel Hanım'ın bu düşüncelere kapılmasının sebebi eşinin ölmüş olmasıdır. Toplumsal kurumlardan biri olan evliliğinin ölüm yoluyla bitmesi sonucu Nursel Hanım'ın toplumla olan bağlarında önemli bir kopukluk meydana gelir. Dul kalması sonucu evliliğin kurallarının ortadan kalkması onu intiharı düşünmesine sebep olacak kadar sarsar.

Tehlikeli Oyunlar'ın ana kişisi olan ve *Tutunamayanlar*'daki Selim gibi aydınları temsil eden Hikmet, topluma yabancılaşmış, toplumla bağları kopmuş birisidir. Bu kopuş onun yalnız kalmasına sebep olur. Hikmet toplumla bağlarını güçlendirme amacıyla evlilik kurumunu dener. Ancak evlilik de başarısız olur. Eşi Sevgi'den boşanır. Evliliğin kurallarının ortadan kalkmasıyla sarsılan Hikmet'in ruhsal durumu giderek kötüleşir. En sonunda da intihar eder. Ayrıca Çimen Günay Erkol, *Tehlikeli Oyunlar*'ı 12 Mart romanı olarak ele alır.[486] Bu da Oğuz Atay'ın gerçek ve hayali karıştıran, sembollere yer veren kapalı anlatımında her ne kadar tespit etmek zorsa da siyasi krizin de arka planda yer aldığını ve Hikmet'in intiharında etkisi olabileceğini gösterir. Erkol, Türkiye'nin "demokratikleşme oyunu"nda Hikmet'in yozlaşmadan yaşamasının sadece delirmek ve intihar etmek ihtimalleriyle mümkün olduğunu belirterek[487] bu etkiye işaret eder. Sonuç olarak Hikmet'in intiharı, boşanmış olmasının, aydın olarak yaşadığı sorunların ve siyasi krizin etkisiyle oluşan bir kuralsız intihardır.

---

[484] Örgen, , "Oğuz Atay'ın Romanlarında İntihar", s. 40.

[485] Serol Teber'in Türkiye'de aydının intihar etmesini doğal bulduğunu ve alternatifin de tutuklanmak olduğunu belirttiğini tekrar hatırlamakta fayda bulunur. bk. Teber, *"Tutunamayanlar"ın Politik Psikolojisi*, s. 45.

[486] Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, s. 239-253. Serol Teber'in yorumundaki gibi intiharın yegâne seçeneklerden olması dikkat çekicidir.

[487] *a. g. e.* , s. 253.

Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu*(1973) romanında intihar düşüncesine kapılan Halim toplumdan kopmuş birisidir. Toplumsal kurumların koruyuculuğundan yoksundur. Eşi onu sevmediği için evliliği iyi gitmez. Ailesiyle arası bozuktur. Komşularını tanımayacak kadar çevresinden kopuktur:

> "Suat olsun, Halim olsun, komşularından tiksiniyorlar. Tiksintilerinin yarısı kin, yarısı küçümseme! Şimdiye kadar, insanlık yanını hiç akıllarına getirmeksizin, önüne geçilmez bir işkence gözüyle bakmışlar bu komşuluğa."(BU,206)

Siyasi görüşü sebebiyle beraber hareket etmek istediği ve mantıken onlardan olması gerektiği köylü işçilerle karşılaştığında da onlarla ne kadar farklı olduklarını anlar. Devrimcilik yönünden de genç nesil tarafından başarısız olmuş ve gençlere ayak bağı olan bir nesil olarak görülen bir neslin parçasıdır. Dolayısıyla Halim'i güçlü bir şekilde hayata bağlayan toplumsal bir içerik söz konusu değildir. O hayata eşine olan sevgisiyle bağlanır. Onu kaybetme ihtimali ise intiharı dile getirmesine sebep olur. Halim'in eşini kaybetme ihtimalini boşanma ihtimali gibi görmek mümkündür. Eşinin kaybıyla kuralsızlığa sürüklenecek olan Halim, bu ihtimal gerçekleştiği takdirde intihar edeceğini belirtir. Ayrıca bu konuşmaların yapıldığı dönemde bir yandan da toplumsal sorunlar yaşanmaktadır. Roman 1960 darbesinden birkaç ay öncesinden başlayarak darbeye giden süreci işler. Dolayısıyla bahsedilen dönemi siyasi bir kriz olarak da ele almak mümkündür.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*(1973) romanında kayınpederi tarafından tecavüze uğrayan Şadiye'de intihar düşünceleri başlar. Kayınpederinin tecavüzünün ve karnındaki bebeği kaybetmesinin ardından eşiyle ilişkisinin devamı konusunda korkuya kapılması Şadiye'nin intihar düşüncelerini tetikler. Bu bağlamda onun dul kalma benzeri bir durumdan çekinerek intihara yöneldiği dolayısıyla intiharının kuralsız olduğu söylenebilir. Şadiye haksız da çıkmaz. Eşi olayı öğrendikten sonra Şadiye'ye tecavüz eden babasını öldürerek hapse girer. Bunun sonucunda da Şadiye dul kalır. Şadiye'nin eşini kaybettikten sonra yaşadıkları evliliğin kurallarını kaybeden bir kadının bozuk bir toplum yapısında başına neler geleceğini gösterir. Köyde erkekler tarafından rahatsız edilen Şadiye, toplum içerisinde farklı bir konuma dışlanır. Kadının yegâne görevlerinin erkeğe hizmet etmek ve erkeği cinsel açıdan tatmin etmek olduğu küçük bir toplumda, Şadiye genç ve güzel bir dul olarak cinsel objeye dönüşür. Kendisini koruması zorlaşır. Şadiye bunun sonucunda intihar etmez ama köyden kaçmak zorunda

kalır. Köyden kaçma sebebi bu olmasına rağmen yaşam şartları dolayısıyla şehirde de bir cinsel objeye dönüşmekten kurtulamayarak hayat kadını olur.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında intihar düşüncesi bulunan Aysel'in bu düşüncelerinin sebebi toplumla olan bağlarındaki zayıflıktır.[488] Osmanlı'nın son dönemlerindeki medeniyet krizi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ve yapılan devrimlerle daha da hararetli bir hâl alır. İçeriği konusunda bazı değişiklikler göstererek devam eden bu medeniyet krizi, ekonomik krizlerden çok daha uzun sürelidir ve etkileri de onlarca yıl devam eder. Toplumun içindeki bireylerin, fikir dünyasında yaşanan bu çapta bir krizden etkilenmemesi düşünülemez. Bu krizin sebebi toplumsal normların önemli oranda ve hızlı bir şekilde değişmesidir.[489] Normlardaki değişim daha *Ölmeye Yatmak* romanının başlarından itibaren yazar tarafından ortaya konur.[490] Romanın başındaki müsamerede[491] aileler çocuklarının dahil edildiği etkinliğin içeriğinden rahatsız olurlar. Aysel, kadın olduğu için eski normlar ve yeni normlar arasındaki çatışmanın en çok etkilediği kişilerden birisidir. Onun ebeveynleriyle arasındaki uyumsuzluk romana net biçimde yansır. Aysel'in kendisinden bir önceki nesildeki kadınlardan olan annesine bakışı, bu uyumsuzluğu açıkça gösterir: "Bir zamanlar analarımız bize katılmazlardı. Bizi kendilerine katmaya çalışırlardı. Biz de onları beğenmez olmuştuk zaten."(ÖY, 353) Aysel'in toplumdan kopuşunun sebebi

---

[488] Adalet Ağaoğlu, bir söyleşisinde serinin üçüncü romanı *Hayır…* bağlamında şunları söyler: "Aysel, sorgulama alanlarını genişlettikçe, hiç sorgulayıcı olmayan, verili olanla yetinen, tepkisiz toplumuna uzak düşüyor; o toplumda giderek bir yabancı (sürgün) olarak yaşıyor." bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 302. Burada bahsedilen Aysel, muhtemelen *Ölmeye Yatmak* sırasında ortaya çıkar. *Ölmeye Yatmak*'ta Aysel'in kendi geçmişini yargılaması bahsedilen sorgulamaların ilk örneklerinden olabilir.

[489] Adalet Ağaoğlu'nun işlediği aydın sorunları ve medeniyet krizi, Oğuz Atay'ın eserlerinde yer alanlarla aynıdır. Ancak Oğuz Atay ve Adalet Ağaoğlu'nun anlatımlarında ciddi farklar bulunur. Oğuz Atay, bireyi çok daha fazla önceleyen daha kapalı bir anlatıma sahipken Adalet Ağaoğlu'nun anlatımı daha açık ve sosyal arka plana daha çok yer verecek şekilde kurgulanmıştır.

[490] Adalet Ağaoğlu, bir söyleşisinde eserlerinde doğrudan kişileri hedef almadığını ve kişileri, onları yaratan koşullar içinde ele almayı tercih ettiğini söyler. bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar*, s. 240. Feridun Andaç, onun Dar Zamanlar serisinin ilk üç kitabında bireyi toplumsal sürecin panoramik görüntüsü içerisinde verdiğini belirtir. bk. Andaç, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, s. 76. Yine Sibel Erol da Adalet Ağaoğlu'nun eserlerinde mimetik tarafı çok baskın bir toplumsal gerçekçiliğe dikkat çekerken eserlerde karakterleri ve onların problemlerini anlamlandıran şeyin dıştaki tarihî ve sosyal gerçekçilik olduğu yönünde fikir beyan eder. Sibel Erol'a göre Adalet Ağaoğlu'nun eserleri Türk toplumu üzerine tarihî ve sosyolojik bir inceleme olarak da okunabilir. bk. Sibel Erol, "Toplumsal Dış Gerçekçilik ve Kişisel İç Şiir: Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarındaki İnce Ayar", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 6-7. Dolayısıyla Adalet Ağaoğlu eserlerinde tarihsel ve toplumsal olayların önemi nettir. Adalet Ağaoğlu için yarattığı kişilerin toplumsal konumları, onun eserlerinde başlıca unsurlardandır. Zaten Aysel'in intiharında da toplumsal unsurların ciddi oranda etkili olduğu görülür.

[491] Hüseyin Ayaz, Aysel'in müsamerede kendisine sorulmadan verilen kentli memure rolünü hayatında da taşımasına işaret eder. bk. Ayaz, "'Ölmeye Yatmak' Romanında Aysel'in Yabancılaşması", s. 37. *Ölmeye Yatmak*'ın başındaki bu müsamerenin bazı kısımlarında gerçekten de önseme tekniğinin kullanıldığı bazı yerler dikkat çeker.

incelendiğinde bazı ana konulara yoğunlaşmak gerektiği ortaya çıkar. Bunlardan ilki Aysel'in cinsiyetidir. Önceki nesilde kadının toplumsal düzendeki yeri daha pasif olduğundan yeni düzende hayata daha çok katılan kadın çatışmaların merkezinde yer alır. Aysel'in bu konudaki tarafı nettir: "Bir milletin yarısı topraklara zincirle bağlı kaldıkça, diğer yarısı göklere yükselebilir mi? Bizim milletimizin başarısızlığı kadınlara karşı gösterdiğimiz kusurdan ileri gelmektedir."(ÖY, 108) Atatürk'ün bu düşüncelerinin etkisiyle Aysel de Atatürk'ün isteklerine ve kendisine verilen ödevlere uygun hareket etmek ister. Ancak eski neslin normlarında kadının söz hakkı yoktur. Erkekten aşağıdır. Romanın pek çok yerinde yazar buna işaret eder. Ali'nin annesi "Benim bir bu yetimim var işte. Kızları sayma."(ÖY, 60) diyerek âdeta kızlarını birey olarak görmez. Keza Aysel'in annesi de erkek çocuğunu üstün görür: "Ne olsa tek oğlumuz. Tek umudumuz…"(ÖY, 232) Yine romanın başka bir yerinde Aysel bir konuda konuşmak istediğinde babası onu susturur. Çünkü erkek egemen toplumda kadının sözünün bir değeri yoktur:

> "Bir iki söz söyleyecek oldum. Babam gözlerini üstüme devirerek ve beni bir yana iterek susturdu. Bilmem baban söyledi mi? Orda yerin dibine geçtim. Demek ki, ne yapsak bizim söz hakkımız yok. Ama ben bu durumlara boyun eğmek istemiyorum."(ÖY, 109)

Kadına bakıştaki bu olumsuz tavır o kadar kökleşmiştir ki hem yeni nesilde eski fikirlere yakın olan kişiler ortaya çıkar hem de yeni normların destekçisi görülen kişiler bile belli açılardan kadını aşağı gören düşünceleri sürdürür. Bomonti'de dışardan daha açık fikirli görülen kişilerin düzenlediği partide bile içeri bir biletle bir erkek ve iki kadının alınması erkeğin kadından "fazla" bir varlık olduğuna işaret eder. Yine kendisi yeni normlar konusunda önemli bir noktaya konumlandıran Aydın'ın kız kardeşi konusundaki düşünceleri de onun kadınlar üzerine bazı konuları içselleştirerek inanmadığını gösterir: "Nurten de az değil. Şimdiden sağa sola kırıtıyor. Hayır, ben aldırmam. Böyle şeyleri hoş görürüm, ama etraf hoş görmez ki. Sonra ne olsa abisiyim."(ÖY, 187) Ayrıca yeni normlar kurulurken de her ne kadar kadın topluma daha entegre, bilgiye daha rahat ulaşabilen bir konuma geçse de, bu onun daha çok "anne" ve "eş" sıfatları üzerinden kurgulanmasını engellemeyecektir. Aysel'in cinsiyeti üzerinden yaşadığı en büyük çatışmalardan birisi ise eğitim konusundadır. İlkokuldan

sonra eğitim görmek konusundaki amacına ancak intihar tehdidinde bulunarak ulaşır.[492] Aysel'in abisi İlhan, kadınların eğitim almasına karşıdır:

> "Bu da yeni moda işte! Kızlar okuyormuş… Öyle. Bizimki de okuyor. Hakim olacakmış. Vay, vay… Kadının en kutsal görevi, analıktır, analık!.. (…) Kadın kısmına okumak nerden çıkmış? Anandan mı gördün, ninenden mi? Yarın lise bitince bir de üniversiteye gitmeyi düşünüyorsan, nah gidersin! Babam bıraksa, ben bırakmam. Oralarda okuyan kızların ne mal olduğunu şimdi çok iyi biliyorum ben. Üniversite öğrencisi adı altında bir yığın yırtık orospu!.."(ÖY, 162; 212)

İlhan'ın bu cümleleri onun konuştuğu konuda eski normların destekçisi olduğunu da kanıtlar. Aysel yine de sonunda üniversiteye gitmeyi başarır. Ama babasının kararının altında yatan sebep de kadının nasıl görüldüğünü özetler niteliktedir: "Bu kız artık evde kaldı. Gitsin meret, okusun bari de bir iş sahibi olsun…"(ÖY, 336) Aysel'in kadınlık başlığı altında yaşadığı bir çatışma da "eş" ve "anne" sıfatlarıyla alakalıdır. Aysel ailesinin evlenmesi konusunda yaptığı baskıya evlenmeyi reddederek karşılık verir: "Evlenmeyeceğim ben! Çocuklarım da olmayacak!.."(ÖY, 210) Eski normlarda da yeni normlarda da "eş" ve "anne" sıfatları kadınların en önemli sıfatları olarak konumlandırılmıştır. Romanda yeni normlarda bu sıfatların önemli olduğuna işaret eden anlardan birisi de Ali'nin Aysel ile konuşmasında Atatürk'ten alıntı olarak söylediği cümledir:

> "Kadınlarımız, erkeklerimizden daha kültürlü, bilgili, uyanık olmak mecburiyetindedirler. Şayet gerçekten *bu milletin anası olmak istiyorlarsa* böyle olmalıdırlar."(ÖY, 107. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Dolayısıyla Aysel'in bu tavrı toplumdan net bir kopuşu gösterir. Ertürk'ün abisi Remzi, Aysel ile evlenmek isteyince Aysel, Ali ile herkesin içinde dedikodu çıkarmak amacıyla buluşarak evliliği engeller. Hayatının ilerleyen dönemlerinde Ömer ile evlense de biyolojik olarak çocuk sahibi olamazlar. "Anne" sıfatını edinemeyecek olan Aysel, eşi Ömer'i öğrencisi Engin ile aldatarak "eş" sıfatının da gereklerini yapmayan bir kadın hâline gelir. Aysel'in bir diğer sıkıntısı kadının bir insan yerine cinsel obje olarak görülmesidir: "Bir arada hem saygıdeğer, hem saygıdeğmez; hem kusursuz, hem kusurlu; hem giyinik, hem çıplak. *Hem kadın, hem insan.*"(ÖY, 295. Vurgu bu tezin

---

[492] Adalet Ağaoğlu ile Aysel arasındaki bir başka benzer yön de budur. Adalet Ağaoğlu sonradan başkalarının söylediğine göre ortaokula gidebilmek için ölüm orucuna yattığını belirtir. bk. Andaç, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, s. 17.

yazarına ait.) Aysel aynı konuyu Aydın hakkında düşüncelerinde de vurgular: "Aydın'la hiç de böyle değil. Hem alaycı, hem insana hep kadın gözüyle bakıyor."(ÖY, 274) Aysel için kadını cinsellik dışında birey olarak görebilen erkek, medeni ve ideal erkek konumundadır. Batılı arkadaşı Alain ve sonradan eşi olan Ömer hakkındaki düşünceleri bunu vurgular:

> "Alain'le arkadaş olmak ne güzel! Gözleri kollarını, bacaklarını yemiyordu. Gözleri 'Sen bir şeyden anlamazsın' da demiyordu. (…) Neden sanki ötekiler, kendi ülkesinin gençleri de böyle değillerdi? Acaba neden Aydın, Alain gibi olamıyordu? (…) Ülkesinin bütün gençlerine haksızlık etmiyor muydu acaba? Aydın ya da benzerleri bir genelleme olabilir miydi? İşte Ömer. Geçen yıl asistanları olan. Ömer de gözleriyle hiçbir kız öğrenciyi yemiyordu."(ÖY, 372)

Ömer ile evlenmesi, Aysel için bu konunun ne kadar önemli bir sorun olduğunu ve belki de evliliğinde ideal tip olarak gördüğü birisiyle evlenerek aslında ülküsüne hizmet etme isteğinde olduğunu gösterir. Çünkü Aysel'e öğretilene göre veya onun bazı yanlış yorumlarını katarak öğrendiğine göre Türk erkeklerine kardeş olarak bakması gerekir:

> "Biz Türk erkeklerine hep kardeşimiz gözüyle bakarız ve bakmalıyız. *Onun dışında bizim kötü düşüncelerimiz olamaz ve olmamalıdır.* Biz böyle yetiştik ve gerek Dündar Öğretmenimizden, gerekse buradaki öğretmenlerimizden böyle feyz aldık."(ÖY, 80-81. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Aysel'in erkeklerle duygusal ve cinsel ilişki kurmayı "kötü" olarak nitelemesi çok dikkat çekicidir. Bu durum onun cinselliğini dışlamasına ve kendisinin bir yönüne yabancılaşmasına sebep olur.[493] Bu bağlamda hayatını başkalarıyla cinsel ilişkiye

---

[493] Haluk Sunat, Adalet Ağaoğlu'nun da cinsel yönden ketlendiğini ve bunun benliğine ilişkin yatırımını arttırarak beğenilme ve onaylanma istekleriyle kendisini yaşamak yerine üstlendiği görev ve yüklere konsantre olmasına sebep olduğuna dair yorumlar yapar. Çimen Günay Erkol, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*'ta Cumhuriyet kadınının ulusal idealler için cinselliğini feda etmesinin izini sürdüğünü belirtir. bk. Sunat, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, s. 85; *a. g. e.* , s. 195; bk. Çimen Günay Erkol, "Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm", *Türkiyat Mecmuası*, C. 21, S. 2 (2011), s. 23. Yani Ağaoğlu için yapılan yorum Aysel için de geçerlidir. Aysel de kendisini yaşamak yerine Cumhuriyet'in ilk nesline verilen görevleri hayatının merkezine koyar. Jale Parla, Erendiz Atasü'nün *Dağın Öteki Yüzü* isimli romanı üzerine yaptığı yorumlarda kadınlar için Cumhuriyet'in hedeflerine ulaşmanın bedelinin bedenlerini ihmal etmek olduğunu belirtir. bk. Parla, "Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılarda Rüya, Kâbus, Oda, Yazı", s. 183. Aysel'in durumu da aynıdır. Bu benzerlikleri başka romanlardan örneklerle arttırmak da mümkündür. Dolayısıyla bu durum genel bir soruna işaret eder. Sorunun sebebi Aysel'in kendisine verilen rolü tam olarak kabullenmemiş olmasıyla ilgili olabilir. Cumhuriyet sonrasında her ne kadar kültürlü, bilgili, hayata daha entegre bir kadın modeli desteklenmiş olsa da kadının tam anlamıyla aktif bir konum yerine "eş", "anne" gibi daha yardımcı ve yan rollerde olması telkin edilmiştir. Aysel ise kendisini bu sıfatlar arasında sıkıştırmak yerine tek başına da birey olabileceği inancıyla hareket eder. Dolayısıyla erkeklere telkin edilen rolün sınırları içerisine girmesi, kadınlığına yabancılaşmasının altında yatan sebeplerden birisi olabilir. Bu bağlamda Aysel'in, *Alnında Mavi Kuşlar* romanının ana kişisi Armağan gibi bazılarının "erdişi" olarak nitelediği bir insan tipinin özelliklerini önemli oranda taşıdığını belirtmek gerekir. Hatırlanacağı üzere Adler'e göre erkeklerin öne çıkması kadınların kendi rolleri karşısında hoşnutsuzluk duymasına sebep olur. Kadın rolüne karşı iki farklı tip olduğunu söyleyen Adler, bunlardan ilkinin bazılarının "erdişi" olarak

girerek kazanan kişilerle aynı çatı altında olmak bile onun saygıdeğerliğine zarar verebilecek bir hâle gelir: "Bir orospuyla aynı çatı altında bulunmak incitiyor mu yoksa beni? Ve saygıdeğer oluşumu ve yüce düşüncelerimi ve anlamlı ölümümü?"(ÖY, 238) Aysel'i intihar düşüncesine iten krizlerden sonuncusu ise aydın olmasıyla ilgilidir: "Hangi sınıftanım ben? Düşünenler sınıfı."(ÖY, 198) Aydınlar, Türkiye'nin yaşadığı medeniyet krizi üzerine daha çok kafa yoran ve bu krizi en derinden hisseden kesimlerin başını çeker. Aysel de bir Türk aydını olarak uçları Doğu ve Batı olan bu medeniyet krizini derinden yaşar.[494] Çocukluğundan itibaren Batı'nın fikir dünyasını benimser. Bu durum onun eski normlarla zıt düşmesine ve dışlanmasına sebep olur. Lakin Aysel'in başka bir konu üzerine söylediği ama ona göre aydınların özelliklerinden birisine işaret eden cümle onun bu dışlanmayı çekinecek kadar umursamadığını gösterir: "Yadırgatsa da aydınların başkalarına aldırmama hakları vardır. Ne yapalım? Bu böyle."(ÖY, 243) Ancak Aysel, her ne kadar Batı fikrini benimsemiş olsa da zamanla siyasi erkin telkinlerinin de kendisi olmasına engel olduğunu ve kendisini tatmin etmediğini görür.[495] Aysel böylece toplumun çoğunluğunu oluşturan iki grubun düşünceleriyle de belli açılardan ters düşerek bir uyumsuz hâline gelir: "Aydın, Aysel ve Ali ile onların uzak-yakın benzerleri, makul olanlarla hiç olmayanlar ordusunun orta yerinde kalmışlardır."(ÖY, 379) Burcu Alkan'a göre "Aysel'in hikâyesi aydın olmanın, kadın olmanın ve toplumsal değişimin öznesi olmaya çalışırken aslında nesnesi olmanın sancılarını anlatır."[496] Bu sancılarla otel odasına giren Aysel, tüm geçmişini sorgular.

---

nitelediği tip olduğunu belirtir. Bu tip; hırslı, aktif, erkeksi, enerjik ve savaşçıdır. Erkekler için öngörülmüş uğraşlara yönelir ve daima herkesi geçmeye odaklanır. Ev işi yapmayı sevmez. Çoğunlukla sevgi ve evlilik ilişkisi kurmaya yanaşmaz(Aysel evlenmiştir ama eşine karşı sevgi duyup duymadığı kuşkuludur). bk. Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, s. 164.

[494] Cem Yılmaz Budan'ın Cumhuriyet döneminde kurulan ideolojinin karşısında aydınların durumunu *Tutunamayanlar* ve *Ölmeye Yatmak* romanları üzerinden inceler. Cem Yılmaz Budan bu makalesinde Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki Aysel ile Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar'ındaki Selim Işık ve Turgut Özben karakterlerinin gelenek ile modernite arasında kalarak yabancılaşma sorunu yaşamaları bağlamında benzeştiğini ifade eder. bk. Budan, "Cumhuriyet İdeolojisi Karşısında Aydın Kimliğini *Tutunamayanlar* ve *Ölmeye Yatmak* Üzerinden Yorumlamak", s.157. Aralarındaki farkı ise Mahmut Temizyürek ve Semih Gümüş işaret ederler. Mahmut Temizyürek'e göre Adalet Ağaoğlu'nda silkinme duygusu güçlüyken Oğuz Atay silkinmeyi bile geç kalınmış sayar ve bu yüzden ironiye başvurur. bk. Mahmut Temizyürek, "Adalet Ağaoğlu'nda Kendini Arayan Bütünlük Duygusu", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 90. Semih Gümüş ise Adalet Ağaoğlu'nun intiharı bir başkaldırı sorunsalı olarak ele aldığını ve bu yönüyle Oğuz Atay'dan ayrıldığını belirtir. bk. Gümüş, Modernizm ve Postmodernizm, s. 86.

[495] Şeyma Karaca Küçük de Aysel'in intihar düşüncelerinde "kendi olma" isteğini vurgular. Cem Yılmaz Budan ise Aysel'in hükümet tarafından idealize edilen üst kimlik ile kendisi olmak arasında kaldığını ve bunun sonucu olarak yabancılaştığını belirtir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 54; Budan, "Cumhuriyet İdeolojisi Karşısında Aydın Kimliğini *Tutunamayanlar* ve *Ölmeye Yatmak* Üzerinden Yorumlamak", s. 154.

[496] Alkan, "'Beyni Aydınlık, Düşünceleri Açık Seçik..' 'Hayır…'da Yaşlılık", s. 19.

Sorgulamanın sonucunda odaya giren kişi ile çıkan kişi düşünsel anlamda aynı kişi değildir. Yani odaya giren kişi sembolik olarak intihar etmiştir. Sonuç olarak Aysel, yaşadığı medeniyet kriziyle önce eski normlar sonra yeni normlara ters düşer. Toplumun kendisi için belirlediği rollerin dışına çıkar. Bunu en çok da cinsiyet rolleri konusunda yapar. Tüm bunlardan dolayı toplumla bağları kopma noktasına gelir. Ancak o mücadelesine devam etmeyi hatta o günden itibaren kendisi olarak yaşamayı seçerek intihar etmez. Aysel'in intihar düşüncesi kuralsız intihar olarak değerlendirilirken değinilmesi gereken önemli bir husus bulunur. Bazı çalışmalarda Aysel'in eşini aldatmasını Cumhuriyet ülkülerine ihanet olarak gördüğü ve bu yüzden kendisini suçlayarak intihar etmeyi düşündüğüne dair yorumlar bulunur.[497] Bu yorum üzerinden ilerlenirse Aysel'in intihar düşüncesi özgeci intihar grubuna daha uygun gibi durmaktadır. Lakin bu pek de doğru gibi gözükmemektedir. Aysel'in Ömer'i aldattığı için suçluluk duyduğu söylenilebilir. Ancak Aysel'in intihar düşüncesinde bu suçluluğun başlıca unsur olduğu düşüncesi ciddi anlamda sorgulamalara açıktır. Aysel, Engin ile ilişkiye girmesinin sebebi olarak özgürleşme çabasını gösterir:

> "Bir kez yattım öğrencimle. Bu yatıştan kısa süren, değişik bir tat aldım. Burası gerçek. Bedenimden çok, beynimde kurulan bir imparatorluğun şehvetiydi belki. İnsan kendini tek başına özgürleştiremezse ve tek başına özgürleşme düşü içinde boğulmuşsa, kendinden sonra gelenlerin altına yatmalıdır."(ÖY, 49)

Aysel'in özgürleşememesinin ana sebebinin ülkülere olan bağlılığı olduğu hatırlandığında bu kısım daha büyük bir anlam kazanır. Adalet Ağaoğlu'nun intiharı sadece kendini öldürme eylemi olarak görmediğine dikkat çeken Sibel Erol, Aysel'in düşüncelerinden hareketle intiharın, toplumsal kurumların sorgulanması, reddedilmesi ve yıkılması olduğunu belirtir.[498] Dolayısıyla Aysel eşini aldatmayı ülkülerine ihanet olarak gördüğünden intiharı düşünmemiş aksine doğrudan ülkülerini yıkmak için Engin ile beraber olmuş gibi gözükmektedir. Aysel'in "beyninde kurduğu imparatorluk", onun kontrolü ele almasına işaret eden bir ifadedir. Bununla beraber Engin ile

[497] Söz gelimi bk. Dilek İlhan, "Anayurt Oteli ve Ölmeye Yatmak Romanında Mekân-Birey İlişkisi Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *3. Dergi Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, http://dergikaradenizsempozyum.com/tr/arsiv/sempozyum-arsivi/12-21-23-haziran-2019-2-uluslararasi-dergi-karadeniz-sosyal-bilimler-sempozyumu-giresun-turkiye/71-anayurt-oteli-ve-olmeye-yatmak-romanlarinda-mekan-birey-i-liskisi-acisindan-karsilastirmali-bir-i-nceleme-dilek-i-lhan (Erişim Tarihi: 26.07.2021); Ann Conway, Çimen Günay Erkol, "Ölmeye Yatmak'ta Cinsellik ve Olmayan Trajedi", *Bianet*, https://m.bianet.org/english/human-rights/14913-olmeye-yatmakta-cinsellik-ve-olmayan-trajedi (Erişim Tarihi: 26.07.2021); Günay Erkol, "Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm", s. 24.

[498] Erol, "Toplumsal Dış Gerçekçilik ve Kişisel İç Şiir: Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarındaki İnce Ayar", s. 26.

beraberliğinden tam olarak istediğini alamayarak yine de intihar düşüncelerine yönelmiş ve tüm hayatı üzerinden bir sorgulamaya girişerek aldığı karar sonucu hayatına devam etmiştir. Semih Gümüş, *Hayır…*'dan hareketle intiharı aydının kimlik kazanma eylemi olarak yorumlar.[499] *Ölmeye Yatmak*'taki Aysel de kimlik kazanma amacıyla intihar sorgulamalarına girişir. Zira Jale Parla da *Ölmeye Yatmak*'ta Aysel'in hazır kimliğe karşı çıktığını belirtir.[500] Aysel'in ülkülerine ihanet etmesi sebebiyle intihar düşüncesine yöneldiği fikri bunun tersine işaret eder. Aysel bahsedilen tarzda bir suçluluk duyduğu takdirde bir kimlik kazanmaz aksine ideolojinin kendisine verdiği kimliği kabul etmiş olur. Dolayısıyla bu tezde Aysel'in eşini aldatması intihar düşüncesinin baş sebebinden ziyade onu intihara yönelten düşüncelerin bir yan etkisi şeklinde görülerek Aysel'in intihar düşünceleri özgeci intihar yerine kuralsız intihar olarak değerlendirilmiştir.[501]

Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi*(1979) romanında ise intihar düşüncesi bulunan Tezel'in toplumla bağları kopmuştur. Tezel yalnız ve yabancılaşmış bireydir. Toplumsal kurumlar onu korumaz. Öncelikle kadın olması dolayısıyla sıkıntılar yaşar. Erkek erkil toplumda onun bireysel özgürlüğüne düşkün ve başı buyruk olması hoş karşılanmaz.[502] Abisi onun erkek erkil zihniyete uygun hareket etmesi yönünde en çok baskı uygulayan kişidir. Bu yüzden abisini hiç sevmez: "Abim batsın! Bıktım be. Nerden abim oluyor ha?"(BDG, 92) Tabii ki abisi İlhan bu konuda karşılaştığı tek kişi olmaz. Söz gelimi ilk eşi, kadın olduğu için onun fikirlerine değer vermez: "Anayasa sevincini de tüketir tüketmez, artık nerde neye ağzımızı açmaya kalksak: Sen sus. Sen anlamazsın!"(BDG, 56) Bu yüzden abisinde olduğu gibi ilk eşini anarken de olumsuz ifadeler kullanır. Ailesiyle olan bağlarının büyük oranda kopması ailenin koruyuculuğundan mahrum olmasına yol açar: "Bütün bağları koparıyorsun. Bütün zorunlu aile bağlarını yok ediyorsun. Ya da ağır ağır, her yaşananla biraz daha yok

---

[499] Semih Gümüş, *Başkaldırı ve Roman*, Can Yayınları, İstanbul 2008, s. 32.

[500] Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2012, s. 311.

[501] Şeyma Karaca Küçük de tezinde Aysel'in intiharını anomik yani kuralsız intihar olarak ele almıştır. Aysel'in intiharını kuralsız intihar olarak ele alırken Cumhuriyet sonrası kadının rollerinde değişiklikler yaşanması, toplumsal dengede bozulmalar, İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'de çok partili hayata geçiş gibi çok büyük ve sallantılı bir toplumsal değişim döneminde yaşaması gibi benzer noktalara temas eder. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 227-241.

[502] *Ölmeye Yatmak* işlenirken Aysel'in kadına çizilen rolleri aşarak erkekler için üretilmiş rollere girmesinin onun cinselliğine yabancılaşmasının sebeplerinden olabileceği ve bazı kişilerin "erdişi" olarak nitelediği tipte bir insan olma ihtimalinin yüksek olduğundan bahsedilmişti. Tezel cinselliğine yabancılaşmamıştır ama erkeksilik konusu Tezel için çok daha geçerlidir. Çimen Günay Erkol, Tezel'in bir oranda erkekliği temsil ettiğini, eşlerine ve çocuğuna karşı olumsuz tavrının da kadına çizilen rollerin sınırlarını yıkmaya yönelik olduğunu belirtir. bk. Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, s. 202.

oluyor bu bağ…"(BDG, 72) Ya da daha doğru ifade etmek gerekirse ailesinden kopmasının sebebi olan şeyler onu aile korumasından mahrum bırakır. Çünkü erkek erkillik derecesi yüksek toplumlarda aile baskısı intihar ihtimalini arttıran bir unsur hâline gelebilmektedir. Aileden kopukluk derecesi o kadar ileridir ki ablası Aysel ile beraber mirası kabul etmeyerek orduya bağışlarlar. Tezel üç evlilik yapmış ve üçü de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla evliliğin koruyuculuğu bir yana boşanmış olması sebebiyle daha da risk altındadır. Evliliklerinin birinden olan çocuğu da onu hayata bağlamaz, aksine çocuğunu neden doğurduğunu sorgular:

> "Yahu, o çocuğu niye doğurdum ben? Öf, doğurdumsa doğurdum! Yarın, seni ben doğurdum, diyerek başına çöreklenip beni dişçiye, hastanelere ya da kaplıcalara götürmesini isteyecek değilim ya."(BDG, 33)

Bu ifadeler aynı zamanda çocuğa olan soğukluğunun kendi ebeveynleriyle olan ilişkisinden kaynaklanıyor olabileceğini gösterir. Tavırları ve yaptığı üç evlilikten hareketle çevresindekiler tarafından "serbest", hatta "orospu" olarak nitelendirilir. Tanrıya inanmaz: "Tanrım, Tanrı mısın neysen, -yoksun ya- eğer yerini tutacak başka bir şey varsa, peki öyle olsun, sen varsan koru resimlerimi!"(BDG, 51) Bu da dinin koruyuculuğunu yok eder. O bir nihilisttir: "Meğer nihilist olmak komünist olmaktan da zormuş! Vay canına, komünist olmaktan da zor."(BDG, 35) Burada dinin koruyuculuğu derken biraz daha ideal ve farklılıklara saygı duyan bir ortamdan bahsedildiğini belirtmek gerekir. Çünkü aile konusunda olduğu gibi din bazı zamanlarda özellikle kadınlar ve cinsel yönelimi farklı olan bireyler üzerinde bir baskı unsuruna dönüşebilmektedir. Siyasi açıdan ise 12 Mart Muhtırası'ndan sonra gelen süreçte makbul görülmeyen solculardandır. Arkadaşları işkence görmektedir. Ayrıca her ne kadar Aysel tarafından bazı çatışmalardan korunsa ve Aysel gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin yarattığı ilk nesilden olmasa da kuşkusuz medeniyet krizini yine de hissetmiştir. Türkiye'de çalkantılı siyasi olayların yaşandığı bir dönemde hayatını sürmüştür. Tezel'in intiharı düşündüğü 1972'ye kadar ki sürecin son halkası olan 12 Mart süreci de onun açısından ayrı bir kriz olarak değerlendirilebilir.[503] İşkence

[503] Adalet Ağaoğlu serinin üçüncü kitabı *Hayır*... üzerine konuşurken romandaki intihar düşünceleriyle ilgili olarak Türkiye'de yaşanan üç darbeye de dikkat çeker. Aysel'in intihar düşüncelerinden önceki 27 Mayıs 1960 tarihli darbe, Aysel'in desteklediği bir darbe olması bakımından onun intihar düşüncelerinde doğrudan bir etkisi bulunması zordur. Ancak Tezel için 12 Mart 1971 tarihindeki muhtıranın ardından gelen süreç farklıdır. Tezel'in arkadaşları işkence görür. Onun düşüncesine yakın bazı kişiler hayatları boyunca aşamayacakları travmalar yaşarlar. Dolayısıyla 12 Mart Muhtırası'nın Tezel'in intihar düşüncesiyle ilgili görülmesi zorunludur. Ayrıca Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düğün Gecesi* romanı "12 Mart romanları" diye nitelenen roman grubunun içinde sayılır. Adalet Ağaoğlu bu

görenlerde ömür boyu sürecek izler bırakan 12 Mart süreci, onlar kadar olmasa da şüphesiz dışarda kalanları da etkileyen bir siyasi krizdir. Tezel'in sorunlarına dayanmasının kendisini ayakta tuttuğunu düşündüğü içki dışındaki bir diğer sebebi toplum nezdindeki "suçları" sebebiyle toplumun kendisini zorladığı utanma hissine baş kaldırmasıdır: "Şimdi hiçbir şey koymuyor artık. Yalama oldum. Tükettim. Utanç denen şeyden şuncacık kaldıysa kabımda… Kalmadı da ondan evirip çevirip aynı plağı döndürüyorsun…"(BDG, 57) Ancak intihar konusunda onu çok zor duruma düşürecek olan utanma hissi konusunda duyarsızlaşsa da dışlanma konusu hâlâ önemli bir sorundur. Yurtdışı görevinin kendisine verilmesini, kendisinin önemsenmesi olarak algıladığındaki sevinci de dışlanma konusunu sorun etmesinden kaynaklıdır. Ancak sonrasında Tezel'in önemsenmediği aksine hiç sevmediği abisi sebebiyle ona bu görevin verildiği ortaya çıkınca hayal kırıklığına uğrar. Uyumsuzluğu sebebiyle intihar düşüncesine yönelmeye devam eder. Sonuç olarak 12 Mart Muhtırası'nın yarattığı siyasi kriz ortamı, üç kez boşanmış olması ve toplumun normlarıyla uyuşmaması onun intihar düşüncelerinin kuralsız intihar olarak değerlendirilmesini sağlar.

Bir Düğün Gecesi'nde intihar düşüncesi bulunan bir diğer kişi olan Ayşen'in intihara yönelmesi toplumdan kopmuş olmasıyla ilgilidir:

> "Benim gibi, bir merhabasızlıktan, bir sevgisizlikten, bir bakıştan, baskıdan ve açlıktan mı yoksa? Açlık. Şimdi soruyorum: Kim daha aç? Hangisi daha öldürücü?
>
> Bunu arkadaşlarıma söyleyemem. Onlara böyle bir açlığın sözünü edemem.
>
> Hızla bir sona doğru kaydığımı duyuyorum. *Burada yalnızlıktan içim kazanıyor.*"(BDG, 301. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Görüldüğü üzere Ayşen sevgisizlik hissiyle boğuşmaktadır. Dolayısıyla dıştan öyle görünmese de ailesiyle ve genel olarak çevresindekilerle arasındaki sorunlar sebebiyle intihar düşüncesine yönelmektedir. Arkadaşlarıyla hislerini paylaşamamaktadır. Hatta intihar etmeme sebeplerinden birisi arkadaşlarının kendisinin bu eylemiyle dalga geçeceğini düşünmesidir. Her ne kadar yakın bir ilişkileri olmasa da halası olan Aysel'in eşine ilgi duyması da onun açısından sorun olabilecek bir durumdur. Ayrıca Ayşen, Ercan ile kötü bir evlilik yapar.[504] Çünkü Ercan'ı değil Ömer'i sevmektedir.

---

sınıflandırmadan rahatsız olur. bk. Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, s. 210. Ancak bu sınıflandırma her hâlükârda 12 Mart Muhtırası'nın romandaki önemli konumunu net bir şekilde göstermektedir.

[504] Serinin üçüncü kitabı *Hayır…*'da Ayşen ile Ercan boşanmıştır.

Ömer'in, kendisinin ilgisine karşılık vermemesi sebebiyle intihar düşüncesine kapılır. Solcular arasında yer alan Ayşen'in intihar düşüncesine kapıldığı dönemin 12 Mart Muhtırası'nın yarattığı kriz dönemine denk gelmesi tesadüf değildir. Çimen Günay Erkol da yaptığı yorumla romanın geçtiği düğünün tamamen ülke siyasetine genel bir bakış olduğuna işaret ederek öyle olmadığını kanıtlar:

> "Burjuvazi (İlhan ve Müjgan), 'sermaye'sini (kızları Ayşen) silahlı kuvvetlerin (Tümgeneral Hayrettin Özkan'ın oğlu Ercan) güvenli korumasına bırakmaktadır. Bu işbirliği, ideolojik militanlığa (Ayşen'in militan solculuğuna) bir son verme ve siyasi atmosferi normalleştirme (Ayşen'i evlilik kurumu yoluyla evcilleşmesi) niyeti taşır."[505]

Ayrıca Ayşen'in Ömer'e âşık olmasının bir sebebi de yüksek ihtimalle Ömer'in solcular arasında önemli birisi olmasıdır. Onun hayata bakışında ve seçimlerinde bu kadar etkili olan siyasi atmosferin intihar düşüncesinde de etkili olması beklenen bir durumdur. Dolayısıyla siyasi kriz atmosferinde intihar düşüncesine kapıldığı için kuralsız intihar içinde değerlendirilmesi gerekir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Sahnenin Dışındakiler*(1973) romanında Cemal, millî mücadele verilirken "mücadele sahnesinin dışı" olan İstanbul'dadır. İhsan'ın millî mücadeleye yardımcı olma çabalarının bir parçası olur. Bir diğer yandan sevdiği Sabiha hakkında duydukları onu üzer. Cemal çocukluğundan beri Sabiha'yı sever. Çocukluk döneminde Sabiha ile olan yakınlığı sebebiyle genelin aksine hemcinsleriyle çok daha az iletişim kurar. Kurduğu bu iletişimlerin çoğunda da Sabiha'dan bahsettiği için bazı arkadaşları durumdan rahatsız olur. Sabiha, Cemal'in toplumla olan bağının önemli bir parçasıdır. Ona olan sevgisi sebebiyle evlenerek başka bir kişiyle yuva kurmayı da düşünmez. Cemal'in çocukluğundan itibaren içinde olduğu dönemde yaşananlar ve intiharı düşündüğü dönemin Millî Mücadele dönemi olması onun intiharını kuralsız intihar kategorisine sokar. Cemal'i etkileyen ana sebep Sabiha olsa da onun dönemin atmosferi yüzünden büyük bir bunaltı duyduğu da sezilir.

Sahnenin Dışındakiler'in müntehiri Alâiyeli Ahmet, ondan kendisini öldürmesini isteyen eşinin isteğini yerine getirerek onu öldürür. Her ne kadar eşinin kötü yola düştüğünü düşündüğü dönemde de evlilik bitmiş hâlde olsa da Ahmet günahsız olduğunu öğrendiği eşini öldürerek ciddi bir sarsıntı yaşar. Evliliğin net bir

---

[505] Günay Erkol, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, s. 195.

şekilde bitmesi, hem de Ahmet'in eşini öldürmesiyle nihayete ermesi Ahmet'in çökmesine sebep olur. Bunlara ek olarak savaş döneminde bulunulması Ahmet'in intiharının kuralsız intihar kategorisinde olduğunu kesinleştirir.

Necati Cumalı'nın *Acı Tütün*(1974) romanında Doktor Ziya Somer'in toplumdan koptuğu görülür. Her ne kadar köylülerden bazıları onun yalnızlık hislerini belli bir ölçüde giderse de bu yeterli olmaz. Ayrıca köylülerden bazıları onu hiçbir zaman kendilerinden görmez. Ülke siyasi açıdan çalkantılı bir dönemin içinde olsa da Ziya siyasi olayların pek içine girmez. Hatta eşi partilerden yararlanmayı bilmediği gerekçesiyle onu suçlar. Ziya, siyasi partilerin gözünde etkisiz, nötr bireydir. Onun intiharında daha çok eşiyle olan ilişkisi rol oynar. Ziya eşiyle boşanmamış olsa da yaşadığı hayat evlilik demek zordur. Eşi onunla beraber köye gelmediği gibi onu ziyaret de etmez. Hatta para konusu dışında aramaz. Ziya aralarındaki ilişkinin evlilik olmadığına, âdeta iki yabancı olduklarını vurgu yapar: "Sahi nesi oluyordu o kadın onun? Niye karısı? Niye kızlarının anası? Şu çalıştığı yeri, yatıp kalktığı odayı görmek için dört yılda bir gün olsun kalkıp gelmemişti. Ama tütünlerin satılacağı günü unutmuyordu."(AT, 275) Dolayısıyla umutlar besleyerek yaptığı evlilik Ziya'ya umduğunu vermez. Evli olmasına rağmen evliliğin kurallarından yoksundur. Evlilik sona ermediği için bu durum geçici bir etki yerine süreğen bir etki yaratır. Ziya'nın üzerine gittikçe daha çok yük biner. Sonunda da evli olmasına rağmen evlilik kurallarından yoksun olması, onu intihara sürükler.[506]

Abbas Sayar'ın diğer romanı *Can Şenliği*(1974)'nde ise Hüseyin Ağa eşinin ölmüş olması ve çocuklarının kendisini dışlamış olması sebebiyle aile kurumunun koruyuculuğundan yoksundur. Dul olması onu riskli bir gruba sokar. Ek olarak ikinci evliliği de yürümez. Din konusu ise normalde intihar konusunda bir koruma sağlamasına karşın Hüseyin Ağa'nın durumunda olaylar aksine gelişir. Hüseyin Ağa'nın ilerlemiş yaşına rağmen dinî ritüellere katılmaması köylünün tepkisini çeker ve dışlanır:

---

[506] Ziya konusunda ilginç olan konu, eşinden asla ayrılamayacağına dair bir düşünce geliştirerek bir zorundalık durumu yaratmasıdır: "Sonunda o sınırsız uysallığıyla *yazgısına boyun eğmekten başka bir şey gelmezdi elinden*"(AT, 277. Vurgu bu tezin yazarına ait.) Ziya kendi durumunu yazgısal intihara benzeyen bir hâle sokar. Hâlbuki kendisi yazgısal intihar gerçekleştiren müntehirler gibi çaresiz değildir. Romanın sonunda bunun farkına vararak eşiyle ilişkisini devam ettirmesinin saçmalığını kavraması ve Başhemşire Sabiha ile yeni bir ilişkiye başlaması da bunu kanıtlar.

> "Herif seksen yaşında. Ayağının bir ucu çukurda. Ak saçından, sakalından utanmayıp, Hoca 'Allahüekber' diyecekken ipi kırıp eve kaçıyor. Dinsizin bir teki… Cuma namazına da geldiği yok. Sözüne, sohbetine bakmayın! Murtad takımından…"(CŞ, 151)

Hüseyin Ağa'nın sorunlarının eşini kaybettikten sonra başlaması dikkat çekicidir. Oğullarının da kendisine yeterli saygıyı göstermemesi sebebiyle âdeta eş konumuna ek olarak baba konumunu da kaybeden Hüseyin Ağa, çok geçmeden kendisinin olan evden bile kovulur. İkinci evliliği onun için umut ışığı olmuşsa bile o da ayrılıkla sonuçlanır. İlk evliliği dul kalmasıyla, ikinci evliliği ayrılık ile sonuçlanan Hüseyin Ağa'nın intiharının kuralsız intihar olmasının altındaki sebep onun yaşamında evliliğin koyduğu kuralların ortadan kaybolmasından sonra intihara yönelmesidir.

Lütfi Kaleli'nin *Haşhaş*(1974) romanında Gülfinaz'ın intiharında aniden değişen ekonomik durumun etkisi bulunur. Ahmet'in hapse girmesi aileyi maddi açıdan büyük bir yokluğa sürükler. Gülfinaz'ın tecavüze uğraması da yani maddi konudaki sıkıntılar sebebiyle yaşanan olayların bir sonucudur. Her ne kadar maddi sorunlar genel bir ekonomik krizden kaynaklanmasa da aile için etkileri benzerdir. Bu yüzden Gülfinaz'ın intiharı için en doğru kategori kuralsız intihar gibi gözükmektedir.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*(1974) romanında Emine'nin toplumla bağları kopmuştur. İçinde bulunduğu toplumsal kriz ortamında intiharı düşünür. Ailesiyle ilişkisi iyi değildir. Onlardan kopmuş durumdadır. Özellikle annesiyle ciddi sürtüşmeler yaşar. Annesinin istediği kişi olmayı reddeder: "O emeklerin karşılığı modeli sizden alınma yetişkinler olmalıydı değil mi?"(KY, 70) Emine annesine başkaldırır ve kendi istediği gibi yaşar. Emine'nin toplumla bağlarını zayıflatan diğer bir unsur da cinsiyet konusudur. Annesinin ablası Seçil'e yaptığı baskı başta olmak üzere toplumdan gördükleri, Emine'nin kadınlığından utanmasına sebep olur. Ablası Seçil'de, onun erkeksi olmaya çabaladığı yönünde bir izlenim uyanmasının sebebi de yüksek ihtimalle budur. Emine toplumun cinsiyet rollerini reddeder:

> "Kadını sindirip kolay yönetilir kılmanın binlerce yasalarından çıkmadır, 'erkek gibi kadın' sözü. Çok çok kadınsı olmak gibi ne idüğü belirsiz pohpohlayıcı bir etikete özendirmektir. Erkeği ise duyarlığındaki olabilir insanca etiketlerden çekindirip, ezici yönetici vasfını geliştirmek için de 'kadın gibiliğin' aşağılayıcı umacısını dikmek yasasıdır karşısına."(KY, 261)

Emine'nin bu anlayışı toplum anlayışıyla uyuşmaz. Erkekler tarafından "garip" bulunmasına sebep olur. Emine ayrıca önemli toplumsal kurumlardan olan evlilik

kurumuna da eleştirel yaklaşır. Emine'nin intiharı düşünmesine sebep olan ana kopukluk ise siyasal krizde tuttuğu taraftır. Emine solcudur.[507] 12 Mart Muhtıra'sının ardından solcular iktidar tarafından dışlanır ve ezilir. Emine de bu süreçte işkence görür. Hapisten çıktıktan sonra aile ve okul gibi şeyler tamamen anlamını yitirir.[508] Dolayısıyla toplumdan kopuşu daha ileri boyutlara çıkar. İşkencelere dayanmasına rağmen dışarda davası konusunda zaafa düşerek çözülme ihtimali de onu intihar düşüncesine sürükler.

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına*(1975) romanının ana kişisi Kenan, evliliğinde sorunlar yaşayan hatta eşiyle bağları tamamen kopmuş birisidir. Romanın ilerleyen sayfalarında eşine ayrılmak istediğini de belirtir. Kenan eşine karşı olan toplumsal sorumluluklarını yerine getiremeyen bir erkek olmasıyla da dikkat çeker:

> "Ayakların havada dolaştı hep. Karının, evinin, çocuğunun sorumluluğunu bir gün olsun taşımadın. Öğretmenlikten ayrılışın, bana işi bıraktırman hangi gerçekçiliğe dayanıyordu? (…) O küçümsediğin annem, o sövüp saydığın Rasim olmasaydı açtık biz şimdi, aç…"(BGTB, 371)

Gerçekten de Kenan'ın elindeki tüm maddi varlığı, hatta işi, eşinin ailesi ve eşi tarafından kendisine sunulan şeylerdir. Kenan'ın tek arkadaşı olan Rasim de düşüncelerinin tamamen zıt olduğu bir insandır. Kenan her ne kadar sol görüşleri savunmuş hatta bu yüzden Ankara'da sicili kötü olan birisi olsa da zamanla "küçük burjuva" hâline gelir ve sol mücadelede yer almayı bırakır. Lakin yalnızlığını gideren tek kişi olan Günsel ile beraber tekrar sol görüşteki kişilerin arasına karışır: "İnsan böyle biriyle her şeye başkaldırabilir."(BGTB, 108) O hayata da siyasi inançlarına da Günsel aracılığıyla bağlanır. Ancak Günsel'in, Kenan'ın aralarına sızmış bir polis olduğu yönündeki iftiraya inanması bu bağları koparır. 27 Mayıs 1960 darbesine giden süreci işleyen romanda her ne kadar Kenan'ın intiharı daha çok bir aşk intiharı olsa da, siyasi krizin etkisi tartışılmaz boyutlardadır. Çünkü bu etki sadece bir atmosfer etkisi değil, çok daha fazlasıdır. Solcu çevrede yer alan Günsel'in, Kenan'ın polis olduğuna inanarak onu terk etmesi, Kenan'ın intiharında siyasi krizi doğrudan merkeze koyar. Kenan darbeden tam bir gün önce, 26 Mayıs'ta intihar eder.

---

[507] Murat Belge, Füruzan'ın romanındaki devrimcileri genel olarak eleştirerek gerçek devrimcilerle alakası olmadıklarını belirtir. bk. Murat Belge, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016, s. 123.

[508] Aydın, *Füruzan'ın Roman ve Hikâyelerinde Modernist Unsurlar,* s 34.

Dursun Akçam'ın Kanlıdere'nin Kurtları(1975) romanında Leyli'nin eşi Yusuf, Kore'de savaşta ölür. Eşini kaybeden Leyli evliliğin koruyuculuğundan yoksun kalır. Merdan'ın kendisiyle evlenmeyi istememesi sebebiyle tekrar koruma altına girmez. Dul olması sebebiyle ona olan bakış farklıdır. Bu bakışın da etkisiyle Bekir Ağa, Leyli'ye tecavüz eder. Tecavüzün ardından toplum tarafından namusunu kaybetmiş bir kadın olarak damgalanan Leyli'nin toplumla olan bağları kopar. Merdan tarafından evinden bile kovulur. Sonuç olarak evliliğin koruyuculuğundan yoksun kalması ve toplumdan kopması sebebiyle intihar eder.

İrfan Yalçın'ın *Pansiyon Huzur*(1975) romanında İnci, toplumla bağları kopmuş bir bireydir. Kimseyle sağlıklı ilişki kurmayı başaramayan İnci'nin insanlara bakış şekli onun toplumdan nasıl koptuğunu gösterir: "Bütün insanlar yalancı, iğrenç, namussuz!"(PH, 224) İnci'nin çocuğuyla bile bağı kesiktir. Romanın çeşit yerlerinde geçmişinde ciddi maddi sorunlar yaşadığını dile getiren İnci, bir dönem çöpten yemek yediğini bile söyler. Tekrar parasız kalma korkusu onu âdeta esir alır. Romanın sonunda pansiyonda yalnız kalan İnci, muhtemelen maddi açıdan da içinden çıkılamayacak bir hâlin içine düşer. İnci, daha önce düştüğü fakir ve dilenci konumuna tekrar düşmektense ölmeyi tercih eder. Bu yüzden onun intiharını kuralsız intihar olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı*(1976) romanında Hüseyin Avni, millî mücadele dönemindeki tüm çabalarına rağmen hain olduğu suçlamasıyla yargılanır. Suçsuz olduğu için serbest bırakılsa da tüm çevresi ona sırtını çevirir. Savaş döneminin krizlerini yaşayıp gayet iyi bir biçimde mücadelesini veren Hüseyin Avni yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletiyle gelen yeni düzene ayak uyduramaz. Yaşadıkları sebebiyle, yeni kurulan toplumsal düzende dışlanır. Dolayısıyla toplumla olan bağı kopma noktasına gelir. Buna bir de ekonomik olarak çok sorunlu bir konuma düşmesi eklenir. O kadar parasız kalır ki, çocuğunun idrar tahlilini bile yaptıramaz hâle gelir. Bir baba ve eş olarak aile kurumundaki rolünü yerine getiremediği fikrine kapılır: "Oğlunun sağlığına, karısının ve evinin ihtiyaçlarına yardımcı olamıyorum diye hayattan kaçıyordu."(Fİ, 227) Tüm bu sebepler onun intihar düşüncelerinin kuralsız intihar kategorisinde olduğunu gösterir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Koyun Baba*(1976) romanında Mazhar iflas ettiği için intiharı düşünür. İntiharı düşünme sebebi ani ekonomik durum değişimi olduğu için kuralsız intihar sınıfına dahildir.

Sevinç Çokum'un *Zor*(1976) romanında Ertuğrul'un annesi oğlunun üzerinde büyük bir baskı kurar. Ertuğrul'un babası Cevdet Bey'in söylediklerinden Ertuğrul'un anne ve babası sebebiyle ülkedeki medeniyet krizinin küçük bir versiyonunu evinde yaşadığı anlaşılır:

> "Cevdet Bey, oğlunun evden kopuşunu Nesrin'in bu tür kesin inançlarının yarattığı baskıya bağlıyordu. Ertuğrul çağın gerektirdiği gibi yetişmeliydi. (…) 'Nesrin, Ertuğrul'un çağdaş bir eğitim görmesini engellemiştir hep."(Z, 56)

Lisede edebiyat bölümünü ve fakülte imtihanlarında felsefe bölümünü seçmesi ise hem annesinde hem babasında hayal kırıklığı yaratır. İlerleyen zamanlarda annesinden uzaklaşan Ertuğrul, babasını da sevdiği kadın olan Birgül ile beraber görerek ondan kopar. Evden ayrılır ve ailesinin kendisini bulamamasını sağlar. Yani ailesinden tam anlamıyla kopar. Bir zamanlar evi olan yer şimdi yabancısı olduğu bir yer hâline gelir. Dönemin toplumsal sorunları ise Ertuğrul'un ruh hâlini gittikçe kötüleştirir. Yusuf İmamoğlu'nun ölümüyle toplumla da bağları kopan Ertuğrul, dönemin kaos ortamında git gide daha çok intihar düşüncelerine sürüklenir:

> "Sonra çevremdeki olaylar, kavgalar, ölümler. Her patlama sesi, deliye döndürdü beni. Korkak mıyım ben? Bilmiyorum. Fakülteden dışarıya dar atardım kendimi. Bozguna uğramış, yenilmiş biriyim o anda. O ses yenebiliyor beni. O sesi duyduğumda herşeyi yapabilirim. Öldürebilirim kendimi. Ya da bir başkasını. Gidip zehir içebilirim."(Z, 205-206)

Söyledikleri Ertuğrul'un intihar düşüncelerinde toplumdan kopmasının yanı sıra siyasi krizin de ne kadar etkili olduğunu gösterir.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanının ana kişisi olan Nevzat, toplumla bağı kopuk bir bireydir. Çevresindekilerle ilişkisi yüzeyseldir:

> "Ama biliyordu ki bu bağlar, bu ilişkiler, içinde derinlik kazanmamıştı hiçbir zaman. Yüzeyde, yapay, zorlama bir birlikte yaşayış koşulunun gereğiydi bütün bunlar. O kadar. Etinin, ruhunun bütünüyle tekliği, yalnızlığı yanında, bu bağlar, bu ilişkiler, bu sevgiler, dostluklar bir değer taşımıyordu. Ona güç vermiyordu."(Y, 332)

Bununla beraber Nevzat'ın intihar düşünceleri ve teşebbüsleri, eşi Macide'nin ölümünden sonra ortaya çıkar. Nevzat, her ne kadar eşini öldürmeyi düşünmüş olsa da eşinin ani ölümüyle evliliğin hayata koyduğu kurallardan mahrum kalır. Macide'nin ölümünden sonra amaçsızlaşır:

> "Macide'nin apansız ölümüyle birlikte, onu ayakta tutan, uykularında bile ona var olduğunu unutturmayan, kaygılarını, kızgınlıklarını, umutlarını, umutsuzluklarını, sevinçlerini, hatta düşünme gücünü bile yitirmiş gibiydi. Boşlukta kalakalmıştı."(Y, 173)

Nevzat'ta kendisini intihara yönelten şeyin bu kuralsızlık olduğunu anlar: "Ben karısı ölmüş bir erkeğim. Dul bir erkeğim. Bu kavrama alışmam gerek…"(Y, 175) İlk birkaç günde içine düştüğü duruma uyum sağlamakta güçlük çekerek intihara yönelen Nevzat, eşinin ölümünden sonra, zaman ilerledikçe yeni durumuna uyum sağlamaya ve geçmişi unutarak arkasında bırakıp yeni bir hayat kurmaya yönelir.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında intihar düşüncesi sergilediği görülen Armağan, intiharı düşündüğünde liseye gitmektedir ve ailesiyle yaşamaktadır. Armağan ailesinden baskı gören ve ailesiyle ilişkileri pek iyi seviyede olmayan birisidir. Ayrıca güçlü bir arkadaşlık bağı da bulunmaz. Diğer kızların konuştuğu konuları ve yaptığı işleri ilgi çekici bulmaz. Bu yönleriyle *Ölmeye Yatmak* romanındaki Aysel'e benzer. Armağan'ın bahsedilen bu çocukluk dönemi içerisinde doğrudan bulunmasa da sağ-sol çatışmaları olduğu görülür. Hatta abisi komünist olmakla suçlanır. Dolayısıyla gergin bir siyasi ortam söz konusudur. Zaten ilerleyen yıllarda 12 Mart 1971 Muhtırası gerçekleşecek, kardeşi siyasi konular yüzünden öğretmenlikten atılacak, en sonunda da Armağan İstanbul'dayken 1 Mayıs 1977 yılındaki yaralanmalara ve ölümlere sebep olacak saldırı gerçekleşecektir. Bir diğer deyişle Armağan'ın intihar düşüncesini sergilediği çocukluk yıllarında çevresinde gergin bir siyasi ortam vardır ve doğrudan olmasa da çevresindeki kişiler sebebiyle bundan etkilenmektedir. Bununla beraber bu gerginlikler giderek daha da fazla tırmanarak devam eder. Armağan'ın intihar düşüncesiyle asıl bağdaşan konu ise onun toplumsal cinsiyet algılarının kadına çizdiği çizgileri aşması sebebiyle yaşadığı sorunlar ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından kadınların konumunda gerçekleşen değişikliklerin bağlantılı olmasıdır. Dünyanın ilerlediği nokta kadınlar için artık daha fazlasını mümkün kılar. Ancak bu değişimler ile gelenek arasındaki çatışma bir kuralsızlık ortamı yaratır. Armağan da her ne kadar onun gibi bir aydın olarak

nitelendirilmesi pek mümkün gözükmese de tıpkı *Ölmeye Yatmak* romanındaki Aysel gibi gelenek ile yeni zihniyetin arasında sıkışarak kadınlığı merkezinde bir medeniyet krizi yaşar. Ailesi tarafından gördüğü baskı erkeklerle görülmesinden utanç duymasına ve okuldan alınma korkularına sebep olur. Bu durum Armağan'ı çok etkiler. Çünkü o annesine benzemek istememektedir. Mahallesindeki diğer kızlar gibi de değildir. Nakış işlemez, ev işlerine ilgi duymaz. O kendi kaderini eline almak ister. Erkeklerle ilişkisinde de yine *Ölmeye Yatmak* romanındaki Aysel'e benzer şekilde cinselliği ketlenmiş ve sadece düşünce düzeyinde bir ilişki tasavvur etmesi de bu medeniyet krizinin bir işaretidir. Aysel bunu çağdaşlığın bir işareti, ideolojinin bir görevi gibi görürken Armağan için de bu durum çağdaş ve devrimci niteliktedir. Hâlbuki Aysel'den bahsedilirken de belirtildiği gibi bu aslında yanlış bir anlamlandırmadır. Çünkü Cumhuriyet'in kuruluşu kadınlara pek çok kazanım getirmekle beraber aslında eşlik ve annelik görevlerini kutsayarak kadınlara yine belli sınırların içinde kalmayı telkin eder. Armağan ise bakış açısından dolayı erkeklerle cinsel içerikli bir ilişki yaşamakta zorlanır. Armağan bu bağlamda Sinan'a kardeşiymiş gibi davranmasını bile söyler. Onun ilerleyen yıllarda çocuk istemesi ise çizilen alanla uyumlu hâle gelerek toplumla bağlarını güçlendirme yolunda bir hamle olarak anlamlıdır:

> "Bir çocukla, göremeyeceği bir zamanın ucuna dokunabiliyordu insan. Bir çocuk, insanı gelecek önünde temize çıkma isteğine bağlayabilirdi. Böylece gelecek gözetlenmiş, *denetlenmiş* olabilirdi insanı."(AMK, 88. Vurgu bu tezin yazarına ait.)

Armağan'ın cümlelerindeki denetleme ifadesi kuralsızlıkla bağları kanıtlar niteliktedir. Armağan'ın tam anlamıyla bilerek olmasa da bir şekilde hissederek durumunun farkında olduğu da anlaşılır. Zaten önce üzerindeki baskıyı İstanbul'a giderek kaldırıp intihar fikrinden uzaklaşır, sonra ise başta kendisi ve ailesiyle barışma yolunda adımlar atarak daha da iyi bir ruh hâline doğru yol alır.

Aysel Özakın'ın bir diğer eseri *Genç Kız ve Ölüm*(1980) romanında ise Nuray İlkin'in intihar düşüncesinde en önemli etken toplumsal sorunlardır. Nuray'ın toplumla olan ilişkisinin çok detaylı ve dikkatlice gösterilmesi gerekir. Nuray toplumdan kopmuş bir bireydir. Onun toplumdan kopuşunda başta kişiliği, toplumun kurallarına uymayan yapısı ve yaşadıkları olmak üzere pek çok farklı sebep vardır. Nuray'ın başından geçen toplumsal sorunlar Armağan'da olduğu gibi genel olarak toplumsal cinsiyet algısı başlığı altında gruplandırılabilir. Nuray'ın içinde yaşadığı toplum erkeklerin istediğini

yapabildiği ama kadınların aynı lükse sahip olamadığı bir toplumdur. Nuray'ın kadın ve erkeğin birbirine ilgi duyması üzerinden verdiği örnek bu duruma işaret eder:

> "Erkekler kadınlara istedikleri anlamda bakabiliyordu. Bu hakkı kendilerinde görebiliyorlardı. Oysa bir erkeğe ilgi duyduğunu belli etmek kadını zedeleyen bir şeydi. Kadın erkek tarafından seçilmeye yargılanmıştı sanki."(GKÖ, 42-43)

Nuray'ın toplumsal cinsiyet kurallarına başkaldırdığı roman, kadınların erkek erkil düzende yüzleştikleri sorunlarla ilgili zengin bir içeriği okuyucuya sunar. Nuray, her ne kadar Cumhuriyet ile kadının çok yüksek bir konuma çıkarıldığı düşünülse de kadınlara verilen hakların birey olma yolunda yeterli olmadığını düşünür: "Biz erkekler gibi dışarda çalışan kadınlar.. Yalnız çalışma hakkına kavuşmuşuz gibi, çalışma hakkı ve evlerimizi yaşatabilme ödevi…"(GKÖ, 85) Kadın olmak âdeta insan olmanın önünde bir engel hâlini alır. Mevcut düzende kadının amacı erkeğe hizmet etmek, ona yardımcı olmaktır. Bu durum en azından bazı kadınlarla, erkeklerin arasına bir yabancılık, bir düşmanlık girmesine sebep olmaktadır. Nuray tüm bunlara rağmen başkaldırarak toplumsal yapıya rağmen kendini bulmak ve özgürleşmek ister: "İnsanın bireysel güçlükleri göğüsleyebilmesinin tek koşulu göstereceği kararlılıktı. Toplumsal yapıyı değiştirmek için kararlılık…"(GKÖ, 107) Onun kararlı mücadelesi erkeklerle yarışa girmesine sebep olur.[509] Nuray'ın eşi Cemil ile evlenmesinin altında bile belli bir oranda bu düşünceleri gizlidir: "Cemil'in beni bütün korkularımdan, bütün erkeklerden korumasını istiyorum."(GKÖ, 150) Cemil, Nuray ile sevgili oldukları dönemde Nuray'ın özgür bir kadın olmasını "erkek gibi bir kadın" olmasını destekler. Onlar diğer kişilere benzemek istememektedirler. Ancak evliliğin daha ilk gününde bu durum değişir. Cemil, ilk gece Nuray'a tecavüz tehdidinde bulunur ve onun vücudunu kendi tahakkümü altına alır. Nuray ise her şeyini eşine bağlar. Âdeta onun esiri olur: "Niye kızgındım ona? Çok iyi tanıdığım için mi? Bu yakınlıkta bir tutsaklık sezdiğim için mi?"(GKÖ, 38) Nuray bu süreçte âdeta kişiliğini yitirir ve kendi yaşamında bir yardımcı karakter hâlini alır. Bu durum eşi Cemil ile ortak arkadaşları olan Yılmaz'ın, Nuray üzerinde yarattığı etkiyle değişir. Cemil'in, yıllar sonra Nuray'ın her şeyi Yılmaz'ın ilgisini çekebilmek için yaptığını ima etmesine karşılık Nuray'ın cevabı, topluma karşı tekrar başkaldırmasında Yılmaz'ın önemli rolü olduğunu gösterir: "Sen beni işgal

---

[509] *Alnında Mavi Kuşlar*'da Armağan'ın erkeklerle savaş halinde gibi olduğuna dair bir cümle yer alır. Nuray'ın yarışı ile Armağan'ın savaşı benzer bir duruma işaret eder.

etmiştin… Karamsar edilgin düşüncelerinle, bencilliğinle… o ise bana insan olmanın yollarını açıyordu."(GKÖ, 190) Nuray tekrar başkaldırarak birey olmayı başarır:

> "Erkeğin gücünün içine… Erkeğin sağladığı konforun ve süslerin içine. 'Her şeyi geri ver,' dedim kendime, 'kendini kazan.' (…) 'İşte,' dedi, Nuray kendi kendine, 'bunu kazandım ben, hayata kendi gözlerimle bakabiliyorum.'"(GKÖ, 113-114)

Nuray eşinden ayrılıp bir kız öğrenci yurduna yerleşir. Sadece lise mezunu olan erken evlenip erken anne olmuş bir kadın olduğu için, o güne kadar yaşadığı hayatta izlediği yolun doğru olmadığını düşünerek gelecek neslin karşısında utanç hissine kapılır. Her şeye yeniden başlamak ister. Daha sonraları bir roman yazar. Nuray'ın yazdığı büyük ölçüde otobiyografik olan roman[510] başkaları tarafından evlilik kurumuna ciddi bir eleştiri olarak görülür. Türkiye'de kadın hareketi başlatabilecek bir eser olarak nitelenir. Bununla beraber Nuray yaşamının dulluk döneminde, toplumun kendisine çizdiği sınırların büyük ölçüde dışına çıktığı için sorunlar yaşar. Toplumda erkeklerin kadınları nasıl sınıfladığı üzerine düşünceleri olan Nuray, dul olarak değil, insan olarak görülmek ister:

> "Arkadaşlarımdan uzaklaşınca sanki birden dul bir kadın olduğumu anlamıştım. İşyerinde bazı erkeklerin bana bir boşluktan sızmak ister gibi baktıklarını farkettim. O zaman bu insanların gözünde kadınların üç türe ayrıldığını düşündüm. Bakire kızlar, evli kadınlar ve dullarla, ötekiler… Ötekiler bu üç devreyi geçirdikten sonra, dulluk basamağından atlayıp uçuruma yuvarlanmış olanlardı. Gençtim, yeniden ikinci tür arasında yerimi alabilirdim. Süslenmeli, sesimi yumuşatmalı, neşeli olmalıydım. Beklemeli ve erkekleri kollamalıydım. Öfkeyle, utançla doluyordu içim. 'Ben bir dul değilim, bir insanım bir insan olarak var olmak istiyorum.' diye bağırmak geliyordu içimden."(GKÖ, 96)

Nuray yaşlandıkça yalnızlık korkusu onun ruh dünyasında kendisini göstermeye başlar. Bu korkuları nedeniyle Cemil'in kendisini ilgi göstermesini hem ister hem de bir yandan olası ilgiden korkar. Cemil ise Nuray'ın bekleyip beklememekte kararsız olduğu ilgiyi göstererek tekrar beraber olmak ister. Nuray teklif somutlaştığında kazanımlarını yitirmeyi reddeder: "Ya sonra? diye düşündü Nuray. İçinde çatlamış olan tohumu yeniden toprağa mı gömecekti?"(GKÖ, 181) Artık onun başkaldırısının bir geri dönüşü yoktur. Sorunu Cemil ile de değildir, düzenledir:

---

[510] Bu roman, Nuray'ın sanatı da bir başkaldırı yöntemi olarak görmesi bağlamında da önemlidir.

> "Sana düşman değilim artık. Yanlışlara düşmanım. Kadın ve erkeği birbirine yakın olmaktan alıkoyan yanlışlara… Bizi kendimiz olmaktan alıkoyan yanlışlara, bizde suçluluk duyguları yaratan, bu yüzden aramızda kin yaratan şeylere."(GKÖ, 202)

Nuray, Cemil'in düzenin sadece küçük bir dişlisi olduğunu fark eder. Yani Nuray da Armağan'ın ailesine artık kızmadığını belirtmesiyle benzer bir konuma ulaşmıştır. Onun düşmanlığı tüm toplumsal yapıyadır. Dolayısıyla toplumla bağları iyice zayıflar. Bununla beraber o, bireyin toplumdan bağımsız, tamamen kendisinin istediği hayatı yaşamasının da imkânsız olduğunu fark eder. Bu farkındalık onun hayatını anlamsız hâle getirir. Yine burada da diğer romanın ana kişisi Armağan ile benzer bir konumda olduğu görülür. Hatırlanacağı üzere Armağan da kişinin sadece kendi özgürlüğü peşinde koşmasını yeterli bulmayan ve yaşamın anlamına arayan bir roman kişisidir. Nuray bu anlamsızlıkta kendisini unutmaya, kendisini toplumdan silmeye çalışır. Yalansız, onu bir köle hâline getirmeyen bir sevginin özlemini duyar. Tek umudu olarak kızını görür ve kızıyla hayata bağlanır. Belki de bu tercih "Ne eskinin yanındayım ne yeninin…"(GKÖ, 167) diyen Nuray'ın, kızının yanında yeninin tarafını tutacağının habercisi olabilir. Net olan şey ise Nuray'ın toplumsal düzenin tamamına başkaldıran bir uyumsuz olduğudur. Romanda Nuray'ın toplumun kendisine sağladığı imkânlarla ilgili çatışmalarının bulunması ve 12 Mart sonrası, 12 Eylül öncesi bir dönemde olması, onun intiharının bencil intihar yerine, kuralsız intihar olarak değerlendirilmesinin önünü açar.[511]

Genç Kız ve Ölüm'de Nuray İlkin'in annesinin intiharı hakkında az bilgi verilse de Nuray'ı rahatsız eden toplumsal baskının onu da rahatsız ettiğine dair bazı izler bulunur. Zira o da erkeklerle yarış içindedir. Buna karşın annesi, Nuray'ın aksine bu baskıyla mücadele etmeyi başaramaz. Onun toplumdan kopuşu intihara kadar gider. Nuray'ın annesi savaş ve kıtlık döneminden sonra intihar eder:

> "Savaş ve kıtlık yıllarında annemin koynunda uyudum. Birgün açlar ve işsizler kaymakamın evinin çevresine toplanıp bağırdılar: 'Açız açız!' Annem ağlıyordu.

---

[511] *Genç Kız ve Ölüm*'de durum biraz daha farklı olduğu için Nuray'ın dul olmasını kuralsız intiharın işaretleri arasında saymak zorlaşır. Çünkü Nuray'ın intihar etmemesinin sebebi evliliğin kuralları tarafından çevrelenmemiş olmasıdır. Yani aslında boşanarak "tutsaklık"tan kurtulması hayatını kurtarmıştır. Evliliğin sınırlarını ihlal etmeyen annesinin intihar etmiş olması da bu düşünceyi destekler. Durkheim da boşanmanın kolaylaştığı toplumlarda erkeklerin intihardan korunmasının azaldığını, kadınların korunmasının ise arttığını belirtir. bk. Durkheim, *İntihar*, 272-275. Bu bağlamda İngilizcede evlenmek anlamına gelen "wedding" kelimesinin bir anlaşmaya uyulmasını garanti altına almak için bırakılan simgesel rehin anlamına gelen "wedde" kelimesine uzanması ilgi çekici olduğunu belirtmek gerekir. bk. Johan Huizinga, *Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2020, s. 120.

İntihar etmek için sanki babamın askerden dönmesini bekledi annem."(GKÖ, 50)

İntihar ettiği dönemin böyle bir dönem olması, Nuray'ın annesinin intiharının kuralsız intihar olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret eder.

Fatma İrfan Serhan'ın *Marziye*(1979) romanında Hatike, eşi tarafından ihmal edilir. Hatike'nin eşi sürekli kuması olan Naciye ile ilişkiye girer. Hatike'yi sadece bir ırgat gibi görür. Hatike yıllarca eşi yanında olmadan yaşamına devam etse de bunu gözü önünde yaşananlara rağmen sürdüremez. Hatike'nin intiharı her ne kadar evli olsalar da eşinin onu eş olarak görmemesi sonucu, evliliğin alışıldık kurallarına uyulmaz. Yani Hatike evliliğe rağmen bir kuralsızlık yaşar ve bu kuralsızlık biten bir evlilikteki gibi geçici değildir. Evlilik sürdükçe devam edecek bir sorundur. Hatike de bu yüzden intihara yönelir. Onun intiharı boşanmanın zor olmasının kadınların intihar oranını arttırdığının bir kanıtı niteliğindedir.

Kemal Bilbaşar'ın *Bedoş*(1980) romanında Bayram Ağa çok zengin birisiyken savaş döneminin getirdiği farklı ortamın etkileriyle fakirleşir. Bayram Ağa'nın borç verdiği Rumlar savaş sonunda ülkeden kaçar ve borçlarını ödemezler. Bayram Ağa, savaş döneminin ve ani fakirleşmesinin etkisiyle intiharı düşünür.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanın müntehiri olan Mehmet, topluma yarar sağlamayı hayatının merkezine koyan birisidir: "Mehmet'in saygınlığını itirazsız kabul etmek gerekiyordu, ince ve değerli bir insandı, bireysel değil, toplumsal kurtuluşu arıyordu."(CK, 147) Bu yüzden onun intiharında toplumsal unsurlar büyük rol oynar. Mehmet, topluma bir yararı olmadığını ve hiçbir şey üretmediğini düşünerek intihara yönelir. Mehmet'in kişisel ilişkileri iyi gitmez. Evliliği bitme noktasındadır. Dolayısıyla evliliğin sağladığı bir koruyuculuktan bahsetmek güçtür[512]: "Ama Mehmet, (…) evli insanların da yapayalnız yaşadıklarını söylemişti."(CK, 253) En büyük umut olarak gördüğü dergiyi çıkaramamış, kendi ideolojik çevresinden dışlanmıştır. Güçlü arkadaşlık ilişkileri bulunmamaktadır. Onun toplumla bağlarında net bir kopuş göze çarpar: "(…) hepinizden kaçıyorum artık, artık bilinçsiz, bulanık, kötülüklerimi, küçümseyişlerimi ve nefretlerimi kusabilirim: beni terk ettiniz!"(CK, 223) Mehmet bu

[512] Mehmet, romanın içerisinde Tolstoy'un olduğunu söylediği yıkık evlilik sonatından da bahseder. Burada bahsedilen Tolstoy'un *Kroyçer Sonat* (veya *Kreutzer Sonat*) isimli eseri olsa gerektir. Eser Tolstoy'un evlilik kurumuna yaptığı ciddi eleştiriler içerir. Mehmet bu eserden bahsettikten sonra hiçbir aydın burjuvanın evliliğin gerekliliklerinin tamamını yerine getiremediğini söyler.

kopuş sonrası amaçsızlaşır ve tüm inancını yitirerek intihar eder. Onun intiharı ideolojisiyle de ilgili olması ve siyasi krizlerin yaşandığı bir dönemde yaşanması sebebiyle kuralsız intihar sınırlarına girer.[513]

Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanında intihar teşebbüsünde bulunan anlatıcının toplumla bağlarında kopukluklar mevcuttur.[514] Ailesinde yeterince sevgi görmemiş ailesiyle bağları zayıf birisidir. Çocuk yaşta İstanbul'a göç eder ve burada Hristiyan okuluna giderek kültürel bir şok yaşar.[515] Bu şok onda önemli izler bırakır. Her ne kadar intihar teşebbüsünden sonra da olsa yaptığı evliliklerin boşanmayla sonuçlanmış olması da yine onun toplumla olan bağlarıyla ilgili fikir verebilecek bir konudur. O, toplumsal cinsiyet algılarıyla savaş veren bir kadın konumundadır. Toplumsal kurumlardan olan evlilik kurumuna ciddi eleştiriler getirir:

> "Neden dost olmadan, erkek-kadın, karı-koca olmaya çabalıyoruz? Yirmi yaşlarının başındaki insanlar böyle mi olmalı? Sevişmek için ilkin nikâh imzası mı atılmalı? Ya da yalnız kalıp, yıllar yılı erkek-kadın özlemiyle kendi kendilerine mi boşalmalılar?"(ÇSG, 44)

Onun topluma başkaldırarak yürüttüğü kadınların konumu hakkındaki mücadelesi, toplumla olan bağlarını daha da zayıf hâle getirir. Her ne kadar romanın önceki kısımlarından birinde 12 Mart öncesi veya sonrası devrimci harekette yer almadığını söylese de bu onun da olanlardan etkilenmiş olduğu gerçeğini değiştirmez[516]: "12 Mart dönemi geçti. Ama bu dönemin acısı içimize kaya gibi oturmuş, varlığımızla bütünleşmişti."(ÇSG, 61) Keza anlatıcı 1980 darbesiyle ilgili süreci de yaşar. İntihar

---

[513] Nusret Yılmaz, Bodrum Dörtlemesi'nin darbe döneminin havasını verdiğini belirtir. Nesrin Mengi ise Selim İleri'nin gerçekte kentsoylu entelektüeli işlediğine değinir. bk. Yılmaz, "Selim İleri'nin 'Bodrum Dörtlemesi'nde Bunalım Edebiyatının İzleri*"*, s. 500; Nesrin Mengi, "Selim İleri'nin Romancılığı ve Türk Romancılığındaki Yeri", *Folklor / Edebiyat*, C. 18, S. 71 (2012), s. 135. Romanın yazılma tarihi de darbeler döneminde olduğu da düşünüldüğünde Mehmet gibi toplumsal olaylardan çok etkilenen birisinin intiharını kuralsız intihar olarak değerlendirmek gerektiği açıkça ortaya çıkar.

[514] Evşen Çerkeşli onun toplum tarafından kendisi için belirlenmiş pek çok rolü reddettiğini belirtir. bk. Çerkeşli, "Tezer Özlü'nün Romanlarını Kadın, Beden ve Kimlik Bağlamında Okumak*",* s. 732.

[515] Tezer Özlü, "Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim", *Tezer Özlü'ye Armağan,* s. 177.

[516] Seval Şahin, Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde orta sınıf burjuva ahlakı, 12 Mart faşizmi ve erkek egemen toplumun aydın erkeklerini eleştirdiğini belirtir. Narin Bağdatlı ile Bahadır Vural romanın 1977-1983 arasındaki dönemde geçtiğini vurgulayarak anlatıcının yaşadığı elektroşok deneyimiyle Türkiye'nin bu dönemde yaşadığı "elektroşok" deneyimi arasında koşutluk olabileceğine dikkat çeker. bk. Seval Şahin, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde Anlatı Stratejileri ve İdeoloji", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı,* s. 186-187; Narin Bağdatlı, Bahadır Vural, "Tezer Özlü: Yaşamın ve Kuşakların Ucunda", *a. g. e.* , s. 68.

düşüncelerinde ve teşebbüsündeki bu etkenler onun intiharının kuralsız intihar olduğunu gösterir.[517]

4. 2. 4. Yazgısal İntihar

Emile Durkheim'ın intihar tipleri arasında dördüncüsü ve sonuncusu yazgısal intihardır. Durkheim yazgısal intihar hakkında sadece bir dipnotunda çok az bilgi verir. Köle intiharlarını bu tipin başlıca intiharlarından sayar. Yazgısal intiharın kuralsız intiharın zıttı olduğunu, toplumun aşırı düzenlenmesinden kaynaklandığını belirtir. Yazgısal intiharı gerçekleştiren kişileri, "geleceği acımasızca kösteklenmiş, tutkuları baskıcı bir disiplinle gemlenmiş kişiler" olarak niteler. Örneklerinin çok az olduğunu belirtir.[518] Ancak Durkheim'ın yazgısal intiharın toplumun aşırı düzenlemesinden kaynaklandığını ve tutkuların baskılandığını belirtmesi, özellikle Türkiye gibi bazı zamanlarda gelenekçi ve muhafazakar tutuma sahip bir ülke açısından dikkat çekicidir. Durkheim'ın genç koca, çocuksuz evli kadın gibi örnekler verdiği[519] yazgısal intihar, söz hakkı elinden alınarak âdeta bir köleye dönüştürülen kadınların, cinsel yönelimine gelecek tepkinin yarattığı korkuyla kendi tutkularını bastıran kişilerin ve toplumun kendisi için çizdiği rolü oynama yeterliliğine sahip olmayan bireylerin de içinde bulunabileceği bir tip gibi anlaşılmaktadır.

Fakir Baykurt'un *Tırpan*(1967) romanında Dürü, Kabak Musdu ile evlenmek istemediği için intihar düşüncelerine kapılır. Onun içinde bulunduğu toplumda kadınlar ikinci sınıf ve söz hakkı olmayan canlılardır: "'Karı kısmına fazla yüz vermeğe hiç gelmiyor be Musdu!' dedi kendi kendine. 'Yüz verdin mi, astar istemeğe kalkıyor. Baş edemiyorsun."(Tır, 35) Bu yüzden hem Dürü'nün hem de annesinin evliliğe olan itirazı dikkate alınmaz. Dürü'den kendisi hakkında verilmiş karara uyması beklenir. Uymadığı için fiziksel şiddete de varan baskılar uygulanır. Dürü'nün romanın bir kısmında

---

[517] Evşen Çerkeşli, anlatıcının intihar teşebbüsünü bencil intihar sınıfına sokar. bk. Çerkeşli, "Tezer Özlü'nün Romanlarını Kadın, Beden ve Kimlik Bağlamında Okumak", s. 738.

[518] Durkheim, *İntihar*, s. 284.

[519] *a. g. e.* , s. 284.

söylediği sözler, onun intihar düşüncesinin yazgısal intihar başlığı altında incelenmesi gerektiğini kanıtlar:

> "Ne çile bu be kurban olduğum Allah'ım? Bu çileler için mi yarattın bizi? Anam sen de dayattın dayattın, tamam deyiverdin sonunda! Bu çileler için mi doğurdun beni? Bu karayazılar bize Kudret'ten yazılmış, sileriz, sileriz çıkmaz… Sileriz, sileriz, neden çıkmaz be gözel Mevla'm?..."(Tır, 173)

Buna rağmen Dürü, kendisini öldürmek yerine, kendisini bir mal gibi isteği dışında almaya çalışan Kabak Musdu'yu öldürerek yazgısını delip geçer. Roman boyunca Uluguş, yazgısal intiharı gerçekleştiren kızların hiçbir şeyi değiştiremediğini, düzenin aynı kalarak belli zaman aralıklarıyla başka kızları tehdit ettiğini işaret eder. Uluguş, masumlar yerine suçluların ölmesinin ibret olacağını düşünür ve suçluların canını tehdit etmenin düzenin değişmesini sağlayabileceğini umar. Böylece Fakir Baykurt, *Tırpan*'da Türkiye'de gayet fazla görülen yazgısal intiharların bitmesi için düzenin değişmesi gerektiğini vurgular.

Tırpan'da Uluguş'un bahsettiği Karakız'ın Haççа ve Ümmü'nün intiharları da Dürü'nün intiharı düşünmesiyle aynı sebepten kaynaklanır. Dürü ile aynı toplumun bireyleri olan ikiliye, kadın oldukları için söz hakkı verilmez, istekleri önemsenmez. Denileni yapıp yazgılarına boyun eğmeleri beklenir. Dürü'nün aksine Haççа ve Ümmü yazgılarını delip geçecek bir yol bulamayarak intihar ederler.

Abbas Sayar'ın *Çelo*(1972) romanında intihar eden Kezik, ailesinin yanında mutlu değildir. Özellikle babası ve abisi tarafından kendisine büyük baskı uygulanır. Evli olmasına rağmen evlilik kurumunun koruyuculuğundan da yoksundur. Çünkü sevmediği bir adamla evlenir. Aynı zamanda eşiyle olan ilişkisinde şiddete varan ciddi sorunlar bulunur. Yaşam alanı olan köyünde güdülen dengeler ve babasının maddi kaynaklı hedefleri gereği sevdiği adamla evlenmesinin de önü kapanır. Bulunduğu toplumun yapısı nedeniyle kendi isteklerine göre hareket etmesi de mümkün olmaz. Onun içerisinde bulunduğu toplumsal yapıda kadınların karar verme hakları elinden alınmıştır. Sonuç olarak Kezik, toplumsal kurumların onu korumaması ve toplumsal yapının onu aşağı bir konumda sınıflandırması sebebiyle intihara sürüklenir.

Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu*(1973) romanında intihar düşüncesi bulunan Suat aslında toplumdan kopmuş bir bireydir: "Bir zamanlar toptan yadsıdığı, şimdiyse olduğu gibi katlanmak zorunu duyup ezildiği, bir dünyadan kıyasıya kopuk."(BU, 26)

Suat toplumsal kurumlardan bir destek görmez. Geçmişteki hâli hakkındaki bir cümlede dini, toplumu ve aileyi yadsıdığı görülür: "O sıralar tepeden tırnağa yadsımaydı, ne Allah tanıyordu, ne vatan, ne millet, ne aile!"(BU, 249) Romanın geçtiği zaman diliminde de Suat'ın ailevi ilişkileri olumsuzdur. Annesinden tiksinir ve onunla görüşmez.[520] Ailesinden sadece dayısıyla görüştüğü görülür ama onun da evine ziyarete pek gitmez. Komşularıyla ilişkisi yoktur: "(…) epeydir burada oturuyoruz ama, kadını da kocasını da tanımayız! Münasebet kurmayı hiçbir gün düşünmedik. Bundan sonra düşüneceğimizi de sanmam!"(BU, 205) . Suat eşine ilgi duymaz dolayısıyla evliliği iyi gitmez. Dolayısıyla evliliğin koruyuculuğundan da yoksundur. Eve pansiyoner alacakları zaman da evde bir başkasının olmasının keyfini bozacağını düşünerek rahatsız olur: "Pansiyoner demek, evin içinde bir yabancı demek, beni o kadar tiksindiğim dış dünyayla zorunlu bağlantılara götürecek, rahatımı dirliğimi bırakmayacak(…)"(BU, 46) Ancak Suat'ın intihar sebepleri arasında en önemlisi cinsel yönelimi sebebiyle kendisini toplum tarafından dışlanmış hissetmesidir. Bir türlü topluma başkaldırarak kendisi olmaya cesaret edemez ve bu yükün altında ezilir. Ailesinden görüştüğü yegâne kişi olan dayısı bile cinsel yönelimi Suat ile aynı olan Suat'ın annesine aynı sebepten olumsuz cümleler sarf eder. Dolayısıyla Suat'ın intiharını kuralsız intihar olarak değerlendirmek için epey sebep olsa da intiharındaki ana sebep cinsel yöneliminden kaynaklanan tutkularının toplum tarafından bastırılması olduğu için onun intiharı yazgısal intihar olarak ele alınması daha doğru gibidir. Tutkularını yaşayamayan Suat'ın benliği bir ölçüde toplumla birleşir. Kendisinden utanması hem tutkularını yaşayamamasına hem de kendisini cezalandırmak istemesine sebep olur. Romanın sonunda eşi Halim ile ilişkisinin düzeleceğine dair izler vardır. Bu Suat'ın en azından mutlu bir evliliğin koruması altına girebileceği anlamına gelir.

Cengiz Tuncer'in *Kerkenez*(1973) romanının müntehiri Salih'in intiharı toplumun erkekten beklediği rolü cinsel sorunları sebebiyle yerine getirememesinden kaynaklanır. Kadınlarla cinsel ilişkiye giremediği için utanç duyar ve ölümü bir kaçış

[520] Suat'ın bu tepkisi çocukken annesinin babasını bir kadınla aldattığını görmesiyle alakalıdır. Suat'ın cinsel yönelimin bu olayla alakalı olması ihtimal dahilindedir. Bunun dışında Suat'ın istediği gibi yaşayamadığı cinselliği annesinin açıkça ve korkmadan yaşamasından kaynaklı olarak annesine tepki geliştirmiş olması da yine olasılıklar dahilindedir. Suat'ın annesiyle ilişkisi, Türk romanının önemli anne-kız ilişkilerinden birini içeren Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu*'sundaki Bihter ve Firdevs Hanım ilişkisiyle dikkat çekici bir zıtlığa sahiptir. Bihter annesi gibi olmak istemez. Ancak romanın sonunda annesiyle aynı konuma düşer ve bunu reddederek intihar eder. Yine Suat da annesiyle gergin ilişkisi olan bir kadındır. Ancak Suat'ı intihara yönelten şey Bihter'in aksine annesi gibi olamaması, toplumun isteklerine boyun eğmesidir.

olarak görür. Başta annesi olmak üzere ailesinin evlenmesi konusundaki ısrarları onun üzerindeki baskıyı daha da arttırır. Üzerinde toplumun erkekler için koyduğu kurallar yüzünden hissettiği baskı onu ölüm düşüncelerine sürükler. Cinsel olarak uyandığı bir anda küçük bir çocuk olan Sevim Kız'ı taciz edip öldürmesinin ardından ise toplumun kurallarını geri dönülmez ve uzlaşması mümkün olmayan biçimde çiğnemiş olur. Cinsel yetersizliğinin ve küçük bir kızı taciz edip öldürmenin suçluluğuyla intihar eder.

Ömer Polat'ın *Mahmudo ile Hazel*(1973) romanının müntehiri Zeyno'nun içinde bulunduğu toplumda kadınlar ikinci sınıf insan muamelesi görür: "Ağalar ağa doğar, ağa ölür. Köylüler ise çoban doğar, çoban ölür. Bunun dışında başka bir yaşam yoktur. Kadınlarıysa; insandan sayılmaz…"(MH, 85) Hatta Mısto Ağa, Zeyno'yu mezarlığa gömdürmeyerek kadınlara mesaj verir: "Şimdi de hırzele koyun götürün üstlü başlı atın çukura. İbretiâlem olsun karılarımıza."(MH, 135) Kadınların bu şekilde konumlandırıldığı bir toplumda, eşinden de ilgi görmediği için evliliğinde mutlu olmayan Zeyno tamamen yalnız kalır. Onun intiharı kadınların toplumda alt sınıf olarak konumlandırılması ve tutkuların toplum tarafından baskılanmasıyla ilgilidir. Baskıdan kaçma yolu olarak gördüğü Mahmudo'nun bir eşkıya olması dikkat çekicidir. Çünkü eşkıya tipi düzene başkaldıran bir tiptir.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*(1973) romanının, hakkında pek bilgi verilmeyen müntehiri Nimet'in intihar etme sebebi aşktır. Roman boyunca köyde kız çocuklarının birey olarak görülmediği, onların söz hakkının olmadığı erkek erkil bir düzen dikkat çeker. Nimet'in intiharı hakkında bilinenler kesin yorum yapmayı engellese de onun intiharının yazgısal intihar sınırları içine girmesi daha olasıdır. Sevdiği kişinin kendisini reddetmesi sonucu onunla olamamışsa bu intiharı, bencil intihar olarak değerlendirmek daha doğrudur. Ancak Nimet'in aşkının karşılık bulmuş olmasına rağmen toplum baskısıyla sevdiği kişiye kavuşamamış olması ihtimali daha yüksek gibidir.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler*(1974) romanında Seçil, ilk başta annesinin baskısına rağmen kendisi olmakta direnir: "Siz öğretmenlerimizin sınıflarda bizlere öğrettiğiniz insan sevgisini gerekince nasıl göstereceğiz? Seveceğimiz insanı da mı siz ayırıp, bulup getireceksiniz bize yoksa?"(KY, 298) Lakin Ertegün Üsteğmen'den ayrıldıktan sonra

annesinin istediği hayatı sürmeye başlar.[521] Zaten öğretmen olan ebeveynler ideolojik birer aygıta dönüşür. Seçil toplumun en azından bir kesiminin kafa yapısına uygun bir şekle sokulur. Nüveyre Hanım'ın sözleri bu önermeyi destekler: "Benim çocuklarım çevreye örnek olması zorunlu kişilerdir."(KY, 41) Seçil'in kadın olarak toplumdaki rolü öne çıkar. Nurcan Şen, Seçil'in güzelliğinin onun önünde bir engel hâline geldiğini belirtir.[522] Güzel bir kadın olarak o üst düzey bir erkeğin yanındaki süs eşyasından farksız bir rolü oynamak zorunda bırakılır. Seçil'in okutulmasının sebebi bile uygun erkeğin yanına yakışması amacıyladır:

> "-Evlenecekse niçin okutuyorsunuz?
>
> -Laf işte, tam çocuk aklı. Bir yüksek mühendis ya da uzman doktor ya da Dışişleri mensubu olan birinin karısı bazı şeyleri bilmek zorundadır."(KY, 55)

Böyle bir toplumsal düzende kadınların söz hakkı yok olur. Kişiliksizleştirilerek bir köle hatta bir eşya hâline getirilirler. Seçil'in hayatında gerçekleşen de budur. Eşi, Seçil'i aldattığında bile toplumsal cinsiyetin belirlediği çizgiler sebebiyle Nüveyre Hanım, Seçil'in eşini haklı bulur. Seçil içinde bulunduğu kesimden şu şekilde söz eder: "Arada oyun dışına çıkıp intihar edenlerimiz bile olabilir. Yine de kimse yaşama biçimini değiştirmeyi düşünmez."(KY, 129) O güzelliğinin de getirdiği zorluklar sebebiyle toplum baskısını hayatı boyunca üzerinde hissetmiş ve Ertegün'ün kendisinden ayrılmasından sonra toplum tarafından çizilen sınırları delip geçebilecek gücü kendisinde bulamamıştır. Annesine ve topluma baş kaldırarak kendisi olmayı başaran kardeşi Emine'ye duyduğu hayranlığın da, Emine'nin Seçil'den uzaklaşmasının da sebebi budur. Sonuç olarak Seçil, prangalarından ancak kendisini öldürerek kurtulabilmiştir.

Kırk Yedi'liler romanında Mecit ile Zelo da birbirlerine kavuşamadıkları için intihar eder. Toplumsal yapıda ikilinin fikri yaşça büyük olanların fikrinin yanında önem taşımadığı için ikili istediklerini gerçekleştiremezler. Toplumsal yapıda onlar itaat etmeye mecburdur. Lakin Mecit ile Zelo itaat etmek yerine ölmeyi tercih ederler.

---

[521] Meliha Güngör, Seçil'in annesi tarafından çoğunluğa uymak zorunda bırakıldığını, Seçil'in ise kontrolü önce annesine sonra da eşine bıraktığını belirtir. Seçil'in eşinin gururla sergileyebileceği bir kuklaya dönüştürüldüğünü de ekler. bk. Güngör, *Kadın Yazarların Romanlarında Ataerkinin Gölgesindeki Anne-Kızlar*, s. 28.

[522] Şen, "12 Mart 1971 Askerî Muhtırası (Darbesi) ve Bunun Karşısında Yer Alan 68 Kuşağı'nı Konu Alan Bir Roman; 47'liler", s. 696.

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları*(1975) romanında Nazlı, Merdan ile beraber olamadığı ve başkası tarafından kaçırıldığı takdirde kendisini öldüreceğini söyler. İlk bakışta Nazlı'nın durumu klasik yazgısal intihar vakalarından farklı gözükse de aslında kendisini öldüreceğini söylediği senaryonun onlardan pek farkı yoktur. Bahsedilen durumda Nazlı, istediği kişiyle evlenmesine izin verilmemesi ve istemediği kişiyle evlenmeye zorlanması sebebiyle intihar edeceğini belirtir.

Aziz Nesin'in *Surnâme*(1976) romanının ana kişisi olan Hayri hapishanede defalarca tecavüze uğrar. Hapishanedeki düzenden dolayı elinden pek bir şey gelmez. Hapishanenin düzeninde ağalar neredeyse istediği her şeyi yapmaktadır. Özellikle genç ve nispeten zayıf kalan ezebilecekleri erkekleri cinsel tatminleri için kullanırlar. Bu yüzden Hayri'nin intihar düşüncesi yazgısal intihar kategorisine uygun görülmüştür. Hayri, hem idam mahkûmuna bu tarz şeylerin yapılmasının hapishanenin yazılı olmayan kurallarında hoş karşılanmaması hem de idam mahkûmu olmasının verdiği korkusuzlukla güçlenip başkaldırmaya başlaması sebebiyle içine düştüğü durumdan kurtulur.

Kemal Bilbaşar'ın *Kölelik Dönemeci*(1977) romanında İlôna bir köledir. Dolayısıyla onun intiharı yazgısal intihar kategorisinin en tipik örneklerinden biridir.

5. VAROLUŞÇU DÜŞÜNCE EKSENİNDE 1960-1980 ARASI TÜRK ROMANINDA İNTİHAR

Varoluşçular yaşamın anlamsızlığı ve saçmalığı üzerine düşünürken doğal olarak intihar konusuna da değinmişlerdir. Varoluşçuluğun Türk edebiyatçıları üzerinde en çok etki eden isimlerinden ikisinin Jean-Paul Sartre ve Albert Camus olduğu belirtilmişti. İki ismin intihar görüşleri birbiriyle tutarlıdır. Sartre'a göre intihar, varoluşu sonlandırarak varoluşçuluğun en önemli sloganlarından "Varoluş özden önce gelir" sloganına aykırı düşmektedir. Sartre ayrıca özgürlüğün gelecekle yakından ilişkili olduğu düşüncesindedir. Gelecek ihtimalini ortadan kaldıran intihar, varoluşçulukta önemli yer tutan özgürlük düşüncesine de aykırıdır.[523] Camus'nün intihar üzerine düşünceleri de benzer çizgidedir. Camus'nün *Sisifos Söyleni* ve *Başkaldıran İnsan* eserleri intihar konusundaki görüşleri bakımından çok önemli eserlerdir. Camus'ye göre önemli olan tek felsefi sorun, intihardır.[524] Camus, kişinin intihar ederek içini döktüğü ve bu yolla yaşamın kendisini aştığını söylediği düşüncesindedir.[525] Camus'nün intihar üzerine düşüncelerinde asıl önemli yer tutan nokta ise "başkaldırı" konusudur. Kimi yazılarda intiharın bir başkaldırı olduğuna dair düşünceler mevcuttur. Camus tam aksini düşünür.[526] Camus'ye göre yaşam saçmadır ama yaşamın saçma olduğunu söyleyebilmek için önce canlı kalmak gerekir.[527] İntihar ihtimalleri yok eden, her şeyi tüketen bir boyun eğiştir. Bu yüzden insan intihar etmek yerine, her şeye rağmen bu saçmalığa katlanmalı ve hayata devam etmelidir. Asıl başkaldırı budur. İntihar ise başkaldırının sonudur.[528]

Orhan Hançerlioğlu'nun,[529] *Bordamıza Vuran Deniz*(1960) romanında varoluşçu unsurlar bulunduğu net biçimde görülür.[530] Varoluşçu eleştiriye uygun eserler, modern

---

[523] Seyit Ahmet Atak, "Varoluşçularda Ölüm Problemine Genel Bir Bakış", *SBArD*, S. 10 (2007), s. 88.

[524] Camus, *Sisifos Söyleni*, s. 15.

[525] *a. g. e.* , s. 17.

[526] Cuci Han, Camus'nün intiharın karşısında duran görüşlerini şiddetli bir biçimde eleştirir. bk. Cuci Han, *Felsefi İntihar ve Ötesi*, s. 30-31; *a. g. e.* , s. 178.

[527] Albert Camus, *Başkaldıran İnsan*, çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul 1967, s. 8.

[528] Camus, *Sisifos Söyleni* , s. 59-60; Camus, *Başkaldıran İnsan*, s. 105.

[529] Orhan Hançerlioğlu'nun romanı yazdığı dönem, Türkiye'de varoluşçuluk akımının güçlendiği bir dönemdir. Orhan Hançerlioğlu da varoluşçu düşünceyi tanıyan birisidir. Sevdiği yazarlardan birisinin Dostoyevski olması ve

toplumlar ile bu toplumların içindeki yabancılaşmış ve izole bireylerin tüm bu farklılıklarına rağmen bir amaç uğruna sorumluluklar üstlendiği eserlerdir.[531] Orhan Hançerlioğlu, romana "selam sana yirminci yüzyıl"(BVD, 7) ifadesiyle modern zamana dikkat çekerek başlar. Romanda bu modern zamanlarda yaşayan ve kendisini izole eden Sedat'ın yabancılaşmasına şahitlik edilir. Ailesiyle bağları zaten zayıf olan Sedat, Lale'den ayrıldıktan sonra Antep'e giderek kendisini tamamen izole etmeyi seçer. İntiharına varıncaya kadar yaşamının merkezine yerleştirdiği erdem ve sorumluluklarından da vazgeçmez.[532] Yeri geldiğinde ailesine yardım eder, paranın erdemli bir şekilde kazanılması gerektiğini ve köylülerle anlaşmayı düşünür. Hatta onlara topraktan pay verir. Varoluşçular, bireyin kendi varlığına anlam kazandırdığını ve bunu kendi değer sistemlerini inşa ederek yaptıkları düşüncesindedirler.[533] Sedat da bahsedilen erdemler ve doğrular üzerine kendi varlığını inşa eder. Ancak Orhan Hançerlioğlu'nun kurduğu dünyada bu düşünceler zafiyet yaratırlar. Bu dünyanın özünü Vedat'ın gördüğü bir olay karşısında söylediği "Kaptırmak ya da kapmak… İşte sorun!"[534](BVD, 47) sözleri ortaya koyar. Roman boyunca yazar, âdeta Sedat'ın varoluşunu dayandırdığı bu özün, modern dünya şartlarına ne kadar uygunsuz olduğunu göstermeye çalışır. Rıfat'a "Oh erdemlerimiz… hayallerimiz, vehimlerimiz bizim. Gerçekte biz erdemli de değiliz ki… Erdemlilik insan yaratılışına aykırıdır"(BVD, 62)[535] dedirterek bu çabasını iyice imler.[536] İsmi bile "doğruluk, hatasızlık" anlamına

---

daha da önemlisi varoluşçuların çok etkilendiği Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* eserini beğenmesi de önemlidir. bk. Mustafa Baydar*, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 142; Orhan Hançerlioğlu, "Çarpan Kitaplar", *Varlık*, S. 472 (1958), s. 2'den akt. Meral Demiryürek, *Orhan Hançerlioğlu: Hikâyeden Öte Romandan Beri*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2010, s. 70. Ayrıca Orhan Hançerlioğlu'nun daha sonradan yazacağı *Felsefe Sözlüğü* kitabında da "varoluşçuluk" maddesi bulunmaktadır. bk. Orhan Hançerlioğlu*, Felsefe Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967.

[530] Sevgilisine aşkını ifade etmeye çalışan Sedat'ın "Ah bir Valery olmak isterdim"(BVD, 73) diyerek âdeta gıpta ettiği Valery, daha önce belirtildiği gibi sembolist olmakla beraber aynı zamanda varoluşçular arasında da gösterilmektedir. bk. İsmail Çetişli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, s. 161.

[531] Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s. 533-535.

[532] Meral Demiryürek'e göre Sedat erdemli gözükmeye çabalarken sevgiyi reddettiği için erdeme de ulaşamamıştır. bk. Demiryürek, *Orhan Hançerlioğlu: Hikâyeden Öte Romandan Beri*, s. 314.

[533] Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s. 531-533.

[534] Bu söz ayrıca William Shakespeare'in ünlü "olmak ya da olmamak… İşte bütün mesele bu!" sözlerine bir anıştırma gibi durur. Bu da hayatın anlamının sorgulanması düşüncesinin eserde ne kadar önemli yer kapladığına ve dolayısıyla varoluşçuluğun eserdeki etkisine bir başka işarettir. Ayrıca aynı sayfada farklı eserlerden yapılan alıntılar bulunur ve bunlardan Vedat'ın sevdiği bir söz olarak belirtilen bir tanesi de Dostoyevski'nin varoluşçu düşüncelerle yakından alakalı bulunan *Yeraltından Notlar* eserinden bir alıntıdır ki bu durum da pekiştirici bir unsurdur.

[535] Rıfat, sözlerine erdemli olmak için yapılması gerektiği düşünülen bazı şeyleri söyleyip bunların ölümü yok edemeyecek şeyler olduğunu vurgular. Bu da akıllara Albert Camus'nün da *Başkaldıran İnsan* eserinde andığı, Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler* romanında Ivan Karamazov'un ölümsüzlük düşüncesinin kalktığı yerde

gelen Sedat[537] ise yaşamının merkezine yerleştirdiği erdemlerin modern dünyada karşılığı olmadığını görerek yabancılaşır. Sallantıda olan inanç dünyası, intiharından hemen önce Vedat ile son konuşmasının ardından tamamen çöker. Sonuç olarak bir "uyumsuz" olarak çizilen Sedat, olayların sonunda başkaldırmayı bırakır ve pes edip intihar eder.[538]

Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*(1969) romanında Emin Bey'in intihar düşüncelerinde varoluşçuluk etkileri görülür.[539] Çocukluk arkadaşı olan Kara Kemal'in, Emin Bey'in kendisine ihanet etmiş olabileceğine dair bir fikre kapılmış olması ihtimali, Emin Bey'i rahatsız eder. Emin Bey'in intiharı tek çare olarak görecek derecede rahatsız olmasının sebebi, bu durumun Emin Bey'i, kendi kafasındaki ideal insan ile ters bir konuma düşürmesinden kaynaklanır. Gerçeklerin ortaya çıkmasıyla bu ters düşme gerçekleşmez. Dolayısıyla Emin Bey de kendisini hasta eden ve intihara sevk eden düşüncelerden kurtulur. Ayrıca "ölümden sonranın yokluğu meğerse ölüler içinmiş, alık oğlum, diriler için orası da hesaba katılacakmış meğer…"(KK, 292) sözleri

---

erdemin aranamayacağı yönündeki düşüncelerini hatırlatır. bk. Camus, *Başkaldıran İnsan*, s. 59-60; Fyodor Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler,* çev. Nihal Yalaza Taluy, Türkiye Bankası İş Kültür Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2018, s. 86.

[536] Orhan Hançerlioğlu'nun *Felsefe Sözlüğü*'nde "varoluşçuluk" maddesindeki bazı cümleleri ise varoluşçuluğu belli yönlerden makul bulmadığını açıkça gösterir. Hançerlioğlu bu maddede varoluşçuların söylediği gibi insanın kendisini yaratamayacağını belirtir. Özgürlüğün varoluşçu anlamda kullanılması hâlinde insanın toplumla çatışacağını, toplumdan koparılan insanın da "ölüm korkusuyla titreyeceğini" ve bahsedilen toplumdan kopuşun insanın tedirginliğini arttıracağını söyler. bk. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1977, s. 337. Bu eleştiriler bağlamında Hançerlioğlu'nun varoluşçu düşünceye yaptığı eleştirileri daha önceden *Bordamıza Vuran Deniz* ile roman formatında sunduğu düşünülebilir. Sedat'ın varoluşçulardaki gibi başkaldırmak yerine, *Felsefe Sözlüğü*'nde yazılmış olan maddede belirtilene uygun bir görüntü çizmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir. Sonuç olarak *Bordamıza Vuran Deniz* ve Sedat'ın intiharı, varoluşçu düşüncenin bazı argümanlarının gerçekçi olmadığına dair bir eleştiri olarak değerlendirilebilir.

[537] TDK Kişi Adları Sözlüğü: https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 27 Mart 2020). Hançerlioğlu romandaki pek çok kişide isim sembolizasyonundan faydalanır. Bunlardan en dikkat çekicileri "sevgi, dostluk" anlamındaki Vedat, "mutlu" anlamındaki Suat'tır. Vedat, her ne kadar ilişkileri belli bir samimiyet seviyesinde gözükse de Sedat'ın en sevdiği kardeşidir. Suat ise Vedat'ın romanın sonunda belirttiği gibi, Sedat'ın aksine bu dünyaya tutunabilmesini sağlayan bazı şeyleri kabullenebildiği için mutlu olmayı başarabilen birisidir. Cevat'ın ismi ise ironik bir şekilde "cömert, eli açık" anlamına gelir.

[538] Nurullah Ulutaş, Sedat'ın '"saçma" dünyayla uyuşamayan/'tutunamayan' bir tip' olduğunu belirtir. bk. Ulutaş, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, s. 290.

[539] Emin Bey varoluşçulardan birisi olan Martin Heidegger'i okur: "Kitabın adı Varolmak ve Zaman… Bazı parçaları almış dergi… Okurken aklıma gelenleri yazıverdim… Saçma!"(KK, 285) Buradaki "saçma" vurgusu dikkat çekicidir. Emin Bey'in varoluşçulukla ilişkilendirilebilecek sözleri bunlarla da sınırlı kalmaz: "Her çeşit hergeleliği, namussuzluğu, soygunu ortadan kaldırmaya çalışmalıyız, ancak insanın insana kahpelik etmesi ortadan kalkınca kurtuluş var. Çok düşündüm. Bugünkü dünyada, Allah'a sığınmıyorsun kişisel sorumluluklarından… Toplumun baskılarını da özür olarak ileri süremiyorsun. Çünkü sorumluluğu ancak hür insan duyar. İnsan bu konuda kendi kendisini yaratıyor.(…) Yaratılmış olmanın, toplum baskılarının özürüne sığınamayız. Sorumluluk idrakine varmış insan, sınırsız olarak hürdür. Hürlüğü arttıkça sorumluluk artar. Artan sorumluluk karşısında ister istemez bunaltı duyarız"(295-296) Bu sözler âdeta varoluşçuluğun özünü verir. Emin Bey, ideal bir insan yaratır. Bu insanın tanrıya sığınmak yerine kendi sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini ve bu sorumluluğun bunaltı yaratacağını belirtir. Topluma karşı bireyi önceler ve onun özgürlüğüne vurgu yapar.

varoluşçuluğun saçmaya karşı ancak yaşanarak mücadele edilebileceği düşüncesiyle örtüşür. Bu bağlamda uyumsuz olan Emin Bey, mücadelesini sürdürerek başkaldırmaya devam etme yolunu seçer.

Oğuz Atay'ın[540] *Tutunamayanlar*(1972) romanında Selim'in intiharında önemli ölçüde varoluşçuluk izleri görülür.[541] Selim'in çok iyi bilinmesi gereken filozof ve edebiyatçılar başlığı altına yazdığı isimler arasında varoluşçulardan Soren Kierkegaard, Nietszche ve Kafka bulunur. Selim'in çok sevdiği Dostoyevski'nin[542] de varoluşçularla olan bağından bahsedilmişti. Yine Selim'in intiharından kısa süre önce adını andığı Dostoyevski'nin başka bir roman kişisi olan Kirilov, varoluşçular açısından önemlidir. Dolayısıyla Selim'in varoluşçuları tanıdığı nettir. Selim varoluşçularda olduğu gibi ideal insanı kendinde yaratmıştır. *Bordamıza Vuran Deniz*'deki Sedat gibi o da idealisttir ama kendisi dışındaki dünya bu idealizme uygun değildir. Bunun sonucunda bir "uyumsuz" olarak yabancılaşır ve kendisini izole eder. Kendisini değiştirip düzene uymayı denemeyi bile doğru bulmaz: "Selim olmayan bir Selim görmektense hiç görmemek daha iyidir"(T, 532) Selim'in varoluşçularda görülen anlam sorununu da yaşadığı görülür: "İşte sonunda anlamsız biri oldum. İşte sonum geldi."(T, 594) Ancak Selim'in intiharında varoluşçuluğun konumunun biraz farklı olduğunu belirtmek gerekir. Varoluşçular için çok önemli olan özgürlük Selim'de varoluşçularda olduğundan daha farklı bir noktaya konur. Selim kendi yaşamını bir hapishane olarak görür: "Gittiğim her yere, üstü kapalı, demir parmaklıklı bu kafesi taşıdım."(T, 693) Onun için özgürlük ölümle elde edebilecek bir şeydir: "İsa-Mesih, hürriyetin yollarını gösteriyor. Hürriyet ölümden kaçmak demek değildir. Belki de yalnız ölüme giderken hür olabilir insan."(T, 662) Özgürlük ölümle mümkün olduğu için bireyin "saçma" olan

---

[540] Hasan Bülent Kahraman, Oğuz Atay'ın varoluşçu olduğuna işaret eder. Oğuz Atay'ın "modern sonrası varoluşçuluk" veya "geç modernleşme varoluşçuluğu" denilebilecek bir yönelimde olduğunu belirtir. Kahraman'a göre Türkiye'nin varoluşçuluk serüveni iki intihar arasında yaşanmıştır. Dolayısıyla da Oğuz Atay serüvenin son halkasıdır. bk. Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 45-48.

[541] Yıldız Ecevit, Oğuz Atay'ın roman kişilerinin varoluşçu felsefelerin düşünce şablonlarıyla tamamen örtüşecek biçimde davrandığını söyler. Bazı varoluşçuluk bağlantıları için bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 170-172. Oğuz Atay'ın bugüne kadar bulunamamış olsa da varoluşçuluğun önemli eserlerinden olan Samuel Beckett'in *Godot'yu Beklerken* eserini çevirdiğini de belirtmek gerekir. bk. Cevat Çapan vd. "Panel: Oğuz Atay'ı Tanımak", *Oğuz Atay İçin*, s. 200.

[542] Yıldız Ecevit'in, Dostoyevski'nin roman kişilerinden olan yeraltı adamını Selim ile akraba olarak gördüğünün tekrar edilmesinde de fayda var. bk. Ecevit, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, s. 194. Ayrıca Yıldız Ecevit, *Tutunamayanlar* romanının isim tercihinde Dostoyevski'nin *Ezilmişler ve Aşağılanmışlar* isimli romanının da etkisi olabileceğini belirtir., *a. g. e.* , s. 210-211.

dünyaya başkaldırması gereksiz bir hâl alır.[543] Esat, Selim'in Camus ile alakalı söylediği bir cümleden bahseder: "Camus'nün 'Ontolojik mesele yüzünden ölen kimseye rastlamadım' sözünü okuyunca 'Biri bu yüzden ölmeli, intihar etmeli,' diye bağırmıştı"(T, 359) Selim'in varoluşçuların önemli isimlerinden olan ve intihar üzerine epey düşünmüş olan Camus ile zıt görüşte olduğu açıktır. Hatta bu zıtlık o kadar ileri boyutlardadır ki Esat'a "Camus gibi bir ahmak"(T, 359) olduğunu söyler.[544] "Biri bu yüzden ölmeli" cümlesinden hareketle Selim'in intiharında varoluşsal sorunların rol oynadığı açıkça ortadadır.[545]

Oğuz Atay'ın bir diğer romanı *Tehlikeli Oyunlar*(1973) da yine varoluşçu izler görülen bir eserdir. İlk olarak romanın ana kişisi ve müntehiri olan Hikmet'in soyadı varoluşçulukla bağlantılıdır.[546] Varoluşçu düşünce kişinin kendi benliğini yaratması düşüncesini içinde barındırır. Kişinin kurduğu bu benlik aynı zamanda ideal insandır. Benol soyadı da bu sürece bir atıftır. Hikmet Benol, modern ve maddeye dayalı dünyada insanlara yabancılaşarak yalnızlaşır, bunun sonucunda da intihar eder. Cevat Çapan, "Oğuz Atay'ın kahramanlarının ölerek ölümsüzleşmek ister gibidirler"[547] dese de, bu doğruluğu epey şüpheli bir yorumdur. Bir uyumsuz olan Hikmet dünyayı saçma bulmuş ve bahsedilen varoluşçuların dediği gibi bu saçmaya karşı başkaldırmak yerine intihar ederek saçmanın içerisinde yaşamını sürdürmemeyi seçmiş gibidir. Yani Oğuz Atay yine bahsedilen varoluşçuların başkaldırma ve yaşamaya devam etme yönündeki düşüncesine uymaz. Hikmet, kendi zihninde gerçekleşen son yemekte oradakilere "Yalan söylüyorsunuz, günlük işlerle oyalanıyorsunuz, gerçeklerden kaçıyorsunuz!" diyerek serzenişte bulunur. Günlük işlerle uğraşmak varoluşçu düşüncede insanların bir nevi kendilerini kandırmaları ve varoluşsal sorunlara gözlerini kapadıkları eylemlerle

---

[543] Hasan Bülent Kahraman, Berna Moran'ın romanı "başkaldırı" olarak nitelemesine itiraz ederek başkaldırı olmadığını belirtir. bk. Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 46.

[544] Selim İleri, Oğuz Atay'ın da benzer fikirlerde olduğunun anlaşılmasını sağlayan şeyler söyler: "Şimdi de Camus'ye aynı uzaklıkla yaklaşıyordu." bk. Selim İleri, "Oğuz Atay'ın Mektubu", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı,* s. 89.

[545] Selim'in varoluşçu bakışı, Camus ve Sartre ile koşut değildir. Yıldız Ecevit, *Korkuyu Beklerken*'deki bir kısım için yaptığı yorumda Oğuz Atay'daki varoluşsal bunalımın bir özentilik yerine, yerel fikir dünyasına uygun ve özgün bir hâle getirilerek yansıtıldığını belirtir. bk. Ecevit, "Ben Buradayım…" *Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası,* s. 170-171. Yıldız Ecevit'in yorumundan hareket edilirse aradaki fark Oğuz Atay'ın üzerinde durduğu Doğu-Batı arasındaki fikir dünyası farkından kaynaklanır.

[546] İsmet Emre, Özben ve Benol soyadlarının doğrudan psikoloji terimlerini çağrıştırdığını belirtir. bk. İsmet Emre, "Yeni Türk Edebiyatının Psikoloji Kaynakları", Turkish Studies, C. 4, S. 1 (2009), s. 335.

[547] Cevat Çapan, "Önsöz", Oğuz Atay, *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015, s. 8.

uğraşmaları anlamını taşır. Günlük işler "uyumlu birey"lerin olmazsa olmazlarıdır. Dolayısıyla uyumsuz olan Hikmet'in bu serzenişi varoluşçu düşünceyle çok bağlantılı bir eleştiridir. Yine Hikmet'in kafasında geçen bu yemekteki konuşma her ne kadar bambaşka bir olay üzerine yapılan yorumlardan ibaret olsa da Hikmet'in intiharı açısından daha derin anlamlar taşıyor olabilir:

> "Tombalacı Arif'de adama karşı çıktı: 'Peki, haklıydı da neden kaçıyordu?' Bakkal Rıza Bey, 'Belki haklı olduğunu ispat edebilecek durumda değildi,' dedi. Ergun, 'Yapmayın Rıza Bey,' dedi. 'İnsan haklı olduğunu bile bile kaçar mı?' Sevgi, 'Kaçabilir' dedi, kendine güvenen bir sesle. 'Evet,' dedi Hikmet de 'Bu kadar haklı olduğu halde, böylesine haksız görünmeğe dayanamamıştır. Kaçmakla, bir bakıma bütün dünyayı suçlamaktadır belki de. Böyle bir topluluğun içinde yaşayamayacağını anladığı için kaçmaktan başka çare bulamamıştır.' Benim dediğime geliyorsunuz gene,' diye atıldı Muhsin Bey. 'Bu deli aklı'"(TO, 439)

Bu alıntı okunurken intiharın da bir kaçış olduğu akla getirilmelidir. Hikmet'in yanı sıra kaçan kişinin haklı olduğunu dile getiren bir diğer kişinin de Hikmet kadar olmasa da yine toplumla uyumsuz sayılabilecek Sevgi olması dikkate değerdir. Dikkat edilirse Hikmet'in cümleleri kendisine de uyabilecek cümlelerdir. Hikmet, dünyayı suçlar çünkü modern dönemde saçma olan, içinde yaşanılan dünyadır. Ancak Hikmet görüldüğü üzere bu saçma düzende haklı olanın kaçmaması, direnmesi gerektiğini düşünen varoluşçulara karşı, haklı olanın da kaçabileceği kanaatindedir. Muhsin Bey'in "deli aklı" vurgusu da boşuna değildir. Modern dünya düzeninde akıl merkezdedir. Dolayısıyla düzene uymayan kişiler, düzen gözünde deli olarak algılanabilir. Hikmet bu "saçma"ya karşı bir süre oyunlarla varolmaya çalışır. Onun için varolmanın yolu düşünmek değildir.[548] Descartes'ın sözü Hikmet için "Oynuyorum, o hâlde varım" şeklindeki farklı bir varyantıyla geçerlidir. Ancak Hikmet, romanın sonunda oynamaktan veya diğer bir deyişle başkaldırmaktan vazgeçerek intihar eder.

Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Oteli*(1973) romanında Zebercet'in intiharında bazı varoluşçu unsurlar yer alır.[549] Zebercet'in "İlle gerekli miydi başkaları?"(AO, 69)

---

[548] Hikmet, Descartes'ın "Düşünüyorum, o hâlde varım" anlamındaki ünlü "Cogito, ergo sum" cümlesini romanın bir yerinde "Cogitosuz ergo sum"(TO, 120) şeklinde söyleyerek "düşünmek" fiilini olumsuz anlama sokar.

[549] Yusuf Atılgan kendisinin de içinde bulduğu 1950-1960 döneminin yazar ve şairlerinin varoluşçuluktan çok etkilendiğini belirtir. bk. Metin Cengiz, "Yusuf Atılgan: 'Sevgi Yazdıklarımın Temel Eksenidir'", *Yusuf Atılgan'a Armağan,* s. 75-76. Dostoyevski, Camus ve Sartre'ı sevdiği yazarlar arasında sayar. bk. R. Görel, "Yusuf Atılgan Anlatıyor", *a. g. e.* , s. 57; Refik Durbaş, "Aylaklık En Zor İş Ona Göre", *a. g. e.* , s. 72. Ayrıca Yusuf Atılgan'ın Kierkegaard'dan çeviriler yaptığı da bilinir. Bunlara ek olarak Selim İleri, *Anayurt Oteli*'ni haksız bir şekilde

cümlesi, Sartre'ın "cehennem başkalarıdır" cümlesini anıştırır.[550] Zebercet'in diğer insanlardan kaçınması, onun intiharında önemli rol oynar. Zebercet'in intiharında varoluşçu düşüncelerle bağdaşan bir diğer unsur ise anlamsızlık fikridir. Zebercet önce duruşmanın 28 Kasım'a ertelenmesinin bir anlamı olup olmadığını sorgulayarak içindeki anlamsızlık duygusunu hissettirir. İntihar etmeden önce ise otelde kalanları yazmanın artık manasız olduğunu işaret eder. Zebercet yabancılaştığı ve âdeta tecrit içinde yaşadığı hayatı anlamsız bularak yaşamaya devam etmeyi gerekli görmez. Zebercet'in aradığı şeylerden birisi de varoluşçu düşüncede önemli yeri olan özgürlüktür. Ancak özgürlük seçme sorumluluğunu üstlenerek elde edilebilecek bir şeydir: "Söylenecek, yapılacak ne çok şey vardı. Birini seçmek gerekti."(AO, 53) Bu seçim yapma telaşı intihar etmeye karar verene kadar Zebercet'i boğar ama intihar kararının ardından rahatlar.[551] Yani özgürlük talebi Zebercet'i intihar kararına götürür.[552] Bunun bir sebebi de Zebercet'in gerçek özgürlüğü ölerek bulabileceğini düşünmesidir. Bu yönüyle Oğuz Atay'ın roman kişileriyle benzeşir. Bu durum iki yazarın birbirine benzerliklerinden doğan bir durumdur.[553] İntiharından bir süre önce ölümle yaşam arası bir noktaya geçen Zebercet'in tekrarladığı "ne ölüyüm ne sağım"(AO, 99) cümlesi, Kenan Karacanlar'a göre Sartre'ın "canlı değil, ama büsbütün de ölü sayılmaz"[554] cümlesine özdeştir.[555] İntiharından hemen önce aklından geçen

---

eleştirdiği yazısındaki bir yorumunda Yusuf Atılgan'ı Camus taklitçiliğiyle suçlarken Füsun Akatlı ise *Aylak Adam*'dan Dostoyevski ve Camus tatları aldığını belirtir. bk. Selim İleri, "Bir Roman Bir Eleştirmen", *a. g. e.* , s. 195-196; Füsun Akatlı, "Edebiyatımız Çağdaş Bir Ustasını Yitirdi", *a. g. e.* , s. 379. Ayrıca İnan Çetin ve Mehmet Rifat Zebercet'i, Camus'nün *Yabancı* eserindeki Meursault'a benzetirler. Bülent Aytok Özaltıok ise Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadınını beklemesini Beckett'in *Godot'yu Beklerken* eserindeki beklentiye benzetir. bk. İnan Çetin, "Aylak Adam ve Anayurt Oteli'nde Rastlantıların ve Simgelerin İşlevi", *Notos,* S. 35 (2012), s. 34; Mehmet Rifat, "Yusuf Atılgan ve Anayurt Oteli", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, s. 218-219; Özaltıok, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarındaki Modernist Unsurlar,* s. 26-27. Nurdan Gürbilek ise *Anayurt Oteli*'yle Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* ile *Karamazov Kardeşler*, Camus'nün *Yabancı* ve Sartre'ın *Varlık ve Hiçlik* eserleri arasında paralellikler bulunduğunu belirtir. bk. Gürbilek, *Mağdurun Dili,* s. 159-160. Verilen bu bilgiler onun Camus ve Sartre başta olmak üzere varoluşçuluk konusunda ne boyutta bilgi sahibi olabileceğinin anlaşılmasını sağlar. Cengiz Güleç'in *Anayurt Oteli*'ni varoluşçuluğun Türk romanındaki şaheseri saydığını da ayrıca belirtmek gerekir. bk. Güleç, "Anayurt Oteli: Zebercet'in Dünyası", s. 369.

[550] Berna Moran ve Murat Belge de buna işaret ederler. bk. Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2,* s. 298; Belge, "İnceleme", s. 42-43.

[551] Jbid Erdoğan, "Bir Özgürlükten Kaçış Yolu Olarak İntihar", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli",* s. 126.

[552] Faruk Duman, "Yusuf Atılgan'ın Kişileri, C. ile Zebercet", *Notos,* S. 35 (2012), s. 32.

[553] Tuğba Doğan'ın aktardığı bir cümlesinde Yusuf Atılgan "İnsan ancak oynayarak, bu da olmazsa ölerek kurtulabilir. Biliyorsun, ukalanın biriyimdir ben" der. Bu cümle Atılgan'ın Oğuz Atay ile ne kadar benzeşebileceğini çok iyi bir şekilde gösterir. Tuğba Doğan, "Tutkulu Okurlar Cemiyeti / Yusuf Atılgan'ı Okumak", *Notos,* S. 35 (2012), s. 41.

[554] Jean-Paul Sartre, *Bulantı*, çev. Selahattin Hilav, Can Yayınları, İstanbul 1981, s. 42.

[555] Y. Kenan Karacanlar, "Bir Roman: Yusuf Atılgan", *Yusuf Atılgan'a Armağan,* s. 203.

"Değişmez tek bir kesinlik vardı insan için: Ölüm."(AO, 105) cümlesi ise akıllara doğrudan Camus'nün *Sisifos Söyleni*'sinin başındaki ünlü cümleleri akla getirir: "Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir."[556] Sonuç olarak Zebercet, hayatının önemli bir bölümünü tecrit hâlinde geçirir. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından sonra kendi durumunun uyumsuzluğunun ve dünyanın saçmalığının farkına varan Zebercet, başkaldırmayı başaramayarak[557] intiharı seçer.[558]

Adalet Ağaoğlu'nun[559] *Ölmeye Yatmak*(1973) romanında Aysel'in intihar düşüncesinde varoluşçu düşüncenin izleri bulunur.[560] Öncelikle otel odasına "ölmeye yatma"ya, yani intihar etmeye giren Aysel'in bir intihar yönteminin olmaması ve sadece çıplak bir şekilde yatağa yatarak ölümü beklemesi dikkat çekicidir. Bu durum Aysel'in odada geçirdiği sürede geçmişini sorgulamasıyla beraber düşünüldüğünde romandaki intihar düşüncesinin Camus'nün intiharı felsefi bir sorun olarak ele almasıyla benzeştiği öne sürülebilir. Semih Gümüş de benzer bir noktaya temas ederek Aysel için intiharın gerçekleştirilmesinin değil, bilgisinin edinilmesinin ve gidilebilecek son noktanın

---

[556] Camus, *Sisifos Söyleni*, s. 15. Ayten Coşkunoğlu Bear ise aynı eserin farklı bir kısmından başka bir alıntı yapar. Bu alıntıda Camus, değişmeyen bir rutin ile makine gibi yaşayan insanın seçeneklerinin iyileşmek veya intihar etmek olduğunu belirtir. Bahsedilen durum Zebercet'in yaşadıklarıyla gerçekten benzeşmektedir. bk. Ayten Coşkunoğlu Bear, "Yusuf Atılgan'ın Romanlarında Yabancılaşma", *Türk Dili*, S. 658 (2006), s. 346.

[557] Zebercet'in intiharında ontolojik kaygıların etkili olduğunu belirten Şeyma Karaca Küçük, Zebercet'in intiharını başkaldırı olarak niteler. Hasan Bülent Kahraman ise Berna Moran'ın *Tutunamayanlar*'ı başkaldırı olarak nitelemesine itiraz ederken bu roman başkaldırı olarak yorumlandığı takdirde, Tanpınar ve Atılgan'ı da başkaldırı olarak yorumlamak gerekeceğini ama bunun yanlış olduğunu belirtir. Bu yorumda Tanpınar'ın *Huzur* romanının müntehiri Suat'a ve *Anayurt Oteli*'nin müntehiri Zebercet'e işaret etmekte ve bu roman kişilerinin yaptığı şeyin "başkaldırı" olmadığını belirtir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 303-304; Kahraman, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", s. 46.

[558] Macit Balık da makalesinde Zebercet'in intiharında varoluşsal krizlerin etkisine değinir. bk. Balık, "Kendilik ve Ötekilik Sorunu Açısından Yusuf Atılgan'da Suç, Ölüm ve İntihar", s. 45-47.

[559] Adalet Ağaoğlu varoluşçularla ilgili bir yazardır. Tiyatro topluluğundayken Camus oyunu oynanmasını teklif eder. Kardeşi Güner Sümer *Godot'yu Beklerken*'de oynar. Keza Adalet Ağaoğlu "Yeni Yayınlanan Kitaplar" arasında *Sartre Küba'yı Anlatıyor* kitabından bahsedilmesini sağladığı için hapis istemiyle mahkemeye verilir. Bir söyleşisinde dönemin okuyucu kalitesiyle ilgili şeyler söylerken kullandığı yazar örnekleri dikkat çeker: "Kitaplar sayı olarak 'çoksatıyor', ama diyelim bir zamanlar bir Dostoyevski'nin, bir Camus'nün, Sartre'ın tartışıldığı gibi, didik didik edilerek okunmuyor." Örnek verirken kullandığı üç yazarında varoluşçulukla ilgili isimler olması ve "didik didik etmek" ifadesi, onun bu isimleri dikkatli bir şekilde okuduğuna işaret sayılabilir. Semih Gümüş, hem Adalet Ağaoğlu hem de Aysel için Camus'nün eserlerinin başucu kitapları olduğunun düşünülebileceğini söyler. Ona göre Camus serinin üçüncü kitabı *Hayır…*'ı dokuyan ipliklerdendir ve Aysel ile Camus'nün, *Ecinniler*'in Kirilov'unu algılayış şekli benzerdir. bk. Andaç, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, s. 52-54; *a. g. e.* , s. 184; Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar*, s. 190; Gümüş, *Başkaldırı ve Roman*, s. 34-36.

[560] Adalet Ağaoğlu romanın çeşitli yerlerinde Camus 'nün ve Sartre'ın adını da anar. Şeyma Karaca Küçük de Aysel'in intihar düşüncesinde varoluşçuluk ve Camus etkisine dikkat çeker. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 54; *a. g. t.* , s. 368.

bilincine varılmasının önemli olduğunu vurgular.[561] *Ölmeye Yatmak*'ın varoluşçularla olan bir başka bağlantısı daha bulunur. Adalet Ağaoğlu bir yazısında intihardan bahsederken Aysel'in intihar düşüncesiyle de bazı yönlerden benzeşen alçakgönüllü bir ölümden söz eder ve bundan bahsederken "Stavroginvari" ifadesini kullanır.[562] Stavrogin, varoluşçular için önemli bir eser olan Dostoyevski'nin *Ecinniler* romanındaki müntehirlerden birisidir.[563] Romanın ana kişisi Aysel'e bakıldığında ise hayatı boyunca kendisi olamamış birisi görülür. Dolayısıyla varoluşçuluğun önerdiği gibi varlığına bir anlam kazandıramamış ve benliğinde ideal bireyi yaratamamıştır.[564] Bundan kaynaklı olarak özgür de olamamıştır. Zafer Çeler'e göre varolmak, seçimlerinle özgürleşmek ve bu sayede bir birey olduğunu kanıtlamaktır.[565] Aysel her ne kadar seçimlerini kendisi yapmış gibi gözükse de aslında yaşamı "tarihi yeniden yapan el"(ÖY, 103) tarafından şekillendirilmiştir. Aysel Ankara'daki[566] otel odasındayken özgürlük yolu olarak ölümü görür: "Karnımda bir çocukla öleceğim. Özgürleşmek ve özgür kılmak adına olacak bu da!"(ÖY, 49) Bunun sebebi yaşarken seçim yapamadığını ama ölümünü kendisinin seçebileceğini düşünmesidir: "Ölümümü kendim seçmişim işte. Kendim için de ölüyorum… Devredip soylu nöbetimi…"(ÖY, 121) Aysel'in ölme isteğinin bir sebebi de anlamsızlıktır. Aysel iktidarın yarattığı gerçekliğin doğru olmadığını ve kaybettiği şeyleri kavradıktan sonra boşluğa düşer. Ölümüyle anlam kazanmak ister. Bu hayat kadınıyla aynı anda otelde olmak üzerine kafasından geçen cümlelerde görülür: "Bir orospuyla aynı çatı altında bulunmak incitiyor mu yoksa beni? Ve saygıdeğer oluşumu ve yüce düşüncelerimi ve *anlamlı ölümümü?*"(ÖY, 238. Vurgu bu tezin yazarına ait.) Dolayısıyla Aysel modern

---

[561] Gümüş, *Başkaldırı ve Roman,* s. 79.

[562] Ağaoğlu, *Başka Karşılaşmalar,* s. 87.

[563] Serinin üçüncü kitabı olan *Hayır…*'da Aysel'in intihar üzerine olan çalışmasında ismini andığı müntehirler arasında *Ecinniler*'in müntehirlerinden hem Stavrogin hem de Kirilov bulunur. Ayrıca romanın *Hayır…* şeklinde isimlendirilmesi de Camus'nün sözlerini akıllara getirir: "Kimdir başkaldıran insan? Hayır diyen biri." bk. Camus, *Başkaldıran İnsan,* s. 13. Eğer bu bağlantı tesadüf değilse ki olmama ihtimali azımsanmayacak seviyelerdedir, serinin üçüncü romanının adı doğrudan varoluşçu anlamda bir başkaldırıya işaret eder.

[564] Aysel elbette hayatı boyunca ideal kişi olmaya çalışır. Ancak bu kendisinin kurduğu değil, iktidarın telkin ettiği idealliktir. Aysel kendisine telkin edilen düşüncelerin etkisinde kalarak onlara uymaya çalışır. Ancak zamanla bunun kişiliğini yok ettiğinin ve yanlış olduğunun farkına varır. Dolayısıyla iktidarın telkin ettiği ideal figür yıkılarak Aysel'in sorun yaşamasına sebep olur.

[565] Zafer Çeler, "'Üç Beş Kişi' Var mıydı Yok muydu? Adalet Ağaoğlu'nun Romanında Varoluşçuluk", *Varlık,* S. 1356 (2020), s. 31.

[566] Adalet Ağaoğlu'nun Ankara'yı bir başkaldırı kenti olarak nitelemesi ilginç bir noktadır. bk. Ağaoğlu, *Karşılaşmalar,* s. 80.

zamanların bunalımını farklı bir biçimde yaşar ve yine o da anlamsızlık sorunundan muzdariptir. İntihar etmek için otel odası gibi tamamen izole bir yeri tercih eden Aysel'in kişisel hayatında da yakınında çok insan yoktur.[567] Aysel tüm bunların eşiğinde hayatın saçmalığının farkına varır. Eskisi gibi yaşaması da artık mümkün değildir. Çünkü sürekli aynı şeyleri yaparak başka bir sonuç elde etmek pek de mümkün değildir:

> "Hiçbir şeye başlanılmamış sanki. Hiçbir şey eskimemiş. Yeniden eskitmeye başlamak. Aynı şeyi hep yeniden, yeniden denemek. Kendine hiçbir şey katmadan ve üstelik usanmadan, usanmaya kendinde hak tanımadan. Kadın olmadan önce insan olduğunu kendine bile unutturarak. Kendini yeniden pekiştirerek, sonsuza dek hep aynı yerde dönerek, dönerek… Kimbilir, bu belki de derimizin altına zorla tıkıştırılmış bir hastalıktır."(ÖY, 52)

Aysel'in bu düşünceleri net bir şekilde Sisifos'un işkencesini hatırlatır. Ayrıca Camus'nün düşünceleriyle önemli ölçüde koşut olduğu görülür. Bu koşutluk kendisini Aysel'in son kararında da gösterir. Otelden aynı kişi olarak çıkıp aynı şeyleri yapmaya devam edemeyeceğini bilen Aysel, intihar da etmez. Çünkü o, artık sorumluluğu üstüne alacaktır. Özgürleşmenin bir diğer yolu da budur. Aysel'in "hiçbir şeye başlanılmamış sanki" cümlesiyle kastettiği şey aslında bugüne kadar hep telkin edilen kalıba uymaya çabaladığı için kendisi olamaması dolayısıyla âdeta bir hayat sürmemiş olmasıdır. Durumunun farkına varan Aysel bir uyumsuz hâline gelir ve saçmaya başkaldırmayı tercih ederek yaşamına bu değişiklikle devam etmek üzere otelden ayrılır.[568]

Adalet Ağaoğlu'nun bir diğer eseri olan *Bir Düğün Gecesi*(1979) romanında Tezel nihilisttir. Nihilizm deyince akla ilk gelen isimlerden birisi kuşkusuz Friedrich Nietzsche'dir. Nietzsche'nin varoluşçu düşünceyle bağları bulunduğu daha önce de belirtilmişti. Tezel'in yaşadıklarında da intihar düşüncelerine varoluşçu düşünce üzerinden bakılabilmesini sağlayan detaylar mevcuttur. Tezel başkalarının kendisi için çizdiği çizgilere uymayarak kendisi olma yolunu seçer ama özgür olmanın bedeli olarak bir uyumsuza dönüşür. Düğünde kendisini uyuma zorlayacak tek kişi olarak gördüğü

---

[567] Serinin ilerleyen romanlarında Aysel, Adalet Ağaoğlu tarafından bilinçli bir şekilde daha da izole edilecektir.

[568] Şeyma Karaca Küçük, Aysel'in başkaldırı olarak intiharı seçtiğini belirtir. bk. Karaca Küçük, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, s. 237. Adalet Ağaoğlu için intiharın bedeni öldürmekten fazlasına işaret ettiği hatırlandığında bu düşünce doğrudur. Ancak Aysel'in başkaldırma yolu olarak kendisini öldürmeyi seçmediğine dikkat çekmek gerekir. Jale Parla'ya göre Aysel, intiharın özgürleştirici bir edim olmadığı kanaatine vararak otelden ayrılır. bk. Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, s. 307. Bedeni öldürme şeklindeki intiharın varoluşçu düşüncede olasılıkları öldürmek olduğu burada tekrar hatırlanmalıdır.

Ömer'in yanında tedirgin olması ve savunma mekanizması geliştirmesi bu bağlamda dikkat çekicidir. Uyumsuz birisi olarak diğer kişiler onun için "öteki" hâlini alır. Bu da kendisini izole etmesine neden olur. Ona bulantı yaşatan şey doğrudan özgürlüğün getirdiği seçim yükü yerine seçimlerinin sonuçlarıdır. O insanlara olan güvensizliği sebebiyle bulantı yaşar:

> "Ama şuramda bir bulantı. Gitmiyor, geçmiyor. İnsanlar arasında durmadan mikrop gibi yayılan bir hastalığın bulantısı bu. Kuşku ve güvensizlik. (…) Yoklaya yoklaya yaklaşmak herkese. Şu anlamda ya da bu anlamda… Adımları hesaplı atmak. Yürekleri hesaplı açmak. Açık olmamak. Her gün biraz daha kapanmak. Her gün biraz daha köstebekleşmek, tilkileşmek, böcekleşmek…"(BDG, 85)

Böcek ifadesi daha önce de belirtildiği gibi Kafka'nın *Dönüşüm* eserini ve yabancılaşmayı doğrudan çağrıştırır. Romanda arası bozuk olsa da yakınlık duyduğu tek kişi olan Aysel'in de farklı tarzda bir uyumsuz olması ayrıca dikkat çeker. Tezel modern zamanlardaki anlam sıkıntısını da derinden hisseder. Çevresindeki yozluk onun için her şeyin içini boşaltan ve değersizleştiren bir şeydir. Bu farkındalık saçmayı görmesini de sağlar. Onun serbest ve dışardan umursamaz gözüken tavırlarının arkasında yatan sebep de budur. İntiharı sık sık dile getirse, hatta belki de uzun vadede ölümüne sebep olabilecek bir hayat sürse de Tezel saçmaya içkinin de yardımıyla başkaldırarak yaşamaya devam eder.

Sevinç Çokum'un *Zor*(1976) romanında Ertuğrul'un intihar düşüncelerinde varoluşçu unsurların etkisi var gibidir. Ertuğrul'un Sartre okuduğu romanın içinde belirtilir. Ayrıca varlık ve hiçlik üzerine düşünmekten hoşlanır: "Uzun uzun düşünmeyi nasıl da seviyordu. Varlık yokluk üzerine düşünceler ileri sürmeyi.."(Z, 126-127) Amcası da onun önce hiçliğe inandığını sonra ise neye inanacağını bilmediğini söyler. Siyasi kriz ortamında kimse özgür değildir. Bu özgür olmama durumu Ertuğrul'u rahatsız eder. Ona göre insanlar kardeş gibi yaşamalıdır. Hâlbuki içinde yaşadığı dönem onun inançlarının tam tersinin yaşandığı bir dönemdir. Bu onu topluma yabancılaştırır. Saçma dünyada yaşama olan inancını kaybederek intihar düşüncesine kapılır.

Erhan Bener'in *Yalnızlar*(1977) romanında intiharı düşünen Nevzat'ın ve intihar eden Necati'nin intihar davranışlarında varoluşçu düşünceye uygun unsurlar görülür.[569] İkili bu konuda birbirlerine karşıtlık yaratırlar. Oğuz Öcal, Nevzat'ın yalnızlık, anlamsızlık ve özgürlük gibi varoluşsal sorunları bulunduğunu belirtir.[570] Nevzat bu sorunlara karşı kaçmayı çözüm olarak görür: "Bu kaçış son çareydi onun için. Kendi kendinden kaçıştı."(Y, 18) Bahsettiği kaçış onun için bir yeniden doğuş gibidir.[571] Necati'nin[572] davranış tarzı ise tamamen zıt şekildedir. Necati ölümden sonra yaşama inanmamasıyla ateist varoluşçulara yaklaşır. Onun dünyaya bu seferki gelişinin iyi olmadığını düşünmesi, varoluşçuların ideal insan yaratımı düşüncesi göz önüne alınarak değerlendirilebilir. Necati'nin prensipleri, onun hayatta başarısız olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla onun hayatını zorlaştırırlar. Daha uygun bir hayat yaşamak için yeniden doğması gerekir. Bu yeniden doğuş da ancak Macide ile beraber olmasıyla mümkündür. Bu umut onun saçmaya rağmen yaşamasını sağlar. Zira Necati dünyanın saçmalığını kavramıştır. Dünya acılara rağmen yaşamaya devam edilen saçma bir yer, Necati ise bu saçmalığı fark etmiş bir uyumsuzdur. Bununla beraber saçmaya başkaldırarak yaşamak daha zor bir yoldur. Necati bu yolu seçecek kadar güçlü olup olmadığı konusunda kuşkuludur:

> "Yaşamanın güzelliği, kimseye yaslanmadan, tek başına, unutuluşlar içinde acı çekmek, varoluşun sancısını duymaktır, hiç uyuşmadan. Sonuna kadar. Ben de korkağın birisiyim aslında. Acıların üstesinden gelmek için, uyuşmayı yeğliyorum. Bir çeşit kaçış bu acılardan, içiyorum. Sarhoş oluyorum. Küçük kızlara âşık olup şiirler yazıyorum… Ya bir gün, kırılıverirsem? Ya bir gün, güçsüzlüğümün somut kanıtlarıyla burun buruna gelirsem, ne yaparım?"(Y, 325)

Necati, ölümden sonrasına inanmadığı için ölümü karanlık bir boşluk olarak görür. Bu yüzden başkaldırmaya devam eder. Hemen ölme kararı almak ihtimalleri öldürmek anlamına da gelir. Ancak hem Macide'nin ölümüyle "yeniden doğma" umudunu

---

[569] "Felsefeci Cemil Sena, bu romanın 'existentialisme'in 'autoscope' janrında yazılmış bir analiz örneği' olduğunu belirterek, bizde bunu Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil, Abdülhak Şinasi ve Peyami Safa'nın bazı romanlarının bazı sayfalarında, olayların gerekli kıldığı bazı noktalarda, farkında olarak veya olmayarak den[e]diklerini söyler, ancak *Yalnızlar* gibi, sonuna kadar aynı sabit fikri devam ettiren bir Türk eserine rastlamadığını ifade eder." bk. "Yalnızlar İçin", Erhan Bener, *Yalnızlar,* s. 12.

[570] Öcal, "*Yalnızlar* Romanında İrade Felci ve Kaçış", s. 1382.

[571] Nevzat'ın kaçışı, Türk edebiyatının kült romanlarından olan *Tutunamayanlar*'ın Turgut Özben'in ve yine bir diğer kült roman olan *Ölmeye Yatmak*'taki Aysel'in kaçarak yeniden doğma düşünceleriyle benzeştirilebilir.

[572] Necati'nin romanda okuduğu diğer bir yazar ise Andre Gide'dir. Andre Gide varoluşçu yazarlar arasında yer alır.

yitirmesi hem de tecavüze uğramasının yaşamda büyük bir hezimete uğramış olduğu yönünde bir düşünceye sebep olması, onun başkaldırı gücünü kaybetmesine neden olur. Zaten insan ilişkilerine olumsuz bakan Necati, bu olayların da etkisiyle tamamen Sartre'ın "Cehennem başkalarıdır" sözüne benzer bir düşünceyle insanlardan kaçmak ister. Onun ölüme yönelmesinin sebebi, ölümün salt bir yalnızlık olmasıdır: "Ölüm karanlık bir boşluktan, salt bir yalnızlıktan başka bir şey değildir ki…."(Y, 119) Sonuç olarak bir uyumsuz olan Necati, saçma olan dünyaya başkaldıracak gücü kendisinde bulamayarak intihar eder. Romanın başlarındaki bir kısım, Necati ile Nevzat'ın tutumları arasındaki farka işaret eder. Necati "Niçin yaşamak?"(Y, 21) diye sorarak yaşamın yaşamaya değer olup olmadığını sorgular. Nevzat'ın sevdiği kadın olan Nermin'in soruya verdiği cevap ise Nevzat açısından önemlidir: "'Aramak,' demişti Nermin. 'Çalışmak,' demişti. 'Sevmek,' demişti."(Y, 21) Nermin'in üç parçalı cevabının en azından ikisi Nevzat'ın yaşamında soruya verdiği karşılıkla uyumlu gözükür.

Aysel Özakın'ın *Alnında Mavi Kuşlar*(1978) romanında intiharı düşünen Armağan'ın varoluşçulukla bağdaşan yanları bulunur. Armağan lise öğrencisiyken intiharı düşünür. Hayatının bu döneminde abisi Ömer'in etkisi altındadır ve romanın bazı kısımlarında verilen bilgilerden de hareketle o dönemde abisinin okuduklarına yakın bir okuma listesi olduğunu varsaymak gerekir. Abisi Ömer'in bir zamanlar sevdiği kadın Rilke, Kafka, Camus, Sartre okur ve Ömer'in arkadaşı onu anarken takdir ederek anar. Ömer ile yaş olarak yakın olması çok muhtemel olan Sinan da Dostoyevski, Sartre ve varoluşçuları okur. Ayrıca Armağan Dostoyevski okur ve ressam ile mektuplaşmalarında mektuplarını Milena diye imzalayarak ressamı Kafka'ya benzetir. Tüm bu isimler Armağan'ın varoluşçularla bağlantısı olduğunu gösterir. İstanbul'da intihar düşüncesinden uzaklaşmışken artık bunalım, sıkıntı, yalnızlık içeren romanları beğenmediğini ve artık abisi Ömer'in okuduklarını okumak istemediğini belirtir. Türk edebiyatında varoluşçuluk ve modernizm etkisi barındıran bunalım edebiyatı şeklinde nitelendirilen eserler olduğu bu noktada tekrar hatırlanmalıdır. Varoluşçu bağlantılar Armağan'ı intihara yöneltmiş gibi gözükse de durum tam olarak öyle değildir. Öncelikle Armağan'ın varoluşçu düşünceden etkilendiğine dair izleri biraz daha netleştirmek gerekir.

Armağan'ın serüveninde varoluşçular açısından önemli bazı kavramlara da rastlanır. Armağan abisinin ve kitapların kendisine erdemi öğrettiğini söyler. Erdem kavramının dile getirilmesi akla *Bordamıza Vuran Deniz* romanının Sedat'ını getirir. Armağan ailesinden uzaklaşmak ve herkesten uzak yeni bir hayat kurmak ister. Bu da akla Sartre'ın "Cehennem başkalarıdır" cümlesini getirir. Armağan uzaklaşma isteğini gerçekleştirerek İstanbul'da neredeyse kimse tarafından tanınmadığı yeni bir hayata yelken açar. Armağan'ın düşünmeyi öğrenmediği takdirde mutlu olabileceği yönündeki düşüncesi ise varoluşçulukta bireyin yüklendiği sorumluluğu ve bunun getirdiği bulantıyı işaret eder. Armağan'ın insanlığın yaralı günleri geçirerek iyileştiği yönündeki düşüncesi ve intihar teşebbüsünde bulunan kıza intihar etmemesini tavsiye ederken zorlukları yenmenin insanı güçlendirdiği yönündeki cümlesi onun başkaldırı anlayışını benimsediğini gösterir. O ergenliğinde intiharı düşünmüş olsa da düşünce dünyası geliştikten sonra tüm sıkıntılara ve saçmaya rağmen başkaldırmayı seçer. Romanın sonlarındaysa Armağan hayatın değerini aradığını belirtir. Bu varoluşçuların boğuştuğu anlam sorununa işaret eder. Armağan'a göre bu arayışta herkes kendi değerini yaratacaktır. Yani herkes kendi özünü yaratacak ve bu özü baz alarak kendi kişiliğini dolayısıyla da ideal kişiliği kurgulayacaktır. Armağan için ideal kişi sadece kendisi için değil, toplum için de çalışmalıdır. Çünkü varoluşçular için önemli olan özgürlüğe, kişinin tek başına ulaşması yeterli değildir. Herkes için uygun düzenin kurulması için çalışılmalıdır. Görüldüğü gibi varoluşçulukla yakın eserlerin okunması ilk başta Armağan'ın intihar düşüncesine kapılmasıyla ilgili gözükse de bu okumalar ilerleyen yıllarda onun hayat görüşüne ve intihardan uzaklaşmasına tesir eder.

Aysel Özakın'ın diğer eseri *Genç Kız ve Ölüm*(1980) romanında da intihar düşüncesi bulunan bir yazar olan Nuray İlkin, önemli varoluşçu yazarlardan birisine benzetilir[573]: "Siz, dedi, Tuğrul Bey, Türkiye'nin Simone de Beauvoir'i olacaksınız."(GKÖ, 57) Onun sanat ile kendini ifade etmeyi seçmesinin sebebi de sanatın bir tür başkaldırı olduğunu düşünmesidir.[574] Nuray, özgür olmak ve kendi kararlarını almak ister. Kendi idealleri doğrultusunda kendisini yaratarak birey olma

[573] Nuray'ın varoluşçuluk düşüncesini tanıdığı romanda sezdirilir. Beauvoir detayı dışında, Dostoyevski, Camus, Sartre ve Kafka okuduğuna ve onlar üzerine tartışmalarda bulunduğuna dair kısımlar romanda yer alır. Camus'nun *Yabancı* eserini sever. Yine romanın farklı bir kısmında varoluşçuluğu öğrendiğinden bahseder. Nuray'ın bunlardan Sartre'a bireyin toplumla ilişkisini göz ardı ettiği için çok katılmadığını belirtmek gerekir.

[574] Nuray romanın bir kısmında kendi varlığını haklı çıkarma amacıyla yazdığını söyler.

amacındadır. Onun bu düşünce yapısı varoluşçu düşünceyle örtüşür. Nuray gençlik döneminde bir uyumsuzdur: "Gençliği uyumsuzlukla, başkaldırmayla geçip gitmişti."(GKÖ, 87) Evlendikten sonra bu özelliğini bir süreliğine kaybetse de sonradan tekrar uyumsuz hâline geri dönmeyi başarır. Böylece birey olmayı ve hayatını kendi fikirleriyle yaşamaya başlamayı başarır. Lakin her ne kadar başkaldırısı ona belli avantajlar getirse de Nuray, bireyin topluma rağmen tamamen istediği kişi olamayacağını anlar. Bu farkındalığa varması dünyanın saçmalığını ve anlamsızlığını kavramasını sağlar. Nuray, *Tutunamayanlar*'daki Turgut, *Ölmeye Yatmak*'taki Aysel ve *Yalnızlar*'daki Nevzat gibi sessizce kaçmak, kaybolmak ister. Kendisini bile unutmaya çalışır. Ancak onun bu roman kişilerden farkı bir çocuğunun olmasıdır. Nuray başkaldırısını kızına tutunup yaşayarak devam ettirir.

Rasim Özdenören, *Gül Yetiştiren Adam*(1979) romanında belli açılardan varoluşçu düşünceyle benzeşebilecek unsurlar yer alır. Özdenören, eserinde modern dünyadaki anlam sorununa dikkat çeker. Sitare, maddi açıdan hiçbir sorunu olmayan birisidir ama yine de ne olduğunu bulamadığı bir eksiklik hisseder. Sahip olmak istediği şeyler olsa da bunlara sahip olduğu an anlamları yok olur. Ayrıca Sitare'nin kurduğu kişilik çevresiyle uyumlu değildir. İnsanlar, ondan olmadığı biri gibi davranmasını beklerler: "bana gelince.. kimse olduğum gibi görmek istemiyor beni. Nasıl söylesem.. herkes kendi icat ettiği gibi bakıyor bana."(GYA, 93) Bu yüzden onun için "başkaları cehennem" olur. Modern birey, anlam sorunu içinde diğer insanlardan kopar. Saçma bir hayat sürmeye başlar. Sitare, saçma hayat karşısında yeterince güçlü değildir: "Ağır bir şey benimki, kaldırabileceğimden daha ağır. Umutsuzluk. Onun için sinirliyim. Dayanıksızım."(GYA, 91) Bu yüzden tam bir başkaldırı yerine, intihar ederek saçmadan kurtulmayı amaçlar. Umutsuzluğu sebebiyle, intiharıyla ihtimalleri de öldürecek olmayı umursamaz.

Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi*(1980) romanında Mehmet'in intiharında bazı varoluşçu unsurlar bulunur. Mehmet topluma yarar sağlamayan yararsız bir bireye dönüşmesinin ardından hayat ona anlamsız gelmeye başlar. Ona göre uğraşlar bir yerden sonra bırakılır ve bomboş bir hayat sürülür. Ancak o bunu yapmayacak, o boş hayatı sürdürmeyecektir. Onun intiharının tamamen başka insanlarla bağının kopmasından kaynaklı olması ve "beni terk ettiniz!"(CK, 223) şeklinde serzenişte

bulunması, onun için başkalarının cehennem olduğuna işaret eder.[575] Tam da Sartre'ın "cehennem başkalarıdır" cümlesinin içerdiği anlama uygun olarak başkalarının cehennem olmasının sebebi onlardan kaçma isteği değil, onlarla istenilen ilişkinin kurulamamasıdır.

Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*(1980) romanında intihar teşebbüsünde bulunan anlatıcı ile Tezer Özlü'nün hayatı dışında önemli benzerlikler bulunur. Varoluşçuların Türk edebiyatında yükselişi daha çok 50 kuşağıyla gerçekleşir. Bu kuşağın en önemli isimlerinden birisi olan Demir Özlü, Tezer Özlü'nün abisidir. Tezer Özlü'nün kendisi de varoluşçulukla yakından ilgili birisidir.[576] *Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde de özgürlük kavramı önemli yer tutar. Anlatıcı, özgür olmak ister. Bu yüzden özgürlüğünü kaybettiği klinikler onun korkulu rüyasıdır. Ayrıca toplumun çizdiği sınırlara rağmen bir birey olarak kendi istediği hayatı yaşamak istemesi, kendi ideal benini oluşturma çabası dikkat çeker. Bu yüzden çok büyük bir bunaltı hissine sahiptir. Anlatıcı, intihar teşebbüsünde bulunup kurtarıldıktan sonra saçmaya karşı başkaldırarak yaşamaya devam eder.

[575] Nusret Yılmaz da Bodrum Dörtlemesi konusunda buna vurgu yapar. bk. Yılmaz, "Selim İleri'nin 'Bodrum Dörtlemesi'nde Bunalım Edebiyatının İzleri*"*, s. 495.

[576] Hazel Melek Akdik, Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri* ve *Yaşamın Ucuna Yolculuk* eserlerindeki varoluşçu feminizm ile bağlantılarını inceler. bk. Akdik, "Tezer Özlü'nün Yazınında Kadınlık Durumu ve Öznenin Varoluş Umudu", s. 110-125. Ayrıca çok sevdiği yazarlardan olan Franz Kafka, varoluşçuların genel olarak sevdiği bir isim olarak dikkat çeker. Taylan Abiç, Sartre ve Camus'nun, Tezer Özlü üzerindeki etkisine de dikkat çeker. bk. Taylan Abiç, "Tezer Özlü'nün 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' Romanında Varoluşçu Söylem", *Karadeniz,* S. 39 (2018), s. 257-259.

SONUÇ

Hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan önemli bir problem olan intiharın, insan ürünü olan ve çoğu zaman insanı merkeze alan edebiyat eserlerinde nasıl ele alındığı önemli bir konudur. Yapılan bu çalışmada 1960-1980 arasındaki Türk romanında intihar davranışları incelenmiştir. Belirlenen aralıkta intihar bağlamında incelenmek üzere 47 roman tespit edilmiştir. Bunlardan birisi olan Attila İlhan'ın *Fena Halde Leman* romanındaki olası intiharlar konusunda durum çok belirsiz olduğu için bu romandaki ölümlerin intihar olduğundan emin olunamamış ve intihar olarak değerlendirilerek incelemeye dahil edilmeleri uygun görülmemiştir. Bundan dolayı 46 romanda intihar davranışı tespit edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde intihar ile ilgili belli başlı bilgi verilmiştir. Ardından dünya edebiyatından ve Türk edebiyatının daha önceki zamanlarından intihar bağlantılı başlıca eserlerden bahsedilmiş, çok büyük oranda roman türündeki intihar örnekleri tekrar hatırlatılarak 1960-1980 dönemine geçiş yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde 1960-1980 arası Türk romanında intihar konusuna geçilmiştir. Bu bölümde intihar davranışları, Beck sınıflamasına uygun biçimde kategorize edilmiştir. Beck sınıflamasından hareketle tezin ilk bölümünde intihar davranışı; intihar düşüncesi, intihar teşebbüsü ve tamamlanmış intihar şeklinde üç gruba ayrılmıştır. İlk sınıf olan intihar düşüncesine, az sayıdaki intihar tehditleri de dahil edilmiştir. 46 romanda toplam 106 roman kişisinde intihar davranışı tespit edilmiştir. Bu 106 roman kişisinden 41 tanesinin intihar düşüncesi sergilediği veya intihar tehdidinde bulunduğu görülür. 11 roman kişisi intihar teşebbüsünde bulunurken 54 roman kişisi ise intiharını tamamlayarak ölür. 1960-1980 arasında Türk romanında intihar teşebbüslerinin azlığı dikkat çeker. İntihar teşebbüsünde bulunduğu tespit edilen 11 roman kişisinden 6 tanesinin de romanlarda çok az yer alan roman kişileri olması durumu daha da ilginç kılar. Yazarlar intihara büyük oranda intihar düşüncesi ve tamamlanmış intihar sınıflarına girecek şekillerde yer verirler. Ayrıca romanlardaki intihar davranışlarının çoğunlukla ölümle sonuçlandığı görülür.

Türk romanında 1960-1980 arasında intihar davranışı sergilediği tespit edilen roman kişilerinin sayısında bir artış gözlemlenir. Nurullah Ulutaş'ın konuyla ilgili

çalışmasındaki bilgilerden hareketle bir önceki 20 yılda, yani 1940-1960 yılları arasındaki romanlarda intihar davranışlarına bakıldığında 33 farklı romanda 64 roman kişisinin intihar davranışı sergilediği ve bunlardan 42 tanesinin ölümle sonuçlandığı görülür. Buna ek olarak 1960 yılındaki kesişme sebebiyle bu 33 romanın içerisindeki *Bordamıza Vuran Deniz* ve *Loş Ayna*'dan birer müntehir roman kişisi iki tezde ortaktır. Dolayısıyla sayılarda ciddi bir fark olması göze çarpar. Ancak daha da çarpıcı olan şey intihar davranışının 1960-1980 arasındaki romanlarda hangi yıllarda yoğunlaştığı konusudur. 12 Mart Muhtırası'nın öncesi ve sonrası şeklinde bir ayrım yapıldığı zaman arada çok büyük bir fark olduğu görülür. 1960-1970 döneminde sadece 10 romanda 19 roman kişisinde intihar davranışı tespit edilmiştir. Bu dönemdeki 10 roman arasında tarihî romanların, dönem romanlarının ve köy romanlarının baskınlığı dikkat çeker: *Kurtlar Sofrası*, *İbrâhim Efendi Konağı*, *Yorgun Savaşçı*, *Tırpan*, *Ölmez Otu*, *Kurt Kanunu*, *İbiş'in Rüyası*, *Ağrıdağı Efsanesi*. Geriye kalan 36 roman ve 87 roman kişisi 12 Mart Muhtırası'nın ardından gelen süreçte yer alırlar. Bunun başlıca sebeplerinden birisi kuşkusuz 12 Mart sürecinin ve sonrasında da 12 Eylül 1980 darbesine doğru ilerleyen sürecin toplumsal açıdan yarattığı gergin atmosferdir. Bu bağlamda 27 Mayıs 1960 darbesi üzerine yazılan ve intihar davranışı içeren romanların da olaydan sonraki yıllar yerine, 12 Mart Muhtırası'ndan sonra yazılmış olması anlamlıdır. Tabii ki intihar içeren romanların hepsi siyasi konularla ilgili değildir. Ancak yazarların konuları ne olursa olsun içinde bulundukları toplumsal havadan tamamen bağımsız olabilecekleri düşüncesi de yanlıştır. 1960-1980 arasında basılan intihar davranışı içeren romanların yazarlarının büyük kısmının sol eğilimleri bulunan kişiler olması da bu bağlamda anlamlıdır. 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 darbesine giden süreç ile bağlantısı olan veya bağlantısı olduğu düşünülen romanlar; *Bıçağın Ucu*, *Tehlikeli Oyunlar*, *Ölmeye Yatmak*, *Kırk Yedi'liler*, *Bir Gün Tek Başına*, *Zor*, *Alnında Mavi Kuşlar*, *Bir Düğün Gecesi*, *Çocukluğun Soğuk Geceleri* ve *Genç Kız ve Ölüm*'dür. Ayrıca bu romanlar kadar olmasa da *Pansiyon Huzur* ile *Cehennem Kraliçesi* de siyasi atmosferle ilgili sayılabilecek diğer romanlardır. Zikredilen bu 12 romanda 35 intihar davranışı tespit edilmiştir.

Toplumsal ve tarihî gelişmelerle beraber anılması gereken bir diğer konu da 1960-1980 arasında intihar içeren eserlerin yazarlarının çoğunun sol görüşe sahip kişiler olmasıdır. İntihar davranışı tespit edilen önemli sayıda eserde sınıf mücadelesi, ağa-ırgat/patron-işçi çatışmaları, emek sömürüsü, halkın/işçinin yaşamındaki zorluklar, sağ-

sol siyasi çatışmaları işlenir ve Marksist görüşlere yer verilir. Toplumsal gerçekçi eserler veren yazarlar da yine bu grubun içindedir. Sol görüşteki yazarların intihara daha çok yer vermesinin sebeplerinden ilki, bu yazarların zor durumdaki, sömürülen, halkın içinden kişilere çok yer vermesidir. Doğal olarak zorlukların içinde bazı kişiler intiharı seçerek zorluklardan kurtulma yolunu tutar. Bir diğer sebep ise 1960-1980 arasında özellikle 12 Mart Muhtırası başta olmak üzere sol görüşteki insanların ciddi bir baskı altında olmasıdır. Yazarlar hissettikleri baskıyı eserlerine yansıtırlar. Dolayısıyla bu bulgu çalışmada belirtilen gerçek yaşamdaki atmosferin, romanlarda işlenen intiharlara etkisi olabileceği tezini doğrular niteliktedir.

1970'ten sonra romanlarda tespit edilen intihar davranışlarındaki fazlalığın bir diğer muhtemel sebebi ise modernizm akımının Türk edebiyatında kendisini göstermesidir. Modernist eserlerin intiharla olan bağları nedeniyle yazarların intihara yer verme sayısında da bir artış olması doğaldır. Hepsini net bir şekilde modernist olarak nitelemek pek mümkün olmasa da Oğuz Atay, Adalet Ağaoğlu, Yusuf Atılgan, Füruzan, Sevinç Çokum, Erhan Bener, Rasim Özdenören, Selim İleri ve Tezer Özlü ilgili romanlarda modernist unsurlar kullanan başlıca yazarlar olarak sayılabilir. Yazarların çokluğu ve sadece sayılan yazarların eserlerinde intihar davranışı sergilediği tespit edilen 36 roman kişisinin yer alması, modernizm etkisinin romanlarda intihara yer verilmesinde arttırıcı bir etken olduğu düşüncesini güçlü bir şekilde destekler.

1960-1980 arasındaki Türk romanlarında yöntemler incelendiği zaman intihar düşüncesi bulunan roman kişilerinden belirli bir intihar yöntemini aklından geçirenlerin sayısının on yedi olduğu görülür. İntihar düşünen roman kişilerinden sadece birisi aklından pasif yöntem geçirir. Yedi kadın ve beş erkek roman kişisi aktif-pasif, dört erkek roman kişisi ise aktif yöntemle intihar etmeyi düşünür. Pasif yöntem düşünen tek roman kişisi kendisini zehirlemeyi kafasından geçirir. Aktif-pasif yöntemle intiharı düşünen on iki roman kişisinden sadece ikisi kendisini asmayı düşünürken geriye kalan on roman kişisi suya veya yüksek bir yerden aşağıya atlamayı düşünür. Aktif yöntemle intihar etmeyi düşünenlerden ikisi tabancayla ikisi kesici aletle kendini öldürmeyi düşünür. Kesici aletle kendini öldürmeyi düşünen iki roman kişisinin kesici aleti ellerinde tuttukları ve intihar düşüncesi sınırlarını epey zorladıklarını belirtmek gerekir.

İntihar teşebbüslerinde ise aktif-pasif yönteme rastlanmaz. İki erkek ve iki kadın pasif yöntemleri tercih ederken iki erkek ise aktif yöntem tercih eder. Pasif yöntem

tercih edenlerden ikisi ilaç, biri tentürdiyot kullanırken bir tanesi gaz soluyarak ölmeye teşebbüs eder. Aktif yöntem tercih eden ikiliden birisi kendisini tabancayla vurmuş diğeri ise kafasını duvarlara vurarak ölmek istemiştir.

İntihar yöntemi açısından en ilgi çekici olan tamamlanmış intihar grubuna bakıldığında ise beş erkek, dört kadının pasif; on beş erkek, on kadının aktif-pasif; dokuz erkek dört kadının ise aktif yöntem tercihinde bulunduğu görülür. Pasif yöntemle canına kıyan roman kişilerinden altı tanesi zehir veya hap ile kendini öldürürken iki tanesi gaz kullanarak canına kıymıştır. Gaz kullanarak canına kıyan iki roman kişisinin Oğuz Atay'ın farklı romanlarından olması dikkat çeker. Pasif yöntemler arasında ilginç olanı ise idam edileceğine bildiği hâlde bir an önce idam edilme isteğiyle teslim olan *Sahnenin Dışındakiler* romanının Alâiyeli Ahmet isimli kişisidir. Aktif-pasif yöntemle intihar eden on beş erkek ve on kadın roman kişisinden on altı tanesi kendisini suya, bataklığa veya yüksek bir yerden aşıya atarken dokuz tanesi kendisini asar. Aktif yöntem kullanarak kendisini öldüren dokuz erkek ve dört kadın roman kişisinden dördü kesici aletle intihar ederken iki tanesi ise bulunduğu mekânı yakar. Yedi roman kişisi ise tabanca kullanır. Tabanca kullananlar arasında romanda net bir bilgi verilmemiş olsa da tabancayla intihar etme ihtimali çok yüksek olan *Ruh Adam* romanının kişilerinden Şeref de sayılmıştır. Geriye kalan roman kişilerinin düşündüğü veya uyguladığı intihar yöntemleri hakkında belirsizlik söz konusudur. 1960-1980 arasındaki Türk romanlarında düşünülen veya uygulanan intihar yöntemleri gözden geçirildiğinde en çok aktif-pasif yöntemlerin tercih edildiği görülür. İntihar davranışı sergileyen erkeklerin sayıca fazla olması sebebiyle gruplarda baskın grup olduğu görülse de kendisini asan veya asmayı düşünen on bir roman kişisinden yedisinin kadın olması dikkat çeker. Pasif yöntemlere romanlarda daha az yer verildiği görülürken gerçekte daha çok kadınların başvurduğu bu yöntemlere ilgili dönem romanlarında eşit biçimde başvurulduğu görülür. Aktif yöntemlerde ise gerçeğe uygun bir şekilde erkeklerin büyük oranda baskın olduğu belirlenmiştir. Aktif-pasif yöntemlerde ise nispeten daha dengeli bir dağılım söz konusudur.

1960-1980 arası Türk romanındaki intihar davranışı sergileyen bazı roman kişilerinin geride bırakmak üzere not, mektup benzeri yazılı metinler üzerinde durduğu görülür. Arkasında yazılı metin bırakmakla ilgilenen roman kişilerinin azlığı gerçek bilgilerle örtüşür. Zira intihar notu sanıldığı kadar da sık rastlanan bir durum değildir.

Hatice(*İbiş'in Rüyası*) ile Şeref(*Ruh Adam*) kısa notlar bırakırken Kenan(*Bir Gün Tek Başına*) ile Celâl ise arkalarında daha uzun mektuplar bırakır. Kenan'ın mektup bırakmaktaki amacı suçsuzluğunu göstermek iken Celâl'in mektubu daha çok Handan'ın suçunu ortaya sermek içindir. İntihar davranışı sadece tehdit seviyesinde kalan Roza Raziye(*Tatlı Betüş*) ise üzerinde intihar notu olan bir davetiye bastırıp bunu insanlara yollar. Aysel(*Ölmeye Yatmak*) intihar notu yazmasına karşın sonradan bu notu imha eder. Mehmet(*Cehennem Kraliçesi*) gayet uzun bir intihar notu kurgulasa da sonunda bu notu yazmamayı tercih eder. Oğuz Atay'ın romanlarında ise durum daha karmaşıktır. Bu karışıklığı Oğuz Atay'ın romanın ana kişilerine sürekli bir şeyler yazdırması yaratır. Selim'in(*Tutunamayanlar*) yazdığı "Dün, Bugün, Yarın" metninin sonları, Günseli'ye yazdıkları ve üzerinde çalıştığı Tutunamayanlar Ansiklopedisi'nde kendi adına yazdığı madde intihar notu olarak da düşünülebilir. Hikmet'in(*Tehlikeli Oyunlar*) ise yazdığı oyunlar da intihardan izler bulunur. Ancak Selim'in aksine Hikmet'in yazdıklarını intihar notu olarak değerlendirmenin pek mümkün olmadığını belirtmek gerekir.

1960-1980 arasındaki Türk romanlarındaki intihar davranışlarına genel olarak bakılırken dikkat çekilmesi gereken son konular Nurullah Ulutaş'ın çalışmasında bahsettiği iki önemli noktadır. Nurullah Ulutaş ilk olarak 1960'a kadar gelen süreçte intihar davranışı sergileyen roman kişilerinin psikolojisine romanlarda yeterince yer verilmediğine değinir. 1960-1980 arasında intihar davranışı içeren romanlarda özellikle de 1970 sonrasında gelen pek çok romanda bu durumun değiştiğini belirtmek gerekir. Ulutaş'ın değindiği bir diğer konu 1960'a kadar intihara yer veren yazarların önemli oranda intiharın aleyhinde bir tutum takındıklarından bahseder. 1960-1980 arasında bu durumdan da bahsetmek zordur. 46 roman arasında intiharın net bir şekilde karşısında durduğu söylenebilecek yegâne eser Fakir Baykurt'un *Tırpan* eseridir. Ülkenin önemli sorunlarından birisi olan kadınların çocuk yaşta zorla evlendirilmesi konusunda Fakir Baykurt, zorla evlendirilen kızların ölmesi yerine getirdiği öneri ibret olacak cinayetlerdir. *Tırpan* dışındaki eserler pek de intiharın karşısında durduğunu hissettirecek parçalar içermez. Metinlerde ölümü arzulayan parçalara rastlamak şaşırılacak bir durum değildir. Hatta daha önce de bahsedildiği gibi modernizm etkisiyle intihar zihinlerde önemli yer edinir. Söz gelimi Adalet Ağaoğlu intihara karşı değildir, Tezer Özlü ise intihara bizzat teşebbüs etmiştir. Dolayısıyla Nurullah Ulutaş'ın 1960'a

kadar olan dönem üzerine yaptığı bu iki yorumun 1960 sonrasında tamamen tersine döndüğü söylenebilir.

Tezin üçüncü bölümünde intiharların sebepleri incelenmiştir. Bu inceleme iki farklı başlık altında gerçekleştirilmiştir. İlk başlık "Psikolojik Etkenler"dir. 46 romandan 93 roman kişisi psikolojik açıdan incelenmiştir. Psikolojik inceleme için önceden belirlenen risk etkenlerinin roman kişilerinin intihar davranışlarındaki payı masaya yatırılmıştır. Yapılan inceleme olabildiğince romanlardan alıntılar ve olaylarla desteklenmeye çalışılmıştır. Bu risk etkenleri umutsuzluk ile umudun ölüme yönelmesi, bilişsel çarpıtmalar, sorun çözme ile baş etme yetenekleri, mükemmelliyetçi tutum, öz saygı eksikliği, dürtüsellik, kişilerarası ilişkilerde sorunlar, yalnızlık ve yabancılaşmadır. Her bir risk etkenini ayrıca ele almak gerekir.

Risk etkenlerinden ilki olan umutsuzluk intihar açısından gerçekten kilit bir psikolojik risk etkenidir. Elli üç roman kişisinde umutsuzluk tespit edilmiştir. Bununla beraber umutsuzluk tespit edilmeyen bazı roman kişilerinde verilen bilgilerin azlığının da tespitin yapılamamasında rol oynamış olma ihtimali yüksektir. Umutsuzluğa kapılan roman kişilerinden on dokuz tanesinin net bir şekilde umudunu ölüme yönelttiği görülür.

Bilişsel çarpıtma konusunda ise durum çok daha nettir. Kendisini öldüren veya öldürmeyi düşünen kişilerin olumsuzluklara odaklanması, bakış açılarında veya mantık yürütme tarzlarında sorunlu bir yan olması çok olasıdır. İncelenen doksan bir kişide bilişsel çarpıtmalar tespit edilmiştir. İncelenen kişiler arasında bilişsel çarpıtma tespit edilmeyen iki kişiden Mahide(*Loş Ayna*) intihar etmeyi asla başaramayacak bir kafa yapısında olduğunu düşünürken Davut(*Göçük*) ise zaten ölümden başka seçeneğin kalmadığı bir durumda ölüm yolunu tercih etmek istemektedir. Bilişsel çarpıtmanın tespit edilme oranı intihar davranışının bilişsel çarpıtmayla çok güçlü bağları olduğunu gösterir.

Üstesinden gelinemeyen veya dayanılamayan sorunlar ve acılar da intihar sürecine tetikleyebilir. Altmış bir roman kişisinin sorun çözme ve baş etme yeteneklerinde sorun yaşadığı, bunlara ek olarak on roman kişisinin ise sadece baş etme konusunda problemleri olduğu tespit edilmiştir. Sadece baş etme konusunda sorunlarını çözme yolunda yapacak bir şeyi kalmayan kişiler veya sorunlarını çözecek hak tanınmayan kişilerdir.

Mükemmelliyetçiler ise tatminsizlikleri ve memnuniyetsizlikleri sebebiyle intihara yatkın kişilerdir. Net olmamakla beraber mükemmelliyetçi olabileceği düşünülen tek roman kişisi Suat'tır(*Bıçağın Ucu*).

Kişinin kendisine verdiği değerin de intihar konusunda önemsiz bir konumda olması beklenemez. Psikolojik risk etkenlerinden bir diğeri olan öz saygı eksikliği tespit edilen roman kişisi sayısı on üçtür. Öz saygı eksikliği diğerlerinden daha ilerde olan Zebercet'i(*Anayurt Oteli*) özellikle belirtmek gerekir. Zebercet kendisine karşı o kadar olumsuzdur ki romanın çeşitli yerlerinde kendisini başka kişilerin yerine koyar ve konuştuğu kişilere o şekilde tanıtır. Zebercet de dahil edilirse on üç kişiden beş tanesinde, yani Zehra(*Kurtlar Sofrası*), Kenan(*Bir Gün Tek Başına*), Gökmen(*Cehennem Kraliçesi*), Celâl'de(*Dönemeçte*) öz saygı eksikliği sevdikleriyle olan ilişkilerinde net şekilde görülür. Beş kişilik diğer bir grup olan Hikmet(*Tehlikeli Oyunlar*), Ziya Somer(*Acı Tütün*), Necati(*Yalnızlar*), Turan(*Aksayan*) ve Mehmet'in(*Cehennem Kraliçesi*) öz saygı sorunları ise başarısızlık ve yenilmişlik hisleriyle bağlantılıdır.

Mantık merkezli frenleme sisteminin aradan çıkıp kişinin kendi içinden geldiği gibi davranması olarak tanımlanabilecek dürtüsellik de intiharlarda görülen hareket tarzıyla yakınlık gösterir. Dürtüsellik, incelenen roman kişilerinden yirmi sekiz tanesinde görülür. Dürtüselliğin ana sebebi değişkenlik gösterir. Cemal(*Sahnenin Dışındakiler*), Mecit(*Kırk Yedi'liler*), Zelo(*Kırk Yedi'liler*), Suzan(*Alnında Mavi Kuşlar*), hatta Zebercet(*Anayurt Oteli*) sevilen kişiye kavuşamamalarıyla ve onun başına gelenlerle bağlantılı olarak dürtüsel bir davranış modeline geçiş yaparlar. Bununla beraber Zebercet'in durumunun daha karmaşık olduğunu, onda muhtemelen "id"in çok daha baskın olması sebebiyle dürtüselliğin yoğun olduğunu belirtmek gerekir. Zehra(*Kurtlar Sofrası*), Meyhaneci Hızır(*Tutunamayanlar*), Kenan(*Bir Gün Tek Başına*) ve Celâl(*Dönemeçte*) ise sevdiklerinden daha sert tepkiler alırlar. Zehra sevdiği adamı hem parasını çaldırır hem de başkası için kendisini terk etmesini izler; Hızır'ın sevdiği kadın ona yüz vermez; Kenan'ın üstüne atılan iftiraya sevdiği kadın da inanır; Celâl'in sevdiği kadın ise nişanı atmak ister ve onu öldürmeye çalışır. Bu dört roman kişisinden Zehra ve Celâl'in intiharlarından hemen önce dürtüselliği arttıran bir madde olan alkollü içecekten içmeleri dikkat çeker. Kenan da normal hayatında alkol içmektedir. "Meyhaneci" Hızır'ın da içtiğini tahmin etmek yüksek ihtimal doğru olacaktır. Yusuf

Bey(*İbrâhim Efendi Konağı*) ve Ziya Somer(*Acı Tütün*) kötü evliliklerinin yarattığı baskı ile dürtüsel davranışlar sergiler. İkisinin de intiharı planlama içeren değil anlık bir patlama hâlindedir. Yine Yusuf Bey'in de ciddi oranda alkol içen birisi olduğunu ve intiharından önce de alkol içmiş bir hâlde olduğunu belirtmek gerekir. Nursel Hanım(*Tehlikeli Oyunlar*) ve Nevzat'ın(*Yalnızlar*) dürtüselliklerini ise yakın birinin ölümü tetikler. Nevzat'ın da alkol ile yakınlığı bulunur. Hüseyin Avni(*Firavun İmanı*), Gülfinaz(*Haşhaş*) ve İnci(*Pansiyon Huzur*) intiharında parasal imkânsızlıkların dürtüsel hareketlere sebep olduğu gözlenir. Gülfinaz'da parasal sorunların yanı sıra uğramış olduğu olası tecavüz de duruma eklenince dürtüselliğin bir cinnet hâline varması sonucu evi yakar ve çocuklarıyla beraber ölür. Bazı roman kişilerinin ise üzerlerinde oluşan toplum kaynaklı baskılar sonucu dürtüselliğe kaydığı görülmüştür. Bunları belki de var olan baskıya isyan şeklinde değerlendirmek mümkün olabilir. Suat(*Bıçağın Ucu*) hem 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan darbeye giden süreç hem de biseksüel cinsel yönelimini yaşayamamanın yarattığı baskıyla anlık bir patlama sonucu, Ertuğrul(*Zor*) ise darbeler 12 Mart Muhtırası ile ilgili süreçteki toplumsal gerilimin yarattığı stres sonucu intihara yönelir. Tezel(*Bir Düğün Gecesi*) ve Nuray İlkin(*Genç Kız ve Ölüm*) kadınlıklarının yarattığı baskıyla sürekli mücadele etmek zorunda kalır. Tezel'in intihara alternatif olarak konumlandırdığı ve kendisini intihardan alıkoyduğunu düşündüğü şey alkoldür. Anlatıcı(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*) toplumsal yabancılaşma Handan(*Dönemeçte*) ise vicdan azabının baskısıyla dürtüsel tutumlar sergilerler. Armağan(*Alnında Mavi Kuşlar*) ile küçük kız(*Alnında Mavi Kuşlar*) ise eğitim hayatları hakkındaki kaygıları sebebiyle dürtüsel bir tutumla intihara yönelirler. Bazı kişileri ise kötü yaşam olaylarının dürtüselliğe itebildiği görülür. Selçuk(*Loş Ayna*) sevdiği kadını öldürür ve birey olamamaktan rahatsızdır. Mestan(*Yusufçuk Yusuf*) cinayet işledikten sonra ne yapacağını bilemez. Salih(*Kerkenez*) çok küçük bir kızı aşırı dürtüselleşip kendisini dizginleyemeyerek önce taciz eder, sonra öldürür. Halil(*Göçük*) göçüğün altında olmasının ve kan davalıların kendisini bulma ihtimali sonucu paranoyaklaşarak kontrolü kaybeder. Necati(*Yalnızlar*) ise hem sevdiği kadını kaybeder hem de tecavüze uğrar. Dolayısıyla dürtüsel davranışların umutsuzluk, bilişsel çarpıtma, sorun çözme ile baş etme yeteneklerine oranla çok daha bireysel bir psikolojik risk etkeni olduğu, farklı bir çeşitlilik sunduğu ve kişilerin üzerlerinde hissettikleri baskıyla önemli oranda ilgili olduğu anlaşılır. Öz saygı eksikliği yaşayan on üç kişiden dokuzunda dürtüselliğin de söz konusu olması dikkat çekicidir.

İntiharlarda önemli rol oynayan bir diğer psikolojik risk etkeni ise kişilerarası ilişkilerdeki sorunlardır. İnsanın sosyal bir varlık olması ve diğer insanlarla olan ilişkisinin hayat kalitesi üzerindeki belirleyiciliği düşünülünce bu durumun hiç şaşırtıcı olmadığı anlaşılır. İncelenen roman kişilerinden yetmiş iki tanesinin kişilerarası ilişkilerde sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Bu kişilerarası ilişkilerdeki sorunların intiharla ilgisinin romanlarda, gerçek hayatta olduğundan daha fazla gözlemlendiğini gösterir. Bu durumun iki sebebi olabilir. Bunlardan ilki gerçek istatistiklerde başka sorunların baskın olduğu intiharlarda bir yandan kişilerarası sorunların etkisi bulunsa da baskın sebep olmadığı için göz ardı ediliyor olma ihtimalidir. Zira romanlarda kişilerarası sorunların ne derece etkili olduğu konusundan ziyade müntehirin kişilerarası ilişkilerinde bir sorun olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bir ihtimal ise romanların kişilerin iç dünyasını da vermesi veya kişilerarası bağları çok öne çıkarması gibi sebeplerden ötürü kurgu dünyada kişilerarası ilişkilerin daha fazla göz önünde olması veya daha açıkça görülebilmesidir.

İnsanın diğer insanlarıyla ilişkileriyle bağlantılı olan bir diğer psikolojik risk etkeni ise yalnızlıktır. Yalnızlık kişinin kimsesiz olduğu anlamına gelmez. Çevresinde pek çok insan olsa da kişi kendisini yalnız hissedebilir. Bu yalnızlık hissi bazı insanlarda hayatın devamını sağlamakta güçlük çekilmesine ve intihara yönelmeye sebep olabilir. İlgili dönemde intihar davranışı görülen roman kişilerinden kırk sekiz tanesinde yalnızlık hissi tespit edilmiştir. Kırk sekiz kişinin kırk üç tanesi kişilerarası ilişkilerinde de sorun olan roman kişilerindendir. Dolayısıyla yalnızlık hisseden roman kişilerinin kişilerarası ilişkilerinde de sorun olması oranı dikkate değer derecede yüksektir. Kişilerarası ilişkilerinde bir sorun olmadığı hâlde yalnızlık hisseden roman kişisi sayısı ise sadece beştir. Bu roman kişilerine bakıldığında Hikmet'in arkadaşı(*Tehlikeli Oyunlar*) ve Şeref(*Ruh Adam*) hakkında romanlarda verilen bilgi yok denecek kadar azdır. Nursel Hanım'ın(*Tehlikeli Oyunlar*) kişilerarası ilişkilerinde sorun yaşamadan yalnızlık hissetmesinin sebebi yalnızlık hissinin eşinin vefatından kaynaklanmasıdır. Mahide(*Loş Ayna*) ise nemfomandır. Onun tatminsizliğinin içinde yarattığı boşluk ve kısmen de toplumdan dışlanmışlığı yalnız hissetmesine sebep olan etkenlerdir. Aysel(*Ölmeye Yatmak*) ise yaşadığı medeniyet krizi sebebiyle yabancılaşmasından kaynaklıdır. Kişilerarası sorunların Mahide ve Aysel'in intihar düşüncelerindeki psikolojik risk etkenleri arasında bulunmamasının, onların çevrelerinde olan herkesle aralarının iyi olduğu anlamına gelmemesi gerektiğini

belirtmek gerekir. Bu durum sadece intihar düşünceleriyle kişilerarası sorunlar arasında herhangi bir bağ tespit edilememesinden kaynaklıdır. Net bir şekilde belirtmek gerekirse kişilerarası sorunları ile intihar davranışı arasında bağ olmadığı hâlde yalnızlık hisseden roman kişileri ya haklarında yeterince bilgi olmayan kişilerdir ya da intihar davranışı göstermelerinin arka planında biraz daha özel ve/veya karmaşık sebepler bulunan kişilerdir. Yalnızlık bahsinde bir konuya daha değinmek gerekir. Kent hayatının yalnızlık açısından daha müsait bir ortam sunduğu bir gerçektir. Yalnızlık hisseden roman kişilerine bu bağlamda bakıldığında on sekiz kişi kırsaldadır. Kırsal derken genel olarak kent olmayan taşra yerler kastedilmektedir. On sekiz kişi arasında kasabada yaşayan bazı roman kişileri de daha eğitimli olan ve kasabada yabancılaşmış olduğunu hisseden kişilerdir. Otuz roman kişisinin ise kentte yaşadığı tespit edilmiştir. Bu durum kentin yalnızlık hissine sebep olan bir ortam olması bağlamında anlamlıdır.

İnsan ilişkileriyle ilgili olan bir diğer psikolojik risk etkeni ise yabancılaşmadır. İncelenen roman kişilerinden yirmi sekiz tanesinin intihar davranışında yabancılaşma psikolojik risk etkenlerinden biri olarak tespit edilmiştir. Yabancılaşmanın da daha çok kentte yaşanması beklenen bir psikolojik risk etkeni olduğu açıktır. Romanlarda yer alma şekli de bununla koşuttur. Yabancılaşma sorunu yaşayan roman kişilerinden yirmi üç tanesi kentte yaşamaktadır. Yabancılaşma sorunu yaşayan roman kişilerinden sadece beş tanesi kırsalda yaşarken bu kişiler arasında köyde yaşarken yabancılaşan roman kişisi sayısı sadece birdir. Köyde yabancılaşma sorunu yaşadığı tespit edilen tek roman kişisi olan Taşbaşoğlu(*Ölmez Otu*)'nun ise yaşadığı yabancılaşma, diğerlerinin yaşadığından çok daha farklıdır. Diğer tüm yabancılaşmalarda birey toplumdan koparak yabancılaşırken Taşbaşoğlu'nda yaşanan özel durumun etkisiyle toplumdaki kişiler Taşbaşoğlu'ndan koparak ona yabancılaşır. Dolayısıyla ilgili romanlarda intihar davranışı sergileyen ve köyde bulunan kişilerden hiçbirisi içinde bulunduğu topluluktan kopmamıştır. Dikkat çeken bir diğer konu ise yabancılaşma tespit edilen roman kişilerinin iki tanesinde ayrıca yalnızlık hissi, yirmi altı tanesinde ise hem yalnızlık hissi hem de kişilerarası sorunlar tespit edilmesidir. Dolayısıyla yalnızlığın yabancılaşmayla doğrudan ilgili olduğu anlaşılır. Ek olarak çok büyük bir oranda eğer yabancılaşma varsa diğer iki psikolojik risk etkeninin de bulunduğu görülmüştür. Belirtilen üç psikolojik risk etkeni içinde tek başına görülmeyen tek etken yabancılaşmadır. Yalnızlık hissinin de sadece üç roman kişisinde tek başına bulunduğunu belirtmekte fayda var. Bu sonuçlar bahsedilen üç psikolojik risk etkeninin nasıl iç içe geçtiğini de kanıtlar

niteliktedir. İstisnalar dışında her biri âdeta merdivenin bir basamağı gibi görülebilir. Kent hayatının ve modern düzenin insan ilişkilerini daha bireysel merkezli kılması da yine bu sorunlarla doğrudan etkili olan diğer başlıca unsurlardır.

Az sayıda roman kişisinde bazı ruhsal bozuklukların bulunması ihtimali üzerinde durulmuştur. Toplamda on roman kişisinde olası ruhsal bozukluklar tespit edilmiştir. Başka yazarlar tarafından belirtilen Sedat'ın(*Bordamıza Vuran Deniz*) paranoid, Zebercet(*Anayurt Oteli*) ve Nuray İlkin'in(*Genç Kız ve Ölüm*) olası psikolojik rahatsızlıkları, ilgili yazılardan alıntılarla belirtilmiştir. Bunlara ek olarak; Salih'te(*Kerkenez*) pedofilik eğilimler, Emine(*Kırk Yedi'liler*), Ertuğrul(*Zor*) ve Turan'da(*Aksayan*) travma sonrası stres bozukluğu, İnci'de(*Pansiyon Huzur*) kaygı bozukluğu, Anlatıcı'da(*Çocukluğun Soğuk Geceleri*) manik depresif bozukluk bulunduğuna dair izler veya kanıtlar tespit edilmiştir.

Tezde intiharın sebepleriyle ilgili bölümdeki ikinci başlık ise "Sosyolojik Etkenler"dir. Bu başlık altında intihar davranışı sergileyen roman kişileri bireysel değil, gruplar hâlinde incelenmiştir. İlgili roman kişileri çok büyük oranda belirlenen sosyodemografik risk etkenleri olan cinsiyet, yaş, medeni durum, din, kırsal-kent ayrımı, ekonomik durum ve eğitim seviyesi bağlamında ele alınmıştır. Sosyodemografik açıdan hangi grupta olduğu tespit edilen veya mantıksal çıkarım sonucu gruplardan birisine yerleştirilebilen roman kişilerinin oranları ile gerçekte o sosyodemografik grubun intihar oranları arasında karşılaştırmaya gidilmiştir. Ayrıca savaş, toplumsal değişim gibi tarihî açıdan önemli ve toplumlar üzerinde ciddi etkileri bulunan unsurların bağlantısına da değinilmiştir.

İlk sosyodemografik risk etkeni cinsiyettir. İntihar düşüncesine kapılan yirmi üçü kadın, on sekizi erkek olmak üzere kırk bir roman kişisi tespit edilmiştir. Kadınların genel sayıda azınlık olmalarına karşın intihar düşüncesinde önde olmaları dikkat çeker. Kadınların genelde sevilen kişiyi kaybetme korkusu, sevilen kişinin kaybı, yalnız kalma ve istemediği kişiyle zorla evlendirilme gibi sevgi odaklı sebeplerle intiharı düşünmüş olması da yine göze çarpan bir diğer unsurdur. Bazı romanlarda toplumsal cinsiyet algılarının kadınların üzerinde yarattığı baskı, kadınların intiharı düşünmelerindeki önemli unsurlardan birisidir.

İntihar teşebbüslerine cinsiyet bağlamında bakıldığında intihara teşebbüs eden roman kişilerinin yedisi erkek, dördü kadındır. Bu durum gerçek verilerle çatışır. Zira

normalde kadınların intihar teşebbüsünde erkeklerin önünde oldukları, erkeklerin ise ölümle sonuçlanan intiharlarda baskın grup olduğu tespit edilmiştir. Ancak romanlarda intihara teşebbüslerde erkekler baskındır. Bunun sebeplerinden birisi ilgili dönemde intihar teşebbüsünde bulunan roman kişisi sayısının azlığıdır. Hatta intihar teşebbüsünde bulunan roman kişilerinden bazıları hakkında da neredeyse hiç bilgi yoktur. Bunlar romanlarda çok arka planda kalan kişilerdir. Ek olarak gerçek hayatta kadınların intihara teşebbüs oranındaki üstünlüğünün, kişilerin düşüncesinin de izlenebildiği romanlar söz konusu olduğunda intihar düşüncesi sınıfına kaymış olduğu da düşünülebilir.

Ölümle sonuçlanan intiharları gerçekleştiren roman kişilerinin ise otuz dördü erkek, yirmisi kadındır. Müntehir kadınların genel olarak toplum tarafından birey olarak görülmeyen kırsaldaki kadınlar olması dikkat çekici bir veridir. Yine intiharında toplumsal cinsiyet algılarının payı olduğu tespit edilen tek erkek roman kişisi olan Salih'in(*Kerkenez*) intiharının da ölümle sonuçlandığını belirtmek gerekir. Tamamlanmış intihar konusunda erkeklerin üstünlüğü gerçek verilerle koşuttur. Kendisini öldüren roman kişileri arasında erkekler %62,9 civarında bir orandadır ki gerçek verilerle arada bir uçurum yoktur. Zira 1974-1980 arasında erkeklerin oranı %55'ten aşağıya düşmez, hatta 1978'de %60'ı geçer. 1980 sonrasında ise çok büyük oranda %60'ın üstünde seyreder. Tamamlanmış intihar sınırlanmasını bir kenara bırakıp intihar davranışı görülen yüz altı roman kişisine cinsiyet bağlamında bakıldığında elli dokuz erkeğin intihar davranışı gösterdiği ve erkeklerin oranının %55,6 civarında olduğu görülür ki bu da gerçek verilerle aynı dilimde bir sonuçtur.

İkinci sosyodemografik risk etkeni yaştır. Roman kişileri için dört farklı yaş aralığı belirlenmiştir. Bunlar 0-20 yaş aralığı, 20-40 yaş aralığı, 40-60 yaş aralığı ve 60 yaş üzeri yaş aralığıdır. Altmış altı roman kişisi bu aralıklardan doğru olana veya doğru olduğu düşünülene yerleştirilirken kırk roman kişisi herhangi bir gruba yerleştirilememiştir.

On beş roman kişisi 0-20 yaş aralığındadır. Bu yaş aralığında kadınların fazlalığı ile ölüm oranının yüksekliği anlamlıdır. Akla ilk olarak Batman'daki seri intiharları da getirmekte ve Türkiye gerçekleriyle örtüşmektedir.

Otuz yedi roman kişisi ise 20-40 yaş grubundadır. Yaş açısından gruplandırılan roman kişilerinin çoğu bu gruptadır. Yine bu da Türkiye verileriyle örtüşmektedir.

İntihar bağlamında genelde kırk yaşın üstü riskliyken Türkiye'de genelin tersine gençleri ve özellikle de 15-34 yaş grubunun daha çok intihar ettiği görülmüştür. 1960-1980 arasındaki roman kişilerinde de bu veriyle koşut bir durum söz konusudur. Bu grupta cinsiyet dağılımı da nispeten dengelidir. Dengeye karşın kadınların intihar düşüncesinde, erkeklerin ise intihar teşebbüsü ve tamamlanmış intiharda net şekilde baskın grup hâlinde olmaları dikkat çekicidir. Daha önce bahsedilen veriyi doğrulayan bir durum söz konusudur. Kadınların gerçek verilerdeki intihar teşebbüsündeki üstünlüğü, intihar düşüncesi sınıfına kaymıştır ve düşüncede kadınlar, uygulamada erkekler çoğunluktur.

40-60 yaş grubunda sekizi erkek, üçü kadın olmak üzere on bir roman kişisi intihar davranışı sergilemiştir. Bu grupta birinin veya bir amacın kaybı intihar konusunda önemli bir etken olarak öne çıkar. Yaşamın sonuna yaklaşılırken hayatın anlamında yitime sebep olacak kayıpların kişileri intihara yöneltebildiği görülür.

Son grup olan 60 yaş üzerindeki kişiler ise sadece üç kişidir. Bunlardan ikisi erkektir. Özellikle Hüseyin Ağa'nın(*Can Şenliği*) intiharında yaşının ilerlemiş olması çok büyük rol oynar. Grupta intihar sonucu hayatını kaybeden tek kişi de odur. Diğer iki roman kişisi sadece düşünce aşamasında kalmıştır.

Yaş açısından gruplara yerleştirilen altmış altı roman kişisine bakıldığında 0-20 yaş aralığındakilerin %22,7 civarında; 20-40 yaş aralığındakilerin %56 civarında; 40-60 yaş aralığındakilerin %16,6 oranında; 60 yaş üzerindekilerin ise %4,5 civarındadır. En baskın yaş aralığının 20-40 yaş aralığı olması; kadınların intihar düşüncesinde, erkeklerin tamamlanmış intiharda fazla olması; 0-20 yaş altında kırsaldaki kadınların büyük çoğunluğu oluşturması ve bu kadınların daha çok ölümle sonuçlanan intiharlar gerçekleştirmesi gibi tespitler Türkiye'nin gerçekleriyle aynı doğrultudadır.

Medeni durum bir diğer sosyodemografik risk etkenidir. Genel olarak evlilik kişileri intihardan korur. Ancak bu durum bazı detaylarla farklılık gösterebilir. Kadınlar açısından evlilik intihar bağlamında olumsuz etki de yaratabilir. Özellikle de boşanmanın zor olduğu yerlerde bu geçerlidir. Asıl koruyucu olanın evlilik değil, aile yapısı olduğu ve çocuklu bir dulun çocuk sahibi olamamış bir evliden daha çok korunacağı yönünde de görüş mevcuttur. Türkiye özelinde toplumsal cinsiyet algılarının kadınların üzerine bindirdiği yükün fazlalığı, evliliği onlar için risk etkeni hâline

getirebilmektedir. Yine de bekarlar ve dulların toplamının evlilerin sayısını aşması beklenen bir sonuçtur.

Medeni durum açısından gruplandırılan roman kişilerinin sayısı yüzdür. Bu yüz kişi içinde bekarlar elli beş kişiyle, dullar ise on dört kişiyle yer alır. Dolayısıyla evlilerin daha az intihar ettiği savı romanlardaki intihar davranışlarında net biçimde geçerlidir. Bekar roman kişilerinin otuz dört tanesinin erkek olması dikkat çekicidir. Bu bekar erkeklerin evlenememiş olmalarının toplumsal cinsiyet algıları bağlamında işlevlerini yerine getirememiş kişiler olarak damgalanmalarına sebep olmasından dolayı gerçekleşen bir durum olabilir. Bekarlar arasında yaşlar büyüdükçe intihar davranışı sergileyen erkeklerin giderek baskın hâle gelmesi ve intihar sonucu kendini öldüren bekar erkek roman kişilerinin, intihar düşünenlerden fazla olması yine durumun ağırlığına işaret eder.

Evli roman kişilerinde ise cinsiyetlerin dengeli dağıldığı görülür. Bu durum bekarlığın erkekler açısından risk etkeni olarak görülebileceği savını doğrular niteliktedir. Bunun yanında intihar davranışı sergileyen kadın roman kişilerinin neredeyse hepsinin evlilikleriyle veya eşleriyle ilgili bazı sorunlar yaşaması evliliğin de kadınlar açısından bir risk etkeni olduğu savını doğrular. Zira erkeklerde evliliğiyle veya eşiyle ilgili sorunu olan roman kişisi oranı kadınlara göre daha azdır. Evlilerin intihar davranışlarındaki ölüm oranı bekarlara göre ciddi bir artış gösterir. Özellikle kadınlarda intihar davranışı sergileyen kişi sayısı azalmasına rağmen kendisini öldüren kişi sayısı artar. Dolayısıyla evli roman kişilerinin intihar davranışına daha sert biçimde yönelebildiği sonucu çıkarılabilir.

Dul roman kişilerinde ise kadınların net şekilde fazla olduğu görülür. Beşi boşanmış, sekizi eşini kaybetmiş ve biri eşine ne olduğu tespit edilememiş olan on dört dul roman kişisinden on tanesi kadındır. Bu durum da Türkiye'deki toplumsal cinsiyet algılarının yarattığı gerçeklik ile uyumludur. Zira Türkiye'de dul olmak kadının hayatını zorlaştıran bir durum olabilmektedir. Bu evliliğin risk etkeni olduğu gruplarda bile göze çarpar. Özellikle Tezel(*Bir Düğün Gecesi*) ve Nuray İlkin(*Genç Kız ve Ölüm*) boşanmaları sonucu kendileri için risk etkeni olan evlilikten kurtularak evli kaldıkları olası senaryodan daha iyi durumda olsalar da toplumun yarattığı baskı sebebiyle rahatsız bir konumda hayatlarını sürdürmek zorunda kalırlar.

Dördüncü sosyodemografik risk etkeni dindir. Ancak Türk romanının özellikle de ilgili döneminde farklı dinî inançlara mensup kişilere rastlanması ihtimali epey az olduğundan pek de anlamlı sonuçlar beklenebilecek bir etken değildir. Sadece incelenen roman kişilerinden sekiz tanesinin İslam inancından başka inançlara mensup olduğu söylenebilir.

Kırsal-kent ayrımı da yine önemli sosyodemografik etkenlerden bir diğeridir. Kentin intihara daha uygun bir yer olduğu söylenebilir. Yine kadınların birey olarak görülmemesindeki yaygınlık sebebiyle kırsal alanda kadın intiharlarının sayısında artış beklenebilir. Gruplara yerleştirilen yüz iki roman kişisinden elli sekizi kentte, kırk dördü ise kırsalda yaşamaktadır. Dolayısıyla kentte daha fazla intihar davranışı sergilendiği görülür. Kentteki intihar davranışlarında erkeklerin otuz yediye yirmi bir ile net bir şekilde baskın grup olması da yine göze çarpar. Erkeklerin bu baskınlığına karşın kentte intihar düşüncesine kapılan 20-40 yaş aralığındaki kadın roman kişilerinin yediye iki gibi net bir şekilde fazla olması üzerine düşünülmesi gereken bir sonuçtur. Yine 0-20 yaş aralığındaki kişilerden sadece üç tanesinin kentte intihar davranışı sergilemesi, bunların ikisinin erkek olması ve üçünün de ölmemesi çok anlamlıdır. İntihar davranışı sergileyen ve kentte yaşayan roman kişileri açısından en anlamlı veri ise 40-60 yaş arasındaki on bir kişinin on tanesinin kentte yaşıyor olmasıdır.

Kırsalda ise durum terse döner ve intihar davranışı sergileme konusunda kadınlar yirmi beşe on dokuz ile sayıca üstün hâle gelir. Ayrıca kırsalda intihar davranışı görülen roman kişisi sayısı daha az olmasına rağmen intihar sonucu ölen kişisi sayısı daha fazladır. Dolayısıyla kırsalda kendini öldürme oranı önemli derecede daha yüksektir. Bu durum kentli roman kişilerinin iç dünyasına ve düşüncelerine daha fazla yer verilmesi sonucu intiharı düşünen kentli roman kişilerinin sayıca fazlalaşmasıyla ilgili olabileceği gibi kırsaldaki insanın düşünce yerine eylem odaklı oluşunun romanlara yansımasıyla da ilgili olabilir. 0-20 yaş grubunun kırsaldaki intiharlardaki payı %25'i bulur. Bu yaş grubundaki intihar davranışlarının büyük çoğunluğu ve hatta ilgili yaş grubunun ölümle sonuçlanan intiharlarının tamamı kırsalda gerçekleşmiştir. Bu durum kırsalda kadınlara ve özellikle de genç kadınlara binen yükün ne kadar ağır olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Bir diğer sosyodemografik etken ise ekonomik durumdur. Ekonomik durumun kötülüğünden ziyade ekonomik durumdaki ani bozulmalar ve işsizlik kişiyi intihara

sürükleyebilmektedir. İncelenen roman kişilerinden otuz yedi tanesinin işsiz olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalanlar ise ya iş sahibidir ya da iş sahibi olup olmadığı tespit edilemeyen kişilerdir. İşsiz kişilerden yedisi eğitim hayatı devam etmeyen yirmi yaşından küçük kişiler, sekizi öğrenciler, on dördü ev hanımları, yedisi iş sahibi olmayan yetişkinlerdir. Bir kişi ise emeklidir. İlk başta intihar davranışı sergileyen işsiz roman kişilerinin oranının gerçek verilere göre çok yüksek olması göze çarpar. Ancak gerçek manada işsiz sayılabilecek kişilerin iş sahibi olmayan yetişkinler olduğu düşünülürse işsizlerin oranı gerçek oranlarla örtüşmektedir. İntihar davranışı sergileyen ve iş sahibi olmayan yetişkinlerin tamamının erkek olması da erkeklerin intiharlarının ekonomik sebeplere dayandığı yönündeki savı bir açıdan doğrular niteliktedir. Erkeklerin toplumun cinsiyet algılarından hareketle erkeğe yüklediği görevler doğrultusunda bu durum şaşırtıcı değildir. İşsiz ayrımından bağımsız olarak intihar davranışlarında işleriyle ilgili durumların, ekonomik yetersizliklerin veya tatminsizliklerin etken olduğu yirmi üç roman kişisi tespit edilmiştir.

Son sosyodemografik risk etkeni ise eğitim seviyesidir. Genelde eğitim seviyesi arttıkça intihar oranı artar. Ancak Türkiye'de, ilkokul düzeyi en çok müntehirin bulunduğu seviyedir ve genelin tam tersi doğrultuda eğitim düzeyi arttıkça intihar oranı düşer. İlgili roman kişilerinden otuz üç tanesi üniversite mezunu, üniversite öğrencisi veya üniversiteyi yarım bırakan kişilerdir. Yirmi beş kişi sınıflanamazken kırk sekiz kişi daha alt eğitim düzeyindeki kişilerdir. Kırk sekiz kişiden lise düzeyinde olduğu net şekilde tespit edilen kişi sayısı sadece yedidir. Ek olarak bir kişinin de ailesinin durumu sebebiyle lise okuduğunu düşünmek çok da yanlış olmayacağından toplamda sekiz roman kişisi orta eğitim düzeyinde sayılmıştır. Her hâlükârda kırk sekiz kişinin büyük çoğunluğunun lise düzeyine erişemediği açıktır. Bu durum ilkokul seviyesinin en çok intihar eden seviye olduğu yönündeki gerçek istatistiklerle koşuttur.

Sosyolojik açıdan önem arz eden bir konu ise savaş ve sosyal değişimlerin intiharlarda oynadığı roldür. Özellikle de dönemin siyasi dalgalanmaları düşünülünce bu konu daha da önemli bir hâl alır. Savaş ve sosyal değişimlerin intiharında rol oynadığı roman kişisi sayısı yirmi beştir. Bu roman kişilerinin neredeyse çeyreği eder ki ciddi bir oran olarak sayılabilir. Bu yirmi beş kişide %36 ölüm oranı tespit edilmiştir. Yirmi beş kişinin yedisi savaş sırasında veya sonrasında, dördü ilgili dönemden önceki yıllara ait siyasi krizlerle bağlantılı olarak intihar davranışı sergiler. Yedi roman kişisi

medeniyet kriziyle ilgili sorunlar yaşar. Yedi kişinin beşi aynı zamanda ilgili dönemin siyasi krizleriyle de bağlantılı kişilerdir. Bu beş kişiye ek olarak yedi kişi daha yine dönemin siyasi krizleriyle ilgilidir. Dönemin siyasi krizleriyle intihar davranışları ilgili olan on iki roman kişisinden üçünün 27 Mayıs 1960 Darbesi süreciyle, yedisinin 12 Mart Muhtırası süreciyle, birisinin ise 12 Eylül 1980 Darbesi öncesindeki süreçle bağlantısı tespit edilirken bir tanesi de genel olarak sağ-sol çatışmasıyla bağlantılı gergin bir ortamda büyümüştür.

Toplu bir şekilde ifade edilirse 1960-1980 arasındaki Türk romanındaki intiharların sosyodemografik açılardan gerçek veri ve savlara genel olarak uyduğu söylenebilir. Buna ek olarak dönemin siyasi dalgalanmalarının intiharla olan bağlantısının da önem arz ettiği bu bölümde yine görülmüştür.

Tezin dördüncü bölümünde intiharlar iki farklı kuram bağlamında ele alınmıştır. Bu kuramlardan ilki psikodinamik kuramdır. Psikodinamik kuram incelemeler, Sigmund Freud ve Karl Menninger merkezli gerçekleşmiştir. Sigmund Freud'un insanda eros ile thanatos adında iç içe bulunan bir zıtlığın söz konusu olduğu, sevgi nesnesi kaybının bu ikilikteki dengeyi bozması sonucu doğan melankolinin veya kişinin nesneyi kendisiyle özdeşleştirmesi sonucu kendisine yönelttiği saldırgan hislerin intiharla bağlantısı bulunduğuna dair fikirlerine uygun şekilde yorumlanabilecek romanlar tespit edilmiş ve bağlantılar ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine Freud'un intihar ile cinayet arasında bağlantı olduğu görüşünden hareketle Karl Menninger'in intiharda bulunabileceği savıyla belirlediği öldürme, öldürülme ve ölme isteklerinin hangilerinin roman kişilerinde ne şekilde görüldüğü üzerine yorumlar yapılmıştır. Psikodinamik kuram çerçevesinde toplam yetmiş altı roman kişisi incelenmiştir.

Yetmiş beş roman kişisi Freud'un görüşlerine göre incelenmiştir. Bunlardan bazıları için kaybedilen sevgi nesnesi ilk akla geldiği gibi sevilen bir kişiyken bazılarında soyut kavramlardır. Sevgi nesnesinin kaybı intihara yönelme sürecini başlatabildiği gibi sevgi nesnesinin ulaşılmaz olması veya kişinin herhangi bir sevgi nesnesinin bulunmaması da problemlere yol açabilmektedir.

Menninger'in bahsettiği üç unsurdan ölme isteğinin doğal olarak intihar davranışı sergileyen her roman kişisinde bulunduğu varsayılmıştır. Üç unsurdan en az ikisinin tespit edildiği yirmi beş roman kişisi tespit edilmiştir. Bunlardan on sekiz

tanesinde üç unsurun ikisi bulunmuştur. İki unsur olan roman kişilerinde ölme isteğinin yanında ikinci unsur olarak on beş kez öldürme isteği, üç kez ise öldürülme isteği tespit edilmiştir. Üç unsurun hepsinin görüldüğü roman kişilerinin sayısı ise yedidir. Yirmi iki kişide öldürme isteği görülmesi intiharın saldırgan hislerle ve cinayetle olan bağı konusunda anlamlıdır. Menninger'in unsurlarlarının görüldüğü roman kişilerinin psikolojik risk etkenleri açısından durumuna bakıldığında dürtüsellik risk etkenine sahip olan yirmi sekiz kişinin on ikisinde bu unsurların da tespit edildiği görülür. Nispeten az olan iki grupta böylesi bir eşleşme dikkate değerdir. Yine unsurların görüldüğü yirmi beş kişinin yirmi dördünün kişilerarası sorunlar yaşaması, yirmi birinin sorun çözme ile baş etme yeteneklerinde eksiklik bulunması ve yirmi sekiz yabancılaşma sorunu yaşayan roman kişisinin on birinin Menninger'in unsurlarından en az ikisini göstermesi dikkat çeken diğer noktalardır.

Başlıca incelenen bu iki başlık dışında bazı roman kişilerinde "süperego" veya "id"in fazla baskın olmasından kaynaklı sorunlar da görülmüştür. Sedat(*Bordamıza Vuran Deniz*), Şadiye(*Kerkenez*), Salih(*Kerkenez*), Ertürk(*Ölmeye Yatmak*), Gülfinaz(*Haşhaş*) ve Satanya'nın(*Kölelik Dönemeci*) intihar davranışlarında, roman kişilerinin "süperego"larının kontrolü fazla ele alarak "ego"ya büyük baskı uyguladığı görülür. Yine Yüzbaşı Kubudak'ta(*Ruh Adam*) da kesin olmamakla beraber benzer bir durum söz konusu olabilir. Aysel(*Ölmeye Yatmak*) ve Seçil(*Kırk Yedi'liler*)'in intihar davranışlarında ise uzun süre çok baskın olan ve kişileri bunaltarak hayatlarını istedikleri, mutlu olacakları çizgiden çıkaran bir "süperego" görülür. Kişilerin başkaldırması sonucu "süperego" çözülerek baskınlığını yitirmeye başlasa da kaybedilen zamanın anlamsızlıklar yaratması sonucu, bu kişiler intihar davranışlarına yönelir. Nuray İlkin'in annesinde de "süperego" ve "id" arasında sert bir çatışma yaşandığı varsayılabilir. Zebercet'in(*Anayurt Oteli*) intihara yönelmesinde ise diğerlerinden çok farklı bir şekilde "id"in aşırı baskın olması büyük rol oynar.

Roman kişilerini incelerken kullanılan ikinci kuram ise Emile Durkheim'ın sosyal bütünleşme kuramıdır. Durkheim intiharları dört farklı sınıfa ayırır. Bunlar "bencil intihar", "özgeci intihar", "kuralsız intihar" ve "yazgısal intihar"dır. Bencil intihar ve kuralsız intihar bireyin toplumla bütünleşme derecesinin çok azaldığı veya koptuğu, özgeci ve yazgısal intihar ise bireyin toplumla bütünleşmesinin aşırı derecelere vardığı durumlarda gerçekleşir. Bu iki grubun parçası olan intihar sınıfları da daha çok

denetleme derecesi üzerinden ayrışırlar. Söz gelimi kuralsız intiharda toplumun kuralları silikleşir ve toplumsal denetim kaybolma noktasına gelir. Durkheim'ın kuramı merkez alınarak incelenen roman kişilerinin sayısı doksandır.

Bireyin toplumla yeterince bütünleşemeyerek toplumla olan bağında kopma yaşadığı bencil intiharlar, 1960-1980 arası Türk romanında Durkheim'ın belirlediği gruplar içerisinde en çok roman kişisinin bulunduğu sınıftır. Otuz sekiz roman kişisinin intihar davranışı bencil intihar olarak belirlenmiştir.

Bencil intiharın tersi olan özgeci intiharda ise kişi, ödül almak veya cezadan kaçınmak için toplumun kurallarını kendi isteklerinin önüne koyar. İlgili dönemde sadece sekiz roman kişisinin bu intihar sınıfına dahil olduğu tespit edilmiştir. Bu özgeci intihar davranışlarını gerçekleştiren yedi kişi erkektir. Buna neden olan şey erkeklerin toplumsal çizgilere uymayı bir gereklilik hâline getirerek onur ve şeref gibi kavramlara fazla anlam atfetmelerindendir.

Bencil intiharla bireyin toplumdan kopukluğu açısından benzeşen kuralsız intihar, bireylerin düzene sokulmasıyla ilgili kısımda bencil intihardan ayrılır. Ani değişim, siyasi kriz ve ekonomik kriz gibi büyük toplumsal olayların olduğu dönemlerde toplum bireyi düzenlemek konusunda yetersiz kalabilir. Bunlar dışında evliliğin bitmesi gibi bireyin toplumda alıştığı mevcut kurallarını bozacak şeyler de kuralsızlık yaratabilir. İlgili dönemde kuralsız intihar sınıflamasına uygun bulunan roman kişisi sayısı otuzdur. Kuralsız intihar sınıfında dönemin medeniyet krizi ve siyasi krizlerinin de etkisiyle eğitimli kesimin çoğunluğu oluşturduğu görülür.

Durkheim'ın neredeyse yok saydığı, sadece bir dipnotla geçiştirdiği ve istisnai durumlar dışında modern dünyada pek de rastlanmadığını söylendiği intihar türü ise yazgısal intihardır. Yazgısal intihar bireyin toplumla aşırı bütünleşmesinden kaynaklanır. Bunlar toplumun bireyi âdeta yok ettiği durumlardır. İlginç bir şekilde on dört roman kişisinin intiharı yazgısal intihar olarak değerlendirilmiştir. Yazgısal intiharlar Türkiye'nin acı gerçeklerinden birini ortaya koyar. Yazgısal intihar davranışı sergileyen on dört kişiden on biri kadındır. Bazı yerlerde kadının birey olarak görülmemesi ve ona söz hakkı tanınmaması kadınları yazgısal intihara itmektedir. Yazgısal intiharların daha çok kırsalda gerçekleşmesi de yine göze çarpar. Yazgısal intihar olarak değerlendirilen erkeklerden birisi sevgilisiyle beraber intihar ederken bir diğeri de erkek için toplumun belirlediği yeterlilikte olmadığı için intihara sürüklenir.

Yazgısal intihar davranışı sergileyen son erkek ise hapishanede cezasını çekmektedir. Durkheim'ın dikkate almadığı intihar sınıfına Türkiye'de rastlanma oranı pek de az değildir.

1960-1980 arası Türk romanındaki intihar davranışlarına sosyal bütünleşme kuramı çerçevesinde bakıldığında büyük oranda roman kişilerinin toplumla bağlarında kopukluk olduğu görülür. Altmış sekiz roman kişisi toplumla bağlarının zayıflamasıyla intihara yönelirken toplumlu aşırı bağ kuranların sayısı sadece yirmi ikidir. Kent yaşamının hâkim hâle gelmesi, modernist edebiyatın yavaş yavaş güçlenmesi ve dönemdeki toplumsal krizlerin çokluğu sebebiyle bu durum kaçınılmazdır. Öz saygı sorunu yaşayan on üç roman kişisinin tamamının toplumla bağı zayıflayan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Yine doğal olarak kırk sekiz yalnızlık hisseden roman kişisinin otuz dokuzu, yirmi sekiz yabancılaşmış roman kişisinin ise yirmi beşi toplumla bütünleşmesinde sorun olan kişilerdir. Bencil ve özgeci intihar sınıflarında kent ve kırsal ayrımında dengeli sayılabilecek bir dağılım bulunurken yazgısal intihar kırsalda kuralsız intihar ise kentte baskın durumdadır. 1960-1980 arası Türk romanında intihar davranışı gösteren roman kişilerinin Durkheim'ın sosyal bütünleşme kuramına uygun bir şekilde sınıflandırılma çabasından anlamlı sonuçlar çıktığı görülmektedir.

Tezin beşinci bölümünde ise ilgili bulunan intihar davranışları, 1960 senesinden sonra zirve dönemini yaşayan varoluşçuluk akımı ve onun intiharla olan bağlantısı bağlamında incelenmiştir. Varoluşçuluk akımı üzerine yapılan inceleme Jean-Paul Sartre ve Albert Camus odaklıdır. Edebiyatçılar üzerinde çok etkili olan bu ikilinin, intihar üzerine "saçma" ve "başkaldırı" kavramlarını merkeze koydukları düşünceleri bulunur. İncelenen on beş roman kişisinin bu düşünceyle bağları olduğu tespit edilmiştir. Varoluşçuların intihar üzerine düşünceleriyle bağdaşan izler bulunan romanların önemli bir kısmı modernist unsurlar barındıran eserlerdir. İntihar davranışı sergileyen on beş roman kişisinin tamamı toplumla bağları zayıflamış kişilerdir. Beş tanesinin intiharı bencil intihar, on tanesinin ise kuralsız intihar sınıfına girer. Bu durumun beklenen sonucu olarak bahsedilen roman kişilerinin on biri kentte yaşarken hiçbirinin köyde yaşamaması; büyük çoğunluk olan on kişinin yüksek eğitim düzeyinde bulunması; on üç kişinin kişilerarası sorunları olması; on dört kişinin yalnızlık ve yabancılaşma sorunu yaşaması gibi bazı noktalar dikkat çeker. Bu roman kişilerinden altı tanesi intihar düşüncesi derecesinde kalırken iki tanesi intihara teşebbüs eder. Yedi

kişi ise intihar sonucu ölür. Bu durum varoluşçu düşünceye romanlarda her ne kadar yer verilse de intihar davranışı konusunda bu düşüncenin ilk tercih olarak işaret ettiği yoldan gidenler azınlık olarak kalmıştır.

Sonuç olarak 1960-1980 arası Türk romanındaki intihar davranışları psikolojik ve sosyolojik nedenler açısından zengin bir görüntü çizmiştir. Pek çok romanda intihar davranışı görülen roman kişisinin psikolojik durumuna önemli ölçüde yer verilmiştir. Sosyolojik açıdan bulunan kişilerin geneline bakıldığında da bazı istisnalar olsa da genelde gerçek verilerle koşut bir istatistik ile karşılaşılır. Dönemin siyasi çalkantıları da edebiyata ciddi oranda tesir eder. Bu tesir dönemin ruhunu intihar açısından elverişli bir hâle sokar. Varoluşçu düşüncelere ek olarak modernizm etkisinin de giderek büyümesi dönemi edebiyat-intihar ilişkisi bağlamında çok daha zengin bir hâle getirir.

Tüm bunlara karşın çalışmanın bahsedilmesi gereken bir sınırlılığı bulunur. İlk olarak 1960-1980 döneminde basılan Türk romanı sayısının Türk romanının ilk yıllarına göre çok daha artmış olması sebebiyle bazı eserlerin gözden kaçmış olması muhtemel gözükmektedir. Bu çalışmanın ardından bir yandan varsa eksik kalan eserlerin de bir şekilde eklenmesi, diğer yandan ise 1980 sonrası Türk romanında intihar konusu üzerine çalışmaların yapılması beklenebilir. Tabii ki 1980'den sonra roman tespitinin kapsayıcı olması giderek daha zor bir hâl alacaktır. Ancak 1980 yılından itibaren Türkiye'de hem intihar konusunda büyük kırılmaların yaşandığı hem de edebiyatta önemli bir değişimin yaşandığı görülür. Dolayısıyla 1980 sonrası Türk romanında intihar konusunda yapılacak olası çalışma bir gereklilik hâlini alır.

İLGİLİ ROMANLARDAKİ İNTİHAR DAVRANIŞLARINA DAİR TABLO

Roman Kişisinin Adı	Roman Adı	Romanın Yazarı	İntihar Sınıfı	Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı	Cinsiyet	Yaş Grubu	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Kırsal/Kent
Sedat	*Bordamıza Vuran Deniz(1960)*	Orhan Hançerlioğlu	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	40-60	Bekar	Yüksek	Kent
Mahide	*Loş Ayna(1960)*	Erhan Bener	Düşünce	Bencil	Kadın	20-40	Dul	Düşük	Kent
Selçuk	*Loş Ayna(1960)*	Erhan Bener	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Yusuf Bey	*İbrâhim Efendi Konağı(1964)*	Sâmiha Ayverdi	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	20-40	Evli	Yüksek	Kent
İrfan	*Kurtlar Sofrası(1964)*	Attilâ İlhan	Düşünce	Kuralsız	Erkek	-	Bekar	Yüksek	Kent
Zehra	*Kurtlar Sofrası(1964)*	Attilâ İlhan	Tamamlanmış	Bencil	Kadın	40-60	Bekar	Düşük	Kent
Rıfat	*Kurtlar Sofrası(1964)*	Attilâ İlhan	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	-	-	-	Kent
Reşit Bey	*Yorgun Savaşçı(1965)*	Kemal Tahir	Tamamlanmış	Özgeci	Erkek	40-60	Evli	Yüksek	Kent
Dürü	*Tırpan(1967)*	Fakir Baykurt	Düşünce	Yazgısal	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Uluguş	*Tırpan(1967)*	Fakir Baykurt	Düşünce	-	Kadın	60+	Dul	Düşük	Kırsal
Karakız'ın Haççа	*Tırpan(1967)*	Fakir Baykurt	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Ümmü	*Tırpan(1967)*	Fakir Baykurt	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Taşbaşoğlu Mehmet	*Ölmez Otu(1968)*	Yaşar Kemal	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Evli	Düşük	Kırsal
Emin Bey	*Kurt Kanunu(1969)*	Kemal Tahir	Düşünce	Bencil	Erkek	40-60	Bekar	Yüksek	Kent
Kara Kemal	*Kurt Kanunu(1969)*	Kemal Tahir	Tamamlanmış	Özgeci	Erkek	40-60	Bekar	Yüksek	Kent
Gülbahar	*Ağrıdağı Efsanesi(1970)*	Yaşar Kemal	Düşünce	Bencil	Kadın	20-40	Bekar	Düşük	Kırsal
Memo	*Ağrıdağı Efsanesi(1970)*	Yaşar Kemal	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Bekar	Düşük	Kırsal
Ahmet	*Ağrıdağı Efsanesi(1970)*	Yaşar Kemal	Tamamlanmış	Özgeci	Erkek	-	Evli	Düşük	Kırsal
Hatice(Semra)	*İbiş'in Rüyası(1970)*	Tarık Buğra	Tamamlanmış	Bencil	Kadın	20-40	Dul	-	Kent
Kezik	*Çelo(1972)*	Abbas Sayar	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	0-20	Evli	Düşük	Kırsal
Şeref	*Ruh Adam(1972)*	Hüseyin Nihal Atsız	Tamamlanmış	Özgeci	Erkek	-	Bekar	Yüksek	Kent

Roman Kişisinin Adı	**Roman Adı**	**Romanın Yazarı**	**İntihar Sınıfı**	**Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı**	**Cinsiyet**	**Yaş Grubu**	**Medeni Durum**	**Eğitim Seviyesi**	**Kırsal/Kent**
Yüzbaşı Kubudak	*Ruh Adam(1972)*	Hüseyin Nihal Atsız	Tamamlanmış	Özgeci	Erkek	-	Bekar	Düşük	Kırsal
Süleyman Kargı	*Tutunamayanlar(1972)*	Oğuz Atay	Düşünce	Bencil	Erkek	40-60	Bekar	Yüksek	Kent
Meyhaneci Hızır	*Tutunamayanlar(1972)*	Oğuz Atay	Teşebbüs	Bencil	Erkek	-	Bekar	Düşük	Kent
Ahmet Celal	*Tutunamayanlar(1972)*	Oğuz Atay	Teşebbüs	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Selim Işık	*Tutunamayanlar(1972)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Ercan	*Tutunamayanlar(1972)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	-	-	-
Zebercet	*Anayurt Oteli(1973)*	Yusuf Atılgan	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Düşük	Kırsal
Faruk	*Anayurt Oteli(1973)*	Yusuf Atılgan	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	0-20	Bekar	-	Kırsal
Suat	*Bıçağın Ucu(1973)*	Attilâ İlhan	Düşünce	Yazgısal	Kadın	20-40	Evli	Yüksek	Kent
Halim	*Bıçağın Ucu(1973)*	Attilâ İlhan	Düşünce	Kuralsız	Erkek	-	Evli	Yüksek	Kent
Şadiye	*Kerkenez(1973)*	Cengiz Tuncer	Düşünce	Kuralsız	Kadın	0-20	Evli	Düşük	Kırsal
Salih	*Kerkenez(1973)*	Cengiz Tuncer	Tamamlanmış	Yazgısal	Erkek	20-40	Bekar	Düşük	Kent
Zeyno	*Mahmudo ile Hazel(1973)*	Ömer Polat	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	-	Evli	Düşük	Kırsal
Aysel	*Ölmeye Yatmak(1973)*	Adalet Ağaoğlu	Düşünce	Kuralsız	Kadın	20-40	Evli	Yüksek	Kent
Ertürk	*Ölmeye Yatmak(1973)*	Adalet Ağaoğlu	Düşünce	Özgeci	Erkek	0-20	Bekar	Orta	Kent
Nimet	*Ölmeye Yatmak(1973)*	Adalet Ağaoğlu	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Cemal	*Sahnenin Dışındakiler(1973)*	Ahmet Hamdi Tanpınar	Düşünce	Kuralsız	Erkek	0-20	Bekar	Yüksek	Kent
Nuri Bey'in küçük kızı	*Sahnenin Dışındakiler(1973)*	Ahmet Hamdi Tanpınar	Teşebbüs	-	Kadın	-	Bekar	-	Kent

Roman Kişisinin Adı	Roman Adı	Romanın Yazarı	İntihar Sınıfı	Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı	Cinsiyet	Yaş Grubu	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Kırsal/Kent
Alâiyeli Ahmet	*Sahnenin Dışındakiler(1973)*	Ahmet Hamdi Tanpınar	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	20-40	Dul	-	Kırsal
Nursel Hanım	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Düşünce	Kuralsız	Kadın	20-40	Dul	Yüksek	Kent
Hikmet Benol	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	20-40	Dul	Yüksek	Kent
Hikmet'in arkadaşı	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Bekar	-	Kent
Mütercim Arif	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	-	Erkek	-	Bekar	Yüksek	Kent
Hikmet'in askerlik arkadaşının annesi	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	-	Kadın	-	Evli	-	-
Hikmet'in askerlik arkadaşının babası	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	-	Erkek	-	Evli	-	-
Osman	*Tehlikeli Oyunlar(1973)*	Oğuz Atay	Tamamlanmış	-	Erkek	-	-	-	-
Ziya Somer	*Acı Tütün(1974)*	Necati Cumalı	Teşebbüs	Kuralsız	Erkek	40-60	Evli	Yüksek	Kırsal
Hüseyin Ağa	*Can Şenliği(1974)*	Abbas Sayar	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	60+	Dul	Düşük	Kırsal
Gülfinaz	*Haşhaş(1974)*	Lütfi Kaleli	Tamamlanmış	Kuralsız	Kadın	20-40	Evli	Düşük	Kırsal
Rabia	*Haşhaş(1974)*	Lütfi Kaleli	Tamamlanmış	Bencil	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Emine	*Kırk Yedi'liler(1974)*	Füruzan	Düşünce	Kuralsız	Kadın	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Seçil	*Kırk Yedi'liler(1974)*	Füruzan	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	20-40	Evli	Orta	Kent
Mecit	*Kırk Yedi'liler(1974)*	Füruzan	Tamamlanmış	Yazgısal	Erkek	-	Bekar	Düşük	Kırsal
Zelo	*Kırk Yedi'liler(1974)*	Füruzan	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	-	Bekar	Düşük	Kırsal
Şair	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Düşünce	-	Erkek	-	Bekar	-	Kent

Roman Kişisinin Adı	Roman Adı	Romanın Yazarı	İntihar Sınıfı	Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı	Cinsiyet	Yaş Grubu	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Kırsal/Kent
Tüberküloz olan adam	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Düşünce	-	Erkek	20-40	Bekar	-	Kent
Deniz	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Tehdit	Bencil	Kadın	-	Bekar	-	Kent
Deniz'in sevgilisi	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Tehdit	Bencil	Erkek	-	Bekar	-	Kent
Deniz'in babası	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Tehdit	Bencil	Erkek	-	Bekar	-	Kent
Deniz'in annesi Roza Raziye	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Tehdit	Bencil	Kadın	-	Bekar	-	Kent
Prens	*Tatlı Betüş(1974)*	Aziz Nesin	Tamamlanmış	-	Erkek	-	Evli	-	Kent
Kenan	*Bir Gün Tek Başına(1975)*	Vedat Türkali	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	20-40	Evli	Yüksek	Kent
Nazlı	*Kanlıdere'nin Kurtları(1975)*	Dursun Akçam	Düşünce	Yazgısal	Kadın	20-40	Bekar	Düşük	Kırsal
Leyli Gelin	*Kanlıdere'nin Kurtları(1975)*	Dursun Akçam	Tamamlanmış	Kuralsız	Kadın	20-40	Dul	Düşük	Kırsal
İnci	*Pansiyon Huzur(1975)*	İrfan Yalçın	Tamamlanmış	Kuralsız	Kadın	-	Dul	Düşük	Kent
Ayla'nın babası	*Pansiyon Huzur(1975)*	İrfan Yalçın	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	40-60	Evli	-	Kent
Derviş Bey	*Yusufçuk Yusuf(1975)*	Yaşar Kemal	Düşünce	Özgeci	Erkek	-	Evli	Yüksek	Kırsal
Meyro	*Yusufçuk Yusuf(1975)*	Yaşar Kemal	Tehdit	Bencil	Kadın	-	Dul	Düşük	Kırsal
Veli	*Yusufçuk Yusuf(1975)*	Yaşar Kemal	Düşünce*	-	Erkek	-	-	Düşük	Kırsal
Mustafa Bey	*Yusufçuk Yusuf(1975)*	Yaşar Kemal	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Evli	Düşük	Kırsal
Mestan	*Yusufçuk Yusuf(1975)*	Yaşar Kemal	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Evli	Düşük	Kırsal
Hüseyin Avni	*Firavun İmanı(1976)*	Tarık Buğra	Düşünce	Kuralsız	Erkek	40-60	Evli	-	Kent
Davut	*Göçük(1976)*	Levent Ağralı	Düşünce	Bencil	Erkek	-	Bekar	-	Kırsal
Halil	*Göçük(1976)*	Levent Ağralı	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	-	Bekar	Düşük	Kırsal
Mazhar	*Koyun Baba(1976)*	Hasan İzzettin Dinamo	Düşünce	Kuralsız	Erkek	-	-	-	Kent

Roman Kişisinin Adı	Roman Adı	Romanın Yazarı	İntihar Sınıfı	Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı	Cinsiyet	Yaş Grubu	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Kırsal/Kent
Berber Hayri	*Surnâme(1976)*	Aziz Nesin	Teşebbüs	Yazgısal	Erkek	20-40	Bekar	Düşük	Kent
Ertuğrul	*Zor(1976)*	Sevinç Çokum	Düşünce	Kuralsız	Erkek	-	Bekar	Yüksek	Kent
Nigar Hanım	*Zor(1976)*	Sevinç Çokum	Düşünce	-	Kadın	-	Dul	Düşük	Kent
Tayfun	*Zor(1976)*	Sevinç Çokum	Teşebbüs*	-	Erkek	-	Bekar	Orta	Kent
Sine	*Kölelik Dönemeci(1977)*	Kemal Bilbaşar	Düşünce	Bencil	Kadın	20-40	Bekar	Düşük	Kırsal
Satanya	*Kölelik Dönemeci(1977)*	Kemal Bilbaşar	Düşünce	Özgeci	Kadın	20-40	Evli	Düşük	Kırsal
İlôna(Zızlan)	*Kölelik Dönemeci(1977)*	Kemal Bilbaşar	Tamamlanmış	Yazgısal	Kadın	0-20	Bekar*	Düşük	Kırsal
Macide	*Yalnızlar(1977)*	Erhan Bener	Düşünce	Bencil	Kadın	20-40	Evli	Düşük	Kırsal
Adalet	*Yalnızlar(1977)*	Erhan Bener	Düşünce	Bencil	Kadın	0-20	Bekar	Düşük	Kırsal
Nevzat	*Yalnızlar(1977)*	Erhan Bener	Teşebbüs	Kuralsız	Erkek	20-40	Dul	Yüksek	Kırsal
Necati	*Yalnızlar(1977)*	Erhan Bener	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kırsal
Armağan	*Alnında Mavi Kuşlar(1978)*	Aysel Özakın	Düşünce	Kuralsız	Kadın	0-20	Bekar	Orta	Kırsal
Küçük kız	*Alnında Mavi Kuşlar(1978)*	Aysel Özakın	Teşebbüs	-	Kadın	0-20	Bekar	Orta	Kent
Suzan	*Alnında Mavi Kuşlar(1978)*	Aysel Özakın	Teşebbüs	Bencil	Kadın	-	Bekar	-	Kırsal
Mahalledeki kız	*Alnında Mavi Kuşlar(1978)*	Aysel Özakın	Tamamlanmış	-	Kadın	-	-	-	Kırsal
Turan	*Aksayan(1979)*	Burhan Günel	Teşebbüs	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Tezel	*Bir Düğün Gecesi(1979)*	Adalet Ağaoğlu	Düşünce	Kuralsız	Kadın	20-40	Dul	Yüksek	Kent
Ayşen	*Bir Düğün Gecesi(1979)*	Adalet Ağaoğlu	Düşünce	Kuralsız	Kadın	20-40	Bekar	Yüksek	Kent

Roman Kişisinin Adı	Roman Adı	Romanın Yazarı	İntihar Sınıfı	Sosyal Bütünleşme Kuramına Göre İntihar Sınıfı	Cinsiyet	Yaş Grubu	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Kırsal/Kent
Müjgan	*Bir Düğün Gecesi(1979)*	Adalet Ağaoğlu	Tehdit	-	Kadın	40-60	Evli	Orta*	Kent
Sitare	*Gül Yetiştiren Adam(1979)*	Rasim Özdenören	Tamamlanmış	Bencil	Kadın	20-40	Evli	-	Kent
Hatike	*Marziye(1979)*	Fatma İrfan Serhan	Tamamlanmış	Kuralsız	Kadın	20-40	Evli	Düşük	Kırsal
Bayram Ağa	*Bedoş(1980)*	Kemal Bilbaşar	Düşünce	Kuralsız	Erkek	60+	Evli	Düşük	Kent
Gökmen	*Cehennem Kraliçesi(1980)*	Selim İleri	Düşünce	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kent
Mehmet	*Cehennem Kraliçesi(1980)*	Selim İleri	Tamamlanmış	Kuralsız	Erkek	20-40	Evli	Yüksek	Kent
Anlatıcı	*Çocukluğun Soğuk Geceleri(1980)*	Tezer Özlü	Teşebbüs	Kuralsız	Kadın	0-20	Bekar	Orta	Kent
Doğulu genç komşu	*Çocukluğun Soğuk Geceleri(1980)*	Tezer Özlü	Tamamlanmış	-	Erkek	-	Bekar	-	Kent
Celâl	*Dönemeçte(1980)*	Tarık Buğra	Tamamlanmış	Bencil	Erkek	20-40	Bekar	Yüksek	Kırsal
Handan	*Dönemeçte(1980)*	Tarık Buğra	Tamamlanmış	Bencil	Kadın	20-40	Evli	Yüksek	Kırsal
Nuray İlkin	*Genç Kız ve Ölüm(1980)*	Aysel Özakın	Düşünce	Kuralsız	Kadın	40-60	Dul	Orta	Kent
Nuray'ın annesi	*Genç Kız ve Ölüm(1980)*	Aysel Özakın	Tamamlanmış	Kuralsız	Kadın	20-40	Evli	Yüksek	Kent

KAYNAKÇA

1. İNCELENEN ROMANLAR

Ağaoğlu, Adalet, *Bir Düğün Gecesi*, Everest Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2019.

Ağaoğlu, Adalet, *Ölmeye Yatmak*, Everest Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015.

Ağralı, Levent, *Göçük*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976.

Akçam, Dursun, *Kanlıdere'nin Kurtları*, Literatür Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2021.

Atay, Oğuz, *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015.

Atay, Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, 96. Baskı, İstanbul 2019.

Atılgan, Yusuf, *Anayurt Oteli*, Yapı Kredi Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015.

Atsız, Hüseyin Nihal, *Ruh Adam*, Ötüken Yayınları, 77. Baskı, İstanbul 2019.

Ayverdi, Sâmiha, *İbrâhim Efendi Konağı*, Kubbealtı Neşriyatı, 17. Baskı, İstanbul 2017.

Baykurt, Fakir, *Tırpan*, Literatür Yayınları, 12. Baskı, İstanbul 2021.

Bener, Erhan, *Loş Ayna*, Everest Yayınları, İstanbul 2016.

Bener, Erhan, *Yalnızlar*, Everest Yayınları, İstanbul 2015.

Bener, Hikmet Erhan, *Loş Ayna*, Varlık Yayınları, İstanbul 1960.

Bilbaşar, Kemal, *Bedoş*, Can Yayınları, İstanbul 2015.

Bilbaşar, Kemal, *Kölelik Dönemeci*, Can Yayınları, İstanbul 2015.

Buğra, Tarık, *Dönemeçte*, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2019.

Buğra, Tarık, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2019.

Buğra, Tarık, *İbiş'in Rüyası*, Ötüken Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2018.

Cumalı, Necati, *Acı Tütün*, Cumhuriyet Kitapları, 23. Baskı, İstanbul 2019.

Çokum, Sevinç, *Zor*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1978.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Koyun Baba*, Tekin Yayınevi, İstanbul 2007.

Füruzan, *Kırk Yedi'liler*, Yapı Kredi Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2018.

Günel, Burhan, *Aksayan*, Kerem Yayınları, Ankara 1979.

Hançerlioğlu, Orhan, *Bordamıza Vuran Deniz/Yedinci Gün*, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 2004.

İleri, Selim, *Cehennem Kraliçesi*, Everest Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2014.

İlhan, Attilâ, *Bıçağın Ucu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2020.

İlhan, Attilâ, *Kurtlar Sofrası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2021.

Kaleli, Lütfi, *Haşhaş*, Can Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998.

Kemal, Yaşar, *Ağrıdağı Efsanesi*, Yapı Kredi Yayınları, 56. Baskı, İstanbul 2019.

Kemal, Yaşar, *Ölmez Otu*, Yapı Kredi Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2021.

Kemal, Yaşar, *Yusufçuk Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2020.

Nesin, Aziz, *Surnâme*, Nesin Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul 2020.

Nesin, Aziz, *Tatlı Betüş*, Nesin Yayınevi, 25. Baskı, İstanbul 2020.

Özakın, Aysel, *Alnında Mavi Kuşlar*, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Özakın, Aysel, *Genç Kız ve Ölüm*, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Özdenören, Rasim, *Gül Yetiştiren Adam*, İz Yayıncılık, 42. Baskı İstanbul 2021.

Özlü, Tezer, *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, 37. Baskı, İstanbul 2020.

Polat, Ömer, *Mahmudo ile Hazel*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013.

Sayar Abbas, *Can Şenliği*, Ötüken Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2017.

Sayar, Abbas, *Çelo*, Ötüken Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017.

Serhan, Fatma İrfan, *Marziye*, Sander Yayınları, İstanbul 1979.

Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, İthaki Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2019.

Tahir, Kemal, *Yorgun Savaşçı*, İthaki Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2018.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Sahnenin Dışındakiler*, 18. Baskı, İstanbul 2018.

Tuncer, Cengiz, *Kerkenez*, E Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 1997.

Türkali, Vedat, *Bir Gün Tek Başına*, Ayrıntı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2019.

Yalçın, İrfan, *Pansiyon Huzur*, H2O Kitap, İstanbul 2018.

2. REFERANS KAYNAKLAR

2. 1. Kitaplar, Tezler, Makaleler ve Sözlükler

"Otel Hakkındaki Diğer Yazılar", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

"Yalnızlar İçin", Erhan Bener, *Yalnızlar*, Everest Yayınları, İstanbul 2015.

Abiç, Taylan, *"Tezer Özlü'nün 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' Romanında Varoluşçu Söylem", Karadeniz, S. 39 (2018),*s. 253-262.

Adler, Alfred, *İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Kâmuran Şipal, Say Yayınları, 20. Baskı, İstanbul 2019.

Ağaoğlu, Adalet, *Başka Karşılaşmalar*, Everest Yayınları, İstanbul 2018.

Ağaoğlu, Adalet, *Göç Temizliği*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

Ağaoğlu, Adalet, *Karşılaşmalar*, Everest Yayınları, İstanbul 2014.

Ahmet Alver, "12 Mart Romanlarında Aile *Yarın Yarın, 47'liler*", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19 (2009), s. 133-148.

Akatlı, Füsun, "Edebiyatımız Çağdaş Bir Ustasını Yitirdi", *Yusuf Atılgan'a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.*

Akdik, Hazal Melek, "Tezer Özlü'nün Yazınında Kadınlık Durumu ve Öznenin Varoluş Umudu", *Monograf*, S. 12 (2019), s. 110-125.

Aktaş, Hacire, "Tezer Özlü'nün 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' Adlı Romanında Kafkaesk Etkiler", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1 (2019), s. 13-26.

Alkan, Burcu, "'Beyni Aydınlık, Düşünceleri Açık Seçik..' 'Hayır…'da Yaşlılık", *Varlık*, S. 1356 (2020), s. 19-22.

Alkan, Burcu, "Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler Edebiyatta İntihar", *Notos* S. 37 (2012), s. 29-33.

Alptekin, Kamil, Veli Duyan, *İntihar ve İntiharı Önleme*, Yeni İnsan Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2012.

Alvarez, Al, "Yirminci Yüzyıla Geçişte İntihar", çev. Oğuz Tecimen, *Notos*, S. 37 (2012).

Alvarez, Al, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı*, çev. Zuhal Çil Sarıkaya, Öteki Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 1999.

Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Olcutleri Başvuru Elkitabı*, çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 2013.

Andaç, Feridun, *Adalet Ağaoğlu Kitabı: "Sen Türkiye'nin En Güzel Kazasısın"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.

Andak, Selmi, "Yunus Nadi Roman Mükâfatı İkincisi", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Ankay, Nurcan, "Tezer Özlü'nün Eserlerinde Otobiyografik Anlatım", Turkish Studies, C. 4, S. 8 (2009), s. 469-492.

Antakyalıoğlu, Zekiye, *Roman Kuramına Giriş*, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2016.

Arkun, Nezahat, *İntiharın Psikodinamikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1978.

Aşkaroğlu, Vedi, *Trajik ve Modern: Triolojik Bir Çözümleme*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara 2016.

Atak, Seyit Ahmet, "Varoluşçularda Ölüm Problemine Genel Bir Bakış", *SBArD*, S. 10 (2007), s. 83-93.

Atay, İ. Meltem, D. Gündoğar, "İntihar Davranışında Risk Faktörleri Bir Gözden Geçirme", *Kriz*, C. 12, S. 3 (2004), s.39-52.

Atay, Oğuz, *Günlük*, İletişim Yayınları, 26. Baskı, İstanbul 2019.

Ayaz, Hüseyin, "'Ölmeye Yatmak' Romanında Aysel'in Yabancılaşması", *Journal of Academic Social Sciences Studies*, C. 2, S. 2 (2009), s. 33-40.

Aydın, Leyla, *Füruzan'ın Roman ve Hikâyelerinde Modernist Unsurlar*, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2016.

Aygün, Arzu, "Oyunumuzdan Bunalan Homo Ludens Disconnectus Errectus'u Kuramsal Oku-ma-ma Denemesi", *Oğuz Atay İçin*, İletişim Yayınları, haz. Handan İnci, Elif Türker, 3. Baskı, İstanbul 2018.

Ayyıldız, Bülent, "Cesare Pavese, Italo Svevo ve Tezer Özlü'de İntihar Kavramı", *Erdem*, S. 69 (2015), s. 22-40.

Bağdatlı, Narin, Bahadır Vural, "Tezer Özlü: Yaşamın ve Kuşakların Ucunda", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, drl. Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Balabanlılar, Mürşit, " 'Anayurt Oteli'nin Yazarı Yusuf Atılgan'ın Yöneldiği Üç Tema: Hapis, İntihar ve İşkence", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Balık, Macit, "Kendilik ve Ötekilik Sorunu Açısından Yusuf Atılgan'da Suç, Ölüm ve İntihar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 45 (2016), s. 35-48.

Batur, Enis, "Anayurt Oteli", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Baydar, Mustafa, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

Bek, Kemal, "Anayurt Oteli'nde Zebercet'in İkilemi", *Yusuf Atılgan'a Armağan İletişim Yayınları, İstanbul 1992.*

Belge, Murat, "İnceleme", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Belge, Murat, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016.

Bezirci, Asım, "Önsöz", Jean Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, 30. Baskı, İstanbul 2020.

Bozok, Nihan, Meral Akbaş, "Çocukluğun Gecelerini Soğutan Bugünde Sesini Arayan Bir Kadın: Tezer Özlü", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, drl. Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Budan, Cem Yılmaz, "Cumhuriyet İdeolojisi Karşısında Aydın Kimliğini *Tutunamayanlar* ve *Ölmeye Yatmak* Üzerinden Yorumlamak", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 12 (2014), s. 151-166.

Camus, Albert, *Başkaldıran İnsan*, çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul 1967.

Camus, Albert, *Sisifos Söyleni*, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2010.

Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı,* İthaki Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015.

Cengiz, Metin, "Yusuf Atılgan: 'Sevgi Yazdıklarımın Temel Eksenidir'", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Coşkunoğlu Bear, Ayten, "Yusuf Atılgan'ın Romanlarında Yabancılaşma", *Türk Dili*, S. 658 (2006), s. 341-348.

Cuci Han, *Felsefi İntihar ve Ötesi*, Kora Yayın, İstanbul 1997.

Çapan Cevat, vd. "Panel: Oğuz Atay'ı Tanımak", *Oğuz Atay İçin*, İletişim Yayınları, haz. Handan İnci-Elif Türker, 3. Baskı, İstanbul 2018.

Çapan, Cevat, "Önsöz", Oğuz Atay, *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2015.

Çeler, Zafer, "'Üç Beş Kişi' Var mıydı Yok muydu? Adalet Ağaoğlu'nun Romanında Varoluşçuluk", *Varlık*, S. 1356 (2020), s. 28-34.

Çerkeşli, Evşen, "Tezer Özlü'nün Romanlarını Kadın, Beden ve Kimlik Bağlamında Okumak*", II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*, C. 3, Star Ajans Matbaacılık, Bursa 2013, s. 731-741.

Çetin, İnan, "Aylak Adam ve Anayurt Oteli'nde Rastlantıların ve Simgelerin İşlevi" *Notos*, S. 35 (2012), s. 34-36.

Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, 16. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

Çıkla, Selçuk, *Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Çonoğlu, Salim, "Şiirin Gemileri: Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gemi", *Türkbilig,* S. 16 (2008), s. 24-39.

Çoruk, Ali Şükrü, "Oryantalizmin Sergüzeşti", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 36 (2007), s. 79-100.

Çöltü İmren, Cavidan "Yabancı Topraklarda Ölen İki Kadın: Tezer Özlü ve Unica Zürn'ün Özyaşam Eserlerinde Ruhsal Tedavi ve İntihar İzleklerinin Karşılaştırılması", Schriften zur Sprache und Literatur 2, IJOPEC Publication, Londra 2018, s. 350-360.

Demiryürek, Meral, *Orhan Hançerlioğlu: Hikâyeden Öte Romandan Beri*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2010.

Deniz, İdris, vd. , "1995-2000 Yılları Resmi Kayıtlarından Batman'da Gerçekleşen İntihar ve İntihar Girişimleri Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C. 4, S. 4 (2001), s. 27-48.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 29. Baskı, Ankara 2012.

Dişçi, Zeliha, "Toplumsal Cinsiyetten Melankoliye: *Genç Kız ve Ölüm*'de Var Olmanın İkircikliği", *Monograf*, S. 11 (2019), s. 56-81.

Doğan, Mehmet Can, "Sadullah Paşa", *İntihar Şairleri*, haz. Enver Ercan, Varlık Yayınları, İstanbul 2016.

Doğan, Tuğba, "Bugün Deme Hakkı", *Notos,* S. 37 (2012), s. 34-37.

Doğan, Tuğba, "Tutkulu Okurlar Cemiyeti / Yusuf Atılgan'ı Okumak", *Notos,* S. 35 (2012) s. 41-43.

Dostoyevski, Fyodor, *Karamazov Kardeşler,* çev. Nihal Yalaza Taluy, Türkiye Bankası İş Kültür Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2018.

Duman, Faruk, "Dünyayı Geride Bırakmak", *Notos,* S. 37 (2012), s. 22-23.

Duman, Faruk, "Yusuf Atılgan'ın Kişileri, C. ile Zebercet", *Notos*, S. 35 (2012), s. 32-33.

Durbaş, Refik, "Aylaklık En Zor İş Ona Göre", *Yusuf Atılgan'a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.*

Durkheim, Emile, *İntihar*, çev. Zühre İlkgelen, Pozitif Yayınları, İstanbul 2013.

Ecevit, Yıldız, *"Ben Buradayım…" Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2017.

Edgü, Ferit, "Bazı yazarlarımızda izleri görülse de, Türk edebiyatında varoluşçuluktan söz etmek güçtür", *Milliyet Sanat*, S. 202 (1976), s. 10-29.

Emre, İsmet, "Yeni Türk Edebiyatının Psikoloji Kaynakları", Turkish Studies, C. 4, S. 1 (2009), s. 319-355.

Eral, Gökhan, *Franz Kafka'nın ve Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Varoluşçuluk Temelinde Karşılaştırılması*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2011.

Erbil, Leylâ, "Bir Romanı Okurken Çocukluğun Soğuk Geceleri", *Tezer Özlü'ye Armağan*, haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Erbil, Leylâ, "Yeni Bir Ahlak Müjdecisi", *Tezer Özlü'ye Armağan*, haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Erdoğan, Jbid, "Bir Özgürlükten Kaçış Yolu Olarak İntihar", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Erol, Atilla, "Zebercet'in Özdeşleşme İhtiyacı" *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Erol, Kemal, *Modern Türk Şiirinde Aşk, Ölüm ve İntihar*, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

Erol, Sibel, "Toplumsal Dış Gerçekçilik ve Kişisel İç Şiir: Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarındaki İnce Ayar", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına*

Eleştirel Yaklaşımlar, haz. Nüket Esen-Erol Köroğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2003.

Eskin, Mehmet, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara 2014.

Everdell, William R. , *İlk Modernler*, çev. Hülya Kocaoluk, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2018.

Frankl, Viktor E. , *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, Okuyan Us Yayınevi, 63. Baskı, İstanbul 2019.

Freud, Sigmund, *Haz İlkesinin Ötesinde-Ben ve İd*, çev. Ali Babaoğlu, Metis Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2019.

Freud, Sigmund, *Yas ve Melankoli*, çev. Leyla Uslu, Cem Yayınevi, İzmir 2019.

Gay, Peter, *Modernizm: Sapkınlığın Cazibesi*, çev. Sibel Erduman, Everest Yayınları, İstanbul 2017.

Geçtan, Engin, *Psikodinamik Psikayatri ve Normaldışı Davranışlar*, Metis Yayınları, 23. Baskı, İstanbul 2018.

Genceli, Mehdi, Gizem Şengül, "Füruzan'ın *Kırk Yedililer* Romanında Sosyal Meseleler", *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, C. 6, S. 2 (2020), s. 211-233.

Gökçe, Birsen, "Bir Toplumsal Olgu olarak 'İntihar'", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1-2 (1987), s. 49-57.

Gökçek, Fazıl, *Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar*, Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2017.

Gökmen, Ayla, "Bir Ruh Çözümsel Okuma: Tezer Özlü'nün İçsel Dünyasına Öyküleriyle Yaklaşım" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5 (2001), s. 109-124.

Görel, R. , "Yusuf Atılgan Anlatıyor", *Yusuf Atılgan'a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.*

Güçlü, Faruk, *İntihar: Umutsuzluğun Tırmanışı*, SABEV Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2001.

Güleç, Cengiz, "Anayurt Oteli: Zebercet'in Dünyası", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Gülsoy, Murat, "Küçük Yağmacının Otomobil Sevdası", *Notos*, S. 35 (2012), s. 20-25.

Gümüş, Semih, *Başkaldırı ve Roman*, Can Yayınları, İstanbul 2008.

Gümüş, Semih, *Modernizm ve Postmodernizm*, Can Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2019.

Günay Erkol, Çimen, "Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm", *Türkiyat Mecmuası*, C. 21, S. 2 (2011), s. 147-175.

Günay Erkol, Çimen, *Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021.

Gündoğan, Ali Osman, "Camus, Varoluşçuluk ve Felsefe", *Doğu Batı*, S. 93 (2020), s. 47-66.

Güngör, Bilgin, *Yabancının Aşina Sesi: Yusuf Atılgan*, Mühür Kitaplığı, İstanbul 2018.

Güngör, Meliha, *Kadın Yazarların Romanlarında Ataerkinin Gölgesindeki Anne-Kızlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

Gürbilek, Nurdan, *Kötü Çocuk Türk*, Metis Yayınları, 5 Baskı, İstanbul 2016.

Gürbilek, Nurdan, *Mağdurun Dili*, Metis Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018.

Gürle, Meltem, *Ölülerle Konuşmak: Shakespeare'den Joyce'a Tutunamayanlar'da Edebi Miras Meselesi*, çev. Ümran Küçükislamoğlu, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018.

Han, Cuci, *Felsefi İntihar ve Ötesi*, Kora Yayın, İstanbul 1997.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1977.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967.

Hawton, Keith, Jose Catalan, *İntihar Girişimi*, çev. Birsen Ceyhun, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 1994.

Hızlan, Doğan, "Romanda Şive Taklidine Karşı", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

Huizinga, Johan, *Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2020.

Huyugüzel, Ömer Faruk, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

Irzık, Sibel, "Ölmeye Yatmak, Anlatı ve Otorite", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, haz. Nüket Esen, Erol Köroğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2003.

İldem, Arzu Etensel, "Adalet Ağaoğlu'nun 'Ölmeye Yatmak' Romanında Uzam", *Varlık*, S. 1356 (2020), s. 5-11.

İleri, Selim, "Bir Roman Bir Eleştirmen", *Yusuf Atılgan'a Armağan, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.*

İleri, Selim, "Oğuz Atay'ın Mektubu", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının "Oyun/Bozan"ı,* haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

İstatistik Göstergeler 1923-2007, TÜİK Matbaası, Ankara 2008.

Jamison, Kay Redfield, *Erken Çöken Karanlık,* çev. Emine Bademci, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004.

Kahraman, Hasan Bülent, "Varoluşçuluğun Türkiye Serüveni: Huzursuzluğun Varoluşçuluğu Varoluşçuluğun Huzursuzluğu", *Doğu Batı*, S. 92 (2020), s. 11-58.

Kaplan, Mehmet, *Tevfik Fikret: Devir Şahsiyet Eser*, Dergâh Yayınları, 22. Baskı, İstanbul 2017.

Karaca Küçük, Şeyma, *Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar (2. Dünya Savaşı Sonrası)*, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ardahan 2019.

Karacanlar, Y. Kenan, "Bir Roman: Yusuf Atılgan", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Katipoğlu, Bedri, "Din Psikolojisi Açısından İntiharın Psikanalizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 39 (2015), s. 1064-1070.

Kaya, Nihat, *Neden İntihar Ediyorlar?*, Nesil Basım Yayın, İstanbul 1999.

Kefeli, Emel, *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Kolcu, Ali İhsan, *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2003.

Korkmaz, Ramazan, "Romanda Mekânın Poetiği", *Romanda Mekân*, ed. Ramazan Korkmaz-Veysel Şahin, Akçağ Yayınları, Ankara 2017.

Korkmaz, Ramazan, "Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli, *İlmi Araştırmalar*, S. 20 (2005), s. 139-148.

Köse, Mehmet Ruhi, *İntihar: Sosyo-psikolojik, Kültürel ve Ekonomik Bir Çözümleme*, Anı Yayıncılık, Ankara 2016.

Kurt, Mustafa, "Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri", *Gazi Türkiyat Türkoloji Çalışmaları Dergisi*, S. 4 (2009), s. 139-154.

Kurt, Mustafa, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma,* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Kutlu, Pakize, "*Tutunamayanlar* Üstüne Oğuz Atay ile Konuşma" *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun/Bozan'ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

Löwy, Michael, "Alışılmadık Marx", *İntihar Üzerine*, çev. ve drl. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul 2006.

Marsh, Ian, *İntihar: Foucault, Tarih ve Hakikat*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2005.

Mehmet Rauf, *Siyah İnciler*, Özgür Yayınları, İstanbul 2018.

Mengi, Nesrin, "Selim İleri'nin Romancılığı ve Türk Romancılığındaki Yeri", *Folklor / Edebiyat*, C. 18, S. 71 (2012), s. 127-141.

Menninger, Karl A. , "Psychoanalytic Aspects of Suicide", *Essential Papers on Suicide,* haz. John T. Maltsberger ve Mark J. Goldblatt, New York University Press, New York 1996.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2014.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, 30. Baskı, İstanbul 2018.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, 19. Baskı, İstanbul 2014.

Odağ, Celal, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram-Sağaltım,* Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, 3. Baskı, İzmir 2008.

Okay, Orhan, *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti,* Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2012.

Oktay, Ahmet, "İki Taşralı: Bilbaşar ve Atılgan'da Yabancılaşmış Birey Üzerine Notlar", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Onart, Ülker, "Bir İletişim Çıkmazı: Zebercet", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Öcal, Oğuz, "*Yalnızlar* Romanında İrade Felci ve Kaçış", *Turkish Studies*, C. 5, S. 4 (2010), s.1379-1389.

Önder, Derya, "Yaşama Uğraşı(n)'dan Yaşamın Ucuna Yolculuk", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, drl. Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Örgen, Ertan, "Oğuz Atay'ın Romanlarında İntihar", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 2 (2009), s. 25-46.

Özaltıok, Bülent Aytok, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarındaki Modernist Unsurlar*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2011.

Özcan, Burcu, vd. , "Türkiye'deki İntihar Vakalarının Çeşitli Kriterlere Göre İstatistiksel Olarak İncelenmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, S. 40 (2018), s. 11-34.

Özdemir, Arzu, *Yusuf Atılgan'ın Romanlarının Psikanalitik Açıdan İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005.

Özen, İrfan, *İntihar*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 1997.

Özler, Necdet Berk, "*Anayurt Oteli*'nde Okların Yönü: Metindeki Semboller ve Karşıtlıklar", *Zebercet'ten Cumhuriyet'e "Anayurt Oteli"*, ed. Nergis Öztürk, Necdet Berk Özler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Özlü, Tezer, "Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim", *Tezer Özlü'ye Armağan*, haz. Sezer Duru, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Özmen, Günay, "Acı Bir Mizah", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun/Bozan'ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

Parla, Jale, "Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılarda Rüya, Kâbus, Oda, Yazı", *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, drl. Sibel Irzık, Jale Parla, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2017.

Parla, Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2012.

Rifat, Mehmet, "Yusuf Atılgan ve Anayurt Oteli", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Sakallı, Fatih, "Burhan Günel'in *Aksayan* Adlı Romanında Topluma Yabancılaşan Bireyin İntiharı: 'Turan'", *Onlar Ölümü Seçti*, ed. Harun Ceylan, Sonçağ Yayınları, Ankara 2013.

Sartre, Jean-Paul, *Bulantı*, çev. Selahattin Hilav, Can Yayınları, İstanbul 1981.

Sartre, Jean-Paul, *Varoluşçuluk*, çev. Asım Bezirci, Say Yayınları, 30. Baskı, İstanbul 2020.

Seyda, Mehmet, "*Tutunamayanlar* Üzerine Oğuz Atay ile Söyleşi", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun/Bozan'ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

Suhubi, Erdoğan, "Beyaz Boyamak İsterseniz İçine Biraz Siyah Katacaksınız", *Oğuz Atay'a Armağan: Türk Edebiyatının 'Oyun/Bozan'ı*, haz. Handan İnci, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008.

Sunat, Haluk, *Hayal, Hakikat, Yaratı: Adalet Ağaoğlu ve Roman Dünyasına Psikanalitik Bir Bakış*, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2010.

Şahin, Seval, "*Çocukluğun Soğuk Geceleri*'nde Anlatı Stratejileri ve İdeoloji", *"Gülebilir miyiz Dersin?" Tezer Özlü Kitabı*, drl. Feryal Saygılıgil, Beyhan Uygun Aytemiz, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Şen, Nurcan, "12 Mart 1971 Askerî Muhtırası (Darbesi) ve Bunun Karşısında Yer Alan 68 Kuşağı'nı Konu Alan Bir Roman; 47'liler", *Turkish Studies*, C. 12, S. 22 (2017), s. 673-702.

Şimşek, Yaşar, "Halide Edip Adıvar Romanında İntihar ve Ölüm Düşüncesi: Bir Örnek Olarak *Handan*", *Onlar Ölümü Seçti*, ed. Harun Ceylan, Sonçağ Yayınları, Ankara 2013.

Tan, Banu Damla, *Hüseyin Nihal Atsız Romanlarında Şahıs Kadrosu*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, 20. Baskı, İstanbul 2012.

Teber, Serol, *"Tutunamayanlar"ın Politik Psikolojisi*, Okuyan Us Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

Temizyürek, Mahmut, "Adalet Ağaoğlu'nda Kendini Arayan Bütünlük Duygusu", *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, haz. Nüket Esen, Erol Köroğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2003.

Turan, Güven, "Kitaplar ve Yusuf Atılgan", *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, 10. Baskı, Ankara 2005.

Uğurdağ, Canan, "Edebiyatın Uçurum Kenarında Bir Melodram: *Zavallı Necdet*", *Onlar Ölümü Seçti*, ed. Harun Ceylan, Sonçağ Yayınları, Ankara 2013.

Ulutaş, Nurullah, *İntihar ve Roman: İntihar Olgusunun Türk Romanına Yansıması (1872-1960)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

Ural, Tülin, "Çok Derin Fazla Sathi: 47'liler", *Gaflet: Modern Türkçe Edebiyatın Cinsiyetçi Sınır Uçları*, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019.

Uşaklıgil, Halid Ziya, *Mensur şiirler – Mezardan Sesler*, Özgür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017.

Uyanık, Seda, "Lukacs'ın Gerçekçilik İdealizmi", *Pasaj,* S. 6 (2007), s. 180-189.

Uygun Aytemiz, Beyhan, "12 Mart Romanı ve 'Bir Düğün Gecesi'", *Varlık,* S. 1146 (2003), s. 41-48.

Volant, Eric, *İntiharlar Sözlüğü*, Çev. Turhan Ilgaz, Sel Yayıncılık, İstanbul 2005.

Woolf, Virginia, *Bir Yazarın Günlüğü*, çev. Oya Dalgıç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Yalçın, Hüseyin Cahit, *Edebiyat Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.

Yavuz, Özge Yaren, *Benlik Kurguları İntihar ve İntihara Yönelik Tutumlar*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2013.

Yetkiner, Ayhan, "Tatlı Betüş'ün Yazarı Diyor ki: 'Yaşamak Benim İçin Yazmaktır'", Aziz Nesin, *Tatlı Betüş*, Nesin Yayınevi, 25. Baskı, İstanbul 2020.

Yıldırım, İbrahim, "Can İren'i Kim İntihar Etti?", *İntihar Şairleri,* haz. Enver Ercan, Varlık Yayınları, İstanbul 2016.

Yıldırım, Tahsin, "İntihar Eden Divan Edebiyatı Şairleri", *İntihar Şairleri,* Haz. Enver Ercan, Varlık Yayınları, İstanbul 2016.

Yılmaz, Adem Eyüp, *Edebiyat ve İntihar*, Selis Kitaplar, İstanbul 2003.

Yılmaz, Nusret, "Selim İleri'nin 'Bodrum Dörtlemesi'nde Bunalım Edebiyatının İzleri*", ASOS Journal,* S. 63 (2017), s. 491-503.

Yolcu Yavuz, Serap, *Cumhuriyet Misyonerleri: 1930-1946 Arası Türkiye'de Bir Politik Özne Olarak Gençlik İnşası*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2019.

Yücel, Müslüm, *Edebiyatta Ölüm ve İntihar*, Agora Kitaplığı, 3. Baskı, İstanbul 2007.

Yürek, Hasan, "Türk Romanında Modernist Etkinin Boyutları", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 28, S.1 (2008), s. 187-202.

Yürek, Hasan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Modernizmin Yeri*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2005.

2. 2. İnternet Kaynakları

Conway, Ann, Çimen Günay Erkol, "Ölmeye Yatmak'ta Cinsellik ve Olmayan Trajedi", *Bianet*, https://m.bianet.org/english/human-rights/14913-olmeye-yatmakta-cinsellik-ve-olmayan-trajedi (Erişim Tarihi: 26.07.2021)

İlhan, Dilek, "Anayurt Oteli ve Ölmeye Yatmak Romanında Mekân-Birey İlişkisi Açısından Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *3. Dergi Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, http://dergikaradenizsempozyum.com/tr/arsiv/sempozyum-arsivi/12-21-23-haziran-2019-2-uluslararasi-dergi-karadeniz-sosyal-bilimler-sempozyumu-giresun-turkiye/71-anayurt-oteli-ve-olmeye-yatmak-romanlarinda-mekan-birey-i-liskisi-acisindan-karsilastirmali-bir-i-nceleme-dilek-i-lhan (Erişim Tarihi: 26.07.2021)

Pennisi, Elizabeth, "Zor Dönemlerde Yaşanan Gebeliklerde Neden Özellikle Erkek Bebekler Düşük Doğuyor?", çev. Evrim Ağacı, *Evrim Ağacı*, https://evrimagaci.org/zor-donemlerde-yasanan-gebeliklerde-neden-ozellikle-erkek-bebekler-dusuk-doguyor-5275 (Erişim Tarihi: 29.10.2019)

TDK Kişi Adları Sözlüğü: https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 27 Mart 2020)